Mötesbok: Kulturnämnden (2024-01-25)

Kulturnämnden

Datum: 2024-01-25

Plats: Kommunstyrelsens mötesrum

Kommentar:

Dagordning

kl.13.15 Informationsärenden

kl.14.30 ca Fikapaus

kl. 15.00 ca Beslutsärenden

Behandling av mötesärende

1/24 Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv 3

2/24 Information, rapporter och övriga frågor 2024 4

3/24 Medarbetarenkät 2023 57

4/24 Remiss: Bekämpa kriminalitet och öka tryggheten i Umeå 71

5/24 Remiss - Program för hållbar landsbygdsutveckling i Umeå kommun 74

6/24 Remiss:Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 124

7/24 Verksamhetsplan 2024 - Extra medelstilldelning Umeå växer tryggt och säkert 2.0 453

8/24 Delegationsordning 2024 473

9/24 Kurser och konferenser 482

10/24 Anmälningsärenden/delegationsbeslut januari 486

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-18
Kulturnämnden

Diarienr: KU-2024/00006

Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv 2024

Förslag till beslut
Kulturnämnden beslutar

att utse vice ordförande till att justera protokollet tisdag 30 januari 2024

att godkänna dagordningen

att till protokollet notera att ingen är jävig.

Ärendebeskrivning
Kulturnämndens beslut träder i laga kraft när protokollet är justerat, anslaget och besvärstiden upphört.
Dagordningen bifogas med handlingarna till nämnden. Eventuella tillägg till dagordningen noteras i nämndens protokoll. En jävig person får varken delta i handläggningen av ett ärende eller närvara vid nämndens beslut i ärendet.

Beslutsunderlag
Föredragningslista

Beredningsansvariga
Maria Nordenback, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-01-12

Kulturnämnden

Diarienr: KU-2024/00003

Information, rapporter och övriga frågor 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna informationen och lägga den till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Kultur för hälsa
Jenny Forslund enhetschef Kulturskolan, Mira Olofsson konstpedagog Kulturskolan

Information från verksamheterna
Beatrice Hammar verksamhetschef Kulturskolan, Elin Hellrönn verksamhetschef program, Helena Karlström verksamhetschef bibliotek.

Förstudie Konststrategi
Sara Edenius enhetschef musei- och konstenheten, Moa Krestesen konstintendent

Inbjudan till Öppet seminarium om konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd
onsdag 20 mars kl 17.30-19.30 Upplev Multisal, Väven
Återrapport Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020 – 2030
Håkan Sandström, kulturstrateg

Beslutsunderlag

Förstudie Konststrategi
Seminarium Konstnärlig frihet 2023-03-20

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Seminarium Konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd

Tid: onsdag 20 mars klockan 17.30 – 19.30
Lokal: Upplev Multisal, Väven plan 4

Innehåll

I Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020 – 2030 är en av rubrikerna *Konstnärlig frihet* där principen om armlängds avstånd behandlas.

Umeå kulturförvaltning bjuder in till ett samtal om detta ämne, med syfte att samla olika perspektiv på frågan utifrån olika kulturutövares upplevelser och tankar i ämnet. Ett samtal där mångfalden av tankar kan bidra till en bättre förståelse för hur Umeå kommun kan arbeta för att stötta det fria konstnärliga skapandet.

Medverkande

Seminariet inleds med att **Pelle Amberntsson**, Myndigheten för kulturanalys går igenom resultaten av myndighetens rapport *”Så fri är konsten”.* Rapporten tar upp frågan hur den kulturpolitiska styrningen påverkar den konstnärliga friheten.

Därefter har personer som arbetar inom olika kulturella verksamheter och konstarter möjlighet att förmedla sina egna erfarenheter (cirka 5minuter per person), samt diskutera frågor som: Vilka aspekter begränsar den konstnärliga friheten? Finns det dolda företeelser som begränsar det fria utrymmet?
Ordet är fritt.

Seminariet avslutas med fika och ett gemensamt samtal kring de frågor som kommit upp.

Figur 1Fotografi av Mattias Olofssons konstverk Feliz, i akrylplast som hänger ovanför Regnbågshyllan, Umeå stadsbibliotek plan 4.

Förstudie: Konststrategi Umeå kommun

UMEÅ KOMMUN

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning 2
1. Bakgrund 3
2. Syfte och avgränsning 3
3. Metod/genomförande 4
4. Disposition 5
5. Mål/Vision Umeå kommun 6
5.0 Övriga styrdokument för konst i Umeå kommun 8
6. Bakgrund/nuläge: Sverige 9
6.1 Konstpolitisk inriktning Sverige 9
6.2 Tillämpning: Sveriges kommuner 11
6.3 Finansiering offentlig konst: Sveriges kommuner 14
7. Nuläge: Umeå kommun 16
7.1 Konstverksamheten idag 16
7.2 Processer för offentlig gestaltning 19
7.3 Finansiering konst: Umeå kommun 21
7.4 Intressentanalys Umeå kommun 26
8. Målbild vs Nuläge 31
8.1 Kulturpolitiska programmet 31
8.2 SWOT- analys 34
9. Slutsats och rekommendationer 40
9.1 Uppfyllnad Kulturpolitiska programmet 40
9.2 Samverkan mellan förvaltningar 41
9.3 Finansiering/Behov 42
9.4 Resursplanering 43
10. Definitioner 44
11. Bilagor 48
12. Referenser 50

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

1. Bakgrund

Umeå kommun expanderar med ambitionen att säkra hållbar tillväxt inom samtliga områden. ”Hela Umeå kommuns utveckling och tillväxt ska ske med social, ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050”.[1] Den offentliga konsten är en vital del av denna vision och kommunens kulturpolitiska ambitioner.

Argumenten för konstens vikt i det offentliga rummet kan göras lång. Offentlig konst kan stärka kommunens konkurrenskraft och bidra till innovation. Konsten utgör en arena för debatt, skapar möten, sammanhang och är i sin kärna en demokratisk rättighet.[2]

För att hantera ett ökat antal konstfrågor, ofta förvaltningsövergripande, behövs en konststrategi och förtydligande kring regler, riktlinjer och rutiner både vad gäller offentlig gestaltning, konstinköp och hantering av befintligt konstinnehav. Därtill krävs en fastställd finansiering och samsyn kring hur förvaltningsövergripande samarbeten ska ske för att säkra strategins efterlevnad.
Kulturförvaltningen har av Kulturnämnden, erhållit uppdraget att utföra en förstudie för en långsiktig konsstrategi:

”*Förvaltningen får i uppdrag att genomföra en förstudie för en konststrategi. Studien ska ta fasta på samverkan mellan olika förvaltningar, hur andra kommuner arbetar och vilka behov som finns för att kunna uppnå Umeå kommuns mål och visioner inom konstområdet i enlighet med Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020 – 2030.*”[3]

2. Syfte och avgränsning

Syftet med förstudien är att undersöka förutsättningarna för skapandet av en gemensam konststrategi vilken ska utgöra Umeå kommuns avsiktsförklaring för den offentliga konsten och bidra till att realisera Umeå kommuns kulturpolitiska program. Förstudien ska undersöka nuvarande förutsättningar i relation till önskat läge, samt förtydliga vilka behov som behöver uppfyllas för att kommunen ska nå sina önskade mål, definierade i det kulturpolitiska programmet.

Förstudien kommer att behandla kommunens arbete inom konstområdet och lägga särskild vikt vid de förvaltningsövergripande delarna av konstverksamheten, primärt offentlig gestaltning. Valet av fokus beror på att dessa arbetsprocesser är av både komplex och resurskrävande art och därmed av störst relevans att utreda och klargöra för alla involverade samarbetspartners.

I förstudien inkluderas undersökning av, och resonemangen kring relevanta riktlinjer och rutiner som kan komma att ingå i konststrategin, för att förtydliga hur arbetet med offentlig konst inom Umeå kommun bör organiseras. Vid beslut om författning av en konststrategi är målbilden att delar av förstudien kan komma att inkorporeras.

3. Metod/genomförande

Musei- och konstenheten erhöll i januari 2023 uppdraget att ta fram förstudien. En arbetsgrupp formades vilken inkluderade Sara Edenius, enhetschef Musei- och konstenheten, Moa Krestesen, konstintendent och Anja Boman, konstsekreterare.

Arbetsprocessen har genomförts i följande steg:

1. Nulägesanalys: Kartläggning av befintlig struktur och förutsättningar för Umeå kommuns kulturförvaltnings konstverksamhet i jämförelse med kommunens uppsatta kulturpolitiska mål.

2. Jämförelse med andra kommuner: Analys av offentliga konstpolicys och strategier från Sveriges kommuner, i form av cirka 40 olika styrdokument som referenser.

3. Genomgång av ämnesrelaterade rapporter och analyser i ämnet. Referensdokument av särskild relevans har varit Konstnärsnämndens rapport ”1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö- en komparativ studie av enprocentregeln i kommuner och regioner 2012 och 2018”. Denna rapport sammanställer och analyserar enkätsvar från Sveriges kommuner från 2011 respektive 2019 vilka erhållit en svarsfrekvens på 64- respektive 71%.

4. Arbetsgruppen har ingått i referensgruppen för “Handbok för beställning av offentlig konst”. Projekten ska resultera i en handbok för hantering av offentlig konst inom Sveriges kommuner på initiativ av Konstrådet. Arbetet inkluderar flera av förstudiens frågeställningar och innehåller en uppdaterad nulägesbild i ämnet på nationell nivå.

4. Disposition

Mål och vision

Under avsnitt fem i förstudien redovisas Umeå kommuns övergripande målsättning kopplad till konstområdet, formulerad i det Kulturpolitiska programmet för Umeå kommun 2020–2030[4]. I detta avsnitt klargörs Umeå kommuns önskade position och behovsanalys av konststrategins innehåll för att uppnå målbilden definieras i avsnitt åtta.

Bakgrund och jämförelse: Sverige

Avsnitt sex utgör en nulägesanalys av statlig konstpolitisk inriktning och verkställande inom den kommunala konstverksamheten på nationell nivå. Avsnittet ger en översikt av förverkligandet av nationell konstpolitik inom Sveriges kommuner och gör en jämförelse för hur de olika kommunerna har valt att bedriva, finansiera och organisera sin konstverksamhet.

Nuläge Umeå

Avsnitt sju beskriver nuläget inom Umeå kommuns konstverksamhet och gör en genomgång av den befintliga samverkan mellan de kommunala förvaltningarna.

Behovsanalys

Avsnitt åtta analyserar glappet mellan mål och vision, samt de behov som bör uppfyllas för att överbrygga avståndet däremellan. Avsnittet inkluderar en redovisning av identifierade styrkor och potentialer inom verksamheten idag.

Slutsats och rekommendation

Avsnitt nio sammanfattar studiens insikter och rekommendationer inför formulerandet av en framtida konststrategi.

Definitioner:

Definitioner av centrala begrepp som refereras till i förstudien samlas under avsnitt 10 för utförlig beskrivning.

Bilagor:

Som bilaga till förstudien bifogas ett utkast till konststrategi vilken ytterligare sammanfattar förstudiens slutsatser och rekommendationer. Därtill bifogas, för förstudien särskilt relevanta dokument, som komplement till förstudiens referensförteckning.

5. Mål/Vision Umeå kommun

Det kulturpolitiska programmet 2020–2030 formulerar en tydlig vision för Umeå kommuns konstnärliga ansatser och är framtaget som ett uppdrag till kulturnämnden från kommunfullmäktige. Programmet utgör ett av kommunens långsiktiga styrdokument och syftar till att genom kulturlivets utveckling ge umeborna en hög livskvalitet, stärka invånarnas engagemang och platsen Umeås attraktivitet. Programmet understryker konstens roll i samhällsbyggandet:

”Planeringshorisonten för det kulturpolitiska programmet sträcker sig mot 2030 och avser såväl visionära som behovsrelaterade initiativ kopplade till demografi och de krav som ställs på en växande kommun. Kulturpolitiken är ingen solitär, den utgör en integrerad beståndsdel i det stora samhällsbygget. Detta förhållningssätt bör genomsyra allt kommunalt förändringsarbete i det offentliga rummets inre och yttre miljöer. De kommunala insatserna syftar till att, genom inköp eller beställningar av yrkesutövande konstnärer, berika den offentliga miljön med samtida konst av bestående konstnärligt värde”.[5]

Vidare förtydligas att det kulturpolitiska programmet ska ange riktning och mål, inte det konkreta tillvägagångssättet för dess verkställande. *”Det kulturpolitiska programmet stipulerar inte en detaljerad målbild i form av kostnadssatta kulturpolitiska initiativ under den kommande tioårsperioden. Programmet syftar främst till att fastställa de principer och riktlinjer som långsiktigt ska kännetecknа den kommunala kulturpolitiken.”*[6] Konststrategin kan därmed innebära ett relevant komplement till hur dessa visioner ska förverkligas i praktiken.

Programmets 12 punkter sätter fokus för kommunens kulturella ambitioner och varje punkt redovisas i förklarande text med förslag till aktiviteter för hur målet ska uppnås. Av programmets 12 punkter är sex punkter av särskilt vikt för formulerandet av en långsiktig konststrategi och bör ingå i strategin. Dessa är Kulturell välfärd, Gestaltad livsmiljö, Konstnärlig frihet**,** Goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar, Professionellt kulturliv och Kulturarv och Kulturmiljö. Dessa sex beskrivs i korthet i följande stycken.

Kulturell välfärd

”Ett omfattande, fritt och aktivt konst- och kulturliv, en bred folkbildning och en rik amatörkultur ökar människors engagemang, kunskap och möjligheter att komma till tals. Kulturens djupa förankring och breda representation i lokalsamhället utgör en stark förnyelsekraft och bidrar till att etablera nya demokratiska arenor och ickekommersiella kulturella mötesplatser”[7]
Därför ska Umeå kommun:

- *satsa på ett kulturliv som är öppet och tillgängligt för alla över hela kommunen*
- *utveckla ickekommersiella kulturella mötesplatser*
- *aktivt söka nå nya målgrupper.*

- *stärka samverkan mellan olika kulturaktörer, föreningar och frivilligorganisationer i det civila samhället, den offentliga sektorn och näringslivet.*

Gestaltad livsmiljö

Denna punkt är av särskild vikt för utformningen av konststrategin och beskrivs därmed ytterligare under förstudiens avsnitt *6.1 Konstpolitisk inriktning Sverige* och avsnitt *10. Definitioner*.

Det kulturpolitiska programmet understryker Umeå kommuns förhållningssätt till det styrande målet:

”Detta förhållningssätt bör genomsyra allt kommunalt förändringsarbete i det offentliga rummets inre och yttre miljöer. De kommunala insatserna syftar till att, genom inköp eller beställningar av yrkesutövande konstnärer, berika den offentliga miljön med samtida konst av bestående konstnärligt värde.”

Därför ska Umeå kommun:

- *utveckla Umeås offentliga rum genom att initiera och genomföra konstnärliga gestaltningar för att bidra till stadsutveckling utifrån ett estetiskt perspektiv*
- *verka för att attraktiva stads- och kulturmiljöer skapas och bevaras*
- *i tillämpliga delar implementera fastställt Kulturpolitiskt program vid kommunala planeringsprocesser.*
- *fästa stort avseende vid pedagogiska initiativ i syfte att förklara den idébaserade konsten, för att därigenom öka legitimiteten för genomförda kommunala satsningar inom bildkonstområdet.*

Konstnärlig frihet

”Principen om armlängds avstånd innebär förutom demokrati och yttrandefrihetsaspekterna en stark tilltro till den konstnärliga kompetensen. Det är sakkunniga som ska göra de bedömningar som ligger till grund för politiska beslut om offentligt finansierad kultur”

Därför ska Umeå kommun:

- *tillämpa principen om armlängds avstånd.*

Goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar

”I Sverige är barnkonventionen lag. I artikel 31 stipuleras ”att konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna ska även respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet”

Därför ska Umeå kommun:

- *verka för att alla barn och ungdomar ska få lika möjligheter att under läsår och skollov möta många olika kulturella upplevelser och konstnärliga verksamheter samt utveckla eget skapande*

Professionellt kulturliv

”Umeå som kulturkommun strävar efter en gränsöverskridande samverkan, både konstnärligt och organisatoriskt mellan de ideella och institutionella kulturarrangörerna och de professionella kulturutövarna. Genom att främja samverkan och uppträda förebildligt skapas goda förutsättningar för utveckling av kulturlivet på så väl amatör- som professionell nivå. ”
Därför ska Umeå kommun:

- *tillhandahålla goda villkor för kommunens yrkesverksamma kulturarbetare*
- *Uppträda förebildligt i sina relationer till kulturlivets aktörer*
- *nyttja professionella konstnärers yrkeskompetens vid konstnärliga gestaltningar i det offentliga rummet*

Kulturarv och Kulturmiljö

” Kulturarv omfattar alla materiella och immateriella uttryck av mänsklig aktivitet genom tiderna. Uttrycken kan vara historiska spår, objekt eller företeelser. Kulturarv kan också beskrivas som förutsättningar för eller resultatet av dynamiska samtal eller förhandlingar om samhällets utveckling”

Därför ska Umeå kommun:

- *Främja att kulturarv värnas, vårdas, tillgängliggörs och utvecklas*

5.0 Övriga styrdokument för konst i Umeå kommun

Vid sidan av det kulturpolitiska programmet finns det fler styrdokument som påverkar arbetet med konst inom Umeå kommun. Av vikt för förstudien är ”Umeås offentliga rum”, en riktlinje framtagen av samhällsbyggnadskontoret och kulturförvaltning i maj 2007[8]. Detta dokument kommer att behandlas under avsnitt *7.2: Processer för offentlig gestaltning idag.*

6. Bakgrund/nuläge: Sverige

Det kulturpolitiska programmet är formulerat utifrån svensk lagstiftning, propositioner och riktlinjer samt kommunens egen kulturpolitiska vision. Nedan redogörs för de statliga kulturpolitiska mål och styrning kopplat till konstfrågor samt deras efterlevnad inom Sveriges kommuner idag vilka utgör bakgrund till kommunens kulturpolitiska program.

6.1 Konstpolitisk inriktning Sverige

Målen för den samlade kulturpolitiken är att ”*kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. För att uppnå de kulturpolitiska målen ska det offentliga bland annat främja kvalitet och konstnärlig förnyelse. Vårt kulturarv ska också bevaras, användas och utvecklas*”.[9]

Lagar, direktiv och rekommendationer

Kulturpolitiken i Sverige styrs av lagar, förordningar, strategier och rekommendationer formulerade på såväl nationell som internationell nivå. Som exempel på internationella politiska initiativ påverkar agendor likt ”Agenda 2030” svensk kulturpolitik. Agendan skapar riktlinjer för hållbar utveckling där kommuner och regioner har ett stort ansvar för att uppnå målen. I mål 11 tas behovet av långsiktigt hållbara och inkluderande stads- och samhällsmiljöer upp. FN:s konventioner påverkar också svensk kulturpolitik. FN:s barnkonvention är numera svensk lag, och därmed har barns rättigheter att få tillgång till och utöva kulturella aktiviteter stärkt. Ett annat exempel är FN:s artikel 27 i deklarationen om de mänskliga rättigheterna som understryker att *”Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst och att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.”*

På nationell nivå påverkar bland annat museilagen (2017:563), bibliotekslagen (2013:801) kulturpolitiken. Även lagar som på olika sätt värnar om mänskliga rättigheter, exempelvis diskrimineringslagen (2008:567) och lagar som rör urfolket samerna och övriga nationella minoriteter (2009:724, SÖ 2002:2, SÖ 2002:3, proposition 1976/77, bet 1976/77: KrU43, regeringsformen kap 1, 2§) har betydelse. Lagen om offentlig upphandling vid inköp av gestaltningsuppdrag och större konstinköp är ytterligare ett exempel på lagar som påverkar den kommunala arbetsprocessen inom konstområdet.

Utöver lagar finns det även politiska rekommendationer och förhållningsregler. Olika avtal som MU-avtalet (avtal för konstnärernas ersättning) gäller för statliga institutioner och principerna är vägledande för alla utställningsarrangörer som får offentligt stöd. Ett annat exempel på rekommendationer för offentlig konst är finansieringsmodellen enprocentregeln.

Gestaltad livsmiljö

Sveriges nuvarande arkitektur-, form- och designpolitik presenterades gemensamt av kultur-, miljö- och bostadsministrarna i februari 2018. Därefter godkändes målet för politiken i bred majoritet av riksdagen. Politiken och dess mål beskrivs i propositionen ”Politik för gestaltad livsmiljö” (Prop. 2017/18:110). Målet är styrande för statliga aktörer och vägledande för kommuner och regioner[10]. Begreppet gestaltad livsmiljö utgår från en helhetssyn på formandet av våra livsmiljöer, där arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö är ett sammanhållet område med människan som utgångspunkt. Utveckling och förvaltning av livsmiljön ska ske med hänsyn till människans möjligheter, behov och önskemål – i dag och i framtiden. Politikens övergripande mål är att stärka frågornas genomslag i samhället och därmed bidra till en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö.

Kulturmiljöns betydelse lyfts tydligt fram i propositionen. Det understryks att gestaltningen av den befintliga livsmiljön och förvaltningen av de kulturvärden som finns där är en lika viktig uppgift som skapandet av nya miljöer. Utformningen av våra livsmiljöer ska ske med hänsyn till historiska sammanhang och sociala värden, men utvecklas i takt med samtidens behov.

Därtill lyfts de interdisciplinära aspekterna i samhällsbyggandet och det faktum att hela processen påverkas: från översiktlig planering till genomförande och förvaltning. Propositionen framhäver att den gestaltade livsmiljön berör många politikområden och att samverkan och samarbete därför är centralt. I propositionen Gestaltad livsmiljö står följande: *”Att gestalta en hållbar livsmiljö handlar om att organisera komplexa och ibland motstridiga intressen till en helhet. Men i begränsningarna ryms ofta också gestaltningens möjligheter. Att leda den processen kan vara arkitektens, eller designerns, men också konstnärens, särskilda yrkeskompetens och uppgift. Att skapa goda förutsättningar för detta arbete är av väsentlig betydelse för att kreativitet och konstnärlig kvalitet ska kunna prägla samhällsutvecklingen”*[11].

Sammanlänkandet av den offentliga miljöns gestaltning och hållbarhet är ytterligare förstärkt på internationell nivå vilket exemplifieras av EU initiativet New European Bauhaus.[12] I oktober 2020 lanserade Europeiska kommissionens ordförande Ursula von Der Leyen initiativet vilket är en del i förverkligandet av den europeiska strategiagendan Green New Deal. Initiativet ska bidra till en samhällsutveckling byggd på inkludering, mångfald, tillgänglighet, hållbarhet, kreativitet och innovation. Rörelsen är grundad på hållbarhet, inkludering och estetiska värden som bidrar till att skapa ett grönt, hållbart Europa. Det är ett interdisciplinärt initiativ där stadsutveckling och arkitektur står i fokus.

I samband med riksdagens antagande av ”Politik för gestaltad livsmiljö” antog den offentliga konsten en mer framträdande roll vid planering, byggande och gestaltning av våra gemensamma miljöer. Som ett led att implementera den nya politiken erhöll Statens konstråd regeringsuppdraget ”Hur bild-eller formkonstnärlig gestaltning kan integreras när staten bygger”. Utredningen resulterade i

publikationen ”Offentlig konst: Handbok för statliga beställare”. Handboken uppkom utifrån det framkomna behovet att klargöra begrepp, roller och processer i det interdisciplinära planerandet och utförandet av offentliga gestaltningar, i detta fall med staten som beställare. Utredningen fastslog behovet av klargörande även inom kommunal regi, varpå en ny publikation med inriktning på kommunala beställare är under produktion då denna förstudie skrivs.

Sammanfattningsvis fastställs, på såväl internationell som nationell nivå, behovet av en helhetsintegrerad syn på konsten i det offentliga rummet och säkrandet av ett gott samarbete och en tydlig arbetsprocess för efterlevnad av målbilden formulerad i gestaltad livsmiljö.

6.2 Tillämpning: Sveriges kommuner

Hur Sveriges 290 kommuner förverkligar dessa ambitioner, förvaltar och bedriver sin verksamhet knutet till konst, varierar från kommun till kommun. Vilken kommunal förvaltning som har ansvar, antalet medarbetare som arbetar med konstfrågor och innehåll i verksamheten skiftar. Detta inkluderar bredden av det kommunala utbudet av konstupplevelser och service gentemot dess medborgare samt kommunens strategiska inriktning, processtyrning, rutiner och finansiering. Trots skillnader kan en rad mönster och trender urskiljas. Nedan följer en redogörelse för de vanligaste organisationsstrukturerna och förvaltandet av konstnärlig gestaltning samt handhavande inom landets kommuner.

Beslutsfattande och prioritering

Övergripande ligger inte sällan det yttersta beslutsfattande ansvaret hos fullmäktige eller kommunstyrelse och på nämndnivå är det oftast kulturnämnd eller kultur- och fritidsnämnd (eller motsvarande) som beslutar. Det är i sista hand fullmäktige som ansvarar för budgeten som helhet, men det är i de flesta fall på nämnd- och förvaltningsnivå som fördelning och prioritering görs i konstfrågor. Inom regional förvaltning ingår kulturen ofta i avdelningen för regional utveckling. Kulturplaner som anpassas till den regionala utvecklingsstrategin och att kultur ingår i begreppet samhällsbyggnad blir allt vanligare både inom kommuner och regioner.[13] Kommunala policyer och bestämmelser formuleras som politiska dokument behandlar bild- och formkonst i allmänhet och den offentliga konsten i synnerhet. De är frekvent formulerade som riktlinjer, vilket i den kommunala hierarkin ofta betyder ”övergripande styrdokument”.

Verkställande

Det är i sin tur förvaltningar, som hanterar kultur och andra frågor som fritid och bildning, vilka vanligen verkställer besluten kopplat till konst. Tjänstepersoner motsvarande 280 årsverken arbetar med offentlig konst i landets kommuner och regioner[14]. Det finns även olika former av samverkan

mellan kultur- och teknik-, park- och byggnadsförvaltningar. För att etablera en samsyn och koordinera insatserna har konstnärliga råd kring offentlig miljö och konstnärlig gestaltning blivit alltmer förekommande. Konstnärliga råd är en form av samverkansgrupp, ibland med egen beslutsbefogenhet, med representanter från olika förvaltningar med sakkunskap både när det gäller bild- och formkonst samt byggteknik[15]. Fasta konstnärliga råd eller motsvarande arbetsgrupp, finns i 36 procent av kommunerna. 38 procent av kommunerna har tillfälliga råd för vissa projekt, men 25 procent använder inte modellen med konstnärliga råd[16].

En trend som kan utläsas är att råden har förändrats från att primärt ha varit en angelägenhet för kulturförvaltning och kulturpolitiker till att inkludera en ökad andel konstnärer, konstkonsulter, arkitekter och ingenjörer.[17] En ytterligare tydlig förändring i Konstnärsnämndens senaste rapport är att samhällsbyggnadsförvaltningarnas ansvar för den offentliga konsten har ökat, från fem till 21 procent under perioden 2013–2018. Sammantaget tyder utvecklingen på att det över hela landet finns en syn på gestaltning av gemensamma miljöer som stämmer överens med Sveriges politik för gestaltad livsmiljö, där konst och kulturmiljö jämte arkitektur, form och design, ingår som självklara delar då gemensamma miljöer utformas.[18]

Sveriges kommuner är i särklass de största offentliga aktörerna inom beställning, vård och bevarande av byggnadsanknuten offentlig konst. Kommunerna tillhör även de största beställarna av offentlig fast konst som integreras i parker, på gator och torg. Tillsammans äger landets kommuner tiotusentals offentliga konstverk.[19] Inköp av ej platsanknuten konst, så kallad lös konst, görs i 68 procent av kommunerna[20].

Inom kommunernas förvaltningar är det i sin tur tjänstemän som hanterar konstinköp av såväl lös som fast konst, planering, processledning, kommunikation, utställningsverksamhet och pedagogik. Storleken på arbetsgrupper och vilken typ av tjänstebeskrivningar som inkluderas varierar från kommun till kommun beroende på storlek och på vilken typ av verksamhet som bedrivs i kommunens regi. För kommuner som projekterar större gestaltningsuppdrag arbetar många gånger både fast personal och tillfälligt anställda medarbetare. Projekten kan ofta vara av stor omfattning och då de sker i anslutning till ny-, om- eller tillbyggnationer kan de komma att sammanfalla och skapa parallellt löpande projekt vilket i sin tur leder till periodvisa intensiva arbetstoppar för verksamheterna. Konstkonsulter, konstprojektledare och processledare, curatorer, konstnärliga ledare är tjänstbeskrivningar som kan kopplas till denna typ av uppdrag. Vissa kommuner har enskilda avdelningar som jobbar uteslutande med den offentliga konsten och gestaltningsprocessen för att kunna hantera mängden och komplexiteten i uppdragen som ofta pågår under flera år. Ett exempel på detta som ofta lyfts fram som förebild för en välfungerad process för offentlig gestaltning är Göteborgs kommun. Där arbetar 16 fast anställda personer inom konstverksamheten, varav 10 uteslutande med offentlig konst och två tillfälligt anställda konstkonsulter. Detta inkluderar

inte personalen på Göteborgs konsthall som består av 18 personer. I jämförelse utgår Göteborgs kommun, med 580 000 invånare, från enprocentregeln och har en konstsamling på 9 000 verk.

Den offentliga konsten ska inte bara planläggas, upphandlas eller inköpas och utföras, utan även förvaltas och skötas om. Det finns oftast rutiner för registrering av konst men mer sällan rutiner för inventering av konsten och hur skötseln av den befintliga konsten ska gå till. 88 procent av kommunerna har rutiner för registrering av offentlig konst. 65 procent av kommunerna har rutiner för inventering av konst men endast en fjärdedel av regionerna och minst hälften av kommunerna har inte avsatt medel för vård av den offentliga konsten.[21]

Styrdokument

Enkätsvaren i Konstnärsnämndens undersökning, Statens konstråds utredning och förstudiegruppens deltagande i referensgruppen för ”Offentlig konst – Handbok för kommunala beställare” understryker behovet av nedtecknandet av en lokal konststrategi eller policy som det vanligen kallas. Detta visar på, såsom beskrivet i gestaltad livsmiljö, komplexiteten i samarbete och process vilket behöver klargöras för alla berörda parter och även nedtecknas. Med den gemensamma kulturpolitiska inriktningen som grund behöver den enskilda kommunen översätta dessa åtaganden till verksamhet utifrån från dess egna förutsättningar och drygt hälften av kommunerna anger att de har formulerat sin målbild och tillvägagångssätt i en konstpolicy.[22]

Ytterligare en anledning till behovet av en kommunal konstpolicy eller strategi kan i undersökningarna kopplas till finansieringen av den kommunala konsten. Målbild och arbetssätt måste kunna kopplas till ekonomiska förutsättningar och prioriteringar. Regelverk och metod för finansiering är en förekommande anledning till formulerandet av- eller självklar del i den kommunala konstpolicyn. Anledningar till det och en översyn av svenska kommuners finansieringsmodeller av offentlig konst behandlas under nästa stycke.

6.3 Finansiering offentlig konst: Sveriges kommuner

Oavsett finansieringsmodell är det alltid kommunstyrelsen och kommunfullmäktige som ansvarar för fördelningen av kommunala medel för konst. Prioriteringen för hur medlen ska avsättas och användas, bereds oftast av ansvarig nämnd eller förvaltning. Vanligast är att kultur- och fritidsförvaltningar ansvarar för beredning av besluten.

Enprocentregeln

Den rekommenderade ekonomiska styrningen av konst inom landets kommuner är idag enprocentregeln. Enprocentregeln är en ekonomisk princip för offentlig konst som innebär att cirka en procent av den totala budgeten avsätts för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad (se definition under avsnitt 10). Regeln är ett verktyg för att långsiktigt skapa ett ekonomiskt utrymme för konstnärlig gestaltning vid planering och byggande av offentliga miljöer.

Av de 151 kommuner som besvarat frågan om hur enprocentregeln tillämpas, använder 41 procent den som en regel och 13 procent som en rekommendation. 9 procent uppger att de arbetar med ett annat procentmål – allt från 0,4 till 2 procent. 33 procent tillämpar inte regeln och 3 procent av kommunerna lämnar ingen uppgift. En ökande trend att utgå från enprocentregeln kan urskiljas jämfört med tidigare översyn från 2012. Stärkandet av enprocentregeln härleds bland annat till genomförandet av kultursamverkansmodellen 2011.[23] Det går också att utläsa att storstäder och större städer (50 000–200 000 invånare) har högst andel tillämpning av enprocentregeln[24].

Omfattning av regeln

Hur stor summa som uttolkas utifrån enprocentregeln varierar inom kommuner där regeln appliceras. 30 procent av kommunerna och regionerna räknar en procent på projektets investeringsbudget, 38 procent på endast byggprojektets budget. Några kommuner och regioner beräknar procenten på hela investeringsbudgeten. Andra kommuner och regioner avsätter regelmässigt medel för konst enligt enprocentregeln, men har satt beloppet till en halv procent. En del kommuner och regioner kan ha beslutat att tillämpa regeln, men den procent som ska avsättas för ändamålet kan bytas ut mot en 0,5-, eller till och med en 0,4-procentsregel. I

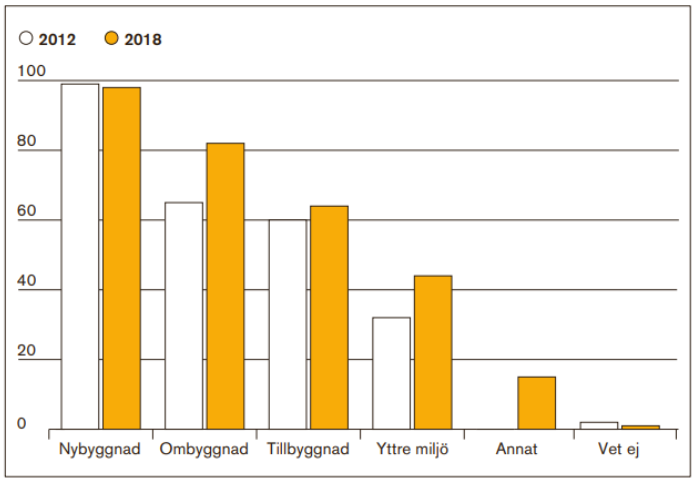

Figur 2 *(+ 17 procent), tillbyggnad (+ 4 procent) och yttre miljö (+ 12 procent).*

gengäld finns också exempel på kommuner som satsar mer än en procent på offentlig konst.

Det finns även olika praxis för vilken typ av byggnationer som ska omfattas av enprocentregeln. Regeln omfattar idag i högre grad mer än bara nybyggnation. Kommunerna har på senare år vidgat användningen av enprocentregeln från att gälla endast nybyggnadsprojekt till att omfatta också ombyggnad (+ 17 procent under perioden 2013–2020) och tillbyggnad (+ 4 procent)[25]. Fler än tidigare använder dessutom enprocentregeln för konst i yttre miljö (+ 12 procent). [26]

En utmaning som uppkommit kring den offentliga konsten och stora kommande offentliga satsningar är att den konstnärliga gestaltningen riskerar att falla bort när kommuner väljer att lägga ut byggandet på privata exploatörer. En lösning som presenterats av Konstnärernas riksorganisation (KRO) är att kommuner redan på tidigt stadie i avtalsskrivandet med privata exploatörer anger enprocentregeln som ett krav.[27]

Andra finansieringsmodeller

En tredjedel av respondenterna i Konstnärsnämndens undersökning från 2020 har svarat att de inte tillämpar enprocentregeln. Det kan vara ett politiskt beslut att inte anta regeln. Ibland finns äldre beslut om tillämpningen av enprocentregeln, men av olika skäl har de aldrig kommit till användning. Ett fåtal kommuner har svarat att de frångått enprocentregeln för att den gav så lite medel till den offentliga byggnadsanknutna konsten. Ett vanligt förekommande argument i dessa kommuner är att nybyggnationer sker så sällan att de inte är beredda på hur sådana kan kopplas till en konstnärlig gestaltning.

Även om kommunen inte fördelar gestaltningsuppdrag eller tillämpar enprocentregeln är det vanligt att kommunen köper in lös konst som placeras i offentliga lokaler. För detta ändamål införs i stället ett årligt anslag som fonderas och används efter behov. Många kommuner kombinerar också ett fast anslag för konstinköp med tillämpning av enprocentregeln vid byggprojekt.[28] Vanligast, i gruppen utan enprocentregel, är att förhandling sker från fall till fall.[29] Endast tio kommuner har svarat att de varken tillämpar regeln eller har något annan metod för konstnärliga gestaltningsuppdrag.[30]

7. Nuläge: Umeå kommun

Nedan beskrivs Umeå kommuns nuvarande arbete med konstfrågor. Beskrivningen innehåller en översikt av de ärenden och aktiviteter som utförs inom ordinarie daglig verksamhet och dagens befintliga process för större offentliga gestaltningar. Avsnittet avslutas med en genomgång av Umeå kommuns finansiering av offentlig konst och konstverksamhet.

7.1 Konstverksamheten idag

Konstverksamheten i Umeå kommun är en del av kulturförvaltningen. Verksamheten ingår i Programavdelningen och är i sin tur en del av Musei- och konstenheten. Idag arbetar fyra heltidsanställda inom konstverksamheten som består av konstintendent, konstsekreterare, konstpedagog och konsthallstekniker. Verksamheten delar enhetschef med Kvinnohistoriskt museum. Verksamheten innefattar följande delar:

Umeå kommuns konstsamling

Umeå kommuns konstsamling omfattar cirka 11 000 konstverk varav cirka 9 000 (81,8%) i dagsläget är utplacerade i omkring 300 verksamheter. I jämförelse med ett antal andra kommuners konstsamling, såsom Uppsala 7 000 verk[31] ,Örebro 9 000 verk[32], Göteborg kommun 9 300 verk[33] ,Skellefteå kommun 6 000 verk[34] och Luleå kommun 4 000 konstverk [35], innehar Umeå kommun en relativt stor samling med hög andel utplacerade verk. De verk som för tillfället inte är utplacerade förvaras i konstarkivet i kulturhuset Väven och i delat förråd med Kvinnohistoriskt museum på Västerslätt industriområde.

Arbetet med konstsamlingen omfattar inköp av konstverk, registrering i konstdatabasen, fotografering, ombesörjning av utplacering och omplacering av konst, vård, underhåll och inventering av all konst som kommunen äger. Verksamheten erbjuder kontinuerlig service till verksamheternas löpande behov av tjänster vid olika förändringar såsom flytt, renovering och omorganisation.

Inköp

De årliga inköpen består till största del av lös (icke platsbunden) konst och direktupphandling av mindre installationer och gestaltningar. Kommunens konstintendent innehar delegation för inköp av konst upp till 75 000 kronor per verk och kulturdirektören har delegation för inköp upp till 100 000 kronor. Inköp är en process bestående av flera delar, såsom omvärldsbevakning, resor, hantering av frakt och fakturering. Inramning eller annan montering görs före utplacering av konstverket. Överstiger priset konstintendentens eller kulturdirektörens delegation behöver en tjänsteskrivelse sammanställas och föredras i kulturnämnden, vilka fattar det avgörande beslutet.

Inköp av fast, platsspecifik konst och beställningsuppdrag är en annan process som oftast pågår under en längre period, upptill flertalet år. Arbetet med offentlig konst ska kännetecknas av öppenhet och dialog där alla parter är informerade och delaktiga, för ytterligare information se avsnitt *7.2 Processer för offentlig gestaltning.*

Inköp av offentlig konst sker enligt LOU (Lagen om offentlig upphandling). Denna tillämpas i enlighet med ett årligt maxbelopp 2023 på 700 000 kronor. Inköp under detta belopp sker med direktupphandling och processen tar cirka två år.

Registrering och fotografering

De inköpta verken registreras i konstdatabasen Sofie, där bland annat uppgifter om konstnär, titel, teknik, mått, placering och inköpspris nedtecknas. Varje verk fotograferas och bilden kopplas till verket i databasen. Här finns också utrymme att lägga till filer som exempelvis innehåller instruktioner om speciell skötsel eller manual för upphängning. Med hjälp av konstdatabasen är det möjligt att ta ut sammanställningar av exempelvis konstverken på ett specifikt placeringsställe, alla inköp under ett visst år och konstverk i en specifik teknik eller av en viss konstnär.

Utplacering och omplacering av lös konst

Konstverksamheten utför årligen omkring 80–120 gestaltningsuppdrag, allt från det enskilda kontoret, där en kommunanställd besökt konstarkivet i Väven och valt ut ett verk till sitt rum, till verksamheter i behov av gestaltning av hela korridorer och allmänna ytor efter inflyttning, renovering eller nybyggnation. Vid större gestaltningar görs ett inledande besök där möjliga ytor för konst dokumenteras och verksamheten informerar om sina speciella behov och vilka specifika förutsättningar som råder. En konstkollektion sätts samman, som visar upp en bred variation av tekniker, uttryck och konstnärskap inom ramen för verksamhetens behov och förutsättningar. Kriterierna för konstverken i kollektionen är också att de ska estetiskt fungera väl tillsammans och i den miljö de placeras. Efter att konsten är upphängd och installerad skickas en överenskommelse för utplaceringen för underskrift av verksamhetsansvarig, där verksamheten åtar sig att utse en kontaktperson för konsten. Den personen ska i sin tur kommunicera verksamhetens behov kring olika insatser såsom underhåll, hämtning och eventuell nybeställning. Verksamheter där barn och unga vistas prioriteras när det gäller förfrågningar på gestaltade miljöer. För dessa verksamheter sätts konstkollektioner samman utifrån ytterligare perspektiv, såsom interaktivitet, pedagogik och hållbarhet.

Vård och underhåll

Insatser kring vård och underhåll startar med en bedömning av skadorna för att kunna vidta rätt åtgärd. Åtgärden kan innebära att beställa ny inglasning eller omramning av verk hos rammakare,

byte av äldre och ej syrafria passepartouter som missfärgar de grafiska bladen eller kontakta konservator för att exempelvis åtgärda krackeleringar, revor eller tryckskador i målningarnas dukar.

Större åtgärder kan behöva sättas in när det rör sig om konstverk som är placerade utomhus då de utsätts för ett större slitage från väder och vind, klotter och vandalisering. Då upphovsrätten alltid tillhör upphovspersonen till ett konstverk och inte ägaren, har konstverksamheten ett särskilt ansvar att bevaka att konstverken är i ett gott skick när de visas offentligt. Om delar saknas eller verket har synliga skador behövs skyndsamma åtgärder vidtas inom ramen för upphovsrättslagstiftningen. Större åtgärder görs ofta i samverkan med gata-och parkavdelningen, då det ibland krävs större maskiner, fler tekniska resurser och vilket ger möjlighet att dela på kostnaderna. Uppgjorda rutiner kring detta samarbete saknas dock idag, förutom kring klottersanering, och varje enskilt åtgärdsprojekt görs upp separat, vilket är omständligt och tidsödande.

Inventering

Konstverksamheten arbetar efter en femårsplan när det gäller inventering av konstsamlingen. Detta sker löpande med omkring 60 verksamheter per år. Inventeringarna ska säkerställa att verken är på plats och att de är i gott, presentabelt skick. Enligt överenskommelse åtar sig verksamheten, där konstverket är placerat, att inventera sitt konstinnehav vart femte år. Konstverksamheten initierar inventeringen genom ett utskick med instruktioner och konstförteckning, och bistår med råd och stöd. Vid behov kommer personal även ut på plats. En notering görs i konstdatabasen när senaste inventeringen skedde för att systematiskt kunna prioritera och utföra kontinuerlig översyn. Saknas verk meddelas verksamheten skriftligt med instruktioner om hur de går vidare i sökandet och en notering görs i konstdatabasen att verket saknades vid senaste inventeringen. De verk i samlingen som är placerade utomhus inventeras varje år, eftersom de utsätts för större slitage och påverkan.

Umeå konsthall

Med uppdraget att stärka den lokala konstscenen och skapa förutsättningar för yrkesverksamma konstnärer att verka i Umeå, ligger konsthallens fokus på konstnärer i närområdet tillsammans med ett urval av samtida svenska och internationella utövare. Konsthallen ska skapa förutsättningar för upplevelser som speglar olika idéer och arbetssätt inom det samtida bild- och formområdet. Med syftet att engagera och ge ingångar till aktuella utställningar och projekt sker ett samarbete med övriga kulturverksamheter på Väven samt med andra institutioner, föreningar och enskilda utövare. Konsthallen erbjuder cirka tre till fyra utställningar årligen med fritt inträde och digitala visningar. Konsthallen har cirka 20 000 besök per år i dess lokaler i kulturhuset Väven.

En utställning är en process som involverar samtliga medarbetare på konstverksamheten under cirka ett år före öppningen. Denna process inkluderar kontraktsförhandling, kontinuerlig kontakt med konstnär för avstämning av arbetsprocessen, svara på eventuella funderingar, att hjälpa till med problemlösningar, frakt av konstverk, planering av-, och lokalmässig anpassning av konsthallen,

värdskap och textarbete. Koordinering och utförande av kommunikation ingår i arbetsprocessen likaså pedagogisk planering och utförande, påföljande packning, frakt och ekonomisk administration.

Programverksamhet

Konstverksamheten erbjuder ett program med visningar, konstrundor, performance, samtal, föreläsningar och workshops med utgångspunkt i aktuella utställningar i Vävens konsthall, av Umeå kommuns konstsamling och självständiga produktioner. Programmen genomförs av enhetens personal, konstnärer och av andra samarbetspartners i Vävens lokaler eller i anslutning till den offentliga konsten i stadsmiljön eller i de verksamheter där konsten är placerad. Målgrupper för programverksamheten sträcker sig från den breda allmänheten till särskilt anpassade visningar på flerspråk för SFI (svenska för invandrare), för elever i anpassad skola, samt för barn och unga på deras skoltid. Konstverksamheten tillsammans med Kulturskolan och bibliotek erbjuder kulturpedagogiska program och projekt genom Skapande skola och öppen bildverkstad för att säkra barn och ungas tillgång till eget skapande och konstupplevelser.

Kompetensförsörjning och nätverk

Konstverksamheten bidrar även med kompetens och ingår i nätverk lokalt och nationellt, för att stärka upp bildkonsten. Umeå kommuns konstverksamhet är bland annat värdar för två internationella konstnärer per år genom samarbetet IASPIS (Internationella programmet för bild och form) och deltar även med kompetens i och med stipendiatsutnämningar riktat till konstnärer.

7.2 Processer för offentlig gestaltning

Gestaltningsgruppen

I Umeå kommun finns en gestaltningsgrupp som ger estetisk vägledning både till kommunens verksamheter och till andra aktörer. Gestaltningsgruppens uppdrag är formulerat i styrdokumentet Program för Umeås Offentliga rum, framtagen av samhällsbyggnadskontoret Umeå kommun, maj 2007[36]. Det är till dags datum det enda dokument inom Umeå kommun som beskriver en förvaltningsövergripande ambition för det offentliga rummet kopplad till konstnärlig gestaltning utöver det Kulturpolitiska Programmet. Dokumentet klargör att de ”*kommunala insatserna syftar till att, genom inköp eller beställningar av yrkesutövande konstnärer, berika den offentliga miljön med samtida konst av bestående konstnärligt värde”*.[37] I programmet redovisas att gestaltningsgruppens arbete ska utgå från att Umeås:

- *ursprung, själ och identitet vårdas och att årstidsväxlingarna tas tillvara*
- *offentliga rum kännetecknas av god tillgänglighet, jämställdhet, trygghet och mångfald*
- *offentliga rum präglas av förebildlighet och professionalism vad gäller utformning och gestaltning.*

Vidare beskrivs att *"Den viktigaste faktorn för att uppnå en god kvalitet är att fortsatt utveckling av Umeås offentliga rum utgår från en helhetssyn, där varje enskild del i lika hög grad bidrar till slutresultatet."*[38]

De prioriterade arbetsområdena för gestaltningsgruppen är:

- *Belysning*
- *Byggnader*
- *Färger*
- *Gator och torg*
- *Interiörer*
- *Konst*
- *Parker och vatten*

Gruppen hanterar större projekt och består av personal från kommunen med kompetens när det gäller offentlig gestaltning. Gruppens synpunkter är rekommendationer inför beslut, både på tjänstemannanivå och i politisk nämnd. I gruppen ingår nyckelroller från berörda förvaltningar enligt följande:

- Representanter från verksamheter under byggnadsnämnden:
    - stadsarkitekt, planarkitekt (fysisk planering), byggnadsantikvarie, chefsarkitekt (bygglov)
- Representanter från verksamheter under tekniska nämnden:
    - landskapsarkitekt (gator och parker), (fastighet)
- Representanter från verksamheter under kulturnämnden:
    - konstintendent (programavdelningens musei- och konstenhet)

Program för Umeås offentliga rum berör vikten av att integrera konsten i ett tidigt skede i planering av den offentliga miljön: *" Från att konsten har varit något man applicerar i efterhand har konstnären i betydande grad övergått till att vara en integrerad deltagare i den komplicerade process som gestaltningen av det offentliga rummet innebär. Denna nya attityd bör genomsyra allt kommunalt förändringsarbete i stadsrummets exteriör och interiör.*[39] Därmed finns kopplingar till den senare riktlinjen i kommunens kulturpolitiska program om *Gestaltad livsmiljö* trots att dokumentet ej uppdaterats sedan den nya propositionen. En utmaning i dagsläget är att det kommunens program inte finns någon ansvarsfördelning eller processbeskrivning för utförandet eller finansierandet av de offentliga gestaltningarna. Därmed har gestaltningsgruppen kommit anta formen av ett samverkansforum där kulturförvaltningen blir en rådgivande part i större byggprojekt utan en på förhand fastställd och övergripande rutin, process eller budget för konsten.

Förfrågningar och projekt

Konstverksamheten kan i dagsläget bli tillfrågad som expertis i gestaltningsärenden, ofta med kort tidshorisont vilket riskerar säkerställandet av resurser och kvalité i utförande. Enheten upplever att andra kommunala verksamheter saknar förståelse för konstprocessens tidsåtgång och de moment

som behöver säkras för budget, upphandling och utlysning av uppdrag, vilket motverkar en effektiv arbetsgång och resursfördelning av kompetens och arbetsbelastning. Analys av brister och risker i nuvarande arbetssätt återfinns i avsnitt *8.2 SWOT analys.*

7.3 Finansiering konst: Umeå kommun

Umeå kommun har genom åren tillämpat olika finansieringsmodeller för den offentliga konsten. Nedan följer en historisk översyn av bakomliggande faktorer till finansiering av konstverksamheten fram till idag.

Enprocentregeln, kort historik

Umeå kommun införlivade enprocentregeln i den kommunala konstverksamheten 1978. Förutom denna finansiering knutet till konst i och med nybyggnationer fanns också en mindre summa för så kallad lös konst som köptes in för att kunna förstärka gestaltningen i befintliga byggnader. Under de första tio åren med enprocentregeln, 1978–1988, rådde en byggboom i Umeå till följd av en kraftig befolkningsökning. År 1980 gestaltades följande lokaler med 1%-beloppet: Sex förskolor, fem skolor, två äldreboenden, en brandstation och en fritidsgård. Administrationen hanterades av konstenheten som köpte in och placerade ut konsten och som sedan fakturerade ansvarig förvaltning i efterhand på det överenskomna 1%-beloppet. Under 1990-talet blev dock situationen den omvända. Då blev det i stället vanligt att hyra in kommunala verksamheter i lokaler ägda av kommunala bolag, stiftelser eller privata företag. På så vis minskade medlen kraftigt till konstnärlig gestaltning av nya verksamheter och de förhyrda ytorna tvingades nu också vara med och dela på löskonstsanlaget, som under början av 2000-talet motsvarade cirka 300 000 kronor.

Konstinvesteringsbudget

2008 slutade Umeå kommun att tillämpa enprocentregeln efter beslut i kulturnämnden. Det upplevdes orättvist att samma typer av verksamhet, beroende på om de verkade i nybyggd eller förhyrd lokal, fick helt olika summor medel avsatta för konstnärlig gestaltning. Nu höjdes i stället löskonstanslaget från 313 000 kronor till 1 500 000 kronor. Pengarna tas idag från kulturnämndens investeringsanslag för kulturförvaltningens verksamhet och ska alltså räcka till såväl nybyggnationer som befintliga lokaler. Mellan åren 2008–2017 hölls den summan konstant förutom 2014 då det gjordes en tillfällig utökning med 2 miljoner kronor utöver ordinarie budget till konstnärlig utsmyckning av Väven. Under hela perioden har möjligheten att budgetera och fondera över- och underskott vid årsbokslut funnits, vilket underlättat planeringen av konstinköp. Därefter har anslaget för konst varierat enligt följande tabell:

År	Konstinvesteringsbudget
2018	O
2019	1 000 000
2020	1 000 000
2021	1 100 000
2022	1 300 000
2023	2 757 000 (beslut KF juni) (+ 400 ej förbrukade från 2022)

Figur 3Tabell 1 Konstinvesteringsbudget Umeå kommun perioden 2018–2023

Kulturnämnden beslutade föreslå kommunstyrelsen att inför 2023 öka det kommungemensamma årliga investeringsanslaget för konstinköp. Kulturnämnden beslutade även att föreslå kommunstyrelsen att fatta beslut om att ett konstprogram ska tas fram i anslutning till alla större stadsutvecklingsprogram. OBJ Detta avslogs men hanterades i samband med budgetprocessen för 2023, där kommunfullmäktige biföll en ökad medelstilldelning till 2,2 miljoner årligen (0,2 mnkr kompensation för inflation på 10 %).

Projektbudget

I aktuella fall där konstverksamheten har kontaktats tidigt i planeringsprocessen avsätts medel för konstnärlig gestaltning inom byggprojektets totalbudget. Konstintendenten deltar i processmöten och arbetsgrupper från start. Just nu involveras konsverksamheten i flera större stadsomvandlingar i en bevakande roll. Exempel på detta är bland annat Tomtebo strand. Där är medel avsatta för konstnärliga gestaltningar för etapp ett av fyra till en summa av fem miljoner kronor. Hela projektet kommer sträcka sig över en period på 15–20 år och det är ännu ej planlagt för när gestaltningsarbetet ska inkluderas.

Ett annat exempel är byggnation av norra Ön där 2 000 bostäder ska byggas med bland annat skolor och förskolor. Arbetet är påbörjat men saknar ännu detaljplan och budget för den konstnärliga gestaltningen och tidshorisonten för alla etapper är 10–15 år. Hela investeringsbudgeten för projektet (ej konst) är 10 miljarder kronor. Sista exemplet är ett resecenter längst Norrbottniabanan, för sträckan Umeå–Sävar, i samarbete med Skellefteå och Robertsfors kommuner, som även det ännu saknar detaljplan och budget för konsten.

Finansieringen av konsten för dessa projekt ska tas ur den totala projektbudgeten men det finns i dagsläget ingen riktlinje för hur denna uträkning ska göras utan det blir en bedömningsfråga från fall till fall. Exakt planering för när konsten ska inkorporeras är inte heller formaliserad och förseningar, som är vanligt förekommande i dessa stora projekt, gör det svårt att prognostisera när dessa projekt kommer att ge ett konkret utfall för kommunens totala investeringar för offentlig konst per år.

Jämförelse enprocentregeln

För att kunna göra en jämförelse mellan Umeå kommuns faktiska budgetering för offentlig konst och tillämpning av enprocentregeln har förstudien sammanställt summan för alla kommunala byggprojekt under perioden 2018–2022. Siffrorna är hämtade från teknik- och fastighetsförvaltningens investeringsbudget för fastighet, beslutad av kommunfullmäktige. Analysen görs utifrån budgeterade investeringar, inte det faktiska utfallet. Såsom avsnitt 6.3 Finansiering offentlig konst, Sveriges kommuner visar så applicerar allt fler kommuner enprocentregeln inte enbart på nybyggnationer. I tabellen nedan har förstudien därmed valt att inkludera siffror för ombyggnationer och tillbyggnader för samma period i en tredje tabell.

Tabell 1 investeringsbudget för nybyggnation inom Umeå kommun och beräknad summa vid applicering vid enprocentregeln perioden 2018–2023

År	Nybyggnationer Umeå kommun	Utfall vid applicering av 1% regeln: Nybyggnation	Utfall vid applicering av 1% regeln: Nybyggnation + ombyggnation
2018	0	2 598 000	5 518 970
2019	1 000 000	2 531 000	8 237 000
2020	1 000 000	2 640 000	4 784 500
2021	1 100 000	975 000	2 714 250
2022	1 300 000	2 145 000	4 376 250
2023	2 757 000 (beslut KF juni)	1 865 000	4 834 000
	Medelvärde per år: 1 192 833 kr	**Medelvärde per år: 2 125 667 kr**	**Medelvärde per år: 5 055 495 kr**

Beräkningen visar att summan för perioden 2018 till 2023 skulle resultera i en konstbudget på 12 754 000 kronor om kommunen hade applicerat enprocentregeln på budgeterade nybyggnationer (29 858 000 kronor om regeln även hade innefattat om och tillbyggnationer). Faktiskt utfall är 7 157 000 kronor som innebär cirka 56% av summan som skulle vara gällande om kommunen applicerat enprocentregeln. Medelvärdet för konstinvestering är i detta räkneexempel 2 125 667 kronor enligt enprocentregel-modellen. Ett fast anslag för konsten på cirka 2,1 miljoner skulle därmed ha täckt in kraven för enprocentregeln ur ett finansiellt perspektiv under denna period om endast nybyggnationer inkluderas i modellen. Den antagna medelstilldelningen på 2,2 miljoner årligen (0,2 mnkr kompensation för inflation på 10 %) skulle därmed täcka in de mest grundläggande kraven för enprocentregeln om kommunens fortsatta investeringsbudget skulle följa samma summor som de föregående sex åren.

Viktigt att notera är att detta inte innefattar utfallet för eventuella projektbudgetar såsom Tomtebo strand. Vid en basbudget för konsten på 2,1 miljoner kronor skulle den totala

konstinvesteringssumman inom kommunen kunna komma att överträffa enprocentregelns ramar (endast nybyggnation) under de år som projektbudgetarna brukas.

Vad innefattas av konstverksamhetens totala budget?

Enprocentregel tar inte hänsyn till kommuners totala bredd av konst och konstupplevelser. Det skiftande konstverksamhetsutbudet och exempelvis finansiell stöttning av yrkesverksamma konstnärer inom Sveriges kommuner har inte analyserats på samma sätt som enprocentregeln varpå en liknande översyn inom Sveriges kommuner inte finns. I kommuner som applicerar enprocentregeln är det inte självklart att verksamheten innehåller konsthall och annan verksamhet, utan regeln garanterar enbart tilldelade medel vid byggnadsprojekteringar (med variation för om till- och ombyggnationer ingår eller inte). Den totala bredden av en kommuns stöd och verksamheter knutet till konsten är också en förutsättning för efterlevnad av det kulturpolitiska programmet, då det innefattar fler områden utöver offentlig konst. I denna översyn har därmed även konstverksamhetens övriga budget och ytterligare kommunal finansiering inkluderats för att synliggöra detta och därmed den totala omfattningen av Umeå kommuns investeringar inom området.

Grundbudget konstverksamheten:

Konstverksamheten bedrivs med en grundbudget för musei- och konstenheten där lokalkostnader och lön för fyra heltidsmedarbetare ingår. Denna budget är separat från konstinvesteringsbudgeten. För konstverksamhetsspecifika utgifter är budgeten för löpande kostnader följande:

Tabell 2 Budget Konstverksamheten, Umeå kommun (18038) 2023

Kostnadspost	Summa	Kommentar
IT	6 400	Licensavgiften för konstdatabasen
Transportmedel	94 000	Konstverksamhetens tjänstebil, parkeringsplats och drivmedel
Underhåll	20 000	Upphängningsanordningar, maskiner, verktyg m.m. för underhåll av konstsamlingen
IASPIS	20 000	Konstnärsnämndens internationella residensprogram, ateljékostnader
Vita Kuben	194 000	Utöver denna finansiering bidrar 10 % av Konstverksamhetens konstteknikertjänst är sedan många år vigd för Vita Kuben på Norrlandsoperan.
Helge Linden	10 000	Årligt bidrag som avser underhåll av konstsamlingen ägd av Stiftelsen Helge Lindens minne, administreras av Västerbottens museum
Konstpedagogik	35 000	Kostnader för den pedagogiska verksamheten, material och arvoden etc.
Umeå Konsthall	550 000	Utställningsproduktion, arvoden i enlighet Mu-avtal etc.
Konstrenoveringar	116 800	Underhåll av samlingens 11 000 verk inom-och utomhus, omglasningar, ramningar, konservatorsexpertis för lagning av målningar osv.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Finansiellt stöd för konstnärer

Kulturförvaltningens övriga arbete för att stärka konstnärers levnadsvillkor och tillgängligheten till konstupplevelser sammanfattas här i siffror som visar 2023 års budgeterade kostnader:

Tabell 3 Översikt tilldelade stipendier och stöd för konstnärer/konstnärliga aktiviteter

Stipendier	
Konststipendiet	75 000
Avgångselev vid Konsthögskolan	35 000
Verksamhetsbidrag	
ABF Umeå konstskola	575 000
Verkligheten	230 000
Konstfrämjandet	113 000
Vita kuben	194 000 (Redovisas även under konstverksamhetens budget.)
Ateljé- och verkstadsstöd	
Ateljéföreningen Mejeriet	162 600
Forma Umeå keramikförening	12 000
Textilmejeriet	53 500
Gjuteriföreningen Stöpet	25 300
För. Umedalens Ateljéhus	130 300
Grafikmaskinen	52 500
Kyrkskolans ateljéförening	112 100
Gästateljé för IASPIS-stipendiater etc.	19 800 (Redovisas även under konstverksamhetens budget IASPIS)
Projekt	
Höstljus:	Personella resurser från konstintendent och konsttekniker

7.4 Intressentanalys Umeå kommun

I följande avsnitt avhandlas den nuvarande ansvarsfördelningen inom Umeå kommuns förvaltningar rörande kommunala konstfrågor med fokus på offentlig gestaltning. Syftet är att skapa en förvaltningsövergripande översikt av berörda beslutsled, verkställande och ansvar. Detta utgör underlag för diskussion kring hur detta kan förstärkas eller förtydligas för ett mer effektivt samarbete och tydlighet inom ramen för en konststrategi.

Kommunfullmäktige
Kommunfullmäktige fattar beslut om eventuell kontsstrategi och riktlinjer för offentlig konst i Umeå kommun samt budget. Beslutet gäller för de nämnder vars verksamhet berörs av kommunfullmäktiges beslut.

Kommunstyrelsen
Styr, leder och samordnar kommunens verksamheter och ekonomi, samt följer upp och rapporterar utvecklingen i kommunens verksamheter till kommunfullmäktige.

Nämnder
Kommunens arbete är så omfattande att kommunstyrelsen inte ensam kan klara att besluta om alla ärenden. Därför finns ett antal politiskt tillsatta nämnder som är ansvariga för olika områden.[40] Under varje nämnd finns förvaltningar med olika verksamheter vars anställda bereder ärenden, verkställer beslut som politikerna har fattat och bedriver all övrig verksamhet som nämnden ansvarar för. Stadsdirektören är kommunens högsta tjänsteperson och verksamhetscheferna ansvarar för att nämndernas beslut verkställs. [41]

De tre nämnder som involveras i hanteringen av den offentliga konsten och upptas av förstudien är kultur-, tekniska- och byggnadsnämnden. Följande text redovisar deras organisation och uppdrag med fokus på de delar som berör offentlig konst. Översikten lyfter fram de verksamheter som involveras i konstprocessen samt deras roll i offentlig gestaltning tillsammans verkställande nyckelroller. Kommentarer är tillagda för att belysa rekommenderat ansvar/roll i konstprocessen.

Rekommenderat förtydligande:

- De förtroendevalda politikerna anger de övergripande målen och de ekonomiska ramarna för den offentliga konsten.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Nämnd: Byggnadsnämnden Verkställer kommunens fysiska planering i form av nya detaljplaner, områdesbestämmelser och stadsdels- och kvartersöversyner. Arbetar för hållbar utveckling inom kommunen.
Förvaltning: Samhällsbyggnadsförvaltningen
Strategisk utveckling Strategisk utveckling skapar förutsättningar för en fortsatt befolkningsutveckling och hållbar tillväxt. Verksamheten initierar, leder och samordnar uppdrag av strategisk och verksamhetsövergripande karaktär inom social, ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbarhet. **Nyckelpersoner/roller: Inget samarbete inom konstfrågor i dagsläget**
Fysisk planering Avdelningens huvuduppgift är att ombesörja fysisk planering genom detaljplaner och att medverka i översiktsplaneringen. Verksamheten, som leds av byggnadsnämnden, ska även verka för en god byggnadskultur och en god stads- och landskapsmiljö. **Nyckelpersoner/roller:** Stadsarkitekt, Planarkitekt, (ingår i gestaltningsgruppen)
Bygglov Bygglov ansvarar bland annat för bygglov, tillsyn, förhandsbesked, rivningslov, marklov, påföljder och ingripanden enligt plan- och bygglagen, men även strandskyddsdispenser enligt miljöbalken. Bygglov ansvarar även för bostadsanpassningsbidrag. **Nyckelpersoner/roller** Chefsarkitekt Bygglov (ingår i gestaltningsgruppen)

Rekommenderat förtydligande:

- Den offentliga konsten ska beaktas i ett tidigt skede i samhällsbyggnadsprocessen. Byggnadsnämndens verksamheter ansvarar för att engagera kulturförvaltningen i samband med större planeringsprojekt.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Nämnd: Tekniska nämnden Tekniska nämnden ansvarar för kommunens anläggningar; fastigheter, gator, vägar, parker och allmänna platser.
Förvaltning: Teknik- och fastighetsförvaltningen
Fastighet Verksamheten svarar för att planera, bygga, förvalta och utveckla lokaler för Umeå kommuns verksamheter och företräder Umeå kommun som fastighetsägare**.** Fastighet svarar för all byggproduktion till kommunens egna verksamheter genom nybyggnation, ombyggnation samt underhåll och anpassning av befintliga lokaler, såväl via egna resurser som upphandlade entreprenörer. **Nyckelpersoner/roller:** Chef; fastighetsförvaltning (Ingår i gestaltningsgruppen)
Gator och parker Gator och parker planerar för, bygger och förvaltar gator och vägar, parker, gång- och cykelvägar, industrispår, broar, torg och övriga allmänna platser i kommunen. Verksamheten budgeterar, planerar och upphandlar/beställer drift och underhåll av dessa områden. Ansvara även för upplåtelse av mark, grävningstillstånd, torghandel etc. **Nyckelpersoner/roller:** Landskapsarkitekt (Ingår i gestaltningsgruppen)

Rekommenderat förtydligande:

- Arbetar med drift och underhåll av kommunens byggnader och anläggningar inklusive tillsyn och skötsel av byggnadsanknuten konst och konst i offentliga miljöer utomhus. Byggnadsanknuten konst är en del av fastigheten och ska förvaltas och vårdas efter instruktioner/skötselplaner framtagna av konstverksamheten. Förvaltningen bör ansvara för tillsyn av de byggnadsanknutna konstverken. Vård- och underhållskostnader tas med i budgeten för varje fast gestaltning och delsumman tillfaller Fastighet.

- Ansvarar för att informera kulturförvaltningen i samband med förstudier till ny-, till- och ombyggnadsprojekt.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Nämnd: Kulturnämnden
Kulturförvaltningen svarar för folkbibliotek, skolbiblioteksservice, konstverksamhet, kulturskola, kvinnohistoriskt museum, kultur i skolan, kultur för seniorer, arrangemang i Väven och kommungemensamma arrangemang.

Förvaltning: Kulturförvaltningen

Program
Programavdelningens verksamheter skapar förutsättningar för alla att ta del av och vara medskapande i Umeå kommuns konst- och kulturliv. Verksamheterna består av konstverksamhet, program- och gästspel, kultur för seniorer och Kvinnohistoriskt Museum. Avdelningen säkerställer att verksamheterna, tillsammans med andra aktörer, levererar ett brett och högkvalitativt programutbud som välkomnar alla, oavsett förutsättningar eller förkunskaper.

Musei- och konstenheten
På kulturförvaltningen ansvarar Musei- och konstenheten för konstnärliga gestaltningsprojekt i både utomhus- och inomhusmiljö, konstinköp vad gäller konst avsedd för offentliga miljöer i Umeå kommun, reparationer och underhåll av den offentliga konsten samt pedagogiskt förankringsarbete kring den offentliga konsten.

Kulturskolan
Kurs-, öppen och skolverksamhet inom kulturområdets olika konstformer såsom skapande skola för barn och unga.

Nyckelpersoner/roller: Konstintendent (Ingår i gestaltningsgruppen)

Rekommenderat förtydligande:

- Kulturnämnden tillämpar, följer upp och föreslår förändringar av Konststrategi och Riktlinjer för offentlig konst i Umeå kommun till kommunfullmäktige.

- Kulturnämnden ansvarar för kommunens konstnärliga gestaltningsprojekt, konstinköp och konstsamling. Budgeten för vård, underhåll och renovering av lös konst beslutas av kulturnämnden.

- Kulturförvaltningen arbetar med offentlig konst i kommunala byggnader och offentliga miljöer och ansvarar för processen kring konstnärlig gestaltning. Förvaltningen har ansvar för tillsyn, vård, underhåll och renovering av lös konst i konstsamlingen. Konstärenden, där konstnärliga bedömningar ingår, hanteras och verkställs av sakkunniga tjänstepersoner och experter inom kulturförvaltningen.

Övriga intressenter

I övrigt finns stabsfunktioner som är av vikt för processen med offentlig konst såväl som externa intressenter som berörs av konststratgins formulering och utförande. Nedan följer en översikt av övriga intressenter med kommentar om dess koppling till ämnet.

Interna	
Upphandling	Stödfunktion för att säkra en korrekt och effektiv upphandlingsprocess vid större gestaltningsuppdrag och upphandlingar i enlighet med LOU.
Ekonomi	Erhåller analys- och planeringsunderlag för möjlighet att långsiktigt budgetera för kommande kostnader för t ex underhåll, tjänst, förråd med mera kopplade till satsningar på konst och uppföljning.
Kulturskolan	Tillhandahåller konstpedagogiska initiativ som faller inom ramen för det kulturpolitiska programmet och kulturförvaltningen. Utökade samordningsmöjligheter utreds 2023 som förstudie för eventuellt kulturlöfte inom Umeå kommun.

Externa	
KRO (Konstnärernas riksorganisation)	Yrkesverksamma konstnärer deltar i den offentliga konstens tillblivelse som utförande konstnärer såväl som annan expertis. Uppdrag för offentlig gestaltning är av stor vikt för KRO som försörjningsform för dess medlemmar och spelar en central roll i frågan om enprocentregeln.
Externa byggföretag	Utför ny- om- och tillbyggnationer på kommunens uppdrag som upphandlad entreprenör i enlighet med upphandlingen stipulerade krav.
Medborgare	Lever i och påverkas av utformningen av den offentliga miljön och konsten. Konsument och medverkare i konstupplevelser.
Konsthögskolan, universitetet	Central part i säkrandet av framtida kompetensförsörjning genom
Region Västerbotten	Samarbetspartners i projekt och kompetensutbyte i konstfrågor, exempelvis Konstkonsultenterna i Västerbotten arbetar för att främja, stärka och utveckla samtidskonsten inom regionen.

- Vid fastställande av kommunal konstrategi bör det tydliggöras att det ansvar som gäller för kommunala förvaltningar gäller även för de kommunala bolagen vid ny-, om- eller tillbyggnad.

8. Målbild vs Nuläge

Efter ovan redogörelse för arbetsprocesser, utbud och finansiering följer nedan en analys av nuläge kontra önskat läge för konsten inom kommunen i enlighet med det kulturpolitiska programmet stipulerade målbilder. Nedan redovisas de fem punkterna som lyfts fram av särskild vikt för en eventuell konstrategi, de formulerade aktiviteter som programmet nedtecknat för uppfyllnad av målbilden och exempel på nuläge/utfall inom konstområdet.

8.1 Kulturpolitiska programmet

Gestaltad livsmiljö

Önskat läge	Nuläge/utfall
”Utveckla Umeås offentliga rum genom att initiera och genomföra konstnärliga gestaltningar för att bidra till stadsutveckling utifrån ett estetiskt perspektiv”.	• Konstverksamheten deltar i gestaltningsgruppen för större gestaltningar och samordnar projekten. Ansvarar för projektutförande från start till slut. • Ansvar för- och utförande av uppdrag för placering av verk ur konstsamling och mindre gestaltningarna.
”Verka för att attraktiva stads- och kulturmiljöer skapas och bevaras” *Samma önskade läge som ”Kulturarv och Kulturmiljö”*	• Idag sker arkivering, kartläggning inventering av konstsamlingen enligt satt rutin. Cirka 60 verksamheter inventeras/år och efterhålls med en renoveringsbudget på cirka 120 000 kr.
”I tillämpliga delar implementera fastställt Kulturpolitiskt program vid kommunala planeringsprocesser.”	*Hänvisning till hela avsnitt 8.1*
”Fästa stort avseende vid pedagogiska initiativ i syfte att förklara den idébaserade konsten, för att därigenom öka legitimiteten för genomförda kommunala satsningar inom bildkonstområdet”.	• Utställningar och visningsverksamhet i- och i anslutning till Umeå konsthall. • Programverksamhet och pedagogik utförs utifrån aktuella utställningar, den offentliga konsten eller fristående teman. Det sker med olika målgrupper i fokus.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Kulturell välfärd

Önskat läge	Nuläge/utfall
”Satsa på ett kulturliv som är öppet och tillgängligt för alla över hela kommunen” *”Utveckla ickekommersiella kulturella mötesplatser”*	• Umeå kommuns konstsamling med över 11 000 verk varav 9 000 är placerade i cirka 300 verksamheter bidrar till Umebornas möjligheter till möten med samtidskonsten. • Verksamheten erbjuder idag icke kommersiella plattformar i form av bland annat Umeå konsthall och Vita kuben, båda med kostnadsfritt inträde och generösa öppettider. • Programverksamhet sker i och utanför Väven med ambition att sänka trösklarna och tillgängliggöra konstupplevelser inom kommunen.
”Aktivt söka nå nya målgrupper”.	• Programverksamhet med publika aktiviteter som ämnar att nå befintliga att nå nya målgrupper. Här kan initiativ med aktiviteter på fler språk, digitalisering av utställningar, skolverksamhet, utställningar och marknadsföring och kommunikation nämnas som exempel.
”Stärka samverkan mellan olika kulturaktörer, föreningar och frivilligorganisationer i det civila samhället, den offentliga sektorn och näringslivet”	• Exempel är IASPIS (Internationella programmet för bild och form), dialog och utbyte med centrala intresseorganisationer såsom KRO och samverkan med konstnärer, stipendier och föreningsstöd. • Stöttar lokala gallerier och ramverkstäder genom inköp av konstverk och tjänster.

Professionellt kulturliv

Önskat läge	Nuläge/utfall
”Tillhandahålla goda villkor för kommunens yrkesverksamma kulturarbetare” *”Uppträda förebildligt i sina relationer till kulturlivets aktörer”.*	• Umeå kommuns utgår från MU (medverkande och utställningsersättning) avtalet för skälig ersättning för konstnärers tjänster. • Konstverksamheten säkras konstnärernas villkor genom samtliga processer enligt ramavtal och värdegrund. • Projektateljé och Umeå konsthall
”Nyttja professionella konstnärers yrkeskompetens vid konstnärliga gestaltningar i det offentliga rummet”.	• Sker genom konstinköp inom och utanför ramen för LOU, utställningar i Umeå Konsthall där fokus är nationella, nu levande konstnärer. • Stöttning av gallerier och andra institutioner genom konstinköp och projektsamverkan. • Genom anslag och stipendier stöttar kommunen det fria kulturlivet. • KRO-representant bjuds alltid in att medverka i urvalsprocessen vid upphandling av byggnadsanknutna verk.

Goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar

Önskat läge	Nuläge/utfall
”Verka för att alla barn och ungdomar ska få lika möjligheter att under läsår och skollov möta många olika kulturella upplevelser och konstnärliga verksamheter samt utveckla eget skapande”	• Konstpedagogisk verksamhet via skola sker idag i koppling till Umeå konsthall och den offentliga konsten. • Verksamheter med målgruppen barn och unga prioriteras vid förfrågningar av konstgestaltningar enligt satt rutin. • Kulturskolan och Bibliotek med kulturpedagogiska program och projekt genom Skapande skola, respektive öppen bildverkstad för att säkra barn och ungas tillgång till eget skapande och konstupplevelser.

Konstnärlig frihet

Önskat läge	Nuläge/utfall
”Tillämpa principen om armlängds avstånd”.	• Delegationsordning • Tydlig kravspecifikation i och med upphandlingar av offentlig konst och gestaltning ingår som inte ska minimera avkall på konstnärlig frihet.

Sammanfattning:
Översynen påvisar en generell god måluppfyllnad av det Kulturpolitiska programmet och det faktum att kommunens bredd av satsningar inom kulturområdet är av stor betydelse för efterlevnad av de utsatta målen. Många områden som inte innefattas i fokus på området offentlig konst är vitala för denna efterlevnad såsom det pedagogiska arbetet, Konsthallens roll i skapandet av ickekommersiella kulturella mötesplatser, finansiellt stöd till föreningsliv och stipendiater etc.

Potentialer för måluppfyllnad är efterlevnad av gestaltad livsmiljö vilket inkluderar processen för offentlig gestaltning och underhåll kopplat till kommunens offentliga konst där det största glappet mellan nuläge och målbild går att spåras.

I övrigt har undersökning av potentialen för samordning och mer målgruppsspecifika pedagogiska insatser för att nå fler barn och unga genom skolan påbörjats inom ramen ytterligare en förstudie under 2023. Den ska undersöka förutsättningarna för ett eventuellt Kulturlöfte inom Umeå kommun, ett uppdrag till Kulturförvaltningen, och inkluderar konstpedagogiken inom kulturförvaltningen.

8.2 SWOT- analys

Analysen ämnar klargöra de styrkor och potentialer inom den kommunala konstverksamheten idag. De behöver tas i beaktande i formulerandet av en konststrategi utifrån dagens förutsättningar. Namnet SWOT är en engelsk akronym av orden **S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities och **T**hreats. Syftet med SWOT-analysen är att genom granskning av Styrkor, Svagheter, Hot och Möjligheter i den redan befintliga verksamheten värdera de starka och svaga sidorna. I detta tydliggörs även påverkan från organisationens omvärld i syfta att belysa nyckelfrågor som behöver ingå i en framtida konststrategi.

Strengths (Styrkor, internt)
God grundverksamhet/utbud idag • Stor konstsamling med etablerad infrastruktur och rutiner för placering av konst i kommunens verksamheter. Hög procentuell fördelning av placerade verk, och kort handläggningstid för nya uppdrag för placering av lös konst. • Väl inarbetat team inom konstverksamheten med lång erfarenhet, satta rutiner och goda samarbeten med yrkesverksamma konstnärer. • God och bred service/tillhandahållande av tjänster och kompetens i konstfrågor/ärenden. • God måluppfyllnad av det Kulturpolitiska programmet på flera punkter såsom ickekommersiella kulturella mötesplatser, programpunkter för-, och möten och skapande/lärande och aktiviteter med barn och unga som målgrupp. • Konstverksamhetens placering i Väven erbjuder medborgare ett starkt kulturutbud och nyttjar synergieffekten med kulturhuset Väven i form av spontanbesök som lockar nya målgrupper. • Gestaltningsgruppen existerar som forum redan idag och är sammansatt av relevanta intressenter. Infrastruktur för arbetet existerar därmed även om rutiner/ansvarsfördelning inte är formaliserat. • Konstverksamheten har genom konstinvesteringsbudgeten, trots brist på formaliserat och vedertaget tillvägagångssätt vid nybyggnationer, kunnat arbeta kompensatoriskt med lös konst vid ny- och ombyggnationer och därmed i många fall förhindrat frånvaro av konst i kommunens verksamheter.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Kommun i tillväxt och med ambitioner

- Umeå är en stabil kommun med god ekonomi med höga ambitioner för kulturen och nöjda medborgare.

- Visionen för kommuns kulturpolitik är formulerad och beslutad i och med det Kulturpolitiska programmet vilken är antagen i kommunfullmäktige.

- Det finns ett engagemang/behov av att inkorporera konst i verksamheter/projekt, trots brist på tydlighet i förfarandet i dagsläget.

Weaknesses (Svagheter, internt)

Kompetens

- Bristande kompetens inom förvaltningarna kring gestaltad livsmiljö och dess applicering i praktiken. Inte heller ett krav att byggbolag har rätt kompetens eller riktlinjer att följa kopplat till konst vid byggnationer.

- Kunskapsluckor i de olika processerna för offentlig gestaltning inom våra olika förvaltningar försvårar samarbetet sinsemellan.

- Avsaknad av proaktiv process för kompetensförsörjning av både externa processledare och intern juridisk specialistkompetens för offentlig upphandling av gestaltningar inom upphandlingsbyrån. Detta sker idag internt inom konstverksamheten vilket kräver stora personalresurser och tid.

Samsyn och ansvarsfördelning

- Brist på samsyn och gemensam vokabulär över förvaltningsgränserna och insyn i de olika verksamheterna/förvaltningarna.

- Förvaltningsöverskridande samarbeten kopplat till konst saknar tydliga direktiv, förväntningar och rutiner för de olika intressenterna. Brist på tydlighet försämrar samarbetet och helhetssynen som definieras i gestaltad livsmiljö. Olika strategier och rutiner är ej samsynkade över förvaltningsgränser trots behov. Den senaste beskrivning av processen är formulerad 2007 och gestaltad livsmiljö har inte inkorporerats.

- Processen är idag mer personbundet i stället för rutin/processbundet vilket gör den sårbar. Förekomst av muntliga överenskommelser och bristande uppföljning av beslut leder till otydlighet och brist på transparens och sårbarhet vid skifte av personal.

- Konstperspektivet säkras idag genom att konstverksamheten har en bevakande roll, inte ett avgränsat ansvar i en fastställd process. Det är en svår utmaning att bevaka alla dessa processer i en kommun som växer snabbt vilket riskerar att det konstnärliga perspektivet kan missas eller inkluderas för sent i processen. Detta riskerar att leda till frånvaro av konstnärlig gestaltning alternativt försämrad kvalitét. Ett exempel på detta är Stig Lindberg-fontänen och den mediala uppmärksamhet och starka reaktioner det väckte hos medborgarna genom brist på proaktiv inkludering av konstkompetens i ärendet.

- Sen involvering av konstverksamheten i planeringsprocessen. Avsaknaden av kännedom/rutin kring leder till att lös konst ur befintlig samling används mer frekvent i dessa projekt i stället platsspecifika fasta konstverk, då detta kan utföras med kortare planering. Detta är inte alltid till nackdel men konsten bör alltid vara behovsanpassad och fast konst bör uteslutas på grund av behov, inte kortsiktig planering/brist på rutiner kring tidig involvering.

- I dag är det konstverksamheten som närmast uteslutande tar ansvar över vård, renovering och service av den offentliga konsten, ibland tillsammans med Gator och parker, på grund av odokumenterad reglering av ansvarsförhållanden vid skötsel av konsten. Med begränsade resurser för bevakning och åtgärdande kan detta leda till en mer kostsamma renoveringsbehov på sikt.

Finansiering och resursplanering

- Finansieringen och fördelning av resurser sker kortsiktigt på årsbasis utan långsiktig behovsanalys. Brist på transparens och uppföljning för uträkning av investerade summor kopplat till konst i relation till planerade nybyggnationer.

- Konstens underhållsbudget täcker in cirka 1 procent av samlingen. Exempelvis fastställdes under 2023 renoveringsbehovet av Döbelnsmonumentet vilket utfördes till en kostnad av 250 000. Dessa behov ska täckas av Musei- och konstenhetens budget och leder till att nedprioritering av andra budgetposter.

- Brist på långsiktig plan för underhåll och otydlig ansvarsfördelning över förvaltningsgränserna.

- Idag brist på långsiktig samsyn och planering för offentlig gestaltning ur ett längre tidsperspektiv. Detta gör att fler omfattande projekt med kort framförhållning kan sammanfalla och konsekvensen kan bli resursbrist kopplat till personal som ska hantera dessa ofta komplexa ärenden med lång handläggningstid pga. LOU.

- Kommunen växer, men inte organisationen som ska hantera konstfrågor. Idag ska en arbetsgrupp på fyra personer utföra samtliga arbetsuppgifter oberoende av arbetstoppar i och med nybyggnationsprojekt. Medarbetarna processleder hela upphandlingen från utlysning till invigning. Dessa stora projekt kan komma att sammanfalla och kräver därmed en förvaltningsövergripande, långsiktig planering för resurssäkring vilket inte existerar idag.

Opportunities, (Möjligheter, externt)

Föregångare och fastställda målbilder nationellt

- Gestaltad livsmiljö är ett väletablerat begrepp och övergripande mål även utanför kommunens gränser på nationell nivå.

- Flertalet andra kommuner har genomgått processen att bygga sin verksamhet för att leva upp till denna målbild vilket Umeå kommun kan ta lärdom av.

Varumärke och attraktionskraft

- Konstrategin spelar en vital roll för att förverkliga Umeås visioner och mål för hållbar tillväxt. Politiken för gestaltad livsmiljö är nära sammanflätad med FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling och särskilt mål 11 i Agenda 2030 som behandlar långsiktigt hållbar stads- och samhällsutveckling.

- Konsten kan vara, och är ofta, en het politisk fråga som väcker stort engagemang. Kommunens värdegrund MÖTS återspeglar kommunens uppgift att vara öppna och tillgängliga. En tydlig långsiktig strategi skapar möjlighet till detta och större utrymme för medborgardialog.

- Fastställandet av en välarbetad rutin för gestaltad livsmiljö bidrar till attraktionskraft till Umeå genom en god samhällsplanering där konsten är en naturlig del av stadsmiljön.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Kompetensförsörjning och professionellt kulturliv

- Fastställda, proaktiva rutiner innebär en möjlighet för uppdrag för yrkesverksamma konstnärer både för gestaltningsuppdrag och som konstkonsulter och projekt- eller processledare för konsten i byggprojekten. Detta stärker det Kulturpolitiska programmets ambitioner knutna till ”Professionellt kulturliv”.

- Lärosätet Konstnärligt campus erbjuder vid proaktiv behovsanalys, en möjlighet till kompetensförsörjning och arbetstillfällen för yrkesverksamma konstnärer.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Threats (Hot, externt)

Nya förutsättningar för konsten

- I en växande kommun förändras inriktning för verksamheter vilket påverkar den konstnärliga gestaltningen. Verksamheter skiftar snabbt och därmed ändras förutsättningarna för konsten i verksamheternas lokaler vilket ökar antalet hanteringsärenden och därigenom behovet av resurs.

- Stor rotation av personal inom kommunen, vilket gör det svårt att bibehålla kommunikationen mellan konsten och kontaktpersonerna för inventering.

- Inflation, samhällskriser och samhällsoro innebär ett hot vid en kortsiktig finansiering, vilket i sin tur hotar en hållbar tillväxt för konsten

- Färre gallerier inom kommunen försämrar möjligheter för lokala konstnärer att exponera sin konst såväl som det förvårar konstinköpsuppdraget då det kräver fler resor än tidigare vid färre lokala inköp. Detta minskar även kommunens stöttning av lokala kulturentreprenörer.

Minskad attraktionskraft

- Bristen på fastställda rutiner kan leda till att kommunen halkar efter och tappar vår position som kulturhuvudstad. Andra kommuner tar stafettpinnen och Umeå kan komma att tappa sin attraktionskraft i konkurrens med andra kommuner.

- Odemokratiska rum med frånvaron av konstnärliga gestaltningar alternativt dåligt underhållna sådana skapar en oattraktiv livsmiljö och påverkar medborgarnas tillgång till konst och även Umeås varumärke.

- Få arbetstillfällen för yrkesverksamma konstnärer kan leda till att vi förlorar kompetens, trots förekomsten av etablerade lärosäten i kommunen.

9. Slutsats och rekommendationer

Nedan samlas förstudiens samlade insikter och rekommendationer som anses vara av vikt för formulerandet av en eventuell förstudie och beslut kopplat till den:

9.1 Uppfyllnad Kulturpolitiska programmet

Förstudiens rekommendation är att en framtida konststrategi bör inkludera de delar ur det Kulturpolitiska programmet som behandlar konstområdet och förtydliga dess innebörd i praktiken för att påvisa korrelationen mellan de två dokumenten. Detta bör inkludera såväl de delar som har stor potential till måluppfyllnad som de som har god måluppfyllnad. Dessa delar bör därmed inkorporeras i strategin:

- Fokus på tydlighet i kommunens efterlevnad av **gestaltad livsmiljö** i teori och praktik.
- Beskrivning av kommunens förhållningssätt till underhåll och bevarande av offentlig konst och **kulturarv/kulturmiljö** med befintliga rutiner. Förtydligande av ansvar mellan berörda förvaltningar.
- Beskrivning av kommunens förhållningssätt till principen om **armlängds avstånd.**
- Beskrivning av kommunens ickekommersiella konstarenor för uppfyllande av **kulturell välfärd** (Umeå konsthall).
- Understryka **professionellt kulturliv** genom nedtecknandet av kommunens efterlevnad av MU-avtalet, Lagen om offentlig upphandling (LOU) och de yrkesverksamma konstnärernas och konstkonsulters roll inom processen för offentlig gestaltning.
- Understryka de konstpedagogiska ansatserna inom konstverksamheten, och riktade insatser gentemot målgruppen **barn och unga** inom kulturförvaltningen.

Ytterligare rekommendation är att en eventuell konstrategi bör revideras i enlighet med det kulturpolitiska programmets tidshorisont, idag fram till 2030.

Verksamhetsplan:
För ytterligare koppling mellan verkställande direktiv, det kulturpolitiska programmet och berörda verksamheters aktivitetsplaner rekommenderas ett riktat uppdrag i framtida verksamhetsplaner. Det bör formuleras i koppling till den offentliga konsten – Framtagning av Konststrategi för 2024, översyn av långsiktig och proaktiv underhållsplan och budgetering för att lägga tonvikt vid uppfyllnad av ”Kulturarv och Kulturmiljö” under 2025.

Beslutsfattande, legitimitet:
För att en konststrategi ska vinna verkan behöver Umeå kommunfullmäktige vara beslutsfattare av Konststrategi för offentlig konst i Umeå kommun. Den bör vara bindande för samtliga involverade förvaltningar och det ansvar som gäller för kommunala förvaltningar bör även gälla för de kommunala bolagen vid ny-, om- eller tillbyggnad. Det ska också framgå i konststrategin.

9.2 Samverkan mellan förvaltningar

Ansvarsfördelning och roller
Policyn behöver en tydlig roll- och ansvarsfördelning dvs klargörandet av vem som finansierar, utför och ansvarar för vad inom processen för offentlig konst. Detta bör beskrivas med fokus på centrala roller och beslutande/verkställande insatser (exempelvis konstrådet, kulturnämnden etc.).

Områden som bör formuleras/konkretiseras i förstudien är:

- Process, ansvar och roller för offentlig gestaltning.
- Process, ansvar och roller för underhåll och renovering.

Riktlinjer/Rutiner
Förstudien belyser vikten vid formaliserandet av rutiner och processer för offentlig konst och gestaltning, vilket bör beskrivas i förstudien. Detta är för att formalisera redan befintliga, goda rutiner och skapa/konkretisera i dagsläget ej existerande rutiner med fokus på centrala processer för den offentliga konsten inom kommunen.

Enskilda rutindokument kan komma att behöva komplettera strategin i samband med eller efter strategins färdigställande. Dessa riktlinjer ska i sin tur utgå från policyn, länkas till dokumentet och säkerställa att arbetet med offentlig konst sker transparent och konsekvent.

Implementering: Kompetens och kultur
Kommunen behöver få samsyn i samarbeten mellan berörda förvaltningar gällande Gestaltad livsmiljö med ambition att allas roller och del av processen blir tydliga och för att skapa en kultur av ökat samarbete, proaktivitet och inkludering. Arbetsgruppen för författandet av konstrategin behöver därmed samordnas mellan berörda förvaltningar för att formulera den gemensamma processen.

- Ytterligare bör begreppsdefinitioner ingå i konstpolicyn för att etablera en gemensam begreppsapparat vid diskussion och beslut i frågor i anslutning till konstområdet.

9.3 Finansiering/Behov

Finansiering av kommunen offentliga konst bör vara långsiktig och ta hänsyn till bevarande av nuvarande hög standard, återspegla stadens tillväxt och säkra proaktiv resurs- och kompetensförsörjning för den offentliga konsten inom Umeå kommun oavsett finansieringsmodell. Finansieringslösning för konsten är vital men hindrar inte att en konststrategi antas och genomförs och att frågan om finansiering då lyfts som en separat fråga. Denna fråga bör beredas tillsammans med en risk - och konsekvensanalys. Nedan följer dock förstudiens insikter och rekommendationer i finansieringsfrågan.

Enprocentregeln?
Vid eventuell applicering av enprocentregeln eller variation på denna, ska det tydliggöras vad den ska omfatta inom Umeå kommun, exempelvis:

”*Vid ny-, om- och tillbyggnader av offentliga byggnader ska enprocentregeln tillämpas. Enprocentregeln ska också tillämpas vid ny- och ombyggnad av offentliga miljöer. Regeln innebär att 1 procent av investeringsbudgeten avsätts till konstnärlig gestaltning. Medlen disponeras och redovisas av den förvaltning som är ansvarig för respektive byggnads- eller anläggningsprojekt*.”

Vid val av enprocentregeln bör ett förtydligande göras för bibehållen finansiering av de aktiviteter inom konstområdet som stödjer andra målbilder i det kulturpolitiska programmet men som riskerar att falla utanför enprocentregelns ramar. Exempel på detta är pedagogisk verksamhet med inriktning på barn och unga, Umeå konsthalls verksamhet och inköp av lös konst och konstnärliga gestaltningar utanför ramen för ny- och ombyggnation. Detta är viktigt för att säkerställa fortsatt god efterlevnad av kommunens kulturpolitiska ambitioner och bibehållandet av fortsatt god kvalitét för kommunens medborgare och intressenter.

Egen modell
Enprocentregeln är ett verktyg för att långsiktigt skapa ett ekonomiskt utrymme för konstnärlig gestaltning vid planering och byggande av offentliga miljöer. Vid fortsatt avsteg från enprocentregeln och fortsatt arbete med aktuell arbetsmodell bör denna beskrivas och formaliseras i skrift.

Konstinvesteringsbudgeten bör sättas utifrån ett långsiktigt perspektiv och rekommendationen är att den bör utgå från Umeå kommuns planerade investeringsbudget för nybyggnation. Konstinvesteringsbudgeten skulle då nå en partiell efterlevnad till enprocentregeln och investeringen återspegla Umeå kommuns faktiska planerade ”tillväxt” av det offentliga rummet.

Förstudiens rekommendation är att oavsett vald modell ska enprocentregeln användas som verktyg för uppföljning för ökad transparens mot externa intressenter, jämförelse med andra kommuner och

intern riskanalys. Skapandet av projektbudget för större projekt bör på samma sätt formaliseras/dokumenteras så att uträkningsmetoden för konstinvesteringar kan granskas för ökad transparens, uppföljning och planeringsmöjligheter för kommande resursbehov inom konstgestaltningsprocessen. Det skulle innebära att alla stora investeringsprojekt redovisar projektets uträkningsmodell varpå eventuellt glapp gentemot enprocentregeln blir tydligt och kan därefter analyseras.

För basbudgeten är särskilt kostnadsposten underhåll och renovering av den offentliga konsten viktig att justera för att leva upp till samlingens omfattning och reella behov. Förstudiens rekommendation kulturförvaltningen ges det riktade uppdraget att utföra en långsiktig underhållsöversyn med en extern konsult för att fastställa behovet av konstrenoveringar under en 10-årsperiod. Detta skulle säkra en proaktiv och resurseffektiv insatsplan för det totala beståndet och tillhandahålla en faktabaserad analys av finansieringsbehovet.

9.4 Resursplanering

Strategisk planering

Ytterligare rekommendationer är att en långsiktig plan för de större offentliga gestaltningarna behöver vara planlagda med god framförhållning och förankrade förvaltningsövergripande. Med en gemensam planeringshorisont ges möjligheten till säkrandet av resursplanering för högre effektivitet och kvalitét i utförandet.

Kompetensförsörjning

Detta gäller inte minst för att kunna säkerställa en behovsanpassad bemanning för att kunna anta större gestaltningsuppdrag och mångåriga samhällsbyggnadsprojekt. Såsom förstudien påvisar kan dessa projekt komma att sammanfall och orsaka periodvisa arbetsvolymer som ej kan handläggas av dagens bemanningsresurser. I dessa perioder behöver expertis från kulturförvaltningens tjänstemän kompletteras med externa eller ytterligare resurser. Rekommendationen är ett konststrategin förtydligar konstinvesteringsbudgetens ramar där arvoderade konstkonsulter bör inkluderas och att deras roll/uppdrag bör framgå i dokumentet.

10. Definitioner

Armlängds avstånd

Principen om ”armlängds avstånd” handlar om demokrati och yttrandefrihet, om konstnärlig kvalitet och förtroende för profession och kunskap. Det är sakkunniga som ska göra bedömningar och fatta beslut om offentligt finansierad konst och utställningar. ”Armlängds avstånd” bygger på relationen mellan anslagsgivare och utförare. Det innebär att politiken beslutar om mål, riktlinjer och ekonomiska ramar och överlåter konstnärliga och kvalitativa bedömningar åt professionen. Den politiska nivån beslutar om mål, riktlinjer och ekonomiska ramar medan de konstnärliga och kvalitativa bedömningarna överlåts till konstnärliga ledare och sakkunniga. Kulturens egenvärde och den konstnärliga friheten är vägledande och kulturen ska vara fri, dynamisk och ifrågasättande med ett mångfacetterat och kvalitativt kulturutbud. Samtidskonsten måste alltid få verka på egen fri grund utifrån sina egna specifika förutsättningar och perspektiv.[42]

Enprocentregeln

Enprocentregeln är en ekonomisk princip för offentlig konst som innebär att cirka en procent av den totala budgeten avsätts för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad. Enprocentregeln bygger inte på en given arbetsmodell, och det har aldrig funnits någon sådan. Därför finns stora variationer i hur regeln tillämpas och beräknas. Både mellan stat, region och kommun och mellan kommuner och regioner. Enprocentregeln tillämpas sedan 1930-talet i Sverige av offentlig sektor.

Fast/permanent konst

Platsbunden konstnärlig miljögestaltning som är beställd och skapad för en offentlig plats eller en särskild byggnad. Det kan vara: - Byggnadsintegrerade verk som är direkt monterade i väggar, tak, golv, fönster eller integrerad i byggnaden. - Platsintegrerade verk som är monterade och placerade utanför byggnaden. Permanent konst kallas ofta också ”byggnadsanknuten”, ”fastighetsbunden” eller ”helhetsintegrerad” konst. Detta eftersom konstverket är en del av sin byggnad eller fastighet. Det gäller oavsett om konsten, som i sin enklaste form är en skulptur på ett podium, eller om konstverket är så integrerat i sin miljö att det omöjligen kan frigöras från sin plats utan att både konsten och platsen förändras. Permanent konst har oftast skapats specifikt för sin plats. Då är den unik, och kanske också någonting helt annat idag än vad vi vant oss vid att konst ska vara under senare delen av 1900-talet. Konsten kan till exempel vara markbeläggningen på ett torg, en skulptur som klättrar genom flera våningsplan, en film eller ett ljudverk som inte ens syns.[43]

Förvaltning av konst

Förvaltning av konst avser rutiner för registrering och inventering och skötsel av både fast och lös konst

Gestaltningsuppdrag:
Uppdraget att skapa permanent konst kallas ibland gestaltningsuppdrag.

Gestaltad livsmiljö
Propositionen Politik för gestaltad livsmiljö (2017/18:110) presenterades i februari 2018. Ett gemensamt skapande och en helhetssyn på den gestaltade livsmiljön är kärnan i den nya politiken för arkitektur, form, design, konst och kulturarv. Det är en politik som på ett tydligt sätt tar utgångspunkt i människan, hennes behov och livskvalitet vid formandet och förvaltandet av våra livsmiljöer. Politiken utgår också från allas rätt till miljöer som är inkluderande, väl gestaltade och långsiktigt hållbara. Gestaltad livsmiljö ska, enligt politiken, ses som ett sammanhållet område där alla dessa perspektiv samspelar och berikar varandra.

Konst och Offentlig konst
Begreppet "offentlig konst" i denna policy avser konst i offentliga rum, konst som är till för alla. Offentlig konst är konstverk som är avsedda för, och ofta utförda direkt i miljöer dit allmänheten regelmässigt har tillträde.
"*Vad är offentlig konst? Den offentliga konsten tar sig i dag an alla möjliga uttryck och material – lika varierat och kritiskt som den konst som skapas för utställningar på museer eller konstgallerier. Offentlig konst kan fortfarande vara en skulptur på ett torg. Men den kan också vara ett helhetsintegrerat mönster i markbeläggningen av ett torg, en ljudinstallation som överraskar där du sitter i parken, eller ett ljusspel som förändrar stämningen i ett rum. Offentlig konst integreras i dag allt oftare tidigt i urbana utvecklingsprocesser, där konsten ges storskaligt utrymme att påverka hela miljöer, som till exempel stationsområden. Den kan vara ögonblicklig och tillfällig, till exempel en rörelse genom staden som inte är möjlig utan att publiken som deltagare blir en del av verket och är med och skapar det. Den kan också vara en långsam process utan slut, som när ett stycke skog tas ur produktion för att dess värden ska säkras för oändlig tid. Den offentliga konsten återspeglar och utvecklar, i dag liksom tidigare, sin egen tid*.[44]

Konstkonsult
Är sakkunnig inom konst. Kan fungera som konstnärligt ansvarig och som projektledare för konstprojekt. Anlitas som extern konsult. En konstkonsults uppdrag kan bland annat vara att skriva konstprogram, fungera som sakkunnig i upphandlingsprocessen och att driva projekt tillsammans med konstnärer och andra inblandade parter.

Konstprojektledare:
Den roll en curator eller en konstkonsult har i ett konstprojekt vilket innebär en praktisk funktion. Den konstnärliga projektledaren leder konstprojektet och är ansvarig för att det genomförs.

Konstnärlig gestaltning

En konstnärlig gestaltning kan förklaras som ett konstverk skapat och genomfört till en beställare, vanligtvis ett platsspecifikt verk som utgör en del av en byggnad, i mark eller i en landskapsutformning.

”*Gestaltning handlar såväl om hur vi tar omhand och utvecklar befintliga miljöer som hur den framtida bebyggelsen ska placeras och utformas. Estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden har stor betydelse för att förstå historiska sammanhang, men bidrar även till att skapa, stärka och utveckla platsens särdrag och kvaliteter. Detta är viktiga delar för att människor ska kunna känna tillhörighet och trygghet i sin livsmiljö*.”[45]

Konstnärliga råd

Konstnärliga råd syftar på samverkansgrupper med representanter från olika förvaltningar och konstnärlig expertis som arbetar fram förslag om konstnärliga gestaltningsuppdrag. Politiker kan ingå i råden. I texter som beskriver arbetet inom en kommun eller region, kan det konstnärliga rådet även ges andra såsom Samrådsgrupp för konst, Rådet för konstnärlig gestaltning etc.

Kulturarv

Kulturarv är alla materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan, till exempel lämningar, föremål, miljöer, verksamheter eller traditioner. Avser såväl materiella som immateriella uttryck. Kulturarv omfattar traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation. Vad som betraktas som kulturarv förändras med tiden och är ett uttryck för samhällets skiftande värderingar. [46]Gestaltad livsmiljö är såväl ett synsätt som måste finnas med i allt som berör vår fysiska miljö, som den fysiska miljön i sig. Begreppet omfattar arkitektur, form, design, konst och kulturarv.

Kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen bygger på dialog och samverkan mellan stat och region och mellan region, kommun, civilsamhälle och det fria kulturlivet i respektive län. Genom modellen fördelas statliga medel via Kulturrådet till regionerna som i sin tur fördelar dessa vidare till regionala kulturverksamheter i sina län. Medlen fördelas med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen och regionala kulturplaner och i samråd med andra kulturmyndigheter och organisationer. Utöver statens medel i modellen bidrar regioner och kommuner med en väsentlig del av den totala finansieringen av verksamheterna i modellen.[47]

Lös konst

Lös konst och fristående verk betyder att verken går att flytta. De är inte är bundna till en plats eller lokal. Det kan röra sig om verk inköpta för konstnärlig miljögestaltning som hängs upp eller placeras i byggnaden helt utan byggteknisk påverkan, exempelvis målningar, textila bilder och mindre skulpturer. Lös konst eller fristående verk kan också vara verk som köps in till stadens konstsamling från gallerier, utställningar eller direkt av en konstnär.

Offentliga rum

Offentliga rum utgörs av bebyggelse utomhus och inomhus, där allmänheten har tillträde. Dit räknas gator, torg och parker och utrymmen i allmänna lokaler och lokaler till exempel för skola, vård och omsorg. *”Konst kan förstora vår upplevelse av det publika rummet. Den kan berika vårt vardagsliv och skapa spontana samtal kring det vi upplever. Konsten har en stor betydelse för platsers identitet och attraktionskraft och är ibland en bärande del av platsernas ursprungliga karaktär.”*[48]

Upphovsrätt

Ägare och förvaltare av offentlig konst har också att ta hänsyn till upphovsrättslagen, Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Denna lag ger konstnären ensamrätt att tillåta eller förbjuda vissa åtgärder med avseende på verket under sin livstid och 70 år efter dödsåret. Lagen ger konstnären såväl ekonomiska rättigheter som ideella rättigheter. Upphovsrätten föreskriver att ”*ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen*”. [49]

11. Bilagor

Strategiska dokument Umeå

- Kulturpolitiskt program för Umeå kommun
- Strategisk plan för Umeå kommun 2016–2028
- Program offentliga rummet.pdf (umea.se)
- Kartläggning av arbetet med Agenda 2030.pdf (umea.se)

Övrigt

- Kulturplan Region Västerbotten 2020–2023_webb (1).pdf (regionvasterbotten.se)
-
- Om byggnadsanknuten konst - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
- Offentlig konst – handbok för statliga beställare - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
- 1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Förstudie: Konststrategi Umeå kommun

2024-01-16

Kontaktuppgifter:

Sara Edenius, enhetschef, Musei- och Konstenheten, sara.edenius@umea.se, 070-233 96 60

Moa Krestesen, konstintendent, moa.krestesen@umea.se

Anja Boman, konstsekreterare, anja.boman@umea.se

Mer information:

[Foto: Maja Holmqvist, Konstverk: Mattias Olofsson, “Felice”, fast konstnärlig gestaltning vid Regnbågshyllan i Umeå stadsbibliotek från 2016]

[www.umea.se/upplevaochgora/kultur/konst]

12. Referenser

[1] Strategisk plan för Umeå kommun 2016–2028 (formgiven version).pdf (umea.se)
[2] Offentlig konst: Handbok för statliga beställare
[3] Verksamhetsplan 2023 Programavdelningen (004).pdf
[4] Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 (umea.se)
[5] Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 (umea.se)
[6] Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 (umea.se)
[7] Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 (umea.se)
[8] Program offentliga rummet.pdf (umea.se)
[9] Offentlig konst: Handbok för statliga beställare
[10] Gestaltad livsmiljö – politik för arkitektur, form och design - PBL kunskapsbanken - Boverket
[11] Konst och gestaltad livsmiljö - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
[12] New European Bauhaus (kulturradet.se)
[13] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[14] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö (1).pdf
[15] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[16] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö (1).pdf
[17] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[18] Kommunerna och enprocentsregeln - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
[19] Förvalta byggnadsanknuten offentlig konst - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
[20] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[21] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[22] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[23] Kommunerna och enprocentsregeln - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
[24] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[25] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö (1).pdf
[26] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[27] Svårt för kommuner att satsa på konst | SVT Nyheter
[28] Ingen-regel-utan-undantag (1).pdf
[29] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf
[30] 1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf

Kulturförvaltningen
Besöksadress: Stadshuset
Postadress: 901 47 Umeå
090-16 10 00
umea.kommun@umea.se
www.umea.se/kommun

[31] Samlingen av offentlig konst (uppsala.se)
[32] Örebro konsthall (orebro.se)
[33] goteborgkonst.se
[34] Konst, dans, slöjd och scenkonst - Skellefteå kommun (skelleftea.se)
[35] Arkitektur och offentlig konst - Luleå kommun (lulea.se)
[36] Program offentliga rummet.pdf (umea.se)
[37] Program offentliga rummet.pdf (umea.se)
[38] Program offentliga rummet.pdf (umea.se)
[39] Program offentliga rummet.pdf (umea.se)
[40] Så fungerar Umeå kommun - Umeå kommun (umea.se)
[41] Så fungerar Umeå kommun - Umeå kommun (umea.se)
[42] Principen om armlängds avstånd mellan politik och kultur (Skriftlig fråga 2022/23:347 av Kristoffer Lindberg (S)) | Sveriges riksdag (riksdagen.se)
[43] Arbetsprocess för permanent offentlig konst - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
[44] Argumentera för offentlig konst - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
[45] Politik för gestaltad livsmiljö - Boverket
[46] Definition av kulturarv och kulturmiljö | Riksantikvarieämbetet (raa.se)
[47] Kultursamverksansmodellen - Kulturrådet (kulturradet.se)
[48] Konstpolicy för Örebro kommun (orebro.se)
[49] Riktlinjer för förvaltning av offentlig konst (diva-portal.se)

UMEÅ KOMMUN

Kulturförvaltningen
Besöksadress: Stadshuset
Postadress: 901 47 Umeå
090-16 10 00
umea.kommun@umea.se
www.umea.se/kommun

Tjänsteskrivelse

2023-01-04

kulturnämnden

Diarienr: KU-2023/00065

Medarbetarenkät 2023

Förslag till beslut
Kulturnämnden beslutar

att godkänna redovisningen av medarbetarenkät 2023.

Ärendebeskrivning

Medarbetarenkäten är en årligen återkommande undersökning som riktar sig till kommunens samtliga tillsvidareanställda. Den är numera uppdelad i två huvudområden. Den beskriver dels all personals upplevelse av den organisatoriska och sociala arbetsmiljön (OSA), dels redogör den för upplevelsen av lika rättigheter och möjligheter.

Enkäten genomförs i huvudsak under oktober månad och resultatet därav redovisas för verksamheterna i november.

Därefter följer ett arbete för verksamheterna att arbeta med resultatet för att skapa bättre förutsättningar för medarbetare, chefer och organisationen.

Enkäten är uppdelad i åtta områden som bryts ned i mer detaljerade frågor.

Nedan finns en övergripande redovisning av kulturnämndens resultat i jämförelse med kommunens totala resultat, samt en jämförelse av resultaten för 2022 och 2023.

Från kulturförvaltningen svarade 203 av 215 medarbetare och chefer på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 94,4%. Det i sig innebär att vi höjt svarsfrekvensen både numerärt och när det gäller andel svaranden.

Resultat Organisatorisk och social arbetsmiljö (OSA)

Det totala medelvärdet för OSA-delen motsvarar 5,0 på en 6-gradig skala vilket är ett resultat kulturnämnden ska vara oerhört stolta och nöjda över. 5,0 är också Umeå kommuns övergripande resultat.

Området för lika rättigheter och möjligheter visar även det, att vi har ett bra resultat som också ligger i paritet med Umeå kommuns resultat. Någon jämförelse med 2022 finns inte då frågeområdet reviderades 2023 och därför inte går att jämföra.

Nedan återfinns kulturnämndens övergripande resultat fördelat per område i jämförelse med Umeå kommuns övergripande resultat. Respektive verksamhet arbetar med resultaten i sina grupper.

	kulturnämnd	Umeå kommun
Arbetsorganisation	**5,3**	**5,4**
Arbetsbelastning och krav	**5**	**4,8**
Handlingsutrymme och kontroll	**4,8**	**4,6**
Ledarskap	**5**	**4,9**
Stöd	**5,1**	**5,2**
Kunskaper och utveckling	**5,4**	**5,3**
Återhämtning	**4,5**	**4,4**
Säkerhet och trygghet	**5**	**4,7**
Lika rättigheter och möjligheter	**5,2**	**5,3**
Totalt medelvärde, max 6	**5**	**5**

I jämförelse med förra undersökningen 2022 ser vi att vi har marginella förflyttningar inom tre områden. Respektive verksamhet har analyserat vad de behöver arbeta med framåt för att förbättra eller bevara.

	2023	2022
Arbetsorganisation	**5,3**	**5,3**
Arbetsbelastning och krav	**5**	**5**
Handlingsutrymme och kontroll	**4,8**	**4,9**
Ledarskap	**5**	**5,1**
Stöd	**5,1**	**5,1**
Kunskaper och utveckling	**5,4**	**5,4**
Återhämtning	**4,5**	**4,5**
Säkerhet och trygghet	**5**	**5,1**
OSA-index, max 6	**5**	**5**

Beslutsunderlag
Kulturnämnd Medarbetarenkät 2023 Organisatorisk och social arbetsmiljö (OSA)

Beredningsansvariga
Björn Söderbäck, HR-chef
Fredrik Lindegren, kulturdirektör

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Björn Söderbäck
HR-chef

Medarbetarenkäten 2023

Resultat

Organisatorisk och social arbetsmiljö, OSA
Lika rättigheter och möjligheter

Kulturnämnd

Antal svar: 203 | Antal förväntade svar: 215 | Svarsfrekvens: 94,4%

entergate

UMEÅ KOMMUN

Sammanfattning av resultat

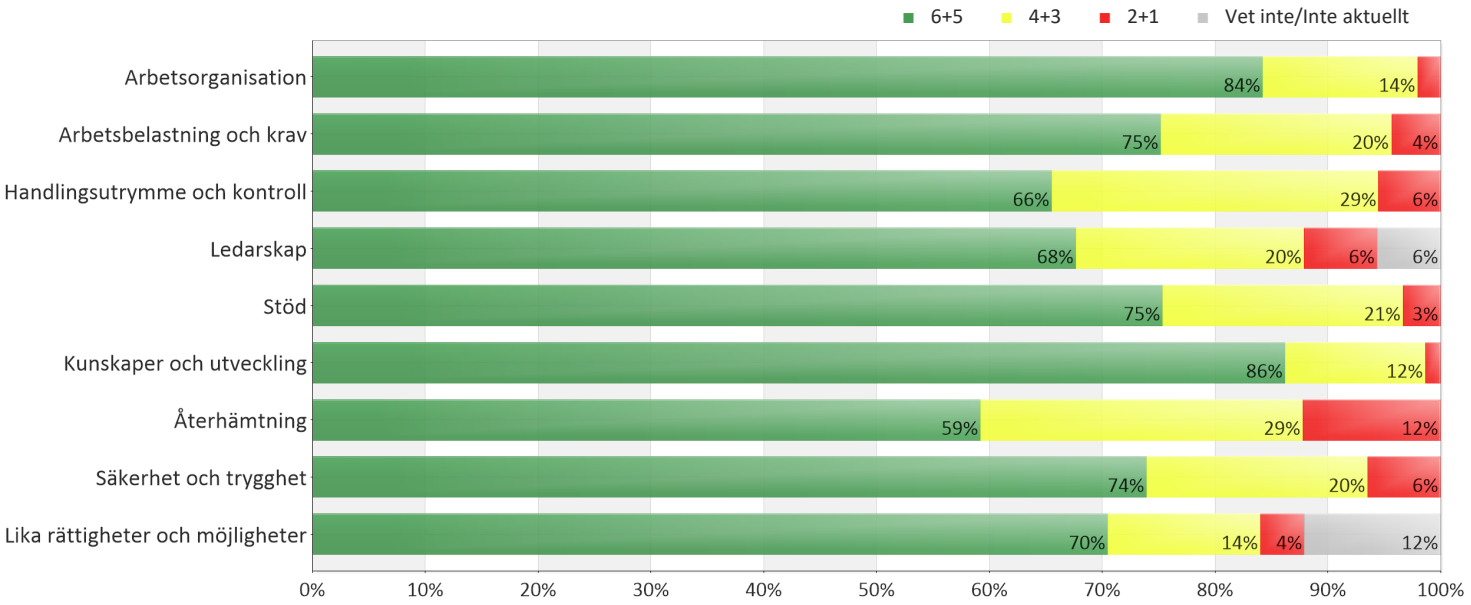

UMEÅ KOMMUN

Sammanfattning av resultat

	Kulturnämnd	Umeå kommun
Arbetsorganisation	5,3	5,4
Arbetsbelastning och krav	5	4,8
Handlingsutrymme och kontroll	4,8	4,6
Ledarskap	5	4,9
Stöd	5,1	5,2
Kunskaper och utveckling	5,4	5,3
Återhämtning	4,5	4,4
Säkerhet och trygghet	5	4,7
Lika rättigheter och möjligheter	5,2	5,3
Totalt medelvärde, max 6	**5**	**5**

UMEÅ KOMMUN

Återhämtning

	Medel	6+5	4+3	2+1
	4,5	**59,2%**	**28,6%**	**12,2%**
39. Jag har arbetstider som passar mig.	5	74,4%	17,2%	8,4%
40. Jag kan använda raster och pauser till att koppla av från arbetet.	4,6	60,6%	27,1%	12,3%
41. Jag har möjlighet att arbeta i lugnare takt efter arbetsintensiva perioder.	4,7	64%	30%	5,9%
42. Jag har tid för reflektion över hur jag har utfört arbetet.	4,6	59,1%	32%	8,9%
43. Jag har ork kvar för att göra andra saker efter arbetsdagens slut.	4,1	46,3%	33%	20,7%
44. Jag kan lägga tankar på arbetet åt sidan på min lediga tid.	4,2	50,7%	32%	17,2%

UMEÅ KOMMUN

Lika rättigheter och möjligheter

	Medel	6+5	4+3	2+1	Vet inte/Inte aktuellt
	5,2	**70,5%**	**13,5%**	**3,9%**	**12,1%**
53. På min arbetsplats har vi ett bra samarbete som inkluderar alla arbetskamrater.	4,8	69,5%	24,6%	5,9%	0%
54. På min arbetsplats arbetar vi aktivt för alla medarbetares lika rättigheter och möjligheter.	5	77,3%	17,2%	5,4%	0%
55. Jag vet att kränkande särbehandling, trakasserier, sexuella trakasserier och repressalier inte är tillåtet i Umeå kommun.	5,9	98,5%	1%	0,5%	0%
56. Jag vet vart jag ska vända mig om jag upplever mig utsatt för kränkande särbehandling, trakasserier, sexuella trakasserier eller repressalier.	5,3	83,3%	11,3%	5,4%	0%
57. De arbetskläder som jag använder i arbetet är anpassade för mig och mina arbetsuppgifter.	5,1	29,6%	7,9%	2,5%	60,1%

UMEÅ KOMMUN

58. De tekniska arbetsverktyg och hjälpmedel som jag använder i arbetet, till exempel lyfthjälpmedel, mobiltelefon och dator, är anpassade för mig och mina arbetsuppgifter.	4,9	69,5%	18,7%	4,4%	7,4%
59. De handverktyg och maskiner som jag använder i arbetet är anpassade för mig och mina arbetsuppgifter.	5,2	29,1%	4,9%	0,5%	65,5%
60. Lokaler på arbetsplatsen, till exempel personalrum, omklädningsrum och toaletter, är anpassade för mig och mina arbetsuppgifter.	4,7	66,5%	22,7%	10,8%	0%
61. Möbler på arbetsplatsen är anpassade för mig och mina arbetsuppgifter.	5,1	74,9%	21,2%	3,9%	0%
62. Det är lätt för mig att förstå skriftlig information som rör mitt arbete.	5,5	88,7%	9,4%	2%	0%
63. Det är lätt för mig att förstå muntlig information som rör mitt arbete.	5,5	88,7%	9,9%	1,5%	0%

Medarbetarenkäten 2023

Resultat

Organisatorisk och social arbetsmiljö, OSA

Kultur

Jämförelse på år 2023-2022

entergate

UMEÅ KOMMUN

Organisatorisk och social arbetsmiljö, OSA

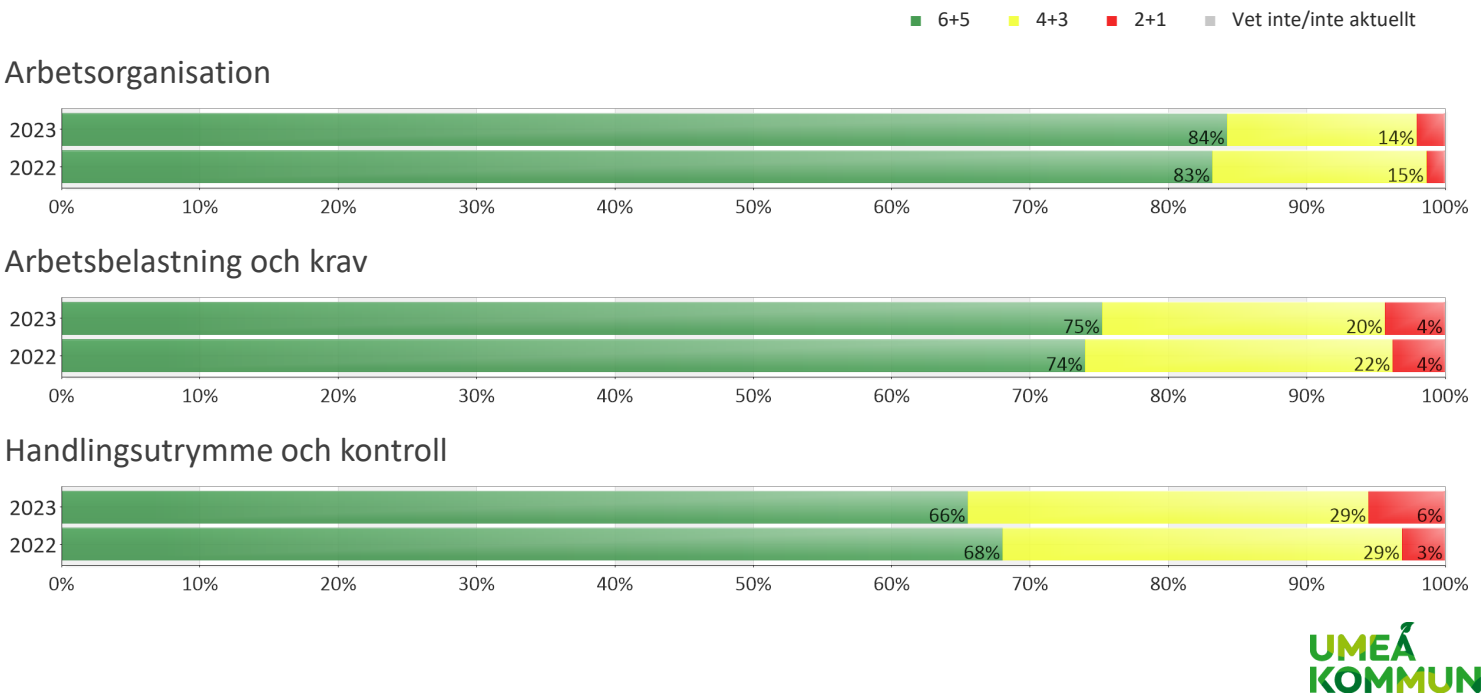

Organisatorisk och social arbetsmiljö, OSA

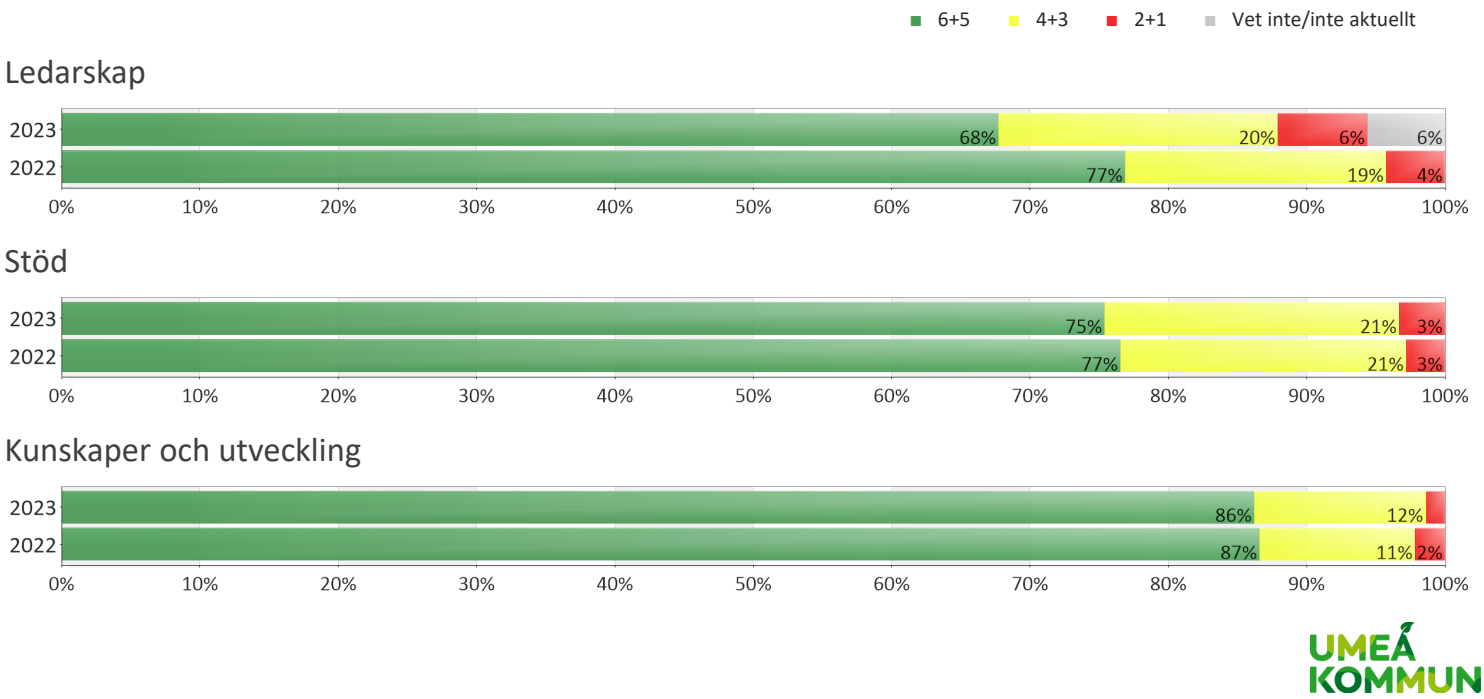

UMEÅ KOMMUN

Organisatorisk och social arbetsmiljö, OSA

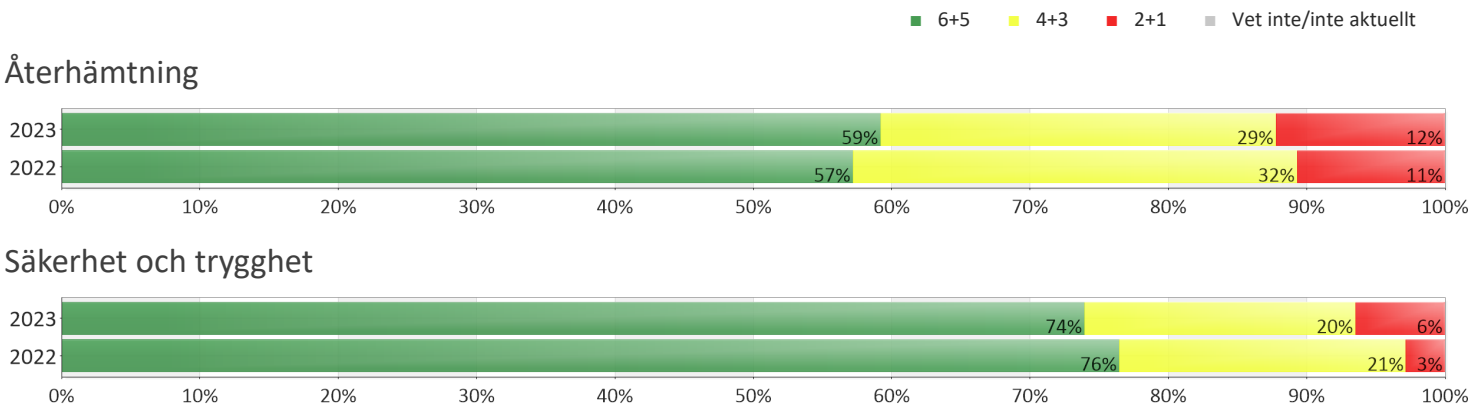

Organisatorisk och social arbetsmiljö, OSA

	2023	2022
Arbetsorganisation	5,3	5,3
Arbetsbelastning och krav	5	5
Handlingsutrymme och kontroll	4,8	4,9
Ledarskap	5	5,1
Stöd	5,1	5,1
Kunskaper och utveckling	5,4	5,4
Återhämtning	4,5	4,5
Säkerhet och trygghet	5	5,1
OSA-index, max 6	**5**	**5**

UMEÅ KOMMUN

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-10
Kulturnämnden

Diarienr: KU-2023/00054

Remiss: Bekämpa kriminalitet och öka tryggheten i Umeå

Förslag till beslut
Kulturnämnden beslutar

att ställa sig bakom yttrandet i tjänsteskrivelsen.

Ärendebeskrivning
Joline Göttfert (M) har lämnat in en motion till kommunfullmäktige med förslag att uppdra åt tekniska nämnden att i dialog med fritidsnämnden, kulturnämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och för- och grundskolenämnden utreda behovet av kameraövervakning inom kommunala fastigheter där ungdomar befinner sig.
Motionen föreslår också att uppdra till tekniska nämnden, kulturnämnden och fritidsnämnden att kontakta polisen för att utveckla samarbetet gällande att söka efter narkotika i kommunens fastigheter.

Tekniska nämnden har fått i uppdrag att besvara motionen. Berörda nämnder har erbjudits att bidra med uppgifter till motionens besvarande.

Yttrande
Kulturnämnden vill med nedanstående yttrande bidra till tekniska nämndens förlag till svar på motionen.

I Bibliotekslagens ändamålsparagraf (2013:801, 2§) framgår det att biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling, genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken ska också främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteken ska dessutom finnas tillgängligt för alla.

Med hänsyn till paragraferna (4, 5, 8§§) om prioriterade grupper anser kulturnämnden att det är oförenligt att kameraövervaka bibliotekets besökare och låntagare. Den absoluta merpartens besök och deras integritet bör väga tyngre än behovet av att övervaka de eventuella besökare som ägnar sig åt annat än att låna böcker.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00054

I många av kulturnämndens verksamheter, på biblioteken och i programverksamheten, deltar barn och unga.

Med hänsyn till lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter i allmänhet och speciellt artiklarna om yttrandefrihet (artikel 13) och olika friheter (artikel 14) anser kulturnämnden att det även i detta sammanhang är integritetskränkande att kameraövervaka barn och unga som deltar i verksamheterna.

I det av kommunfullmäktige antagna kulturpolitiska programmet finns en avsiktsförklaring om principen om ”armlängds avstånd”. Att kameraövervaka personer som deltar i olika kulturella sammankomster, verksamheter och program kan inte vara förenligt med på ”armlängds avstånd”.

Kulturnämnden anser precis som motionären att det är rimligt att kulturnämndens verksamheter samarbetar med polisen för att upprätthålla en säker miljö för såväl besökare, deltagare som personal. En sådan dialog förs redan i dag vid de tillfällen som sådan kontakt erfordras.

Utöver de ovan nämnda kommentarerna måste även arbetsrätten beaktas i och med att personal kommer att kameraövervakas under sin arbetstid. Fackliga företrädare bör beredas möjlighet att yttra sig över motionen i denna fråga.

Beslutsunderlag

Motion – Bekämpa kriminalitet och öka tryggheten i Umeå

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson
Beatrice Hammar
Elin Hellrönn
Helena Karlström

Beslutet ska skickas till

Johan Byström, johan.bystrom@umea.se

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Motion till Umeå kommunfullmäktige

Bekämpa kriminalitet och öka tryggheten i Umeå

Kriminella gäng utnyttjar barn för sina syften. Det är en del av de gängkriminellas strategi att rekrytera barn för att genomföra brottsliga handlingar åt dem. Enligt Polisen kan handla om att sälja narkotika, hålla utkik och varna de kriminella om polisen kommer, eller gömma vapen. Även i Umeå är kriminella gäng etablerade.

Gängen är mycket väl medvetna om att unga inte kan straffas på samma sätt som vuxna, och det drar de nytta av för att själva undvika att åka fast. Äldre kriminella lockar exempelvis med pengar, status och en livsstil som de unga faller för. Men barn tvingas också in i gängkriminaliteten och utsätts för hot.

Unga rekryteras på många olika platser, det kan handla om skolor, fritidsgårdar, och idrottsanläggningar till bostadsområden - i korthet alla platser där unga befinner sig. I Umeå har också gängvåldet börjat visa sig. I våras skedde exempelvis en skjutning Öst på stan i Umeå.

Det förebyggande arbetet är viktigt för att förhindra att unga rekryteras av kriminella gäng, men det behövs ytterligare åtgärder för att stoppa den eskalerande utvecklingen vi ser i hela landet.

Behovet av kamerabevakning av kommunala fastigheter bör inventeras i Umeå. På exempelvis Dragonskolan finns det kamerabevakning av entréerna för att säkerställa säkerheten på skolan. Många skolor och förskolor vittnar om återkommande skadegörelse. Med ökad kamerabevakning av kommunala fastigheter skulle det vara möjligt att avskräcka, upptäcka och kunna lösa fler brott.

Polisen har sedan över ett år tillbaka börjat söka igenom kommunala skolor efter droger med polishundar, dels som en del av polisens brottsförebyggande arbete, men också för att öka upptäcktsrisken. Det tycker vi moderater är positivt och vi ser gärna att det omfattar fler verksamheter i kommunen, exempelvis kommunens fritidsgårdar och idrottsanläggningar i syfte att säkerställa att det är trygga och drogfria miljoner för unga.

Med anledning av ovanstående föreslår jag kommunfullmäktige

att uppdra till tekniska nämnden att i dialog med fritidsnämnden, kulturnämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och för- och grundskolenämnden utreda behovet av kamerabevakning inom kommunala fastigheter där ungdomar befinner sig

att uppdra till tekniska nämnden, kulturnämnden och fritidsnämnden att kontakta polisen för att utveckla samarbetet gällande att söka efter narkotika i kommunens fastigheter

Umeå 2023-10-12

Joline Göttfert (M)
Kommunfullmäktigeledamot

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-01-10

Kulturnämnden

Diarienr: KU-2023/00059

Remiss - Program för hållbar landsbygdsutveckling i Umeå kommun

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att ställa sig bakom yttrandet i tjänsteskrivelsen.

Ärendebeskrivning

Program för hållbar landsbygdsutveckling antogs första gången av kommunfullmäktige år 2018 tillsammans med en särskild översiktsplanedel för landsbygden med tematiskt tillägg för landsbygden. Översiktsplanedelen anger kommunens målsättningar för landsbygdsutveckling och redovisar också vilka planförutsättningar som finns på landsbygden. Programmet konkretiserar målsättningarna och ger förslag på hur dessa kan omsättas i praktisk handling.

Program för hållbar landsbygdsutveckling är indelat i fem tematiska målområden: livsmiljöer, näringsliv, offentlig service, infrastruktur och transporter samt lokal utveckling. Programmet fokuserar främst på de områden som kommunen har rådighet över eller där kommunen kan bidra stöttande. Fokus läggs på samverkan och samordning av kommunens egna verksamheter, men också samverkan med ideell och privat sektor. Utgångspunkten är att landsbygdsutveckling skapas tillsammans och att ingen aktör har ensam rådighet.

I syfte att hålla programmet aktuellt och behovsstyrt finns en ambition om att revidera det varje ny mandatperiod, vilket gjorts under 2022 – 2023.

Revideringsarbetet har skett genom dialoger och workshops på flera nivåer. Det handlar både om intervjuer med föreningar och företagare på Umeå landsbygd, en workshop med Umeå kommuns landsbygdsutvecklingsråd samt workshops med nämndspresidier vars verksamhetsområden har särskild bäring på landsbygden. Dessa är: byggnadsnämnden, fritidsnämnden, för- och grundskolenämnden, individ- och familjenämnden, kulturnämnden, tekniska nämnden och äldrenämnden.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00059

I det reviderade programmet har en del förtydliganden gjorts, inte minst när det gäller programmets syfte och varför det behövs. Kopplingen till andra kommunala styrdokument har också klargjorts och att programmet ska följas upp årligen inom ramen för kommunens programstyrning. En tydlig förändring i det reviderade programmet är att de åtgärder som pekas ut inom respektive målområde är mer övergripande än tidigare, samt att de nu kallas för ”prioriteringar”. Denna ändring har gjorts så att nämnderna och verksamheterna får större möjlighet att själva bestämma hur prioriteringarna kan arbetas med på bästa sätt.

Yttrande

Kulturnämnden ställer sig bakom grunderna och principerna till förslag till program för hållbar landsbygdsutveckling

Beslutsunderlag

Remiss – Program för hållbar landsbygdsutveckling

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Beslutet ska skickas till

Elin Lindqvist, elin.lindqvist@umea.se

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
ledningskoordinator

Program för hållbar landsbygdsutveckling i Umeå kommun

Remiss-version

UMEÅ KOMMUN

www.umea.se/landsbygd

Innehåll

Förord **3**

Vad menar vi med landsbygd? **4**

Om programmet **5**
Vad är landsbygdsprogrammet? 5
Varför ett landsbygdsprogram? 5
Hur har programmet tagits fram? 5
Koppling till andra styrdokument 6
Koppling till Agenda 2030 7
Genomförande och uppföljning 7

Övergripande mål **8**

Övergripande strategier **8**
Utvecklad samverkan och samordning 8
Ökad kunskap och uppmärksamhet 9

Målområde 1: Attraktiva livsmiljöer **11**
Prioriteringar fram till 2030 för Attraktiva livsmiljöer 15

Målområde 2: Starkt lokalt näringsliv **17**
Kommersiell service 18
Areella näringar 19
Turism och besöksnäring 22
Prioriteringar fram till 2030 för Starkt lokalt näringsliv 23

Målområde 3: Väl fungerande offentlig service **25**
Prioriteringar fram till 2030 för Väl fungerande offentlig service 29

Målområde 4: Hållbara transporter och infrastruktur **31**
Hållbara transporter 31
Infrastruktur 34
Prioriteringar fram till 2030 för Hållbara transporter och infrastruktur 38

Målområde 5: Aktiv lokal utveckling **40**
Prioriteringar fram till 2030 för Aktiv lokal utveckling 45

Vad kan det privata och ideella stötta med? **46**

Förord

De senaste åren har mycket hänt inom landsbygdsutvecklingen i vår kommun. Numera har vi ett landsbygdsutvecklingsråd – en egen lokal expertgrupp där politik, idéburen sektor, näringsliv och universiteten samlas. Rådet hjälper till att granska och följa upp kommunens arbete med landsbygdsfrågor, så att vi blir ännu bättre tillsammans.

Vi har också förstärkt det regionala samarbetet inom landsbygdsutveckling, inte minst genom det nya leaderområdet Idériket Umeåregionen 2030. Sedan 2019 ingår Umeå kommun i det av FN-organet UNESCO utsedda biosfärområdet Vindelälven-Juhttátahkka, vilket skapar goda möjligheter att vara föregångare i den hållbara omställning som måste till. En pandemi har också satt Sveriges alla landsbygder i strålkastarljuset på ett helt annat sätt än tidigare. Det märktes inte minst i Umeå kommun, där fler än någonsin flyttade från tätort till landsbygd år 2020. Den oro som nu finns i världen har också satt landsbygder i tydligare fokus, inte minst då många vill öka produktionen av livsmedel lokalt. Det ger oss tryggare försörjning och därtill nyttigare och godare mat.

Mycket har också hänt med hjälp av ideella och privata krafter på Umeå landsbygd. Åren 2018–2022 har hela 80 lokala utvecklingsprojekt beviljats Umeå kommuns landsbygdsstöd, motsvarande 1,9 miljoner kronor. Projekten har resulterat i nya mötesplatser, utställningar, kulturarrangemang, upprustning av badplatser och friluftsområden, skyltning av leder, nya lokala samarbeten, förstudier och marknadsföring av besöksmål - för att nämna några exempel.

Det är ingen överdrift att säga att landsbygdsutvecklingen i Umeå kommun bärs upp av det lokala engagemanget, kreativiteten och kunskapen som finns i våra 130 byar.

Med detta program vill vi säkerställa att de goda förutsättningar som finns för utveckling på Umeå landsbygd tas tillvara på alla plan: såväl i byarna som inom kommunorganisationen. Det handlar både om att politiker och tjänstepersoner bär med sig ett tydligt landsbygdsperspektiv i sina dagliga arbeten, men också att de lokala krafterna ges goda förutsättningar att driva utvecklingen i sina bygder.

Till sist vill jag säga att vi alla är beroende och har stor nytta av att landsbygden i vår kommun utvecklas väl. För er som bor och verkar på landsbygden vill jag citera kommunens landsbygdsstrateger: kom ihåg att lokalsamhällets kraft är du! Tillsammans utvecklar vi Umeås livskraftiga landsbygd.

Mikael Berglund (S)
Ordförande Umeå kommuns landsbygdsutvecklingsråd

Vad menar vi med landsbygd?

Umeå kommun definierar landsbygd som hela kommunen förutom de stora tätorterna Umeå (inklusive Ersmark och Röbäck), Sävar, Holmsund, Obbola och Hörnefors. Detta innebär att hela 93 procent av kommunens yta är landsbygd och cirka 16 procent av kommunens invånare bor på landsbygden. Det motsvarar cirka 21 000 landsbygdsbor.

93 %

procent av kommunens yta är landsbygd. Cirka 16 procent av kommunens invånare bor på landsbygden.

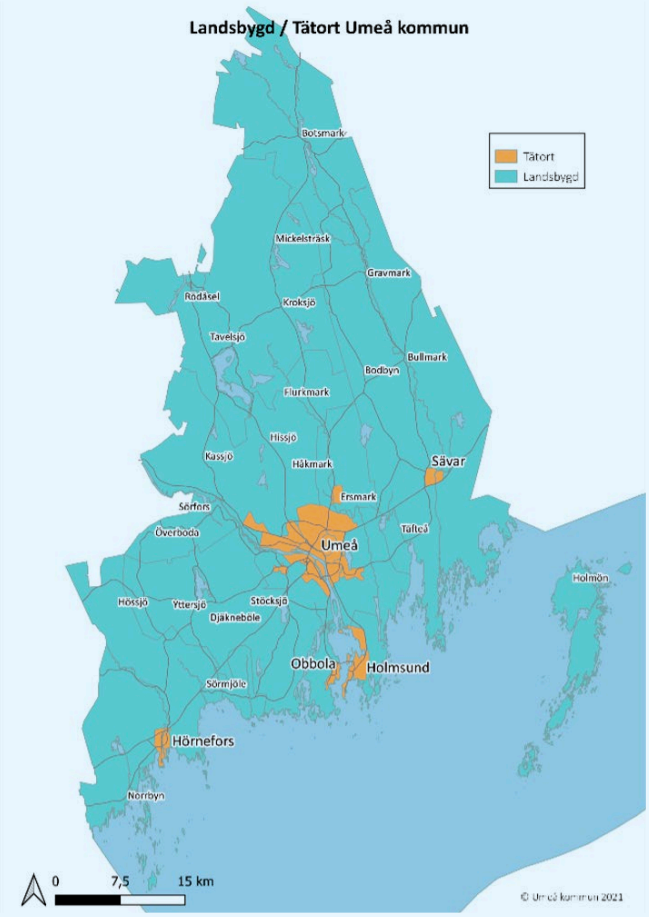

Om programmet

Vad är landsbygdsprogrammet?

Umeå kommuns arbete med landsbygdsutveckling vägleds av detta program, *Program för hållbar landsbygdsutveckling*. Här beskrivs vilka övergripande strategier kommunen ska jobba med för att nå en hållbar landsbygdsutveckling, samt vilka initiativ som kan stärka kommunens landsbygdsmål.

Programmet är indelat i fem tematiska målområden. Dessa är **livsmiljöer**, **näringsliv**, **offentlig service**, **infrastruktur och transporter** och **lokal utveckling**. Målområdena går in i varandra och är ömsesidigt stärkande. Varje målområde beskrivs i ett eget avsnitt. Avsnitten avslutas med en sammanfattande tabell som visar kommunens viljeriktning och prioriteringar inom målområdet fram till 2030.

Programmet fokuserar på de områden som kommunen har rådighet över eller där kommunen kan bidra stöttande. Stort fokus läggs på samverkan och samordning av kommunens egna verksamheter, men också samverkan med ideell och privat sektor. Utgångspunkten är att landsbygdsutveckling skapas tillsammans och att ingen aktör har ensam rådighet.

Som ett sätt att öka kunskapen om Umeå landsbygd så finns i programmets slut en länk till en bilaga som beskriver landsbygden och dess olika områden på ett kortfattat sätt.

Varför ett landsbygdsprogram?

Umeå kommun har en vision om att bli 200 000 invånare till år 2050. Tillväxten ska dessutom ske på ett hållbart sätt. Redan idag sker en tredjedel av kommunens befolkningstillväxt på landsbygden och i de stora tätorterna Sävar, Holmsund, Obbola och Hörnefors – något som spås fortsätta. Det innebär att Umeå landsbygd och de stora tätorterna väntas växa till cirka 60 000 invånare år 2050.

För att kunna möta den förväntade tillväxten är det viktigt att kommunens resurser och planering samordnas utifrån landsbygdens särskilda förutsättningar och olika målgruppers behov. Detta program ramar in det arbete som behöver göras för att Umeå landsbygd fortsatt ska vara en attraktiv plats där hållbar tillväxt och god livskvalitet är i fokus.

Program för hållbar landsbygdutveckling antogs första gången av Kommunfullmäktige år 2018 tillsammans med en särskilt översiktsplanedel för landsbygden, *Tematiskt tillägg för landsbygden*. Planen och programmet kompletterar varandra. Översiktsplanedelen anger kommunens målsättningar för landsbygdsutveckling och redovisar också vilka planförutsättningar som finns på landsbygden, exempelvis i form av grönstruktur, värdefull och känslig natur, naturresurser som jord- och skogsbruk, med mera. Programmet handlar i sin tur om hur kommunens landsbygdsmål kan omsättas i praktisk handling.

Hur har programmet tagits fram?

Åren 2022–2023 har programmet från 2018 reviderats. Det har skett genom dialoger och workshops på flera nivåer. Det handlar både om intervjuer med föreningar och företagare på Umeå landsbygd samt workshops med politiker och tjänstepersoner från olika kommunala verksamheter. Här kan nämnas Strategisk utveckling, Fritid, Skola, Socialtjänst, Äldreomsorg, Näringsliv, Fastighet, med flera. Umeå kommuns landsbygdsutvecklingsråd har också haft en särskild roll som remissinstans.

Under dessa dialoger/workshops har många idéer och förslag på åtgärder kommit fram men som inte finns med i detta program. Detta eftersom programmet ska hållas på en övergripande nivå. Förslagen har tagits om hand och kommer användas som ett viktigt underlag i det fortsatta arbetet att genomföra programmet.

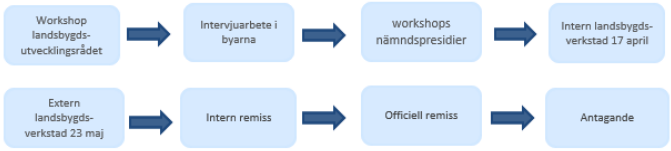

Figur 1. Processkarta över revideringen av landsbygdsprogrammet, 2022–2024.

En kunskapsrapport från 2022 som visar hur utvecklingen sett ut på Umeås landsbygd de senaste åren har varit ett viktigt kunskapsunderlag gällande statistik och trender[1]. Umeå kommuns landsbygdsutvecklingsråd har haft en särskild roll som remissinstans.

Fokus för revideringsarbetet har varit att urskilja vilka frågor och insatser som är viktigast att fokusera på kommande år för att nå kommunens landsbygdsmål. Målformuleringarna från 2018 är därmed oförändrade.

Koppling till andra styrdokument

Program för hållbar landsbygdsutveckling har koppling till ett flertal styrdokument som berör landsbygden.

Översiktsplan Umeå kommun ligger till grund för all planering av byggande och långsiktig mark- och vattenanvändning. Den är inte juridiskt bindande, men starkt styrande för efterföljande planering. Översiktsplanen består av ett stort antal teman, fördjupningar och tillägg, varav flera berör landsbygden. Översiktsplanen håller samman dessa olika delar och sammanfattar kommunens övergripande intentioner kring markanvändningen.

Tematiskt tillägg för landsbygden är en översiktsplanedel som anger kommunens målsättningar för landsbygdsutveckling och riktlinjer för markanvändningen. Även översiktsplanedelen för landsbygdsutveckling i strandnära läge (så kallad LIS-områden) är ett tematiskt tillägg med särskilt bäring på landsbygden.

Utöver dessa finns ett antal översiktsplanedelar som gäller för geografiska områden och som berör landsbygden, så som *Fördjupning för kusten*, *Fördjupning för Sävar*, *Fördjupning för Hörnefors*, *Fördjupning för Yttersjö* och *Fördjupning för Älvslandskapet*. Sedan 2021 pågår ett arbete med en Fördjupning för Täfteå. Alla delar av översiktsplanen nås via kommunens webb www.umea.se/oversiktsplan.

Landsbygdsprogrammet har också tydliga kopplingar till Kommunfullmäktiges inriktningsmål med tillhörande program, som *Program för tillväxt och Program för Social hållbarhet*.[2] Även *Umeås lokala miljömål* med tillhörande åtgärdsprogram, avfallsplanen samt näringslivs- och besöksmålsstrategier har betydelse för programmets genomförande.

Plan för kommersiell service på Umeå landsbygd antogs 2019 och är en del av landsbygdsprogrammets genomförande. Planen är ett verktyg för kommunens långsiktiga arbete med kommersiell serviceutveckling på landsbygden och syftar bland annat till att öka kunskapen om dagligvarubutikers betydelse för lokalsamhällen. Serviceplanen pekar ut orter som är strategiskt viktiga för varuförsörjningen på Umeås landsbygd och ökar kommunens handlingsberedskap i servicefrågor.[3]

Även styrdokument på regional nivå har beaktats under framtagandet. Här kan särskilt nämnas *Umeåregionens landsbygdsutvecklingsstrategi* från 2021 som Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln, Vännäs och Örnsköldsvik kommuner tagit fram gemensamt.[4] Programmet har även en nära koppling till Leader Idériket Umeåregionen 2030:s lokala utvecklingsstrategi samt Västerbottens regionala utvecklingsstrategi.

Foto: Nathalie Näslund

[1] Kunskapsrapport Umeås livskraftiga landsbygd (2022): www.umea.se/landsbygdsfakta
[2] Läs mer om inriktningsmålen och programmen här: www.umea.se/budget (under ”Planeringsdirektiv”)
[3] Läs serviceplanen på www.umea.se/landsbygd (under ”Planer och program”)
[4] Ta del av Umeåregionens gemensamma landsbygdsutvecklingsstrategi här: www.umea.se/landsbygdssamverkan

Koppling till Agenda 2030

Program för hållbar landsbygdsutveckling bidrar till de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030. Agendan består av 17 mål som FN:s medlemsländer antagit gemensamt och som ska uppfyllas till år 2030. Målen syftar till att: avskaffa extrem fattigdom, minska ojämlikheter och orättvisor i världen, främja fred och rättvisa och lösa klimatkrisen. I begreppet hållbar utveckling integreras de tre dimensionerna av hållbarhet: ekologisk, social och ekonomisk.

Alla behövs för att de globala målen ska bli verklighet. I en av Tillväxtverkets rapporter från 2022 konstateras att majoriteten av de globala hållbarhetsmålen är direkt och indirekt beroende av arbetet på lokal och regional nivå. Förmågan att både definiera och prioritera insatser utifrån platsbaserade förutsättningar är avgörande för hur framgångsrikt arbetet med de globala målen blir. På så sätt kan arbetet med landsbygdsutveckling och mer utvecklade landsbygdsperspektiv fungera som en hävstång för att öka takten i omställningen till ett hållbart samhälle.[5]

Genomförande och uppföljning

Kommunstyrelsen är den politiska nämnd som ansvarar för landsbygdsutveckling, men arbetet är nämndsöverskridande och många verksamheter inom kommunorganisationen bidrar både direkt och indirekt till programmets genomförande. Grunden för genomförandet är att alla verksamheter inom Umeå kommun ansvarar för att ta med programmets prioriteringar in i sin egen verksamhetsplanering.

I syfte att hålla programmet aktuellt så ska det uppdateras varje mandatperiod. Detta så att Umeå kommun får bra förutsättningar och verktyg att fortsätta jobba för en livskraftig och hållbar landsbygd. Programmet ska också följas upp årligen inom ramen för kommunens programstyrning.

Hållbar landsbygdsutveckling är summan av en mängd olika aktörers arbete och insatser. I arbetet behöver jämlikhet och inkludering kopplat till olika målgruppers behov vara vägledande perspektiv. Det är viktigt att såväl uppföljningar som revideringar av kommunens landsbygdsprogram görs i dialog med utvecklingsaktörer och intressenter på Umeå landsbygd. Umeå kommuns landsbygdsutvecklingsråd har en särskild roll i att hjälpa till med uppföljningen av programmet. Det sker genom kontinuerliga samtal med kommunala verksamheter.

[5] Vägledning för livskraftiga landsbygder, Tillväxtverket (2022).

Foto: Nathalie Näslund

Övergripande mål

Umeå kommuns övergripande mål för landsbygden är att Umeå landsbygd ska vara en attraktiv plats för boende, näringsliv, föreningar och besökare, där hållbar tillväxt, god livskvalitet och samverkan mellan landsbygdsaktörer står i fokus.

Det övergripande målet kan brytas ned i fem tematiska målområden: livsmiljöer, näringsliv, offentlig service, infrastruktur och transporter samt lokal utveckling. Dessa fem målområden presenteras i egna avsnitt längre fram i programmet.

Övergripande strategier

För att nå det övergripande målet så arbetar Umeå kommun med landsbygdsutveckling på flera olika sätt. Arbetet tar grund i två övergripande strategier som beskrivs nedan.

Utvecklad samverkan och samordning

För att arbetet med landsbygdsutveckling ska bli framgångsrikt och hållbart på riktigt krävs en öppen, effektiv samverkan och samordning med ideell, privat och offentlig sektor. Detta trepartnerskap är Umeå kommuns arbetsmodell för landsbygdsutveckling.

Samordning och samverkan kan se ut på flera olika sätt:

- Med privata och ideella aktörer på Umeå landsbygd – för att skapa utveckling tillsammans, exempelvis genom byaplaner
- Med andra kommuner inom Umeåregionen – för att stötta lokal utveckling och göra samordningsvinster inom offentlig service
- Med andra regionala och nationella aktörer – för att främja utvecklings- och stödmöjligheter för landsbygds aktörer
- Med universiteten – för att öka kunskapen om landsbygder och dess utveckling, delta i olika projekt med byar som testbäddar, med mera

Samarbetet inom Umeåregionen är särskilt viktigt när det gäller samordning av offentlig service, infrastruktur och mobilitet och stödmöjligheter från till exempel EU. Lokala utvecklingsgrupper och andra aktörer i Umeåregionens landsbygder har sedan länge ett etablerat samarbete över kommungränserna och här har kommunerna en viktig roll att stötta det arbetet.

Internt i Umeå kommun är Kommunstyrelsen ansvarig nämnd för landsbygdsutveckling, men ansvaret för många av de specifika frågorna i programmet ligger på andra nämnder och verksamheter. Därför är intern samordning och samverkan A och O.

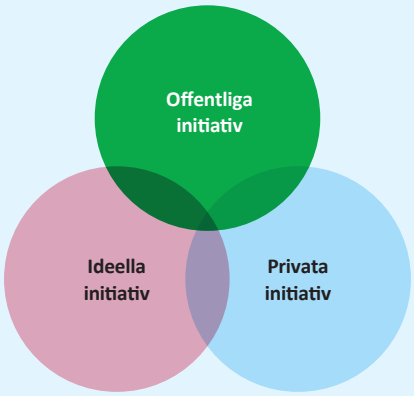

Hållbar landsbygdsutveckling skapas tillsammans!

Ökad kunskap och uppmärksamhet

För att öka uppmärksamheten om vad som händer på landsbygden och visa på hur landsbygdsutveckling bidrar till hela kommunens hållbara tillväxt, är det viktigt att kommunen regelbundet stöttar och uppmärksammar olika landsbygdsaktörers utvecklingsinitiativ, arrangemang och projekt. Samtidigt kan kommunen själv ta initiativ till, utveckla och arrangera evenemang, möten och projekt som synliggör Umeå landsbygd.

Umeå kommun har sedan flera år en särskild landsbygdswebb (www.umea.se/landsbygd) där det varje månad publiceras artiklar som synliggör goda och spännande initiativ som pågår i byarna. Här samlas också all information om hur kommunen jobbar med landsbygdsutveckling. För den som vill finns möjlighet att prenumerera på nyheterna.

Genom att synliggöra det positiva som händer på landsbygden så kan dess mångfald, unika värden och resurser lyftas fram på ett tydligare sätt. Det är viktigt för att utmana de alltför ofta stereotypa bilder och föreställningar som finns kring landsbygd. Inte sällan porträtteras landsbygder som omoderna och problemfyllda, medan städer och centralorter ses som självklara platser för utveckling och framgång. Även språk och bildval har stor betydelse för hur platser uppfattas.

Hur vi ser på en plats påverkar också hur vi ser på varandra, oss själva och våra handlingsutrymmen. När landsbygders självklara roll för framtida utveckling och tillväxt i stället synliggörs, så syns även det ömsesidiga beroende som finns mellan land och stad. Kommunikation och attitydarbete är därför en strategiskt viktig aspekt i arbetet med landsbygdsutveckling. Umeå kommun upprättar årligen en kommunikationsplan för landsbygdsutveckling med detta i fokus.

En annan förutsättning för hållbar landsbygdsutveckling är att kommunens verksamheter beaktar landsbygdsperspektivet. Tillväxtverket har tagit fram ett metodstöd för detta som handlar om att ”putsa de geografiska glasögonen” – att helt enkelt öka kunskapen om geografiers olika förutsättningar och möjligheter. Det kan exempelvis handla om att följa upp hur olika föreningsstöd fördelas mellan olika typer av geografier eller att införa ett geografiskt perspektiv i verksamhetsplaneringen.[6]

[6] Vägledning för livskraftiga landsbygder, Tillväxtverket (2022).

Foto: Matilda Audas Björkholm

Foto: Fredrik Larsson

1

Attraktiva livsmiljöer

Målområde 1: Attraktiva livsmiljöer

Målsättning

Skapa attraktiva livsmiljöer genom en hållbar bebyggelsestruktur, som stöttar lokal utveckling, service och kollektivtrafik. På samma sätt som i staden och tätorterna uppmuntras en blandning av upplåtelseformer, bostadstyper och storlekar.

Foto: Nathalie Näslund

Möjligheten till naturnära boenden med stora utrymmen är vanliga anledningar till att många väljer att bo på Umeå landsbygd. Gemenskap, lugn, möjligheter till odling, djurhållning och ett aktivt friluftsliv är också värden som uppskattas. I takt med att distansarbete blir allt vanligare får allt fler möjlighet att bo på landsbygden, vilket blev särskilt tydligt under coronapandemin år 2020 då fler än någonsin flyttade från tätort till landsbygd i Umeå kommun.

Idag bor över 21 000 invånare på Umeå landsbygd, vilket motsvarar 16 procent av kommunens totala befolkning. Procentuellt sätt är befolkningsutvecklingen starkare på landsbygd jämfört med tätort.

Bostäder byggs och säljs i de flesta landsbygdsområden

Nya bostäder byggs i de flesta delar av kommunens geografier och på landsbygden är det särskilt populärt att bygga runt de stora sjöarna Tavelsjön, Bjännsjön och Stöcksjön. I vissa landsbygdsområden har bostadsbyggandet dock stått stilla i flera år, framför allt i kommunens norra delar. Bostadsförsäljningar sker dock i alla delar av landsbygden och här finns inga problem med tomma hus, så kallade ”ödehus”.

Behov av ett mer varierat bostadsutbud

Hela 98 procent av alla bostäder på Umeå landsbygd är småhus. I flera av de större byarna finns önskemål om flerbostadshus som kan möjliggöra för framför allt äldre att bo kvar i sina hembygder. Ett tillskott av lägenheter skulle skapa viktiga flyttkedjor, där äldre personer som flyttar från sina hus till en lägenhet i byn öppnar upp för nya och yngre människor att flytta in. En sådan flyttkedja stärker dessutom lokal service som förskola och skola.

Bristen på flerbostadshus och hyresrätter gör att olika grupper av människor riskerar att exkluderas från möjligheten att bo på landsbygd. Det kan exempelvis vara studenter, unga vuxna, singelhushåll eller låginkomsttagare. För att så många som möjligt ska kunna bosätta sig i alla delar av kommunen behövs bostäder som passar olika grupper av människor i olika skeenden av livet. Kommunen ser därför positivt till att exploatörer tar initiativ till och utvecklar detta på Umeå landsbygd. Kommunen kan även ta egna initiativ för att stärka en sådan utveckling, exempelvis genom att detaljplanelägga strategiska platser eller att öka andelen kommunala tomter på landsbygden.

Mer kunskap behövs om landsbygdens tillväxt

Fastighetspriserna har ökat i hela kommunen och på landsbygden är det framför allt i de tätortsnära delarna och i sjö- och kustnära lägen som utvecklingen varit som starkast.[7] Att priserna är lägre i andra delar av landsbygden gör att det kan vara svårare att få lån hos banker för att bygga nytt.

Bankers restriktiva inställning kan förklaras av att marknadsvärdet många gånger är lägre på landsbygd jämfört med tätort, samtidigt som kostnaden för att bygga är densamma vart det än sker. Att det finns färre referensobjekt i form av bostadsförsäljningar gör också att det kan vara svårare för bankerna att sätta korrekta marknadsvärden för landsbygdsfastigheter.

Det finns även en uppfattning hos lokala utvecklingsgrupper på Umeå landsbygd att banker kan vara mer restriktiva med att låna pengar till föreningar. Det blir särskilt problematiskt på landsbygd där föreningar många gånger är viktiga utvecklingsaktörer och fastighetsägare. Inte sällan finns en ovana och kunskapsbrist hos finansiärer om alternativa ägarstrukturer, finansieringslösningar och bostadsformer, vilket försvårar bostadsbyggandet i områden med svag bostadsmarknad.

Umeå kommun har en viktig roll i att fortsätta informera banker om hur hela kommunen växer och hur ökade fastighetspriser trycks utåt från Umeå stad och allt längre ut på landsbygden. Med ökad kunskap och förståelse för landsbygdens utveckling kan möjligheterna till bostadsbyggande möjliggöras i fler delar av Umeå landsbygd. Det här är särskilt viktigt för de norra delarna av kommunen där bostadsbyggandet stått stilla en längre tid.

[7] Bostadspriser och lönsamheten att bygga i Umeå kommun (2018)

Möjligheten till naturnära boenden med stora utrymmen är vanliga anledningar till att många väljer att bo på Umeå landsbygd.

Foto: Fredrik Larsson

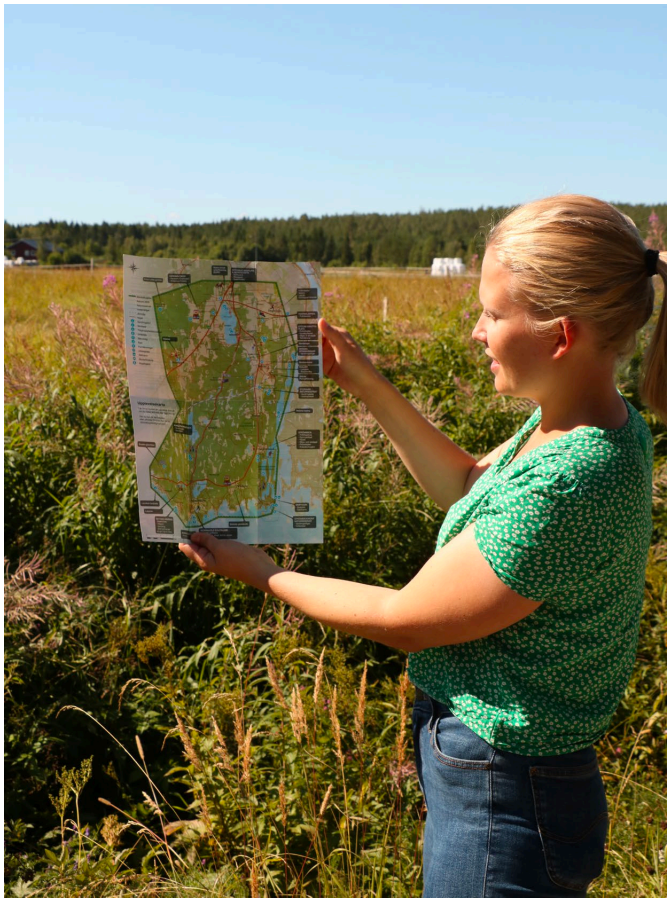

Långsiktig planering främjar hållbara strukturer

I Umeå kommuns översiktsplan beskrivs hur den framtida bebyggelseutvecklingen väntas se ut och här har Umeå landsbygd en viktig roll. I planen konstateras att kommunens grundinställning till ny bebyggelse på landsbygden generellt sett är positiv. Här finns också riktlinjer för exempelvis allmän lämplighetsprövning och andra områden inom en attraktiv livsmiljö som friluftsliv, teknisk försörjning, offentlig service, besöksmålsutveckling, service, kollektivtrafik med mera.

Förutom riktlinjer och skrivningar i översiktsplanen måste hänsyn även tas till bland annat Plan- och bygglagen samt Miljöbalken i den efterföljande planeringen och genomförandet. Sammantaget skapar hanteringen förutsättningar för att främja en långsiktig och hållbar bebyggelsestruktur som en del av en attraktiv livsmiljö på Umeå landsbygd.

Lokala initiativ och planer driver utvecklingen

Kommunens fysiska planering är endast en del av bebyggelseutvecklingen – det här gäller på landsbygd precis som i tätort. Det är de enskilda initiativen från lokala utvecklare, exploatörer, markägare och lokala utvecklingsgrupper som driver bebyggelseutvecklingen framåt och som skapar attraktiva boendemiljöer på Umeå landsbygd.

Kommunen har dock en viktig roll i att stötta de enskilda initiativen, ex. genom att tillhandahålla lättillgänglig information om byggande på landsbygd, samordna nödvändig kompetens och att lotsa rätt inom kommunorganisationen. Här är kundtjänst inom plan och bygg en viktig ingång, som ger rådgivning om byggande och information om hur planeringsprocesserna fungerar.

Även byaplaner, eller så kallade lokala utvecklingsplaner, är viktiga för att främja attraktiva livsmiljöer och bidra till en långsiktig och hållbar bebyggelsestruktur på Umeå landsbygd. I byaplaner kan boende och verksamma genom sin expertis och platskännedom samla lokala önskemål och synpunkter kring byggande och utveckling på ett tydligt sätt. Byaplanerna lyfter ofta andra viktiga delar som bidrar till attraktiva livsmiljöer, såsom servicebehov, transporter och friluftsliv. Byaplaner utgör viktiga kunskapsunderlag för kommunen, som har en roll i att beakta och väga in dessa i sin planering. Läs mer om byaplaner under målområdet ”Aktiv lokal utveckling”.

Kommunen kan också stötta och främja lokala initiativ som handlar om att sköta, bevara och utveckla värdefulla naturmiljöer. Det kan handla om att värna om ängsmarker och bekämpa invasiva arter, vilket bidrar till attraktiva livsmiljöer och gynnar den biologiska mångfalden.

Foto: Matilda Audas Björkholm

Prioriteringar fram till 2030 för Attraktiva livsmiljöer

I tabellen nedan sammanfattas vilka frågor som är särskilt viktiga för Umeå kommun att fokusera på fram till 2030 för att nå målet om attraktiva livsmiljöer på Umeå landsbygd. Det är upp till varje ansvarig nämnd att implementera prioriteringarna i sina verksamheter.

Prioriterade frågor fram till 2030	Ansvarig nämnd
Bidra till ett mer diversifierat bostadsbyggande på Umeå landsbygd	Kommunstyrelsen, Byggnadsnämnden
Främja byggande i landsbygdsområden med svag bebyggelseutveckling	Kommunstyrelsen, Byggnadsnämnden
Arbeta för att möjliggöra finansiering av bebyggelse på Umeå landsbygd	Kommunstyrelsen
Utveckla samverkan på såväl lokal som regional nivå för attraktiva livsmiljöer på Umeå landsbygd	Kommunstyrelsen
Utveckla rådgivning och information kring byggande på landsbygd	Byggnadsnämnden

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030

Genom att arbeta med Attraktiva livsmiljöer bidrar vi till följande av de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030:

Foto: Nathalie Näslund

2

Starkt lokalt näringsliv

Målområde 2: Starkt lokalt näringsliv

Målsättning

Utveckla och stärka det lokala näringslivet som motor för hållbar landsbygdsutveckling.

Foto: Nathalie Näslund

Lokal näringslivsutveckling är motorn för hållbar utveckling på Umeå landsbygd. Ett starkt lokalt näringsliv skapar inte bara engagemang och driv i bygden, utan möjliggör även nya företagsetableringar, lokala arbetsplatser, service och minskat transportbehov.

Mellan åren 2011 och 2020 har antalet företag ökat på Umeås landsbygd. I de flesta landsbygdsområden handlar det om en ökning med 200–300 nya företag, men även i områden där ökningen vart som lägst är den procentuella ökningen stor. De branscher som sysselsätter flest invånare på landsbygden är vård och omsorg, utbildning, byggverksamhet, tillverkning och handel.[8]

Innovativ upphandling kan stötta lokala företag

För att stötta och stimulera det lokala näringslivet på Umeå landsbygd är det viktigt att kommunen fortsätter att utveckla den lokala och regionala upphandlingen av varor och tjänster, särskilt inom livsmedelsområdet och tekniskt underhåll. En viktig insats handlar om att sänka tröskeln för fler företagare att delta i offentliga upphandlingar. Det kan exempelvis handla om att erbjuda utbildningar och information om kommunens inköpsprocesser, samt lyssna in hur behoven, årshjulen och utbuden ser ut bland företagen i syfte att förenkla upphandlingsunderlagen. Efter sådana upphandlingar kan exempelvis förskola, skola och äldreomsorgen utgöra viktiga kunder för dagligvaruhandeln, vilket efterfrågas av många butiker på Umeå landsbygd.

Det finns flera exempel från kommuner som jobbar med innovativ upphandling för att stärka den kommersiella servicen. Bland annat genom skafferiavtal där dagligvarubutiker får i uppdrag att leverera livsmedel till förskola, skola och äldreomsorg utifrån vad som finns att tillgå i butikens så kallade ”skafferier”. På så vis stärks landsbygdsbutikerna som viktiga servicenav i byarna.

[8] Kunskapsrapport Umeås livskraftiga landsbygd (2022): www.umea.se/landsbygdsfakta

Lokal och innovativ upphandling kan också handla om att möjliggöra mer lokalproducerad mat inom offentliga verksamheter, vilket även stärker vår självförsörjningsförmåga och går i linje med kommunens miljömål. Idag finns flera digitala plattformar som kan nyttjas för att koppla samman lokala producenter och beställare, exempelvis Länsstyrelsens verktyg Matkompassen.

Upphandlingsenheten, Måltidsservice och Näringslivsavdelningen har viktiga roller i att möjliggöra för fler lokala företag att dra nytta av offentliga upphandlingar och skapa win-win effekter som stärker landsbygdsutvecklingen.

Kommunen stöttar och lotsar

Andra sätt som kommunen kan stötta det lokala näringslivet är genom att ordna näringslivsträffar och företagsbesök, delta i företagsnätverk, samverka med branschorganisationer, informera om olika typer av stöd och finansiering och lotsa rätt inom kommunorganisationen och till andra myndigheter. En tydlig samordning internt mellan kommunala verksamheter underlättar också företagens kontakt med kommunen.

De senaste åren har Umeå kommuns näringslivsavdelning genomfört en mängd uppskattade företagsbesök genom konceptet ”kaffedialog” där företagare kan lyfta olika frågor över en kopp kaffe. Kommunens energirådgivare har också erbjudit hjälp till företag att energieffektivisera och mäta sina koldioxidutsläpp.

Digitaliseringen skapar jobbmöjligheter på landsbygd

Fastän andelen sysselsatta är högre på landsbygd jämfört med tätort, har de allra flesta sysselsatta i kommunen sin arbetsplats i någon av de stora tätorterna. Den starka digitaliseringstrend som nu pågår, och som fick en rejäl skjuts under corona-pandemin, skapar fler möjligheter till företagande på Umeå landsbygd.

Distansarbete blir allt vanligare och när boende på landsbygden kan jobba hemifrån så stärks också den lokala servicen. Många ser fördelar med att slippa pendla och frigöra mer tid till familj och fritid. Här kan lokala initiativ i samverkan med kommunen bidra till att skapa fler möjligheter till distansarbete genom så kallade coworking-hubbar eller gemensamma kontorsytor, något som flera byar upplever intressant. Som ett sätt att underlätta distansarbete har Umeå kommun testat att erbjuda kontorsplatser i Hörnefors kommunhus för kommunanställda.

Kommersiell service

Kommersiell service som dagligvarubutiker, post- och paketombud och drivmedelsanläggningar är viktiga för lokalsamhället och inte minst för näringslivet. Idag finns nio dagligvarubutiker på Umeås landsbygd, varav flera sett en positiv utveckling senare år. Under corona-pandemin ökade inköpen i de flesta av butikerna, mycket tack vare att distansarbete gjordes möjligt för fler.

På Umeås landsbygd liksom i andra tätortsnära landsbygder, konkurrerar dock handeln och servicen i hög grad med staden och tätorternas utbud. En del av butikerna har utmaningar med att få verksamheterna att gå runt och är beroende av de regionala servicestöd som butiker i serviceglesa områden kan erhålla. Även oroligheter i omvärlden med ökade energikostnader, råvarupriser och inflation drabbar butikerna hårt.

Foto: Nathalie Näslund

Kommunens roll för serviceutveckling

Umeå kommun har en viktig roll i att säkra och stärka den kommersiella servicen på landsbygden. Butikerna är viktiga servicegivare och naturliga mötesplatser att träffas i och kring. I flera av butikerna hjälper ideella krafter till för att stötta med allt från varuplock till marknadsföring, vilket visar på det stora engagemang som finns för butikerna lokalt.

Flera av butikerna erbjuder utkörning av matkassar i form av hemsändning, vilket är en viktig service för boende på landsbygd som inte kan handla själva. För dessa utkörningar får butikerna ekonomisk ersättning av Umeå kommun och Region Västerbotten. Hemsändningen är en uppskattad service, inte minst bland äldre, samtidigt som butikerna stärks.

Kommunen har också en viktig roll att kartlägga och utnyttja de samordningsmöjligheter som finns mellan offentlig och kommersiell service och att medverka i utvecklingen av nya serviceformer tillsammans med lokala aktörer. Här ingår även det regionala servicesamarbetet som en viktig del, inte minst för att tillsammans informera och aktivt arbeta med de stödmöjligheter som finns på serviceområdet.

Dialogen med Region Västerbotten, som erhåller olika finansiella stöd till kommersiell service, är särskilt viktig. Idag finns ett avståndskriterium kopplat till stöden som gör att butiker med mindre än 10 km till närmaste dagligvarubutik inte kan söka. Det gör att en tätortsnära landsbygd som Umeås drabbas hårt, där vissa butiker som behöver investera inte har råd att satsa.

Som ett sätt att stärka kommunens långsiktiga arbete med serviceutveckling antogs år 2019 en serviceplan, *Plan för kommersiell service på Umeå landsbygd*. Serviceplanen pekar ut orter som är strategiskt viktiga för varuförsörjningen på landsbygden och lyfter viktiga insatser och åtgärder som kommunen kan jobba med för att stärka den kommersiella servicen.[9]

Digitaliseringens möjligheter för kommersiell service

Handeln och servicen på Umeå landsbygd förändras över tid genom såväl digitalisering som ändrade inköpsmönster. Det kan handla om försämringar på vissa områden, men också nya servicelösningar. Exempelvis i Stöcke testar byns lokala förening en modell där boende kan handla via Coops E-handel och hämta ut sina matkassar i byns allaktivitetshus. Det är en unik modell för dagligvaruförsörjning på landsbygden som kombinerar e-handel med en lokal servicepunkt.

Det har också blivit allt vanligare att driva delvis obemannade butiker, så kallade hybridbutiker. En hybridbutik innebär att kunder, med hjälp av självscannings-kassor och smarta kamerasystem, kan handla fastän ingen personal är på plats. Det gör att fler kan handla på tider som passar de själva, samtidigt som butikerna sparar in personalkostnader. Ica Nära Hissjö drivs idag som en hybridbutik och fler butiker på Umeå landsbygd är intresserade av att testa konceptet. Potentialen med hybridbutiker kan vara särskilt stor i orter med stark besöksnäring och kan också vara en lösning för andra slags företag, exempelvis gårdsbutiker.

Areella näringar

De platsbundna näringarna jord- och skogsbruk samt rennäringen är centrala delar av Umeås näringsliv och bidrar till lokal livsmedelproduktion, en stark regional skogsnäring och en mängd småföretag. Det öppna odlingslandskapet och de stora skogarna är populära rekreationsområden för såväl landsbygdsbor som besökare. Områdena bidrar med naturvärden och ekosystemtjänster och utgör några av de viktigaste förutsättningarna för en attraktiv boendemiljö på Umeå landsbygd.

Foto: Nathalie Näslund

[9] Läs serviceplanen på www.umea.se/landsbygd (under ”Planer och program”)

I omställningen till en fossilfri och biobaserad samhällsutveckling och ett hållbart samhälle spelar jord- och skogsbruk en nyckelroll, såväl genom effektivare livsmedelsproduktion som utveckling av förnybara material, biobaserad energi och andra produkter baserade på råvaror från jord- och skogsbruk. Svenskt jordbruk har idag lägre klimatpåverkan än många andra jordbrukssystem, använder mindre antibiotika och har bättre djurskydd. Mycket spännande forskning sker just nu kring framtidens livsmedelssystem och nya grödor anpassade för våra breddgrader.

Klimatförändringar innebär stora utmaningar för jordbruket, både globalt och lokalt. Medan många viktiga globala jordbruksområden får allt svårare att producera livsmedel på grund av torka eller översvämningar har Västerbotten relativt goda förutsättningar att utveckla jordbruket, även om extremväder väntas även här. Ett varmare klimat innebär också högre risk för spridning av skadedjur och växter. Därför blir det allt viktigare att främja en naturlig motståndskraft genom att bevara fungerande ekosystem med en hög biologisk mångfald och att främja naturbaserade lösningar. Här kan Umeå kommun stötta företag och lokala initiativ med exempelvis rådgivning kring dessa frågor. Kommunen bidrar också genom att bevara sammanhängande områden med brukningsvärd jordbruksmark och värdefulla naturmiljöer i sin planering.

Jordbruksföretagen minskar i antal

De senaste tio åren har antalet jordbruksföretag i Umeå kommun och Västerbottens län minskat. I takt med detta har även antalet förvärvsarbetare inom jordbruket minskat och det råder stor brist på utbildad arbetskraft inom slakt, styckning, förädling och industri. Hög medelålder bland de aktiva lantbrukarna gör också att många står inför ett ägarskifte.

Här har Forslundagymnasiet en nyckelroll för kompetensförsörjningen inom de gröna näringarna i hela norra Sverige. Forslunda erbjuder gymnasieutbildningar inom lantbruk, djurvård och hästhållning samt yrkeshögskoleutbildningar inom bland annat driftledare lantbruk och ridlärare. Skolan bedriver också ett KRAV-certifierat jordbruk och har olika sorters ladugårdsdjur.

Livsmedelsförsörjningen behöver öka

Trots nedgångar inom sektorn syns ett växande intresse för lokalproducerad mat, inte minst genom de många gårdsbutiker som finns på Umeå landsbygd samt Umeås REKO-ring som är den näst största i Sverige med sina 17 000 medlemmar. Det ökade intresset för närproducerat har också lett till nya spännande odlingsförsök, exempelvis hydroponisk odling som innebär att odla i vatten i stället för jord.

Foto: Fredrik Larsson

Kommunen har en viktig roll i att skapa bra förutsättningar för lokal livsmedelsproduktion och jordbruksnäringen, dels genom översiktsplaneringen (utpekade av odlingsmark, riktlinjer om att säkra förutsättningar för fortsatt jordbruk), dels samverkan med berörda myndigheter och aktörer. Kommunen kan exempelvis ta initiativ till och stötta projekt som bidrar till genomförandet av Västerbottens regionala livsmedelsstrategi, samt medverka till att ett regionalt nav för näringen skapas med fokus på forskning, utveckling, innovation och kunskapsförsörjning. Under 2023–2026 gör kommunen en särskild satsning för stärkt livsmedelsnäring tillsammans med Region Västerbotten och ett flertal andra kommuner. Kommunen för också kontunerliga dialoger med jordbruksföretagen för att öka kunskapsläget om branschens möjligheter och behov.

Innovation och nya lösningar är också viktigt för att hantera utmaningarna. Här finns kreativa exempel att inspireras av, exempelvis kommuner som köpt in kor och direktupphandlat tjänsterna om bete och skötsel av lantbrukare.

Det är viktigt att verka för en långsiktigt tryggad jordbrukssektor med sikte mot självförsörjning. Det skapar en högre krisberedskap och gör oss mer robusta vid oroligheter på världsmarknaden som kan sätta distributionssystem ur balans.

Foto: Fredrik Larsson

Visste du att...

År 2020 antogs Umeå kommuns lokala miljömål där fyra har särskild bäring på areella näringar:

- År 2025 ska arealen brukad jordbruksmark, betesmark och kärnområden för rennäringen inte ha minskat jämfört med 2019 års nivå
- Senast år 2025 erbjuds minst 50 procent lokalproducerade livsmedel inom kommunens verksamheter och bolag
- Senast år 2025 erbjuds 50 procent ekologiska livsmedel i kommunens verksamheter
- Senast år 2025 har alla grundskolor tillgång till skolskog och odlingsmöjligheter

En regional skogsnäring

För en fortsatt stark lokal och regional skogsnäring har kommunen en viktig roll att stötta näringslivsutvecklingen för små och stora skogsföretag och skapa bra förutsättningar genom översiktsplanering. Kommunen kan även medverka i existerande lokala och regionala samarbetsformer för utveckling av skogsnäringen, exempelvis Västerbottens regionala skogsprogram.

Vinterbetesmarker för rennäringen

Inom Umeå kommun finns stora områden som utgör vinterbetesmarker för rennäringen och fjällsamebyarna Ran, Ubmeje Tjeälddie, Vapsten, Gran och Svaipa. Rennäringen är en dynamisk näring vars verksamhet varierar beroende på naturens förutsättningar och förändringar i klimatet. Kärnområden, flyttleder, svåra passager och trivselområden har avgörande betydelse för möjligheterna att bedriva renskötsel. Här har kommunen en roll i att samordna samhällsutvecklingen med rennäringens behov och på bästa sätt säkra förutsättningarna för fortsatt utveckling av rennäringen. Hur detta görs är fastlagt i översiktsplanens riktlinjer och skrivningar.

Foto: Carl-Johan Utsi

Foto: Nathalie Näslund

Turism och besöksnäring

Turismen växer sig allt starkare på Umeå landsbygd. Här finns allt från havsbad till caféer, gårdsbutiker, vandrarhem, campingar, vandringsleder, multisport-ytor och mycket mer. Turismen på landsbygden är viktigt för att den skapar förutsättningar för service och näringsliv och stärker därmed bygders attraktivitet.

I kommunens översiktsplan finns utpekade besöksmål av olika karaktär, framför allt längs kusten och Ume- och Vindelälven. Här finns också en samlande kommunövergripande beskrivning av resurser för utveckling. Tanken är att de många natur- och kulturmiljöerna, rekreationsområdena, anläggningar och resurser kan fungera som bas för en utvecklad turism och besöksnäring. Inte minst den kustnära turismen i kommunen har stor utvecklingspotential.

Kommunen har en viktig roll i att stötta lokala initiativ för utveckling av besöksnäringen, exempelvis genom tidig dialog och rådgivning med näringslivsutvecklare och destinationsbolaget Visit Umeå. Samverkan internt samt med andra myndigheter, besöksnäringsföretag och serviceaktörer är också viktigt för att utveckla besöksmål utifrån platsgivna resurser. Ett fortsatt engagemang i regionala samarbeten som Umeåregionen, Biosfärområde Vindelälven-Juhttátahkka och Region Västerbotten med flera är också av vikt.

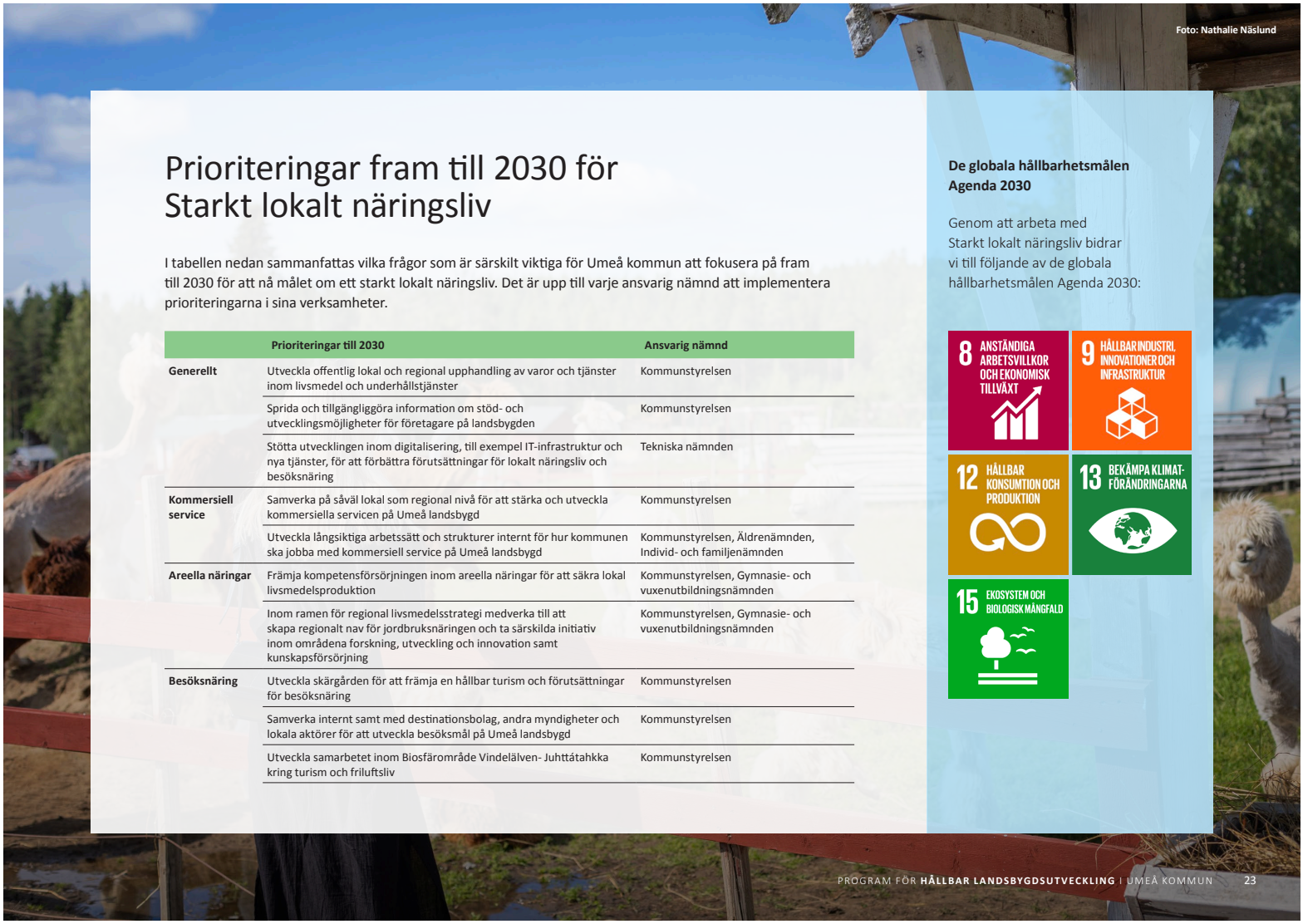

Foto: Nathalie Näslund

Prioriteringar fram till 2030 för Starkt lokalt näringsliv

I tabellen nedan sammanfattas vilka frågor som är särskilt viktiga för Umeå kommun att fokusera på fram till 2030 för att nå målet om ett starkt lokalt näringsliv. Det är upp till varje ansvarig nämnd att implementera prioriteringarna i sina verksamheter.

	Prioriteringar till 2030	Ansvarig nämnd
Generellt	Utveckla offentlig lokal och regional upphandling av varor och tjänster inom livsmedel och underhållstjänster	Kommunstyrelsen
	Sprida och tillgängliggöra information om stöd- och utvecklingsmöjligheter för företagare på landsbygden	Kommunstyrelsen
	Stötta utvecklingen inom digitalisering, till exempel IT-infrastruktur och nya tjänster, för att förbättra förutsättningar för lokalt näringsliv och besöksnäring	Tekniska nämnden
Kommersiell service	Samverka på såväl lokal som regional nivå för att stärka och utveckla kommersiella servicen på Umeå landsbygd	Kommunstyrelsen
	Utveckla långsiktiga arbetssätt och strukturer internt för hur kommunen ska jobba med kommersiell service på Umeå landsbygd	Kommunstyrelsen, Äldrenämnden, Individ- och familjenämnden
Areella näringar	Främja kompetensförsörjningen inom areella näringar för att säkra lokal livsmedelsproduktion	Kommunstyrelsen, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
	Inom ramen för regional livsmedelsstrategi medverka till att skapa regionalt nav för jordbruksnäringen och ta särskilda initiativ inom områdena forskning, utveckling och innovation samt kunskapsförsörjning	Kommunstyrelsen, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
Besöksnäring	Utveckla skärgården för att främja en hållbar turism och förutsättningar för besöksnäring	Kommunstyrelsen
	Samverka internt samt med destinationsbolag, andra myndigheter och lokala aktörer för att utveckla besöksmål på Umeå landsbygd	Kommunstyrelsen
	Utveckla samarbetet inom Biosfärområde Vindelälven- Juhttátahkka kring turism och friluftsliv	Kommunstyrelsen

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030

Genom att arbeta med Starkt lokalt näringsliv bidrar vi till följande av de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030:

Foto: Nathalie Näslund

3

Väl fungerande offentlig service

Målområde 3:
Väl fungerande offentlig service

Målsättning

Säkra tillgång till väl fungerande offentlig service och utöka samordning och samverkan mellan olika serviceaktörer.

Foto: Fredrik Larsson

En välfungerande offentlig service är viktigt för landsbygdens hållbara tillväxt och för en god livskvalitet bland nuvarande och framtida invånare, liksom för näringslivet och besökare. Inom offentlig service ansvarar kommunen exempelvis för skola och barnomsorg, socialtjänst och omsorgsverksamheter, teknisk service och fritids- och kultutbud. De kommunala bolagen har viktiga roller med ansvar för exempelvis vatten, avlopp och avfall (Vakin) och energiförsörjning (Umeå Energi).

Som princip ska den kommunala servicen behandlas lika över hela kommunen, vilket innebär att den baseras på det befolkningsunderlag som finns i varje område. Umeå landsbygd och staden har dock olika förutsättningar: på landsbygden är det större gleshet, längre avstånd, färre människor och arbetsplatser liksom procentuellt sett både fler äldre och barnfamiljer än i staden. För att den offentliga servicen ska fungera på bästa sätt behöver den därför planeras, organiseras och genomföras utifrån de platsspecifika förutsättningar som finns på landsbygden.

I kommunens översiktsplan spås tillväxt i fem utpekade tillväxtstråk på landsbygden där utvecklingen redan idag är stark. Stråken sammanfaller med kollektivtrafiklinjer och service i form av skolor och handel. I översiktsplanen finns också riktlinjer för hur en stöttande bebyggelsestruktur kan stärka befintlig service, samt hur kommunens större tätorter, inklusive serviceutbudet, ska utvecklas i framtiden.

Samordning av kommunala verksamheter

Landsbygdens specifika förutsättningar gör att samordning och samverkan mellan många olika aktörer blir extra viktig. Kommunen bör alltid sträva mot att på bästa sätt samordna de kommunala verksamheter som finns på en plats. En viktig insats handlar om att samordna en gemensam information till boende och verksamma på landsbygden vid exempelvis planeringsprocesser eller serviceförändringar.

Samordning kan också handla om att utveckla möjligheterna till kombinationstjänster inom kommunen, exempelvis att en deltidsanställning på den lokala skolan kombineras med en annan deltidsanställning inom kommunal verksamhet. Det kan även handla om kompetensutveckling av personal eller logistik och transporter som möjliggör för fler att arbeta på landsbygden, exempelvis kommunala bilpooler inom skola och omsorg.

Kommunens fastigheter och lokaler på landsbygden nyttjas ofta av bygdens olika föreningar och aktörer och därför är det viktigt att lokalerna används på ett effektivt och jämlikt sätt. Här finns en potential i att samnyttja lokalerna på fler sätt utifrån de behov som finns lokalt, exempelvis via smarta låssystem. Då kan lokaler tillgängliggöras för fler aktiviteter på kvällar och helger. På samma sätt kan lokala behov samordnas med kommunens när fastigheter renoveras eller nya lokaler tillskapas. Likaså kan kommunala verksamheter effektivisera service genom att samordna sina funktioner i gemensamma fastigheter, som i Bullmark där den nya skolan delar lokaler med hemtjänsten.

Samarbeten för serviceutveckling

När det kommer till offentlig service är samarbetet inom Umeåregionen centralt. Genom att samverka över kommungränserna kan kommunal verksamhet effektiviseras och servicen till invånarna förbättras. Ett gott exempel är kommunernas biblioteksamarbete, där böcker kan lånas och lämnas tillbaka i vilket bibliotek som helst i regionen.

Även samverkan med regionen och staten är viktigt, särskilt för landsbygdsområdena med svagare befolkningsutveckling och/eller med långa avstånd till de större tätorternas serviceutbud.

Samarbete med kommersiella och ideella aktörer är också viktigt och kan leda till förbättrade och nya serviceformer i gränslandet mellan offentlig, kommersiell och ideell service. Här behöver kommunen fungera som en möjliggörare och god samarbetspartner för aktörerna inom utvecklingsfrågor, investering, drift, underhåll samt utbud av aktiviteter och arrangemang.

För att stärka det lokala närings- och föreningslivet och samtidigt utföra offentliga lokala tjänster på ett effektivt och hållbart sätt, har kommunen en roll i att främja lokal upphandling av offentlig service, exempelvis underhållstjänster.

Foto: Umeå kommun

Breda roller och funktioner

Väl fungerande skola, förskola och pedagogisk omsorg i trygga, funktionella miljöer är viktiga för barn och unga som vistas och får sin undervisning där. Samtidigt är verksamheterna en viktig del av vardagspusslet för barnfamiljer. Det här gäller på alla platser i Umeå kommun. På Umeå landsbygd kan de kommunala verksamheterna dock få fler och bredare roller och funktioner, eftersom det, till skillnad från i staden, oftast endast finns en kommunal skola eller förskola inom ett stort geografiskt område. Det är helt enkelt viktigt att tänka platsspecifikt när den offentliga servicen ska organiseras, planeras och genomföras på Umeå landsbygd.

Samtidigt har grundskolan ett lagstadgat uppdrag som utgår från alla barns rätt till en utbildning av hög kvalitet och likvärdiga förutsättningar att nå de mål som är framskrivna i skollag och läroplan. För att åstadkomma detta i hela kommunen behöver skolverksamheten samordnas på vissa orter, exempelvis gällande tillgång till utbildade lärare och funktioner inom elevhälsan. Uppdraget om likvärdig utbildning är det som i första hand styr kommunens planering av utbildning, i andra hand närheten mellan hem och skola. Det här är en avvägning som blir särskilt påtaglig i serviceglesa områden.

De betydelsefulla roller och funktioner som skolan har för den lokala utvecklingen är både som mötesplats och identitetsskapare i bygden. Efter offentlig upphandling kan skolan och förskolan också vara en viktig kund till det lokala näringslivet som lanthandeln och bygg- och hantverksföretag. Även andra kommunala verksamheter inom socialtjänst och äldreomsorg kan ha liknande lokala roller och funktioner på Umeå landsbygd.

Vård- och omsorg samt utbildning är de branscher som sysselsätter allra flest invånare på landsbygden. För- och grundskolan utgör den största andelen av lokala arbetsplatser. Förändringar inom offentlig service, och särskilt på skolområdet, påverkar därför inte bara de som använder servicen, utan även antalet lokala arbetsplatser.

De breda roller och funktioner som kommunala verksamheter har på Umeå landsbygd är viktiga att diskutera och beakta när struktur, utbud och eventuella förändringar inom verksamheterna diskuteras och föreslås.

Ökad beredskap för utbyggnad av för- och grundskolor

De senaste åren har det blivit allt vanligare att skollokaler inte räcker till i kommunens tillväxtbyar. Det gäller framför allt i tätortsnära byar som Stöcke, Sörmjöle och Kasamark, men även i byar med längre avstånd till Umeå, som i Tavelsjö och Rödåsel.

Det här upplevs som ett stort problem bland vårdnadstagare som många gånger valt att flytta till byn just för närheten till skolan. Det är därför viktigt att kommunen arbetar proaktivt för att möta landsbygdens tillväxt, exempelvis genom höjd planberedskap för utbyggnad av förskolor och skolor. Särskilt då processerna kring exempelvis markköp och planering är komplexa och tar lång tid.

Kultur och fritid

Kommunens fritids- och kulturutbud, anläggningar och lokaler som idrottshallar, bibliotek och fotbollsplaner fyller många funktioner. Här finns aktiviteter för barn och unga, rekreationsmöjligheter för boende och besökare, mötesplatser och samlingslokaler.

Generellt sett är det framför allt i de stora tätorterna som kommunen äger och underhåller fritidsanläggningar. På landsbygden handlar det främst om idrottsplatser i anslutning till skolorna, samt ett antal badplatser. Oftast drivs och underhålls fritidsanläggningar på landsbygden i förenings-regi, många gånger med driftstöd från kommunen. Därför är det viktigt att stötta lokala initiativ, exempelvis ungdomsverksamhet i byar med långa avstånd till kommunala fritidsgårdar.

Mobila verksamheter en potential

Sedan många år har Umeå kommun en biblioteksbuss som besöker allt från skolor, förskolor, familjedaghem och bostadsområden på landsbygden. På sommaren stannar den även vid badplatser, sommarstugeområden och andra träffpunkter.

En annan populär mobil verksamhet är Mobil Mötesplats, kommunens ambulerande fritidsgård som sedan 2019 arrangerat pop up-fritidsgårdar och aktiviteter för unga på landsbygden. Mobil mötesplats, vars målgrupp är 13–17 åringar, har sedan 2023 ett uppdrag att även besöka årskurs 6 som ett led att nå ut till fler ungdomar på landsbygden.

De mobila verksamheterna fyller en viktig funktion genom att nå många byar där viss offentlig service saknas. Här finns stor potential i att utveckla fler mobila tjänster som stärker den offentliga servicen. I många byar efterfrågas exempelvis fler aktiviteter för barn och unga, inte minst kulturaktiviteter. Här kan mobila koncept och ny digital teknik överbrygga avstånd och bredda serviceutbudet, ex. genom livesändning av kulturarrangemang och synliggörande av aktiviteter via digitala skärmar.

Digitaliseringens möjligheter för ökad service

Digitalisering av offentlig service är en stor möjlighet för att erbjuda bättre och mer tillgänglig service för boende på landsbygd. Det handlar både om att förenkla för invånare att komma i kontakt med och utföra ärenden hos kommunen, men också om olika tjänster som vårdplanering och uppföljningssamtal. Runt om i landet finns flera exempel på hur digital teknik kan möjliggöra vård i serviceglesa områden, exempelvis via så kallade samhällsrum i samlingslokaler som möjliggör enklare provtagning eller läkarbesök på distans.

Kommunen har en roll i att arbeta aktivt med digitalisering av offentlig service, men även att skapa bra förutsättningar för digital utveckling på landsbygden genom välfungerande IT-infrastruktur som bredband och mobiltäckning. Det kan exempelvis handla om att möjliggöra fjärrundervisning, låta kommunens lokaler på landsbygden fungera som serviceplatser för kontakt med kommunen, webbsända föräldrautbildningar med mera.

Specifikt för äldre kan en välfungerande äldreomsorg med utvecklad välfärdsteknologi betyda större möjligheter att bo kvar på hemorten, nära anhöriga. Kommunen har en viktig roll i att fortsätta utveckla hjälpmedel som digitaliserad nattillsyn, digitala larm och andra tjänster, till exempel i samarbete med Region Västerbotten och enheten Glesbygdsmediciniskt centrum. Här kan byar på Umeå landsbygd fungera som testpiloter för nya utvecklade välfärdsteknologier för äldre.

Foto: Nathalie Näslund

Foto: Nathalie Näslund

Prioriteringar fram till 2030 för Väl fungerande offentlig service

I tabellen nedan sammanfattas vilka frågor som är särskilt viktiga för Umeå kommun att fokusera på fram till 2030 för att nå målet om en väl fungerande offentlig service. Det är upp till varje ansvarig nämnd att implementera prioriteringarna i sina verksamheter.

Prioriterade frågor fram till 2030	Ansvar nämnd (verksamhet)
Stärka de stora tätorterna och tillväxtstråken utanför staden som viktiga servicenoder för omgivande landsbygd	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Stärka samordningen mellan kommunala verksamheter och utveckla samverkan med kommersiella och ideella aktörer för förbättrad service på Umeå landsbygd	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Utveckla regional samverkan för stärkt service på Umeå landsbygd	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen
Öka attraktiviteten och förutsättningarna för att klara kompetens-försörjningen på landsbygden inom skola, vård och omsorg	Personalnämnden, För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden Äldrenämnden
Säkerställ beredskap för utbyggnad av förskolor och skolor i kommunens tillväxtbyar	För- och grundskolenämnden, Tekniska nämnden
Tillgängliggöra och samnyttja kommunens lokaler och tjänster utifrån lokala behov och på ett jämlikt sätt	Tekniska nämnden, För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden
Nyttja digitaliseringens möjligheter för utvecklad service, exempelvis vård, undervisning, kultur och fritid, sociala träffpunkter och mobila verksamheter	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden
Utveckla samverkan med lokalsamhället för att öka fritids- och kulturaktiviteter på landsbygden	Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Kommunstyrelsen
Föra diskussioner om kommunala verksamheters roll och funktion på Umeå landsbygd – exempelvis som mötesplatser med aktiviteter, arbetsplatser och kunder till lokalt näringsliv	För- och grundskolenämnden, Individ- och familjenämnden, Äldrenämnden, Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030

Genom att arbeta med Väl fungerande offentlig service bidrar vi till följande av de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030:

Foto: Fredrik Larsson

4

Hållbara transporter och infrastruktur

Målområde 4:
Hållbara transporter och infrastruktur

Målsättning

Öka möjligheterna till hållbart resande och robustheten i infrastrukturen för förbättrad kommunikation.

Foto: Fredrik Larsson

Transporter och infrastruktur är grundläggande delar av en hållbar landsbygdsutveckling. Det skapar förutsättningar för en stor arbetsmarknadsregion och ger goda möjligheter att bo, verka i och besöka Umeå landsbygd. Hit hör både kollektivtrafik och vägar för gång, cykel, bil och buss, men även infrastruktur som bredband, mobiltäckning liksom teknisk infrastruktur för vatten, avlopp, avfall, återvinning och energiförsörjning.

Umeå kommuns översiktsplan innehåller en övergripande trafikstrategi där bland annat målsättningar för gång- och cykeltrafik, spårbunden kollektivtrafik och prioriterade kollektivtrafikstråk anges. I översiktsplanen beskrivs även hur bebyggelseutvecklingen på Umeå landsbygd kan planeras för att stötta och stärka befintlig infrastruktur och kollektivtrafik. Översiktsplanen innehåller även riktlinjer för den tekniska infrastrukturen.

Hållbara transporter

I landsbygder är bilen oftast både en förutsättning och en stor utmaning. Bilen behövs i stor utsträckning för att kunna lösa vardagspusslet med skola, förskola, inköp, fritidsaktiviteter och arbetspendling. Den utgör också en trygghet för att kunna transportera sig dit en ska, oavsett väglag.

Utmaningarna med biltransporter är samtidigt stora. De bidrar i stor utsträckning till kommunens klimatpåverkan och ökar trängsel- och luftproblemen i Umeå tätort. De kräver också mer underhåll av vägar än kollektiv trafik och är en stor post i hushållsbudgeten för de flesta. Bilåkande gör också att mer hälsofrämjande transporter som gång och cykel används mer sällan.

Majoriteten av de som är sysselsatta och som bor på Umeå landsbygd arbetspendlar till någon av kommunens stora tätorter. Statistiken visar att landsbygdsborna gör betydligt större andel av sina resor med bil än boende i tätort.[10]

[10] Resvanor i Umeå – så reste vi i kommunen hösten 2022: www.umea.se/rapporter

Flera faktorer spelar in till denna bild. Landsbygdens särskilda förutsättningar med färre människor på en större yta gör att kollektivtrafiken inte är konkurrenskraftig överallt, samtidigt som många byar saknar säkra gång- och cykelvägar.

Utmaningarna med biltransporter är samtidigt stora. De bidrar i stor utsträckning till kommunens klimatpåverkan och ökar trängsel- och luftproblemen i Umeå tätort.

Klimatneutral kommun till 2040

Umeå kommun har antagit lokala miljömål som säger att transporternas klimatpåverkan i Umeå ska minska, dels genom att det hållbara resandet ökar, dels att drivmedlen är fossilfria till år 2030. Umeås tätort ska vara klimatneutral till 2030 och hela kommunen ska vara klimatneutral till 2040, det vill säga nettonoll utsläpp av växthusgaser. Biltransporterna behöver därmed minska och ersättas av mer hållbara resmönster bland såväl invånare, näringsliv och andra aktörer i hela kommunen.

Utvecklingen av laddinfrastruktur är särskilt viktig för att genomföra skiftet från fossilbränsledrivna fordon till elfordon. Inte minst på landsbygden, där det kommersiella intresset att bygga ut är svagare än i tätort. Här har Umeå kommun, i samverkan med såväl lokala som regionala aktörer, en viktig möjliggörande roll. Det finns flera goda exempel på kommuner som jobbat aktivt med utbyggnad av laddinfrastruktur, exempelvis i Örnsköldsvik där kommunen tillsammans med BioFuel Region pekat ut landsbygdsområden med behov av publika laddstationer.

Det finns också potential i att utveckla energigemenskaper på Umeå landsbygd. Energigemenskap innebär att närliggande byggnader kopplas samman i ett mindre system där energi kan produceras, delas, återvinnas och till och med lagras. Runt om i landet finns goda exempel på ekonomiska föreningar, byalag, jordbruksföretag och grannar som gått samman för att energieffektivisera, sänka energikostnader och gynna klimatet, exempelvis via gemensamma solcellsparker. En lokal produktion och konsumtion stärker beredskapen i lokalsamhället samtidigt som belastningen på elnätet minskas. Umeå kommun jobbar i flera nätverk för att stötta byar på Umeå landsbygd som vill starta energigemenskaper.

Foto: Nathalie Näslund

Öka möjligheten att resa kollektivt

Längre körsträckor och glesare kundunderlag gör det mer komplext att tillgodose de behov av kollektiv trafik som finns på Umeå landsbygd. För arbetspendlare kan exempelvis restiden vara en viktigare faktor än turtätheten. För yngre personer kan turtätheten vara desto viktigare, framför allt under helger och skollov. Gymnasieelever boende på landsbygd är en grupp som kan drabbas särskilt hårt i de fall kollektivtrafiken inte är väl utbyggd, detta eftersom gymnasieelever inte har rätt till skolskjuts. För elever som bor minst 6 kilometer från skolan finns dock möjlighet att ansöka om busskort, men det förutsätter att det finns kollektivtrafik att tillgå.

Foto: Therese Burström

I flera byar finns också önskemål om busslinjer som går mellan byar och inte endast i riktning till och från staden. Komplexiteten kräver en väl planerad och genomförd kollektivtrafik, inklusive skolskjutsar och helgtrafik.

I Umeå kommuns kollektivtrafikprogram (2021)[11] finns ett övergripande mål om att öka möjligheten till hållbart resande på landsbygden. Mer konkret ska detta ske genom att antalet påstigande i kollektivtrafiken ökar med 12 procent i kommunens tillväxtstråk fram till år 2025. Tack vare trafikförbättringar syns redan nu en positiv trend med fler resande inom kollektivtrafiken i vissa stråk, exempelvis Tavelsjö och Hissjö. Antalet resande med kollektivtrafik på landsbygden generellt är också betydligt högre än innan pandemin.

I kollektivtrafikprogrammet lyfts förslag på åtgärder som ska förbättra förutsättningarna för ett ökat kollektivt resande på landsbygden. Till exempel att inventera otrygga platser i kollektivtrafiken, att bygga väderskyddade cykelparkeringar vid busshållplatser i tillväxtstråkens tätorter och att utreda möjligheterna med pendlarparkeringar för bil och cykel.

Andra insatser som kan öka det kollektiva resandet på landsbygden handlar om att möjliggöra samåkning i större utsträckning, eller göra det möjligt att gå, cykla eller åka buss en del av resan till jobbet, skolan och fritidsaktiviteterna. Även anropsstyrd trafik som ringbilar kan fungera som komplement till kollektivtrafiken, inte minst i anslutning till stora besöksmål. Idag pågår många spännande försök kring autonom och anropsstyrd trafik som på sikt kan få stora effekter för resandet på landsbygder.

I flera byar på Umeå landsbygd finns ett starkt intresse att vara en drivande kraft i omställningen till ett fossilfritt och hållbart samhälle. Här kan kommunen stötta genom att ta initiativ till nya mobilitetsprojekt med byar som testbäddar, samt inkludera landsbygden i pågående satsningar som samåkningsprojekt och olika delningsplattformar.

[11] Ta del av Umeå kommuns kollektivtrafikprogram här: www.umea.se/kollektivtrafikprogram

Nya pendlingsmöjligheter med Norrbotniabanan

Norrbotniabanan är järnvägen som planeras mellan Umeå och Luleå och som kommer att bidra till snabbare och miljövänligare resor längs kusten. Idag finns beslutade stationslägen i Sävar, Robertsfors, Bureå och Skellefteå. Stationsläget i Sävar kommer innebära stora möjligheter till arbetspendling för Sävar och omgivande byar i kommunens norra delar. Med Norrbotniabanan blir det möjligt att resa Sävar-Umeå på cirka tio minuter. Stationsläget i Sävar blir ett viktigt inslag i det tillväxtscenario som finns för Sävar, med en förväntad befolkningsökning på 6 000 personer fram till år 2050.

Besöksnäring, friluftsliv och kommunikationer

Väl fungerande kommunikationer och infrastruktur är en förutsättning för att besöksnäringen i kommunen ska kunna utvecklas på bästa sätt. Kollektivtrafik, parkeringar och information är grundläggande för att besöksmålen ska vara tillgängliga för så många som möjligt. Det gäller även för friluftsområden, där kommuninvånarna spenderar stor del av sin fritid. Idag saknas kollektiva transportmöjligheter till flera besöksmål på Umeå landsbygd och det efterfrågas också bättre turtäthet under framför allt helger och lov. Det är därför viktigt att kommunens verksamheter och bolag samverkar med varandra, men även med destinationsbolag samt lokala och regionala aktörer.

Inte minst transporterna till och från Holmön måste förbättras för att säkra Holmön som ett fortsatt levande skärgårdssamhälle året runt, samt som ett attraktivt besöksmål för hela länet. De senaste åren har Holmön haft en positiv befolkningstillväxt och intresset att bosätta sig på ön är stort bland framför allt yngre personer. Det skapar pendlingsbehov för både arbete och skola. Dagens trafiksituation hämmar öns utveckling. Arbetet att nå en långsiktig lösning för Holmötrafiken måste fortsätta med full kraft kommande år och här krävs samordning med ett flertal aktörer.

Norrbyskär är ett annat kustnära besöksmål med stor potential och där insatser inom transporter och infrastruktur kan göra ön tillgänglig för fler besökande. Åren 2022–2024 pågår ett omfattande saneringsarbete där föroreningar från träskyddsmedel som användes under öns sågverksepok ska saneras från marken. Parallellt med saneringen pågår ett stort planeringsarbete att utveckla Norrbyskär som besöksmål.

En utveckling och satsning på lokala besöksmål ökar kommunens attraktivitet för såväl besökare, kommuninvånare som näringsliv, samtidigt som resor till långväga resmål kan bytas ut mot lokala.

Infrastruktur

De flesta vägar på Umeå landsbygd ägs av staten och enskilda. Kommunen ansvarar endast för en mindre del av vägarna inom lite större tätorter. Däremot är det ofta kommunen som tar emot lokala önskemål och synpunkter. Kommunen har här en roll att prioritera bland relevanta förslag och spela in till framför allt Länstransportplanen, där åtgärder i statens vägnät de kommande åren redovisas. På så sätt kan idéer och önskemål från landsbygdsaktörer få en plats i utvecklingsarbetet i transportnätet. På samma sätt är det viktigt att kommunen tillhandahåller lättillgänglig information om hur ansvarsfördelningen och handläggningen ser ut, speciellt eftersom det oftast rör sig om långa tidsperspektiv inom infrastrukturområdet.

Behov av gång- och cykelvägar

För att främja cykelpendling som ett alternativ till bil eller buss behövs bättre och säkrare cykelkopplingar, både inom och mellan byar samt till Umeå tätort. Den största potentialen till cykelpendling till Umeå tätort finns inom en tvåmilsradie. Idag finns endast ett par separata gång- och cykelvägar som går hela vägen från staden till tätorter och byar: sträckan Sävar–Umeå, Innertavle–Umeå samt den nya gång- och cykelvägen Stöcksjö–Umeå via Röbäck. Fler satsningar är dock på gång som kommer innebära förbättringar i gång- och cykelvägnätet och att fler kopplingar mellan byar och till och från staden görs möjliga. Ett exempel är en ny gång- och cykelväg från Forslunda till Hissjö.

Foto: Fredrik Larsson

Foto: Nathalie Näslund

Visste du att...

Föreningar kan söka stöd via Leader Idériket Umeåregionen 2030 för satsningar på smarta landsbygder?

Smarta landsbygder handlar om att byar i samverkan utvecklar hållbara och kreativa lösningar på lokala utmaningar, oftast med innovation och digital teknik till hjälp. Det kan exempelvis vara att använda lokala tillgångar på ett smartare och mer resurseffektivt sätt. Smarta landsbygder gynnas av samarbete och nätverkande med andra platser - såväl i landsbygd som stad.

Läs mer på: www.ideriket2030.se/strategi

Vatten och avlopp

Många boende på landsbygden får vatten via vattenföreningar som i sin tur är avtalskunder till det kommunala bolaget VAKIN. Under senare år har det förekommit att nyinflyttade nekats inträde till vattenföreningar, något som skapat problem för såväl enskilda som byar i stort. Problematiken grundar sig i att flera landsbygdsområden, framför allt vid kusten, haft en stor omvandling av fritidshus till permanentboende samtidigt som VA-infrastrukturen planerats för ett begränsat behov av vatten.

Sedan 2022 kan nyanslutningar till vattenföreningar godkännas om tillräcklig kapacitet finns i det allmänna vattennätet. Vattenföreningens ordförande skickar då en ansökan till Vakin som utreder möjligheten till anslutning. Umeå kommuns vattentjänstplan beskriver hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses på ett långsiktigt sätt.

År 2022 antogs en ny kommunal utvecklingsstrategi för vatten och avlopp som syftar till att skapa goda förutsättningar för tillväxt, uppnå hållbara avloppslösningar och säkra dricksvattentillgång i hela kommunen. En principiell inriktning är att ingen storskalig utbyggnad av kommunalt vatten och avlopp planeras utanför befintliga områden, med undantag för Täfteåskäret. I stället ska kommunen göra tillsyn på enskilda avlopp för att säkerställa att dessa lever upp till miljöbalkens krav på rening. Tillsynen planeras vara genomförd senast år 2027. Tillsynen är inget nytt i sig – att ha ett fungerande eget avlopp är ett lagkrav och det är verksamhetsutövaren själv som är skyldig att kontrollera att anläggningen uppfyller reningskraven. Det nya handlar snarare om den omfattning som tillsynen kommer utföras på.

Idag finns uppskattningsvis cirka 5700 små avloppsanläggningar som skulle kunna ha en bristfällig rening och som kan orsaka risker för människors hälsa och miljö. Eftersom det är vanligt med egna avloppsanläggningar på landsbygden kan många fastighetsägare påverkas.[12]

[12] Läs mer om tillsyn av avloppsanläggningar här: www.umea.se/egetavlopp

Avfall och återvinning

Avfallshantering är en viktig del för ett hållbart samhälle och genom att minimera, återvinna och återbruka kan påverkan på miljön och klimatet minska. Under 2021 antog Umeåregionens kommuner en gemensam avfallsplan. Den handlar om hur alla som bor i Umeåregionen ska kunna hantera avfall på ett hållbart sätt. Planen har tre mål, att:

- förebygga avfall
- använda resurser effektivt och hållbart
- jobba med återvinning så att råvaror kan användas i nya produkter.

Planen visar hur både kommunerna ska jobba för detta och hur invånare i regionen kan göra för att bidra till en mer hållbar avfallshantering.

För att göra det lättare för fler att återvinna sitt förpackningsavfall har en ny lagstiftning kommit på plats som ska möjliggöra fastighetsnära insamling. Det innebär att senast 1 januari 2027 ska Sveriges invånare kunna sortera sina förpackningar hushållsnära. Det nya systemet ska bidra till en effektivare avfallshantering och minskade koldioxidutsläpp. Hur insamlingen ska gå till är ännu inte klart, men Vakin arbetar med frågan.

Foto: Nathalie Näslund

Foto: Fredrik Larsson

IT-infrastruktur och digitalisering

Nya möjligheter följer med den ökande digitaliseringen och ny teknik erbjuder fler och utvecklade möjligheter att arbeta på distans, starta nya företag, bedriva e-handel, effektivisera verksamheter och utveckla nya serviceformer. Digitaliseringen är också en mycket viktig faktor för hela samhällets klimatomställning. Därför är god bredbandstäckning och snabbt, fungerande bredband (fast och/eller mobilt) centralt för att kunna bo och verka på Umeå landsbygd. Här har kommunen och Umeå Energi en viktig roll i att driva på bredbandsutbyggnaden på landsbygden och att samarbeta med marknadsaktörer för förbättrad mobiltäckning.

Bredbandstäckningen för Umeås landsbygd är i sin helhet god och ur ett nationellt perspektiv har kommunen en ganska hög bredbandstäthet. Det finns dock landsbygdsområden som fortfarande saknar tillgång till bredband. Oftast är det svårare att bygga ut fiber i dessa områden, vilket delvis beror på höga kostnader och svårigheten att beviljas stöd för utbyggnaden, men också att intresset att ansluta sig bland boende ibland är lågt. Statliga bidragsmedel som erbjuds för utbyggnad av fibernät på landsbygder räcker inte för att ansluta alla boenden över hela landet. Eftersom marknadens aktörer bygger fiber där det går att generera vinst så görs detta främst i större tätorter där det inte kostar för mycket.

Umeå Energi har en viktig roll för bredbandsutbyggnaden på Umeå landsbygd. Med hjälp av Umeå Energis fibernät UmeNet har ett fiberbaserat ortssammanbindande nät byggts i alla skolorter och ett flertal byar. Åren 2014–2022 har fibernätet byggts ut ytterligare med hjälp av bidrag från Jordbruksverket och Tillväxtverket. Bolaget har som ambition att fortsätta söka stöd för att bygga ut fiber ytterligare.

Byanäten är också viktiga aktörer som för står för en stor del av bredbandsutbyggnaden på Umeå landsbygd. I kommunen finns närmare 35 byanätsföreningar som i egen regi grävt och anslutit byar till fiber. I takt med att digitaliseringen i samhället ökar ställs också högre kvalitets- och underhållskrav på bredbandsnäten, vilket på sikt kan bli en utmaning för byanät med begränsade ekonomiska resurser. Här har Umeå kommun en roll i att stötta byanäten, exempelvis genom rådgivning och i ansökningsförfaranden.

Prioriteringar fram till 2030 för Hållbara transporter och infrastruktur

I tabellen nedan sammanfattas vilka frågor som är särskilt viktiga för Umeå kommun att fokusera på fram till 2030 för att nå målet om hållbara transporter och infrastruktur. Det är upp till varje ansvarig nämnd att implementera prioriteringarna i sina verksamheter.

	Prioriteringar till 2030	Ansvarig nämnd
Hållbara transporter	Främja hållbara transporter på landsbygden genom att sänka tröskeln att resa kollektivt, samt testa nya mobilitetslösningar tillsammans med byar	Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen, Umeå kommunföretag
	Säkra en långsiktig lösning för Holmötrafiken som möjliggör utveckling enligt kommunens beslutade strategi för Holmön	Kommunstyrelsen
	Förbättrade kommunikationer till kommunens besöksmål, friluft- och naturområden	Tekniska nämnden, Fritidsnämnden, Umeå kommunföretag, Visit Umeå
	Underlätta arbetspendling från tätort till landsbygd för att säkra kompetensförsörjning inom skola, vård och omsorg	Personalnämnden, För- och grundskole-nämnden, Individ- och familjenämnden, För- och grundskolenämnden
	Samverka internt samt med regionala aktörer kring kollektivtrafik och kollektivt resande	Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen, Umeå kommunföretag, Visit Umeå
Infrastruktur	Utveckla laddinfrastrukturen på landsbygden i samverkan med regionala aktörer	Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen, Umeå Energi
	Utveckla infrastruktur som möjliggör en ökad digitalisering på Umeå landsbygd, exempelvis bredbandsutbyggnad	Tekniska nämnden, Kommunstyrelsen, Umeå Energi

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030

Genom att arbeta med Starkt lokalt näringsliv bidrar vi till följande av de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030:

Foto: Fredrik Larsson

Foto: Nathalie Näslund

5

Aktiv lokal utveckling

Målområde 5: Aktiv lokal utveckling

Målsättning

Främja hållbar tillväxt och god livskvalitet genom aktiv lokal utveckling och lokalt engagemang.

Foto: Nathalie Näslund

Engagerade människor och ett aktivt civilsamhälle är centralt för en hållbar tillväxt i Umeå kommun - på landsbygd såväl som i tätort. Engagemanget på landsbygden är ofta brett och spänner över flera frågor samtidigt: byautveckling, näringsliv, kultur- och fritidsaktiviteter, kommunikationer, skola, service, med mera.

Det ideella engagemanget på Umeå landsbygd genererar många värden för såväl boende som verksamma. Det handlar både om livskvalitet, folkhälsa och socialt kapital, men också om attraktivitet, lokal service, arbetsplatser och aktiviteter för bygden. Byaföreningar, utvecklingsgrupper, idrottsklubbar och församlingar samlar landsbygdsbor, tillhandahåller lokaler och mötesplatser och sköter dessutom många praktiska frågor som underhåll av vägar och fritidsanläggningar.

Stöttning av lokala initiativ

Det är viktigt att kommunen stöttar och skapar goda förutsättningar för den ideella sektorn, så att de på bästa sätt kan bidra till den lokala utvecklingen på Umeå landsbygd. Det handlar exempelvis om att informera om kommunens föreningsstöd och följa upp hur dessa fördelas geografiskt över kommunen. Det handlar också om att erbjuda rådgivning till föreningar inom olika teman, exempelvis inkludering, generationsväxling och digitala arbetssätt. På samma sätt kan kommunen samverka inom olika projekt och samarbeten för att på bästa sätt vara en möjliggörande kommun. Det lokala utvecklingsarbetet kan också stärkas genom samarbete mellan byar – här kan kommunen ha en förmedlande roll så att kunskap, erfarenheter och idéer sprids till fler.

Det ideella engagemanget på Umeå landsbygd tar sig i uttryck på olika sätt och genom olika typer av organisationer. Förutom ideella föreningar är samfälligheter, ekonomiska föreningar, stiftelser och bygdebolag vanliga aktörer som driver den lokala utvecklingen. Flera av dessa har dock inte möjlighet att söka kommunens föreningsstöd som främst är ämnat för ideella allmännyttiga föreningar.

Det är därför viktigt att kommunen stöttar och möjliggör på de sätt som går så att alla organisationer på landsbygden har möjlighet att driva initiativ och utveckling lokalt. På samma sätt är det viktigt att se till enskilda platsers särskilda förutsättningar.

De senaste åren har Umeå kommun erbjudit ett särskilt landsbygdsstöd som kan sökas av fler typer av organisationer och föreningar än endast ideella. Stödet är enkelt att söka och handläggs av kommunens landsbygdsutvecklare tillsammans med Föreningsbyrån. Under våren 2023 togs ett beslut om att förlänga landsbygdsstödet åren 2023–2027, vilket skapar goda förutsättningar för Umeå kommun att stötta lokala initiativ kommande år.[13]

När det kommer till föreningsliv och lokalt utvecklingsarbete har även Länsstyrelsen, universitet, övriga lärosäten och studieförbunden en viktig främjande roll. Resultatet av många goda krafters gemensamma arbete kan vara nya serviceformer, utvecklingsprojekt, näringslivsutveckling och olika lokala aktiviteter.

Fler kultur- och fritidsaktiviteter på landsbygd

Via intervjuer som gjorts med såväl boende som verksamma i flera av byarna på Umeå landsbygd framgår att många önskar fler organiserade fritids- och kulturaktiviteter på landsbygden, framför allt för unga. Idag får många pendla in till tätorter eller staden för att ta del av aktiviteter som sport och nöje. Genom att erbjuda fler aktiviteter på plats kan onödiga bilresor minska och livskvalitén öka i Umeås många byar. Här finns en stor potential i att nyttja digital teknik för att öka kulturutbudet på landsbygden, exempelvis genom livesändning av arrangemang i klubbstugor och bygdegårdar. En utökad samverkan mellan Umeå kommuns kulturskola, lokala föreningar och studieförbund kan både tillgängliggöra befintliga kulturaktiviteter och leda till nya spännande kultursatsningar på landsbygden.

Bredda engagemanget

Många föreningar vittnar om att det är svårt att få nya personer att engagera sig, framför allt bland yngre. Det ideella engagemanget är ofta personberoende och bärs ibland upp av ett fåtal individer. Här kan kommunen ha en stöttande roll i att bredda föreningsverksamheten hos fler och nya målgrupper, så att det ideella engagemanget blir långsiktigt hållbart. En viktig insats är att stärka ungas egna organisering och ta vara på deras idéer och önskemål. Mobil mötesplats, kommunens egen ambulerande fritidsgård och Föreningsbyrån har nyckelroller för detta.

[13] Läs mer om Umeå kommuns landsbygdsstöd här: www.umea.se/landsbygdsstod

Foto: Umeå kommun

Sedan många år tillbaka erbjuder Umeå kommun en möjlighet till föreningar att ta hjälp av feriejobbare under sommaren vars lön bekostas av kommunen. Även detta kan vara ett sätt att sänka tröskeln för fler unga att få kunskap om de lokala föreningarna och möjligheterna med att engagera sig lokalt i sina hemorter.

Samverkan för lokal utveckling

Samverkan på såväl lokal, regional som nationell nivå är en förutsättning för en aktiv lokal utveckling. De senaste åren har Umeå kommun fördjupat flera viktiga samarbeten som har stor betydelse för landsbygdsutvecklingen.

På lokal nivå kan nämnas Umeå kommuns landsbygdsutvecklingsråd, som är ett dialogforum mellan politiken, ideella sektorn, näringslivet och universiteten. Rådet granskar och följer upp kommunens arbete med landsbygdsfrågor och är kommunens expertgrupp på området.

På regional nivå är samarbetet mellan Umeåregionens kommuner av särskilt vikt. År 2021 antogs en gemensam landsbygdsutvecklingsstrategi som visar inom vilka områden som kommunerna har störst nytta av att samverka inom. Strategin fungerar som en vägvisare och gemensam grund i olika samverkansprojekt. Även inom ideell och privat sektor har föreningar och företagare långa traditioner av att samarbeta över kommungränserna.

År 2022 bildades Umeåregionens nya leaderområde **Idériket Umeåregionen 2030**.[14] Leader är en metod där privat, ideell och offentlig sektor arbetar tillsammans för lokal utveckling. Genom leaderområdet kan föreningar, företag och organisationer söka pengar för utvecklingsprojekt som stärker landsbygderna i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner.

Umeå kommun är också en del av **Vindelälven-Juhttátahkka**[15] som utsågs till biosfärområde år 2019. Biosfärområden är modellområden för hållbar utveckling och en del av UNESCO:s globala nätverk. Vindelälven-Juhttátahkka omfattar Laisälven, Vindelälven och Umeälvens avrinningsområden samt kommunerna Arjeplog, Sorsele, Lycksele, Vindeln, Vännäs och Umeå. För Umeå kommun fungerar biosfärområde Vindelälven-Juhttátahkka som ett paraply för de många utvecklingsinitiativ som finns i och runt Umeälvslandskapet, speciellt kopplat till lokal utveckling, besöksmål, natur- och kulturvärden samt minoritetsfrågor.

[14] Läs mer om Idériket Umeåregionen 2030 på www.ideriket2030.se
[15] Läs mer om Biosfärområde Vindelälven-Juhttátahkka på www.vindelalvenbiosfar.se

Foto: Nathalie Näslund

Foto: Nathalie Näslund

Förutom samverkan med organisationerna som listas ovan finns flera andra aktörer som är betydelsefulla för landsbygdsutvecklingen och som erbjuder olika typer av stöd till föreningar på landsbygden. Här kan nämnas Bygdegårdarnas riksförbund, Hela Sverige Ska Leva, RF-SISU, Coompanion och olika studieförbund.

Byaplaner

Byaplaner är ett sätt för boende och verksamma att tycka till om utvecklingen av sin plats. Det handlar om att kartlägga vilka resurser, service, värden, möjligheter och utmaningar som finns i bygden. Byborna själva har den bästa kunskapen om detta och vet vilka utvecklingsfrågor som är viktiga och hur de ska prioriteras. Därför ligger ansvaret för att arbeta fram en byaplan på varje lokal utvecklingsgrupp, men kommunen och andra aktörer kan stötta arbetet på olika sätt. Exempelvis genom att sprida goda exempel, utgöra processtöd vid workshops och bidra med statistik och underlag.

Eftersom byaplanen ska ses som en viljeriktning för byns framtida utveckling så är det viktigt att arbetet föregår under demokratiska former. Det handlar om att så många som möjligt får vara med och tycka till, så att olika målgruppers perspektiv finns representerade. Arbetet leder ofta till ökad social sammanhållning och att fler känner sig delaktiga i bygdens utveckling.

Umeå kommuns översiktsplanedel för landsbygden fastslår att byaplaner ska vägas in i kommunens översiktsplanering och verksamhets- och budgetplanering. På samma sätt är det viktigt att byaplanerna beaktar och väger in kommunens planering, så att båda parter drar åt samma håll och samarbetar på bästa sätt. Här är det viktigt att Umeå kommun arbetar fram tydliga rutiner för hur byaplanerna tas om hand internt samt följer upp hur arbetet med planerna fortgår lokalt.

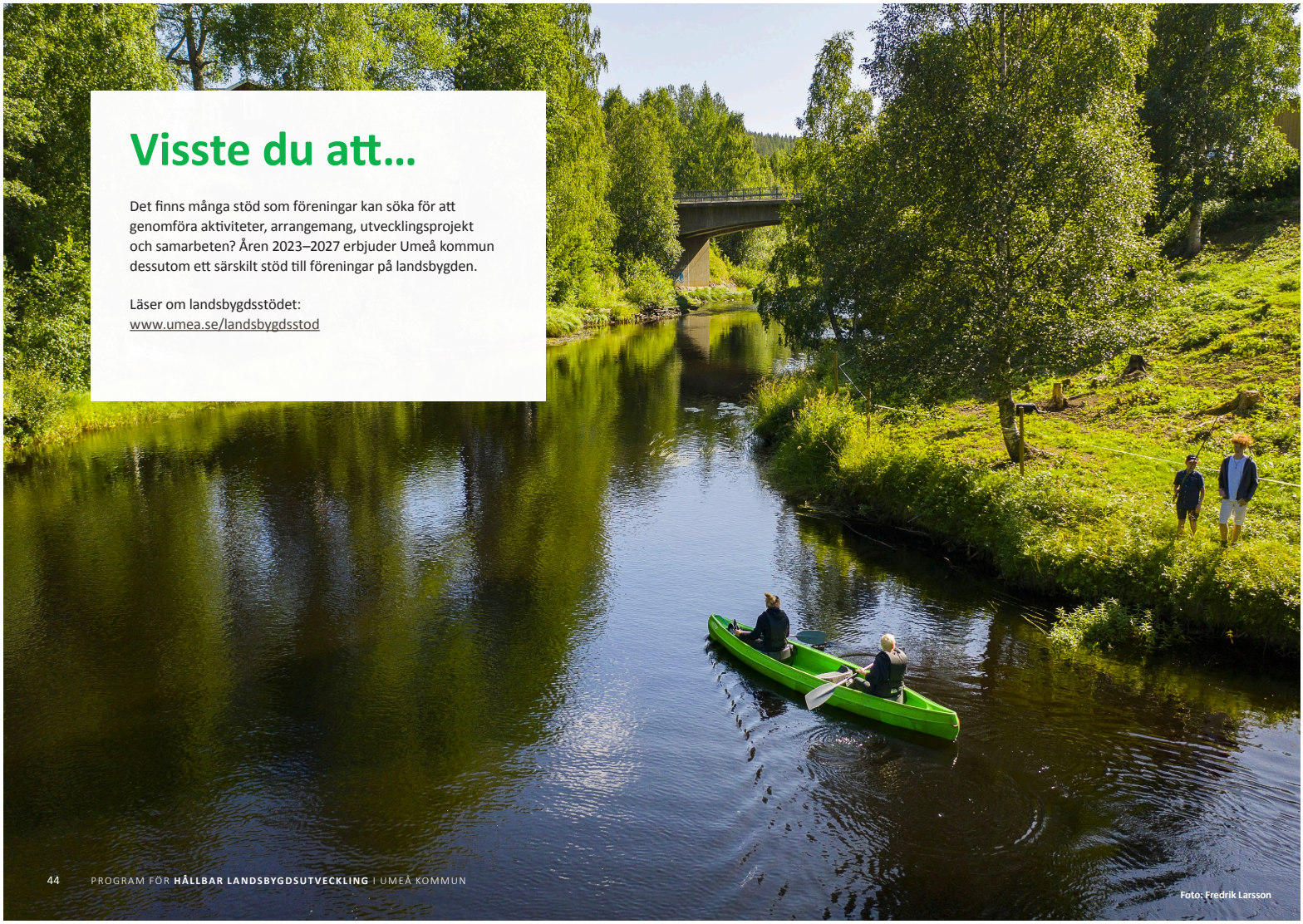

Visste du att...

Det finns många stöd som föreningar kan söka för att genomföra aktiviteter, arrangemang, utvecklingsprojekt och samarbeten? Åren 2023–2027 erbjuder Umeå kommun dessutom ett särskilt stöd till föreningar på landsbygden.

Läser om landsbygdsstödet:
www.umea.se/landsbygdsstod

Foto: Fredrik Larsson

Prioriteringar fram till 2030 för Aktiv lokal utveckling

I tabellen nedan sammanfattas vilka frågor som är särskilt viktiga för Umeå kommun att fokusera på fram till 2030 för att nå målet om aktiv lokal utveckling på Umeå landsbygd. Det är upp till varje ansvarig nämnd att implementera prioriteringarna i sina verksamheter.

Prioriterade frågor fram till 2030	Ansvarig nämnd
Stärka och bredda engagemanget inom ideell sektor över generationer och till fler målgrupper	Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Kommunstyrelsen
Utveckla samverkan med andra stödgivare som till exempel Bygdegårdarnas riksförbund, Hela Sverige Ska Leva, RF-SISU, Coompanion och studieförbund	Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Kommunstyrelsen
Utveckla samverkan med regionala aktörer som Länsstyrelsen, Idériket Umeåregionen 2030 och Biosfärområde Vindelälven-Juhttátahkka	Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Kommunstyrelsen
Utveckla uppföljning av hur kommunens föreningsstöd fördelas geografiskt	Fritidsnämnden, Kulturnämnden, Kommunstyrelsen
Utveckla och tydliggör hur byaplaner tas om hand internt i hela kommunorganisationen	Alla nämnder

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030

Genom att arbeta med Aktiv lokal utveckling bidrar vi till följande av de globala hållbarhetsmålen Agenda 2030:

Foto: Nathalie Näslund

Vad kan det privata och ideella stötta med?

Från tidigare dialoger med boende och verksamma på Umeå landsbygd har flera förslag lämnats på hur privata och ideella aktörer kan bidra till de olika målområdena. Här är några exempel:

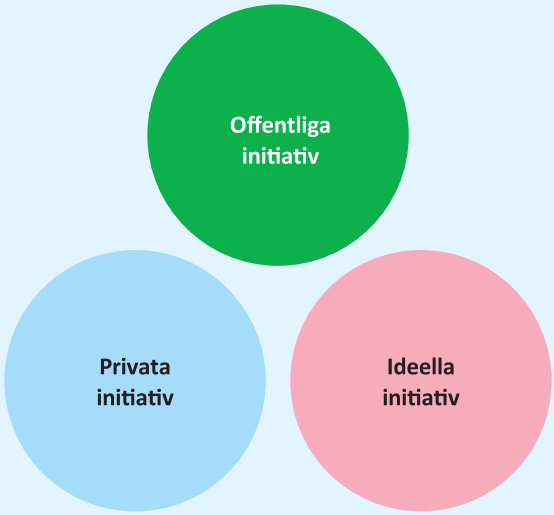

Målområde 1: Attraktiva livsmiljöer

- Tillhandahålla mark för byggande och utveckla lokala bebyggelseinitiativ
- Arbeta fram byaplaner som viktigt underlag för ny bebyggelse
- Värna om naturmiljöer
- Samverka kring markskötsel, båtplatser, samlingslokaler, vägar mm.

Målområde 2: Starkt lokalt näringsliv

- Handla lokalt och använda lokala entreprenörer
- Marknadsföra och ge tips om lokala företag
- Starta och driva företag lokalt
- Utveckla företagsnätverk
- Medverka i kommunens upphandling av varor och tjänster

Målområde 3: Väl fungerande offentlig service

- Utveckla nya serviceformer i samverkan med kommunen
- Starta föräldrakooperativ
- Investera i och sköta drift av förskola, skola och äldreboenden
- Upplåta mark för bebyggelse
- Ta initiativ till lokala fritids- och kulturaktiviteter

Mål 4: Hållbara transporter och infrastruktur

- Organisera samåkning
- Utveckla nya idéer för hållbart resande i samverkan med kommunen

Mål 5: Aktiv lokal utveckling

- Arbeta fram byaplaner som visar vilken utveckling boende och verksamma önskar för bygden
- Ta initiativ till aktiviteter och utvecklingsprojekt lokalt
- Bredda engagemanget och inkludera flera målgrupper i det lokala utvecklingsarbetet

Vill du veta mer om Umeå landsbygd?

Läs mer om Umeås olika landsbygdsområden i programmets bilaga: ”Våra områden på Umeå landsbygd”
Läs kunskapsrapporten om Umeås livskraftiga landsbygd från 2022: www.umea.se/landsbygdsfakta

Prenumerera på Umeå kommuns landsbygdsnyheter och läs mer om landsbygdsutveckling här: www.umea.se/landsbygd

Program för hållbar landsbygdsutveckling i Umeå kommun

REMISS-VERSION 2023

Text:
Jennie Bergvall Kalén
Utvecklingsstrateg landsbygdsfrågor
Strategisk Utveckling
Umeå kommun

Linn Alexandersson
Utvecklingsstrateg landsbygdsfrågor
Strategisk Utveckling
Umeå kommun

Foto: Umeå kommun där inget annat anges.
Omslagsbilder: Matilda Audas Björkholm, Fredrik Larsson och Nathalie Näslund

Besök vår webbplats: www.umea.se/landsbygd

UMEÅ KOMMUN

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-10
Kulturnämnden

Diarienr: KU-2023/00066

Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942

Förslag till beslut
Kulturnämnden beslutar

att godkänna yttrandet

att föreslå kommunstyrelsen att ställa sig bakom yttrandet i tjänsteskrivelsen och skicka det som Umeå kommuns svar på remissen från kulturdepartementet.

att uppdra åt kulturdirektör att besvara frågan från Region Västerbotten utifrån samma yttrande i ärendet som till kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Kommunstyrelsen överlämnar remissen kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun SOU 2023:58 till kulturnämnden för yttrande till kommunstyrelsen, som skickar kommunens yttrande till kulturdepartementet.

Regeringen beslutade den 7 juli 2022 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att genomföra en översyn av kultursamverkansmodellen för kultur i hela landet. Den 20 april 2023 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen om minskad administrativ resursåtgång.

Region Västerbotten har, med kort varsel, skickat en begäran till Umeå kommun om att bidra till Region Västerbottens yttrande avseende remissen från kulturdepartementet. Region Västerbotten önskar detta yttrande senast 7 februari.

Yttrande
Det finns återkommande motsatsförhållanden i utredningen. Samtidigt som det anges att systemet tydligare ska inkludera alla landets kommuner så är det regionens roll som ska stärkas (sammanfattning, sidan 9).

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00066

I förslaget till lag om samverkan på kulturområdet 3§ anges på flera ställen vilka insatser *både* regionen och kommunen genomför. I stället borde det vara vad regionen *eller* kommunen genomför. I det fall det är en kommun som genomför insatsen behöver inte regionen vara en del av processen, utan stöd kan gå direkt till kommunen.

I utredningens uppdrag (kapitel 2.2, sidan 26) anger utredning, som ett av sina uppdrag, att se över kommunernas roll och att det är angeläget att systemet fungerar för alla kommuner. Vi kan dock i utredningen inte finna något konkret som utvecklar detta uppdrag och förbättrar det för kommunerna.

Umeå kommun delar utredningens synpunkt att det finns en del att önska när det gäller de regionala kulturplanerna. Dock anser Umeå kommun att ersätta en regional kulturplan med en regional samverkansplan inte löser problemet (kapitel 5.3 samt 5.4).

Samtidigt som utredningen föreslår att planer och fördelning av statsbidrag ska förenklas och administration minskas, föreslår utredningen att det ska fortsätta som idag, om än i viss modifierad form. Ett rimligare förhållningssätt borde vara att kommunerna tar ett större ansvar i samarbetet med Statens kulturråd och staten. Därmed kan regionernas roll kraftigt reduceras. I utredningen skrivs det om möjligheten att införa kommunövergripande samarbeten, som skulle kunna ersätta regionala samarbeten.

Som alternativ skulle staten kunna fördela sina kulturstödsmedel direkt till regionerna och berörda kommuner. Som utredningen visar har regionerna och kommunerna på olika sätt löst uppgiften med att säkerställa att nå ut med kultur till alla medborgare. Då skulle Statens kulturråds uppgift i stället vara att säkerställa att det med lagens intentioner faktiskt erbjuds kultur för alla i hela landet och inte fortsätta med uppgiften att fördela medel och samla in rapporter för att kontrollera medelsanvändning.

Kulturrådets stöd borde i högre grad kunna vara fleråriga. Det ger mottagande kommun eller institution förutsättningar för en bättre planering och framförhållning i sitt arbete.

Beslutsunderlag

Betänkande av Kultursamverkansutredningen

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00066

Beslutet ska skickas till

ksdiarium@umea.se, märkt KS-2023/00942, samt
ksdiarium@umea.se, märkt KS-2024/00111

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Kultursamhället

– utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun

Betänkande av Kultursamverkansutredningen

Stockholm 2023

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2023:58

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Omslagsbild: Ernst Neizvestny, Iron Knot, mixed media on canvas, 150 x 195 cm.
Del av takmålningen Tree of Life 1 som består av nio delar och är totalt 150 x 1 755 cm, Galleri Astley, Uttersberg. Fotograf Kenneth Sundh.
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2023

ISBN 978-91-525-0720-9 (tryck)
ISBN 978-91-525-0721-6 (pdf)
ISSN 0375-250X

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 7 juli 2022 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att genomföra en översyn av kultursamverkansmodellen för kultur i hela landet. Mats Svegfors förordnades den 11 juli 2022 som särskild utredare. Den 20 april 2023 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen om minskad administrativ resursåtgång.

Utredningen har antagit namnet Kultursamverkansutredningen 2022/23 (Ku 2022:04).

Som experter i utredningen förordnades den 11 juli 2022 kulturutvecklaren Amira Hassan Mahmoud, verksamhetschefen Anna Livion Ingvarsson, förvaltningsdirektören Anna Rosengren, museichefen Gunilla Stenberg, kulturchefen Joakim Sandberg, entreprenören Khalid Mohammed, kulturexperten Louise Andersson, strategen Carl Liungman, departementssekreteraren Li Björk Dronjak, kanslirådet Ina Berggård, departementssekreteraren Amy Schöning och kanslirådet Katarina Höög. Den 28 november 2022 entledigades Li Björk Dronjak och samma dag förordnades departementssekreteraren Susanna Grege och länsantikvarien Heidi Vassi som experter i utredningen.

Idéhistorikern Jakob Kihlberg anställdes som huvudsekreterare i utredningen fr.o.m. den 1 augusti 2022. Den 22 augusti 2022 anställdes kulturkonsulten Erica Månsson och fil. mag. Nadja Ali som sekreterare i utredningen. Den 27 mars 2023 anställdes fil. mag. Lena Lindström som biträdande sekreterare i utredningen.

Härmed överlämnar utredningen sitt betänkande *Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun* (SOU 2023:58). Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Stockholm i september 2023

Mats Svegfors

/Nadja Ali
Jakob Kihlberg
Lena Lindström
Erica Månsson

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Innehåll

Sammanfattning 9

1 Författningsförslag 15

1.1 Förslag till lag om samverkan på kulturområdet 15

1.2 Förslag till förordning om statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan 18

1.3 Förslag till förordning om samverkansstöd och utvecklingsbidrag 20

2 Inledning 23

2.1 Hur fungerar kultursamverkansmodellen? 23

2.2 Utredningens uppdrag 26

2.3 Hur utredningen arbetat 27

2.4 Betänkandets disposition 29

3 Kultursamverkansmodellens tillkomst och utveckling 31

3.1 En samverkansmodell tar form 31

3.2 Utredningar, utvärderingar och rapporter 35

3.3 Utveckling av systemet: förslag och förändringar 40

3.4 Återkommande frågor 45

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

4 Staten och den nationella nivån 47
4.1 Statsbidrag som fördelas i samverkansmodellen 48
4.2 Nationellt arbete med samverkansmodellen..... 52
4.3 Statsbidrag utanför modellen..... 57
4.4 Särskilda statsbidrag till det fria kulturlivet 61
4.5 Kulturstöd utanför kulturpolitiken..... 64
4.6 Nationell överblick och samordning..... 66

5 Samverkan på regional nivå 75
5.1 Medelsfördelning på regional nivå..... 76
5.2 Institutioner och annan etablerad verksamhet 84
5.3 Kulturplanen som process och styrdokument..... 96
5.4 Kulturplanerna i ett regionalt sammanhang..... 101
5.5 Den regionala rollen och kommunal samverkan 106
5.6 Interregionala samarbeten..... 109

6 Kommunernas roll 115
6.1 Kommunernas finansiering av kultur..... 115
6.2 Verksamhet som finansieras via modellen 118
6.3 Verksamhet som får andra statsbidrag 120
6.4 Verksamhet som inte får stöd via modellen..... 122
6.5 Olika kommuners roll i kulturens ekologi 130
6.6 Interkommunala samarbeten 135
6.7 Hur ser kommunerna på sin roll i modellen? 138

7 Det fria kulturlivet och kulturskaparna 143
7.1 Kulturlivets komplexa struktur 144
7.2 De professionella kulturskaparna 145

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

7.3 Det fria kulturlivets organisationsformer 150
7.4 Kommunala och regionala stöd 154
7.5 Fria kulturlivet och kulturskaparna i modellen 162
7.6 Andra viktiga delar av det fria kulturlivet 169

8 Ett föränderligt kulturliv 175
8.1 Utvecklingslinjer 175
8.2 Kulturpolitikens anpassningsförmåga 183
8.3 Förändringar i kulturlivets ekologi 187
8.4 Ekonomiska och förvaltningspolitiska utmaningar 192
8.5 Utvecklingsperspektiv 196

9 Nya samverkansformer 201
9.1 Ett vidgat system för kultursamverkan 202
9.2 Villkor för fördelning av statsbidrag 210
9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur 217
9.4 Statens arbetsformer 226
9.5 Utvecklade dialogformer 228
9.6 Kommuner med statsbidrag till institutioner 229

10 Kultursamhällets reformbehov 235
10.1 Vad krävs för ökad delaktighet? 235
10.2 Gestaltad livsmiljö 239
10.3 Kulturinstitutionen skolan 248
10.4 Kulturen och funktionshinderspolitiken 254
10.5 Andra frågor av betydelse 256

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

11 Konsekvensanalys 263

11.1 Ekonomiska konsekvenser m.m. 263

11.2 Konsekvenser enligt 15 § kommittéförordningen 267

12 Författningskommentar 271

12.1 Förslaget till lag om samverkan på kulturområdet 271

Referenser 279

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2022:103 289

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2023:55 301

Bilaga 3 Aktörer utredningen träffat 303

Bilaga 4 Tabeller 311

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Sammanfattning

Titeln på denna utredning är kultursamhället och en bärande tanke är att de förslag vi lämnar ska öppna för en utveckling där kulturen på ett annat sätt än i dag genomsyrar stora delar av samhällsverksamheten. Fler måste få möjlighet att ta del av en större mångfald av kulturyttringar än i dag. Kulturens ekologi är stadd i förändring och kulturpolitiken måste ge utrymme för denna dynamiska utveckling.

Den reformstrategi vi föreslår består i att på kulturområdet öppna för friare samverkansformer mellan de olika offentliga nivåerna, med ett mer jämställt förhållande mellan stat, region och kommun. Vi föreslår inte en drastisk omläggning av det sätt som parterna i dag samverkar på. Men ska vi nå målet att kulturen verkligen får ett bredare genomslag i samhället måste systemet tydligare inkludera kulturverksamhet framför allt i landets kommuner. Samtidigt bör regionernas roll som samordnande instans tydliggöras och stärkas.

Eftersom vi fokuserar på övergripande samverkansformer och att skapa goda förutsättningar för långsiktig utveckling, kan det förutsättas att effekterna av våra förslag inte kommer att bli omvälvande på kort sikt. Förslagen innebär att vägen svänger av lite grand men det blir ingen revolution. Däremot kan förändringarna på sikt bli stora; en revolution i små steg om man så vill. Och om det blir fallet beror det inte på centrala direktiv utan på att det föreslagna systemet främjar nya initiativ som tas lokalt och regionalt samt skapar bättre förutsättningar för att utveckla dessa i samverkan.

För att uppnå ett mer dynamiskt system än i dag föreslår vi ett antal reformer i syfte att vidareutveckla den nuvarande kultursamverkansmodellen. Avsikten är att ta tillvara det som fungerat bra men också att vidga modellen så att den ger större utrymme för utveckling och samarbete på nya områden. Genomgående syftar våra förslag till att uppnå administrativa förenklingar och minskad detaljstyrning från statens sida. I öppenheten ligger möjligheter till initia-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

tiv som definitionsmässigt innebär att allt inte kommer att bli lika i hela landet. Styrkan med detta är dock att lyckade insatser i en region eller kommun kan stimulera till efterföljd i andra delar av landet.

Skapa förutsättningar för utveckling med en ny lag

I syfte att minska den statliga detaljstyrningen och skapa förutsättningar för jämlik samverkan samt göra det möjligt även för kommunerna att fördela statsbidrag, föreslår vi att det införs en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet. I stället för den relativt detaljerade styrning som ryms i dagens system – till exempel med löpande uppföljning av regionala kulturplaner – skapas på så sätt långsiktigt stabila förutsättningar som ger berörda parter stor frihet att arbeta med utveckling inom områden de själva bedömer är prioriterade.

I lagen anges, i linje med dagens nationella kulturpolitiska mål, att det övergripande ändamålet med samverkan är att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet. Vidare att samverkan ska främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor samt konstnärlig kvalitet och förnyelse.

Öppna för nya konst- och kulturområden

För att betydelsefulla kulturområden, som gestaltad livsmiljö, ska kunna främjas på ett effektivt sätt är det viktigt att de kan stödjas inom ramen för ett reformerat samverkanssystem. Vi föreslår därför att det beskrivs i mer generella termer än i dag till vilka konst- och kulturområden statsbidrag kan fördelas samt att det införs en möjlighet att även fördela medel till helt nya områden om parterna är överens om det.

I den lag vi föreslår anges även att statliga myndigheter ska medverka i beredningen av samverkansförslag, oavsett område. Myndigheten Statens kulturråd bör vara ansvarig för att hålla samman denna beredningsprocess.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Förenkla planerna och fördelningen av statsbidraget

Enligt vår bedömning innebär det nuvarande systemet med krav på regionala kulturplaner, utan direkt koppling till medelsfördelning, samt relativt omfattande årliga äskanden och löpande uppföljning en administrativ börda som är onödigt stor. Därför föreslår vi bland annat att staten enbart ska efterfråga planer som innefattar faktisk verksamhet som en region, eller de i regionen belägna kommunerna, vill driva i samverkan med staten.

Statsbidraget till etablerad kulturverksamhet i regional eller kommunal regi bör samtidigt kunna decentraliseras ytterligare och i större utsträckning fördelas utifrån historiska nyckeltal för att svara upp mot de gemensamma åtaganden som gjorts i uppbyggnaden av landets kulturella infrastruktur. Snarare än att löpande bedöma strategiska planer av politisk karaktär eller allmänna medelsäskanden bör en viktigare uppgift för staten framöver vara att mer koncentrerat utvärdera effekterna av samverkansarbetet med längre intervall.

Ställ krav på respekt för konstens frihet

Om statsbidrag ska kunna fördelas utan detaljkrav eller omfattande uppföljning innebär detta också att alla måste ta ansvar för att medlen används på ett ansvarsfullt sätt.

I lagen om samverkan föreslår vi därför att det anges vissa villkor för fördelningen av statsbidrag till kulturverksamhet, bland annat att den konstnärliga friheten ska respekteras. Med konstnärlig frihet avses att kulturellt skapande och kreativa processer ska fredas från politisk styrning. Enligt förslaget får den region eller kommun som väljer att fördela statsbidrag ett särskilt ansvar att dokumentera hur detta gjorts.

Samla bidragen till kommunerna och stöd samverkan

Det är ett välkänt bekymmer att många kommuner har svårt att hantera mängden riktade statsbidrag till olika, ofta relativt snävt definierade områden. Detta bekymmer finns även på kulturområdet, med särskilda ansökningsprocesser för stöd till bland annat skolan, kulturskolan och kommunal biblioteksverksamhet. Därför är vårt för-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

slag att det initieras en process för att på sikt samla de riktade statsbidragen som i dag finns hos Kulturrådet i särskilda ”kulturpåsar” som kan fördelas samlat till respektive kommun.

Många har efterlyst större möjligheter för staten att stödja viktig behovsbaserad samverkan som växer fram underifrån, kommuner och regioner emellan. Redan i dag finns i viss mån sådana möjligheter men vi föreslår att dessa utökas genom att ett långsiktigt statsbidrag till just samverkansprojekt mellan kommuner och regioner införs. De tidsbegränsade utvecklingsbidrag som redan finns bör bibehållas.

Behovsanpassa dialogformerna

En viktig del av den befintliga samverkansmodellen är själva dialogen mellan olika parter och det är viktigt att vidareutveckla denna så att alla röster kan höras utan att det byggs upp en alltför omfattande mötesverksamhet. På regional och lokal nivå bör det huvudsakligen vara upp till respektive region eller kommun att organisera kulturpolitiska diskussioner på det sätt som bedöms mest funktionellt även om det i vissa fall är rimligt att kräva samråd med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna.

Den befintliga dialogen på nationell nivå bör förändras genom att större fokus läggs på politiska överläggningar än i dag, till vilka även ett urval kommuner framöver bör bjudas in. Statens kulturråd bör få i uppdrag att förbereda nationella kulturpolitiska dialogmöten för regeringens räkning. I stället för den nuvarande strukturen med ett fast nationellt samverkansråd bör Statens kulturråd, i linje med vårt lagförslag, pekas ut som ansvarig myndighet för att främja samverkan samt ges i uppdrag att bereda utvecklings- och samverkansprojekt med alla andra berörda statliga myndigheter och nationella institutioner, oavsett verksamhetsområde.

Kultursamhällets fortsatta reformbehov

Vi behandlar i betänkandet även ett antal reformbehov på längre sikt för att främja en utveckling mot breddat deltagande i kulturlivet.

I ett avslutande kapitel föreslår vi bland annat att det görs en översyn av de så kallade skönhetsparagraferna i plan- och bygglagen för att tydliggöra värdet av estetiska perspektiv i stadsplaneringen.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I sammanhanget bör även regleringen av den så kallade enprocentsregeln uppmärksammas och det bör belysas hur användandet av kommunala arkitekturpolicies kan främjas.

Vidare är det vår bedömning att det är avgörande att det offentliga skolsystemet kan ge alla elever, oavsett bakgrund, en kvalificerad kulturell orientering samt att de estetiska ämnena i grundskolan och gymnasiet bör tillmätas större vikt än i dag. Staten bör även se över hur olika stöd- och regelsystem påverkar möjligheterna för personer med funktionshinder att vara verksamma som kulturskapare, även professionellt.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om samverkan på kulturområdet

Härigenom föreskrivs följande.

Innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om fördelning av statsbidrag och annan samverkan mellan staten, regioner och kommuner på kulturområdet.

Bestämmelserna om kommuner och regioner gäller de kommuner och regioner som fördelar statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan.

Ändamål

2 § Syftet med samverkan på kulturområdet är att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet.

Samverkan ska främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor samt bidra till konstnärlig kvalitet och förnyelse.

Kultursamverkansplaner

3 § En region får fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan om regionen har upprättat en kultursamverkansplan.

Med kultursamverkansplan avses en beskrivning av den verksamhet som regionen och länets kommuner genomför med stöd av statsbidraget.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I kultursamverkansplanen kan även ny verksamhet som regionen och länets kommuner vill genomföra i samverkan med staten tas upp. I dessa fall ska planerad statlig, regional, kommunal och annan finansiering uppges.

4 § Kultursamverkansplanen ska tas fram och ändras i samverkan med länets kommuner och i samråd med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna i länet.

5 § En kommun får fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan om kommunen bistår regionen med de uppgifter som behövs för en kultursamverkansplan enligt 3 §.

Regionernas ansvar

6 § Statsbidrag som fördelas av en region ska främja en god tillgång till kulturverksamhet för länets invånare.

7 § Statsbidrag får användas för kulturverksamhet och samordning i länet.

Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att regionen lämnar statsbidrag till kulturverksamhet som bedrivs i form av länsöverskridande samarbeten.

Kommunernas ansvar

8 § Statsbidrag som fördelas av en kommun ska främja en god tillgång till kulturverksamhet för kommunens invånare och även bidra till att verksamheten kan komma invånare i andra delar av länet till del.

9 § Statsbidrag får användas för kulturverksamhet i kommunen.

Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att en kommun fördelar statsbidrag till kulturverksamhet som bedrivs i form av kommunöverskridande samarbeten.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Konstnärlig frihet

10 § Statsbidrag ska fördelas på ett sådant sätt att den konstnärliga friheten respekteras.

En kommun eller region får endast fördela statsbidrag om kommunen eller regionen dokumenterar hur den konstnärliga friheten respekteras i bidragsgivningen.

De statliga myndigheternas ansvar

11 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska främja samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet.

Myndigheten ska fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan mellan regioner och kommuner samt företräda staten i dialogen om de regionala kultursamverkansplanerna.

12 § Statliga myndigheter ska medverka i beredningen av förslag som tas upp i de regionala kultursamverkansplanerna om förslaget rör verksamhet inom myndighetens ansvarsområde.

Föreskriftsrätt

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om redovisning av statsbidragen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

2. Genom denna lag upphävs lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

3. De nya bestämmelserna tillämpas första gången på statsbidrag som fördelas fr.o.m. den 1 januari 2026.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

1.2 Förslag till förordning om statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning finns bestämmelser om fördelning av statsbidrag i anslutning till lagen (2025:xx) om samverkan på kulturområdet.

2 § Statens kulturråd beslutar om det statsbidrag som får fördelas.

Statsbidrag lämnas i mån av tillgång på medel.

Kulturverksamhet i samverkan

3 § Statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan lämnas till kommuner och regioner för fördelning till verksamhet på kulturområdet.

4 § Grundläggande villkor för regionernas och kommunernas fördelning av statsbidraget finns i lagen (2025:xx) om samverkan på kulturområdet.

5 § Statsbidraget ska användas för verksamhet på professionell grund inom följande områden:

1. teater, dans, musik och annan scenkonst,
2. arkiv, bibliotek, museer,
3. litteratur och läsfrämjande,
4. bild och form,
5. film och rörlig bild, och
6. slöjd och hantverk.

Statsbidraget får även användas för annan verksamhet på kulturområdet.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Statsbidrag för medverkan

6 § Statsbidrag får lämnas till organisationer som företräder det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna för deras medverkan i arbetet med att ta fram och genomföra regionala kultursamverkansplaner.

Redovisning

7 § Den som tar emot statsbidrag enligt denna förordning ska årligen redovisa till Statens kulturråd hur de statliga medlen har använts.

Återbetalning och återkrav

8 § Den som fördelar statsbidrag enligt denna förordning är återbetalningsskyldig om

1. bidrag har lämnats på felaktiga grunder,
2. bidraget helt eller delvis inte har utnyttjats eller inte har använts för det ändamål som det har beviljats för,
3. mottagaren inte har lämnat en redovisning som avses i 7 §, eller
4. villkor i beslutet om bidraget inte har följts.

9 § Om en mottagare är återbetalningsskyldig enligt 8 §, får Statens kulturråd besluta att helt eller delvis kräva tillbaka statsbidraget.

Överklagande

10 § Beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2025.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

1.3 Förslag till förordning om samverkansstöd och utvecklingsbidrag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning finns bestämmelser om fördelning av statsbidrag till kulturverksamhet som drivs av kommuner och regioner i samverkan med staten.

2 § Statsbidrag kan lämnas antingen som samverkansstöd eller som utvecklingsbidrag.

Statens kulturråd beslutar om det statsbidrag som får fördelas.

Statsbidrag lämnas i mån av tillgång på medel.

Samverkansstöd

3 § Statens kulturråd får besluta om stöd till samverkan på kulturområdet som involverar flera regioner eller kommuner.

Stöd till samverkan får endast lämnas till sådan verksamhet som också får bidrag från region eller kommun.

4 § Stöd till samverkan lämnas för att främja gemensamt resursutnyttjande i syfte att uppnå det ändamål som anges i 2 § lagen (2025:xx) om samverkan på kulturområdet.

Vid fördelning av stöd till samverkan ska särskild vikt läggas vid att det fria kulturlivets resurser tas till vara i den verksamhet som får stöd.

Utvecklingsbidrag

5 § Statens kulturråd får besluta om tidsbegränsade bidrag till utvecklingsinsatser av nationellt intresse.

Tidsbegränsade utvecklingsbidrag får endast lämnas till sådan verksamhet som också får bidrag från region, kommun eller annan huvudman.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Redovisning

6 § Regioner och kommuner som fördelar statsbidrag enligt denna förordning ska årligen redovisa till Statens kulturråd hur de statliga medlen har använts.

Återbetalning och återkrav

7 § En region eller kommun som fördelar statsbidrag enligt denna förordning är återbetalningsskyldig om

1. bidrag har lämnats på felaktiga grunder,
2. bidraget helt eller delvis inte har utnyttjats eller inte har använts för det ändamål som det har beviljats för,
3. mottagaren inte har lämnat en redovisning som avses i 6 §, eller
4. villkor i beslutet om bidraget inte har följts.

8 § Om en region eller kommun är återbetalningsskyldig enligt 7 §, får Statens kulturråd besluta att helt eller delvis kräva tillbaka statsbidraget.

Bemyndigande

9 § Statens kulturråd får meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av denna förordning.

Överklagande

10 § Beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2025.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

2 Inledning

Kultursamverkansmodellen, som denna utredning ska se över, är ett system för samverkan mellan i första hand staten och regionerna, men även mellan regionerna, kommunerna, civilsamhället och de professionella kulturskaparna i respektive län. Modellen innefattar både ett decentraliserat sätt att fördela statsbidrag och en struktur för dialog mellan olika parter. Modellen infördes successivt i landets regioner mellan 2011 och 2013 – även om Region Stockholm fortfarande står utanför – och har beskrivits som en av de större kulturpolitiska reformerna under senare år. Syftet med reformen var att öka möjligheten för regionerna att göra egna kulturpolitiska prioriteringar och att beslut skulle fattas närmare medborgarna.

2.1 Hur fungerar kultursamverkansmodellen?

Genom kultursamverkansmodellen fördelas statliga medel via myndigheten Statens kulturråd till regionerna som i sin tur fördelar dessa vidare till regionala kulturverksamheter i sina län. Innan modellen infördes bestämde regeringen vilka regionala kulturinstitutioner som fick söka statsbidrag från Kulturrådet. Modellen innebär i stället att regionerna fördelar medel mellan verksamheterna. Regionerna står dock själva för uppemot hälften av finansieringen av de kulturverksamheter som får statsbidrag och landets kommuner för ytterligare cirka 25 procent. Som framgår av nedanstående diagram (figur 2.1) står regioner och kommuner alltså för totalt sett mer än 70 procent av finansieringen.

Regionernas fördelning av de statliga medlen ska enligt den förordning som styr modellen, förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet, bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås samt ge ökade möjlig-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

heter till regionala prioriteringar och variationer. Regionen ansvarar för att bidragsgivningen främjar en god tillgång för länets invånare till:

- professionell teater-, dans- och musikverksamhet,
- museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete,
- biblioteks-, läs- och litteraturfrämjande verksamhet,
- professionell bild- och formverksamhet,
- regional enskild arkivverksamhet,
- filmkulturell verksamhet,
- främjande av hemslöjd.

De medel som fördelats inom ramen för kultursamverkansmodellen har ökat från totalt cirka 3,9 miljarder kronor 2013 till 4,9 miljarder 2021 i löpande priser. Ser man till andelen fördelade medel till löpande verksamhet (ej utvecklingsbidrag) uppdelat på stat, region och kommun står det klart att det övergripande mönstret är relativt stabilt även om vissa förskjutningar kan noteras.

Som visas i figur 2.1 har regionernas andel av den totala finansieringen av de verksamheter som ingår i samverkansmodellen ökat med någon procentenhet sedan den infördes. Under en period sjönk statens andel tillbaka relativt kraftigt även om tillskott under senare år har gjort att staten åter blivit större som finansiär. Till detta ska också läggas de omfattande pandemistöd som började betalas ut från och med 2020, vilka inte är medräknade här eftersom de var tillfälliga.

Utöver finansieringen innefattar kultursamverkansmodellen också en relativt väl fastlagd ordning för dialog mellan olika parter och intressenter. Varje region som är en del av modellen ska ta fram en regional kulturplan som beskriver regionala prioriteringar och den övergripande inriktningen för den regionala kulturpolitiken under kommande år. Kulturplanen arbetas fram i dialog med kommunerna, civilsamhället och de professionella kulturskaparna i länet. Planen är normalt tre- eller fyraårig och kompletteras i vissa fall av aktivitets- eller handlingsplaner.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Figur 2.1 Andel av finansieringen i kultursamverkansmodellen, 2013–2021 (procent)

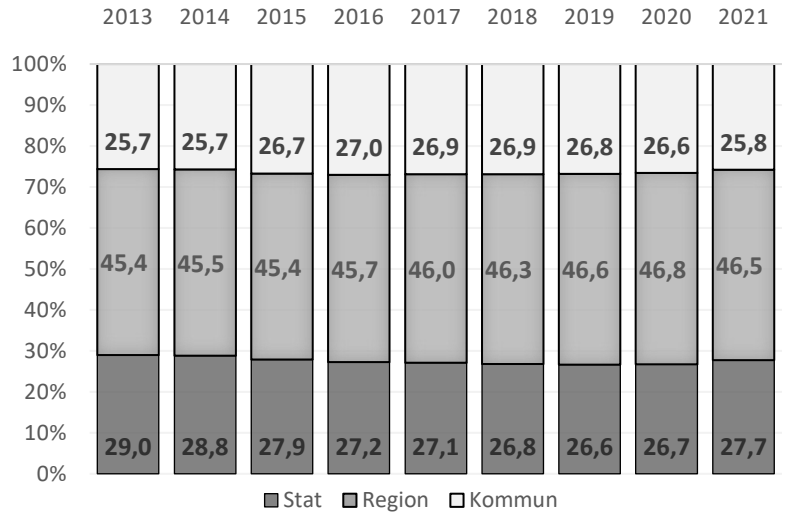

Källa: Statens kulturråd.

Som nationellt ansvarig myndighet håller Statens kulturråd i ett system för dialog mellan regionerna och den statliga nivån. Två gånger per år träffar Kulturrådet (fysiskt eller digitalt) tjänstepersoner från varje region för avstämning om den regionala kulturverksamheten. Vidare arrangerar myndigheten en årlig samverkanskonferens för regionala kulturchefer och myndighetschefer som en plattform för samverkan och erfarenhetsutbyte. Utöver detta genomförs regelbundet även rundabordssamtal om aktuella teman.

På statlig nivå finns också ett nationellt samverkansråd med i dagsläget 10 myndigheter och organisationer representerade. Rådet leds av Statens kulturråd och möts med regelbundna intervall för att bland annat diskutera de regionala kulturplanerna och övergripande prioriteringar. Sedan 2013 bjuder även kulturministern årligen in till dialog mellan departementsledningen och regionala kulturpolitiker. Under senare år har detta skett två gånger per år.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

2.2 Utredningens uppdrag

Enligt våra direktiv ska vi se över det samlade samverkanssystemet – både finansieringsdelarna och dialogformerna (se bilaga 1). Utredningen har getts ett brett mandat och ska bland annat föreslå hur roller, ansvar och samverkan inom kultursamverkansmodellen generellt kan utvecklas och förtydligas. Vidare ska utredningen föreslå hur modellen kan bidra till ökad tillgång till kultur och till breddat deltagande i kulturverksamhet i hela landet, föreslå vilka statligt stödda områden som bör ingå i modellen, och lämna nödvändiga författningsförslag.

Mer specifikt har utredningen bland annat i uppdrag att se över kommunernas roll. I direktiven sägs att det är angeläget att modellen fungerar både för stora och små kommuner samt för storstadskommuner och i lands- och glesbygder. Vidare anges att det är angeläget att modellen framöver kan omfatta samtliga län, det vill säga även Stockholms län, så att ett enhetligt system kan skapas.

I april 2023 fick utredningen även tilläggsdirektiv av regeringen (se bilaga 2). Enligt tilläggsdirektiven ska vi analysera förutsättningarna för och lämna förslag till förändringar av kultursamverkansmodellen som bidrar till minskad administrativ resursåtgång för staten, regioner, kommuner, det civila samhället och de professionella kulturskaparna.

Fokusområden

Vi har valt att ta oss an de frågor som ryms inom våra direktiv med särskild betoning på det övergripande uppdraget att föreslå reformer för ökad tillgång till kultur och till breddat deltagande i kulturverksamhet i hela landet. I vårt fall är frågorna om breddat deltagande dock direkt kopplade till kulturpolitiska systemfrågor och utredningen har kommit att få ett relativt starkt förvaltningspolitiskt fokus, med inriktning på de respektive samhällsnivåernas (stat, region, kommun) funktionssätt och hur de samspelar. Även hur kulturskaparna och det fria kulturlivet påverkas av kultursamverkansmodellen har dock ägnats särskild uppmärksamhet.

Det har också kommit att bli tydligt att uppdraget att föreslå hur kultursamverkansmodellen kan vidareutvecklas aktualiserar en rad mer generella frågor relaterade till kultur- och samhällslivets utveck-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ling i stort och vi har därför försökt sätta det nuvarande systemet i relation till bredare trender och tendenser. Detta angreppssätt, där vi genomgående har velat relatera det befintliga systemet till bredare omvärldsförändringar, har också lett fram till ett öppet sätt att arbeta med stark betoning på samtal och diskussion med intressenter i olika delar av landet.

Självfallet har Sverige mycket att lära av andra länder när det gäller kulturpolitik. Den utredning vi har genomfört har emellertid främst varit en kulturpolitisk förvaltningsutredning. I allt väsentligt har den handlat om ansvarsfördelning och samverkansformer mellan de tre samhällsnivåerna i kulturpolitiken. Erfarenheten är tyvärr att de institutionella skillnaderna, också mellan de nordiska länderna, är så pass stora att det är svårt att översätta institutionella erfarenheter. På ett område har emellertid de internationella referenserna kommit att bli direkt relevanta i vårt arbete. Det gäller frågan om konstnärlig frihet som vi särskilt fokuserat på. Inom de ramar som en begränsad utredningstid ställer upp har vi i denna del försökt att tillgodogöra oss erfarenheter från såväl Norden som Europa i övrigt.

2.3 Hur utredningen arbetat

Enligt uppdraget ska utredningen samråda med berörda statliga myndigheter, regioner, kommuner och andra offentliga aktörer samt med aktörer inom det civila samhället och med de professionella kulturskaparna. Utredningen ska föra dialog med Sveriges kommuner och regioner (SKR) och bedriva sitt arbete utåtriktat och i dialog med berörda i hela landet. Direktiven nämner även att de tidigare utvärderingar och uppföljningar som gjorts av kultursamverkansmodellen ska beaktas, liksom andra utredningar som är relevanta. Utredningen har med detta som utgångspunkt arbetat i tre faser: en kunskapsinhämtningsfas, en skrivfas och en produktionsfas.

Under hösten 2022 initierades *kunskapsinhämtningen*, med en bred uppsättning mötesaktiviteter (för en lista på aktörer vi har träffat, se bilaga 3). Utöver möten med ett stort antal företrädare för myndigheter och intresseorganisationer i Stockholm, genomförde utredningen under denna period bland annat tre längre mötesturnéer i olika delar av landet. Den 17–21 oktober besöktes Dalarna, den 7–11 november Skåne och den 4–9 december Norrbotten och Västernorrland. Vid

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

dessa turnéer medverkade utredningen vid en lång rad platsbesök, gruppdiskussioner, nämndmöten och hearings med både politiker och kulturaktörer.

Träffar genomfördes under hösten och vintern 2022–23 även med alla regionala kulturchefer samt företrädare för ett antal utvalda kommuner. Under denna period skickade utredningen också ut en inbjudan till aktörer i det fria kulturlivet om att inkomma med synpunkter, skriftligen eller via möten med utredningen. Ett åttiotal möten, både digitala och fysiska, genomfördes som en följd av detta. Vidare arrangerade utredningen möten om bland annat förvaltningspolitisk forskning och ett större kunskapsseminarium med bland annat kulturjournalister i november 2022.[1]

Under hösten och vintern 2022–23 genomfördes utöver mötesaktiviteterna även en systematisk genomgång av tidigare utredningar och annan relevant litteratur. En sammanställning av innehållet i de då gällande regionala kulturplanerna initierades också. Sammanställningen genomfördes hösten 2022 på utredningens uppdrag av fil. dr Carl-Filip Smedberg, Uppsala universitet.[2]

Under våren 2023 inleddes sedan den egentliga *skrivfasen* då intrycken av det tidigare arbetet sammanfattades. Inledningsvis skedde detta i en längre promemoria med reformidéer som diskuterades med utredningens expertgrupp och även med vissa externa intressenter. Utredningen hade under denna period också upprepade kontakter med andra statliga utredningar inom relevanta områden, som Utredningen om statens samverkan med kommunsektorn (Fi 2022:18) och Försöksverksamhetskommittén (Fi 2021:09).[3] Vid expertgruppens möten presenterades sedan under våren löpande de kapitel som kommit att utgöra betänkandet.

Som ett svar på de tilläggsdirektiv utredningen fick i april 2023 genomfördes under våren en särskild kartläggning av administrativ resursåtgång. Uppgifter samlades in i särskild ordning från utvalda myndigheter, kommuner och regioner samt andra aktörer. Insamlingen genomfördes via e-post och telefon och sammanställdes i en

[1] Det sistnämnda filmades och publicerades på utredningens webbplats. Utsändningen finns tillgänglig i två delar på https://www.youtube.com/watch?v=GUp68apJ5-4&t=3s respektive https://www.youtube.com/watch?v=9r6URC-CluM (kontrollerat 8 augusti 2023).
[2] Sammanställningen, ”De regionala kulturplanerna: Gemensamma teman och regionala särdrag” (Komm2022/00427/Ku 2022:04-406), finns tillgänglig i utredningens arkiv.
[3] Fler utredningar nämns där det är relevant i det följande men i sammanhanget vill vi särskilt passa på att tacka kanslirådet Johan Jansson i Kommittén om beredskap enligt regeringsformen (Ju 2021:13) som haft vänligheten att bistå utredningen med viktiga råd.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

promemoria som diskuterades med utredningens experter.[4] Vidare genomfördes under våren en enkät om kultursamverkansmodellen riktad till kulturcheferna i landets kommuner. Enkäten genomfördes i samarbete med SKR och syftet var att undersöka berörda kommuners erfarenheter av kultursamverkansmodellen.

Under vintern och våren 2023 fortsatte även mötesaktiviteterna. Bland annat genomförde utredningen ett längre besök i Västra Götalandsregionen och utredningen besökte i olika konstellationer både politiska möten och tjänstepersonsträffar i regi av stat, region och kommun samt SKR. Utredningen medverkade även vid konferensen Folk och Kultur i Eskilstuna och deltog i ett antal andra publika arrangemang, såsom det politikerforum som arrangeras inom ramen för den regionala utvecklingspolitiken och den nationella dialog med regionala politiker som Kulturdepartementet håller i. Under våren genomfördes också en serie möten med parterna i Stockholms län som i dag står utanför modellen (regionen, Stockholms stad och ett antal kulturinstitutioner).

Under sommaren 2023 minskade utredningen sedan ner på mötesaktiviteterna, även om vi genomförde ett kulturpolitiskt seminarium i Almedalen i juni. Sommaren och början på hösten har utgjort en sista etapp i utredningsarbetet och kan beskrivas som en mer renodlad *produktionsfas*, med fokus på arbete med betänkandet.

2.4 Betänkandets disposition

Betänkandet inleds med en sammanfattning av kultursamverkansmodellens historia, hur den uppkommit och utvecklats över tid (kapitel 3). Därefter följer ett kapitel om hur bidragsfördelning och samverkan organiserats på statlig nivå (kapitel 4), regional nivå (kapitel 5) och kommunal nivå (kapitel 6). I ett särskilt kapitel beskrivs sedan hur det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna involveras i samverkansarbetet (kapitel 7).

Efter dessa beskrivande kapitel följer en andra del av betänkandet med bedömningar och förslag. Denna del inleds med ett brett upplagt kapitel om hur kulturlivet i stort har förändrats under de dryga tio år som samverkansmodellen funnits samt hur det relaterar till

[4] Uppgifter från promemorian ”Skattning av administrativ resursåtgång” (Komm2023/00392/Ku 2022:04-2) har inarbetats löpande i betänkandet, men den finns i sin helhet också tillgänglig i utredningens arkiv.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

viktigare utmaningar som kulturpolitiken kommer möta framöver (kapitel 8). Därefter följer två förslagskapitel. Det första (kapitel 9) innehåller våra huvudförslag om en ny struktur för samverkan mellan stat, region och kommun. Det andra (kapitel 10) innehåller förslag om vissa ytterligare reformer som utredningen menar att det är särskilt motiverat att arbeta vidare med.

Betänkandet avslutas med en konsekvensanalys (kapitel 11) och en författningskommentar (kapitel 12) samt en förteckning över använda referenser.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

3 Kultursamverkansmodellens tillkomst och utveckling

Kultursamverkansmodellen har sin upprinnelse i diskussioner om decentralisering av kulturpolitiska beslut som fördes under 1990-talet. Denna diskussion tog sig tidigt uttryck i en försöksverksamhet där vissa landsting (regioner) själva fick fördela statliga medel som tidigare gått direkt till enskilda institutioner. Som en följd av dessa försök och flera olika utredningar, beslutade riksdagen sedan 2009 att en modell för decentraliserade beslut om statsbidrag på kulturområdet successivt skulle införas i hela landet.

Motivet för reformen var att viktiga beslut skulle flyttas närmare medborgarna men också att det skulle ge utrymme för regionala prioriteringar som kunde skapa ny dynamik i ett relativt statiskt system. Även om själva beslutet om kultursamverkansmodellen inte var direkt avhängigt denna förändring, tog idéerna form under en period när det var aktuellt med en reform som innebar att 21 län och landsting skulle komma att ersättas av ett begränsat antal storregioner. Samtliga regioner skulle därmed komma att få en ”kritisk” storlek. Resurserna skulle vara så pass stora att flexibilitet skulle uppnås och interna omprioriteringar löpande vara möjliga. Resurser skulle kunna frigöras för nya åtaganden och för utveckling. Men det blev inga nya storregioner och detta har påverkat både hur modellen implementerats och de diskussioner som förts sedan den sjösattes.

3.1 En samverkansmodell tar form

I samband med att den moderna kulturpolitiken formerades i Sverige under 1970-talet satsades det inte bara på fortsatt utbyggnad av regionala kulturinstitutioner, utan diskussionen rörde också i hög grad decentralisering och möjligheten att i framtiden ge landstingen

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

mer generella bidrag som de självständigt kunde fördela.[1] Av dessa decentraliseringsambitioner blev det dock inget utan i stället infördes ett så kallat grundbeloppssystem för statligt stöd till regional och lokal verksamhet på teater-, dans-, musik-, musei- samt biblioteksområdet. Grundbeloppssystemet var ett schablonsystem beräknat med utgångspunkt i institutionernas personalkostnader och tänkt som medfinansiering av kommunal och regional verksamhet. Systemet byggde på att riksdagen beslutade om det totala antalet grundbelopp till respektive institutionskategori, regeringen bestämde vilka institutioner som skulle vara bidragsberättigade och Statens kulturråd fördelade medlen mellan de bidragsberättigade institutionerna.

Även om det statliga stödet successivt räknades upp hängde det dock över tid inte med i den utbyggnad av institutionernas personalstyrka som skedde på de landstings- och primärkommunala huvudmännens initiativ.[2] Dessutom innebar systemets konstruktion att riksdag och regering inte såg den slutliga kostnaden förrän långt in på det nya budgetåret. I samband med att staten införde ett utgiftstak för sina kostnader ändrades därför systemet och bidragen började delas ut i stödenheter vars totala omfattning låg fast under löpande budgetår.[3] Även om regeringen vid denna tid starkt underströk värdet av att anslaget skulle vara just schabloniserat, och därmed förutsägbart för institutionerna, infördes som ett svar på kritik från bland annat 1995 års kulturutredning vid denna tid också en rörlig del i systemet genom att medel reserverades för så kallade utvecklingsbidrag inom olika områden.[4] För dessa riktade insatser avsattes en viss procent av de fasta anslagen och de skulle i första hand gälla arbete för att nå nya publikgrupper, turnéverksamhet inom länen och över länsgränserna, samarbete över konstområdesgränserna samt samverkan mellan professionella och amatörer.

Under denna period pågick också generella diskussioner om att ge landstingen befogenhet att själva fördela statliga medel, bland annat till regional och lokal kulturverksamhet. Frågan behandlades till exempel i den då arbetande regionberedningen och även 1995 års kulturutredning övervägde saken, även om tanken där avvisades.[5]

[1] *Ny kulturpolitik* (SOU 1972:66), t.ex. s. 470.
[2] *Kulturpolitik* (prop. 1996/97:3), s. 194–195.
[3] *Kulturpolitik* (prop. 1996/97:3), s. 195–197.
[4] För utredningens resonemang om de regionala institutionernas ekonomi, se *Kulturpolitikens inriktning* (SOU 1995:84), t.ex. s. 113–114.
[5] Se *Regional framtid* (SOU 1995:27) samt *Kulturpolitikens inriktning* (SOU 1995:84).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Efter diverse turer resulterade detta i att en försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning introducerades genom ett riksdagsbeslut 1996. Fyra försökslän – Skåne, Västra Götaland, Kalmar län och Gotland – gavs möjlighet att från staten överta vissa uppgifter och bland annat uppdrag om att fördela regionalpolitiska medel fördes över från länsstyrelserna till regionala självstyrelseorgan. Inom ramen för detta fick först landstingen i Skåne och Kalmar län samt Gotlands kommun 1997 befogenhet att även fördela statsbidrag till regionala kulturinstitutioner från en så kallad kulturpåse, det vill säga med utgångspunkt i en klumpsumma. Västra Götaland fick en motsvarande befogenhet 1999, men då utifrån en vidareutvecklad ordning som tydligare utgick från förhandlingar mellan stat och region i syfte att komma överens om hur medlen skulle fördelas.

De olika försöksverksamheterna innehöll dock fortsatt en rad begränsningar. De omfattade till exempel bara statsbidrag till viss regional kulturverksamhet och dessutom var det fortfarande ofta, trots klumpsummor, regeringen som fastställde vilka kulturinstitutioner som var statsbidragsberättigade. Dessa begränsningar påtalades av den parlamentariska regionkommittén (PARK), som utvärderade försöksverksamheten med ändrad regional ansvarsfördelning. Kommittén menade att dessa begränsningar i praktiken omöjliggjorde regionala prioriteringar och därför föreslogs att uppgiften att fördela statsbidrag på kulturområdet i dess helhet borde överföras till regionala självstyrelseorgan.[6]

Detta förslag togs sedan 2007 upp av Ansvarskommittén. I dess slutbetänkande, *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*, föreslogs att nya större regioner, inom ramen för det regionala utvecklingsarbetet, även skulle få i uppgift att besluta om användningen av statsbidrag till kulturverksamhet.[7] I förslaget låg att statsbidragen till regional kulturverksamhet skulle fördelas enligt fasta kriterier som en klumpsumma till de föreslagna större regionkommunerna, vilka själva skulle avgöra fördelningen mellan olika kulturinstitutioner i länet. Det framhölls i detta sammanhang särskilt att den föreslagna reformen med väsentligt färre och större regioner påtagligt minskade risken att begränsade resurser fragmenterades på alltför många händer, ett motiv som ofta framhölls till att statsbidrag till kultur i hög utsträckning fortfarande fördelades centralt.

[6] *Regionalt folkstyre och statlig länsförvaltning* (SOU 2000:85).
[7] *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft* (SOU 2007:10), s. 51 och 212–214.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Beslut om att införa en ny modell

Frågan om en regionalisering av beslut inom det kulturpolitiska fältet fördes vidare av 2009 års kulturutredning, som i sitt slutbetänkande föreslog vad man kallade en ”portföljmodell” för fördelning av statliga bidrag till regional kultur.[8]

Utredningen menade att detta skulle kunna vitalisera kulturpolitiken samt öka både politikers och medborgares engagemang på kulturområdet, samtidigt som detaljstyrningen skulle minska och flexibiliteten bli större. För utredningen vägde den demokratiska aspekten möjligen allra tyngst. Det betonades upprepade gånger att samtalen om resursfördelning skulle ske närmare de regionala och kommunala demokratiska församlingarna, samtidigt som frågor om armlängds avstånd mellan politik och kultur samt behovet av lokala system för att bedöma kvalitet och det konstnärliga innehållet ägnades mindre intresse.[9] Huvudtanken med det faktiska förslaget var att fördelningen skulle ske efter förhandling mellan stat och region, men att staten även fortsättningsvis skulle ange vilka konst- och kulturområden som medlen skulle gå till (därav talet om en portfölj med fack).[10] Utredningens förslag sades inte vara direkt beroende av att de nya storregionerna inrättades, även om det förutsattes att detaljerade förhandlingar av det slag man såg framför sig inte skulle kunna genomföras med alla de existerande landstingen.

I propositionen *Tid för kultur* föreslog regeringen 2009 sedan att en ny modell skulle införas för samspelet mellan staten och den kommunala nivån – landstingen och (primär-)kommunerna – när det gällde statliga bidrag till regional och lokal kulturverksamhet, vilket riksdagen även beslöt samma år.[11] För att få ett underlag för att implementera detta beslut tillsattes en utredning som, i likhet med den föreliggande, tog sig namnet Kultursamverkansutredningen.

Den dåvarande kultursamverkansutredningen lämnade i betänkandet *Spela samman* bland annat ett förslag till lag om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Utredningens förslag innefattade även att den decentraliserade fördelningen skulle in-

[8] *Betänkande av Kulturutredningen: Förnyelseprogram* (SOU 2009:16), kap. 12.
[9] *Betänkande av Kulturutredningen: Förnyelseprogram* (SOU 2009:16), s. 282. Jämför David Karlsson, *En kulturutredning: pengar, konst och politik* (Glänta, 2010), kap. 11.
[10] Förslag som behandlade detta för filmområdet specifikt lämnades även av den parallellt arbetande Filmutredningen, se *Vägval för filmen* (SOU 2009:73).
[11] *Tid för kultur* (prop. 2009/10:3), s. 33–35; *Kulturutskottets betänkande: Tid för kultur* (bet. 2009/10:KrU5).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

föras successivt i utpekade län med start 2011 och att den skulle bygga på fleråriga regionala kulturplaner som beskrev hur kulturverksamheten i länet skulle bedrivas och finansieras.[12] Utredningen föreslog också vilka anslag inom olika konst- och kulturområden som borde ingå i modellen. Enligt förslaget borde modellen omfatta regional teater-, dans- och musikverksamhet, regionala museer, regionala arkiv, kulturkonsulentverksamhet, regionala resurscentra för film och video samt länshemslöjdskonsulenter. När modellen väl infördes följde regeringen i stort utredningens olika förslag, även om det till exempel också beslöts att regional biblioteksverksamhet skulle inkluderas.

3.2 Utredningar, utvärderingar och rapporter

Eftersom kultursamverkansmodellen när den sjösattes inte bara var omdiskuterad utan också på många sätt innebar en delvis ny riktning för kulturpolitiken framstod det tidigt som viktigt att beskriva detta skifte och kartlägga dess konsekvenser. Myndigheten för kulturanalys fick till exempel redan i startskedet i uppdrag att löpande utvärdera modellen och bedöma dess långsiktiga effekter.

En första analys gjordes av myndigheten 2013 och även om det ansågs för tidigt att säga så mycket om effekter beskrevs i rapporten *Kultursamverkansmodellen: Styrning och bidragsfördelning* bland annat hur arbetet med de första kulturplanerna gått till och hur det uppfattades av ansvariga på olika samhällsnivåer.[13] Det konstaterades också att det hittills inte skett några större förändringar i hur de statliga bidragen till regional kulturverksamhet fördelats mellan eller inom regionerna. Vidare framhölls att en enkät som genomförts visade att samverkansmodellen i första hand var en angelägenhet för förvaltning och politik på regional nivå, även om politiker och tjänstemän på kommunal nivå i olika grad varit involverade i diskussionerna om kulturplanerna.

Myndigheten för kulturanalys lät, utöver denna övergripande rapport, under dessa år också genomföra mer specifika studier av olika aspekter av samverkansmodellen, till exempel *En regional resurs på*

[12] *Spela samman – En ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet* (SOU 2010:11). Det kan noteras att samverkansfrågorna inom musikområdet parallellt behandlades i *I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken* (SOU 2010:12), vilket sedermera resulterade i nedläggningen av Rikskonserter och inrättandet av Statens musikverk.
[13] Myndigheten för kulturanalys, *Kultursamverkansmodellen: Styrning och bidragsfördelning* (2013).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

konstnärlig grund – Länsteatrarna och kultursamverkansmodellen.[14] Där konstaterades till exempel att införandet av modellen när det gällde vissa läns- och stadsteatrar förändrat dialogen mellan scenkonstinstitutionerna och den regionala nivån. Reformen hade inte minst inneburit en ökad närhet till i första hand regionens tjänstemän men även möjligen en problematisk anpassning av den konstnärliga verksamheten till allmänna politiska mål i regionernas kulturplaner. Teaterchefernas roll ansågs ha förändrats i och med modellens införande, med ökad betoning av administration och produktion av text på bekostnad av det konstnärliga ledarskapet.

Även Sveriges kommuner och regioner (SKR) lät tidigt undersöka kultursamverkansmodellen ur olika synvinklar, bland annat 2015 i en egen genomlysning av hur den hade utvecklats sedan starten.[15] Utifrån samtal med ansvariga på främst regional nivå konstaterades i SKR:s rapport att modellen var uppskattad och ansågs ha lett till ökad dialog om kulturpolitik på olika nivåer, men också att det fanns en kritik mot att statens styrning var fortsatt stark genom bland annat uppföljningssystemet. Framför allt framhöll SKR dock att den statliga uppräkningen av anslaget inte motsvarade regionernas tillskott och att bristen på tillkommande reformmedel gjorde utvecklingssatsningar svåra att genomföra då det inte visat sig möjligt att omprioritera från etablerade institutioner.

Kulturutskottets utvärdering

Ett mer omfattande försök att utvärdera reformen gjordes i anslutning till SKR-rapporten även av riksdagen. Riksdagens kulturutskott beslutade i januari 2015 att följa upp det nya systemet och senare publicerades rapporten *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av kultursamverkansmodellen*.[16] Där sades bland annat att regionaliseringen av bidragsfördelningen och införandet av dialoger på regional nivå i många fall varit vitaliserande för kulturlivet i

[14] Myndigheten för kulturanalys, *En regional resurs på konstnärlig grund – Länsteatrarna och kultursamverkansmodellen* (2014).
[15] Sveriges kommuner och landsting, *Kultur i hela landet: Regionala perspektiv på kultursamverkansmodellen* (2015). Tidigt publicerade SKR också en forskarantologi i samarbete med den kulturpolitiska forskningsnoden SweCult om modellens utveckling: Tobias Harding & Calle Nathansson, red., *Under konstruktion: Effekter av kultursamverkansmodellen 2010–2012* (SKL, 2012).
[16] Riksdagens kulturutskott, *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av kultursamverkansmodellen* (2015/16:RFR4).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

regionerna. Samtidigt konstaterades att regionerna upplevde att statens finansiering inte följt med i kostnadsutvecklingen och att det tvingat fram ett utökat åtagande från regionernas sida. Utskottet konstaterade också att den faktiska bidragsfördelningen till olika kulturverksamheter inte hade förändrats nämnvärt sedan modellen infördes, vilket man bland annat satte i samband med att regionerna inte, som tanken var när initiativet till reformen togs, slagits samman till färre och större enheter.

En positiv effekt av samverkansmodellen sades i kulturutskottets rapport vara att engagemanget i kulturfrågor hade ökat och kulturen kommit upp på den regionala politiska agendan, och detta utan att principen om armlängds avstånd hade blivit hotad. Uppföljningen sades visa att kultursamverkansmodellen hade ökat medvetenheten bland olika aktörer om de nationella kulturpolitiska målen, men samtidigt att det var oklart om den i sig bidragit till möjligheten att nå målen, till exempel de om allas möjlighet att delta i kulturlivet eller om att främja konstnärlig förnyelse.

En generell fråga som riksdagens rapport pekade på var att flera kommuner, framför allt de större, uttryckte kritik mot samverkansmodellen, som de upplevde gett dem minskat inflytande. Detsamma gällde vissa större kommunala och regionala institutioner som tidigare haft direktkontakt med staten i form av Statens kulturråd. Mot denna bakgrund betonades vikten av att de centrala myndigheterna och särskilt Kulturrådet skulle upprätthålla kontakterna med enskilda kulturinstitutioner; denna typ av kontakter sades vara givande inte bara för institutionerna utan även för Kulturrådet och de andra centrala myndigheter som hade i uppdrag att ha nationell överblick.

Även dialogen med de enskilda kulturskaparna och det fria kulturlivet beskrevs som ett problematiskt område. Ett av de problem som uppmärksammades var att det var svårt att hitta representanter för civilsamhället på regional nivå och att det fanns en osäkerhet när det gällde vilken typ av organisationer som skulle vara med i dialogerna. Vidare poängterades att de regionala dialogerna ofta ledde till förväntningar om satsningar m.m. som inte kunde infrias, vilket särskilt upplevdes som ett problem av dem som hade engagerat sig ideellt i arbetet. På ett generellt plan konstaterades vidare att uppföljningen visade att kultursamverkanssystemet som helhet var tidskrävande. De olika aktörerna var tvungna att avsätta tid och resurser både för

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

olika former av dialog och för framtagande av kulturplaner samt för arbetet med bidragsansökningar, redovisningar och uppföljningar.

Fortsatta uppföljningar

Åren efter kulturutskottets utvärdering följde flera andra undersökningar om olika delar i kultursamverkansmodellen. Myndigheten för kulturanalys konstaterade till exempel i en rapport om regionala kulturkonsulenter inom områden som teater, dans, film, bild och form att uppgifterna för de yrkesgrupperna påverkats av modellens införande.[17] Bland annat konstateras att den operativa kulturverksamheten som utförs av konsulenterna minskat till förmån för kulturbyråkratiska (beredande och strategiska) uppgifter, det vill säga konsulentrollen hade på flera kulturområden utvecklats mot en handläggarroll. Det regionala skillnaderna mellan förutsättningarna för konsulenternas främjandeverksamhet hade också ökat samtidigt som betydelsen av nationella nätverk mellan konsulenterna minskat över tid.

Några år senare publicerade Myndigheten för kulturanalys på uppdrag av regeringen en separat studie av hur den regionala filmverksamheten påverkats av att ingå i modellen.[18] Där framhölls bland annat att filmverksamhetens integrering i samverkansmodellen var förknippad med vissa svårigheter. Det sades att de regionala filmaktörerna saknade förtroende för kulturplaneprocesserna och att deras möjlighet att kommunicera självständigt och målgruppsanpassat minskat i och med den ökade integreringen i de regionala förvaltningarna. Dessa problem ansåg myndigheten dock kunde hanteras inom ramen för modellen.

År 2018 fick Statskontoret i uppdrag av regeringen att genomföra en översyn av hur uppföljningen inom ramen för samverkansmodellen kunde förbättras. Detta uppdrag resulterade i en särskild rapport: *Uppföljnings- och utvärderingssystemet av kultursamverkansmodellen – en översyn*.[19] Myndigheten bedömde där att uppföljningssystemet på en övergripande nivå var rimligt, även om regeringen borde befria Kulturanalys från uppdraget att löpande utvärdera model-

[17] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetare eller byråkrat: Regionala kulturkonsulenters roller och förutsättningar* (2018).
[18] Myndigheten för kulturanalys, *Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen* (2020).
[19] Statskontoret, *Uppföljnings- och utvärderingssystemet av kultursamverkansmodellen – en översyn* (2018).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

len och Statens kulturråd tydligare borde förklara syftet med att samla in vissa uppgifter samt tona ner vissa av sina kontrollerande ambitioner.

Även SKR har fortsatt att följa kultursamverkansmodellens utveckling och har bland annat låtit analysera hur systemet påverkat den regionala biblioteksverksamheten.[20] Vidare har SKR låtit ta fram en mer omfattande generell rapport om samverkansmodellen, dess utveckling och avvägningen mellan statlig styrning och kommunal självstyrelse: *Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas? Ett diskussionsunderlag*.[21] I rapporten konstateras, som så ofta, att modellen inneburit att kulturen blivit en viktigare del av regionernas uppdrag, men att den i sig inte inneburit att fler människor tar del av eller utövar kultur. Modellen anses inte heller ha bidragit till någon omfattande förnyelse av den regionala kulturverksamheten. I rapporten föreslogs ett antal förändringar, bland annat att statliga medel ska fördelas schabloniserat utifrån historiska och strukturella faktorer samt att staten och regionerna skulle ta fram en avsiktsförklaring om att kulturplanerna ska omfatta all regional kulturverksamhet, även om själva den statliga bidragsgivningen fortsatt riktas till de i förordningen uppräknade konst- och kulturområdena. Denna rapport låg i sin tur till grund för ett positionspapper där SKR:s samlade ståndpunkter avseende samverkansmodellen sammanfattades (mer om detta i kapitel 9).[22]

Statens kulturråd har, som huvudansvarig myndighet, också genomfört ett antal genomlysningar under senare år av hur samverkansmodellen fungerar och vilka effekter den haft på olika områden. Detta har skett både på eget initiativ och på uppdrag av regeringen. Fördjupade, tematiska uppföljningar av specifika delar inom samverkansmodellen har bland annat gjorts på film- och arkivområdet samt med fokus på jämställdhet och breddat deltagande.[23] Bredare genomlysningar av relevans för samverkansmodellen har även gjorts av till exempel konstnärspolitiska perspektiv på regional nivå och av arrangörsfrågor generellt.[24] Dessa olika rapporter beskriver samverkans-

[20] Bo Per Larsson & Maria Jacobsson, *Regional biblioteksverksamhet: En del av det regionala uppdraget och som stöd för kommunerna* (SKR, 2019).
[21] Bo Per Larsson, *Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas? Ett diskussionsunderlag* (SKR, 2019).
[22] Sveriges kommuner och regioner, ”Ståndpunkter gällande kultursamverkansmodellen” (2020).
[23] Statens kulturråd, *Ett mischmasch av myggor och elefanter – arkiv och film i kultursamverkansmodellen* (2022); *Styra alltjämt – en kartläggning av hur regionerna arbetar med jämställdhet* (2019); *Göra allt möjligt – breddat deltagande utifrån ett kultursamverkansperspektiv* (2021).
[24] *Kulturlivets fundament – konstnärspolitiska perspektiv i regionerna* (Statens kulturråd, 2021); *Arrangörer – uppföljning och kartläggning av förutsättningar* (Statens kulturråd, 2021).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

modellens funktionssätt men också viktiga delar av själva kulturlivets ekologi och kommer att behandlas utförligare i senare kapitel.

3.3 Utveckling av systemet: förslag och förändringar

Även om ingen större generell reform har genomförts av kultursamverkansmodellen sedan den infördes, har den ändå modifierats i olika delar. En första sådan förändring skedde som en följd av ett förslag som lämnades av den dåvarande Litteraturutredningen 2012, när läs- och litteraturfrämjande verksamhet 2015 fördes in som ett eget område jämte bibliotek i modellen.[25] År 2015 justerades även förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet så att bidrag kan lämnas till organisationer som företräder det civila samhället och de professionella kulturskaparna för deras medverkan med att ta fram och genomföra regionala kulturplaner. Som en följd av både vad riksdagens kulturutskott anfört i sin utvärdering av modellen 2015 (se ovan) och vad Riksantikvarieämbetet påtalat i en egen rapport, beslöt regeringen 2017 att förtydliga i förordningen att det statsbidrag som fördelas inom modellen även avser de regionala museernas kulturmiljöarbete.[26]

Ytterligare förändringar följde i kölvattnet av en promemoria från Kulturdepartementet som publicerades 2017.[27] I promemorian lämnades vissa relativt begränsade förslag i syftet att utveckla samverkan och fördelningen av det statliga stödet. Det sades också att samrådet med det civila samhället borde utvecklas och att dialogen mellan nationella och regionala politiska företrädare förbättras genom mer frekvent mötesverksamhet. Efter remissbehandlingen genomfördes vissa konkreta förändringar av regelverket, framför allt ändrades förordningen genom att bild- och formområdet fördes upp som ett eget område som skulle kunna få stöd inom modellen samtidigt som det tidigare separata området ”konst- och kulturfrämjande verksamhet” ströks ur förordningen.

Den så kallade Återstartsutredningen, som behandlade villkoren för kultursektorn i kölvattnet av Coronapandemin, föreslog i sitt slut-

[25] *Läsandets kultur* (SOU 2012:65), s. 408–410.
[26] ”Kulturmiljöarbete under utveckling” (Ku2015/01171/KL) samt *Kulturarvspolitik* (prop. 2016/17:116), s. 148–150.
[27] *Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop – Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen* (Ds 2017:8).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

betänkande 2021 att mer pengar skulle tillföras modellen (100 miljoner kronor), vilka särskilt skulle kunna användas för projekt inriktade på breddat deltagande och digitalisering samt för att skapa utveckling utan att det gick ut över befintlig verksamhet.[28] Utredningen föreslog även att regeringen skulle tillsätta en utredning med uppdrag att undersöka hur kultursamverkansmodellen kunde utvecklas, det vill säga ett uppdrag som motsvarar det vår utredning sedan kom att få.[29] Motivet var att Återstartsutredningen under sitt arbete fått in synpunkter om olika utvecklingsbehov, till exempel ville flera regioner få större inflytande över prioriteringarna för modellen och andra att systemet skulle ändras så att regeringen beslutade om de ekonomiska ramarna för varje region. Även nya regionala konsulentfunktioner och möjligheten att fördela kommunala bidrag via modellen lyftes av olika intressenter fram som intressanta frågor att gå vidare med.

I sammanhanget är det även viktigt att nämna att två statliga utredningar lämnat konkreta förslag till reformer av samverkansmodellen under senare år utan att detta resulterat i några förändringar. I den statliga utredning om arkitektur-, form- och designpolitik som tillsattes 2014 lämnades förslag om att modellen på sikt även skulle omfatta området gestaltad livsmiljö. Mer specifikt föreslogs att regeringen borde ta initiativ till en utredning i syfte att föreslå hur bidragsgivningen inom modellen även skulle kunna komma områdena arkitektur, form, design och konsthantverk till del utan att nya resurser skulle behöva tillföras.[30] I regeringens efterföljande proposition fanns dock detta förslag inte med, utan i stället lyftes det regionala och lokala främjandearbete som redan bedrevs av bland annat ArkDes, Statens konstråd och Svensk Form fram.[31]

I den konstnärspolitiska utredningen *Konstnär – oavsett villkor?* gjordes bland annat bedömningen att kultursamverkansmodellen inneburit att de konstnärspolitiska frågorna uppmärksammats mer regionalt och att kulturplanerna i ökande grad kommit att innefatta konstnärspolitiska perspektiv. Vidare lämnade utredningen förslag om att de i förordningen för samverkansmodellen uppräknade konst- och kulturområdena skulle strykas – en ”tillitsreform” som, enligt

[28] *Från kris till kraft: Återstart för kulturen* (SOU 2021:77), s. 232–243.
[29] *Från kris till kraft: Återstart för kulturen* (SOU 2021:77), s. 99–102 och 270.
[30] *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design* (SOU 2015:88), s. 168.
[31] *Politik för gestaltad livsmiljö* (prop. 2017/18:110), s. 44–45.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

utredningen, skulle ge större utrymme för nya konstnärliga uttryck.[32] Inte heller detta förslag kom att genomföras.

Kulturrådets arbete med att utveckla modellen

Utöver dessa diskussioner om och faktiska förändringar av det övergripande regelverket på förordningsnivå har samverkansmodellen också kommit att vidareutvecklas i den byråkratiska praktiken. Framför allt har detta skett som en följd av det löpande förändringsarbete som den myndighet som är primärt ansvarig, det vill säga Statens kulturråd, bedrivit. Kulturrådet har både initierat förändringar med utgångspunkt i sitt eget utvärderingsarbete och som svar på granskningar som genomförts av andra.

Kulturrådets styrelse har, efter hörande av det nationella samverkansrådet, fattat beslut om det man kallar en fördelningsgrund för statsbidraget. Detta är en uppsättning allmänna principer som delvis överlappar vad som gäller enligt förordningen och som är tänkta att fungera som riktlinjer för bidragsfördelningen. Nuvarande fördelningsgrund anger att:

– Statens finansiering sammantaget ska bidra till att upprätthålla och utveckla en kulturell infrastruktur i regionerna.
– Fördelning av årliga statliga bidrag ska bidra till stabilitet och förutsägbarhet för kulturverksamheten i regionerna.
– Fördelningen ska bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås samt ge möjligheter till regionala prioriteringar och variationer.

Redan 2015 formulerade Statens kulturråds styrelse även så kallade prioriteringsgrunder för att kunna bedöma när särskilda höjningar av regionala verksamhetsbidrag är motiverade. Från början har dessa handlat om att särskilt stödja sådant som att ta tillvara digitaliseringens möjligheter, att utveckla eftersatt regional kulturell infrastruktur samt att främja interregionalt samarbete och nya sätt att samverka. Nya och reviderade prioriteringsgrunder har vid ett antal tillfällen fastställts av myndighetens styrelse, nu senast i december 2022. För närvarande gäller att det är prioriterat att:

[32] *Konstnär – oavsett villkor?* (SOU 2018:23), särsk. s. 306–308 och 404–419.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

– utveckla den regionala kulturella infrastrukturen, etablera och stärka samverkansformer och interregionala samarbeten,
– ge utrymme till konst- och kulturområden med en svag regional struktur,
– insatser som leder till att fler invånare deltar i kulturlivet.

År 2016 tog Statens kulturråd även fram riktlinjer för arbetet med regionala kulturplaner. Syftet med riktlinjerna var att skapa tydlighet kring behovet av underlag inför beslut om statsbidrag, men dessa riktlinjer används inte längre utan har nyligen ersatts av nya och mer utvecklade sådana med motsvarande syfte.[33] I de nya riktlinjerna, som sägs vara Kulturrådets uttolkning av den styrande förordningen, beskrivs de samrådsprocesser som myndigheten inrättat i anslutning till bidragsgivningen och centrala begrepp i samverkansarbetet (som regional kulturplan, regional kulturverksamhet, fördelningsgrund, strategiska utvecklingsområden och regional kulturell infrastruktur) definieras. Vidare anges vad som ligger till grund för bedömningen av medelsfördelningen samt vilka olika handlingar som ska lämnas in till myndigheten som komplement till kulturplanerna (bland annat en årlig framställan om medel).[34]

Det sägs också uttryckligen i Kulturrådets nya riktlinjer att regionerna har stor frihet i beslut om fördelning av de statliga medlen, men att Kulturrådet behöver insyn i alla planer på förändringar för att kunna se till att formella krav är uppfyllda samt att nya verksamheter verkligen ska kunna bära ett regionalt uppdrag.[35] Det anges att Kulturrådet kan komma att ställa upp särskilda villkor för bidragen som avser de regionala kulturverksamheter som regionerna fördelar statliga medel till, bland annat om sådant som tillgänglighet.[36] Vidare specificeras i ett trettiotal punkter vilka kvantitativa uppgifter regionerna är skyldiga att återrapportera.

[33] Se ”Riktlinjer för arbetet med regionala kulturplaner” (KUR 2016/4528) respektive ”Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna inom kultursamverkansmodellen” (Adm 2023/55).
[34] Sedan 2019 har Kulturrådet också utvecklat standardiserade underlag för äskandet. I en särskild Excel-fil ska regionerna bland annat ange hur mycket som budgeteras respektive äskas, detta nedbrutet på enskilda verksamheter så att det ska kunna bedömas att dessa ingår i de uppräknade konst- och kulturområdena, samt vad i äskandet som är att betrakta som kompensation för pris- och löneuppräkning och vad som kan hänföras till nya satsningar.
[35] ”Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna”, s. 9.
[36] ”Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna”, s. 11.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Som synes innefattar riktlinjerna ett antal styrande inslag som regionerna får förhålla sig till om de vill ta emot statsbidrag. Det ska i detta sammanhang dock noteras att Kulturrådet, trots ett bemyndigande i förordningen, inte utformat egna mer detaljerade föreskrifter för hur utpekade konst- och kulturområden ska förstås eller vad som ska ingå i kulturplanerna (till exempel vad gäller jämställdhetsperspektiv eller liknande) eftersom myndigheten bedömt att det skulle hämma regionernas möjligheter till egna prioriteringar.[37]

Som en följd av Statskontorets ovan nämnda rapport har Kulturrådet särskilt vidareutvecklat uppföljningen av verksamhet med finansiering inom ramen för kultursamverkansmodellen. I januari 2019 beslutade Kulturrådets styrelse bland annat om nya riktlinjer för den kvalitativa uppföljningen. Tidigare skulle regionerna i enkätform beskriva den verksamhet som de bedrivit under året utifrån bland annat de nationella kulturpolitiska målen. I dag utgår den löpande, årliga kvalitativa uppföljningen i stället huvudsakligen från konst- och kulturverksamheternas egna dokument i form av årsredovisningar och verksamhetsberättelser. Detta framgår också av de senast beslutade riktlinjerna för uppföljning av statsbidraget.[38]

År 2018 initierade Kulturrådet även en mer allmän intern översyn av myndighetens arbete med samverkansmodellen med avseende på processer, rutiner, dialoger och prioriteringar. Projektet resulterade i två delrapporter och en slutrapport till myndighetens styrelse 2020.[39] Utöver en bedömning av hur det befintliga arbetet fungerat (överlag väl), innefattade slutrapporten ett antal utvecklingsförslag. Bland annat föreslogs att regionala dialoger, samverkanskonferenser och rundabordssamtal borde planeras och förberedas längre i förväg och att informationen om deras innehåll och syfte borde bli bättre. Vidare borde behovet av en generell ekonomisk förstärkning lyftas med regeringen, detta för att kunna utjämna regionala skillnader i kulturell infrastruktur. Nya prioriteringsgrunder för särskilda höjningar av regionala verksamhetsbidrag föreslogs också, vilka senare också beslutades av myndighetens styrelse.

[37] ”Genomlysning av Kulturrådets arbete med Kultursamverkansmodellen: Slutrapport av styrelseuppdrag” (Sty 2018:4, Adm 2018/169), s. 13.
[38] ”Kulturrådets riktlinjer för uppföljning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet”, beslutade av Kulturrådets styrelse den 23 januari 2020 (Adm 2020/4).
[39] ”Genomlysning av Kulturrådets arbete med Kultursamverkansmodellen: Slutrapport av styrelseuppdrag” (Sty 2018:4, Adm 2018/169).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I den allmänna uppföljningen som slutrapporterades 2020 bedömdes även att de regionala utvecklingsbidragen fungerade bra men att det fanns ett behov av att sprida information om erfarenheter mellan regionerna från projekt som beviljats stöd. Utvecklingsbidragens fördelning och hur de uppfattas av olika aktörer har sedan, på uppdrag av regeringen, även kartlagts av Statens kulturråd i ett separat projekt. Projektet har dels resulterat i en särskild återrapportering till regeringen, dels en längre tematisk rapport som tar ett bredare grepp om frågan.

I dessa rapporter framhålls att utvecklingsmedlen upplevs fungera väl för att stimulera kulturpolitisk utveckling, men även bland annat att erfarenheter från projekten kan behöva få ökad spridning.[40] Vidare föreslås en generell förenkling av det nuvarande systemet, med minskad detaljstyrning från regeringens sida för att minska administrationen och öka möjligheterna att nå uppsatta mål. Bland annat vill Kulturrådet att regeringen avhåller sig från att styra utvecklingsmedlen mot vissa prioriterade områden i det årliga regleringsbrevet samt att det kulturpolitiska målet om konstnärlig förnyelse inte längre ska vara överordnat andra mål.

Statens kulturråds olika genomlysningar har även resulterat i förslag till ändringar i själva förordningen för kultursamverkansmodellen. Bland annat föreslog myndigheten 2021 att scenkonstbegreppet skulle vidgas i förordningen så att även cirkus kunde innefattas i bidragsgivningen.[41] År 2022 föreslogs även att det skulle anges att en kulturplan i normalfallet ska vara fyraårig samt att det inte längre ska stå ”ökade” möjligheter till regionala prioriteringar och variationer i förordningen.[42] Några sådana förändringar av förordningen har dock ännu inte kommit till stånd.

3.4 Återkommande frågor

Som framgår har kultursamverkansmodellen sedan införandet ofta behandlats i utvärderingar och uppföljningar, till del eller i sin helhet. Vissa förändringar av systemet har till följd av detta också genom-

[40] Statens kulturråd, ”En uppföljning av tidsbegränsade bidrag till strategiska utvecklingsinsatser av nationellt intresse 2017–2021” (KUR 2022/11195) och *Jästen i modellen – en tematisk undersökning av kultursamverkansmodellens utvecklingsbidrag 2017–2021* (2023), s. 5–8.
[41] Statens kulturråd, *Budgetunderlag 2022–2024* (2021), s. 43.
[42] Statens kulturråd, *Budgetunderlag 2023–2025* (2022), s. 36–7.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

förts, även om man kan fråga sig om det finns någon rimlig proportion mellan verksamhetens omfattning och omfattningen av utvärderingarna. Samtidigt kvarstår också ett antal frågor och vissa utmaningar har lyfts fram upprepade gånger utan att föranleda några mer genomgripande förändringar.

För det första har det flera gånger konstaterats att det är svårt att se vilka effekter på kulturproduktion och kulturkonsumtion införandet av modellen egentligen har haft. Detta beror delvis på att en övervägande del av resurserna går till samma kulturinstitutioner som innan modellen. Ytterligare en aspekt som lyfts fram flera gånger är både kommunernas och det fria kulturlivets förhållandevis undanskymda roll inom det system som skapats. En tredje aspekt som upprepade gånger diskuterats rör dialogformerna. Det har ofta betonats att det kulturpolitiska samtalet vitaliserats på regional nivå, men samtidigt har riskerna också lyfts för att ett system som detta skapar en svällande byråkrati, inte minst i och med att det så starkt betonar framtagandet av visionsdokument och samrådsförfaranden inriktade på allmänna diskussioner om kulturpolitik.

Det har varit viktigt för utredningen att fånga upp återkommande frågor av det här slaget i vår bedömning av modellen och alla dessa aspekter har också behandlats i de samtal vi fört med både kulturaktörer och administratörer i olika delar av landet. Hur dessa problem i dagsläget kan te sig på olika samhällsnivåer kommenteras vidare nedan och när vi sedan lämnar våra egna förslag (kapitel 9) är de också delvis tänkta som svar just på återkommande utmaningar av detta slag.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

4 Staten och den nationella nivån

Den svenska förvaltningsmodellen bygger på organisatoriskt fristående myndigheter som regeringen styr på en övergripande nivå. Numera vilar den statliga förvaltningen även på en budgetprocess med rambeslut (det vill säga att utgångspunkten är regeringens bedömning av utrymmet för de offentliga utgifternas utveckling och inte – som det var tidigare – olika verksamheters bedömning av behov och önskemål om resurser) och sammanhållna budgetbeslut i riksdagen. Modellen innebär bland annat att det svenska Regeringskansliet är relativt sett litet och att den löpande dialogen med staten i hög utsträckning behöver ske på myndighetsnivå. Eftersom de allmänna budgetramarna sätts i en tämligen strikt process är det också många gånger svårt för enskilda nationella politiker att diskutera insatser som är budgetpåverkande med externa parter.

Denna förvaltningsmodell har även kommit att prägla hur kultursamverkansmodellen har utformats. När modellen lanserades var, som framgått av förra kapitlet, ett viktigt tema att beslut skulle flyttas närmare medborgarna och kritik riktades mot att bidragsberättigade institutioner på regional och lokal nivå bestämdes av regeringen i regleringsbrev utan att någon mer systematisk bedömning av behov gjordes. En del av beslutsmakten har inom ramen för modellen också flyttats från Kulturdepartementet till den centrala förvaltningsmyndigheten på området, Statens kulturråd. Att beslut om vilka som ska få ta del av statsbidrag till regionala kulturverksamheter flyttats ut till en myndighet på detta sätt motiveras bland annat av svårigheten för Regeringskansliet med dess begränsade resurser att ta ställning till värdet av enskilda regionala institutioners verksamhet och vilka som bör kunna erhålla stöd. Att mycket av dialogarbetet med regionerna också har kommit att organiseras på myndighetsnivå har motsvarande skäl. Även om vissa försök på senare år gjorts att stärka den direkta dialogen mellan regionala och nationella politiker, sker den

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

absoluta merparten av samtalen mellan tjänstepersoner på statlig respektive regional nivå.

Samtidigt är inte denna bild entydig. Om man vidgar blicken lite från kultursamverkansmodellen i snäv mening, är det tydligt att regeringen även fortsättningsvis styr viss resursfördelning till både regional och kommunal nivå på ett tämligen detaljerat vis genom en rad andra stödordningar och särskilda insatser. Denna sammansatta verklighet kommer kort beskrivas i det följande. Utgångspunkten är det statsbidrag som fördelas inom ramen för kultursamverkansmodellen (avsnitt 4.1) och det arbete med fördelning och dialog som drivs av främst Statens kulturråd (avsnitt 4.2). Därefter vidgas perspektivet till statsbidrag inom kulturpolitiken men utanför modellen till regional och kommunal kulturverksamhet (avsnitt 4.3) samt stöd till det fria kulturlivet (avsnitt 4.4). I separata avsnitt beskrivs sedan vissa viktigare kulturstöd utanför den statliga kulturpolitiken (avsnitt 4.5) samt, avslutningsvis, stödjande och samordnande arbete på statlig nivå som innefattar nationell överblick, organisering av informationsutbyte, projektledning etc. (avsnitt 4.6).

4.1 Statsbidrag som fördelas i samverkansmodellen

Som beskrivits ovan fördelas medel till regionerna för kulturverksamhet i dag i huvudsak med stöd av lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet och utifrån förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Detta innefattar både löpande verksamhetsstöd fördelat som, åtminstone formellt sett, ospecificerade klumpsummor till respektive regioner (den stora merparten) och tidsbegränsade utvecklingsstöd till enskilda projekt (för vilket inte mer än cirka två procent av det totala anslaget används). Medel till detta fördelas av Statens kulturråd från ramanslaget 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet, ap. 1. Anslagsposten uppgick 2023 till cirka 1,64 miljarder kronor.

Av detta används merparten till de generella ändamål som angivits, även om vissa medel till kulturverksamhet i Stockholms län fortfarande fördelas enligt en gammal modell eftersom regionen inte

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

är med i samverkansmodellen.[1] Därtill kommer att minst två miljoner kronor enligt regleringsbrevet ska avsättas för bidrag till det civila samhällets och de professionella kulturskaparnas medverkan i arbetet med att ta fram och genomföra regionala kulturplaner (medel som i praktiken går till att finansiera verksamhet hos de nationella organisationerna Ideell kulturallians och KLYS). Myndigheten får även sedan ett antal år tillbaka betala ut särskilda medel till Berwaldhallen och Stockholms konserthusstiftelse (ospecificerat hur mycket) samt använda högst tre miljoner kronor för egen administration relaterad till modellen.

Som nämnts ovan anges det i förordningen för statsbidraget att regionerna ska ansvara för att bidragsgivningen ”främjar en god tillgång för länets invånare” till sju uppräknade konst- och kulturområden samt att bidrag även får lämnas till länsövergripande samarbeten och ”överskridande samarbeten mellan olika konstområden”. Trots bestämmelsens något öppna lydelse uppfattas detta i praktiken, både av den bidragsgivande myndigheten och av regionerna, som att medel enbart får gå till de uppräknade områdena. Detta har också inneburit återkommande diskussioner om vad som ingår i modellen eller ej samt hur olika strecksatser ska tolkas (ett aktuellt exempel är om medel kan fördelas till cirkus givet att ändamålet är ”professionell teater-, dans- och musikverksamhet”).

I förordningen anges även att statsbidrag av regionerna bara får fördelas vidare till verksamhet som också får bidrag från region, kommun eller annan huvudman. Detta innebär alltså att statsbidrag inte får användas för att fullfinansiera verksamhet, men annars hindrar ingenting att medel fördelas vidare till aktörer utan vare sig regional eller kommunal huvudman. I praktiken är också en sådan fördelning, som kommer att beskrivas närmare i kapitel 7, inte helt ovanligt när det gäller det allmänna verksamhetsstödet, även om de stora summorna nästan genomgående går till verksamheter med offentlig huvud-

[1] Detta innebär att medel enligt regleringsbrevet ska fördelas direkt till Cirkus Cirkör, Folkoperan, Grafikens hus och Oktoberteatern samt till Region Stockholm för regional biblioteksverksamhet, regional musikverksamhet, regional danskonsulentverksamhet och Stockholms läns museum. Vidare ska medel fördelas till Stockholms stad för Stadsmuseet samt Stockholms Stadsteater AB för teater-, dans- och musikverksamhet. Totalt fördelades cirka 106,5 miljoner kronor enligt denna ordning 2023. Region Stockholm och de institutioner som namnges under anslagsposten är även berättigade att ansöka om utvecklingsmedel i särskild ordning. Till allt detta ska också knappt 3 miljoner kronor läggas som fördelas till hemslöjdskonsulentverksamhet (795 000), regional arkivverksamhet (563 000) och filmkulturell verksamhet (1 580 000) i Stockholm men ligger på andra anslagsposter.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

man. Det förekommer också relativt ofta att de tidsbegränsade och mindre utvecklingsstöden fördelas till fristående aktörer.

Det totala statliga anslaget till regional kulturverksamhet har ökat något sedan modellen infördes även i fasta priser, om än i ojämn takt och främst genom ett antal tillskott på senare år.

Figur 4.1 Statens stöd till regional kultur, 2013–2021

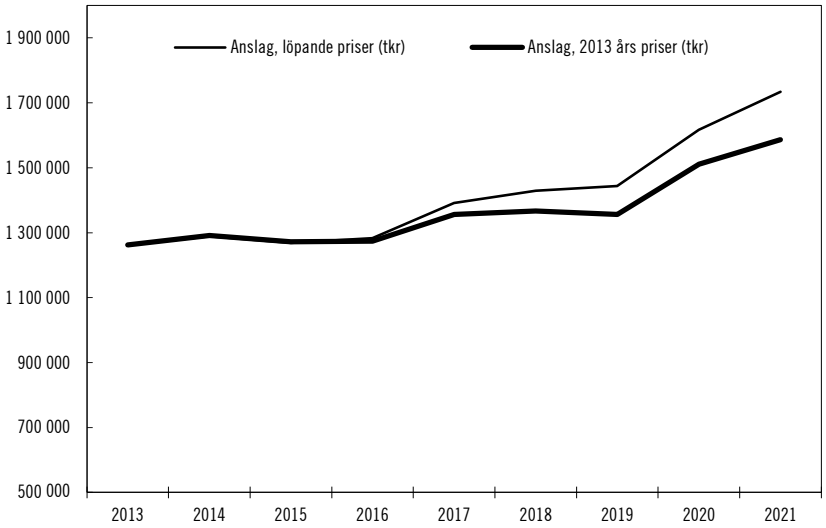

Källa: Kulturrådets regleringsbrev, anslag 1:6, ap. 1 och 3–6, dvs. utan vissa medel som fördelas av Kungliga biblioteket. Anslaget i fasta priser har beräknats med hjälp av SCB:s konsumentprisindex.

Som framgår har anslaget successivt ökats med relativt stora nominella belopp under senare år. Den skarpa uppgången framföra allt 2021 förklaras dock av det särskilda krisstöd som fördelades till regionerna och Gotlands kommun inom ramen för det regionala anslaget under pandemiåren. Även om man räknar bort detta har dock det årliga anslaget till samverkansmodellen höjts substantiellt i nivå både 2021 och 2022, utöver sedvanlig statlig pris- och löneomräkning.[2] Även om det särskilda pandemistödet nu avslutats, ligger det samlade anslaget därför fortfarande väsentligt högre än innan pandemin.

[2] När det var som mest, 2021, fördelade Kulturrådet cirka 218 miljoner kronor i särskilt pandemistöd till regionerna på detta anslag. År 2020 uppgick det till cirka 150 miljoner och 2022 hade det trappats ner till cirka 40 miljoner kronor. För en närmare beskrivning se *Kulturrådets årsredovisning 2022* (2023), s. 60.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Bilden blir dock mindre ljus om man skulle ta med siffror för 2022–2023 samt ta hänsyn till den ökande inflationen. Beräknat i fasta priser konsumentprisindex har det totala statliga anslaget för 2023 bara höjts med cirka tre procent jämfört med 2013, och detta är förstås inte mycket givet att nya områden också kommit till i kultursamverkansmodellen under resans gång. En påtaglig nedgång i värde har alltså inträffat under de senaste två åren och kan förväntas hålla i sig om inflationen ligger kvar på en hög nivå. Detta gäller dock för offentliga stöd på alla samhällsnivåer.

Den absoluta merparten av statsbidraget har årligen fördelats ut i klumpsummor till regionerna för vidare fördelning som verksamhetsstöd till olika huvudsakligen regionala, men även i vissa fall kommunala eller fristående, kulturverksamheter. Detta innebär att regionerna får medlen utan formella krav på att de ska användas till den ena eller andra verksamheten, samtidigt som det i praktiken går till så att Kulturrådet och respektive region kommer överens om vilka verksamheter som ska få finansiering ”i modellen”.[3] Detta innebär också att förhandlingar förs mellan Statens kulturråd och regionerna om vilka enskilda verksamheter som ska finansieras denna väg och hur finansieringsansvaret ska se ut (åtminstone på en övergripande nivå). Utifrån denna logik har ett fyrtiotal verksamheter ”förts in i modellen” sedan starten (se bilaga 4).

Utöver det stora verksamhetsstödet ryms som tidigare nämnts även ett mindre utvecklingsbidrag på anslag 1:6. Utvecklingsbidraget ska fördelas till tidsbegränsade utvecklingsinsatser av nationellt intresse. Både offentliga och fristående aktörer kan söka utvecklingsbidraget och 2017–2021 gick cirka 73 procent av bidraget till verksamheter med annan finansiering via samverkansmodellen. För utvecklingsbidraget har regeringen flera gånger angett särskilda prioriteringar i regleringsbrevet, till exempel att bild- och formområdet, arrangörer och interregional samverkan särskilt ska främjas.

Trots att utvecklingsbidraget är av begränsad omfattning har det, enligt både Kulturrådets och många andra parters bedömning, varit viktigt för att upprätthålla dynamik i samverkansmodellen genom att nya verksamheter (som ofta sedan blivit permanenta) kunnat lanseras med stöd av dessa medel. Av särskild betydelse har det bedömts vara för att stimulera ökad tillgänglighet till kultur. Som beskrevs i föregående kapitel är myndigheten dock bland annat kritisk mot det

[3] Detta framgår också av de riktlinjer som myndigheten beslutat. Se referatet av dessa i kap. 3.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

man uppfattar som en alltför detaljerad styrning av bidraget och önskar även se vissa förenklingar av den styrande förordningen.

4.2 Nationellt arbete med samverkansmodellen

Fördelningen av det statsbidrag som beskrivits ovan är kärnan i kultursamverkansmodellen. Rent praktiskt går denna fördelning till på så sätt att Statens kulturråd utgår från en bedömning av de, ofta tämligen allmänt hållna, kulturplaner med strategiska mål och visioner som regionerna tar fram med tre eller fyra års intervall, men sedan även förhåller sig till de mer specifika äskanden som regionerna lämnar in årligen. Dessa äskanden anger verksamhet för verksamhet vad regionerna vill satsa på kommande år och vilken medfinansiering som önskas från staten.

Med detta system för äskanden finns det alltså möjlighet för Kulturrådet att ta ställning till regionernas planerade fördelning till enskilda institutioner, liksom vilka verksamheter som ska föras in i (och i mycket sällsynta fall tas bort från) modellen. Framför allt det senare har visat sig vara viktigt då faktiska förändringar i medelsfördelningen i stor utsträckning har handlat om att, med pengar som tillkommit genom sedvanlig uppräkning av det statliga anslaget eller genom särskilda satsningar, föra in nya verksamheter i modellen.

Dialog och samråd

Relaterat till den årliga processen med att fördela medel och sedan följa upp fördelningen, har Statens kulturråd i enlighet med sitt uppdrag inrättat olika fora för dialog med främst regionala företrädare.[4] Till viss del utgår dessa dialoger från de regionala kulturplanerna och i andra delar rör de antingen mer allmänna frågor om kulturpolitiska trender eller mer specifika utvecklingsprojekt som enskilda regioner arbetar med för tillfället.

[4] Enligt 3 § förordningen (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd ska myndigheten representera staten i dialogen med berörda regioner och kommuner inom ramen för kultursamverkansmodellen. Kulturrådet ska också enligt 5 § samverka med berörda myndigheter, regioner och kommuner med ansvar enligt förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statliga bidrag till regional kulturverksamhet samt med institutioner, det civila samhället och andra aktörer.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Två gånger per år träffar företrädare för Kulturrådet respektive region för avstämning, antingen på plats eller i form av ett digitalt möte. Dessa avstämningar sker mellan kulturchefer och handläggare på regional nivå och motsvarande på Kulturrådet. Vidare arrangerar Kulturrådet tillsammans med myndigheterna i det nationella samverkansrådet regelmässigt en årlig samverkanskonferens för erfarenhetsutbyte på ett visst tema med företrädare för alla regioner, Kulturrådet organiserar även särskilda rundabordssamtal om aktuella frågor. Vid dessa olika möten är det i stort sett uteslutande tjänstepersoner som träffas.

Även andra centrala kulturmyndigheter och institutioner har egna fora för dialog regionalt och lokalt. Till exempel har Konstnärsnämnden egna kontakter med regionerna inom sitt konstnärspolitiska uppdrag och även egna överenskommelser med dessa. Filminstitutet har en särskild dialogverksamhet med intresseorganisationen Filmregionerna som samlar de 19 regionala filmverksamheterna, där man bjuder in till regionala nätverksträffar och organiserar erfarenhetsutbyte, samarbete och fortbildning. Kungliga biblioteket samråder löpande med till exempel de regionala biblioteksverksamheterna och även Riksantikvarieämbetet har egna kanaler ut till regioner och kommuner. Det finns fler exempel på sådana samverkansstrukturer, varav några beskrivs nedan.

Det nationella samverkansrådet

Enligt 10 § förordningen (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd ska det vid myndigheten finns ett samverkansråd med uppgift att samordna de nationella kulturpolitiska intressena inom ramen för kultursamverkansmodellen. Det anges särskilt att generaldirektören är ordförande i samverkansrådet samt att regeringen bestämmer vilka andra statliga myndigheter och nationella institutioner som ska ingå i samverkansrådet.

De myndigheter och institutioner som, förutom Kulturrådet, enligt regeringens beslut för 2023 ska ingå i rådet är Riksantikvarieämbetet, Konstnärsnämnden, Statens konstråd, Kungliga biblioteket, Riksarkivet, Filminstitutet, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksteatern och länsstyrelserna (en gemensam representant). Alla dessa har egna uppdrag från regeringen om att delta i samverkans-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

rådet. I dessa uppdrag sägs dock inte mer än att de ska delta i det samverkansråd vid Statens kulturråd som ska samordna de nationella kulturpolitiska intressena inom ramen för modellen.

Samverkansrådets arbetsformer bestäms av Kulturrådet i dialog med de ingående parterna. På senare tid har samverkansrådets parter träffats på chefsnivå (generaldirektörer eller motsvarande) minst ett par gånger per år. Vid dessa möten har rådet bland annat diskuterat de övergripande prioriteringar som ska ligga till grund för medelsfördelningen. Alla formella beslut om prioriteringarna fattas dock i Kulturrådets styrelse. Vidare diskuteras olika sektorers del i de regionala kulturplanerna och hur detta har utvecklats. Vid mötena beskriver även Kulturrådets tjänstemän för kretsen av myndighets- och institutionschefer vilka trender och tendenser som kan observeras i planerna och vad som framkommit i den löpande dialogen med de regionala tjänstepersonerna. I samverkansrådet diskuteras även parternas arbete med vissa sakfrågor och särskilt tvärgående perspektiv som berör flera, som nationella minoriteter och urfolket samernas kultur.

Utöver mötesaktiviteter som involverar chefskollektivet består samverkan på nationell nivå även av dialog tjänstepersoner emellan. I princip alla involverade myndigheter och institutioner har någon som arbetar specifikt med att bevaka regionernas kulturpolitik och de regionala kulturplanerna inom det egna ansvarsområdet. Dessa personer läser och kommenterar löpande nya planer, medverkar på olika sätt i dialogen med regionerna och, i förekommande fall, i framtagandet av särskilda rapporter eller sammanställningar inom respektive sektor.

Som synes avsätter de myndigheter som ingår i samverkansrådet bland annat tid till en relativt omfattande mötesverksamhet både på generaldirektörs- och tjänstemannanivå samt för läsning och bedömning av planer. I en kartläggning av administrativ resursåtgång som vi genomfört utifrån våra tilläggsdirektiv, har myndigheterna uppskattat sin arbetstid för olika arbetsmoment (upplägget för denna kartläggning beskrivs närmare i kapitel 5). Totalt uppskattas resursåtgången för myndigheterna (utom Kulturrådet) i denna undersökning till cirka 3 200 arbetstimmar per år, vilket motsvarar närmare två årsverken totalt.[5] Som flera påpekat tillkommer det dock, utöver detta

[5] Skattningarna av totalt nedlagd arbetstid per myndighet varierar mellan 70 timmar (Länsstyrelsen på Gotland) och 786 timmar (Riksantikvarieämbetet). Genomsnittet är 358 timmar per år.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

löpande arbete, diverse specialinsatser som är svåra att uppskatta men som också är knutna till arbetet med kultursamverkansmodellen, bland annat insatser för att ta fram särskilda fördjupningsrapporter och medverka vid tematiska möten.

Statens kulturråd uppger å sin sida att cirka sex årsverken avsätts totalt för arbetet med kultursamverkansmodellen och de regionala verksamheterna i Stockholm. Denna uppskattning inkluderar tid för en koordinatorstjänst, sakkunniga handläggare samt utredare men även tid för enhetschef, kommunikation och övriga stödfunktioner som administration, ekonomi m.m.

Den politiska dialogen på nationell nivå

Det har ofta efterfrågats en närmare dialog mellan politiker på regional nivå och politikerna nationellt, ett önskemål som även denna utredning fått ta del av. En sådan dialog har bitvis varit svår att åstadkomma, inte minst eftersom den svenska förvaltningsmodellen med dess små departement gör att många av statens kontakter med regionerna med nödvändighet kommer att behöva skötas via stabsmyndigheten Kulturrådet. Vidare är ett problem, i alla fall ur denna synvinkel, att det är svårt för ett enskilt statsråd (kulturministern) att diskutera till exempel ekonomiska prioriteringar med regionala politiker utanför den ordinarie budgetprocessen.

För att väga upp detta har Kulturdepartementet kommit att arrangera två större möten (från början var det ett) mellan kulturministern och regionala politiska företrädare per år. Vanligen har två ledande kulturpolitiker från såväl majoritet som opposition från var och en av de regioner som ingår i kultursamverkansmodellen deltagit i samrådet. På senare tid har även Region Stockholm och medverkande i det nationella samverkansrådet samt även vissa andra berörda parter bjudits in. Detta nationella samrådsmöte har innefattat presentationer av rådande läge och samarbetsformer samt gett utrymme för samtal om generella prioriteringar och utvecklingsmöjligheter för modellen som helhet. Den nationella dialogen har även behandlat ämnen som hur statlig och regional kulturpolitik möter andra politikområden som exempelvis närings-, utbildnings- och folkhälsopolitik. Agendan bereds som regel med SKR inför mötena men har,

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

åtminstone i jämförelse med motsvarande möten på området regional utveckling, genomgående hållits förhållandevis kort och öppen.

Redovisning och uppföljning

Även om Statens kulturråd sedan en tid tillbaka, bland annat som en följd av synpunkter från Statskontoret (se avsnitt 3.2), förenklat den nationella uppföljningen av det statsbidrag som fördelas inom kultursamverkansmodellen, är uppföljningsarbetet fortfarande substantiellt.[6] Att en hel del uppgifter behöver rapporteras till Kulturrådet och sedan sammanställas, handlar till del om det allmänna ekonomiadministrativa regelverk som gäller för statliga myndigheter och behovet av att säkerställa att de medel som fördelas går till avsett ändamål. Vissa krav går dock utöver detta, vilket också framgår av myndighetens nyligen antagna riktlinjer för arbetet med kultursamverkansmodellen.[7]

Enligt regleringsbrevet för 2023 ska Statens kulturråd till exempel redovisa ”kultursamverkansmodellens statliga och övriga offentliga bidragsgivning fördelat på de stödberättigade områdena” (det vill säga de sju konst- och kulturområdena). Vidare ska myndigheten bland annat, mot bakgrund av gällande avtal mellan staten och berörda konstnärsorganisationer om konstnärers medverkan och ersättning vid utställning av konstverk (MU-avtalet), särskilt redovisa i vilken grad ”institutioner som omfattas av kultursamverkansmodellen tillämpar avtalet”. Som dessa exempel visar ligger kraven på en viss typ av, ibland ganska detaljerad, uppföljning av medlens användning fördelad på konstområden i regeringens styrning och myndigheten kan inte på egen hand välja att ändra detta.

Den kartläggning av administrativ resursåtgång som vi själva genomfört, med utgångspunkt i våra tilläggsdirektiv, pekar också på att just den kvantitativa uppföljningen fortfarande är relativt betungande. Detta gäller inte minst för de uppgifter som samlas in för den så kallade Kulturdatabasen och som skapar en omfattande total uppgiftslämnarbörda, särskilt om man beaktar tidsåtgången på alla berörda kulturinstitutioner. Statens kulturråd uppger att cirka sex års-

[6] Arbetstidsåtgången uppskattades 2018 av Statskontoret till totalt mellan 7 och 9 årsarbetskrafter för de som arbetar med modellen och cirka 1 årsarbetskraft för Kulturrådet enbart. Detta gällde dock innan den kvalitativa uppföljningen förenklats. Statskontoret, *Uppföljnings- och utvärderingssystemet av kultursamverkansmodellen – en översyn* (2018), s. 27–29.

[7] ”Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna inom kultursamverkansmodellen” (Adm 2023/55), s. 12–14.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

verken används för arbetet med kultursamverkansmodellen totalt. I arbetet ingår bland annat att hantera kulturplaner, fördela bidrag, arrangera möten, driva det nationella samverkansrådet och uppföljning och analys. Till arbetet just med granskning och kvalitetssäkring av uppgifter i Kulturdatabasen avsätter Statens kulturråd årligen inte mer än 10–20 dagar, av ovan nämnda tid. Ser man till de institutioner som rapporterar in uppgifter blir bilden dock en annan, vilket beskrivs utförligare i kapitel 5.

4.3 Statsbidrag utanför modellen

Trots att en stor del av statsbidraget till kultur på främst regional, men även i viss mån kommunal nivå, fördelas via kultursamverkansmodellen, finns det även en rad andra stöd riktade till dessa samhällsnivåer på kulturområdet. Inte minst gäller detta ett antal utvecklingsbidrag som inrättats av staten för att främja en önskvärd utveckling inom centrala primärkommunala områden som skolan och kulturskolan. Utredningen har bland annat i uppdrag att överväga om det finns stöd av detta slag som snarare borde fördelas i samverkan och i sådana fall hur. Vi återkommer till våra bedömningar i denna del i kapitel 9.

Bidrag hos Statens kulturråd

Statens kulturråd administrerar i dag ett antal bidragsordningar med stöd som primärt riktar sig till kommuner, men i viss mån även regioner, och som befinner sig utanför kultursamverkanssystemet. Det mest omfattande av dessa är Skapande skola som fördelas till den som enligt skollagen (2010:800) är huvudman för grundskolan eller vissa andra särskilda utbildningsformer.[8] Syftet är, enligt förordningen (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan, att kulturella och konstnärliga uttryck ska integreras i skolan, och att elever ska få ökade möjligheter att tillsammans med professionell kulturverksamhet uppleva och utveckla förståelse för kulturens olika uttrycksformer samt utveckla sitt eget skapande.

[8] Från och med 2021 är förskolan inte längre målgrupp för bidraget.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Sedan Skapande skola-stödet infördes 2008 har det successivt räknats upp från 50 miljoner kronor per år till totalt cirka 201 miljoner kronor för 2023, varav en viss del dock beräknas för Kulturrådets administration.[9] Mer än två tredjedelar av de beviljade ansökningarna har under senare år kommit från kommunala huvudmän och resten från enskilda (med undantag för någon enstaka statlig huvudman). Det kan konstateras att mindre kommuner och friskolor inte söker medel i samma utsträckning som större kommuner respektive kommunala skolor. I syfte att få fler skolhuvudmän att söka bidraget har Kulturrådet på uppdrag av regeringen genomfört en genomlysning av stödet och därefter bland annat förenklat ansökningsförfarandet samt gjort det möjligt för skolhuvudmän att söka bidraget i samverkan.[10]

Vidare fördelar Statens kulturråd i dagsläget två olika stöd till kommunal biblioteksverksamhet utifrån förordningen (2018:66) om statsbidrag till folkbibliotek. Ett första är ett inköpsstöd till folk- och skolbibliotek som myndigheten fördelat sedan 1990-talet. Inköpsstödet ska bidra till att tillgången på litteratur på folk- och skolbiblioteken förbättras i syfte att främja intresset för läsning och litteratur bland barn. En förutsättning för bidrag är att kommunen avsatt egna medel till inköp av medier till folk- och skolbibliotek för ett belopp som uppgår till minst summan av föregående års medieanslag och att den del av anslaget som avser medier för barn och ungdomar inte har minskats. Inköpsstödet, som minst uppgår till 50 000 kronor, beräknas huvudsakligen efter antalet barn och ungdomar upp till 18 år i kommunen; den sökande ansöker alltså inte om ett visst belopp utan fördelningen bygger på nyckeltal. År 2022 fördelades totalt cirka 35 miljoner kronor i inköpsstöd till 266 mottagare.

Kulturrådet fick därutöver i regleringsbrevet för 2021 i uppdrag att genomföra en satsning 2021–2023 för en stärkt biblioteksverksamhet i syfte att öka utbudet och tillgängligheten till biblioteksverksamhet i hela landet. Ett särskilt stöd kallat Stärkta bibliotek har fördelats till kommunerna i detta syfte de senaste åren med stöd av förordningen (2018:66) om statsbidrag till folkbibliotek. Det upp-

[9] Det ska även nämnas att anslaget också får användas för statsbidrag till andra verksamheter som syftar till att stärka kultur i skolan. Om detta inte ryms inom förordningen om bidrag till kulturell verksamhet i skolan ska statsbidrag lämnas enligt förordningen (2012:517) om statsbidrag till kulturella ändamål.

[10] Se t.ex. rapporten *Ett nytt Skapande skola – utvecklingsvägar för bidraget Skapande skola* (Ku2021/02502).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

gick 2021 och 2022 till 150 miljoner kronor och 2023 till 75 miljoner kronor (anslag 1:2, ap. 9). Det ska också nämnas att Kulturrådet i regleringsbrevet för 2021 även fick i uppdrag att genomföra en satsning 2021–2023 på ett läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier. För detta avsattes 30 miljoner kronor 2023 (anslag 1:2, ap. 1). Båda dessa uppdrag ska avrapporteras till regeringen under 2024.

Statens kulturråd fördelar även ett särskilt utvecklingsbidrag till den kommunala kulturskolan. De statliga insatserna till stöd för kulturskolan bygger på ett särskilt av riksdagen antaget övergripande mål som säger att syftet är att främja kulturskolans möjligheter att erbjuda barn och unga undervisning av hög kvalitet i kulturella och konstnärliga uttryckssätt, liksom möjligheterna till såväl fördjupning som bredd i undervisningen med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar.[11] Bidraget till kulturskolor fördelas av Kulturrådet i enlighet med förordningen (2019:470) om statsbidrag till kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet.

Statsbidraget uppgick 2023 till totalt 100 miljoner kronor (anslag 1:2, ap. 9), vilket är en halvering jämfört med föregående år på grund av att en tillfällig tvåårig satsning löpt ut. Av landets kommuner har under senare år kring 250 sökt bidraget. Ansökningarna har främst fokuserat på insatser för att nå nya målgrupper i exempelvis socioekonomiskt utsatta områden.[12]

Det finns även vissa andra stödordningar som i sin helhet eller huvudsakligen går till offentliga verksamheter på kommunal eller regional nivå. För det första bör det nämnas att Kulturrådet har i uppgift att samordna läsfrämjande insatser av nationellt intresse och mer specifikt att utveckla projektet ”Bokstart”, ett initiativ för att stimulera föräldrar att tidigt stötta barnen i deras språkutveckling, så att det bland annat kan nå fler regioner i landet. Projektet genomförs framför allt inom barnhälsovården och förskolan. År 2022 fördelades cirka 15 miljoner kronor som utvecklingsbidrag till 44 bidragsmottagare på kommunal och regional nivå. För ändamålet ska det enligt Kulturrådets regleringsbrev avsättas minst 20 miljoner kronor 2023.

[11] *En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna* (prop. 2017/18:164).
[12] Det ska nämnas att detta anslag 2022 och 2023 även använts för statsbidrag till aktörer som bedriver undervisning med nationell spetskompetens där barn och unga kan fördjupa sig inom ett visst konstnärligt uttryck eller ett musikinstrument. Detta ryms inte inom förordningen om bidrag till kulturskoleverksamhet och statsbidrag har då i stället lämnats med stöd av förordningen (2012:517) om statsbidrag till kulturella ändamål.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Även vissa mindre projektbidrag, till exempel det som är kopplat till fristadsprogrammet (kring två miljoner kronor per år) kan sägas vara statsbidrag till kommunal kulturverksamhet eftersom bidragsmottagarna är verksamma inom den kommunala organisationen. Hur några av dessa olika bidrag hanteras i den kommunala verksamheten beskrivs närmare i kapitel 6.

Bidrag från andra myndigheter och institutioner

Även flera av de andra myndigheterna inom kulturområdet fördelar statliga stöd som åtminstone delvis riktas till regioner och kommuner. Till exempel kan de bidrag som fördelas av Riksantikvarieämbetet nämnas. Myndigheten har framför allt det så kallade kulturmiljövårdsanslaget (anslag 7:2). Från detta fördelas statliga medel som via länsstyrelserna lämnas till kulturmiljövårdande insatser runt om i landet. Bidraget används främst till vård av och information om kulturhistoriskt värdefulla byggnader, landskap och fornlämningar. Innevarande år fördelade Riksantikvarieämbetet cirka 254 miljoner kronor till länsstyrelserna, som i sin tur ska fördela det vidare. Bidragen kan sökas av enskilda, stiftelser och bolag men även kommuner. Inom ramen för anslaget ryms även vissa öronmärkta medel, som ibland går till kommuner och regioner, till exempel det tillfälliga stödet för arbetet med Sveriges 15 världsarv. Enligt Riksantikvarieämbetets regleringsbrev får fyra miljoner kronor av anslaget per år användas i syfte att stärka den lokala och regionala implementeringen av Sveriges världsarvstrategi fram till och med 2023.

Ett annat exempel på ett i sammanhanget relevant statligt stöd är Filminstitutets direktstöd till kommuner för skolbiosatsningar och annan filmpedagogisk verksamhet. Inom ramen för stöd till lokal filmkulturell verksamhet för barn och ungdom fördelades 2022 till exempel cirka 3,3 miljoner kronor till ett fyrtiotal kommuner. Filminstitutets särskilda stöd till talangutveckling i hela landet och vissa särskilda, tidsbegränsade insatser riktar sig också till regionerna och regionala aktörer specifikt. Inom ramen för den nu pågående, pandemirelaterade satsningen ”Talent to Watch”, avsätts till exempel 12,5 miljoner kronor för regionerna 2022.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

4.4 Särskilda statsbidrag till det fria kulturlivet

Statsbidrag som fördelas via kultursamverkansmodellen kan, som beskrivs i kapitel 7, fördelas vidare till fristående kulturaktörer av regionerna. Merparten av det statliga stödet till det fria kulturlivet fördelas dock på andra sätt. Grundläggande stöd finns, till att börja med, inom ramen för den statliga konstnärspolitiken som riktar sig till yrkesverksamma inom områden som bild och form, musik, teater, dans och film. Merparten av detta stöd hanteras av Konstnärsnämnden som fördelar stipendier och bidrag inom alla konstområden, utom på ordområdet som hanteras av Sveriges Författarfond.

Konstnärsnämnden har en lång rad stöd, bland annat arbetsstipendier på ett, två eller fem år, långtidsstipendier, assistentstipendier (inom bild och form), bidrag till internationellt utbyte och resebidrag. I myndigheten finns även den särskilda verksamheten Kulturbryggan som stödjer projekt som särskilt främjar förnyelse och utveckling inom kulturområdet.[13] Sammantaget fördelade staten via Konstnärsnämnden 2022 cirka 277 miljoner kronor till konstnärer och kulturutövare i hela landet. Det var en högre summa än tidigare år, vilket berodde på att regeringen avsatt särskilda medel för återstart efter pandemin som använts till att förstärka den ordinarie bidragsgivningen. År 2023 disponerar myndigheten 271 miljoner kronor för stipendier och bidrag.

Kulturrådets stöd till det fria kulturlivet

Kulturrådet har både projekt- och verksamhetsstöd till aktörer inom det fria kulturlivet av stor betydelse för kulturutbudet i hela landet. Myndigheten uppskattar själv att cirka tolv procent av det totala stödet betalas ut till aktörer i det man benämner det civila samhället.

Bland annat fördelar myndigheten verksamhets- och projektbidrag till fria aktörer inom scenkonsten (dans, musik och teater). Dessa stöd uppgick enligt myndighetens årsredovisning totalt till cirka 192,5 miljoner kronor 2022. Särskilda medel fördelades även som verksamhets- och projektstöd till musikarrangörer (totalt 89,3 miljoner kronor 2022). Gemensamt för dessa stöd är att de är riktade till fria

[13] Kulturbryggan fördelade 2022 cirka 26 miljoner kronor till aktörer som mestadels är att räkna till det fria kulturlivet. Beviljandegraden var, i likhet med hur det ofta ser ut hos t.ex. forskningsfinansiärer, inte högre än ungefär sju procent.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

aktörer utan offentlig huvudman men också att de inte är avsedda för verksamheter som har stöd inom ramen för kultursamverkansmodellen.[14]

Vidare fördelar Kulturrådet sedan 2022 även ett särskilt stöd till konsert- och samarbetsprojekt inom musikområdet, vilket tidigare låg på Statens musikverk. Det avser bland annat insatser för aktörer som är av central betydelse för musikområdet och som säkrar produktion, speltillfällen, arbetstillfällen samt bevarar kompetens inom sektorn, samt stödjande insatser till samarbetsprojekt och verksamheter som bidrar till att stärka den nationella infrastrukturen. År 2022 fördelades cirka 23 miljoner kronor till ändamålet.

Kulturrådet fördelar även stöd till fria aktörer inom området bildkonst, form och konsthantverk. Totalt fördelades 2022 cirka 63,4 miljoner kronor i verksamhets- och projektbidrag till olika aktörer på detta område. Vidare fördelades samma år 18 miljoner kronor i verksamhetsbidrag till fem främjandeorganisationer inom bildkonst, form och konsthantverk och 2,5 miljoner kronor till 17 konstnärliga produktionsplatser.

Dessutom bör ett antal specialdestinerade stöd av betydelse för kulturens spridning i hela landet nämnas i detta sammanhang. Som lokalhållande organisationer är Folkets hus och parker, Bygdegårdarnas Riksförbund och Riksförbundet Våra Gårdar utpekade av regeringen som mottagare av statsbidrag (inga belopp nämns i regleringsbrevet men 2022 fördelades totalt 26,6 miljoner kronor till Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté för fördelning mellan dessa organisationer). Detsamma gäller verksamheten Skådebanan, en ideell sammanslutning som består av ett antal regionala organisationer som arbetar för att göra konst och kultur tillgängliga för alla, som pekas ut i myndighetens regleringsbrev (2,7 miljoner kronor 2022).[15] Centrala amatörkulturorganisationer får också ett särskilt stöd av Kulturrådet. År 2022 fördelades cirka 13,4 miljoner kronor till 24 bidragsmottagare (se vidare kapitel 7).

Det ska även nämnas att det bland Kulturrådets olika bidrag också finns ett antal som är öppna både för fria och offentliga aktörer. Det

[14] Se t.ex. https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/verksamhetsbidrag-till-fria-musikgrupper/ med regler för verksamhetsbidrag till fria musikgrupper (kontrollerad 10 augusti 2023).
[15] Ytterligare utpekade aktörer av betydelse för kulturens spridning i landet skulle kunna nämnas i detta sammanhang. Särskilt utpekade i myndighetens regleringsbrev som ”aktörer av kulturpolitiskt intresse” vilka ska uppbära stöd är också verksamheter som Dansnät Sverige, Eric Sahlström-institutet och Internationella Vadstena akademin.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

gäller bland annat verksamhets- och projektbidrag för att stödja nationella minoriteters kultur (cirka 18 miljoner kronor 2022) och medel som fördelas till läsfrämjande insatser, som både kan sökas av kommuner/regioner och fria aktörer som föreningar, boklådor och studieförbund (cirka 23 miljoner kronor 2022).

Bidrag från andra kulturmyndigheter

På kulturområdet finns även ett stort antal andra stöd av betydelse för det fria kulturlivet. Till exempel fördelar stiftelsen Svenska Filminstitutet, även om man bortser från de stora produktionsstöd som är riktade till filmbranschen, en rad olika stöd inom området distribution och visning som är särskilt viktiga även för det ideella kulturlivet. Bland annat har stiftelsen ett stöd till distribution, filmfestivaler och plattformar för visning av värdefull film som uppgick till cirka 21,5 miljoner kronor 2022. Vidare fördelades 2022 cirka 7,3 miljoner kronor till medlemsorganisationer för biografer, som Folkets hus och parker, Våra Gårdar och Folkets bio.

Även Riksantikvarieämbetet fördelar ett antal bidrag av betydelse för det fria kulturlivet. För det första fördelas varje år ett bidrag till ideella organisationer inom kulturmiljöområdet. År 2023 fick 24 organisationer dela på cirka 4,7 miljoner kronor i bidrag. Vidare fördelar myndigheten stöd på nio miljoner kronor per år till kulturarvsarbete och stöd på åtta miljoner kronor per år till arbetslivsmuseer. Bidragen fördelas med stöd av förordningen (2017:628) om statsbidrag till kulturarvsarbete och kan sökas av arbetslivsmuseer, hembygdsmuseer och ideella kulturarvsverksamheter för att bevara och utveckla kulturhistoriska värden. Bidraget riktar sig i första hand till civilsamhällets organisationer.

Riksarkivet som myndighet har ett förvaltningsanslag på cirka 468 miljoner kronor 2023. Av detta får en mindre del också användas för att stödja enskilda arkiv. Av anslaget ska 6,9 miljoner användas för verksamhetsbidrag till stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek och högst 2,8 miljoner kronor får användas för bidrag till enskilda arkiv i enlighet med förordningen (2007:1368) om statsbidrag till enskilda arkiv. Bidrag fördelas, förutom till föreningsarkiv i Stockholms län, till enskilda arkivinstitutioner och arkivorganisationer med verk-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

samheter av rikskaraktär vilka inte omfattas av kultursamverkansmodellen. Bidrag bereds i ett särskilt samarbetsråd för enskilda arkiv.

Nämnden för hemslöjdsfrågor har i uppdrag att främja hemslöjd i hela landet. Enligt regleringsbrevet för 2023 har nämnden ett statligt anslag på cirka 11,8 miljoner kronor, varav cirka 2,6 miljoner används för drift av myndighetens kansli och cirka 9,2 miljoner avsatts för främjande av hemslöjd. I det senare ingår bland annat organisationsbidrag till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund, bidrag till verksamhet med nationella slöjdutvecklare, fortbildning och en årlig informationskonferens. En mindre del av medlen kan även fördelas i bidrag till projekt inom hemslöjdsområdet.

4.5 Kulturstöd utanför kulturpolitiken

Utanför det kulturpolitiska området i snäv mening finns även ett antal statsbidrag som helt eller delvis är riktade till både offentliga och fristående kulturaktörer. Om man bortser från en sektor som skolan, vilken naturligtvis är helt avgörande för landets kulturliv men utgör ett område för sig som kommenteras på annan plats i betänkandet (kapitel 10), finns det en rad statliga stöd som är relevanta att känna till. Några viktiga exempel är följande stödordningar.

Av stor betydelse är till att börja med det statsbidrag som fördelas via Folkbildningsrådet till landets folkhögskolor och studieförbund. Det statliga bidraget till folkbildningen uppgick 2022 till cirka 4,6 miljarder kronor. Folkbildningsrådet använder olika principer och kriterier när det fördelas. Till folkhögskolorna fördelas statsbidraget huvudsakligen som verksamhetsbidrag (cirka 85 procent av anslaget) utifrån hur omfattande folkhögskolans verksamhet är, men även som extra bidrag till särskilda insatser. För studieförbunden gäller att bidraget generellt sett fördelas i efterhand utifrån hur mycket verksamhet de redan har genomfört. Det ordinarie statsbidraget till studieförbunden delas även in i olika typer: ett generellt verksamhetsbidrag är den absolut största delen (cirka 80 procent av anslaget) men mindre delar fördelas även som särskilda organisations- och tillgänglighetsbidrag. Ungefär fem procent av det totala statsbidraget går till så kallade särskilda insatser inom folkbildningen. De senaste åren har de bland annat varit inriktade på nyanländas etablering, arbetsmarknadsåtgärder och mänskliga rättigheter.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har i uppdrag att ta fram och sprida kunskap om ungas levnadsvillkor och civilsamhällets villkor, men fördelar också statsbidrag till en rad organisationer, varav många kan sägas syssla med kulturverksamhet i någon form. Myndigheten fördelar organisations- och projektbidrag till verksamheter som stödjer ungas ideella engagemang, och initiativ som rör kultur, språk, identitet och delaktighet i samhället samt HBTQI-personers ställning. Ett starkt fokus är antirasism och diskriminering. Totalt fördelade myndigheten 2022 cirka 440 miljoner kronor i organisationsbidrag (särskilda stöd med anledning av pandemin och kriget i Ukraina borträknade) och 75 miljoner kronor i projekt- och verksamhetsbidrag.[16]

Boverket fördelar flera stöd av betydelse för kulturverksamhet runt om i landet. Ett exempel är investeringsbidraget till allmänna samlingslokaler som kan lämnas för nybyggnad, tillbyggnad, ombyggnad och inköp av en allmän samlingslokal. Detta bidrag riktar sig till ideella organisationer. Boverket fördelar även statsbidrag till det som kallas icke-statliga kulturlokaler. Boverkets så kallade samlingslokalsdelegation fördelar årligen detta stöd till ombyggnader, tillgänglighetsskapande insatser och standardhöjande reparationer efter ansökan. Fyra av tio stödmottagare var det senast redovisade året länsmuseer. För innevarande år uppgår detta stöd enligt riksdagsbeslut till cirka 9,8 miljoner kronor årligen (anslag 1:5), varav en del används för myndighetens administration.

Stödet till icke-statliga kulturlokaler är värt att särskilt kommentera eftersom Boverket hemställt hos regeringen om förändringar av stödet och vi, enligt våra direktiv, särskilt ska beakta stödets relation till samverkansmodellen.[17] Enligt Boverket tar handläggningen av stödet i dag onödigt mycket resurser i anspråk, bland annat eftersom förordningen (1990:573) om stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler inte setts över på många år och innehåller både ålderdomliga formuleringar och otydligheter. Boverket påpekar bland annat att beskrivningen av vilka lokaler som kan beviljas bidrag utifrån ett nutida kulturbegrepp är snäv eftersom den bara tar upp musei-, teater- och konsertlokaler. Myndigheten menar, till exempel, att även konsthallar och cirkusar borde kunna omfattas då de är angelägna ur kulturpoli-

[16] Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Årsredovisning 2022* (2023), s. 74–76.
[17] Se t.ex. Boverkets skrivelse den 26 oktober 2021, ”Hemställan till regeringen att besluta om förändrade bestämmelser i förordning (1990:573) om stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler” (dnr 5148/2021).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

tisk synpunkt. Vidare påtalar Boverket att handläggningen av ärendena skulle kunna effektiviseras om stödet inte behövde hanteras av samlingslokalsdelegationen.

Även Tillväxtverket har stödordningar som är direkt riktade till kulturaktörer. Till exempel fördelar myndigheten statsbidrag till film- och Tv-produktioner i Sverige enligt förordningen (2022:1386) om statligt stöd till produktion av audiovisuella verk. År 2023 uppgick stödet totalt till 100 miljoner kronor, varav cirka 6,6 miljoner beräknas användas för myndighetens administration.

Det ska också nämnas att Tillväxtverket fördelar stora medel från Europeiska regionala utvecklingsfonden (Regionalfonden). Dessa medel är inriktade mot miljö, forskning, företagande och digital infrastruktur men projekten har många gånger viktiga kulturkomponenter, inte minst projekt inom fältet kulturella och kreativa näringar. Tillväxtverket fördelar totalt 8 miljarder åren 2021–2027 uppdelat på ett antal ”programområden”, det vill säga geografiska områden med gemensamma utmaningar eller målsättningar.

4.6 Nationell överblick och samordning

Flera myndigheter har särskilda uppdrag när det gäller den nationella överblicken inom det egna ansvarsområdet. Exakt hur detta tolkas varierar men generellt innefattar det en kunskap om det relevanta kulturområdets tillstånd i olika delar av landet, inte minst i syfte att kunna identifiera problem och utvecklingsbehov. Ett antal myndigheter har därutöver även andra, mer avgränsade, uppdrag inriktade på kunskapsinsamling och överblick. För att bedöma hur staten samspelar med regioner och kommuner är det, utöver bidragsgivningen, viktigt att även känna till en del om detta arbete. Flera statliga myndigheter har också ansvar för direkt samordnande verksamhet samt finansiering och drift av konst- och kulturprojekt som även involverar regional och kommunal nivå i olika grad. Både kunskapsuppdrag och viktigare exempel på egen verksamhet som når ut lokalt och regionalt hos centrala kulturmyndigheter och kulturinstitutioner beskrivs i det följande.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Statens kulturråd

Statens kulturråd har ett generellt uppdrag om att ha nationell överblick inom sitt ansvarsområde. I praktiken innebär det till exempel att myndigheten samlar in och sammanställer uppgifter om hur de stöd används som myndigheten fördelar samt vilka effekter de kan förväntas ha. Vidare genomför myndigheten tematiska kartläggningar av olika kulturområdens utveckling, sammanställer viss statistik m.m. Det huvudsakliga statistikansvaret och det egentliga utvärderingsuppdraget när det gäller den offentliga kulturpolitiken har dock lagts på en annan myndighet, Myndigheten för kulturanalys.

Statens kulturråd driver även verksamheter inom specifika områden med tydlig inriktning på kunskapsuppbyggnad, till exempel det man kallar ett kulturskolecentrum, som inte bara arbetar med bidragsfördelning utan även ska vara ett nationellt kunskapscenter för stöd till landets kulturskolor. Ytterligare ett exempel är att Kulturrådet följer upp läsfrämjande insatser av nationellt intresse i arbetet med det inom myndigheten organiserade läsrådet. Generellt kan sägas att myndighetens kunskapsuppbyggnad ofta vilar på att de medarbetare som handlägger olika stödordningar bygger upp stor kunskap inom ett visst konst- eller kulturområde och med tiden skaffar sig nationell överblick. Detta gäller förstås även de som arbetar med kultursamverkansmodellen och regionala kulturplaner, ett arbete som ger möjlighet till jämförelser mellan olika delar av landet etc.

Konstnärsnämnden

Konstnärsnämndens grunduppdrag handlar om att främja konstnärlig utveckling och förnyelse via stipendiefördelning (se ovan), men myndigheten har enligt instruktionen även ett särskilt ansvar för att analysera och sprida kunskap om konstnärers ekonomiska och sociala villkor inom alla konstområden. I detta syfte har myndigheten bland annat en särskild funktion med utredare för kunna analysera konstnärers villkor. I kunskapsförmedlande syfte samverkar myndigheten också regionalt och lokalt. Detta tar sig bland annat uttryck i särskilda överenskommelser med sammantaget tolv regioner i syfte att stödja regionerna i arbetet med konstnärspolitiska

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

frågor.[18] Myndigheten genomför även särskilda dialogmöten med dessa regioner.

Konstnärsnämnden arbetar också med samverkansprojekt på förslag från aktörer runt om i landet, bland annat i syfte att främja konstnärlig utveckling även utanför storstadsregionerna. Förslagen handlar framför allt om att starta internationell residensverksamhet men även om olika former av publika program. Ett femtiotal residensvistelser och publika program arrangerades eller finansierades 2022 av Konstnärsnämnden i samarbete med lokala aktörer inom ramen för de olika internationella programmen för bild och form (IASPIS), musik, dans, cirkus och teater.

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet har som nationell kulturarvsmyndighet ansvar för frågor om både kulturlandskap, kulturmiljöer, kulturföremål och museer. Mycket av myndighetens arbete har sin grund i kulturmiljölagen (1988:950), men man arbetar också utifrån nationella kulturmiljömål där det bland annat anges att kulturmiljöarbetet ska främja ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas, och att kulturmiljön ska tas till vara i samhällsutvecklingen. I myndighetens uppdrag ingår, utöver den bidragsfördelning som nämnts ovan, bland annat att följa och analysera museioch kulturarvsarbetet samt att skapa och förmedla användbar information och kunskapsunderlag på området.

Riksantikvarieämbetets uppdrag innebär en rad uppgifter av samordnande och stödjande karaktär, varav flera också kan vara av direkt relevans för verksamhet på kommunal och regional nivå. Myndigheten har bland annat inrättat en centrumfunktion för att utveckla kulturarvsarbetet där det ingår att samla in och förmedla kunskaper till och för museer och där det erbjuds teknik- och metodstöd för utveckling av utställningsmediet. Riksantikvarieämbetet förvaltar också nationella databaser för kulturhistorisk information såsom Fornreg, Arkivsök, Fornsök, Kringla och K-samsök samt Bebyggelseregistret.

[18] För närvarande finns överenskommelser med Regionsamverkan Sydsverige (Blekinge, Halland, Jönköpings län, Kalmar län, Kronoberg och Skåne), Kultur i Norr (Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Jämtland Härjedalen) samt Västra Götalandsregionen tillsammans med Region Värmland.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

När det gäller samverkan kan det också särskilt nämnas att myndigheten, tillsammans med länsstyrelserna och i dialog med kulturmiljöarbetets andra aktörer, tagit fram ett större visionsdokument för kulturmiljöarbetet 2030. Riksantikvarieämbetet medverkar också på chefsnivå i sådana fora som Rådet för hållbara städer och Miljömålsrådet, liksom i den styrgrupp som finns för särskild myndighetssamverkan på området gestaltad livsmiljö (tillsammans med Boverket, ArkDes och Konstrådet).

Riksarkivet

Riksarkivet har enligt sin instruktion det särskilda ansvaret för den statliga arkivverksamheten men även för den arkivvård i landet som framgår av arkivlagen (1990:782) och arkivförordningen (1991:446). Riksarkivet ska ha nationell överblick över arkivfrågorna och följa arkivverksamheten i landet. Bland annat innefattar uppdraget att verka för utveckling av metoder för framställning, bevarande och tillgängliggörande av handlingar som ett led i förvaltningsutvecklingen. Myndigheten ska även ge kommunerna råd i arkivfrågor och verka för ökad enhetlighet och samordning mellan den statliga och den kommunala arkivhanteringen.

Som en del av sitt uppdrag främjar Riksarkivet kunskapsuppbyggnad inom många arkivrelaterade områden, inte minst kring digitalt bevarande. Myndigheten tillhandhåller också digitala söksystem, digitaliseringstjänster och arkiveringsrutiner. Det ska särskilt nämnas att Riksarkivet, för att stärka enhetligheten i den offentliga arkiveringen, lyft behovet av en ny arkivlagstiftning som innefattar en utökad föreskriftsrätt för myndigheten om bevarande och gallring. Denna skulle inte bara, som i dag, gälla för statliga myndigheter utan för hela den offentliga förvaltningen, inklusive de cirka 300 kommunala och regionala arkivmyndigheterna.

Kungliga biblioteket

Kungliga biblioteket har enligt sin instruktion bland annat i uppdrag att ha nationell överblick och främja samverkan samt tillhandahålla informationssystem och verka för utveckling och samordning av digitala tjänster inom det allmänna biblioteksväsendet. För detta och

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

relaterade uppgifter disponerade myndigheten 2023 cirka 59,5 miljoner kronor i specialdestinerade medel inom kulturbudgeten (anslag 1:6, ap. 2).

Myndighetens samordningsuppdrag innefattar även en rad mer specificerade uppgifter till vilka delar av dessa medel ska användas. Bland annat anger regeringen i regleringsbrev att bidrag ska fördelas till vissa delar av biblioteksområdets nationella infrastruktur som lånecentrals- och depåbiblioteksverksamhet, nationella digitala bibliotekstjänster riktade mot de nationella minoritetsspråken och andra språk än svenska samt fortsatt drift av Digiteket i syfte att stödja tillhandahållandet av likvärdig biblioteksverksamhet i hela landet. Av anslagsposten får högst tio miljoner kronor fördelas till en satsning på nationella minoriteters bibliotek enligt ett särskilt uppdrag från regeringen. Högst tio miljoner kronor får användas för att ta fram former för stärkt samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet samt för att bidra till den långsiktiga utvecklingen för vissa nationella digitala bibliotekstjänster för prioriterade målgrupper.

Statens konstråd

Statens konstråd ska enligt sin instruktion beställa och förvärva god samtidskonst till statens byggnader och lokaler, men även arbeta bredare och medverka till skapandet och utvecklingen av offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer generellt i landet, samt utveckla och sprida kunskap inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer.

En del av myndighetens uppdrag är särskilt inriktat på icke-statliga miljöer, och i denna del av verksamheten drivs en lång rad gestaltningsprojekt tillsammans med bland annat kommuner. Myndighetens resurser för konstinköp och konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön (anslag 4:2, ap. 1) räknas dock inte löpande upp för kostnadsökningar och resurserna till denna typ av konkret samverkan har därför kommit att urholkas tämligen kraftigt över tid. Bortsett från särskilda satsningar i samband med pandemin har anslaget de senaste åren legat på cirka 43 miljoner kronor.

Myndigheten har även varit aktiv genom särskilda satsningar på samverkan med andra samhällsnivåer, som ”Konst händer” 2016–2018. Statens konstråds uppdrag i Konst händer var att genom konstnärlig

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

gestaltning bidra till att skapa platser för möten och mer engagerande boendemiljöer för alla, och tillsammans med lokala organisationer i det civila samhället arbeta fram praktiska exempel på hur miljonprogrammet kunde berikas konstnärligt. Konst händer initierades genom en öppen utlysning riktad till civilsamhällesorganisationer och resulterade i 19 konstnärliga verk på 15 platser.

Statens konstråd hade 2010–2013 även i uppdrag att, tillsammans med Boverket, Riksantikvarieämbetet och ArkDes, utveckla helhetssynen i planeringen och byggandet av offentliga miljöer. Regeringsuppdraget ”Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer” innefattade tretton särskilda samverkansprojekt riktade till bland annat kommuner, landsting och privata fastighetsägare. Uppdraget kom att bli början på Statens konstråds arbete med det som i dag blivit politikområdet gestaltad livsmiljö. År 2018–2020 hade myndigheten sedan, som en del i den då nyligen lanserade politiken för gestaltad livsmiljö, i särskilt uppdrag att verka för stärkt kunskapsutveckling inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer.[19] Inom projektet arbetade man med tre separata utlysningar av medel, forskning, nätverksbyggande och kunskapsutveckling. Inom projektet tog ett trettiotal kommuner och regioner fram rutiner för sitt arbete med offentlig konst eller genomförde faktiska konstprojekt.[20]

Nämnden för hemslöjdsfrågor

Nämnden för hemslöjdsfrågor arbetar för att stärka hemslöjden i landet ur såväl kultur- som närings- och hållbarhetsperspektiv. Syftet är bland annat enligt myndighetens regleringsbrev att tillvarata och utveckla hemslöjdens material- och teknikkunskap, formspråk och traditioner. Vidare är ett syfte att öka barns och ungdomars intresse för utövande av olika slöjdtekniker.

Som nämnts ovan fördelar nämnden vissa verksamhets- och organisationsbidrag samt årliga projektbidrag, men en viktig del av arbetet är också omvärldsbevakning, utbildning och samverkan med regionala hemslöjdskonsulenter, civilsamhällets organisationer och andra kulturmyndigheter. I syfte att sprida kunskap och information anordnar

[19] Av det ursprungliga uppdraget framgår att detta även var tänkt att kunna ingå som ett långsiktigt ansvarområde inom myndighetens ordinarie verksamhet.
[20] Statens konstråd, *Vi förändrar varandra: Kunskapsnav offentlig konst* (2020).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Nämnden för hemslöjdsfrågor bland annat konferenser och seminarier.

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes)

ArkDes ska enligt sin instruktion stärka kunskapen om och främja intresset för arkitekturens, formens och designens värden och betydelse för individen och för samhällsutvecklingen. I detta uppdrag ligger bland annat att sprida kunskap och att samverka på nationell, regional och lokal nivå med andra berörda aktörer, både inom civilsamhället och det offentliga.

ArkDes ska även vara en nationell mötesplats för aktörer inom sitt område samt driva och stödja utställningsverksamhet och annan pedagogisk och debatterande verksamhet för att stärka arkitekturens, formens och designens ställning i samhället (det s.k. mötesplatsuppdraget). Myndigheten ska verka för att de mål som riksdagen har fastställt för arkitektur, formgivning och design uppnås samt följa upp politikens genomslag på området och vid behov föreslå åtgärder för att stärka måluppfyllelsen. Arbetet i denna del har resulterat i en rad publikationer, utbildningstillfällen, konferenser och nätverk tillsammans med myndigheter som Boverket, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd (som nämnts har dessa en strukturerad myndighetssamverkan). Inom ramen för arbetet har ArkDes även genomfört utlysningar av medel till specifika forsknings- och utvecklingsprojekt, bland annat tillsammans med Formas, Boverket och Vinnova. Myndigheten disponerar ett särskilt anslag på 5 miljoner kronor (anslag 1:4, ap. 1) för forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet.

Varje år beskriver ArkDes även de stora dragen i hur politikområdet gestaltad livsmiljö utvecklats, vilka framsteg som gjorts och vilka utmaningar som bör hanteras, i en särskild rapport.[21] Dessa uppföljningar beskriver de nationella myndigheternas arbete men har över lag ett starkt fokus på arbete i regioner och framför allt kommuner.

[21] Den senaste rapporten tar ett bredare grepp än vanligt utifrån att det gått fem år sedan målen för gestaltad livsmiljö-politiken beslutades: ArkDes, *Ett samhälle som håller ihop: En uppföljning av Politik för gestaltad livsmiljö 2022 och medskick inför framtida arbete* (2022).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Stiftelsen Svenska Filminstitutet

Svenska Filminstitutet är en stiftelse som sedan 1 januari 2017 finansieras med statliga medel. Verksamheten utgår från målen för den nationella filmpolitiken.[22] Filminstitutet har, utöver de stöd till produktion och distribution som nämnts ovan, även mer allmänna uppdrag inom sitt fält, till exempel med bäring på det svenska filmarvets bevarande och tillgängliggörande samt barns och ungas kunskap om film och rörlig bild.

Filminstitutets uppdrag preciseras årligen i det riktlinjebeslut från regeringen som kommer med statsanslaget. Där slås det för 2023 bland annat fast att Filminstitutet ska verka för att den svenska filmpolitiken genomförs med utgångspunkt i de filmpolitiska målen. Filminstitutet har också en rad uppdrag inriktade på nationell överblick och samordning. Bland annat ska stiftelsen samla in och bearbeta statistik, ansvara för omvärldsanalys och uppföljning av svensk filmproduktion och filmpolitiska insatser. Filminstitutet är även kontaktkontor för MEDIA-delen av EU-programmet Kreativa Europa 2021–2027. Alla dessa uppdrag, liksom den stödgivning som behandlats ovan, innebär breda kontaktytor mot aktörer på olika samhällsnivåer, både inom det privata näringslivet och inom det offentliga.

Riksteatern

I än högre grad än flera av de tidigare nämnda institutionerna har Riksteatern, som är en ideell förening, en särskild roll i detta sammanhang eftersom man själv producerar och arrangerar scenkonst. Detta är en del av Riksteaterns grunduppdrag som står inskrivet i föreningens stadgar, men även anges i villkor som knyts till den statliga finansieringen. I föreningens riktlinjebeslut från regeringen sägs bland annat att Riksteatern ska producera och turnera scenkonst samt bidra till utveckling och spridning av dans och samtida cirkus i hela landet. Det anges också att Riksteatern ska arrangera föreställningar samt verka för ett starkt arrangörsled inom scenkonsten i hela landet. Utöver de producerande och arrangerande delarna ska Riksteatern även vara ett kunskapsstöd för hela scenkonstområdet och som sådant bidra till och främja kunskap, kompetensutveckling och

[22] Se propositionen *Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik* (prop. 2015/16:132).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

samverkan mellan lokala, regionala och nationella scenkonstaktörer i hela landet.

Riksteatern utför alltså detta uppdrag som ideell förening bestående av lokala och regionala riksteaterföreningar samt en nationell nivå. Riksteatern har i dag runt 36 000 enskilda medlemmar och varje medlem tillhör någon av de cirka 200 riksteaterföreningar som finns i landet. Varje riksteaterförening bestämmer själv över sin verksamhet och den lokala repertoaren består av scenkonst från både Riksteaterns egna turnéer och föreställningar från andra scenkonstproducenter. På regional nivå finns sedan även regionala riksteaterföreningar som samverkansorgan och stöd för de lokala riksteaterföreningarna i länet.

Även om de teaterkonsulenter som tidigare var avlönade av regionala riksteaterföreningar numera, sedan medlen överförts till kultursamverkansmodellen, ofta är anställda i regionala förvaltningar (jfr även kapitel 5), innefattar Riksteatern som synes en helt egen struktur för samverkan och även samproduktion med sin egen lokala och regionala nivå. Dessa nivåer i Riksteaterns organisation samverkar sedan i sin tur med andra aktörer på motsvarande nivåer, till exempel kommuner och regioner. Detta får till följd att Riksteatern, i vissa avseenden, kan befinna sig i båda ändar av kultursamverkansmodellen samtidigt: dels som nationell part med uppdrag från regeringen att främja scenkonst i hela landet, dels som utförare på regional och lokal nivå.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

5 Samverkan på regional nivå

Regionerna (tidigare landstingen) har haft en tydlig roll i svensk kulturpolitik ända sedan införandet av 1974 års kulturpolitik. Då definierades det offentligas ansvar för kulturfrågorna för första gången mer generellt. Kommunernas viktiga roll för att stödja lokal kultur lyftes fram och landstingens betydelse för att organisera stödet till kulturpolitiska insatser på regional nivå beskrevs. Som nämnts i kapitel 3 inrättades i kölvattnet av detta även statliga bidrag till stöd för uppbyggnad och drift av kulturinstitutioner med regionalt eller lokalt huvudmannaskap. Dessa stöd vidareutvecklades sedan till dagens kultursamverkansmodell.

I Sverige finns i dag 21 regioner. På Gotland sköts de regionala uppgifterna av Gotlands kommun. Vi kommer i det följande använda begreppet region även för Gotlands kommun. Begreppen landsting och regionkommun kommer att användas i historiska beskrivningar där detta är relevant.

Den politiska organiseringen av kulturfrågorna ser olika ut i regionerna och sedan 2013 ingår, som nämnts tidigare, samtliga Sveriges regioner utom Region Stockholm i kultursamverkansmodellen. Sveriges kommuner och regioner (SKR) konstaterar att 13 regioner har en särskild kulturnämnd som i några fall även ansvarar för utbildningsfrågor.[1] Ansvaret för frågorna kan också ligga på en regional utvecklingsnämnd eller på regionstyrelsen.

Följande kapitel om samverkan på regional nivå inleds med en redogörelse för medelsfördelningen mellan regioner och mellan kulturområden (avsnitt 5.1) och fortsätter med en beskrivning av institutioner och annan etablerad verksamhet (avsnitt 5.2). Därefter berörs kulturplanen som process och styrdokument (avsnitt 5.3), kulturplanerna i ett regionalt sammanhang (avsnitt 5.4), den regionala

[1] Sveriges kommuner och regioner, *Politisk organisation i kommuner och regioner 2021* (2021), s. 17.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

rollen och kommunal samverkan (avsnitt 5.5). Kapitlet avslutas med en beskrivning av interregionala samarbeten (avsnitt 5.6).

5.1 Medelsfördelning på regional nivå

Inledningsvis kan vi konstatera att regionernas samlade kulturanslag är betydligt större än de medel som avsätts till kultursamverkansmodellen. Enligt Myndigheten för kulturanalys uppgick regionernas utgifter för kultur 2021 till 4,8 miljarder kronor.[2] Teater och musik är det största området med 1,85 miljarder kronor. Regionernas bidrag till kultursamverkansmodellen var 2021 2,29 miljarder kronor.[3] Vidare ser vi att egna verksamhetsintäkter och övriga intäkter utgör en icke oväsentlig del av de regionala institutionernas intäkter. Enligt Statens kulturråd utgjorde den offentliga finansieringen 2021 (inklusive årliga bidrag, övriga bidrag och EU-medel) 86,6 procent av de totala intäkterna för de regionala verksamheterna.[4] Bild och formområdet och filmområdet har relativt högst andel icke-offentlig finansiering på cirka 30 procent.[5]

Som visas i tabell 2.1 i kapitel 2 står regionerna för en stor andel av den totala finansieringen av kultursamverkansmodellen. Andelen har ökat genom åren, med undantag för pandemiåren då stora statliga satsningar gjordes. Regionernas bidragsandel för alla verksamheter i kultursamverkansmodellen har totalt ökat från 45,4 procent 2013 till 46,5 procent 2021, med en topp på 46,8 procent 2020.[6]

Nedanstående diagram (figur 5.1) visar de totala årliga regionala bidragen till verksamheter i kultursamverkansmodellen mellan 2013 och 2021, i löpande och fasta priser. Diagrammet visar en successiv ökning av de regionala anslagen till verksamhet i modellen. Detta gäller även om bidraget räknas om i fasta priser utifrån Statistiska Centralbyråns konsumentprisindex (KPI).

[2] Myndigheten för Kulturanalys, *Samhällets utgifter för kultur 2021* (2022), s. 11.
[3] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2021: Kultursamverkansmodellen* (2022), s. 13.
[4] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter*, s. 20.
[5] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter*, s. 23.
[6] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter*, s. 15.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Figur 5.1 Regionernas finansiering av verksamheter i samverkansmodellen, 2013–2021

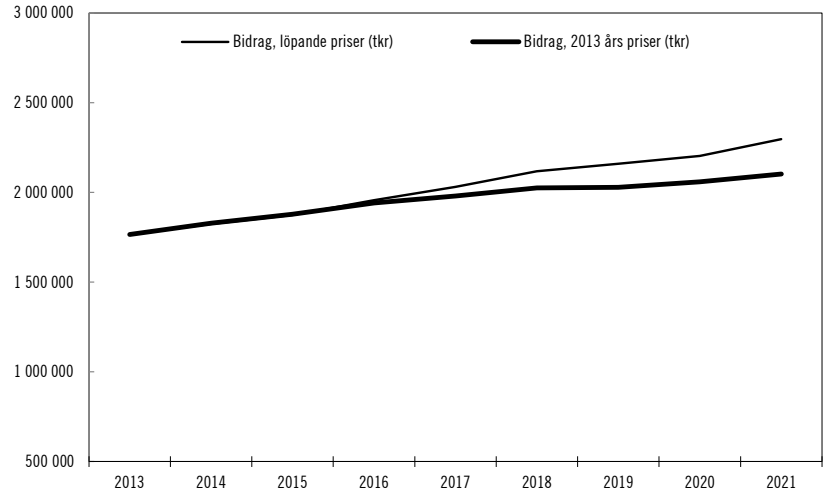

Källa: Statens kulturråd. De fasta priserna är beräknade utifrån SCB:s konsumentprisindex (KPI).

Fördelningen av statsbidraget till regional kulturverksamhet mellan regionerna bygger i hög grad på historiska faktorer och på de olika institutionsstrukturerna i varje region. Som nämndes i kapitel 3 har stat, region och kommun samverkat om utbyggnaden av den befintliga strukturen av länsinstitutioner. I och med att det sedan 1980-talet funnits statsbidrag för att främja utbyggnaden av regionala institutioner på kulturområdet är den nuvarande situationen egentligen på många sätt resultatet av gemensamma åtaganden från stat, region och kommun. Hur institutionsstrukturen ser ut i specifika regioner är resultatet av ett komplext samspel mellan de olika nivåerna, mellan regionala och lokala politiska initiativ och statliga stödsystem.

Nedanstående tabell (tabell 5.1) visar utvecklingen av årliga statliga bidrag mellan 2013 och 2021 i fasta priser samt bidragen per invånare 2021. De årliga statliga bidragen ökade med i genomsnitt 11 procent mellan 2013 och 2021. Blekinge har fått den största ökningen på 23,9 procent, tätt följt av Jönköping och Halland. En del av Blekinges ökning beror, enligt Kulturrådet, på en omfördelning av ansvar för fördelning av statliga bidrag mellan Kronoberg och Blekinge. Räknat per invånare 2021 har Gotland fått det högsta statliga bidraget, 424 kronor och Halland det lägsta, 95 kronor.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Utredningen har även tagit del av preliminära uppgifter om statliga bidrag till regioner för 2022. Den region som utifrån de preliminära siffrorna tycks ha fått störst ökning av det statliga bidraget 2022 är Halland, med en ökning på över 30 procent, följd av Jönköping, med en ökning på drygt 26 procent.

Tabell 5.1 Statliga bidrag per region 2013 och 2021

Kulturverksamheter som finansieras i samverkan per region, statsbidrag i 2021 års priser (tkr)

Region	Antal kulturverksamheter	Bidrag 2013	Bidrag 2021	Förändring i procent	Kronor per invånare
Blekinge	10	20 201	25 026	23,9	157,5
Dalarna	14	34 414	40 164	16,7	139,3
Gotland	7	23 996	25 880	7,9	424,3
Gävleborg	7	40 079	46 380	15,7	161,2
Halland	13	26 104	32 176	23,3	94,6
Jämtland	11	31 848	36 831	15,6	278,9
Jönköping	12	32 403	40 129	26,5	109,3
Kalmar	12	30 206	33 828	12,0	136,9
Kronoberg	12	33 806	35 417	4,8	174,2
Norrbotten	17	44 822	52 044	16,1	208,4
Skåne	20	198 422	220 618	11,2	157,3
Sörmland	8	26 733	32 200	20,4	106,7
Uppsala	6	41 372	43 836	6,0	111,0
Värmland	7	53 014	58 645	10,6	207,1
Västerbotten	14	74 500	82 417	10,6	300,2
Västernorrland	8	49 508	53 486	8,0	219,0
Västmanland	11	32 036	34 079	6,4	122,2
Västra Götaland	26	327 465	351 046	7,2	201,2
Örebro	15	39 260	44 347	13,0	144,6
Östergötland	10	71 358	78 856	10,5	167,9
Totalt	**239**	**1 231 547**	**1 367 404**	**11,0**	**170,1**

Källa: Statens kulturråd.

Som nämnts bygger fördelningen av statsbidrag i hög grad på historiska faktorer. Emellertid har strategiska förändringar skett i flera län under senare år. Halland, som vid modellens införande hade en relativt svag institutionsstruktur, har med hjälp av nya arbetssätt byggt upp en starkare kulturell infrastruktur genom regionala satsningar.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Statens kulturråd bedömde också att den statliga andelen av finansieringen var för låg och behövde höjas för Halland. Den statliga andelen finansiering bedömdes även vara för låg i Sörmland och Jönköping. Dessa regioner har således fått en stor procentuell ökning. Vissa större ökningar kan även handla om att nya verksamheter har kommit in, som i Norrbotten och Kalmar.

Tabell 5.2 Regionala bidrag per region 2013 och 2021

Kulturverksamheter som finansieras i samverkan per region, regionala bidrag i 2021 års priser (tkr)

Region	Antal kulturverksamheter	Bidrag 2013	Bidrag 2021	Förändring i procent	Kronor per invånare
Blekinge	10	22 790	30 061	31,9	189,1
Dalarna	14	75 198	83 817	11,5	290,6
Gotland	7	21 430	22 325	4,2	366,0
Gävleborg	7	58 918	69 000	17,1	239,8
Halland	13	40 354	65 655	62,7	193,0
Jämtland	11	35 869	42 740	19,2	323,7
Jönköping	12	101 923	125 192	22,8	341,1
Kalmar	12	31 724	50 464	59,1	204,2
Kronoberg	11	34 474	42 068	22,0	206,9
Norrbotten	17	70 607	93 181	32,0	373,2
Skåne	20	302 756	340 700	12,5	242,9
Sörmland	8	48 399	77 187	59,5	255,8
Uppsala	6	43 521	50 195	15,3	127,1
Värmland	7	50 229	64 731	28,9	228,6
Västerbotten	14	67 011	72 206	7,8	263,0
Västernorrland	8	69 971	73 346	4,8	300,4
Västmanland	11	41 865	48 699	16,3	174,6
Västra Götaland	26	715 984	807 338	12,8	462,7
Örebro	15	43 797	54 651	24,8	178,1
Östergötland	10	52 121	82 806	58,9	176,3
Totalt	**239**	**1 928 942**	**2 296 363**	**19,0**	**285,7**

Källa: Statens kulturråd.

Som ovanstående tabell (tabell 5.2) visar har de årliga regionala bidragen ökat med i genomsnitt 19 procent mellan 2013 och 2021. Region Halland har sett den största ökningen på 62,7 procent. Den region som sett lägst ökning är Gotland med en ökning på 4,2 pro-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

cent. Räknat per invånare 2021 stod Västra Götaland för högst bidragsbelopp, 463 kronor och Uppsala för lägst, 127 kronor.

Fördelning mellan kulturområden

Nedanstående diagram visar att medelsfördelningen mellan de olika kulturområdena inte förändrats nämnvärt sedan kultursamverkansmodellen infördes. Scenkonsten och museerna utgör de två största områdena och sammantaget fördelas över 90 procent av resurserna i modellen till dessa områden. Det bidrag som fördelas till bild- och formkonst har proportionellt sett ökat relativt mycket sedan införandet av modellen, bland annat eftersom det pekades ut som ett eget kulturområde 2018. Detta hindrar inte att bidraget till detta område fortfarande är mycket litet i kronor räknat.

Figur 5.2 Bidragsfördelning per kulturområde 2013

Fördelning av bidrag från stat, region och kommun (procent)

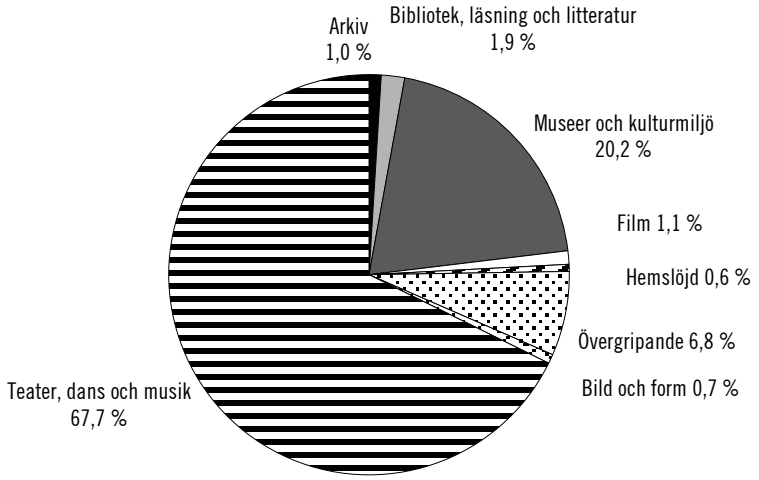

Källa: Statens kulturråd.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Figur 5.3 Bidragsfördelning per kulturområde 2021

Fördelning av bidrag från stat, region och kommun (procent)

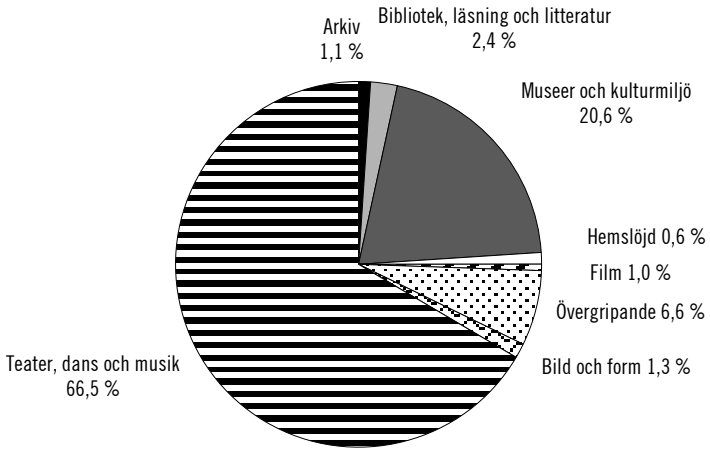

Källa: Statens kulturråd.

Utöver fördelningen per konst- och kulturområde kan det vara intressant att se vilka enskilda verksamheter som får del av statsbidraget. En fullständig lista finns i bilaga 4 och nedanstående tabell (tabell 5.3) visar de tio organisationer som beviljats mest statsbidrag 2021. Dessa institutioner återfinns nästan alla inom scenkonstområdet, vilket är naturligt då de största kostnaderna och även offentliga åtagandena finns på det området. Som en jämförelse kan dock även nämnas att Göteborgs museer, alltså Göteborgs konstmuseum, Röhsska museet, Sjöfartsmuseet Akvariet och Göteborgs stadsmuseum beviljades cirka 12,4 miljoner 2021, vilket är mycket på det området.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Tabell 5.3 De tio organisationer som erhöll mest statsbidrag 2021

Statsbidrag vidarefördelat av respektive region (kr)

Organisation	Statsbidrag
Göteborgsoperan AB	133 276 527
Norrlandsoperan AB	53 795 500
Scenkonst Öst AB	53 204 000
Göteborgs Symfoniker AB	41 465 707
Stiftelsen Värmlandsoperan	40 419 000
Malmö Opera och Musikteater AB	40 155 200
Göteborgs Stadsteater AB	40 056 247
Scenkonst Västernorrland AB	38 242 000
Förvaltningen för kulturutveckling (VGR)	32 351 390
Musik i Syd	32 110 000

Källa: Statens kulturråd.

Anm. I Förvaltningen för kulturutveckling ingår sedan 2020 det som tidigare var Kultur i Väst och Västarvet. Västarvet var Sveriges största förvaltning för natur- och kulturarv. Västarvet drev verksamheten på Göteborgs naturhistoriska museum, Lödöse museum, Forsviks bruk, Slöjd & byggnadsvård Nääs, Vänersborgs museum och Vitlycke museum.

Regionala utvecklingsbidrag

Som beskrivits ovan fördelas mellan två och tre procent, cirka 30–35 miljoner kronor, av det totala anslaget till regional kulturverksamhet till tidsbegränsade utvecklingsbidrag till strategiska utvecklingsinsatser av nationellt intresse. Statens kulturråd ska vid fördelning av dessa bidrag särskilt beakta de nationella kulturpolitiska målen som rör kvalitet, konstnärlig förnyelse och tillgänglighet till kulturutbudet. Organisationer som är verksamma i de regioner som ingår i kultursamverkansmodellen, och som får bidrag från region, kommun eller annan huvudman, kan söka regionalt utvecklingsbidrag. Prioriteringarna för utvecklingsbidragen preciseras ytterligare i regeringens regleringsbrev till Statens kulturråd. I regleringsbrevet för 2023 sägs att myndigheten inom ramen för utvecklingsbidragen bland annat ska ”prioritera digitalisering, interregional samverkan, insatser för att stärka arrangörer samt barn och unga”.[7]

Under åren 2017–2021 beviljade Statens kulturråd 162 miljoner kronor i utvecklingsbidrag till 428 projekt, varav 73 procent gått till verksamheter som redan erhåller stöd via kultursamverkansmodel-

[7] ”Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens kulturråd” (Ku2022/01857).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

len.[8] Alla regioner har fått del av utvecklingsbidrag, om än i olika omfattning. Vidare visar myndighetens uppföljning att prioriterade verksamhetsområden, som bild- och form och dans, har fått relativt stora bidrag. Det har även varit möjligt att etablera nya verksamheter genom utvecklingsprojekt som kunnat övergå till att bli reguljär verksamhet i kultursamverkansmodellen. Myndigheten ser denna utveckling av regional kulturell infrastruktur som en positiv effekt och menar att den ligger i linje med ett av bidragets övergripande ändamål: att möjliggöra regionala prioriteringar. Man pekar också på flera utvecklingsbehov, bland annat att arbetssätt och erfarenheter som genereras av projekten behöver få ökad spridning.

Som nämnts i kapitel 3 har Statens kulturråd även genomfört en fördjupad tematisk studie av utvecklingsbidragen i samråd med regionerna och samverkansrådet.[9] En slutsats är att utvecklingsbidragen främjar flernivåsamverkan genom att statliga, regionala och kommunala medel gemensamt kan riktas mot projekt där de gör mest nytta. Statens kulturråd bedömer också att regeringens styrning behöver förenklas, för att utvecklingsbidragen i högre grad ska bidra till det överordnade ändamål som finns angivet: att bidra till att de kulturpolitiska målen uppnås, samt ge möjlighet till regionala prioriteringar och variationer. Regeringen bör alltså arbeta mer tillitsbaserat och inte ange särskilda prioriteringar för utvecklingsbidrag i Statens kulturråds regleringsbrev.

Av en enkät till regionala kulturledningar som Statens kulturråd skickade ut hösten 2022 framkom att måluppfyllelsen för utvecklingsbidragen bedömdes som något högre när det gäller tillgänglighet till kulturutbudet än konstnärlig förnyelse. Av fritextsvaren framgick också att utvecklingsbidraget upplevdes som värdefullt ur flera aspekter. Bland annat att det möjliggör experimenterande med nya metoder och modeller, leder till bättre flernivåsamverkan och förbättrar kulturell infrastruktur. Kommunala aktörer har också i samtal med utredningen framhållit värdet av utvecklingsbidragen för att bland annat prova nya arbetssätt och implementera nya erfarenheter i ordinarie verksamhet. Slutsatserna i rapporten stämmer alltså väl överens med den bild utredningen fått under kunskapsinsamlingen.

[8] Statens kulturråd, ”En uppföljning av tidsbegränsade bidrag till strategiska utvecklingsinsatser av nationellt intresse 2017–2021” (KUR 2022/11195).
[9] Statens kulturråd, *Jästen i modellen – en tematisk undersökning av kultursamverkansmodellens utvecklingsbidrag 2017–2021* (2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

5.2 Institutioner och annan etablerad verksamhet

Som tidigare nämnts har det sedan modellens införande inte skett några genomgripande förändringar gällande anslagens fördelning mellan regionerna och inte heller mellan kulturområdena. Eftersom inga nya medel tillfördes när modellen sjösattes skulle större omprioriteringar mellan regioner eller mellan kulturområden ha krävt neddragningar av befintlig verksamhet, vilket inte genomförts. Som beskrivits ovan har kultursamverkansmodellen dock modifierats en hel del sedan den infördes. Konst- och kulturområden som tillkommit är läs- och litteraturfrämjande och bild- och formområdet. Ett förtydligande om att de regionala museernas kulturmiljöarbete ingår i modellen gjordes 2018.

I och med de uppräkningar av anslagen som gjorts år för år har utrymme även skapats för att finansiera ett fyrtiotal nya verksamheter (se bilaga 4, tabell 2). Dessa har ofta först finansierats med utvecklingsbidrag och sedan fasats in i modellen i den bemärkelsen att de fått statsbidrag och årlig finansiering via regionerna. Processen för hur en ny verksamhet tas in i modellen är inte alltid helt tydlig men det sker i samspel mellan regionen och Statens kulturråd.

Samtidigt som nya verksamheter kommit att få finansiering via modellen har väldigt få verksamheter fallit bort sedan införandet. Dalhalla Opera är ett exempel på en verksamhet som fallit bort på grund av ekonomiska problem. Dalhalla Opera började finansieras via modellen 2017 med en total finansiering från region och stat på två miljoner kronor. Verksamheten fick ekonomiska problem och begärde rekonstruktion samma år och beviljades inte ytterligare finansiering. Från 2018 valde Region Dalarna i dialog med Statens kulturråd att i stället börja finansiera Vattnäs Opera och Dala Floda Operafest med de statsbidrag som ryms i modellen.

Strukturen för regionala kulturinstitutioner skiljer sig avsevärt mellan olika regioner utifrån historiska, geografiska och strukturella faktorer. Några regioner gick in i modellen med en väl utbyggd institutionsstruktur medan andra har byggt upp nya plattformar och strukturer under senare tid. Scenkonstinstitutionerna får de största anslagen följt av musikinstitutionerna och museiinstitutionerna.

I dag, september 2023, får 245 verksamheter medel via kultursamverkansmodellen. Bland verksamheterna finns mera traditionella kulturinstitutioner såsom länsteatrar och länsmuseum men också en

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

rad främjandeorganisationer (se bilaga 4, tabell 1) såsom regionala filmcentra och ett stort antal fristående kulturaktörer.[10] Av de 245 verksamheter som får medel via kultursamverkansmodellen är majoriteten, 165 stycken, offentliga verksamheter och 80 stycken att betrakta som fristående aktörer. Den vanligaste offentliga huvudmannen är en region och den vanligaste organisationsformen för de fristående aktörerna är ideell förening. Ett antal av de fristående verksamheterna drivs som aktiebolag (se bilaga 4, tabell 2), vilket kan medföra vissa problem då flera regioner av princip inte ger stöd till icke-offentligt ägda aktiebolag.

Särskilt om främjandeverksamhet och konsulenter

Regionala kulturkonsulenter inom bibliotek, bild och form, dans, film, slöjd och scenkonst har sedan länge varit en viktig del av regionernas insatser för att tillgängliggöra och utveckla kulturlivet.

Enligt en uppföljning som genomförts av Myndigheten för kulturanalys (jfr kapitel 3) har definitionen av begreppet konsulent i viss mån varierat över tid.[11] Kulturanalys framhåller dock att gemensamt för de flesta konsulenter är att de har rollen att stödja andra kulturaktörers arbete, exempelvis genom rådgivning, samordning, ekonomiskt stöd och fortbildning för professionella konstnärer. Många konsulenter arbetar även till viss del med publik verksamhet, till exempel utställningar och scenkonstföreställningar för allmänheten eller pedagogisk verksamhet för barn. Myndigheten för kulturanalys pekar också på att konsulentrollen har förändrats och gått mot en mer renodlad handläggarroll med större fokus på strategiska än operativa uppgifter.[12]

Denna bild bekräftas också i vår kunskapsinhämtning. Att allt fler konsulenter är anställda vid regionerna tycks ha påverkat denna utveckling. När statsbidragen för konsulenterna nu ingår i modellen och inte fördelas direkt från staten har den statliga samordningen

[10] Utredningen definierar offentlig respektive fristående aktör utifrån samma kriterier som museilagen (2017:563), där offentlig innefattar 1) statliga verksamheter, 2) regionala verksamheter, 3) kommunala verksamheter, och 4) andra verksamheter i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än hälften av antalet ledamöter är utsedda av stat, kommun eller region. Verksamheter som inte definieras som offentliga enligt ovanstående kan alltså betraktas som fristående.
[11] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetare eller byråkrat: Regionala kulturkonsulenters roller och förutsättningar* (2018), s. 45.
[12] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetare eller byråkrat*, s. 81.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

minskat, vilket också har påverkat rollen. Konsulenter som är anställda av kulturinstitutioner och ideella aktörer, som till exempel ofta är fallet inom området hemslöjd, tenderar att ha större fokus på operativa uppgifter. De regionala skillnaderna gällande rollen har enligt vad vi förstår också ökat och flera efterlyser en större tydlighet om konsulenternas roll och uppdrag. Vissa framhåller att det nationella utbytet mellan konsulenterna har minskat och att styrningen har blivit otydligare, vilket förvisso är en naturlig följd av decentraliseringen. Vid utredningens möten är detta något som framför allt konstkonsulenterna har uppmärksammat. Utvecklingen av konsulentrollen påverkas givetvis också av att kulturskaparnas behov har förändrats över tid.

Professionell teater-, dans- och musikverksamhet

Verksamheterna inom professionell teater, dans och musik beviljas högst stöd inom kultursamverkansmodellen. Regionaliseringen av scenkonsten i Sverige startade redan på 1930-talet när Riksteatern bildades och fick en tydligare strukturell form i samband med 1974 års kulturpolitik.[13] Landstingens roll i kulturpolitiken förtydligades och ett speciellt bidrag från Statens kulturråd till regionala teatrar och musikorganisationer inrättades. Systemet med länsteatrar blev dock inte heltäckande och i dag saknas regelrätta sådana i Skåne och Uppsala. I Värmland anses Värmlandsoperan fylla både länsmusik- och länsteateruppdraget. Även Västanå Teater fick vad som beskrivs som ett länsteateruppdrag 2009.

Den regionala strukturen för musikverksamhet har successivt byggts upp genom bland annat Rikskonserters bildande på 1960-talet, militärmusikens omvandling och länsmusikreformen 1988. I samband med länsmusikreformen fick landstingen större ansvar för den regionala musikverksamheten och de flesta landsting inrättade länsmusikstiftelser. I Skåne bildades till exempel en gemensam stiftelse för de två landstingen Kristianstad och Malmöhus och i Västra Götaland bildades på liknande sätt en gemensam stiftelse för de tre landstingen Skaraborg, Älvsborg och Göteborg och Bohuslän.

[13] Se t.ex. Dag Celsing, *Scenkonstens regionala organisationer – en nationell översikt* (Region Dalarna, 2021), s. 14; *Den statliga kulturpolitiken* (prop. 1974:28), s. 304–305; Myndigheten för kulturanalys, *En regional resurs på konstnärlig grund – Länsteatrarna och kultursamverkansmodellen* (2014), s. 18.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I dag finns länsmusik med ensembler som Smålands Musik och Teater, Musik i Syd, Vara Konserthus, Musik i Uppland, Norrbottensmusiken, Scenkonst Sörmland och Gotlandsmusiken. Det finns även musikorganisationer med antingen kammar- eller symfoniorkester i regionerna Jönköping, Kalmar, Skåne-Kronoberg, Västernorrland, Västerbotten, Norrbotten, Uppland, Östergötland, Värmland, Örebro, Västmanland, Gävleborg och Dalarna. Vidare finns musikteatrarna Värmlandsoperan och Norrlandsoperan och Västanå Teater. Därutöver finns regionala musikorganisationer som inte har några tillsvidareanställda musiker alls. Det är Musik Hallandia, Förvaltningen för kulturutveckling (Västra Götalandsregionen), KulturUngdom (Västra Götalandsregionen), Kultur Gävleborg, Folkmusikens hus och Estrad Norr.

I de flesta regioner är musiken och teatern skilda åt i var sin organisation men i tre regioner har musik och teater sammanförts i en förvaltning: Jönköping, Jämtland Härjedalen och Sörmland. Detta gäller även de två regionala scenkonstbolagen Scenkonst Västernorrland AB (med ansvar för musik, teater, dans och film) och Scenkonst Öst AB (med ansvar för symfoni, orkester och teater). Två regionala musikorganisationer har inriktat sig på musikteater, Värmlandsoperan och Norrlandsoperan. I flera regioner finns självständiga operaverksamheter som huvudsakligen spelar på sommaren, till exempel Vadstena-Akademien, Opera på Skäret, Dala Floda Operafest, Läckö Slott och Vattnäs Konsertlada. Den regionala scenkonststrukturen inrymmer också ett antal institutioner med mer renodlat nationell och/eller internationell inriktning som GöteborgsOperan, Sveriges Nationalorkester Göteborgs Symfoniker, Folkoperan och Cirkus Cirkör.

Utvecklingen av dansområdet har i många fall skett i samarbete med befintliga scenkonstinstitutioner. I fyra regioner finns helt eller delvis självständiga dansorganisationer: Skåne (Skånes Dansteater och Dansstationen), Halland (Rum för dans), Västernorrland (Norrdans) och Norrbotten (Dans i Nord). I de flesta regioner är dansen annars en del av verksamheten hos någon av teater- eller musikorganisationerna. Danskonsulenter eller dansutvecklare finns dock i alla regioner och i några kommuner och är ofta knutna till en förvaltning eller till en självständig scenkonstorganisation.

Inom dansen finns flera interregionala samarbeten, till exempel Danssamverkan Sydsverige, där parter från alla sex sydsvenska regio-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ner arbetar tillsammans. Dansnät Sverige har också parter i de flesta regioner. Dansnät Sverige är ett fristående nationellt nätverk där dansaktörer samverkar för att stärka och bygga nationella strukturer för den samtida danskonsten. Utredningens intryck är att just dansområdet har stärkts avsevärt sedan modellen infördes.

Två av de regionala scenkonstinstitutionerna ägs gemensamt av två regioner: Regionteatern Blekinge Kronoberg och Musik i Syd. Det förekommer också interregionala samarbeten inom scenkonsten inom ramen för Regionsamverkan Sydsverige och Kultur i Norr. Norrlands nätverk för Musikteater och Dans (NMD) är ett kommunalförbund med regionerna i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Jämtland Härjedalen som medlemmar. Sådana samarbeten beskrivs utförligare i avsnittet nedan om interregional samverkan.

Majoriteten av scenkonstinstitutionerna drivs som stiftelser, ekonomiska eller ideella föreningar, aktiebolag eller, i några få fall som kommunalförbund. Från 1990-talet blev bolagsformen vanligare bland musikorganisationerna och GöteborgsOperan drivs liksom Göteborgs Symfoniker som aktiebolag. Några scenkonstinstitutioner, framför allt på musiksidan, drivs i förvaltning hos en region, till exempel i Region Jönköping och Region Gävleborg. Förvaltningsformen är ovanligare på teatersidan och förekommer bara tillsammans med musiken i Region Jönköping, Region Sörmland och Region Jämtland Härjedalen.

Riksteatern är viktig för hela scenkonstområdet och beskrivs närmare i bland annat avsnitt 4.6. Under många år har Riksteatern arbetat strategiskt med att stärka professionell danskonst och även under senare år med att stärka cirkus. Men den grundläggande infrastrukturen för dans och cirkus är svag, vilket utgör ett hinder för konstnärer inom dessa områden att bosätta sig och verka utanför storstäderna.[14]

Myndigheten för kulturanalys publicerade en särskild rapport om kultursamverkansmodellen och scenkonsten i juni 2023.[15] I rapporten presenteras en historisk tillbakablick över scenkonstens regionalisering, en kvantitativ kartläggning av scenkonst i kultursamverkansmodellen och en mer kvalitativ fördjupning i sex regioner. Bland slutsatserna finns att det skett en svag ökning av antalet föreställ-

[14] Jämför även *Från kris till kraft: Återstart för kulturen* (SOU 2021:77), s. 152.
[15] Myndigheten för kulturanalys, *Spelar samverkan någon roll? En översyn av scenkonstområdet i kultursamverkansmodellen* (2023:3).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ningar och konserter fram till 2019, men att utbudet minskar kraftigt under pandemin. Musikkonserter och teaterföreställningar utgör merparten av verksamheten inom scenkonstområdet. År 2013 spelades föreställningar och konserter i 95 procent av kommunerna i de 20 regioner som ingår i kultursamverkansmodellen. År 2022 spelades scenkonst i 94 procent av dessa kommuner. I drygt hälften av regionerna har koncentrationen av scenkonst till den största kommunen minskat 2022 jämfört med 2013. Rapportförfattarna betonar dock att resultaten om geografisk spridning bör tolkas med försiktighet eftersom fullständiga data saknas.

Museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete

Bidraget till museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete går i första hand till landets regionala museer men fördelas också till vissa andra kulturarvsorganisationer.[16] En del museiverksamheter har också som grunduppdrag att visa bild- och formkonst. Detta gör att det ibland kan vara svårt att separera museiverksamhet och verksamhet på bild- och formområdet från varandra. Det finns 24 regionala museer (länsmuseer) i Sverige, vilket speglar den tidigare länsindelningen. Strukturen har inte förändrats avsevärt organisatoriskt under senare år. Majoriteten av de regionala museerna drivs som anslagsstiftelser och många skapades på 1970-talet i samband med att kulturpolitiken regionaliserades. De flesta regionala museer eller länsmuseer har en äldre historia och började byggas upp i slutet av 1800-talet, ofta på initiativ av fornminnesföreningar. På några håll har samarbeten skapats inom ramen för gemensamma driftsbolag, som till exempel Kulturparken Småland i Kronoberg som samordnar stiftelsen Emigrantinstitutet, stiftelsen Smålands museum och den ideella föreningen Kronobergsarkivet.

I de större regionerna finns delvis andra strukturer. I Västra Götaland finns dels regionala museer som Bohusläns museum, dels Förvaltningen för kulturutveckling (som ingår i Region Västra Götaland) som har fokus på att driva natur- och kulturarvsfrågorna i regionen. Förvaltningen driver själv flera museer och besöksmål, bland annat Göteborgs naturhistoriska museum, Vänersborgs museum,

[16] Som nämnts beslöt regeringen 2017 att förtydliga att det statsbidrag som fördelas inom modellen även avser de regionala museernas kulturmiljöarbete. Se ”Kulturmiljöarbete under utveckling” (Ku2015/01171/KL) och *Kulturarvspolitik* (prop. 2016/17:116), s. 148–150.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Lödöse museum, Forsviks bruk och Slöjd & byggnadsvård Nääs. Före 2020 bedrevs kulturarvsverksamheten i Västra Götalandsregionen i organisationen Västarvet som sedan alltså inordnades i Förvaltningen för kulturutveckling. Förvaltningen för kulturutveckling ansvarar även för den regionala biblioteksverksamheten. Sveriges största kommunala museiorganisation, Göteborgs museer, finns även i Västra Götaland. Göteborgs museer omfattar Röhsska museet, Göteborgs stadsmuseum, Göteborgs konstmuseum och Sjöfartsmuseet Akvariet och utgör ett intressant exempel på flernivåsamarbete mellan kommun, region och stat. I Region Skåne delas det regionala museiuppdraget mellan ett antal museer: Malmö Konstmuseum, Malmö Museum, Form/Design Center i Malmö, Helsingborgs museer, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige i Lund och Regionmuseet Skåne i Kristianstad.

Professionell bild- och formverksamhet

Professionell bild- och formverksamhet, som är ett utpekat område i kultursamverkansmodellen sedan 2018, har traditionellt haft en svag infrastruktur och endast drygt en procent av anslaget till kultursamverkansmodellen gick till området 2021.[17] Noteras bör att viss bild- och formverksamhet, bland annat vissa konstmuseer och konstverksamhet vid de regionala museerna, i Statens kulturråds rapportering, redovisas inom museiområdet. I den redovisade siffran för professionell bild- och formverksamhet ingår framför allt konsthallar, konstkonsulenter samt övriga bild- och formfrämjande verksamheter. Totalt 21 verksamheter på detta område får statsbidrag via samverkansmodellen och det kan konstateras att både de statliga och regionala bidragen har ökat sedan 2013, liksom de kommunala.

Inom bild- och formområdet får många fria aktörer verksamhetsbidrag. Ett relativt stort antal främjandeaktörer får också stöd. Vidare har förhållandevis många nya verksamheter på just detta område tagits in i kultursamverkansmodellen sedan den sjösattes. Exempel på nya verksamheter inom bild- och formområdet som fått löpande verksamhetsstöd är Havremagasinet i Norrbotten, The Glass Factory och Virserums konsthall i Kalmar län, Röda Sten

[17] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2021: Kultursamverkansmodellen* (2022), s. 24. Bildkonst Sverige, *Bildkonstens arrangörer, stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur* (2022), s. 10.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Konsthall i Västra Götaland, Vandalorum i Jönköpings län, Rejmyre Art lab i Östergötland, Resurscentrum för konst Norrbotten, Konst i Blekinge, Bild och form Kronoberg (jämför bilaga 4, tabell 2).

Kommunala satsningar på museer och konsthallar är viktiga för infrastrukturen inom bild- och formområdet, inte minst när det gäller att nå ut med bild- och formkonst till nya grupper. Bara ett fåtal av dessa får i dag finansiering via kultursamverkansmodellen. På senare år har dock vissa kommunala verksamheter med regional betydelse inkluderats i modellen, till exempel Ystads konstmuseum och Kristinehamns konstmuseum. När det gäller gallerisektorn konstaterar den senaste konstnärspolitiska utredningen att denna har genomgått stora strukturella förändringar sedan 1990-talet.[18] Antalet gallerier och konsthandlare i Sverige har minskat avsevärt och de gallerier som finns i dag ligger nästan uteslutande i storstadsområdena. Andra väsentliga aktörer på området är de många kollektivverkstäder som också bedriver galleriverksamhet, till exempel Ågården i Borås och Not Quite i Dalsland.

Det finns i dag konstkonsulentverksamhet i alla regioner. Konstkonsulenterna har ett regionalt främjandeuppdrag och bidrar med överblick och kunskap för att stötta området, men bedriver oftast ingen utställningsverksamhet. Konstkonsulenterna fungerar som länken mellan konstnärer och allmänhet. Många konsulenter har också i uppdrag att öka tillgängligheten till samtidskonst för barn och unga. Röhsska museet i Göteborg har sedan tidigare ett nationellt uppdrag inom design och under senare år har också en bredare infrastruktur inom designområdet börjat byggas upp med bland annat satsningar på Form/Design Center i Malmö, Rian Designmuseum i Falkenberg och Vandalorum i Värnamo.

Regional biblioteksverksamhet samt läs- och litteraturfrämjande

Offentligt stöd till regional biblioteksverksamhet har en lång historia. Riksdagen fattade redan 1929 beslut om att varje län skulle ha ett centralbibliotek. Utbyggnaden av centralbibliotek avslutades i början av 1950-talet och centralbiblioteken blev sedan länsbibliotek, ofta förlagda hos ett kommunalt värdbibliotek men med statlig finansi-

[18] *Konstnär – oavsett villkor?* (SOU 2018:23), s. 230.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ering. Den statliga finansieringen minskade under 1980- och 1990-talen då verksamheten överfördes till landstingen.

Den nya biblioteksslagen (2013:801) förändrade delvis den regionala biblioteksverksamhetens inriktning och uppdrag. Lagen slår fast att varje landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet. Ändamålet ska vara att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. Enligt biblioteksslagen ska kommuner och landsting anta planer för biblioteksverksamheten. Kungliga biblioteket ska tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används.

Vanlig verksamhet inom regional biblioteksverksamhet är i dag olika former av stöd samt utbildningsaktiviteter och kompetensutveckling för personal, vid främst folkbibliotek. Den regionala biblioteksverksamheten bedriver även läs- och litteraturfrämjande verksamhet, varav en stor del riktar sig till barn och unga. Några regioner driver dock särskilda resurscentrum för litteratur i egna organisationer, såsom Litteraturnod Vimmerby (Region Kalmar), Resurscentrum för litteratur (Region Norrbotten) och Litteratur Kronoberg. Dessa verksamheter fokuserar på just litteratur- och läsfrämjande och inte på biblioteksverksamhet.

I en rapport om regional biblioteksverksamhet från SKR finns några intressanta iakttagelser som även stämmer överens med vad denna utredning inhämtat.[19] SKR menar bland annat att den regionala biblioteksverksamhetens arbetsformer bidrar till överblick och kunskap om de kommunala folkbibliotekens utvecklingsbehov, samt konstaterar också att det tycks finnas en bred uppslutning kring värdet av att den regionala biblioteksverksamheten ingår i ett bredare regionalt sammanhang. Det anses bidra till att biblioteksverksamheten blir mer synlig och därmed får en starkare position.

I utredningens kunskapsinhämtning har även framkommit att den regionala biblioteksverksamheten många gånger är uppskattad av kommunerna. De större kommunerna har dock inte samma behov av den regionala biblioteksverksamheten som de mindre kommunerna då de ofta driver en mer omfattande egen biblioteksverksamhet. Som på så många andra områden är det tydligt att kommunerna även när

[19] Sveriges kommuner och regioner, *Regional biblioteksverksamhet en del av det regionala uppdraget och som stöd för kommunerna* (2019), s. 27.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

det gäller biblioteksverksamhet är en heterogen grupp med mycket olika behov.

Regional enskild arkivverksamhet

De regionala enskilda arkiven bygger på arkivmaterial som bildas i verksamheter utanför den offentliga sektorn, till exempel hos civilsamhällets olika organisationer och inom näringslivet. Arkivorganisationer som får bidrag via kultursamverkansmodellen har ett län som upptagnings- och verksamhetsområde. Det finns i dag 27 enskilda arkivverksamheter som får stöd genom kultursamverkansmodellen.

I en särskild rapport om området från Statens kulturråd beskrivs framväxten av den enskilda arkivverksamheten.[20] Arkivverksamheterna har vuxit fram under lång tid och det finns stora lokala och regionala skillnader. Traditionellt sett har det gått en skiljelinje mellan förenings- och folkrörelsearkiv respektive näringslivsarkiv. Förenings- och folkrörelsearkiven fokuserar på att ge råd till och ta emot arkiv från ideella föreningar. Näringslivsarkiven fokuserar på affärsdrivande företag. Flera av förenings- och folkrörelsearkiven tar dock numera även emot arkiv från företag inom sitt upptagningsområde. De enskilda regionala arkiven är i regel föreningsägda men nästan en tredjedel är i dag både förenings- och näringslivsarkiv.

Enligt den nämnda rapporten har de enskilda arkiven vunnit på att ingå i kultursamverkansmodellen. Det har bland annat gett arkivverksamheterna tillgång till diskussionsfora som behandlar kulturarv, demokrati, medie- och informationskunnighet (MIK). Vidare har bidragen till enskilda arkiv ökat, liksom själva verksamheten uttryckt i andelen förtecknade arkivbestånd.

Filmkulturell verksamhet

De regionala filmverksamheterna i Sverige växte fram på 1990-talet och 1997 inrättades ett statligt stöd till regionala resurscentrum för film. En struktur etablerades med regionala filmverksamheter i samtliga regioner med fokus på filmpedagogik, visning/spridning, talang-

[20] Statens kulturråd, *Ett mischmasch av myggor och elefanter – arkiv och film i kultursamverkansmodellen* (2020).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

utveckling och produktion. Sedan 2011 är merparten av de statliga medlen för regional filmverksamhet en del av kultursamverkansmodellen.

Det finns 19 regionala resurscentra för film och rörlig bild i Sverige som bland annat arbetar med utveckling av filmpedagogisk verksamhet, visning av film och talangutveckling. Regionala resurscentra för film finns numera i både kommunal och regional förvaltning. Utöver regionala resurscentra, som ingår i kultursamverkansmodellen, finns också fyra regionala produktionscentra som samproducerar långfilm: Film i Väst, Filmpool Nord, Film i Skåne och Filmregion Stockholm-Mälardalen. Dessa verksamheter ingår alltså inte i kultursamverkansmodellen. Regionala resurscentra för film har ofta en koppling även till det regionala utvecklingsområdet i respektive region. Tilläggas kan att filmkulturell verksamhet bedrivs också av kommuner, till exempel i form av festivaler.

Som nämnts i kapitel 3 har ändamålsenligheten av att film ingår i samverkansmodellen diskuterats. I kulturutskottets utvärdering från 2015 och i en senare remitterad departementspromemoria om samverkansmodellen, restes frågor om hur väl den regionala filmverksamheten passar i kultursamverkansmodellens struktur.[21] Bland annat hänvisades det till att filmområdet, på det regionala planet, saknar större institutioner och att de regionala filmverksamheterna förlorat ekonomiskt på att ingå i modellen. Myndigheten för kulturanalys påtalar också att filmverksamheterna i flera regioner har genomgått en tydligare integrering i den regionala förvaltningen.[22] Enligt myndigheten upplever filmverksamheterna detta i viss utsträckning som ett hinder i arbetet och något som försvårar relationen till delar av målgruppen. Vidare framhålls det att vissa regionala filmaktörer saknar förtroende för kulturplaneprocesserna, vilket myndigheten dock ansåg kunde hanteras inom ramen för modellen.

Ett annat problem som ofta lyfts är att det är oklart vad som ingår i ”filmkulturell verksamhet”, och särskilt i vilken mån det kan innefatta insatser kopplade till filmproduktion (som talangutveckling). Statens kulturråd menar att eftersom kultursamverkansmodellens grundtanke är öppenhet för regionala prioriteringar, behöver det

[21] Riksdagens kulturutskott, *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av kultursamverkansmodellen* (2015/16:RFR4); *Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop – Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen* (Ds 2017:8).
[22] Myndigheten för kulturanalys, *Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen* (2020:2).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

inte vara ett problem i sig att det också finns visst utrymme för olika tolkningar av begreppet filmkulturell verksamhet.[23] Det kan dock vara olyckligt om regioner avstår från satsningar på professionellt filmskapande med hänvisning till dessa oklarheter. En slutsats kan vara att begreppet ”filmfrämjande verksamhet” skulle svara bättre mot dagens behov och utvecklingsmöjligheter. Filminstitutet föredrar dock snarare, enligt Kulturrådets rapport, det bredare uttrycket ”filmverksamhet”.[24]

Främjande av hemslöjd

Främjande av hemslöjd kan vara konsulentverksamhet, stöd till ideellt föreningsliv, organisationer eller stöd till angelägna projekt. Liksom filmkulturell verksamhet innebär främjande av hemslöjd inte drift av kulturinstitutioner utan handlar om just främjandeverksamhet.

I samtliga regioner finns hemslöjdskonsulenter eller utvecklare för slöjd. Dessa kan ha specifik inriktning mot hård slöjd, mjuk slöjd eller barn och unga. Titlar, utformning av uppdrag och verksamhet skiljer sig åt beroende på huvudman även om alla på olika sätt syftar till att främja kulturområdet slöjd både som kulturyttring och som näringsgren. Vanliga titlar är hemslöjdskonsulent, verksamhetsutvecklare slöjd och konsthantverk samt slöjd- och formkonsulent. Totalt handlar det om cirka 50 tjänster spridda över hela landet. Huvudmannaskapet för de regionala konsulenterna och utvecklarna varierar och kan både vara en region (nio stycken 2022) ett länsmuseum (fem stycken) eller en ideell hemslöjdsförening (sju stycken).

När det gäller huvudmannaskap och organisatorisk placering skiljer sig hemslöjdskonsulentverksamheten från annan främjandeverksamhet som oftast enbart har offentlig huvudman. Trenden har dock varit att allt fler hemslöjdskonsulenter har kommit att ingå i regional förvaltning, vilket kan innebära administrativa fördelar men samtidigt kan riskera sambandet med viktiga sammanhang där utövarna befinner sig. Även benämningen av detta kulturområde i modellen har diskuterats och det har till exempel framförts att en mer flexibel benämning skulle kunna vara ”slöjd- och hantverk”.[25]

[23] Statens kulturråd, *Ett mischmasch av myggor och elefanter*, s. 50.
[24] Statens kulturråd, *Ett mischmasch av myggor och elefanter*, s. 50.
[25] Uppgifter från möte med Nämnden för hemslöjdsfrågor den 25 november 2022.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

5.3 Kulturplanen som process och styrdokument

I förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet ställs som villkor att regionen ansvarar för att den regionala kulturplanen utarbetas i samverkan med länets kommuner och efter samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället. En regional kulturplan definieras som ”en beskrivning av de prioriteringar som regionen vill göra i fråga om regional kulturverksamhet som avses få statligt stöd, prioriteringarnas förhållande till de nationella kulturpolitiska målen samt uppgifter om planerad statlig, kommunal och annan finansiering av verksamheterna”. Det är alltså ett ansvar för varje region att utforma arbetet på det sätt som passar de lokala förutsättningarna bäst.

I linje med intentionerna för samverkansmodellen varierar det hur kulturplanen fungerar både som process och som styrdokument i regionerna. Utredningen har gjort en genomgång av regionernas aktuella kulturplaner.[26] I det följande beskriver vi översiktligt innehållet i kulturplanerna och ger exempel från några regioner.

Kulturplanernas innehåll

Man kan konstatera att kulturplanerna i dag många gånger är tämligen allmänt hållna och innehåller övergripande och ofta likartade formuleringar om mål för den regionala kulturpolitiken. Målformuleringarna har ofta visionskaraktär, snarare än att vara uppföljbara åtaganden inom specifika områden. Vid modellens införande var kulturplanerna dock ofta mera detaljerade, ibland med listade satsningar. På vissa håll skrevs beskrivande delar om kulturområden av externa sakkunniga. Under senare år har de flesta planer i stället blivit kortare och innehåller ofta mera övergripande formuleringar och skrivs ofta av tjänstepersoner.

I linje med förordningens krav utgår kulturplanerna från de nationella kulturpolitiska målen och tar ofta därutöver även hållbar regional utveckling och Agenda 2030 som utgångspunkt. Kulturplanerna utgår genomgående från de sju i förordningen utpekade kulturområdena men innehåller även områden utöver dessa. Alla regioner lyfter till

[26] Som nämnts i inledningen har utredningen bl.a. låtit historikern Carl-Filip Smedberg, göra en sammanställning av huvuddragen i de regionala kulturplaner som var gällande hösten 2022. Bland annat denna sammanställning ligger till grund för vår beskrivning i det följande.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

exempel folkhögskolor och studieförbund som ett eget område. Regionerna tar även genomgående upp kulturella och kreativa branscher. Gestaltad livsmiljö nämns av hälften av regionerna som ett fokusområde och spelkultur av ett flertal.

De flesta regioner tar upp principen om armlängds avstånd mellan politik och kultur, kulturens egenvärde, yttrandefrihet och konstnärlig frihet. Regionerna framhåller även genomgående att kulturen kan bidra till hållbar utveckling, barns och ungas rätt till kultur, samt vikten av att stärka professionella kulturutövares ställning och den kulturella infrastrukturen. Vidare lyfts kulturpolitikens roll i diskriminering, ojämlikhet i kulturvanor mellan landsbygd och stad samt mellan män och kvinnor. HBTQI-rättigheter, mångfald, nationella minoriteters kultur, och tillgänglighet ur ett funktionshinderperspektiv är också prioriterade frågor för regionerna. Samverkan som ledord går igen i alla kulturplaner: mellan regionerna, mellan region och kommun, mellan region och civilsamhälle, mellan region och stat, och även på internationell nivå.

Många kulturplaner synliggör kommuner och deras kulturverksamheter. Regionerna beskriver i kulturplanerna en rad samarbeten med kommunerna, och just samverkan som den viktigaste nyckeln för att fastställa och uppnå kulturplanens mål. Något som också kommer upp är en önskan att förbättra samverkansformerna och förtydliga ansvar och roller region och kommun emellan. Det är tydligt att regionerna ser sin roll som koordinerande och kompletterande gentemot kommunerna, att de kan bidra med en helhetsbild över länets kulturutbud som gör att de kan motverka kulturell ojämlikhet. Regionen spelar bland annat, enligt dem själva, en viktig roll genom att initiera och skapa mötesplatser och nätverk med och mellan kommuner, kultursektorns aktörer och andra samhällssektorer. Förstärkt samverkan mellan region och kommun är något många regioner uttrycker en önskan om.

Dialogprocesser

Dialogprocesserna är utförligt beskrivna i kulturplanerna. Flera regioner nämner att de upprättar ”plattformar” för samverkan och dialog mellan länets kulturaktörer. Region Kalmar framhåller till exempel att över 250 företrädare för kommunerna, länsstyrelsen,

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

universitet, folkhögskolorna, regionala och lokala kulturverksamheter, kulturskapare och civilsamhälle deltagit i olika möten. Några regioner har också utvecklat planen till vad man kallar ”ett relationellt verktyg” och arbetat tätare med kommunerna. I till exempel Sörmland överläts på kommunerna att genomföra dialogmöten och välja ut deltagare till dessa. Syftet var att skapa ett större engagemang från kommunernas sida för gemensamma frågor. De regioner som utarbetade kulturplaner under pandemin har i högre grad genomfört dialogerna digitalt.

I det följande beskrivs kulturplaneprocessen mer i detalj i tre regioner med olika geografiska och strukturella förutsättningar, Region Skåne, Region Dalarna och Region Västernorrland. Utredningen har besökt dessa tre regioner under hösten 2022.

Region Skåne

Region Skåne har strax över 1,4 miljoner invånare. I Skåne finns 33 kommuner, alltifrån Malmö stad med över 350 000 invånare till Perstorps kommun med 7 500 invånare. Det statliga bidraget inom ramen för samverkansmodellen var 2021 totalt 220,6 miljoner kronor.[27] Regionen fördelar medel till 21 verksamheter (se bilaga 4, tabell 1).

Att nuvarande kulturplan i Region Skåne har utarbetats i samverkan med kommunerna innebär att det hållits 12 dialogtillfällen med kommunala kulturpolitiker och chefstjänstemän i olika grupperingar där innehållet diskuterats. Därutöver har 14 samrådsmöten med det professionella kulturlivet, den idéburna sektorn och representanter för de nationella minoriteterna genomförts. Dialogernas fokus har varit att skapa en gemensam nulägesbild av de utmaningar och möjligheter som Region Skåne, kommunerna och kultursektorn står inför. Samråden och de kulturpolitiska diskussionerna har utgått från allmänna utvecklingsfaktorer som demografiska utmaningar, klimatförändringar, digitalisering, individualisering och globalisering. Deltagarna har fått reflektera över hur utvecklingen påverkar deras respektive verksamheter, och vilka frågor eller områden som är särskilt angelägna under kommande kulturplaneperiod. Analysen av

[27] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2021*, s. 13.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

diskussionerna har legat till grund för kulturplanens utvecklingsområden.

Region Skåne uppger att man från modellens införande lagt stort fokus på kommunernas delaktighet i processen. Regionen upplever dock, enligt vad som meddelats utredningen, att med det stora antalet skånska kommuner, är det utmanande att bygga relationer och ha en tät dialog i syfte att kunna konkretisera samverkan kring utvecklingsinsatser.[28] Regionen har prövat olika former av dialog, till exempel uppdelat utifrån geografiska förutsättningar. Numera har regionen övergått till tematiska dialoger och intrycket är att kommunerna uppskattar detta. Region Skånes kulturnämnd har också avsatt särskilda medel för kommunsamverkan och under hösten 2022 pågick ett arbete med bilaterala dialoger med kommunerna för att kartlägga deras behov och koppla dessa till möjliga gemensamma satsningar.

Under 2023 har Region Skåne lanserat ett nytt stöd som ska bidra till att stärka samspelet med kommuner kring hållbar platsutveckling genom kultur. Stödet tar avstamp i utvecklingsområdet kulturens rum och platser i den regionala kulturplanen för Skåne 2021–2024. Varje år bjuder Region Skåne in kommunernas kulturpolitiker till ett kulturpolitiskt forum, ”Rantafej”, där politiker möter tjänstepersoner och kulturaktörer.[29]

Region Dalarna

Region Dalarna har ungefär 288 000 invånare och i regionen finns 15 kommuner. Det statliga bidraget inom samverkansmodellen var 2021 cirka 40,1 miljoner kronor. Regionen fördelar medlen till 13 verksamheter (se bilaga 4, tabell 1).

Dalarna har som enda region i Sverige en gemensam plan för kultur och folkbildning. Detta förklaras av att regionen driver flera folkhögskolor som man ser som en viktig del av kulturpolitiken. Kultur- och bildningsplanen är ett deldokument till regionplanen och den regionala utvecklingsstrategin.[30] I Region Dalarna leds arbetet med kulturplanen av en tvärpolitisk styrgrupp med representanter

[28] Samtal med regionala tjänstepersoner vid besök i Skåne i december 2022.
[29] Utredningen medverkade vid ett sådant forum, hösten 2022.
[30] Region Dalarna, *Ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i länets alla delar - Regionplan, budget och finansplan 2023–2025* (2022) och *Dalastrategin 2030 – Tillsammans för ett hållbart Dalarna* (2021).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

från både majoritet och opposition. Eftersom Region Dalarna tar fram en kultur- och bildningsplan har man utöver dialog med länets kommuner, föreningsliv, professionella kulturskapare och nationella minoriteter även en särskild dialog med folkbildningsorganisationer. I arbetet med kultur- och bildningsplanen för perioden 2023–2026 har man bland annat arrangerat möten med professionella kulturskapare, med civilsamhället och med nationella minoriteter samt möten om barn och unga.

Region Dalarnas samverkan med länets kommuner sker bland annat genom särskilda överenskommelser och forumet Regional kulturdialog. Sedan den första regionala kulturplanen år 2013 har regionen erbjudit kommunerna att skriva överenskommelser, vilket alla också valde att göra under planperioden 2019–2022. I dessa överenskommelser har särskilda samverkansområden pekats ut. Överenskommelserna förefaller, enligt Region Dalarna, ha stimulerat samtalen dels mellan kommunerna, kulturinstitutionerna och folkbildningen, dels inom kommunernas egna organisationer. I avsnitt 6.6 om interkommunalt samarbete, beskrivs framväxten av projektet Trähusmiljöer vid Siljan som är ett samarbetsprojekt reglerat med en sådan överenskommelse.

Region Västernorrland

Region Västernorrland har cirka 244 000 invånare och i regionen finns 7 kommuner. Det statliga bidraget inom samverkansmodellen var 2021 cirka 53,5 miljoner kronor. Regionen fördelar medlen till sju olika verksamheter (se bilaga 4, tabell 1).

Kulturplaneprocessen i Region Västernorrland omfattar som i alla regioner både informationsinsamling och dialog genom möten. Man har i Västernorrland bland annat genomfört så kallade klusterdialoger, det vill säga gemensamma träffar med parter från flera sektorer inom olika kulturområden. Det handlar om civilsamhället, folkbildningen och konstnärer samt förtroendevalda och tjänstepersoner från regionen, kommunerna, de regionala kulturverksamheterna och länsstyrelsen. Klusterdialogerna kompletterades med tematiska dialoger om kulturella och kreativa branscher, tillgänglighet och nationella minoriteter. Region Västernorrland genomför även löpande dialoger med yrkesverksamma kulturskapare i ett interregionalt kul-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

turskaparråd tillsammans med Region Jämtland Härjedalen (se vidare kapitel 7). Detta samrådsförfarande är formaliserat sedan många år tillbaka. Regionen har också genomfört djupintervjuer med företrädare för vissa grupper och personer som har kunskap om specifika sakfrågor.

5.4 Kulturplanerna i ett regionalt sammanhang

Som framgått kan kulturplanerna fylla olika syften och de har haft flera olika funktioner sedan införandet 2013.[31] I början lades stort fokus från regionernas håll på kulturplanen som ansökningshandling till staten. Lite tillspetsat kan det sägas att syftet verkar ha varit att få så mycket resurser som möjligt och kulturplanerna blev ofta detaljerade med långa listor över önskade satsningar. I dag framhåller många snarare kulturplanerna som ett tillfälle att skapa kontakt mellan olika parter. Med denna funktion blir kulturplaneprocessen viktigare än själva produkten eftersom ambitionen är att de ska fungera som en plattform för samarbete med det fria kulturlivet, kommunerna och andra aktörer. Tanken hos många regioner är att tillsammans med dessa parter skapa en gemensam plan för kulturens utveckling i länet.

Som dokument har kulturplanerna också kommit att anpassas till den regionala kontexten i hur de utformas. I regionerna har kulturplanerna en särskild roll genom att de är en av många planer som avses fungera som verktyg för styrning och ledning. De regionala utvecklingsplanerna har närmast koppling till kulturplanerna men därutöver finns även ett större sammanhang av regionala planer och strategier, som regionplan, sjukvårdsplan och infrastrukturplan. Kulturplanen utgör ibland en del av den regionala utvecklingsstrategin medan i andra fall, som i Region Skåne, är den ett självständigt, av kulturnämnden, beslutat dokument, jämställt med den regionala utvecklingsstrategin. Det är i allmänhet regionernas högsta beslutande organ, regionfullmäktige, som antar kulturplanerna.

De regionala kulturplanerna kan alltså kortfattat sägas ha följande potentiella funktioner:

[31] Denna sammanfattande beskrivning av de regionala kulturplanernas funktioner och hur dessa har utvecklats över tid utgår från ett inlägg av Emelie Johanssons, Region Halland, på Statens kulturråds samverkanskonferens i mars 2023.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

- En ansökningshandling till staten.
- En samverkansplattform för kulturaktörer och gemensamma kultursatsningar i länet.
- En vision om kulturens utveckling och en strategi för regionens kultursatsningar.

I linje med syftet med modellens införande, att ge utrymme för regional variation, ser processen kring kulturplanearbetet i praktiken olika ut i olika regioner. Många, från såväl kommunalt som regionalt håll, understryker dock vikten av de värden som skapas i själva processen som en del i lärandet och relationsskapandet. Det finns även en viss frustration, i första hand från regionala företrädare, över att arbetet med planerna, som det styrs i dag, inte alltid stämmer överens med regioners och kommuners egna processer, till exempel budgetprocessen.[32] När det gäller arbetet med äskandet till Statens kulturråd kan detta i praktiken innebära att det politiska organet i en region behöver ta två budgetbeslut, ett preliminärt vid det ordinarie budgetbeslutet under hösten och ett nytt beslut när besked från Statens kulturråd kommit efter årsskiftet för innevarande budgetår. Några regioner har en rutin för förskottsutbetalningar för att underlätta för kulturaktörerna, vilket också orsakar visst merarbete.

Vidare ser vissa aktörer utredningen träffat arbetet med planerna som alltför tidskrävande eller till och med meningslöst då det sällan leder till några reella förändringar i medelstilldelning. Dessa synpunkter kommer bland annat från fristående kulturaktörer, som ofta inte kan delta i möten på arbetstid och har svårt att avsätta tid för allmänt syftande samtal om generella strategier, från företrädare för institutioner som önskar att ett större fokus skulle läggas på verksamhetsutveckling och faktisk kulturproduktion och från kommunala representanter som önskar att kulturplanerna i högre utsträckning ska utgå från kommunernas konkreta behov.

[32] Det framhålls även att regionernas och kommunernas prioriteringar inte alltid ligger i linje med de i förordningen utpekade kulturområdena. Från ett kommunalt perspektiv lyfts ofta gestaltad livsmiljö och kulturskola fram, medan regionerna ofta pekar på kulturella och kreativa näringar, liksom frågor om nationella minoriteter och spelkultur.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Särskilt om regional utvecklingspolitik

På nationell nivå styrs den regionala utvecklingspolitiken av en nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030.[33] Strategin med dess olika områden och prioriteringar är vägledande för de regionala utvecklingsstrategierna och styrande för vad de statliga medlen för regionala utvecklingsåtgärder på anslag 1:1, utgiftsområde 19, får användas till. Strategin betonar vikten av arbetet med att ta sig an specifika samhällsutmaningar och att främja systeminnovation genom ett arbetssätt som innebär att en bredd av aktörer från olika sektorer och beslutsnivåer involveras. Strategin ska även främja en ändamålsenlig medverkan från statliga myndigheter i det regionala utvecklingsarbetet.

Även denna strategi är alltså viktig att känna till för att förstå hur kulturplanerna utformas. Det finns som ovan nämnts en nära koppling mellan regional kultur och det regionala utvecklingsuppdraget och de båda områdena påverkar varandra. Förändringar på det ena politikområdet får konsekvenser för det andra. I utredningens kunskapsinhämtning har många regionala företrädare pekat på vikten av att kulturplanerna kopplas till den mera övergripande regionala utvecklingsstrategin för att få genomslag.[34] Strategin innehåller mål och långsiktiga prioriteringar som är tänkta att omfatta hela regionens verksamhet och syftar till att genom samskapande åstadkomma bästa förutsättningar för ett visst geografiskt område.

Riksrevisionen har 2022 granskat statens insatser i den regionala utvecklingspolitiken.[35] Den övergripande slutsatsen är att regeringens hantering av den regionala utvecklingspolitiken gett svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande för att nå politikens mål. Det handlar bland annat om bristande tydlighet, långsiktighet och helhetsperspektiv i regeringens styrning. Granskningen pekar särskilt på att det regionala utvecklingsansvaret inte är tydligt avgränsat och detta försvårar för samarbete mellan regioner och myndigheter. Vidare lyfter granskningen fram att otydliga roller och ansvar försvårar politikens genomförande och att statens styrning av

[33] *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030* (skr. 2020/21:133).
[34] I de kontakter vi haft med regionala utvecklingsdirektörer har till exempel den regionala utvecklingsstrategins roll som paraplyet som håller ihop programstrukturen i en region lyfts fram. Samtal med Magnus Aspegren, Region Jämtland Härjedalen, Märta Molin, Region Västernorrland och Susanne Sahlin, Region Västernorrland, den 30 juni 2023.
[35] Riksrevisionen, *Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande* (RIR 2022:8), s. 5.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

regioner och myndigheter ofta är kortsiktig. Även om förutsättningarna för den regionala utvecklingspolitiken är annorlunda än för kulturpolitiken har slutsatserna viss bäring på kultursamverkansmodellen, inte minst när det gäller utmaningen med bitvis oklara roller i flernivåsamverkan.

I samtal med utredningen har många regionala aktörer dock framhållit positiva erfarenheter av dialogformerna för flernivåsamverkan inom den regionala utvecklingspolitiken. Dialogerna upplevs som väl förberedda och strukturerade och Tillväxtverkets insatser i samband med dialogerna uppskattas. Forum för hållbar regional utveckling 2022–2030 kallas regeringens mötesplats med politiker och tjänstepersoner från regionerna och SKR. Forumet möts åtta gånger per år, fyra möten för politiker och fyra för tjänstepersoner. De regionala organisationerna utser två politiker till Politikerforum, en från den politiska majoriteten och en från oppositionen. Till Tjänstepersonsforum utses en ledamot, den regionala utvecklingsdirektören från respektive region. Relevanta statliga myndigheter som har betydelse för det regionala utvecklingsarbetet involveras också.

Administrativ resursåtgång

Enligt den styrande förordningen får en region fördela statsbidrag till viss regional kulturverksamhet om en regional kulturplan har upprättats. Planen ska vara treårig och regionen ansvarar för att den utarbetas i samverkan med länets kommuner och efter samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället. Den regionala kulturplanen ska innefatta en beskrivning av de prioriteringar som regionen vill göra i fråga om regional kulturverksamhet som avses få statligt stöd (alltså de sju konst- och kulturområden som pekas ut), prioriteringarnas förhållande till de nationella kulturpolitiska målen samt uppgifter om planerad statlig, kommunal och annan finansiering av verksamheterna. Enligt förordningen kan ytterligare bestämmelser även beslutas på föreskriftsnivå. Som nämndes ovan har Statens kulturråd också tagit fram riktlinjer som bland annat innehåller vissa preciserade anvisningar gällande planerna.

I praktiken förefaller processerna med att ta fram kulturplaner ha bidragit till ett förhållandevis stort administrativt arbete, inte minst då en omfattande mötesverksamhet genomförs regionalt. Detta

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

arbete bekostas i huvudsak av regionerna men det tar även resurser i anspråk för både staten, kommunerna och de kulturaktörer som ingår i modellen.

Utifrån det tilläggsdirektiv som utredningen fick i april 2023 (se bilaga 2) har en kartläggning genomförts av administrativ resursåtgång i arbetet med kultursamverkansmodellen för stat, region, kommun, kulturverksamheter, kulturskapare och civilsamhälle. Kartläggningen har fokuserat på regionerna där det största arbetet sker men har också uppskattat administrativ resursåtgång för staten, kommunerna, det fria kulturlivet (kulturskaparna och civilsamhället) och kulturverksamheter.[36] Informationen hämtades in via e-post och telefon. Kartläggningen utgick från en bred definition av administrativa uppgifter som alla uppgifter som inte innefattar kulturproduktion eller främjandeverksamhet, i form av till exempel konsulentverksamhet. Fokus för analysen har varit de processer som ingår i framtagandet av en ny kulturplan, samt ansökningsförfaranden, äskanden och uppföljning. Det ska påpekas att en del av dessa uppgifter skulle behöva utföras oavsett modell, givet att offentliga bidrag ska fördelas.

Kartläggningen har haft vissa utmaningar, som att skilja på processer kopplade direkt till modellen och regionernas egna arbetsprocesser för uppföljning och dialog. Vi är också medvetna om att den genomförda uppskattningen av administrativ resursåtgång är förhållandevis grov. Genom dialog med uppgiftslämnarna har utredningen dock även fått en mera nyanserad bild av de olika moment som ingår i processerna, tidsåtgången för dessa och deras egenvärde.

Den administrativa resursåtgången för statliga myndigheter och organisationer som ingår i samverkansrådet, utöver Statens kulturråd, uppskattas som nämnts i kapitel 4 till totalt minst två årsverken.[37] Regionernas resursåtgång uppskattas till totalt 46 årsverken. I detta ingår framför allt arbetet med att ta fram kulturplanerna, både skrivarbete och arrangerandet av möten. Detta ger vid handen att regionerna lägger cirka två årsverken per region, på bland annat dialoger i länet, skrivande av kulturplan, uppföljning och återrapportering

[36] Fyra regioner med olika storlek och geografisk placering valdes ut för analys i vår kartläggning: Region Kronoberg, Region Västerbotten, Region Örebro och Västra Götalandsregionen. När det gäller kulturskaparna och civilsamhället tog utredningen hjälp av KLYS och Ideell kulturallians för skattningar. Från institutionerna valdes, utifrån storlek och konstområde, Kulturparken Småland, Röda Sten konsthall, Musik i Syd och Örebro teater ut.

[37] Vid beräkning av årsverken har utredningen utgått från Ekonomistyrningsverkets schablon 1 920 timmar.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

samt äskande och dialog med Statens kulturråd. De ingående kommunernas resursåtgång uppskattas till i genomsnitt 20 timmar per år och totalt för alla kommuner till 2,7 årsverken. Resursåtgången för ingående kulturinstitutioner uppskattas till totalt cirka 25 årsverken (alltså kring 200 timmar per kulturinstitution och år), vilket läggs på bland annat deltagande i dialoger, remissvar och uppföljning/återrapportering. Den tid professionella kulturskapare och civilsamhällesaktörer lägger på administration knuten till modellen uppskattas till minst ett årsverke per år vardera. Då avser vi främst arbetet inom KLYS och Ideell kulturallians.

Utredningen uppskattar alltså att den totala administrativa resursåtgången är cirka 84 årsverken om man även innefattar den tid som Statens kulturråd lägger på att administrera modellen (som nämndes i kapitel 4 uppskattas den till cirka sex årsverken).

5.5 Den regionala rollen och kommunal samverkan

Regionernas roll i kultursamverkansmodellen varierar givetvis med storlek och struktur. Inte minst gäller detta hur man samverkar med de kommuner som finns i länet. Storregionen Västra Götalandsregionen har, till exempel, baserat samverkan med kommunerna på fyra kommunalförbund som formerats i regionen. Den mindre Region Blekinge har valt att delegera visst ansvar för olika regionala kulturpolitiska satsningar till kommunerna (se vidare nedan).

Regionerna har i dag ofta en nyckelroll som processledare i det samlade kulturpolitiska arbetet i länet och ansvarar för dialogprocesserna med kommuner och fria aktörer. Intrycket är generellt att stabila samverkansplattformar har byggts upp, vilka dessutom kom att prövas under pandemin då samordningsbehovet ökade. Regionernas samordnande roll är såväl viktig som svår och kräver lyhördhet, sakkunskap, processkunskap och förmågan att skapa tillit. Satsningar där regionen tar just en samordnande roll snarare än att driva egna projekt och satsningar tycks ge goda resultat. Ett exempel är regionernas arbete med regionala kulturskolesamordnare som verkar för att ge tillgång till ett mer varierat utbud av kultur till bredare grupper. Omvärldsbevakning, kapacitetsbyggande och kompetensutveckling är andra delar som sägs vara viktiga i den regionala samordnande rollen. Kommunala representanter har i samtal med utred-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ningen uttryckt att dessa funktioner uppskattas av kommunerna som inte alltid själva hinner med detta i den operativa vardagen.

En frågeställning som ofta diskuteras är om regionerna bör agera kompensatoriskt för att stötta kommunerna. Här finns olika inställning bland regionala företrädare och denna roll uppskattas ofta av de mindre kommunerna, medan de större driver egna mera omfattande verksamheter och följaktligen ofta inte behöver detta. Modellen tycks i vissa fall även ha skapat en hierarki mellan region och kommun. Från kommunalt håll pekar man på att regionerna ibland intar en roll som överordnad, eller till och med som myndighetsutövare, i relation till kommunerna, till exempel när det gäller uppföljning i Kulturdatabasen.

Från kommunalt håll framhålls att regionerna i sina dialoger med kommuner i högre utsträckning bör anpassa sin roll till kommunernas storlek och andra förutsättningar. Det tycks skapa en viss frustration hos kommunala företrädare när regionerna inte har olika dialogformer för större och mindre kommuner, då dessa brottas med olika utmaningar. Detta är något som många regioner under senare år dock försökt ta hänsyn till genom att skapa olika typer av till exempel tematiska dialoger och klusterdialoger, och vår bedömning är att den regionala rollen numera i högre grad anpassas till dialogpartnern. Detta visar sig också om man ser till konkreta exempel, antingen det rör regioner som är med i samverkansmodellen eller fortfarande står utanför som Stockholm. Vi kan också, sammantaget, konstatera att samverkansformerna mellan kommuner och regioner har utvecklats avsevärt sedan modellens införande.

Blekingemodellen med kommunala noder

Region Blekinge konkretiserar sin samverkan med kommunerna genom kommunala noder. Exempel på detta är etableringen av ett regionalt konstresurscentrum i Ronneby, en litterär nod i Olofström samt en dansscen i Karlshamn. Det är satsningar som samfinansieras av region och kommun utifrån kommunernas intresse och förutsättningar. ”Platsen att utgå ifrån är viktig för att kunna fokusera och samla kompetens, men utkomsten och resurserna är till för hela Blekinge”, skriver Region Blekinge i sin kulturplan.[38]

[38] Region Blekinge, *Regional kulturplan för Blekinge 2022–2025* (2021), s. 5.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Samarbetet mellan regionen och kommunerna har utvecklats successivt och utgår från kommunernas behov. Först ut var Ronneby kommun med att skapa ett regionalt resurscentrum för konst. Efter inledande diskussioner tecknade regionen och kommunen en avsiktsförklaring om att tillsammans utveckla Kulturcentrum i Ronneby till ett regionalt resurscentrum för konst. Kulturcentrum var redan då Blekinges största konsthall med tillhörande verkstäder för konstnärlig verksamhet. Därefter gjordes en gemensam handlingsplan för verksamheterna Kulturcentrum Ronneby och den regionala främjandeaktören Konst i Blekinge, en plan som man sedan dess arbetat efter. Inom kort ska även ett samverkansavtal mellan Ronneby kommun och Region Blekinge tecknas.

Initiativet till samarbete mellan regionen och Karlshamns kommun kom från ledande politiker i region och kommun och hade sin grund i Regionteatern Blekinge Kronobergs (en regionteater verksam i två regioner, Blekinge och Kronoberg) ägardirektiv om att etablera en dansscen i Blekinge. En avsiktsförklaring om en etablering i Lokstallarna i Karlshamn undertecknades 2018 och nu är ett samarbetsavtal på gång som tydligare definierar roller och åtaganden. Samarbetet mellan regionen och Olofströms kommun började på tjänstepersonsnivå och gällde utvecklingen av en litterär nod. Samarbetet har förankrats på politisk nivå och förtydligats i samband med framtagandet av den regionala kulturplanen.

I ett litet län som Blekinge kan inte alla kommuner ha kompetens inom alla områden och systemet med kommunala noder tycks fungera väl. Alla kommuner har i den här modellen en uppgift vilket sägs medföra ett större engagemang. Splittringen i ett östra och ett västra Blekinge motverkas också. Arbetet med noderna sker dels i samband med processen med kulturplanen men pågår även kontinuerligt. Noderna är i olika grad finansierade av kultursamverkansmodellen.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Arbetssätt i Stockholms län

Region Stockholm, som står utanför kultursamverkansmodellen, arbetar utifrån en regional kulturstrategi som utgör ett förtydligande och en förlängning av den regionala utvecklingsplanen RUFS 2050.[39] Fyra insatsområden har identifierats för att långsiktigt bidra till strategins övergripande målområden: Öka tillgängligheten till och deltagandet i kulturlivet, Stärka möjligheterna till konstnärlig utveckling, Omfatta digitaliseringens möjligheter och utmaningar och Använda kultur och kulturmiljöer som resurs i samhällsplaneringen. Kulturstrategin motsvarar på många sätt en regional kulturplan.

När det gäller dialogerna med kommunerna och civilsamhället sker dessa regelbundet utifrån ett årshjul och på flera olika nivåer, på tjänstepersonsnivå, på politisk nivå och inom länskonsulenternas olika nätverk. Utgångspunkten är att lyssna in kommunernas behov och regionen har varit delaktig i att skapa samverkansprojekt bland annat inom biblioteksområdet och inom kulturskolan där en särskild samverkans- och betalningsmodell har arbetats fram. En viktig aktör i regionen att involvera i dialogen är Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer (FSKF) som är en regional samverkansorganisation för kommunala förvaltningar inom kultur, idrott och fritid i Stockholms län samt Region Gotland.

5.6 Interregionala samarbeten

Som beskrivits i kapitel 3 skapades kultursamverkansmodellen mot bakgrund av diskussionen om storregioner, vilket delvis kom att påverka modellens utformning. I och med att en större regionreform inte genomförts har i stället frågan om interregional samverkan kommit att bli allt viktigare. Förordningen för samverkansmodellen är också tydligt skriven för att stödja detta. Även om det som huvudregel inte är en uppgift för en region att utföra uppgifter åt andra regioner, anges i förordningen att regionen får lämna statsbidrag till sådana verksamheter som bedrivs i form av länsöverskridande samarbeten om dessa uppfyller de krav på anknytning till regionens område eller dess medlemmar som avses i 2 kap. 1 § kommunallagen

[39] Samlad information finns här: http://www.rufs.se/publikationer/2018/rufs-2050/ (senast kontrollerad 15 augusti 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

(2017:725).[40] Möjligheterna till samverkan för kommuner och regioner förbättrades också 2018 då en generell rätt till avtalssamverkan infördes i kommunallagen.[41] Genom avtalssamverkan kan en kommun eller en region överlåta utförandet av sina uppgifter till en annan kommun eller region utan att den nämnda lokaliseringsprincipen i kommunallagen hindrar det.

Interregional samverkan uppmuntras alltså också på många sätt. Bland annat är ett av de utpekade områdena för utvecklingsbidrag, jämte bland annat digitalisering, insatser för att stärka arrangörer samt barn och unga. Interregional samverkan finns även med bland de tre utvecklingsområden som prioriteras vid fördelningen av ordinarie regionala verksamhetsbidrag (se även kapitel 4). Enligt beslut i Statens kulturråds styrelse är en prioritering att etablera och stärka samverkansformer och interregionala samarbeten.[42]

Sedan många år tillbaka finns det också konkreta exempel på interregional samverkan om gemensamma kulturinstitutioner och särskilda satsningar på olika håll i landet. Ett tidigt samarbete var skapandet av en gemensam länsmusikorganisation, Musik i Syd, i Skåne och Kronobergs län. På filmområdet finns ett gemensamt regionalt resurscentrum för Blekinge, Kronoberg och Kalmar län. Ytterligare ett exempel är Regionteatern Blekinge Kronoberg som ägs gemensamt av Region Kronoberg, Region Blekinge och Växjö kommun. Det finns även två större strukturerade interregionala samarbeten som kommit till efter kultursamverkansmodellens införande, Regionsamverkan Sydsverige och Kultur i Norr.

Regionsamverkan Sydsverige

Regionsamverkan Sydsverige är ett politiskt baserat samarbete mellan regionerna Skåne, Kalmar, Blekinge, Halland, Jönköping och Kronoberg inom områdena infrastruktur och kollektivtrafik, regional utveckling och kultur. Samarbetet startade 2016.

[40] Det kan dock trots allt, enligt vad vi inhämtat, ibland uppstå vissa problem när det kommer till utbetalning, uppföljning och rapportering, något som till exempel drabbat Norrlands nätverk för Musikteater och Dans (NMD).
[41] För bakgrunden till reformen, se *En generell rätt till kommunal avtalssamverkan* (SOU 2017:77).
[42] Statens kulturråd, ”Information och förslag till beslut inför beredning och fördelning av statsbidrag till regional kulturverksamhet 2023” (Sty 2022:4), punkt 13.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Regionsamverkan Sydsverige säger sig arbeta tillsammans med staten för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen och man verkar för att få ett större ansvar för nationella kulturpolitiska uppdrag. Regionsamverkan Sydsverige har tre kulturpolitiska prioriteringar: att främja ett dynamiskt och öppet Sydsverige med internationell lyskraft, en kulturpolitik som stimulerar samarbeten, och ett gränslöst Sydsverige tillgängligt för alla.[43]

Samarbetet är formaliserat och sker inom ramen för en förening. Det finns en politisk organisation med utskott i olika sakfrågor med tjänstepersonsgrupper kopplade till utskotten, till exempel Kulturutskottet. Därutöver finns beredningsgrupper för olika sakfrågor, till exempel dans. Ett första samarbetsområde var också just plattformen Danssamverkan Sydsverige där regionernas dansinstitutioner samarbetar med syftet att skapa fler speltillfällen för sydsvensk produktion och stärka dansens ställning. Andra områden är bild och form, litteratur, bibliotek och läsning samt filmkultur.

Fördelarna med samarbetet sägs bland annat vara kollegialt utbyte och att insatserna får större effekt i ett större geografiskt område. Regionerna har väldigt olika förutsättningar vilket inledningsvis upplevdes som utmanande. En viktig framgångsfaktor för Regionsamverkan Sydsverige sägs ha varit att samarbetet har startat utifrån ett upplevt behov och en viktig förutsättning för samarbetet är att det är möjligt att starta beredningsgrupper även om alla regioner inte är med.

De sex regionerna inom Regionsamverkan Sydsverige beviljades av Statens kulturråd i januari 2023 en förstärkning av anslaget om sammantaget 1,8 miljoner kronor för att utveckla samverkansformer inom kultursamverkansmodellens sju konst- och kulturområden. Ett konkret samverkansprojekt inom ramen för Regionsamverkan Sydsverige är Bästa biennalen med bas på Konstmuseet i Ystad. Det är en konstfestival för barn och unga där besökare kan uppleva och skapa konst. Senast deltog 81 arrangörer med utställningar och verkstäder. Projektet har även fått utvecklingsmedel från Statens kulturråd.

[43] Regionsamverkan Sydsverige, *Ett enat Sydsverige skapar ett starkt Kultursverige: Positionspapper Regionsamverkan Sydsverige Kultur* (2018).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Kultur i Norr

Kultur i Norr är ett mindre formaliserat nätverk som drivs på tjänstepersons-, politiker- och kulturinstitutionsnivå. De samverkande regionerna är Norrbotten, Västerbotten, Jämtland Härjedalen och Västernorrland.

Kultur i Norr ger prioritet åt fokusområdena: urfolket samer, kulturella och kreativa näringar och arrangörsfrämjande åtgärder. Regionerna menar att de har flera gemensamma positiva förutsättningar som starka kulturinstitutioner, drivande och engagerade kulturskapare, ett aktivt föreningsliv, en betydande samisk kultur och en levande folkbildningstradition. Samtliga regioner har dock långa geografiska avstånd och upplever utmaningar i att förmedla ett kvalitativt utbud av kultur på jämlika villkor.

Ett väl upparbetat samarbete inom ramen för Kultur i Norr är Norrlands nätverk för Musikteater och Dans (NMD). NMD är organiserat som ett kommunalförbund med de nämnda regionerna som medlemmar och har som uppgift att medverka till att musikteater och dans blir tillgänglig för alla i norra Sverige samt svara för övergripande koordinering av de i förbundet ingående ensemblerna. De ensembler som ingår är Norrlandsoperan i Umeå, Norrdans i Härnösand, Barn- och ungdomsoperan inom Estrad Norr i Östersund samt Piteå Kammaropera.

Kultur i Norr har också samverkan kring aktiviteter på kulturforumet Folk och kultur och kring konstnärliga centrumbildningar. Det kan även nämnas att Riksteatern driver ett interregionalt projekt i storregionen och Region Norrbotten och Region Västerbotten beviljades hösten 2022 EU-stöd för att utveckla Form Design Center Norr till en ny nod för form, design, konsthantverk och arkitektur i Övre Norrland. Projektet tar sin utgångspunkt i de stora investeringar och samhällsomvandlingar som är aktuella i norra Sverige.

Exemplet ShareMusic & Performing Arts

Ett intressant exempel på interregional samverkan mellan flera regioner är det nationella kunskapscentret för konstnärlig utveckling och inkludering, ShareMusic & Performing Arts.

Organisationen arrangerar kurser i scenkonst, skapar föreställningar, anordnar föreläsningar, utbildar genom workshops och genom-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

för samarbetsprojekt i Sverige och internationellt. Kunskapscentret har tidigare beviljats utvecklingsmedel och får från och med 2022 även verksamhetsbidrag genom kultursamverkansmodellen från Region Jönköpings län, Region Skåne och Västra Götalandsregionen samt medfinansieras av Jönköpings kommun. Enligt Statens kulturråd var projektet prioriterat både utifrån perspektivet interregional samverkan och breddat deltagande.[44] Här har alltså ett samarbete mellan olika regioner uppstått utifrån en nationellt intressant verksamhet som sen kommit att bli en ordinarie del av modellen. Detta är ett exempel på att regiongränserna inte behöver utgöra något hinder för samverkan.

[44] Statens kulturråd, ”En uppföljning av tidsbegränsade bidrag”.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

6 Kommunernas roll

Det finns 290 kommuner i Sverige i dag, alltifrån den befolkningsmässigt minsta kommunen Bjurholm med knappt 2 400 invånare 2021 till landets största kommun, Stockholm stad, som vid samma tid hade 978 800 invånare. Kommunernas förutsättningar utifrån bland annat geografiska, ekonomiska och socioekonomiska aspekter skiljer sig också väsentligt åt. I utredningens direktiv betonas särskilt att det är angeläget att kultursamverkansmodellen fungerar väl både för stora och små kommuner – både för storstadskommuner och i lands- och glesbygder. Modellen bör även, enligt direktiven, i ökad grad beakta den betydelse som kommunerna har i form av resurser och kompetens för kulturens utveckling i hela landet.

När det gäller den politiska organiseringen av kulturfrågorna i kommunerna konstaterar Sveriges kommuner och regioner (SKR) att det är uppenbart att kultur- och fritidsfrågorna tillmäts politisk betydelse i kommunerna eftersom det i mer än hälften av alla kommuner finns en särskild kultur- och fritidsnämnd eller både en kulturnämnd och en fritidsnämnd.[1] I andra kommuner sköts dock kulturfrågor tillsammans med skolfrågor i en utbildningsnämnd och några kommuner har valt att inrätta ett särskilt utskott under kommunstyrelsen för kultur- och/eller fritidsfrågor.

6.1 Kommunernas finansiering av kultur

Kommunerna står för en relativt stor del av de samlade offentliga kulturutgifterna. Enligt Myndigheten för kulturanalys uppgick kommunernas redovisade utgifter för kultur 2021 till 12,9 miljarder kronor. Regionernas redovisade utgifter för kultur uppgick som jäm-

[1] Sveriges kommuner och regioner, *Politisk organisation i kommuner och regioner* (2021), s. 9.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

förelse 2021 till 4,8 miljarder och statens redovisade utgifter för kultur uppgick 2021 till 12,6 miljarder kronor.[2]

Som beskrivits i kapitel 2 (figur 2.1) är kommunerna även en viktig finansiär av kultursamverkansmodellen med en medfinansiering i nivå med statens. Enligt Statens kulturråd stod kommunerna under 2021 för 25,8 procent av den samlade offentliga finansieringen.[3] Kommunerna har också successivt ökat sin medfinansiering sedan modellen infördes. År 2018 hade kommunerna till och med en något högre finansieringsandel än staten. Den kommunala medfinansieringen ser olika ut i olika regioner. I tre regioner, Skåne, Östergötland och Uppsala står kommunerna för den största delen av finansieringen och i andra regioner, som Blekinge, Jönköping och Dalarna, finansierar kommunerna 10 procent eller mindre.[4]

Nedanstående diagram (figur 6.1) visar kommunala årliga anslag i löpande och fasta priser.

Figur 6.1 Kommunernas samlade anslag till verksamhet inom kultursamverkansmodellen, 2013–2021

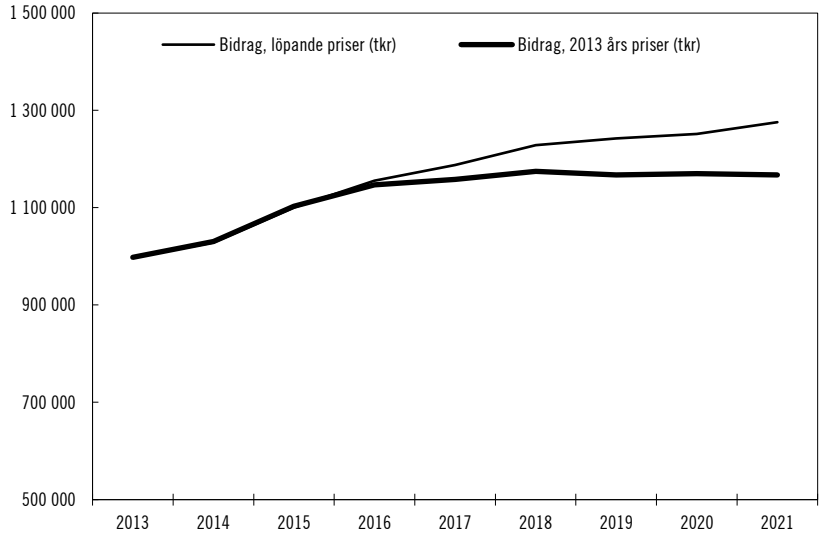

Källa: Statens kulturråd. De fasta priserna är beräknade utifrån SCB:s konsumentprisindex (KPI).

[2] Myndigheten för kulturanalys, *Samhällets utgifter för kultur 2021* (2022:5), s. 13 och 10.
[3] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2021: Kultursamverkansmodellen* (2022), s. 15.
[4] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter*, s. 21.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Hur mycket resurser processerna inom kultursamverkansmodellen tar i anspråk för kommunerna är svårt att uppskatta. Utredningen har som beskrevs i kapitel 5 genomfört en skattning av tidsåtgången utifrån uppgifter vi erhållit från regioner och kommuner. Denna ger vid handen att kommunerna sammantaget lägger minst 2,7 årsverken (alltså cirka 20 timmar per kommun och år) på i första hand dialogprocesserna vid framtagandet av kulturplanen samt arbete med remissvar. Detta gäller för kommuner som inte själva driver kulturinstitutioner och räknar man in de kommunalt drivna institutionerna blir tidsåtgången väsentligt högre.

Kommuntyper

För att ge en mera utvecklad bild av kommunernas roll i kultursamverkansmodellen kommer vi i det följande att beskriva dessa både mera övergripande och utifrån några valda kommuntyper. Kommuntyperna har framför allt använts när vi har inhämtat underlag om kommunal kulturverksamhet som i dag inte får stöd via modellen och annan kommunal verksamhet som får statsbidrag. Kommuntyperna utgör också grunden för våra mer allmänna beskrivningar.

Vi har valt att göra en indelning utifrån kommunernas storlek, geografi och hur mycket medel de bidrar med i kultursamverkansmodellen.[5] När det gäller det ekonomiska bidraget har vi utgått från Statens kulturråds uppgifter om fördelning av årliga statliga, regionala och kommunala bidrag 2021.[6] Inledningen ger följande kommuntyper:

1. Storstadskommuner: Stockholm, Göteborg och Malmö.
2. ”Regionala dragare” som bidrar med mycket medel i modellen: till exempel Gävle, Helsingborg, Linköping, Norrköping, Uppsala och Västerås.
3. Kommuner i regioner där kommuner bidrar med mindre medel i modellen: till exempel Falun, Jönköping, Karlskrona och Östersund.

[5] SKR, Tillväxtverket och Tillväxtanalys använder indelningar i kommuntyper som vi bedömer har mindre bäring på kultursamverkansmodellen eftersom de inte beskriver hur mycket medel kommunerna bidrar med.
[6] Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter*, s. 20.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

4. Mindre kommuner, med max 20 000 invånare: till exempel Emmaboda, Gällivare, Laxå, Sollefteå och Ystad.
5. Storstadsnära kommuner som har tillgång till storstadens kulturinfrastruktur: till exempel Burlöv, Huddinge, Kungälv, Lomma, Mölndal, Nacka, Vellinge och Värmdö.

Utifrån denna indelning har vi valt att titta närmare på följande fem kommuner: Göteborg, Västerås, Östersund, Gällivare, och Nacka. Dessa används som exempel och kommenteras särskilt i det följande.

6.2 Verksamhet som finansieras via modellen

Ett tjugotal verksamheter som finansieras via kultursamverkansmodellen drivs eller ägs helt eller till övervägande del av en kommun (se tabell 6.1). Verksamheterna kan antingen vara integrerade i den kommunala förvaltningen eller drivas fristående som stiftelser eller aktiebolag. Vi har i det följande, i tveksamma fall, utgått från den definition som används i museilagen (2017:563) för att bedöma om en verksamhet är att betrakta som en del av det offentliga. Det vill säga om mer än hälften av antalet ledamöter i styrelsen eller motsvarande ledningsorgan är utsedda av det allmänna (i detta fall en kommun). Kommunerna har, utöver den viktiga rollen som finansiär och huvudman för kulturinstitutioner, en avgörande roll som aktör inom de flesta kulturområden, till exempel när det gäller inköp av scenkonstföreställningar eller stöd till arrangörsföreningar och andra kulturföreningar. Kommunerna, särskilt de mellanstora och större, finansierar också en rad fria kulturaktörer som teatergrupper, konsthallar, festivaler och orkestrar.

Kommunerna utgör även samarbetsparter för insatser inom ramen för modellen. Det kan handla om den regionala biblioteksverksamhetens arbete med kommunbiblioteken, film i skolan i samarbete med ett regionalt resurscentrum för film eller samarbete med ett länsmuseum om kulturarvsfrågor. I utredningens samtal med kulturinstitutioner och regionala företrädare har ofta utmaningen med små kommuners ibland bristande ”mottagarkapacitet” lyfts fram. Bilden från regionalt håll är att inte minst i de mindre kommunerna saknas ofta både resurser och kapacitet för att till exempel delta i regionala utvecklingssatsningar eller stå som värd för scenkonst. Mindre kom-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

muner själva framhåller dock även att de regionala aktörerna inte alltid förstår de mindre kommunernas behov och förutsättningar, till exempel när det gäller storleken på scener eller kommunikationer mellan olika orter. I avsnitt 6.6 beskrivs några projekt och satsningar som i hög grad utgått från kommuners behov och som har blivit framgångsrika.

Tabell 6.1 Kommunalt styrd kulturverksamhet i samverkansmodellen

Verksamhet med statsbidrag där en kommun har ett rättsligt bestämmande inflytande (t.ex. majoritet i styrelsen)

Kommun	Verksamhet	Organisation	Statsbidrag 2021
Avesta kommun	Avesta Art	I förvaltning	5 789 000
Borås stad	Borås stadsteater	I förvaltning	26 349 200
Emmaboda kommun	The Glass Factory	I förvaltning	5 330 000
Eskilstuna kommun	Svenskt barnbildarkiv	I förvaltning	472 000
Falkenbergs kommun	Rian designmuseum	I förvaltning	Ingick ej 2021
Göteborgs stad	Göteborgs museer*	I förvaltning	87 740 614
–	Göteborgs stadsteater	Aktiebolag	66 767 000
Helsingborgs kommun	Helsingborgs museer	I förvaltning	37 302 000
–	Helsingborgs stadsteater	Aktiebolag	47 426 000
–	Helsingborgs symfoniorkes.	Aktiebolag	55 829 500
Malmö stad	Malmö museum	I förvaltning	47 188 000
–	Malmö konstmuseum	Stiftelse	7 362 000
–	Malmö stadsteater	Aktiebolag	64 581 000
–	Malmö Live / Symfoniorkester	Aktiebolag	123 669 000
Skellefteå kommun	Skellefteå museum	Aktiebolag	11 926 850
Umeå kommun	Västerbottens museum	Aktiebolag	19 491 479
Uppsala kommun	Uppsala stadsteater	Aktiebolag	77 137 000
Vara kommun	Vara konserthus	Aktiebolag	15 132 997
Ystad kommun	Ystad konstmuseum	I förvaltning	Ingick ej 2021

Källa: Årsredovisningar för respektive verksamhet, uppgifter om bidrag från Statens kulturråd.
* Göteborgs museer är Göteborgs stadsmuseum, Röhsska museet, Sjöfartsmuseet Akvariet och Göteborgs konstmuseum.

I storstadsregionerna är de större kulturinstitutionernas finansiering, huvudmannaskap och styrning ofta uppdelad och sammanflätad mellan region och kommun på tämligen komplexa sätt. Både i Västra Götalandsregionen och Region Skåne finns avtal gällande samfinansiering av kulturinstitutioner som en del i en uppgörelse om skatteväxling kopplat till regionbildningen. Västra Götalandsregionen

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

och Göteborgs stad har fört diskussioner om finansieringsfrågan i många år. Det har i första hand gällt samfinansiering av Göteborgs museer och Göteborgs stadsteater som har kommunal huvudman. Ett avtal gällande Stadsteatern togs fram tidigt men avtal om Göteborgs museer ingicks först under 2022. Mellan Region Skåne och Malmö stad finns ett avtal om finansiering av kulturinstitutioner av regional karaktär i Malmö. Till dessa räknas Malmö Stadsteater samt Malmö Live Konserthus. Vid den senaste omförhandlingen av avtalet justerades också ägarstrukturen för Malmö Opera och Musikteater AB och Skånes Dansteater AB som numera är helägda av regionen.

6.3 Verksamhet som får andra statsbidrag

Under 2022 fanns det sammanlagt 182 riktade statsbidrag som gick till kommuner och/eller regioner, enligt en sammanställning från Statskontoret.[7] Det stora antalet riktade statsbidrag, ofta med snäva och detaljerade villkor, skapar, enligt Statskontoret, en betydande administration hos kommunerna och regionerna. Antalet statsbidrag är inte så stort på just kulturområdet men kombinerat med det stora antalet riktade statsbidrag inom andra, närliggande politikområden kan ansöknings- och redovisningsbördan ändå förmodas bli ansenlig.

I Statskontorets statsbidragsförteckning för 2022 finns, om man bortser från de stöd som enbart fördelas till kommunerna i Stockholms län på grund av att regionen inte är med i samverkansmodellen, följande riktade statsbidrag inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.[8]

- Statsbidrag till kulturskoleverksamhet
- Statsbidrag till folkbibliotek
- Statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan
- Stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler
- Statsbidrag till litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande
- Bidrag till lönekostnader inom Kulturarvs-it
- Bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer

[7] Statskontoret, *Utveckling av den statliga styrningen av kommuner och regioner 2022* (2023), s. 10.
[8] Statskontoret, *Utveckling av den statliga styrningen*, s. 161.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

– Statsbidrag till konsulenter och främjande inom hemslöjd
– Statsbidrag för viss utbildning som rör tolkning och teckenspråk
– Statsbidrag för särskilt utbildningsstöd.

Utöver de bidrag som fördelas inom kulturområdet specifikt, finns ett stort antal andra statsbidrag inom närliggande områden. Ofta är dessa också både mer komplexa att söka och viktigare för kommunerna i ekonomiska termer. På utbildningsområdet fanns, enligt Statskontoret, 42 riktade statsbidrag och 7 kostnadsersättningar under 2021.[9]

Kommuner med liten folkmängd tar del av färre statsbidrag. I en underlagsstudie till Statskontorets utredning hade de två små kommuner som ingick sökt 16 riktade statsbidrag på skolområdet, medan de två stora kommunerna hade sökt mellan 24 och 30 bidrag. Mängden bidrag påverkar kommuner och regioner alldeles oavsett om de tar del av dem eller inte. Detta beror på att de behöver bevaka och bedöma om de kan genomföra satsningar som matchar statsbidragets inriktning och villkor.

SKR är mycket kritiska mot riktade statsbidrag. Organisationen anser bland annat att de generellt ger osäkra planeringsförutsättningar för kommuner och regioner, bidrar till minskad effektivitet, driver kostnader, skapar svårigheter i ansvarsfördelningen, ökar ojämlikheten mellan kommuner och riskerar att urholka förtroendet på den lokala och regionala nivån.[10]

Vi har tittat närmare på vilka direkta statsbidrag (jfr även kapitel 4) inom kulturområdet som de utvalda kommunerna Göteborg, Västerås, Östersund, Gällivare och Nacka, får och kan konstatera att bilden är relativt komplex. Följande beskrivning bygger på de uppgifter som kommunerna redovisat till utredningen om bidrag för 2022.

- **Statsbidrag till kulturskoleverksamhet**. Bidraget fördelas av Statens kulturråd. Av landets kommuner har under senare år kring 250 kommuner sökt bidraget. Alla utvalda kommuner (Göteborg, Västerås, Östersund, Gällivare och Nacka) har sökt och beviljats bidrag.

[9] Statskontoret, *Administrativa kostnader i kommunsektorn: En analys av statens styrning av kommuner och regioner* (2022:9), s. 56.
[10] Sveriges kommuner och regioner, *Hur ger statsbidragen bäst effekt: Om de riktade och generella statsbidragen* (2021).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

- **Statsbidrag till folkbibliotek, litteratur och läsfrämjande**. Bidraget till stärkta bibliotek, inköpsstöd till folk- och skolbibliotek, bokstart och läs- och litteraturfrämjande fördelas av Statens kulturråd. Alla utvalda kommuner utom Nacka har sökt och fått ett eller flera av dessa bidrag.
- **Statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan** (Skapande skola). Bidraget fördelas av Statens kulturråd till bland annat kommuner. Alla de fem utvalda kommunerna har sökt och fått bidraget.
- **Statsbidrag till fristadsverksamhet**. Det finns i dag 24 fristäder i Sverige som är medlemmar i International Cities of Refuge Network (ICORN). Statsbidrag till detta fördelas av Statens kulturråd. Bland de utvalda kommunerna fick Göteborgs stad stöd till fristadsverksamhet.
- **Statsbidrag på kulturarvsområdet**. Riksantikvarieämbetets bidrag till lönekostnader för Kulturarvs-it kan fördelas till kommuner men ingen av de undersökta kommunerna har fått detta stöd. Myndigheten beviljar också bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer med målgruppen kommuner, stiftelser, bolag och enskilda personer. Av de fem kommunerna har enbart Göteborgs stad uppgett att de mottagit ett sådant bidrag under 2022.

Andra externa bidrag inom kulturområdet i vidare mening som de utvalda kommunerna har redovisat är bland annat bidrag från Arvsfonden till kulturprojekt, bidrag från Socialstyrelsen till lovverksamhet, bidrag från Migrationsverket till integrationsfrämjande åtgärder, bidrag från länsstyrelserna (bland annat så kallade bygdemedel), bidrag från EU-programmen Leader och regionalfonden, bidrag från Kammarkollegiet och bidrag från Delegationen mot segregation (Delmos).

6.4 Verksamhet som inte får stöd via modellen

Utredningen kan konstatera att det inte minst är på kommunal nivå som mycket av den samhälleliga verksamhet som är central för kulturell delaktighet bedrivs. Det gäller till exempel skolan, stadsbyggnadsfrågor, biblioteksverksamhet och kulturskolan. Även smal och spetsinriktad konst och kultur är ofta helt beroende av den infra-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

struktur som kommunerna står för, till exempel genom att samarbeta med arrangörer och lokalhållande organisationer. Kommunernas föreningsbidrag kan också vara en viktig inkomstkälla för kulturaktörer med fokus på smal kultur. Framför allt de mellanstora och större kommunerna står också för finansieringen av en rad viktiga institutionsliknande fria aktörer genom verksamhetsstöd och föreningsstöd. I det följande kommer vi översiktligt beskriva en del av denna kulturverksamhet i kommunerna som inte finansieras via kultursamverkansmodellen.

Som nämnts var kommunernas direkta utgifter för kultur 2021 cirka 12,9 miljarder kronor. Stöd till studieorganisationer, allmän kulturverksamhet och övrigt (inklusive stöd till kulturella föreningar och museum), bibliotek, musikskola/kulturskola ingår i dessa kulturutgifter (se tabell 6.2). När det gäller offentliga utgifter för kultur som andel av de totala utgifterna ligger kommunerna, enligt Myndigheten för kulturanalys, högre än både staten och regionerna med i snitt 2,1 procent.[11] Trenden på senare år är stadigt ökande utgifter för allmän kulturverksamhet och musik- och kulturskolan.

Tabell 6.2 Kommunernas kostnader för kulturverksamhet 2021

Nettokostnader fördelat på typ av kulturverksamhet

	Miljarder kronor
Kulturskola	2,8
Bibliotek	4,8
Allmän kulturverksamhet	4,6
Studieorganisationer	0,6

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB).

Kulturskoleverksamhet

Kulturskoleverksamhet är en av de större kulturverksamheterna i kommunerna. Enligt Kulturskolecentrums statistik fanns 2021 kommunal kultur-/musikskola i 286 av landets kommuner.[12] Enligt uppgifter från SCB lade kommunerna sammanlagt drygt 2,8 miljarder kronor på kulturskolan under 2021. Musik, i form av enskild undervisning, undervisning i mindre grupp och i orkester/kör eller motsvarande, är det klart vanligaste ämnet i kulturskolan. Det totala an-

[11] Myndigheten för kulturanalys, *Samhällets utgifter för kultur 2021* (2022:5), s. 8 och 13.
[12] Kulturskolecentrum, *Sammanfattning av statistik 2021* (2022), s. 2.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

talet deltagartillfällen för den frivilliga kulturskolan under 2021 var drygt 6,8 miljoner.

Som tidigare nämnts fördelar Statens kulturråd ett särskilt bidrag till den kommunala kulturskoleverksamheten. Stöd har framför allt fördelats till utveckling och breddning av verksamheten, till exempel för att nå ut i områden med socioekonomiska utmaningar. I nära hälften av regionerna finns även regionala kulturskolesamordnare. Samordnarna arbetar i första hand med att samordna utbudet i regionens kommuner så att barn och unga får ett större utbud av ämnen att välja mellan. De driver också utvecklingsprojekt, till exempel för att dela på digitala pedagogiska resurser i flera kommuner och att föra in nya ämnen som film och bild. Projektverksamheten är finansierad dels av Statens kulturråds projektstöd, dels av Allmänna Arvsfonden.

Kulturskoleverksamheten är en frivillig och oreglerad verksamhet och varje kommun beslutar om mål och inriktning. Kulturskolecentrum konstaterar att 6–19-åringar som har högutbildade föräldrar och/eller bor i områdestyper med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar, är väl representerade i kulturskolan.[13] Barn och unga med utländsk bakgrund, som är födda utomlands eller som är nyinvandrade är däremot underrepresenterade. Detsamma gäller barn och unga från områden med socioekonomiska utmaningar. I många kommuner pågår just nu en utveckling av kulturskoleverksamheten mot det som ofta benämns en mera öppen och inkluderande verksamhet.

Bibliotek

Bibliotek är tveklöst kommunernas största kulturverksamhet och 2021 var kommunernas nettokostnader för bibliotek cirka 4,8 miljarder kronor.

Exakt hur många enskilda bibliotek som finns i landets kommuner är dock svårt att säga. Kungliga biblioteket konstaterar nämligen att det inte finns klara definitioner för var gränsen går mellan bibliotek, bokutlämningsställe, servicepunkt etc.[14] I myndighetens statistik ingår de biblioteksenheter som kallas bibliotek på kommunernas

[13] Kulturskolecentrum, *Sammanfattning av statistik*, s. 3.
[14] Kungliga biblioteket, *Bibliotek 2021: Offentligt finansierade bibliotek* (2022), s. 17.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

webbplatser. Antalet öppna folkbiblioteksfilialer uppgick med denna definition till 1 080 under 2021. Samtidigt som fysiska besök och fysiska utlån minskat på de offentligt finansierade biblioteken på grund av pandemin ökade användningen av e-medier på olika sätt. På folkbiblioteken var dock endast 10 procent e-böcker av den totala utlåningen 2021 (tryckt bok, e-bok, ljudbok, talbok).

Som vi beskrivit ovan finns en rad statliga bidrag till bibliotek. Under senare år tycks anslagen till biblioteksverksamhet generellt haft en tendens att minska. Tidningen *Biblioteksbladet* skickade i början av året ut en enkät till chefer för folkbibliotek i Sveriges kommuner som visar att ett av tio folkbibliotek fått minskad budget 2023 och drygt hälften uppger oförändrad budget, vilket med inflation i realiteten innebär budgetminskningar.[15]

Studieorganisationer

Kommunernas nettokostnader för det som i statistiken kallas studieorganisationer var 2021 605 miljoner kronor.[16] Detta kan, enligt SKR, vara en underskattning då det visat sig att mellan 20 och 30 kommuner redovisar 0 kronor trots att de fördelar stöd. Det handlar alltså om bidrag till studieförbundens verksamhet på lokal nivå.

Kommunernas stödsystem för studieorganisationerna ser olika ut. Studieorganisationerna är en viktig del i det kulturella ekosystemet på lokal nivå då dessa ofta, vid sidan av att driva studiecirklar, arrangerar kulturevenemang. Inom folkbildningsområdet finns det i Sverige också cirka 150 folkhögskolor som spelar en stor roll i den kulturella infrastrukturen, både med sina estetiska utbildningar och som kulturella arenor. Se utförligare beskrivning av studieorganisationerna under avsnitt 7.3.

[15] Thord Eriksson, ”2023 ett magert år för folkbiblioteken”, *Biblioteksbladet*, 6 februari 2023: https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/2023-ett-magert-ar-for-folkbiblioteken/ (senast kontrollerad den 14 augusti 2023).
[16] Myndigheten för kulturanalys, *Samhällets utgifter för kultur 2021*, s. 13.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Allmän kulturverksamhet och övrigt

En relativt stor del av den kommunala kulturbudgeten går till det som i statistiken kallas allmän kulturverksamhet, vilket bland annat kan inbegripa kostnader för kulturarrangemang, kultur i skolan (till exempel inköp av scenkonstproduktioner), kostnader för kommunala museer och inte minst, ett ofta omfattande stöd till kulturföreningar samt vissa stipendier och priser. Kommunernas nettokostnad för ”allmän kulturverksamhet och övrigt” var 2021 cirka 4,7 miljarder kronor (somliga kommuner kan även ha redovisat sitt stöd till studieorganisationer här).[17]

Många kommuner, framför allt de mellanstora och större kommunerna, finansierar genom sitt stöd till kulturföreningar fristående kulturinstitutioner, till exempel Angeredsteatern, konstmuseet Vandalorum i Värnamo, Momsteatern i Malmö och konsthallen Röda Sten i Göteborg. Kommunernas stöd till kulturföreningar är också ofta en förutsättning för arrangörsföreningars verksamhet. De flesta kommuner har även projektstöd och stipendier som delas ut varje år, vilket är viktigt för de fria kulturskaparna

SKR och den statliga utredningen Ett trygghetssystem för alla genomförde hösten 2022 en enkät gällande kommuner och regioners stipendieverksamhet.[18] Enkäten visar bland annat att nio av tio kommuner och regioner fördelar något slags kulturstipendium och att kommunerna totalt sett fördelat stöd till ett värde av drygt 17 miljoner kronor till kulturskapare i olika delar av landet.[19] Under pandemin skapade flera kommuner speciella stödprogram för kulturskapare. Malmö Stad fördelade till exempel under 2021 produktionsstöd för ”återstart av Malmös kulturliv” till ett hundratal aktörer och Göteborgs stad fördelade under 2021 och 2022 totalt 42 miljoner kronor i pandemistöd till det fria kulturlivet.

I vår utvalda kommun Östersund finns till exempel följande poster i bokslutet för 2022, under vad som kan betecknas som allmän kulturverksamhet (se tabell nedan). De tre stora kostnadsposterna för den totala kulturverksamheten i Östersunds kommun i bokslutet för 2022 är: allmän kulturverksamhet 22 miljoner kronor, bibliotek 24,5 miljoner kronor och kulturskola 15,1 miljoner kronor. Noteras

[17] Myndigheten för kulturanalys, *Samhällets utgifter för kultur 2021*, s. 13.
[18] Sveriges kommuner och regioner, *Kommuners kulturstipendier och kulturpriser 2022* (2023).
[19] Kommuner och regioners stöd till kulturskapare och organisationer inom det fria kulturlivet beskrivs ytterligare i avsnitt 7.4.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kan att stödet till studieorganisationer och SISU Idrottsutbildarna, som också är en studieorganisation, här ligger under allmän kulturverksamhet.

Tabell 6.3 Finansiering av allmän kulturverksamhet i Östersunds kommun

Fördelningen av medel per verksamhetsområde, 2022

	Kronor
Evenemang & arrangemang	266 000
Studieorganisationer	2 905 000
Stöd till SISU idrottsutbildarna	410 000
STIM/SAMI	229 291
Kulturstipendium	110 000
Exercishallen	1 333 238
Konst	1 029 180
Storsjöteatern	10 249 068
Stadsmuseet Ahlbergshallen	363 320
Herke konstcentrum	264 240
Nationaldagen	85 295
Årsbidrag kulturföreningar	2 347 000
ÖTV, Lokalkostnader	364 908
Kapitalkostnad	72 638
Gaaltije	425 000
Länskulturcentrum	206 436
Klockspelet i Rådhuset	43 426
Kulturutveckling	200 000
Konstnärlig utsmyckning	6 996
Administration kultur	1 145 650
Totalt	**22 056 685**

Källa: Östersunds kommun.

Gestaltad livsmiljö, fysisk planering och stadsplanering

När utredningen talar om gestaltad livsmiljö och arkitektur syftar vi såväl på utformningen av byggnader som på planeringen av det större område eller sammanhang i vilket de enskilda byggnaderna ingår, det vill säga på stadsbyggande i vid mening. Med stadsbyggande syftar vi generellt på byggda miljöer oberoende av storleken på ”staden”: det må vara de stora städerna i landets mest urbana delar eller de små samhällena i landets glesa delar. Därtill inbegrips i gestaltad livsmiljö

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

också offentlig konst och andra gestaltningselement som den enskilde möter i det offentliga rummet. Politiken för gestaltad livsmiljö i bredare bemärkelse och utredningens perspektiv på denna kommer att beskrivas mera utförligt i kapitel 10.

Följande avsnitt beskriver kortfattat kommunernas olika roller i fysisk planering och stadsplanering samt ger några exempel på kommuners arbete med gestaltad livsmiljö. Kommunerna är fastighetsägare och även ansvariga för viss service som vatten- och avlopp och avfall. De tar därutöver fram och antar översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser. Byggnadsnämnden i kommunen är en myndighetsnämnd och beslutar om lov samt hanterar de olika skedena i byggprocessen. Kommunerna äger och förvaltar mark som utgör allmän plats, till exempel parker och gator. Ofta äger och förvaltar de också byggnader och anläggningar som skolor, bibliotek och idrottsplatser. Flera kommuner arbetar sedan många år systematiskt med kultur som aspekt i fysisk planering och offentlig gestaltning. Flera kommuner har gjort speciella satsningar inom området sedan propositionen om gestaltad livsmiljö kom.[20] Dock konstaterar ArkDes i en uppföljning att endast 41 procent av kommunerna tillämpar enprocentsregeln.[21]

Göteborgs stad arbetar till exempel strategiskt med gestaltad livsmiljö i stadsutveckling och har implementerat flera konkreta projekt. Konstprogrammet Kronotopia, med en övergripande konstnärlig vision för utbyggnaden av Västlänken, finansieras med utgångspunkt i enprocentregeln på statlig, regional och kommunal nivå.[22] Västlänken knyter samman region och stad med en ny underjordisk tågförbindelse genom centrala Göteborg, där tre tågstationer (Haga, Korsvägen och Centralen) avlastar den befintliga Centralstationen. Programmet togs fram av Göteborgs stads trafikkontor, Göteborgs stads kulturförvaltning, Trafikverket, Statens konstråd, Västtrafik samt Västra Götalandsregionens konstenhet. All konst som produceras inom ramen för Västlänken utgår ifrån programmet.

Gällivare kommun startade för många år sedan arbetet med en stor samhällsomvandling i samband med utrymningen av samhället Malmberget. Här har kommunen bland annat arbetat med att kart-

[20] Se regeringens proposition *Politik för gestaltad livsmiljö* (prop. 2017/18:110).
[21] ArkDes, *Ett samhälle som håller ihop: En uppföljning av Politik för gestaltad livsmiljö 2022 och medskick inför framtida arbete* (2022), s. 40.
[22] ”Västlänken: Kronotopia” på https://goteborgkonst.se/konsten/vastlanken-kronotopia/ (senast kontrollerad 14 augusti 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

lägga kulturarvet i Malmberget och genomfört ett brett visionsarbete i samarbete med medborgarna. Ytterligare en del i arbetet är att omplacera all den offentliga konst som fanns i Malmberget. Ambitionsnivån inom gestaltad livsmiljö är hög och kommunen har till exempel byggt ett kunskapshus som blev nominerat till Kasper Salin-priset 2020, men också en förskola, en ishall och en sporthall. Nu utvecklas även ett multiaktivitetshus som ritats av den kanadensiske arkitekten Michael Green. Byggnaden kommer att stå klar 2027 och bli en av de största träbyggnaderna i Sverige med 21 300 kvadratmeter för kultur, sport och fritidsverksamhet. Anledningen att Gällivare arbetar med gestaltade livsmiljöer sägs vara att det är en central förutsättning för att locka och behålla arbetskraft.

Malmö Stad har länge arbetat aktivt med gestaltad livsmiljö. Ett nyare exempel är arbetet med att utveckla Norra Grängesbergsgatan till en kulturell stadsdel som växer organiskt där hantverkare och kulturproducenter kan hitta gemensamma grunder för ett grannskap baserat på bland annat kultur, transport, bakning och bryggning, utbildning, återvinning och detaljhandel. Gatan är en zon där det gamla och det nya Malmö möts. På ena sidan ligger Rosengård och åt andra hållet Möllevången. 2021 fattades ett beslut om att inrätta en kulturljudzon inom området vilket innebär att nattklubbar, livescener, föreningar och industrier ska få lov att låta – även i fortsättningen (upp till 85 decibel). Liknande initiativ har tagits i andra europeiska städer.

Stockholm stad, Malmö stad och Göteborgs stad har även särskilda satsningar på att öka verksamhetsytan för konst och kultur genom så kallade kulturlotsfunktioner. Digitala verktyg för att tydliggöra konstens och kulturens behov i stadsplaneringen utvecklas också, till exempel Kulturkalkylen. [23]

Skolverksamhet

Skolan är på många sätt att betrakta som vår största kulturarena i bredare bemärkelse och därtill helt avgörande för att nå barn och unga. Skolan finansieras till största delen via kommunerna. De olika skolformerna och andra pedagogiska verksamheter står för en stor

[23] Se Stockholm stads ”Kulturkalkylen” på https://kulturkalkylen.se/ (senast kontrollerad 14 augusti 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

del av kommunernas kostnader, år 2021 i genomsnitt 43 procent av de totala kostnaderna.[24]

Enligt läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet ska eleverna få uppleva olika uttryck för kunskap. ”De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet.”[25] De flesta kommuner arbetar med olika former av kultur i skolan, bland annat inom ramen för Skapande skola-stödet. Många kommuner gör en övergripande barnkulturplan, och utformar även en garanti för hur barn och unga ska få möta, ta del av och själva utöva kultur. Ofta kallas denna plan för kulturgaranti. Ett genomgående drag i dessa är att barn och unga i förskola och skola ska få en kulturupplevelse, ett besök på en kulturinstitution eller en workshop inom ett kulturuttryck, med viss regelbundenhet under sin skoltid. Syftet med en kulturgaranti är att stärka och utjämna tillgången till professionell kultur och eget skapande.

I till exempel Västerås stad omfattas alla grundskoleelever, från förskoleklass till årskurs nio, av kulturgarantin. Garantin innebär att alla Västerås grundskolor kostnadsfritt kan ta del av professionell kultur vid minst ett tillfälle varje läsår. Detta gäller både kommunala skolor och fristående skolor. Utbudet kan bland annat vara teater, dans, musik, cirkus och film.

6.5 Olika kommuners roll i kulturens ekologi

Storstäderna

Trots att det inte var avsikten med kultursamverkansmodellen tycks kommunerna i vissa fall ha fått en mera underordnad position. Det kan till exempel handla om möjligheten till dialog med statlig nivå eller kunskapsutbyte om nya metoder för att nå breddat deltagande. Detta är särskilt tydligt ur ett storstadsperspektiv och för Malmö och Göteborg som ingår i regioner som omfattas av modellen. Riksdagens kulturutskott konstaterade redan i sin utvärdering 2015 att flera stora kommuner, som svarar för en ansenlig del av finansieringen av kulturen, upplever att kultursamverkansmodellen har inne-

[24] Skolverket, *Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2021* (2022), s. 7.
[25] Skolverket, *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet* (2022), del 1.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

burit ett minskat inflytande.[26] De tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö är stora finansiärer av kulturverksamhet och hade samlade nettokostnader för kultur på cirka 2,7 miljarder kronor år 2022.[27]

Storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö har också en avgörande roll för utvecklingen av hela Sveriges kulturliv. Storstadens täthet, dynamik och befolkningsunderlag ger unika möjligheter för konstnärlig produktion, förmedling och för ett diversifierat kulturutbud av hög kvalitet. Storstäderna tar i dag också ett ansvar för kulturens långsiktiga infrastruktur genom att driva kulturinstitutioner av lokal, regional och nationell betydelse och genom system för stöd till det fria kulturlivet. Bland annat Myndigheten för kulturanalys har visat att en betydande del av landets professionella konstnärer verkar med någon av storstäderna som bas.[28] Kulturen som skapas kommer dock ofta hela landet till del genom nätverk, turnéer, medier och kunskapsspridning och är också viktig för internationell kultursamverkan.

Storstäderna har lång erfarenhet av att arbeta med breddat deltagande för att nå barn och unga i områden med socioekonomiska utmaningar. Malmö stads satsning på kulturdriven utveckling, med bland annat mentorsprogram för unga inom filmområdet i samarbete med produktionsbolaget Anagram, är ett exempel. Det handlar, enligt staden, om att skapa långsiktiga relationer med målgruppen och att utgå från deras behov och utveckla verksamheter utifrån dessa. Andra exempel där storstäderna tillsammans varit drivande är läsappen Bibblix och utveckling av ett digitalt utbud för kulturskolan.

”Regionala dragare” och mellanstora kommuner

De ”regionala dragarna” – kommuner som bidrar med en omfattande finansiering i kultursamverkansmodellen – spelar en nyckelroll för kultur i hela landet genom sina institutioner. Dessa mellanstora kommuner driver också ofta en omfattande verksamhet med bland annat bibliotek och kulturskola.

---

[26] Riksdagens kulturutskott, *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av kultursamverkansmodellen* (2015/16:RFR4), s. 11. Se även Sveriges kommuner och regioner, *Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas? Ett diskussionsunderlag* (2019), s. 2.
[27] Uppgifter från databasen Kolada för kommuner och regioner. Se https://www.kolada.se/ (senast kontrollerad 23 augusti 2023).
[28] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturskapares geografi: En registerstudie* (2019:1), s. 6.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Helsingborg stad äger och driver ett antal stora kulturinstitutioner som får stöd via kultursamverkansmodellen: Helsingborgs Museum, Helsingborgs stadsteater och Helsingborgs Symfoniorkester och kommunen kan betraktas som en ”regional dragare”, utifrån att man driver flera stora kulturinstitutioner och bidrar med mycket medel i modellen. Representanter för Helsingborgs stad menar att arbetet med den regionala kulturplanen har lett till en starkare regional kulturmedvetenhet, både bland politiker och tjänstepersoner. En utmaning som modellen har medfört är dock att de stora kulturinstitutionerna delvis har tappat relationen till den nationella nivån. Det här innebär utmaningar, kanske framför allt för nya aktörer, då de upplever svårigheter med att föra dialog med de regionala aktörerna som mellanhand.

Även Uppsala kommun kan räknas som en betydande regional dragare med en dominerande ställning i Uppsala län och med en stor medfinansiering av kulturinstitutioner, inte minst av Stadsteatern i Uppsala som ägs helt av kommunen men även får stöd via kultursamverkansmodellen.

För några mellanstora kommuner som har en stark ställning i den omgivande regionen upplevs kultursamverkansmodellen inte ha påverkat det kulturpolitiska arbetet i någon större utsträckning. Kommunerna utvecklar på egen hand nya koncept inom till exempel biblioteksverksamhet eller för breddat deltagande i områden med socioekonomiska utmaningar. Den regionala biblioteksverksamheten använder till exempel ofta residenskommunens fortbildningar och andra satsningar för arbete i andra delar av regionen. I till exempel Växjö kommun drivs ett antal regionala kulturinstitutioner i samarbete med Region Kronoberg och även närliggande regioner (till exempel Musik i Syd i samarbete med Region Skåne). Dessa åtaganden regleras i avtal och där har modellen inte medfört någon större förändring i jämförelse med tidigare upplägg med direktstöd från Statens kulturråd.

Sundsvalls kommun driver en omfattande kulturverksamhet med bibliotek, museer, allmänkulturell verksamhet och kulturskola. Man delar också ut föreningsstöd till kulturföreningar, produktionsstöd till fria teatergrupper samt stipendier inom områdena konst, kultur och litteratur. Kommunen är också delägare i Scenkonstbolaget Västernorrland vars verksamhet till del finansieras via kultursamverkansmodellen. Sundsvalls kommun har i sina centrala styrdokument

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

stark fokus på att utjämna sociala skillnader vilket även genomsyrar kulturverksamheterna. Mycket tid och resurser läggs på att finnas i socioekonomiskt utsatta områden samt att tillgängliggöra kulturen för invånare utanför stadskärnan.

Mindre kommuner

De mindre kommunerna med färre än 20 000 invånare har ofta en avgörande roll för det kulturella ekosystemet på en plats. Dessa kommuner har ofta en biblioteksverksamhet som skapar kulturella mötesplatser och fungerar som arena för kultur och bildning. De allra flesta kommuner driver även kulturskoleverksamhet och är ofta också inköpare av scenkonst för barn och unga. Därutöver har även de mindre kommunerna en viktig roll för såväl kulturskapare liksom för det fria kulturlivet med till exempel stipendier, stöd till ateljéverksamhet samt föreningsstöd till arrangörsföreningar, kulturföreningar och bildningsorganisationer.

Vidare har kommunerna ofta själva en avgörande roll som arrangör för de regionala kulturinstitutionernas produktioner och andra satsningar. De mindre kommunerna, tillsammans med det lokala föreningslivet och studieförbunden, står i praktiken för det enda som finns på orten i termer av kulturaktiviteter, folkbildning och bibliotek.

En utmaning som understryks från regionalt håll är att mindre kommuner ibland saknar kapacitet och resurser att fungera som samarbetspart för kulturinstitutioner och konsulentverksamheter, vilket kan försämra tillgången till kultur. På mindre orter finns å andra sidan ibland lokala föreningar, ofta med kommunalt stöd, som spelar rollen som samarbetspart och arrangör. Små kommuner kan även sakna resurser för att ta del av statens satsningar på till exempel Skapande skola och andra riktade statsbidrag.

Ett antal mindre kommuner tar ett stort ansvar för kulturinstitutioner som är en del av modellen. Till exempel Emmaboda kommun, med drygt 9 000 invånare, som driver glasmuseet The Glass Factory. The Glass Factory är ett glasmuseum baserat på omfattande glassamlingar och här har kommunen utifrån glashyttan skapat en mötesplats för internationella glaskonstnärer. Flera mindre kommuner lockar även till sig många professionella kulturaktörer på grund av attraktiva miljöer och/eller billiga lokaler. I Simrishamns kommun,

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

med cirka 19 000 invånare, finns en rad stora kulturaktörer, som Skillinge Teater och Kivik Art Center, som får stöd av region och stat. Här har kommunen, på grund av den mindre kommunens begränsade budget, ibland svårt att stå för medfinansieringen. Det finns också exempel på mindre glesbygdskommuner som har möjlighet att erbjuda kulturskapare billiga lokaler men som har bristande resurser för att i övrigt stötta dessa.

Storstadsnära kommuner

De storstadsnära kommunerna kan i hög grad nyttja den närliggande storstadens kulturutbud och driver följaktligen i mindre utsträckning egna kulturinstitutioner. I stället kan de ofta prioritera egna satsningar på delaktighet. Nacka kommun har till exempel gjort stora satsningar på framför allt bibliotek och kulturskola. Kommunen har en kundvalsbaserad kulturskola som når cirka 25 procent av målgruppen barn och unga mellan 7 och 19 år. Vidare har kommunen en omfattande biblioteksverksamhet som drivs på entreprenad. De sex biblioteken är centralt placerade för att öka tillgängligheten för medborgarna och Forumbiblioteket är ett av Sveriges mest besökta folkbibliotek. Då Stockholms kulturutbud är tillgängligt har Nacka kommun däremot inte gjort särskilt stora satsningar på det professionella kulturlivet. Kommunen driver dock muralmålningsfestivalen Wallstreet, som är samfinansierad med näringslivet. Kommunen har också flera scener och driver kulturhuset Dieselverkstan.

Även Huddinge kommun satsar på medborgarnära verksamheter med stort fokus på barn och unga. I juni 2023, efter några år utan permanenta lokaler, öppnades ett nytt bibliotek i Flemingsberg och ett nytt huvudbibliotek i Huddinge centrum beräknas stå klart 2027. Huddinge kommun driver också bland annat kulturskola, konstverksamhet vid Fullersta gård och konstpedagogisk verksamhet vid Vårby bibliotek samt arbetar med föreningsstöd och stipendier.

Gestaltad livsmiljö är ofta en prioriterad fråga för storstadsnära kommuner då de är starkt påverkade av att vara en del i storstädernas expansion. Huddinge kommun arbetar till exempel i nära samarbete med Botkyrka kommun och Region Stockholm med att utveckla

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Flemingsberg som regional stadskärna.[29] Här skapas många nya samarbeten och i samband med att Kungliga Operan och Dramaten bygger nya ateljéer och verkstäder på platsen startar hösten 2023 ett projekt där barn på lågstadiet får lära sig mer om opera, balett och klassisk musik och själva får prova på konstformerna. Projektet är ett samarbete mellan Kungliga Operan, fastighetsbolaget Fabege och Huddinge kommun.

6.6 Interkommunala samarbeten

Det finns en rad interkommunala samarbeten inom alla kommunala verksamhetsområden. Den nya regleringen om generell rätt till kommunal avtalssamverkan som nämnts i kapitlet om regionerna (kapitel 5) har även underlättat interkommunala samarbeten. På kulturområdet finns ett stort antal kommunala samarbeten. Vi kommer i det följande att ge några exempel på samarbeten som bygger på de ingående kommunernas identifierade behov. Några är mer formaliserade, som samarbetena inom ramen för de fyra kommunalförbunden i Västra Götalandsregionen, medan andra är mer informella och har vuxit fram organiskt.

Samarbete inom ramen för kommunalförbund (Västra Götaland)

Förutsättningarna för interkommunalt samarbete i Västra Götaland med ett stort geografiskt område, en befolkning på strax över 1,7 miljoner och 49 kommuner ser helt annorlunda ut än i många andra regioner. Kommunernas struktur och storlek varierar alltifrån Göteborgs stad med närmare 600 000 invånare till Dals-Ed med cirka 4 600 invånare.

I Västra Götaland finns ett formaliserat interkommunalt samarbete mellan kommuner i fyra kommunalförbund: Fyrbodals kommunalförbund, Göteborgsregionens kommunalförbund, Boråsregionen Sjuhärads kommunalförbund och Skaraborgs kommunalförbund. Västra Götalandsregionen samverkar med kommunalförbunden, en samverkan som regleras i överenskommelser mellan regionen och de olika kommunalförbunden om bland annat delregionala utvecklings-

[29] Se uppgifterna om arbetet med den regionala utvecklingsplanen RUFS 2050 på https://kultur.regionstockholm.se/rufs2050 (senast kontrollerad 14 augusti 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

medel. Samarbetena ser lite olika ut och kultur har till exempel endast varit en del av Göteborgsregionens kommunalförbunds verksamhet sedan 2022. Innan dess hade regionen en överenskommelse med ett kultur- och fritidschefsnätverk bestående av tolv kommuner i Göteborgsregionen. Kulturförvaltningen i Göteborgs stad var inte medlem i detta nätverk.

Syftet med samverkan mellan regionen och kommunalförbunden är att bidra till lokalt och delregionalt inflytande och engagemang i det regionala utvecklingsarbetet. Tanken är att överenskommelserna ska fungera som ett uttryck för ömsesidig vilja till flernivåsamverkan mellan kommun, kommunalförbund och region där insatser ”samskapas”, snarare än följer en reglering mellan finansiär och mottagare. I överenskommelsen ryms dels medel för att kommunalförbunden ska kunna anställa en processansvarig tjänsteperson, dels utvecklingsmedel för att kunna ge stöd till konkreta projekt med regionalt mervärde. I praktiken innebär detta att varje kommunalförbund har en person anställd med uppgiften processledning för den regionala kulturstrategin samt processledning för flernivåstyrning. Personen fungerar som en samverkanspart för kulturpolitiska dialoger mellan kommuner och Västra Götalandsregionen och ansvarar också för projekt- och finansieringsutveckling. Respektive kommunalförbund ansvarar för att redovisa insatserna årsvis till regionen.

En fördel med det här upplägget sägs vara en tydlig rollfördelning mellan region, kommunalförbund och kommun. I modellen kan också kommunalförbunden i hög utsträckning utgå från kommunernas behov och arbeta med kommunnära frågor som platsutveckling, biblioteksutveckling och utveckling av kulturskolan. En utmaning är att kommunerna i kommunalförbunden är olika avseende storlek och struktur. Kommunalförbunden är i praktiken storleksmässigt lika en slags miniregioner.

Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer

Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer (FSKF) är en samverkansorganisation för kommunala förvaltningar inom kultur, idrott och fritid i Stockholms län samt Region Gotland. Föreningen arbetar med interkommunal samverkan inom kultur, idrott och fritid. Genom bland annat kurser, konferenser, studiebesök och andra

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

möten medverkar föreningen till kompetensutveckling och utbyte av erfarenheter.

Aktuella nätverk i föreningen just nu är bland annat nätverket för bibliotekschefer, nätverket för funktionshindersfrågor, nätverket för förvaltningschefer, nätverket för kulturchefer, nätverket för kulturfrågor och nätverket för kulturskolechefer. FSKF har drivit ett antal större projekt, bland annat Regional tillgång till idrottsanläggningar och kulturskola (Rik).[30] Här har FSKF fungerat som samordnare för kultur- och fritidsförvaltningar i ett stort antal av länets kommuner och drivit utvecklingsprojektet tillsammans med kulturförvaltningen, Region Stockholm, Stockholmsidrotten och kulturskolornas länsorganisation.

Familjen Helsingborg

Familjen Helsingborg är ett samarbete mellan kommuner i nordvästra Skåne och innefattar kommunerna Bjuv, Båstad, Helsingborg, Höganäs, Klippan, Landskrona, Perstorp, Svalöv, Åstorp, Ängelholm och Örkelljunga. Kommunerna samarbetar inom ett flertal olika politikområden, varav kultur är ett.

På kulturområdet driver man ett antal utvecklingsprojekt, bland annat inom industriarvet, med bas i Perstorp, och även inom filmproduktion. På biblioteksidan har nätverket ett djupgående samarbete med en gemensam katalog i alla 11 kommunerna. Utgångspunkten för de gemensamma projekten är att de ska vara konkreta och ha ett medborgarperspektiv. Nätverket träffas en gång i månaden och har tagit fram en gemensam kulturplan som dock inte är styrande. Initiativen kommer från medlemmarna och kommunerna kompletterar varandra när det gäller kompetens. Genom samarbetet menar man att man får en större effekt i gemensamma satsningar.

Timmerhusmiljöer i Dalarna

Sedan lång tid tillbaka har det funnit ett intresse hos de fem kommunerna Älvdalen, Orsa, Mora, Rättvik och Leksand att lyfta fram kulturarvet Siljan med fokus på timmerhusbyggande. Kommunerna

[30] Information om projektet ”Regional tillgång till idrottsanläggningar och kulturskola” (RIK) finns här: https://kultur.regionstockholm.se/rik (senast kontrollerad 14 augusti 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

pratade sig samman i samband med remissvaren på Region Dalarnas kulturplan 2012 och genom att kommunerna var tydliga i sina prioriteringar lyckades de få med området i kulturplanen. En satsning gjordes sedan i samarbete med länsmuseet och länsstyrelsen som resulterade bland annat i en vandringsutställning.

En utmaning ska dock ha varit svårigheten att få till en dialog med de regionala kulturinstitutionerna om frågan. När sedan kommunerna gick samman fick frågan större fokus och en utveckling ska ha skett. Från regionens håll förtydligade man processen genom att upprätta en överenskommelse och sedan när arbetet konkretiserades, slöts ett avtal mellan parterna.

Södra Hälsinglands kulturskolor

För att stärka kompetensen och ge tillgång till ett större utbud för barn och unga har interkommunal samverkan diskuterats länge inom kulturskoleområdet. I närmare hälften av regionerna finns numera så kallade regionala kulturskolesamordnare med syfte att underlätta kommunalt samarbete. Statens kulturråd stödjer den här typen av insatser med utvecklingsbidrag till kulturskoleverksamhet. Södra Hälsinglands kulturskolor (Söderhamn, Bollnäs och Ovanåker) är ett exempel på en formaliserad samverkan på kulturskoleområdet.

Samverkan bygger på ett samverkansavtal mellan parterna. Cheferna från de tre kulturskolorna träffas regelbundet, anordnar fortbildningsdagar och arrangerar aktiviteter för elever och lärare.

6.7 Hur ser kommunerna på sin roll i modellen?

Utredningen har haft dialog med ett stort antal företrädare för kommuner i samband med resor till Dalarna, Norrbotten, Västernorrland, Skåne och Västra Götaland. Vi har bland annat träffat förtroendevalda i kulturnämnder och kommunstyrelser, förvaltningschefer och andra tjänstepersoner på kulturförvaltningar, både vid resorna och i intervjuer och samtal. Vidare har vi haft dialog med SKR:s nätverk för kultur- och fritidschefer.

Intrycket är att när modellen lanserades fanns det ett stort engagemang, inte minst hos kommunala politiker. I och med att modellens införande inte medfört några större förändringar i medelsfördelning

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

har engagemanget dock minskat något, särskilt hos de kommuner som inte får finansiering till egna verksamheter. En annan aspekt som kommit fram under kunskapsinhämtningen är att fokuset på regionerna i modellen kan hämma interkommunalt samarbete över länsgränserna, vilket är en viktig utvecklingsfaktor, framför allt för många mindre kommuner.

Några kommunala aktörer påtalar att man saknar ett utvecklingsperspektiv i modellen. En modell med ett tydligare utvecklingsspår vid sidan om anslaget till kulturinstitutioner menar många hade varit attraktivt. Hos kommuner som är regionala dragare (alltså stora medfinansiärer i modellen) och driver större kulturinstitutioner möter modellen i flera fall invändningar. Inte minst framhålls det att man förlorat sin roll i dialogen med Statens kulturråd.

En annan utmaning är att kommunernas egna stora kulturverksamheter, bibliotek och kulturskoleverksamhet ju inte ingår i modellen (biblioteken ingår i viss mån via regionbiblioteken) och alltså inte diskuteras inom ramen för denna. Det är dock ofta inom dessa områden som kommunerna uppfattar att de har utvecklingsbehov. Vidare har det i samtal med utredningen också från kommunalt håll sagts att det ibland saknas diskussion om kulturinstitutioner med kommunal huvudman, trots att dessa ingår i modellen. Ett mera behovsbaserat samarbete och samtal som tar sin utgångspunkt i kommunernas olika förutsättningar samt väger in nulägesbilder och analyser från kommunalt perspektiv efterlyses. Här kan man också se att själva diskussionen om vad som ingår eller inte ingår i modellen tycks ta kraft och engagemang från en diskussion om angelägna sakfrågor.

Relationen mellan region och kommun kan vara komplex och några kommunala företrädare menar att regionerna ibland agerar som om de vore överordnade kommunerna. Regionerna tycks ibland till exempel inta något av en myndighetsroll i arbetet med uppföljning i Kulturdatabasen. Regionerna har också, enligt vissa kommunala representanter, ett större fokus på strategiska frågor och inte samma intresse för verksamhetsnära, operativa frågor som kommunerna. Vissa kommunala representanter menar till och med att regionerna tycks ha fått en oproportionerlig makt i förhållande till medelsfördelningen och det kan medföra att systemet inte leder till utveckling. Missnöjet kan också handla om på vilket sätt regionerna för dialog med kommuner av olika storlek, där det förekommer att dialogen

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

förs på samma sätt med större och mindre kommuner, som givetvis har helt olika utmaningar och förutsättningar.

En frågeställning som berör relationen mellan region och kommun är om regionen ska agera kompensatoriskt mot minde kommuner. Vissa regioners roll som samordnare av kommunal verksamhet, som till exempel kulturskoleverksamhet, tycks ha stor betydelse när det gäller tillgänglighet till kultur. Samordningsfunktionerna är inte lika viktiga för de större kommunerna som har kapacitet att driva egna omfattande utvecklingsprojekt och nyskapande satsningar. Här blir utmaningen i stället att kunskaper och erfarenheter som genereras i dessa kommuner inte alltid får spridning på nationell nivå och kompetensen alltså inte tas till vara.

En central utmaning i modellen tycks vara obalansen mellan kulturproduktion och arrangörsled. Många mindre kommuner saknar kapacitet och resurser att fungera som samarbetspart för de regionala kulturinstitutionerna, vilket kan försämra tillgången till kultur. Från regionalt håll lyfter man ibland fram kommunernas bristande ”mottagarkapacitet” medan kommunerna ibland framhåller att institutionerna/regionerna inte alltid förstår kommunernas behov och förutsättningar. Denna bild bekräftas delvis i en enkät Myndigheten för kulturanalys genomfört med kulturchefer i 56 kommuner.[31] Några kulturchefer framförde att det är viktigt med förståelse för vad som är aktuellt i kommunerna och flera kulturchefer önskade även fler föreställningar i kommunen. Några kulturchefer betonade att det är viktigt med geografisk spridning, representation på scen och inkludering av prioriterade målgrupper.

En farhåga som har kommit till uttryck i samtal med utredningen är att tilltagande ekonomiska utmaningar för kommunerna skapar en risk för att kommuner ska prioritera bort kulturen i budgeten. Samma farhåga kan även gälla regionernas prioriteringar i en ekonomiskt kärv situation. I SKR:s ekonomirapport från maj 2023 konstateras att de ekonomiska utmaningarna för kommuner och regioner blir alltmer påtagliga. Hög inflation, ökade pensionskostnader och stigande räntekostnader är några faktorer som spelar in.[32]

[31] Myndigheten för kulturanalys, *Spelar samverkan någon roll? En översyn av scenkonstområdet i kultursamverkansmodellen* (2023:3), s. 91.
[32] Sveriges kommuner och regioner, *Ekonomirapporten, maj 2023: Om kommunernas och regionernas ekonomi* (2023), s. 5.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Fler kommunala perspektiv

Den tidigare nämnda enkät till kommunerna som Kultursamverkansutredningen sänt ut tillsammans med SKR (se kapitel 2) syftade till att ge en bild av kommunernas uppfattning om kultursamverkansmodellen och samverkansformerna mellan kommuner och regioner. Enkäten bestod av sju frågor samt en frisvarskolumn om kultursamverkansmodellen[33]. Enkäten fick en relativt hög svarsprocent, 74 procent, och även många substantiella frisvar.

När det gäller hur kultursamverkansmodellen har påverkat tillgången till kultur och deltagandet i kulturverksamhet anser de flesta, 51 respektive 53 procent, att tillgången och deltagandet är i stort sett oförändrat sedan dess införande. En tredjedel ser en ökning av tillgången och drygt en fjärdedel ser en ökning av deltagandet. Vidare kan det konstateras att ungefär en tredjedel anser att kommunernas roll i kultursamverkansmodellen bör förändras, en tredjedel anser inte det och en tredjedel anger svaret vet ej på frågan.

Enkäten visar att mindre kommuner med upp till 10 000 invånare i lägre utsträckning vill förändra kommunernas roll i modellen i jämförelse med kommuner med fler invånare. De mindre kommunerna är också i högre utsträckning nöjda med samverkansformerna vid framtagandet av de regionala kulturplanerna. Givet de svar som lämnats tycks de flesta kommuner också generellt sett vara relativt positiva till kultursamverkansmodellen. Den mest framträdande kritiken som framgår av enkäten är annars att modellen inte svarar på det samverkansbehov som uttrycks av kommunerna och att den inte har genererat något ökat kulturutbud eller deltagande.

I samband med att Myndigheten för kulturanalys gjorde en översyn av scenkonstområdet i samverkansmodellen, skickades, som nämnts ovan, en enkät ut till kulturchefer i 56 kommuner i sex regioner som ingick i studien. [34] Enkätsvaren visar bland annat att de flesta av de svarande kommunerna, 93 procent, haft dialog med tjänstepersoner på regionen om scenkonst minst någon gång om året. Ingen av kommunerna ville heller minska samverkan med regionen, hälften av kommunerna ville i stället ha mer samverkan och hälften var nöjda. Det kan även noteras att 70 procent av de svarande kommu-

[33] Se presentationen ”Enkätundersökning om kommuners erfarenheter av kultursamverkansmodellen” från april 2023 som finns tillgänglig på Sveriges kommuner och regioners hemsida: https://skr.se/ (senast kontrollerad 14 augusti 2023).
[34] Myndigheten för kulturanalys, *Spelar samverkan någon roll?*, s. 92.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

nerna hade haft dialog med de regionala scenkonstorganisationerna minst någon gång om året. I denna del önskade 74 procent mer samarbete och 26 procent var nöjda.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

7 Det fria kulturlivet och kulturskaparna

I samband med att kultursamverkansmodellen sjösattes fanns förväntningar om att modellen skulle generera mer medel till det fria kulturlivet.[1] Enligt vad denna utredning erfarit är en relativt vanlig kritik mot modellen i dess nuvarande form dock att detta fortfarande inte har infriats. Många aktörer utanför de etablerade institutionerna – i synnerhet enskilda kulturskapare och civilsamhällesorganisationer på kulturområdet – framhåller att de i praktiken står utanför medelstilldelningen. Detta stämmer i viss mån men utredningen kan samtidigt konstatera att cirka 30 procent av de verksamheter som faktiskt erhåller medel i kultursamverkansmodellen är ideellt organiserade föreningar, aktiebolag och stiftelser utan offentlig huvudman.

Det är viktigt att försöka fånga denna mångfasetterade verklighet och hur den förhåller sig till modellen som samverkanssystem. Medan tidigare kapitel behandlat kultursamverkansmodellens koppling till offentlig verksamhet, kommer vi i det följande att i stället beskriva dess relation till fristående kulturverksamheter och enskilda konstnärer.

När vi i det följande använder begreppet ”det fria kulturlivet” utgår vi från den definition av det allmänna som bland annat används i 1 § museilagen (2017:563).[2] Enligt museilagen anses egentligen alla verksamheter vara fristående – oavsett vem som finansierar verksamheten i fråga – om inte det allmänna har ett rättsligt bestämmande inflytande över verksamheterna, till exempel genom att utse mer än

[1] I *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet* (SOU 2010:11) lyftes det fria kulturlivet fram och det sades att det statliga stödet bör ”syfta till att ge kulturskapare i hela landet bättre möjligheter att arbeta och utveckla sitt konstnärskap” (s. 67).
[2] Museilagens definition bygger i sin tur på den avgränsning som gäller enlig 12 § lagen (2007:1091) om offentlig upphandling. För en liknande begreppsanvändning, se Myndigheten för kulturanalys, *En översyn av pandemins effekter inom kulturområdet: Delredovisning 2021-04-15* (2021), s. 17.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

halva antalet ledamöter i styrelsen eller motsvarande ledningsorgan. När vi i kapitlet talar om ”professionella kulturskapare” avser vi personer som har hög yrkeskunskap inom sin konstart, genom utbildning eller annan erfarenhet, och som försörjer sig på sin konst eller strävar efter att göra det.[3] Detta gäller oavsett om personen i fråga är verksam i det fria kulturlivet eller anställd vid en offentlig kulturinstitution.

7.1 Kulturlivets komplexa struktur

Den kulturella infrastrukturen är en komplex och dynamisk struktur där en rad aktörer från olika fält verkar för att producera, sprida och utveckla konst och kultur. Detta brukar ofta refereras till som ett kulturellt ekosystem där kulturskapare, arrangörer, föreningar, privata grupper, lokala-, regionala- och rikstäckande organisationer, upphovspersoner, distributörer, offentliga institutioner, utbildningsväsendet med flera samspelar. En rimlig beskrivning av ekosystemet innefattar också kulturkonsumenterna (se kapitel 8).

Det fria kulturlivet utgör en mycket viktig del av ekosystemet. Det innefattar väsentligen den mycket viktiga del av kulturlivet som ofta beskrivs som civilsamhället. Under pandemin synliggjordes till exempel många aktörer som dessförinnan varit mer eller mindre osynliga inom kulturpolitiken, men som visat sig vara avgörande för att driva och upprätthålla den kulturella infrastrukturen. Bland dessa finns både ideella aktörer och kommersiella kulturproducenter och arrangörer som tidigare inte uppmärksammats. Även den stora betydelsen av scentekniker, återförsäljare av biljetter, leverantörer av utrustning och tjänster, konstpedagoger med mera blev tydlig.[4]

På verksamhets- och institutionsnivå är det relativt okomplicerat att särskilja offentliga och fristående verksamheter från varandra. Att göra samma distinktioner när det gäller kulturskapare är emellertid inte alltid möjligt. Enskilda yrkesverksamma kulturskapare rör sig ofta mellan ideellt organiserade och offentliga sammanhang. Allra

[3] KLYS, som genom sina 14 medlemsorganisationer företräder knappt 30 000 konstnärligt yrkesverksamma, definierar på liknande sätt en professionell kulturskapare som en person som i någon mån försörjer sig eller strävar efter att försörja sig på sitt utövande. Personen ska besitta hög yrkeskunskap genom utbildning och/eller erfarenhet inom sin konstart.
[4] Se Statens kulturråd, *Krisstöd till kulturen 2020 – behov och bortfall* (2021), där det även framhålls att det finns ett behov av att öka den statliga nivåns kunskaper om samspelet mellan kulturlivets olika aktörer.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

tydligast märks detta i uppdrags- och samarbetsförhållanden. Större offentliga institutioner som institutionsteatrar, symfoniorkestrar, konsthallar och bibliotek agerar till exempel ofta som uppdragsgivare till yrkesverksamma kulturskapare, antingen via fasta anställningar, projektanställningar eller uppdrag. Det råder ofta stor konkurrens om fasta anställningar inom kultursektorn, vilket är en anledning till att många kombinerar tjänster vid institutioner med frilansande uppdrag. Likaså är studieförbund, ideellt organiserade föreningar och kommersiella arrangörer viktiga arbetsgivare och samarbetsparter för professionella kulturskapare.

I det följande beskrivs denna kulturlivets komplexa struktur med utgångspunkt i de enskilda kulturskaparnas situation och organisationsformer (avsnitt 7.2). Därefter följer en redogörelse för verksamheter inom det fria kulturlivet (avsnitt 7.3). Den kulturella infrastrukturen upprätthålls och utvecklas i hög grad genom offentliga stöd. Dessa innefattar både bidrag, stipendier och ersättningar till kulturskapare. Som beskrivits ovan finns stödsystem både på statlig, regional och kommunal nivå. Vissa av de stödformer som är av särskild betydelse för det fria kulturlivet eller de professionella kulturskaparna beskrivs också närmare nedan. Det gäller bland annat kommunernas bidrag till ideell kulturverksamhet och regionernas verksamhetsbidrag till sådant som centrumbildningar (avsnitt 7.4). I ett särskilt avsnitt (avsnitt 7.5) beskrivs sedan det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparnas roll i själva kultursamverkansmodellen. Kapitlet avslutas med en redogörelse för vissa andra viktiga delar av det fria kulturlivet som ofta tas upp i kulturplaner (avsnitt 7.6).

7.2 De professionella kulturskaparna

Professionella kulturskapare verkar både i det offentliga och det fria kulturlivet. För de professionella kulturskapare som bedriver skapande verksamhet i egen regi möjliggörs arbetet genom frilansuppdrag, stipendier, utställningsuppdrag, anställningar vid institutioner, företagsverksamhet och offentliga bidrag. Därtill finns även upphovsrättsliga och andra ersättningar som riktar sig till professionella kulturskapare. Konst- och kulturområdena inom vilka professionella kulturskapare är verksamma innefattar allt från musik, bild och form, fotografi, dataspel, konsthantverk, spel, design, teckning och illustra-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

tion till jojk, dans, berättarkonst, koreografi, film, regi, dramatik, litteratur, översättning, komposition, cirkus, musikal, scenografi, skådespeleri och regi. Det är även mycket vanligt att kulturskapare arbetar genreöverskridande mellan olika konst- och kulturuttryck.

Med tillgänglig statistik går det inte att säga exakt hur många yrkesverksamma kulturskapare som finns i Sverige. Enligt Myndigheten för kulturanalys fanns det cirka 35 000 anställda inom kulturbranschen i december 2022.[5] Ungefär motsvarande totalsiffra uppskattades i en rapport av Konstnärsnämnden redan 2016. Beräkningen utgick från 19 yrkeskategorier och sex konstområden som finns inom kultursektorn.[6] Även om denna statistik ger en relativt samstämmig bild, finns likväl ett mörkertal. Bland annat har det påpekats att delar av hemslöjdsområdet, som utgör ett av kultursamverkansmodellens områden, osynliggörs genom nuvarande SNI-kodssystem.[7] Samma problematik går att återfinna till exempel i dataspelsstatistiken där branschorganisationen Dataspelsbranschen i flera rapporter påtalat statistikens brister.[8] Bland annat framhålls att SNI-kodsystemet år 2022 genererade ett bortfall på inte mindre än 358 bolag som de anser tillhör dataspelsbranschen och att 372 av de registrerade dataspelsbolagen egentligen tillhör andra branscher.[9]

Frågan om vem som anses vara yrkesverksam kulturskapare har också besvarats på delvis olika sätt. Konstnärsnämnden, som fördelar merparten av de statliga medlen till enskilda professionella kulturskapare, menar att en person ska kunna försörja sig på sin konstnärliga verksamhet delvis eller helt, samt återkommande låta sin konst möta en publik/ett konstnärligt sammanhang för att kunna motta statligt stöd för sitt konstnärskap.[10] Myndigheten för kulturanalys utgår sedan 2019 från Eurostats definition av kulturella och kreativa näringar och definierar en yrkesverksam kulturskapare som en person

[5] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetsmarknaden efter pandemin* (2023). Beskrivningen bygger på SNI-koderna 90–91 och innefattar inte endast renodlade kulturskapare. SNI 90 består av konstnärlig och kulturell verksamhet samt underhållningsverksamhet; SNI 91 av biblioteks-, arkiv-, och museiverksamhet. Uppgifterna skiljer sig t.ex. från de som Konstnärsnämnden använder.

[6] Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor – en rapport om konstnärer inom alla konstområden verksamma i Sverige 2014* (2016), s. 7.

[7] *Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher* (SOU 2022:44), s. 196.

[8] Se till exempel Dataspelsbranschen, *Spelutvecklarindex 2022* (2023) och *Spelutvecklarindex 2021* (2022).

[9] Dataspelsbranschen, *Spelutvecklarindex 2022*, s. 60.

[10] Se kriterierna för ansökan på https://www.konstnarsnamnden.se/stipendier-och-bidrag (senast kontrollerad 23 augusti 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

som på ett eller annat sätt har ett yrke som är kreativt eller kulturellt, eller som arbetar i en organisation vars verksamhet ligger inom det kreativa eller kulturella området. För att definieras som en kulturskapare ska personen ha en inkomst av kulturell eller kreativ näring eller yrke motsvarande minst 25 procent av samtliga kontrolluppgifter under något av de tre senaste åren.[11]

Av Konstnärsnämndens statistik från 2016 framgick att närmare 70 procent av landets professionellt verksamma kulturskapare var folkbokförda i någon av de tre storstadsregionerna två år tidigare.[12] Till de stipendier och bidrag som Konstnärsnämnden utannonserade år 2022 inom de olika kulturområdena, kom 83 procent av ansökningarna från kulturaktörer som var bosatta i de tre storstadsregionerna.[13] Detta visar hur viktiga storstäderna är för kulturskapare. Det är här det ofta finns nätverk, finansiering och arbetsmöjligheter för enskilda aktörer. Allra vanligast är det för verksamma inom dans, film och teater att ha en anknytning till storstäderna, medan musiker och verksamma inom bild och form har en större spridning i hela landet.[14] Att aktörer är folkbokförda i en viss kommun betyder emellertid inte att deras verksamhet är uteslutande knuten till denna. Många är till exempel verksamma genom turnerande verksamhet, som musiker och skådespelare. Trots att en så stor andel kulturskapare är folkbokförda i de tre storstadsregionerna når många kulturskapare ett större geografiskt område genom sin verksamhet.

Professionella kulturskapare bedriver ofta sin konstnärliga verksamhet som egenföretagare. Enligt Myndigheten för kulturanalys består den bransch som beskrivs som ”Kultur, nöje, fritid” till 37 procent av egenföretagare. Myndigheten konstaterar också att ”Kultur, nöje och fritid” är det område som har näst högst andel egenföretagare i relation till antalet verksamma. Endast branschen för ”Jordbruk, jakt och skogsbruk” har högre andel egenföretagare.[15] Det är vanligt att professionella kulturskapare inte kan försörja sig på sitt konstnärliga skapande. Många väljer därför att kombinera den krea-

[11] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturskapares geografi – en registerstudie* (2019:1), s. 4.
[12] Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, s. 9. I rapporten innefattades 19 yrkeskategorier på områdena bild och form, dans, film, ord, musik och teater: bildkonstnär, fotograf, konsthantverk/form/design, tecknare/illustratör, dansare, koreograf, filmare/regissör, dramatiker/dramaturg, författare (facklitteratur), författare (skönlitteratur), översättare, komponist, komponist/musiker, musiker, clown/cirkus/artist, musikalartist, scenograf, skådespelare samt teaterregissör.
[13] Enligt uppgift från Konstnärsnämnden i mars 2023.
[14] Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, s. 9.
[15] Myndigheten för kulturanalys *Kulturens återhämtning* (2022).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

tiva yrkesrollen med anställningar på andra områden. Kulturskapare som kombinerar sin kreativa verksamhet med annan anställning kallas för kombinatörer, vilket innefattar personer som driver eget företag och samtidigt har en anställning inom eller utanför kulturområdet.

Att professionella kulturskapare kombinerar korta anställningar och gig-jobb försvårar också möjlighet att nyttja sociala förmåner som vanligtvis ingår i längre, fasta anställningar. Ersättningar som ges i form av bland annat stipendier har kritiserats för att försvåra för kulturskapare att fastställa sjukpenninggrundande inkomst (SGI), vilket kan få konsekvenser vid sjukdom eller föräldraledighet, eftersom stipendier i regel inte räknas som vanlig inkomst.[16]

Det är välkänt att kulturarbetare ofta tampas med dessa arbetsmarknadsproblem. Inkomstutvecklingen inom yrkeskåren talar också sitt tydliga språk. Enligt Konstnärsnämnden låg inkomstökningen på kulturområdet till exempel på fyra procent i fasta priser mellan 2004–2014, medan resterande befolkningens ökning låg på 18 procent.[17] Högst inkomst på kulturområdet återfanns inom teater-, ord- och musikområdet medan verksamma inom bild- och formområdet hade särskilt låga inkomster.[18] Den ofta besvärliga ekonomiska situationen för de professionella kulturarbetarna blev också särskilt tillspetsad under pandemin, även om den negativa utvecklingen i flera avseenden motverkades, bland annat genom offentliga krisstöd och återstartsstöd till kulturlivet. Antalet öppet arbetslösa hos Arbetsförmedlingen inom kulturområdet har, enligt de senast sammanställda siffrorna, minskat till ungefär samma nivå som före pandemin i sin helhet (det vill säga år 2019) och arbetstillfällena ökat.[19]

Återhämtningen inom sektorns olika delbranscher varierar emellertid och pandemin har lett till kompetenstapp inom vissa delar av sektorn. Den ideellt organiserade kultursektorn har haft svårare att återhämta sig än den privata.[20] Svensk Scenkonst konstaterar till exempel att pandemin har försvårat kompetensförsörjningen på scenkonstområdet, särskilt inom tekniska och tillverkande yrkesroller.[21] Vilka långsiktiga effekter pandemin, den numera höga inflationen,

[16] *Ett trygghetssystem för alla – nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst* (SOU 2023:30), s. 103.
[17] Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, s. 11.
[18] Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, s. 10–11.
[19] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetsmarknaden efter pandemin*, s. 7.
[20] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetsmarknaden efter pandemin*, s. 3.
[21] Svensk scenkonst, *Plats kring scen – så kan kompetensförsörjningen till scenkonsten stärkas* (2023), s. 5.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

med ökade lokalhyror och elkostnader som följd, samt den oroliga omvärldssituationen medför för kulturarbetarna återstår därför att se.

Redan före pandemin har många undersökningar pekat på vikten av en stark konstnärspolitik för att stärka kulturskapares arbetsvillkor. Konstnärspolitiken innefattar politiska åtgärder som syftar till att förbättra de yrkesverksamma kulturskaparnas villkor och förutsättningar och därmed bidra till de nationella kulturpolitiska målen. Kulturstöd på kommunal, regional och statlig nivå bidrar till att yrkesverksamma kulturskapare kan upprätthålla sin konstnärliga verksamhet. Många av dessa bidrag består dock av kortsiktiga projektbidrag, något kulturskapare angivit som ett problem i samtal med utredningen. Generellt sett är goda förutsättningar för professionella kulturskapare en nödvändig utgångspunkt för att skapa ett kulturliv som präglas av hög kvalitet och mångfald, vilket Myndigheten för kulturanalys konstaterat i en ny rapport. Myndigheten framhåller särskilt att det finns starka skäl att prioritera de ekonomiska och sociala villkoren för fritt verksamma på kulturområdet för att bidra till det kulturpolitiska målet om breddat deltagande.[22]

Många av de aktörer utredningen träffat menar att just kultursamverkansmodellen har spelat en viktig roll i att utveckla regionernas konstnärspolitiska ambitioner. Även om enskilda kulturskapare inte direkt kan ta del av kultursamverkansmodellens finansiering har den på andra sätt främjat deras sak. Institutionernas finansiering är förstås av yttersta vikt även för kulturskaparna och dessutom har regionala kulturplaner ofta understrukit vikten av goda arbetsförhållanden. Detta har bland annat uppmärksammats i KLYS regionala tendensrapporter som årligen beskriver vilka konstnärspolitiska sakfrågor och prioriteringar i kulturpolitiken som finns i de regionala kulturplanerna.[23]

[22] Myndigheten för Kulturanalys, *Att bredda deltagandet i kulturlivet: Hinder och möjligheter* (2023), s. 11.
[23] Se till exempel Carl Liungman, *Regional tendensrapport 2022: En konstnärspolitisk översikt över regionala kulturplaner i Sverige som gäller perioden* 2023–2026 (2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

7.3 Det fria kulturlivets organisationsformer

Fristående kulturverksamheter finns inom alla konst- och kulturområden. Verksamheterna kan drivas som aktiebolag, ekonomiska föreningar, kommanditbolag, ideella föreningar, stiftelser eller genom studieförbund. Ett vanligt sätt att bedriva kulturverksamhet är genom aktiebolag och många större professionella verksamheter drivs just som aktiebolag.

En mycket vanlig organisationsform är annars den ideella föreningen, som är en central del av det som vi brukar mena med det civila samhället.[24] Ideella föreningar på kulturområdet kan till exempel vara studieförbund, arrangörsföreningar, arkivförbund, etniska kulturföreningar och hemslöjdsföreningar. Merparten av de nationella minoriteternas organisationer är föreningar och inom kulturarvsområdet finns bland annat ett mycket stort antal hembygdsföreningar och arbetslivsmuseer som sköter kulturmiljöer och byggnader. Det finns på kulturområdet även en mängd lokalhållande föreningar som ofta står för de fysiska förutsättningarna för kulturskapande och kulturutövande genom att de tillhandahåller scener, mötesrum, replokaler, filmsalonger och verkstäder. Enligt befintlig statistik möjliggjorde till exempel Bygdegårdarna, Våra Gårdar och Sveriges Hembygdsförbund minst 43 342 kulturevenemang i landet under år 2017, i egen regi eller i samverkan med andra.[25] Även Folkets hus och parker står för ett stort antal kulturevenemang genom sina närmare 500 medlemsföreningar.

Ideellt organiserade kulturorganisationer kan verka på helt ideell basis, det vill säga de inblandade arbetar oavlönat. De kan även medverka till avlönad kulturverksamhet genom att organisera eller agera uppdragsgivare åt yrkesverksamma kulturskapare eller bedriva egen betald verksamhet inom en ideell föreningsstruktur. Mot bakgrund av att många av civilsamhällets organisationer även bedriver eller möjliggör avlönad kulturverksamhet kan det i vissa fall vara mer lämpligt att tala om ideellt *organiserad* kulturverksamhet snarare än ideell kul-

[24] Det civila samhället definieras ofta som den delen av samhället som ”är skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans från gemensamma intressen”. *Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället* (SOU 2019:35), s. 19.

[25] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturens geografi – tillgång till kulturutbud i landets kommuner* (2019), s. 65–66. Den befintliga data som finns att tillgå på området är ofullständig och det kan antas att siffran är högre i verkligheten.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

turverksamhet, för att framhäva att den ideella organisationsformen inte utesluter verksamhet för vilken ersättning betalas.

Som nämnts i kapitel 4, är till exempel Riksteatern ideellt organiserad med lokala medlemsföreningar. Samtidigt är Riksteatern oftast fullt ut professionell i sitt konstnärliga arbete, med produktioner som består av yrkesverksamma och avlönade skådespelare, musiker, dansare och andra kulturskapare. Att det civila samhället är komplext på detta sätt har även uppmärksammats av Västra Götalandsregionen i kulturstrategin för 2024–2027. Där sägs: ”En poäng med ett ideellt kulturliv är att arbetande personer kan *agera* professionellt. Organisationer inom civilsamhället kan ha anställd personal, medan *ideellt engagemang* sker oavlönat.”[26]

Som bland annat Myndigheten för kulturanalys pekat på finns det ofta starka kulturpolitiska skäl att överväga insatser som stärker förutsättningarna för det ideellt organiserade kulturlivet.[27] Det civila samhället och dess organisationer bidrar ofta på ett avgörande sätt till inte minst breddat deltagande, liksom lokal förankring och konstnärlig variation. Särskilt ideella föreningar arbetar ofta med mindre marginaler och projektbidrag, till skillnad från institutioner och kommersiella aktörer som har driftanslag, stabila verksamhetsbidrag eller går runt på egna intäkter, vilket gör det ideellt organiserade kulturlivet sårbart. Det är därför också viktigt att beakta vilka offentliga kulturstöd som kan gå till denna del av kulturlivet. På nationell nivå är det, som redan nämnts i kapitel 4, relativt vanligt att civilsamhällesaktörer kan söka de olika stöd som till exempel finns hos Statens kulturråd. Omfattningen skiljer sig dock åt mellan olika konst- och kulturområdena.[28] Hur det ser ut på kommunal och regional nivå återkommer vi till nedan.

[26] Västra Götalandsregionen, *Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027* (2023), s. 12.
[27] Myndigheten för kulturanalys, *Att bredda deltagandet*, s. 204.
[28] Gällande verksamhetsbidrag till fria dans- och teatergrupper samt utställningsarrangörer går till exempel en stor del av bidragen till ideellt organiserade kulturverksamheter som bedriver avlönad verksamhet. Några exempel är Hagateatern, Angereds Teater, Teater Sagohuset och Dansinitiativet, som alla beviljats verksamhetsbidrag. Statens kulturråd, *Årsredovisning 2022* (2023), s. 64.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Organisationer som främjar det fria kulturlivet

Organisationer som företräder eller främjar kulturverksamheter och kulturskapare finns på samtliga samhällsnivåer. Vanligast är dock den lokala och den nationella nivån. Regionala organisationer har emellertid blivit allt vanligare sedan kultursamverkansmodellens etablerande, särskilt inom den ideellt organiserade kultursektorn.

Lokalt finns ofta ideella föreningar som inte alltid kommer till regionernas kännedom. Flera regioner har till exempel i samtal med utredningen uttryckt svårigheter att identifiera vilka aktörer inom civilsamhället som finns inom länet samt deras förutsättningar och behov.[29] Den nationella nivån, som utgörs av riksorganisationer och nationella nätverk, kan också vara svår att ha direktdialog med för regionerna eftersom de företräder sina medlemsorganisationer och driver kulturpolitiska frågor nationellt. Att kultursamverkansmodellen i stor uträckning utgår från en regional struktur gör alltså att vissa naturliga dialogytor mellan det offentliga och det civila samhällets organisationer kan saknas. För att kunna svara upp mot den regionala kulturpolitikens ökade betydelse har flera kulturorganisationer därför formerat sig i distrikt eller på regional nivå med avsikt att företräda sina medlemmar i kulturplansförfarandet och få ökat kulturpolitiskt inflytande.

Det finns i dag en rad viktiga organisationer som arbetar för att förbättra arbetsvillkoren för yrkesverksamma kulturskapare. Flera av dessa är medlemmar i KLYS, som är en samarbetsnämnd för 14 medlemsorganisationer inom konstformerna ord, ton, bild/form och scen/film. KLYS bildades 1959 och utgör en viktig aktör i den svenska kultur- och konstnärspolitiken genom att verka för att bland annat lyfta fram konstens och kulturskaparnas roll i samhällslivet, värna den konstnärliga friheten inom samtliga uttryck och medieformer och förbättra ekonomiska och sociala villkor för yrkesverksamma kulturskapare. KLYS och flera av dess medlemsorganisationer finns representerade på nationell, regional och i vissa fall lokal nivå.

Ytterligare en betydelsefull organisation är Ideell kulturallians (IKA), som företräder 22 medlemsorganisationer som i sin tur företräder över en miljon medlemmar. IKA grundades i samband med att kultursamverkansmodellen inrättades för att säkerställa det civila

[29] Detta lyftes även i Myndigheten för kulturanalys rapport *Kulturanalys 2016* (2016), s. 38–39 samt i *Slutrapport för projektet En starkare regional närvaro* (2020), som sammanställdes av den ideella organisationen Ax – kulturorganisationer i samverkan.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

samhällets plats i den regionala kulturpolitiken. IKA har ett nationellt kontor och fyra regionala filialer i Stockholmsregionen, Skåne, Västernorrland samt Småland. IKA samlar ideellt organiserade föreningar. Några av dessa är studieförbunden, Folkets hus och parker, Våra Gårdar, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS), Musikarrangörer i Samverkan (MAIS), Ax och Konstfrämjandet.

Andra riksförbund har på liknande sätt organiserat sig på regional nivå för att stärka sin roll som samrådspart i regionernas kulturplaneförfarande. Bygdegårdarnas Riksförbund har till exempel rekommenderat bygdegårdsdistrikten att anta regionala kulturstrategier för att i högre utsträckning kunna samverka med den regionala nivån.[30] En annan organisation som utgör en viktig röst för det civila samhället på kulturområdet är Riksteatern. Sedan starten har Riksteatern funnit en naturlig plats i kultursamverkansmodellen, både som dialogpart, främjare och kulturproducent. Det finns även flera regionala teaterkonsulenter som är knutna till Riksteatern.

I detta sammanhang är det också värt att särskilt nämna centrumbildningar och kollektivverkstäder. Centrumbildningar har sedan slutet av 1960-talet varit viktiga konstnärspolitiska medlemsorganisationer. Centrumbildningarna arbetar med förmedling av uppdrag, marknadsföring av kulturskapare i hela landet och internationellt, rådgivning och kompetensutveckling för medlemmarna, och driver projekt för att bredda kulturarbetsmarknaden till nya områden. Varje centrumbildning arbetar med insatser utifrån sitt konstområdes särskilda förutsättningar. Centrumbildningarna finansieras i huvudsak av statliga och regionala bidrag samt medlemsavgifter.[31]

Totalt 13 centrumbildningar beviljades verksamhetsbidrag från Statens kulturråd år 2023.[32] Fyra av dessa har regionala organisationer med egna styrelser.[33] På den nationella nivån finns i regel en styrelse med regionala representanter.[34] I december 2022 bildades även Dataspelscentrum, en organisation för yrkesverksamma spel-

[30] Bygdegårdarnas riksförbund, *Verksamhetsberättelse 2017* (2018), s. 6–7.
[31] Medlemsavgiften för individuella medlemmar varierar mellan 240 och 550 kronor, medan grupper betalar mellan 1 500 och 6 000 kronor, enligt Ann Larssons rapport *Centrumbildningar i region Stockholm – ett kunskapsunderlag* (2017).
[32] Dessa är Centrum för dramatik, Centrum för fotografi, Danscentrum Sverige, FilmCentrum Sverige, Författarcentrum Riks, KKV-Riks, Illustratörcentrum, Konsthantverkscentrum, Konstnärscentrum, Musikcentrum Riks, Seriefrämjandet, Teatercentrum samt Översättarcentrum.
[33] Danscentrum, Författarcentrum, Konstnärscentrum och Musikcentrum. Se *Centrumbildningar i Region Stockholm*, s. 7.
[34] *Centrumbildningar i Region Stockholm*.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

skapare som har som målsättning att verka som nationell centrumbildning.[35] Dataspelscentrum värnar om spel som konstform och kulturuttryck samt arbetar för att spel ska bli en del av kulturpolitiken.

För enskilda professionella konstnärer och konsthantverkare finns ett trettiotal konstnärliga kollektivverkstäder (även kallade KKV:er) som tillhandahåller lokaler och utrustning till cirka 3 000 konstnärer med stöd av Statens kulturråd, regioner och kommuner. År 1996 bildades KKV-Riks som en paraplyorganisation för kollektivverkstäderna med syfte att tillvarata verkstädernas intressen inom konstproduktion och utbildningsfrågor. De företräder även sina medlemmars intressen i kulturpolitiska och arbetsmarknadspolitiska frågor gentemot kommun, region och stat, bland annat genom att agera remissorgan till utredningar. KKV-Riks beviljades 2023 centrumbildningsanslag av Statens kulturråd och har i dag 24 verkstäder som medlemmar. Kollektivverkstäder har stor betydelse för den lokala konstnärliga infrastrukturen och det kollegiala utbytet. En betydande del av den offentliga konsten produceras i kollektivverkstäderna. De flesta KKV:er drivs som ideella föreningar. Anställd personal finns på ett fåtal stora verkstäder.

7.4 Kommunala och regionala stöd

Stora delar av statens medel till det fria kulturlivet fördelas utanför kultursamverkansmodellens ramverk (se kapitel 4). Därtill finns en rad olika regionala och kommunala stöd samt EU-medel som riktar sig till verksamheter och enskilda kulturskapare. Stöd som riktar sig till det fria kulturlivet innefattar vanligtvis arrangörsstöd, föreningsstöd, stipendier, lokalstöd, stöd till konstnärlig produktion, residensstöd samt riktade medel till bland annat de nationella minoriteterna och urfolket samerna. Även särskilda utlysningar inom prioriterade områden till det fria kulturlivet förekommer på alla offentliga nivåer. Dessa olika stöd kan ges i form av både utvecklings- och verksamhetsstöd och riktar sig till både fristående kulturorganisationer och enskilda kulturskapare.

Som nämnts i kapitel 6 uppgick regionernas samlade utgifter för kultur till 4,8 miljarder och kommunernas till cirka 12,9 miljarder kronor 2021. Hur stor andel av dessa kostnader som går till det fria

[35] Se https://www.dataspelscentrum.se/ (senast kontrollerad 15 augusti 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kulturlivet går inte att svara på. Det finns i dag ingen samlad överblick över kommuner och regioners medelsfördelning till det fria kulturlivet. Att det råder brist på en nationell överblick över kommuner och regioners medelsfördelning till det fria kulturlivet är kopplat till att anslag till fria kulturverksamheter och enskilda kulturskapare hanteras olika i de olika kommunerna och regionerna. Det saknas också en enhetlig terminologi för beskriva det fria kulturlivet och dess aktörer. Det har dock gjorts ett antal insatser för att skapa överblick. Bland annat genomfördes under hösten 2022 en undersökning av utredningen Ett trygghetssystem för alla (S 2021:07) tillsammans med SKR. Resultatet visade att kommuner och regioner fördelar stipendier till ett värde av minst 26 miljoner kronor till kulturskapare (enskilda och organisationer). Undersökningen visade även att nio av tio av Sveriges kommuner och regioner delar ut någon form av kulturstipendium.[36]

Vi har också i en särskild kunskapsinhämtning efterfrågat uppgifter från sju utvalda regioner och fyra kommuner om bidrag till det fria kulturlivet. Urvalet har gjorts utifrån storlek, struktur och geografiskt läge och innefattar: Region Stockholm, Nacka kommun, Stockholm stad, Västra Götalandsregionen, Göteborg stad, Region Skåne, Malmö stad, Region Jämtland Härjedalen, Östersunds kommun, Region Kalmar, Emmaboda kommun, Region Norrbotten, Gällivare kommun, Region Västmanland och Västerås kommun.[37] Av undersökningen framgår bland annat följande.

Region Stockholm har en rad stödformer till det fria kulturlivet, bland annat scenkonststöd, projektstöd, verksamhetsstöd, ukrainastöd och projektstöd kultur och hälsa. År 2022 fördelade Region Stockholm drygt 405 miljoner kronor till fria kulturorganisationer. I siffran ingår dock även stöd till folkhögskolor, studieförbund, ungdomsorganisationer, idrottsförbund, handikappungdom och pensionärsförbund. Bland stödmottagarna finns bland annat Teater Tre, Stockholms läns blåsarsymfoniker, K. A. Almgren sidenväveri &

[36] Det är viktigt i sammanhanget att nämna att alla inräknade stipendier inte har delats ut i pengar, utan även i form av statyetter, plaketter, konstverk, diplom, blommor, middagar och dylikt.

[37] Organisationerna fick bland annat följande frågor: Vilka stöd hade ni till fria kulturutövare under 2022? Hur stor summa fördelade ni till fria kulturutövare under 2022? Vilka stöd hade ni till organisationer som inte är styrda av det offentliga 2022? Hur stor summa fördelade ni till organisationer som inte är styrda av det offentliga under 2022? (dnr Komm2023/00392/Ku 2022:04-3 och 4). Stödsystemen ser olika ut och definitionerna är delvis svårtolkade varför de siffror vi redovisar i det följande ska tolkas med försiktighet. De tillfrågade organisationerna har i vissa fall inte haft möjlighet att ta fram underlag varför vissa uppgifter saknas.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

museum, Cirkus Cirkör, Stockholms filmfestival, Folkoperan, Konstnärernas kollektivverkstad och Oktoberteatern.

Västra Götalandsregionen fördelade 2022 drygt 294 miljoner kronor till 284 organisationer inom det fria kulturlivet. I summan ingår även stöd till pensionärsföreningar, ungdomsförbund, organisationer grundade på etnisk grund och SISU idrottsutbildarna. Bland stödmottagarna finns bland andra Folkteatern, Nordiska Akvarellmuseet, Röda Sten Konsthall och West Side Music Sweden. Därutöver fördelade regionen stöd till digitalisering av samlingslokaler till närmare tvåhundra organisationer.

Region Skåne fördelade närmare 124 miljoner kronor till organisationer inom det fria kulturlivet medan Region Norrbotten fördelade närmare 28 miljoner kronor i verksamhetsstöd till 36 organisationer och därutöver projektstöd, turnéstöd och mobilitetsstöd på drygt 10 miljoner kronor. Exempel på organisationer inom det fria kulturlivet som får stöd av Region Norrbotten är Galleri Syster, Giron Sámi Teáhter, Konstnärernas Kollektivverkstad, Kulturföreningen Ebeneser, Svenska Tornedalingars Riksförbund (STR-T) och Teater Mila. Region Kalmar län fördelade drygt 28 miljoner kronor till fria aktörer.

Regionernas stöd till enskilda kulturutövare består även av stipendier, som ateljéstipendier, arbetsstipendier och kulturstipendier. Även andra stödformer som startstöd och produktionsstöd förekommer i bland annat Region Skåne samt Jämtland Härjedalen. Region Västmanland har även ett filmstöd. Därutöver anslår de flesta regioner medel till uppdrag inom offentlig gestaltning, ofta i linje med enprocentsmålet.

De större kommunerna fördelar ansenliga summor till organisationer inom det fria kulturlivet. Stockholm stad fördelade 2022 drygt 144 miljoner kronor i form av bland annat stöd till konstnärlig produktion och kulturarrangemang, stöd till eget skapande, deltagande och folkbildning och stöd till kulturetablering och utvecklingsinsatser. Bland stödmottagarna finns bland andra Folkoperan, Nobel Center, Dansens Hus, Strindbergmuseet, Tensta Konsthall, Stockholms kvinnohistoriska och Kulturkvarter Snösätra.

Göteborgs stad fördelade 2022 närmare 73 miljoner kronor. Bland mottagarna fanns Författarcentrum Väst, Föreningen Bildverkstan (Internationella Exilfilmfestivalen), Kulturföreningen Bunkern och Göteborg Baroque. Västerås kommun fördelade 2022 närmare 13 mil-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

joner kronor till organisationer inom det fria kulturlivet. Det handlar bland annat om så kallade kulturfrämjande medel, föreningsstöd, kompletterande kulturstöd och stöd till bygdegårdar. Bland stödmottagarna finns LajvVerkstaden, Jonas Öhrn Produktion, 4:e teater och Vallby Sommarnöje. Emmaboda kommun (4 800 invånare) fördelade 2022 drygt 300 000 kronor till organisationer inom det fria kulturlivet, bland annat till Ingemundebo Byalagsförening, Linnefors stationshus vänner och Johansfors musikkår.

Stockholm stad fördelade 2022 1,6 miljoner kronor till stipendier och priser till 27 kulturskapare i Stockholm och 10,2 miljoner kronor till ateljéstöd till cirka 600 konstnärer i Stockholm. Vidare ger man stöd till program med fria kulturskapare i förskola, skola och äldreomsorg. Göteborgs stad har ett relativt omfattande stöd till kulturskapare, drygt 4,3 miljoner kronor 2022. Stödet fördelas bland annat till kulturstipendier, arbetsstipendier för författare och ateljéstöd. Västerås kommun har stipendier, Tranströmerpriset och bidrag till stiftelser via den så kallade kulturfonden. Västerås kommun fördelade 2022 sammanlagt 605 000 kronor i stöd till kulturskapare.

Även om ovan nämnda exempel inte representerar ett nationellt genomsnitt av kommunala och regionala bidrag till det fria kulturlivet och kulturskaparna, går det att konstatera att vid sidan av statens bidrag via till exempel Kulturrådet och Konstnärsnämnden, bidrar kommuner och regioner till det fria kulturlivets aktörer och enskilda kulturskapare med ibland ansenliga stöd. Inte minst de större kommunernas stöd bidrar till det fria kulturlivets utveckling.

Särskilt om arrangörsledet

Frågan om en stark arrangörsstruktur i kultursektorn har varit aktuell i den svenska kulturpolitiken sedan åtminstone 1974 års kulturproposition. Som redovisat i kapitel 6 spelar den kommunala nivån ofta en avgörande roll i att stötta lokala arrangörsföreningar finansiellt och för att ta emot kulturinstitutioners produktioner. Därtill sker främjande av arrangörsledet genom de institutioner och verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen. Vissa regioner avsätter även årliga medel för att stärka lokala arrangörer.[38] Arrangörer

[38] I Region Östergötland finns till exempel ett särskilt arrangörsbidrag på cirka 1,5 miljoner kronor som riktar sig till alla konst- och kulturområden och omfattar arrangemang som möjliggör möten mellan publik och kultur.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kan även söka bidrag från centrala kulturmyndigheter, vilket beskrivs i kapitel 4.

Tidigare kartläggningar har visat att kulturutbudet i landsbygdskommuner och mindre kommuner ofta är mer beroende av enskilda, ideella arrangörer än det är i storstäderna.[39] Ett område där det fria kulturlivets arrangörer är särskilt viktiga är musikområdet. Att musiken är beroende av ett stort antal fria arrangörer är delvis ett resultat av avvecklandet av Rikskonserter år 2010. I samband med avvecklingen fick myndigheten Statens Musikverk i uppdrag att koordinera och främja fria producenter, arrangörer och utövare genom bidragsgivning av den så kallade Musikplattformen. Bidrag skulle ges till samarbetsprojekt av nationellt intresse som främjade ett varierat musikaliskt utbud som präglades av konstnärlig förnyelse och hög kvalitet. Emellertid skiljde sig Musikplattformen från Rikskonserter i den mening att plattformen inte producerade konsertverksamhet. År 2022 övertog Kulturrådet uppgiften att fördela de 24 miljoner kronorna som tidigare delades ut via Musikplattformen. Medlen går i dag huvudsakligen till fria musikarrangörer.[40]

Ungefär 90 procent av arrangörerna på musikområdet som beviljas verksamhetsbidrag från Statens kulturråd är att betrakta som civilsamhällesaktörer. De är utspridda i stora delar av landet och ofta organiserade utifrån genre. Ofta sammansluter sig dessa sedan i nationella riksorganisationer som till exempel RANK (Riksförbundet Arrangörer av Nutida Konstmusik), Kontaktnätet, Kammarmusikförbundet och Folk You. Flera av dessa riksförbund är i sin tur organiserade genom samarbetsorganet Musikarrangörer i Samverkan (MAIS) som samlar cirka 1 500 arrangörer inom de olika medlemsförbunden.

Till skillnad från musikområdet, som har upprättat en relativt stark arrangörsstruktur, tampas bildkonstområdet med svaga arrangörsförutsättningar. Redan under 1960-talet konstaterades det att infrastrukturen för området behövde stärkas, vilket resulterade i inrättandet av

[39] Se Myndigheten för kulturanalys, *Kulturens geografi: Tillgång till kulturutbud i landets kommuner* (2019), s. 4.

[40] Enligt Statens kulturråds regleringsbrev för 2022 (Ku2021/01113), anslag 2:2, ap. 1, ska minst 24 miljoner kronor användas till utvecklingen av musikområdet för att säkra en bredd av musikaliska uttryck i hela landet genom: stödjande insatser till aktörer som är av central betydelse för musikområdet och som säkrar produktion, speltillfällen, arbetstillfällen samt bevarar kompetens inom sektorn; stödjande insatser till samarbetsprojekt och verksamheter som bidrar till att stärka den nationella infrastrukturen; stödjande insatser som bidrar till musiklivets internationalisering samt; stödjande insatser till samarbetsprojekt av tillfällig och experimenterande art inom musikområdet.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Riksutställningar. Syftet med Riksutställningar var i första hand att tillgängliggöra konst för allmänheten genom utställningar. År 2016 lades Riksutställningar ned och pengarna omfördelades till ett nytt museiuppdrag hos Riksantikvarieämbetet. Två miljoner av Riksutställningars tidigare anslag på cirka 40 miljoner kronor flyttades dock till Statens konstråd i syfte att främja spridning och utveckling av samtidskonst, bland annat genom fria aktörer. Både Statens kulturråd och Konstnärsnämnden stödjer fristående arrangörer och utställare genom projekt- och verksamhetsbidrag som utlyses årligen (se kapitel 4).

Arrangörer inom bild- och formområdet är viktiga för att möjliggöra mötet mellan konst och publik. Likt musikområdet består bild- och formområdet av ett stort antal fria, ideellt organiserade arrangörer som är verksamma på lokal och nationell nivå.[41] Det finns även kommersiella gallerier samt icke-kommersiella gallerier som drivs i privat eller offentlig regi. Antalet kommersiella gallerier och konsthandlare har minskat från 916 till 757 mellan åren 2011 och 2021 enligt uppgifter från Konstnärernas Riksorganisation.[42]

Bild- och formområdet tillfördes som ett särskilt utpekat konstområde i kultursamverkansmodellen 2018. Innan dess ingick sådan verksamhet i både museiområdet och konst- och kulturfrämjande verksamhet. Andelen medel som går till området har sedan kultursamverkansmodellens införande generellt sett varit lågt, det rör sig om någon enstaka procent. Proportionellt har den statliga och regionala finansieringen i samverkansmodellen dock ökat relativt mycket mellan 2013 och 2021.[43] För att stärka områdets infrastruktur har de flesta regioner anställt konstkonsulenter, vars syfte är att tillgängliggöra konst till allmänheten, skapa möten mellan konstnärer och distributörer och utveckla området i sin region. Eftersom bild- och formkonstens infrastruktur i stor utsträckning bygger på kommunala samt ideellt organiserade arrangörer och verksamheter, är det inte givet

[41] Bland annat finns Riksorganisationen Sveriges Konstföreningar som arbetar med att ersätta sina medlemmar för utställningskostnader där yrkesverksamma konstnärer medverkar; konsthantverkskooperativ som bedriver utställningsverksamhet; Folkrörelsen konstfrämjande, som verkar som både utställningsarrangörer och med utvecklingsprojekt kopplat till bild, form och konsthantverk, samt lokhållande föreningar som främjar utskällningar runtom i landet.
[42] Konstnärernas Riksorganisation, *Konstbranschen i siffror 2021* (2022), s. 9. Jämför även Bildkonst Sverige, *Bildkonstens arrangörer – stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur* (2023), s. 17.
[43] Statens kulturråd, *Kultursamverkansmodellen: Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2021* (2022), s. 45.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

att verksamhetsmedlen till bild- och form kommer fortsätta öka inom ramen för nuvarande kultursamverkansmodellen.

Scenkonstområdets arrangörsstrukturer har upparbetats genom både lokala, regionala och nationella initiativ. På lokal nivå arrangerar bland annat ideella föreningar som Bygdegårdarnas Riksförbund, Våra Gårdar, Riksteatern och Folkets hus och parker en stor mängd föreställningar inom teatern, dans, cirkus och annan scenkonst. Till skillnad från musikarrangörer kan scenkonstarrangörer dock inte söka särskilt utformade arrangörsstöd. Arrangörsverksamhet ingår i stället inom ramen för de andra projekt- och verksamhetsstöd som kan sökas av fria aktörer från Kulturrådet. Fria grupper med egna scener som mottar verksamhetsbidrag finns i högre grad i storstäderna än i andra delar av landet.[44]

Inom ramen för kultursamverkansmodellen stöds arrangörsledet också genom institutioner som producerar föreställningar, visningar och utställningar. Till exempel samarbetar många regionala institutioner med lokala arrangörer i länen för att nå ut med egenproducerad verksamhet. Vissa regionala scenkonst- och musikverksamheter subventionerar även föreställningar som lokala arrangörer (både kommunala och ideellt organiserade) kan köpa in. Främjande insatser för arrangörer sker även via regionala konsulentverksamheter. Särskilt inom teaterområdet finns starka kopplingar mellan konsulentverksamhet och arrangörsfrämjande insatser genom Riksteaterns regionala teaterkonsulenter. Till detta ska läggas att vissa regioner fördelar bidrag till lokala arrangörer. Till exempel stödjer Region Jämtland Härjedalen de ideellt organiserade grupperna Riksteatern Norra och Södra Norrlands Folkets hus & parker.

På senare år har dansfältets svaga nationella infrastruktur ofta uppmärksammats.[45] I dessa sammanhang har det bland annat konstaterats att kultursamverkansmodellen har haft en positiv inverkan på tillgängligheten till dansföreställningar. Utöver verksamheter som Riksteatern, Dansinitiativet samt de offentliga scenkonstinstitutioner som både producerar och arrangerar dansverk, utgör regionala danskonsulenter centrala länkar mellan danskonstnärer och arrangörer. Även verksamheter utanför kultursamverkansmodellen som Dansnät Sverige samordnar dansgästspel och turnéslingor i Sverige.

[44] Statens kulturråd, *Arrangörer – uppföljning och kartläggning av förutsättningar* (2021), s. 35.
[45] Till exempel i Danscentrum Sveriges rapport *Dansplan Sverige – en uppmaning att skapa hållbara strukturer för danskonsten i hela landet* (2021).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Cirkusområdet har i vissa delar begränsade arrangörsförutsättningar. Detta beror bland annat på att det finns ett begränsat antal scener som kan ta emot större cirkusgästspel, som kräver omfattande utrymme, utrustning och speciell teknisk expertis. Det finns dock ett antal arrangörs- och turnénätverk som främjar spridningen av cirkus. Bland annat har Riksteatern i uppdrag att främja utveckling och spridning av den samtida cirkusen i hela landet genom samarbeten med nationella, regionala och lokala aktörer. Cirkusnätverket, som innefattar Umeå, Skellefteå, Östersund, Stockholm, Jönköping och Göteborg, samarbetar med stöd av Riksteatern för att skapa en turnéslinga med internationell produktion. Cirkus i Väst har upprättat en regional turnéslinga för mindre och mellanstora cirkusproduktioner.[46]

På litteraturområdet arrangerar ideella föreningar, centrumbildningar, studieförbund, bokhandlar och förlag både författarsamtal, festivaler, poesiuppläsningar och en rad andra litterära evenemang. Viktiga exempel är Littfest, Bokdagarna i Dalsland och Bokmässan i Göteborg. Dessa kan ibland finansieras via projektbidrag från Statens kulturråd. Inom den offentliga sektorn arrangerar kommunala bibliotek många litteratur- och boksamtal som riktar sig till såväl vuxna som barn och unga. Vissa kommuner arrangerar även större litterära tillställningar och festivaler. Till exempel arrangerar Lunds kommun Litteralund, som är Sveriges största festival för barn- och ungdomslitteratur. Den regionala biblioteksverksamheten, som finansieras inom ramen för kultursamverkansmodellen, samverkar ofta med såväl folkbibliotek som studieförbund och kulturinstitutioner för att bidra till läs- och litteraturfrämjande verksamhet samt litterära evenemang.

Filmen är i hög grad ett kommersiellt kulturområde. Men vid sidan av de två stora kommersiella aktörerna finns ett antal mindre aktörer som arrangerar filmvisningar, festivaler, filmklubbar och dylikt. Utöver privatägda biografer är det också vanligt med biografer som drivs i föreningsform och även kommunalt ägda förekommer.[47] År 2018 bedrev cirka 170 av Folkets hus och Parkers föreningar och närmare 45 av Våra Gårdars medlemsföreningar biografverksam-

[46] Enligt inkomna uppgifter från Cirkus Cirkör.
[47] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturens geografi*, s. 50.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

het.[48] Den digitala utvecklingen har medfört ett ökat utbud av film, även om filmvisningar uppvisar fortsatta geografiska skillnader.

Organisationer som arbetar med filmvisning kan söka medel från både Kulturrådet och Filminstitutet i form av biografstöd och stöd till distribution och visning. I de filmpolitiska målen som antogs 2016 är ett av målen att ”allt fler ser värdefull film som sprids och visas i olika visningsformen i hela landet”, vilket stärks genom ovan nämnda stödstrukturer.[49] Totalt kring 80 procent av Sveriges kommuner har verksamheter som har tagit emot biografstöd från Filminstitutet.[50] Regioner och regionala filmkonsulenter, som får finansiering inom ramen för kultursamverkansmodellen, erbjuder bland annat vägledning, teknik, ekonomiskt stöd och marknadsföringsstöd för att kunna genomföra visningar.[51]

7.5 Fria kulturlivet och kulturskaparna i modellen

Enskilda kulturskapare och många kulturverksamheter inom det civila samhället erhåller i dagsläget inte finansiering via kultursamverkansmodellen. Vissa större verksamheter som är att betrakta som fristående finansieras dock inom ramen för modellen, vilket beskrivs utförligare nedan. Dessutom är modellen viktig för dialogen med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna, vilket också tas upp.

Fristående aktörer som mottagare av medel

Kultursamverkansmodellen består i dagsläget av 245 verksamheter av både offentlig och fristående karaktär. Enligt den definition vi använder svarar fristående aktörer för 80 av kultursamverkansmodellens 245 verksamheter (se bilaga 4, tabell 2). Av de 46 verksamheter som tillkommit i modellen sedan 2013 är 14 formellt fristående från det allmänna. De fristående kulturverksamheter som omfattas av finansieringen är i regel föreningsarkiv, regionala Riksteaterföreningar, scenkonstverksamheter och konsthallar. En stor del de verksamheter som kan anses vara fristående är organiserade som ideella

[48] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturens geografi*, s. 63–65.
[49] *Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik* (prop. 2015/16:132).
[50] Svenska Filminstitutet, *Resultatredovisning 2022* (2023), s. 19.
[51] Myndigheten för kulturanalys, *Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen* (2020).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

föreningar, men även ekonomiska föreningar, aktiebolag och stiftelser förekommer.

Utöver långsiktiga verksamhetsbidrag finns även utvecklingsbidrag att söka inom ramen för kultursamverkansmodellen (se kapitel 4). Detta bidrag kan sökas av såväl offentliga som fristående aktörer som är verksamma i de regioner som ingår i kultursamverkansmodellen och som får bidrag från region, kommun eller annan huvudman. Även regionala verksamheter i Region Stockholm som pekats ut i Statens kulturråds regleringsbrev kan ansöka om regionala utvecklingsbidrag. Till skillnad från verksamhetsbidragen är utvecklingsbidragen tidsbegränsade och får max fördelas under tre år. Av de 83 projekt (exklusive Stockholmsbaserade projekt) som hittills erhållit utvecklingsbidrag under innevarande år (2023) drevs 30 stycken av fristående aktörer enligt vår definition och 46 av offentliga.

Många fristående verksamheter som först erhållit utvecklingsbidrag har senare slussats in i kultursamverkansmodellen och fått löpande verksamhetsbidrag. Denna förflyttning har dels inneburit att regionen fått ansvaret att fördela de statliga medlen till respektive verksamhet, dels att regionen blivit verksamhetens primära dialogpart i stället för Statens kulturråd. Flera kulturverksamheter som gjort denna förflyttning har i samtal med utredningen beskrivit vikten av att bibehålla en nationell dialogpart, framför allt på grund av myndigheternas expertis. Det har även framkommit i samtal med utredningen att vissa fristående verksamheter som erhåller verksamhetsbidrag saknar motsvarande kontinuerliga dialog med sin region som de offentliga institutionerna. Detta, menar de, försämrar möjligheterna att diskutera bland annat kostnaderna för att bedriva verksamheten och påverkar potentiella uppräkningar.

Samrådsformer inom samverkansmodellen

Utöver medelsfördelningen är den mest framträdande kopplingen mellan civilsamhället, de professionella kulturskaparna och regionerna modellens dialogförfarande, där regionerna har möjlighet att samla in kunskap och perspektiv från de kulturaktörer som verkar och bor i länet. I förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet anges att regionen ansvarar för att den regionala kulturplanen utarbetas i samverkan med länets

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kommuner och efter samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället. Regionerna bestämmer själva hur samråd med det civila samhället och de professionella kulturskaparna ska genomföras och uppdraget tolkas delvis olika av regionerna.

Förankringsarbetet med regionens lokala kulturliv och civilsamhället betraktas i praktiken, enligt vad vi har inhämtat, genomgående som viktigt och flera regioner har upprättat permanenta plattformar för samverkan och dialog med länets kulturaktörer. Utredningen har också träffat företrädare från ett flertal referensgrupper och kan konstatera att många upplever att dessa möten inrymmer ett viktigt ömsesidigt utbyte mellan det offentliga, det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna.[52]

Samråd med de professionella kulturskaparna

Flera regioner har valt att upprätta permanenta dialogplattformar med professionella kulturskapare genom såväl konstområdesövergripande som områdesspecifika referensgrupper eller råd. Syftet är att bedriva kontinuerlig dialog om kulturlivets utvecklingsbehov och förutsättningar. Representanterna består i regel av yrkesverksamma kulturskapare som är verksamma inom områdena scen, film, bild, form, ord och ton. I vissa fall finns även hemslöjdsområdet representerat. Dialogerna innefattar vanligtvis inte institutionsanställda kulturskapare. För att bistå med vägledning i hur regioner bör gå framåt i sina dialoger med sitt läns kulturskapare har KLYS bland annat tagit fram en samrådsguide.[53]

I dagsläget finns 10 aktiva kulturskaparråd i enlighet med den samrådsform som KLYS förespråkar i sin samrådsguide, som representerar de professionella kulturskaparna i respektive region. Råden består i snitt av åtta personer och träffas mellan 1 och 4 gånger per år. Råden har ett utövarperspektiv i den meningen att arrangörer och producenter inte är representerade i dessa grupper.

Ett exempel är Region Uppsalas Kulturskaparråd. Syftet med rådet är att skapa en formaliserad dialog för representanter från de

[52] KLYS framhåller att samråd med kulturskapare är särskilt viktigt och bör användas till att inhämta kunskap och erfarenheter, bidra till kartläggning av regionens professionella kulturliv, skapa förankring och legitimitet av kulturplanen samt skapa en trovärdig och demokratisk process i kulturplanearbetet. KLYS, *Samrådsguiden – ett verktyg för att främja regional konstnärspolitik* (2017).
[53] KLYS, *Samrådsguiden – ett verktyg för att främja regional konstnärspolitik*.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

olika konstarterna och bidra till att förverkliga målsättningarna i kulturplanerna. Representanter i rådet sitter i två år och erbjuds i regel ett års förlängning. Inför ny mandatperiod sker en utlysning där professionella kulturskapare kan ansöka om att få delta. Regionen gör sedan ett urval som ska representera hela länet. Samråd sker på dagtid 1–2 gånger per år och utsedda representanter arvoderas för sin medverkan. På liknande sätt har Dalarna inrättat Rådet för fria kulturskapare. Tanken är att rådet ska representera fria professionella kulturskapare. Varje ny kulturplaneperiod byts rådets medlemmar ut. Rådet, som inrättades 2015 och innefattar representanter från konstområdena ord, ton, bild och form samt scen och film, sammankallas av regionen ett antal gånger per år.

Inte alla regioner har valt denna form för samråd med länets professionella kulturskapare. Vissa regionala företrädare menar att formen ställer för höga krav på enskilda individer att representera ett helt konstnärligt område. Region Östergötland valde av denna anledning att 2018 avveckla sitt kulturskaparråd för att minska det representativa ansvaret för enskilda personer. I stället har regionen utvecklat en bredare dialogform där flera kulturskapare från samma fält kan medverka i dialogförfarandet som föregår framtagandet av kulturplanen. I Sörmland har regionen etablerat en samverkans- och samrådsstruktur (Samkultur Sörmland) där ett tjugotal aktörer från det civila samhället, folkbildningen och det professionella kulturlivet agerar referensgrupp dels till nätverket, dels för berörda verksamheter efter behov.

Andra regioner, till exempel Region Västerbotten, organiserar sina dialoger i anslutning till framtagandet av en ny kulturplan genom så kallade tematiska dialoger. I detta fall görs ingen distinktion mellan aktörer med ett utövar- eller främjarperspektiv. Professionella kulturskapare och ideellt organiserade aktörer särskiljs inte heller helt och hållet, även om en av temadialogerna inför kulturplanen 2024–2027 i första hand riktade sig till professionellt verksamma. Regionen har därtill tillsatt en sakkunniggrupp av professionella kulturskapare med en representant per konst- eller kulturområde. Sakkunniggruppens uppdrag är att granska remissversionen av kulturplanen utifrån ett kulturskaparperspektiv. De sakkunniga arvoderas. I arbetet med att ta fram den kommande regionala kulturplanen har Region Västerbotten utformat sex tematiska dialoger som pågick mellan oktober

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

2022 och december 2022 som innefattade sammanlagt 143 deltagare.[54] Som ett komplement till de tematiska dialogerna har regionen även tagit fram två enkäter, en riktad till de professionella kulturskaparna.

Andra samrådsformer mellan regioner och de professionella kulturskaparna som förekommit är regionala kulturting, konstområdesspecifika möten där förvaltningar träffar företrädare för varje konstområde separat, eller genom etablerade centrumbildningar i regionen.

Samråd med det civila samhället

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) sammanställde 2021 en rapport som beskrev det civila samhällets förutsättningar att samverka med 20 av Sveriges regioner. Rapporten visade att regionerna arbetar för att stärka civilsamhällets förutsättningar genom bland annat idéburna offentliga partnerskap (IOP), dialog, samråd, ekonomiskt stöd och via överenskommelser.[55] I rapporten lyfts kulturplanernas dialogförfarande fram som en viktig dialogform mellan det civila samhället och det offentliga.

Vi kan också konstatera att det civila samhället i kulturplanerna ofta framhålls som en viktig arena som bidrar till ökad spridning av kultur, konstnärlig frihet, mångfald och breddat deltagande i kulturlivet. Genom samtal med lokala och nationella organisationer kan utredningen också konstatera att samråd med det ideellt organiserade kulturlivet och civilsamhället även sker i praktiken. Samtidigt finns det vissa problem med detta dialogarbete och förutsättningarna för samråden med denna sektor och med kulturskaparna skiljer sig delvis åt.

Många av de kulturskapare som utredningen har träffat har förvisso uttryckt viss frustration kring samrådsformerna, och framför allt det faktum att dialogerna oftast inte leder till något ökat finansiellt stöd, men samtidigt är själva dialogerna med kulturskapare inom ramen för kulturplanearbetet relativt välutvecklade. När det gäller civilsamhällesorganisationerna använder fler regioner i stället befintliga forum för dialog och det förefaller svårare att täcka in relevanta parter. Det kan till exempel handla om att många samtal förs med

[54] Rubriker för de olika tematiska mötena var: professionellt kulturskapande; utbud och mottagande; kulturarv och kulturmiljö; barn och unga; kulturella och kreativa näringar; samt nationella minoriteter och urfolket samernas kultur i kulturen.
[55] Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Regionerna och civilsamhället – Stöd och samverkan* (2021).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ideella organisationer som redan erhåller verksamhetsbidrag och således ändå har årliga dialoger med regionen den vägen.

Samspelet med det civila samhället hämmas av att det ändå kräver vissa resurser i form av tid som någon ska vara villig att avsätta. Till exempel lägger den nystartade regionala filialen IKA Småland, som fungerar som regional dialogpart till regionerna Kalmar, Kronoberg och Jönköping, kring 135 timmar per år på remisshantering, samråd med regioner, samtal med berörda parter, styrelsemöten samt för- och efterarbete. Även i Region Skåne utgör IKA:s regionala filial en dialogpart med regionen. IKA Skåne lägger i snitt 80 timmar arbete på samråd med förvaltningen, nämndordförande samt kulturplanearbete per år.[56] Därtill lägger de cirka 175 timmar per år på andra åtaganden som styrelsemöten, medverkan vid kulturpolitiska konferenser och dylikt.

En återkommande synpunkt som lyfts fram i våra samtal med företrädare för det fria kulturlivet handlar om att möten ofta hålls under veckodagar och på dagtid vid regionens regionala kontor. För ideellt verksamma aktörer som bedriver sin kulturverksamhet vid sidan av annat arbete, försvåras möjligheterna att medverka när deltagandet kräver praktiska lösningar i frågor som transport, övernattning och ledighet – något som inte alltid bekostas av samordnande part. I likhet med KLYS har IKA därför tagit fram en handbok som riktar sig till regioner i samråd med sitt läns civila samhälle. I handboken läggs tonvikt på hur behovsanpassat samråd kan genomföras för att skapa en ömsesidig, öppen och över tiden fortgående dialog. Där markeras bland annat vikten av tydliga syftesformuleringar och vikten av att gå utanför den sedvanliga regionala strukturen i termer av till exempel lokaler, tid och plats.[57]

För att underlätta samverkan, öka regionernas kunskaper om hur länens icke-offentliga aktörer arbetar och lyfta lokala röster till regional nivå beviljade Kulturrådet utvecklingsmedel för att genomföra det treåriga projektet ”En starkare regional närvaro” mellan åren 2016 och 2020 (med paus 2018–2019). Projektet genomfördes av organisationen Ax – kulturorganisationer i samverkan, som samlar

[56] Utredningen har bett IKA Skåne samt IKA Småland att skatta antal timmar respektive filial lägger på arbete som görs i anslutning till kultursamverkansmodellen som en del i utredningens tilläggsdirektiv. De regionala filialerna arbetar oavlönat på sina poster och arbetet inte ingår i de två miljoner som utbetalas av staten.
[57] Ideell Kulturallians, *Metodverktyg: Att samråda med civilsamhället inom kultursamverkansmodellen* (2019).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

cirka 260 000 enskilda kulturutövare via 20 medlemsorganisationer. Projektets slutrapport visade att regioner behöver en bredare förståelse för de förutsättningar som ideellt organiserade kulturorganisationers verkar inom, både praktiskt och administrativt.[58]

Det är tydligt att det civila samhället inte har haft samma genomslag i modellen som det professionella kulturlivet. Det tycks generellt sett finnas mer etablerade former för professionella kulturskapares samråd med regionerna, medan det kvarstår fler hinder för dialogen mellan regionen och det civila samhället. Även Myndigheten för kulturanalys har framhållit att syftet med samråd med just civilsamhället och ideella aktörer behöver klargöras från statligt håll för att inte riskera urholka dessa gruppers medverkan.[59]

Det kan dock noteras att det på senare år har tagits nya initiativ för att utveckla sättet att samråda med det civila samhället, även utanför kultursamverkansmodellen. År 2018 tog Region Östergötland till exempel fram en formell överenskommelse mellan det offentliga och den idéburna sektorn.[60] Genom denna, som utgår från Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen, möjliggörs olika nivåer av samverkan mellan parterna, från informationsutbyte till formaliserat partnerskap. Överenskommelsen är en gemensam avsiktsförklaring som avser att öka dialogen och samverkan mellan de två sektorerna.[61] Nätverket träffas fyra gånger per år för att diskutera aktuella frågor som tagits fram mellan berörda parter. I framtagandet av nya kulturplaner används nätverket som en samrådspart för att nå ut till olika organisationer inom det civila samhället, där alla organisationer bjuds in att delta i samrådsförfarandet inför kommande kulturplan. Utöver det nätverket håller regionen även årliga dialoger med de aktörer som erhåller regionalt verksamhets- och projektbidrag. Därtill har det upprättats separata former för dialog med ideella föreningar med tydliga kopplingar till kulturområdet.[62]

[58] Ax – kulturorganisationer i samverkan, *Slutrapport för projektet En starkare regional närvaro.*
[59] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys 2016,* s. 39.
[60] En idéburen organisation definieras i detta sammanhang som en icke-vinstdrivande verksamhet som står på demokratisk värdegrund och har samhälls- eller medlemsnytta som främsta mål.
[61] I dag ingår 46 organisationer i överenskommelsen enligt uppgift från Region Östergötland.
[62] Bland annat Riksteatern, Hembygdsförbundet och Bygdegårdsdistriktet.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Bidrag för att stödja dialogarbetet

För att överbrygga vissa av de problem som beskrivits ovan och främja dialog ska Statens kulturråd, enligt regeringens direktiv, avsätta minst 2 miljoner kronor årligen till det civila samhällets och de professionella kulturskaparnas medverkan i arbetet med att ta fram och genomföra regionala kulturplaner.[63] Dessa medel fördelas huvudsakligen till paraplyorganisationerna IKA och KLYS som representerar det civila samhällets organisationer och de professionella kulturskaparna.

Syftet med stödet är att dessa organisationer ska få förutsättningar att följa regionernas arbete och i viss mån bistå dem i samordningen av dialoger med de professionella kulturskaparna och civilsamhället. De organisationer som stöds med dessa medel arbetar bland annat för att samordna aktörer regionalt och nationellt, föra dialog med både offentliga parter, yrkesverksamma kulturskapare och civilsamhället, agera remissinstans till regionala kulturplaner, statliga utredningar och liknande, samt bidra till kunskapsförmedling, insamling av kunskap och erfarenheter inom området.

Kulturrådet har även vid ett antal tillfällen fördelat bidrag direkt till regioner med syfte att arvodera de professionella kulturskapare som deltagit i samråd inför framtagande av en ny kulturplan.

7.6 Andra viktiga delar av det fria kulturlivet

Utöver att beskriva hur regioner avser att arbeta med de sju utpekade konst- och kulturområdena, innehåller kulturplanerna även andra prioriterade områden. Nedan beskrivs ett antal som ofta behandlas i de regionala kulturplanerna och som berör det fria kulturlivet, men som i huvudsak erhåller offentliga medel utanför kultursamverkansmodellen.

[63] Se regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens kulturråd (Ku2022/01857).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Folkbildningen

Studieförbunden och folkhögskolorna återfinns i hela landet och bedriver en omfattande kulturverksamhet som spelar en avgörande roll för breddat deltagande.[64]. Bland annat bedriver studieförbunden egna musikhus i cirka 100 kommuner, arrangerar studiecirklar och andra kulturprogram.[65] Även museer och bibliotek är viktiga bärare av folkbildningen, som dessutom är direkt kopplade till två av kultursamverkansmodellens utpekade konst- och kulturområden. Folkbildning arbetas således med både inom det offentliga och det fria kulturlivet via egna kulturprogram och med att tillhandahålla mötesplatser, replokaler, erfarenhet och kommunikation. Därtill är folkbildningsaktörer viktiga arbetsgivare för kulturutövare såtillvida att de tillhandahåller anställningsmöjligheter på folkhögskolor, inom studiecirklar och genom att arrangera och stötta lokala kulturprogram, särskilt i mindre institutionstäta regioner.

I förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen formuleras dess kultursyfte som att det offentliga engagemanget i folkbildningen ska bidra till att bredda intresset för och delaktigheten i kulturlivet. År 2018 fanns studieförbunden representerade i alla landets kommuner och folkhögskolorna i 174 kommuner. Studieförbundens lokalavdelningar har minskat från 830 till 156 under tidsperioden 1997–2017 och det kommunala stödet till studieförbund har minskat över tid.[66] I stället har lokala organisationer ökat sin geografiska bredd för att täcka upp större delar av landet.

Folkbildningens organisationer omfattas, som nämnts ovan, formellt sett inte av kultursamverkansmodellen utan finansieras framför allt av det särskilda folkbildningsanslaget som fördelas via Folkbildningsrådet samt genom kommuner och regioner. Trots det framställs folkbildningen ofta som ett högt prioriterat område i de regionala kulturplanerna. Samtliga kulturplaner lyfter folkbildningen som ett relevant område. Ofta görs det genom särskilda avsnitt där folkbildningen beskrivs som en del av regionens kulturella och demokratiska kompetensförsörjning samt bidrar till breddat deltagande inom kultur-

[64] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturens geografi*, s. 53.
[65] Studieförbunden, *Varför minskar det? En studie om kommunernas generella anslag till studieförbunden* (2018).
[66] Folkbildningsrådet, *Folkbildningsrådets samlade bedömning: Folkbildningens betydelse för samhället 2017* (2018), s. 32.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

och bildningsområdet. Därtill lyfts studieförbunden och folkhögskolorna som viktiga delar av den kulturella infrastrukturen.

I Region Dalarna har man till exempel valt att utarbeta en kultur- och bildningsplan för perioden 2023–2026. I planen lyfts viktiga kopplingar mellan kultur och folkbildning fram, vilka bland annat representeras genom Folkmusikens hus i Rättvik. Huset är ett regionalt resurs- och kunskapscentrum för folkmusik och dans och erhåller verksamhetsmedel via kultursamverkansmodellen samt har ett folkbildningsuppdrag. Verksamheten omfattar bland annat turné- och konsertverksamhet, utställningar, kurser, arkivverksamhet samt fungerar som en samverkansplattform för fria kulturutövare, arrangörer med mera.

Kulturella och kreativa branscher, inklusive spel

Områden som kommit att bli alltmer uppmärksammade som utvecklingsområden i de regionala kulturplanerna är de kulturella och kreativa branscherna samt spelkultur. Dessa områden beskrivs dels som separata spår, dels som överlappande.

De kulturella och kreativa branscherna innefattar företag och verksamheter som har kulturskapande och/eller kreativa processer som en grundläggande del i sin affärsidé. Detta kan innefatta branscher som arkitektur, form och design, foto, film, konst, spel, upplevelsebaserade verksamheter, scenkonst, mode, media, slöjd, turism, hantverk med mera. De kulturella och kreativa branscherna består i stor utsträckning av mikro- eller soloföretag.[67] Många av de verksamma i dessa företag är professionella kulturskapare.

För att kunna främja kulturella och kreativa branscher på ett effektivt sätt framhåller regionerna ofta vikten av tvärsektoriell samverkan och tätare samarbeten mellan olika politikområden som kultur-, närings- och utvecklingspolitik, vilket det skrivs om i nitton av tjugo aktuella kulturplaner. Kulturella och kreativa branscher berörs även i regionernas utvecklingsstrategier. Ett antal regioner har dessutom tagit fram separata dokument och handlingsplaner som ska verka gränsöverskridande mellan kultur- och näringslivsområdena för att främja hållbar utveckling, tillväxt, besöksnäring, öka sysselsättning och skapa goda förutsättningar för att leva och bo i regionen.

[67] *Kreativa Sverige!*, s. 228.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I Region Norrbottens senaste kulturplan (för åren 2023–2026) framhävs samspelet mellan att främja kulturella och kreativa branscher och det professionella kulturlivet.

En kulturyttring som kommit att bli alltmer framträdande i både kulturlivet och i den regionala kulturpolitiken, men som inte faller inom ramen för någon av de i samverkansmodellen utpekade konst- och kulturområden, är spelområdet. Spelområdet utgör en del av de kulturella och kreativa branscherna, men lyfts ofta som ett eget konstnärligt område i de regionala kulturplanerna. Spelkultur innefattar i dessa beskrivningar allt från brädspel, rollspel och e-sport till lajv och dataspel.

Att området tilldrar sig intresse är föga förvånande då den svenska dataspelbranschens omsättning under det senaste decenniet ökat från drygt en miljard till närmare 35 miljarder kronor.[68] Ökningen gäller även antalet anställda inom sektorn. Spel som Minecraft, Battlefield och Candy Crush är svenska spelinnovationer som fått massivt internationellt genomslag. Eftersom spel – i synnerhet dataspel – traditionellt skapats under kommersiella förutsättningar, är möjligheterna till offentlig finansiering av spelutveckling fortfarande ovanligt. Detta trots att dataspelsutveckling även bedrivs i mindre skala genom indiebolag och i icke-kommersiella syften. Det är ännu inte vedertaget att spelkultur är en fråga som ska hanteras i en kulturförvaltning, vilket skapar utmaningar till exempel när det gäller att söka föreningsbidrag.[69]

Dataspel, brädspel och rollspel beskrivs i kulturplanerna ofta fylla en kulturell och social roll som kan erbjuda sociala sammanhang samt kreativ utveckling för barn och unga.[70] Även de konstnärliga aspekterna av spelkultur lyfts fram. I sexton av tjugo befintliga regionala kulturplaner beskrivs spelkulturen mer ingående. I sin kulturplan uttrycker Region Dalarna en vilja att pröva spelkultur som ett eget verksamhetsområde under planperioden.[71] Region Skåne gjort digitala spel till ett utvecklingsområde inom ramen för film och rörlig bild och arbetar med att etablera en spelkonsulent för barn och unga.

[68] Dataspelsbranschen, *Spelutvecklarindex 2021.*
[69] Denna problematik beskrivs bland annat i rapporten *Spelkonsulent – ökad spelkunnighet & spelpedagogik för barn & unga* (2020) som tagits fram av Game Habitat.
[70] Enligt Statens medieråds rapport *Ungar & medier 2019* (2019) spelar 79 procent av landets 9 till12-åringar spel.
[71] Region Dalarna, *Dalarnas kultur- och bildningsplan 2023–2026* (2022), s. 58.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Syftet sägs vara att bidra med ökad spelkunnighet samt främja spelpedagogisk verksamhet.[72]

Nationella minoriteter och urfolket samerna

Sveriges minoritetspolitik syftar till att stärka och bevara de nationella minoriteternas språk, kultur och identitet. Inom ramen för kultursamverkansmodellen har det tagits flera initiativ för att främja dessa gruppers kultur. Minoritetsfrågan har på senare år fått en ökad synlighet i det regionala kulturarbetet och i kulturplanerna. Ser vi till de nuvarande kulturplanerna nämns de nationella minoriteterna i samtliga, om än i olika utsträckning. Genom kulturplaneförfarandet har berörda aktörer också många gånger medverkat i dialoger med regionerna, och förhoppningsvis den vägen även haft reella möjligheter att påverka utformningen av kulturplanerna.

Exempel på hur minoritetsfrågor behandlats i planarbetet visar en relativt stor bredd men mest utrymme förefaller frågan ha ägnats i de nordliga länen. I Region Västerbottens senaste dialoger som avser planen för 2024–2027 var ett av de tematiska dialogmötena särskilt ägnat åt de nationella minoriteternas och urfolket samernas kultur. Region Norrbotten har anställt en konsulent som arbetar med att främja de nationella minoriteternas och urfolket samernas kultur i regionen.

Regionerna samverkar också i dessa frågor. Kulturrådet koordinerar sedan 2019 ett nätverk där regioner kan stötta varandra med erfarenhets- och kunskapsutbyte i frågor gällande nationella minoriteter och urfolket samer. I landets fyra nordligaste regioner (Norrbotten, Västernorrland, Jämtland Härjedalen och Västerbotten) inrättades det interregionala nätverket Kultur i Norr år 2019 med avsikt att stärka kulturen för både regional och nationell utveckling. Nätverket utgår från tre prioriterade områden, varav ett är urfolket samer, där regionerna avser att utveckla samverkan mellan Sametinget och andra samiska kulturinstitutioner, verka för samiska scener och centrum samt främja insatser för den samiska kulturen.

Även det nationella samverkansrådets myndigheter arbetar med frågorna. Kungliga biblioteket, Länsstyrelsen i Stockholm, Riksantikvarieämbetet, Kulturrådet samt Svenska filminstitutet har alla

[72] Region Skåne, *Kulturnämndens verksamhetsplan och budget 2022* (2021), s. 21.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

särskilda uppdrag att arbeta med att främja nationella minoriteters kultur, vilket har resulterat i en rad insatser i samverkan med andra myndigheter och organisationer. Dessa insatser och uppdrag är inte direkt kopplade till kultursamverkansmodellen, även om de genomförs av samverkansrådets myndigheter. Inom ramen för just rådets arbete har man dock även arbetet gemensamt med dessa frågor.[73]

Även om minoritetspolitiken fått genomslag i kultursamverkansmodellen genom regionala, statliga och institutionella satsningar är det oklart hur stor andel av kultursamverkansmodellens medel som går till att främja minoritetskultur. Av historiska skäl finns det få fasta institutioner på detta område och många verksamheter bedrivs inom det fria kulturlivet, vilket inte minst kan innebära utmaningar när det gäller långsiktighet. Flera aktörer som utredningen talat med har poängterat att det är ett bekymmer att medel som finns att tillgå ofta är kortvariga projektmedel, vilket försvårar möjligheterna att etablera och bygga upp en långsiktig verksamhet.

[73] I Statens kulturråds rapport *Kultursamverkansmodellen och nationella minoriteters samt urfolket samernas kultur* (2022) redogörs för de olika myndigheternas insatser.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

8 Ett föränderligt kulturliv

Sedan kultursamverkansmodellen infördes i början av 2010-talet har mycket hänt som påverkat kulturlivet i Sverige och i världen. Flera av dessa utvecklingslinjer och trender har kommit upp i de samtal vi fört med kulturarbetare, tjänstepersoner och politiker runt om i landet. Allt från pandemin och dess effekter, till klimatförändringar, urholkningen av offentliga anslag och utbildningssystemets omvandlingar har lyfts fram i samtalen. Mer exakt hur enskilda tendenser påverkat, eller bör påverka, samverkansmodellen visar sig ofta svårt att slå fast, men att mer generella trender som digitaliseringen, den byggda miljöns omvandlingar och den kulturella mångfalden förskjutit det landskap inom vilket kulturlivet utvecklas är otvetydigt.

I det följande sammanfattas några av de trender som lyfts fram i våra samtal och vi beskriver hur vi uppfattar att de påverkat människors kulturella vardagsupplevelser (avsnitt 8.1). Därefter diskuteras kulturpolitikens förhållande till kulturlivet generellt och viktigare utvecklingstendenser specifikt (avsnitt 8.2). Sedan behandlas ett antal för kultursamverkansmodellen viktiga utmaningar vad gäller kulturlivets ekologi (avsnitt 8.3) respektive ekonomi och förvaltning (avsnitt 8.4). Avslutningsvis (avsnitt 8.5) summeras ett antal viktiga slutsatser som pekar fram emot de reformförslag som vi lämnar i nästföljande kapitel.

8.1 Utvecklingslinjer

Ett antal övergripande förändringar har omskapat den kulturella vardagsupplevelsen för de flesta av oss under det senaste decenniet. Det handlar om förändringar av den miljö som omger oss i städer och samhällen, om de moderna mediernas genomgripande effekter och om nya möten som uppstått genom ökad internationell rörlighet.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Medialisering och digitalisering

Att medier spelar en central roll för kulturen är uppenbart. Allt större delar av kommunikationen människor emellan har kommit att ”medialiseras”. Inspelad musik – fonogram, band, cd-skivor och digital distribution – har nu under lång tid varit det huvudsakliga distributionssättet för alla typer av musik. Radio har under snart 100 år varit en central del av *kulturförmedlingen* och likaså haft en central roll för *kulturskapandet*. Dagens dikt är ett av Sveriges Radios äldsta program. Det sändes första gången 1937, alltså för 86 år sedan. TV har spelat sin centrala roll i kulturförmedlingen och kulturskapandet i mer än 60 år. Det gäller förstås för långfilm och serier men också för utsändningar av till exempel scenkonst: under lång tid var TV-teatern en av huvudscenerna för svensk dramatik.

För litteraturen har dagstidningar och tidskrifter haft en viktig roll. Många av Sveriges ledande författare har debuterat genom bidrag i dagspress och tidskrifter. Men jämte denna roll att vara scen för kultur har medierna också i betydande utsträckning skapat *den kulturella offentligheten* genom recensioner och kulturdebatt. Det gäller de stora dagstidningarna men också de lokala tidningarna och de specialiserade tidskrifterna, vilkas betydelse framhållits i de dialoger vi haft. Särskilt lokalpressen är viktig då dess utveckling påverkar såväl det demokratiska samtalet och lokala identiteter som information om kulturevenemang. Delvis förbisedd är till exempel tidningarnas roll när det gäller kulturannonser av alla olika kategorier – allt från de traditionella bioannonserna till annonser för det lilla enstaka kulturarrangemanget.

De senaste decenniernas teknikförändringar, det vill säga digitaliseringen av både produktion, distribution och kommunikation, påverkar fundamentalt de roller som medierna spelar i kultursamhället. Alldeles uppenbart är att digital distribution ökat tillgängligheten till mycket stora delar av kulturutbudet. Det gäller i närmast extrem utsträckning musik och numera också textbaserad kultur och rörlig bild. Tidigare var det blott radion i bilen som var ett mobilt medium. Nu har nästan alla alltid tillgång överallt till den medieburna kulturen genom smarta mobiltelefoner. Men mobiliteten riskerar också att innebära långtgående individualisering. Den kulturella offentligheten fragmenteras. Inte minst landsortspressen lever under en kall stjärna. Hushållstäckning och utgivningsfrekvensen minskar.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

En särskild fråga gäller människors kulturella delaktighet som handlar mer om indirekta effekter av teknikförändringen. Inte minst förändrar digitaliseringen barns och ungdomars levnadsvanor. Aktivt deltagande i kultur- och idrottsliv riskerar att ersättas av mer passiv mediekonsumtion, även om de digitala verktygen förstås också används i högst aktiva syften och för eget skapande på områden som dans, bildproduktion och spelande.[1] Samtidigt som konsumtionen ibland passiviserar, förskjuter teknikförändringen också produktionsprivilegier i och med att tekniken generellt sett blir mer tillgänglig för gemene man, inte minst har detta påverkat tekniktunga områden som film.

Smarta mobiltelefoner introducerades redan i slutet av 1990-talet. Men det var först i och med introduktionen av Iphone år 2007 som den smarta mobiltelefonen fick sitt breda genomslag. I dag, blott lite mer än 15 år senare, har i praktiken alla ungdomar (97–100 procent) från 12 års ålder en egen smart mobiltelefon.[2] Tre fjärdedelar av nioåringarna har en smart mobiltelefon och 57 procent av flickor i åldern 9–12 år använder dagligen sociala medier. Från 14 års ålder använder 80 procent av flickorna sin mobil mer än tre timmar per dag. Motsvarande andel för pojkar är strax över 60 procent. Flickorna använder i högre utsträckning än pojkarna sin mobiltelefon för att kommunicera via sociala medier och pojkarna i större utsträckning än flickorna sina digitala plattformar för att spela spel (samtidigt som de ofta kommunicerar i spelen).

Den smarta mobiltelefonens genomslag har medverkat till en påtaglig åldersegmentering när det gäller eget kulturutövande inom traditionella genrer. Unga människor spelar mindre teater, spelar i mindre utsträckning instrument eller sjunger i kör och skriver mindre dagbok eller poesi än för tio år sedan.[3] I stället tar de del av ett varierat innehåll på nätet, och de skapar också själva i form av allt från dansvideor till fan fiction. Allmänt sett har tillgången till den smarta mobiltelefonen inneburit att alla har ständig tillgång till en musikspelare. Musiklyssnande är också den vanligast användningen av mobiltelefonen vid sidan av användning av sociala medier.

Den digitala utvecklingen har alltså otvetydigt inneburit nya förutsättningar för både kulturdistribution och eget skapande. ”Smarta”

[1] För datorspel som kulturuttryck och hur det kommit att bli allt viktigare också inom den offentliga kulturpolitiken, se kapitel 7.
[2] Statens medieråd, *Ungar & medier 2021* (2021).
[3] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturvanor 2021* (2022).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

telefoner och ”sociala” medier har etablerat en ny flödeslogik som i mångt och mycket styr hur enskilda tar till sig både kultur och information mer generellt. Takten i informationsförmedlingen ökar, men de kulturella uttrycken får också en annan betydelse när de konsumeras som del i ett ständigt flöde av andra intryck. Det finns alltid något annat som pockar på uppmärksamhet och vilken kultur som alls blir synlig för den enskilde blir beroende av algoritmer som varken är självvalda eller transparenta.

I en sådan *uppmärksamhetsekonomi* är tillgångsfrågan många gånger mindre viktig än frågor om vad som visas och varför, samt vad som förmår vinna i konkurrensen om konsumentens naturligen begränsade tid och uppmärksamhetsförmåga. Med utgångspunkt i det litterära fältets förutsättningar sammanfattas situationen väl av poeten och kritikern Magnus William-Olsson:

> *Nå ut* kan alla idag. Det är bara att logga in på ett socialt medium eller ett av alla de forum som existerar på internet, skriva och trycka på enter. Att *nå fram* däremot kan vara komplicerat. Det kräver strategier, pengar och hårt arbete. Men att *nå in* utgör den verkliga svårigheten. Om man jobbar hårt och lyckats få ut till exempel en tidskrift till prenumeranter, låntagare eller köpare, hur ska man få dem att verkligen läsa och inte bara hastigt ögna igenom numret?[4]

I de dialoger vi haft med företrädare för kulturlivet i landet har betydelsen av den digitala utvecklingen betonats i många sammanhang. Inom områden som film, teater och musik är utvecklingen kanske mest påtaglig och de möjligheter som till exempel biografernas digitalisering och digitala utsändningar av scenkonst innebär för spridningen av kultur i hela landet har ofta lyfts fram. Effekterna är dock minst lika genomgripande på en rad andra områden och alla sektorer har i dag att hantera en uppmärksamhetsekonomi där de konkurrerar med alla de andra kulturupplevelser som ständigt är tillgängliga på våra portabla skärmar. Inte minst märks detta för många av de stora institutionerna, som dock även beskriver en ökad lust till fysiska möten med kulturen och den samvaro som enbart ett besök på plats medger (inte minst efter pandemin).

[4] Magnus William-Olsson, red., *Nå ut, nå fram, nå in: Om distribution av litteratur, konst och kritik på 2020-talet* (Ariel litterär kritik, 2022), s. 5.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Stadens och den byggda miljöns omvandlingar

Det är närmast självklart att den byggda miljön är det kulturuttryck som människor oftast möter i sin vardag. Det gäller arkitekturen och bruksföremålen, men det gäller också konsten i den byggda miljön. Den byggda miljön är kultur i sig men den är också rum för kultur eftersom den styr och möjliggör verksamhet av stor kulturell betydelse (detta tema vidareutvecklas i kapitel 10).

Människors kulturella upplevelser i det moderna och senmoderna samhället har förstås, mot bakgrund av den byggda miljöns avgörande betydelse för vardagserfarenheten, i hög grad kommit att påverkas av städernas och bebyggelsestrukturens omvandlingar. Detta kommer att ske också framöver. Det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets industristäder omvandlades till det mogna 1900-talets handelsstäder. Men handelsstäderna har nu börjat tömmas på handel; handeln har flyttat ut till handelscentra som saknar allt annat liv än just handeln i sig.[5] Vi har reproducerat ett mönster som framför allt utvecklats i USA med förortsstäder som helt och hållet blivit beroende av bilen för att människors vardagsliv alls skulle kunna fungera. Nu följer nästa steg i denna stadsomvandling: stadskärnorna fortsätter att tömmas på återstående kommersiellt liv samtidigt som tämligen nyuppförda handelsområden kämpar för sin överlevnad. Detta hänger samman med att distributionen lämnar inte bara småbutikerna utan också de stora handelsområdena i mer perifera lägen. Handeln digitaliseras. Nätet tar över den funktion som butikerna tidigare hade.

Frågan är vad morgondagens städer och samhällen kommer att rymma för verksamheter. Är det service- och förströelsestaden som följer i handelsstadens spår? Eller är det en allmän nedgång för de täta stadskärnorna som ligger i korten. Alldeles uppenbart finns det en möjlighet att låta kultur i kombination med nöje och förströelse spela en ännu större roll för stadslivet än vad de gör i dag. Men lika lite som stadsutvecklingen är oberoende av politiken kan politiken ensam styra stadsutvecklingen. Det är svårt att i dag ge svaret på frågan vari en livskraftig stadsutveckling i morgon kommer att bestå, men det är viktigt att beakta hållbarhetens alla dimensioner, både ekologiska, ekonomiska och sociala. Strävan efter miljömässig hållbarhet ger inte ensamt svaret och ska vi även uppnå social och eko-

[5] Oana Mihaescu, ”Stadskärnan är död. Länge leve stadskärnan!” i *Svenska stadskärnor: Forskningsrådets spaning 2019* (2019).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

nomisk hållbarhet vid den fortgående samhällsomvandlingen är de kulturella aspekterna en nyckelfaktor.

I Sverige pågår också ett antal andra mer lokalt förankrade processer som i stor utsträckning påverkar den byggda miljön och förutsättningarna för kulturstaden. Den kanske viktigaste bland dessa som vi mött under våra resor i Norrbotten och Västerbotten, är den pågående samhällsomvandlingen i norra Sverige.[6] I samtalen har det bland annat betonats att omställningen påverkar hela samhällsutvecklingen i norr och medför en rad utmaningar när det gäller kompetensförsörjningen, kulturarvets bevarande och gestaltningen av nya livsmiljöer i expansiva områden. Motstridiga intressen när det gäller markanvändning, jakt och skogsbruk påverkar inte minst det samiska folket. Kulturaktörerna har också lyft fram risken att kulturen i detta sammanhang instrumentaliseras i syfte att locka nya invånare och att den grundläggande kulturella infrastrukturen behöver vårdas om den också på sikt ska kunna skapa värde för befolkningen.

Rörlighet, internationalisering och migration

Den som vet vad den letar efter har i dag en självklar tillgång till en stor del av världens kulturuttryck digitalt, men den ökade fysiska rörligheten över gränser har också skapat helt nya förutsättningar för fysiska kulturmöten. Detta är en process som i vår del av världen accelererat under de senaste decennierna. Migrationen har förändrat det svenska samhället. Andelen utrikesfödda i befolkningen över 18 år ökade till exempel från cirka 13 till drygt 22 procent under perioden 2000–2021.[7] År 2020 hade Sverige högst andel av hela befolkningen född utanför EU av alla unionens 27 medlemsländer, cirka 14 procent.[8]

Effekterna av en omfattande invandring är förstås stora på den kultur som skapas och konsumeras i landet och en fråga man kan ställa sig är i vilken mån de offentliga verksamheterna förhåller sig till detta. Kulturuttryck som människor som flyttat till Sverige fört med sig, och som deras barn många gånger för vidare, har kommit att bli ett viktigt inslag i den svenska kulturen av i dag och många

[6] En bra ingång till kunskapsläget finns här: https://www.umu.se/samhallsomvandling/ (senast kontrollerad 5 maj 2023).
[7] Se tabellen ”Inrikes och utrikes födda efter region, ålder och kön. År 2000–2022”, i SCB:s statistikdatabas: https://www.statistikdatabasen.scb.se/ (senast kontrollerad 17 april 2023).
[8] Se ”Foreign-born population” i databasen https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/ (senast kontrollerad 17 april 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

nya estetiska uttryck skapas med olika influenser. Samhällsutvecklingen präglas starkt av både klassisk mångkultur och olika former av gränsöverskridande och kulturell hybridisering.[9] Dessa trender förstärks i dag i ett Europa med fri rörlighet mellan den Europeiska unionens medlemsstater, där särskilt unga människor ofta rör sig mellan länder och storstadsregioner i syfte att arbeta eller utbilda sig.

På snabbfotade populär- eller subkulturella fält får blandningen av kulturella influenser många gånger först genomslag. Många av de kulturuttryck som människor som migrerat till Sverige fört med sig har dock även letat sig in på de större kulturinstitutionerna, till exempel i form av ny musik och dramatik, eller scenkonst på främmande språk (till exempel hos Riksteatern). Annan ur denna synvinkel viktig kulturverksamhet bärs upp av ett mångfasetterat föreningsliv av etniskt eller religiöst baserade organisationer som är verksamma på många platser, men särskilt i storstädernas ytterområden. Inte sällan har dessa organisationer offentligt stöd i olika former, även om de ligger utanför kulturpolitiken i snäv mening, till exempel inom ramen för folkbildningen, från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor eller från enskilda kommuner.

Migration och ökad rörlighet över gränser har inneburit en stark förändringsimpuls för kulturlivet, samtidigt som de långsiktiga effekterna svårligen går att överblicka. Mycket av detta har på ett självklart sätt uppfattats som positivt och många nya kulturformer som uppstått i mötet mellan inhemskt och utländskt är i dag så självklara att de inte längre är synliga som innovationer. Förändringarna har dock även skapat oro. Motstånd mot att ta emot människor från andra delar av världen har i vår tid också gift sig med andra motsättningar i samhället och lett till en ofta elakartad diskussion där grupper misstänkliggörs och de skillnader som finns görs till motsättningar, det vill säga där människor polariseras.[10]

Den tilltagande kulturella mångfalden och relaterade fenomen har förstås påverkat kultursektorn på många sätt, även om kulturinstitutionerna själva inte alltid förändrats i samma grad som samhället i stort. Som tema för innehållsproduktion spelar dock frågor om kulturell identitet och tillhörighet, men också om rasism och

[9] För perspektiv på detta, se Chris Torch, ”Återskapa cirkeln: den interkulturella utmaningen”, i Karin Dalborg & David Karlsson, *”På något sätt är vi med om att skapa världen på nytt”: 21 texter om att jobba med konst och kultur* (Nätverkstan, 2016).
[10] Se inledningen till Fredrik Ekelöf & Jonas Hansson, *Polarisering: Idéhistoriska perspektiv på ett samtida fenomen* (Nordic Academic Press, 2022).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

diskriminering, i dag en viktig roll för de flesta kulturinstitutioner, nästan oavsett område. Vid våra samtal med kulturaktörer har betydelsen av sådana teman kommit upp i dialoger med allt från Folkmusikens hus i Rättvik till teaterföreningar vi träffat hos Riksteatern i Hallunda.

Polarisering och kulturdebattens förändringar

Kultursektorn har alltid varit bra på att skapa kontroverser, vilket inte minst tagit sig uttryck i ett antal klassiska kulturdebatter där företrädare för olika positioner gått till storms mot varandra på dagstidningarnas kultursidor. Inte heller är det någon nyhet att dessa debatter många gånger rört både estetiska frågor i snäv mening och mer renodlat politiska konfliktämnen.[11] De senaste åren, och inte minst de sociala mediernas genomslag, har dock fört med sig att dessa diskussioner kommit att få allt större betydelse också utanför de kretsar som traditionellt har tagit del av innehållet på landets kultursidor. Vidare har tonfallet blivit mer oförsonligt med större inslag av trakasserier och hatisk retorik.

Dessa tendenser till ökad spridning har under senare år även parats med en slags ”kulturkrigsretorik”, till viss del importerad från USA, där diskussion och kulturdebatt inte bara kommit att kretsa kring vad som är politiskt korrekt utan där vissa kulturella uttryck även politiserats på ett sådant sätt att de kommit att bli slagträn i såriga diskussioner om grupprättigheter och motsättningarna mellan olika sätt att leva. En del av detta uppskruvade tonläge har även hittat hit och uttryck som ”cancelkultur” och ”deplattformering” har blivit begrepp även i svensk kulturdebatt.[12] Utan att ta ställning till vilka av dessa diskussioner som egentligen varit motiverade av reella motsättningar, kan det nog konstateras att dessa debatters genomslagskraft i vår senmoderna offentlighet haft en tendens att tränga undan andra samtal om konst och kultur, likväl som andra angelägna politiska diskussioner.

En konsekvens av det allmänna politiska klimatet och även själva kulturdebattens förändringar under senare år är att frågor om konstens

[11] Anders Frenander, *Debatten vågor: Om politisk-ideologiska frågor i efterkrigstidens svenska kulturdebatt* (Göteborgs universitet, 1999).
[12] En bra beskrivning av debatter med sådana förtecken finns i Mikael Löfgren, *Kulturstrider & statskonst: Historiska perspektiv och kulturpolitiska utmaningar* (Daidalos, 2021), s. 19–117.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

och kulturens politisering blivit allt viktigare att förhålla sig till. Vissa av dem vi mött under våra resor i landet har till och med uttryckt en oro för att behöva inskränka sin verksamhet, antingen till följd av att man inte orkar möta aggressiv retorik och rena hot från enskilda eller till följd av politiska beslut. Detta är ett tema som vi återkommer till i särskild ordning senare i en diskussion av konstens frihet (se avsnitt 9.2).

8.2 Kulturpolitikens anpassningsförmåga

De tendenser som beskrivits antyder bitvis stora förändringar i människors kulturella vardagsupplevelser. Det har förvisso betydelse för kulturpolitiken, men det har också, och i minst samma utsträckning, betydelse för skolpolitiken, för ungdomspolitiken, för stadsbyggnadspolitiken, för folkhälsopolitiken och för många andra politikområden. Kännetecknande för till exempel den digitala utvecklingen är att den dels ger genomgripande effekter för hela samhället, dels motiverar en fortgående omprövning av politiken. Likaså har den tilltagande internationaliseringen gett helt nya förutsättningar för alla dessa politikområden med nya utmaningar och möjligheter. Det politiska samtalsklimatet påverkar mer än bara kulturen. Ser man till den offentliga kulturpolitiken i snäv mening pekar utvecklingen på att också denna måste kunna anpassa sig till nya förutsättningar och behov.

Kultur ur kulturpolitikens synvinkel

En schablonbild av kulturpolitiken är att den till övervägande del handlat om att stödja vissa traditionella konstarter (som bildkonst, teater, musik och litteratur), etablerade medier samt kulturarvets bevarande, och dessutom haft ett överdrivet fokus på institutioner på dessa områden till förfång för det gränsöverskridande och det nya. Även om denna kritik ibland kan ha haft fog för sig, är detta utan tvivel en förenklad bild av den moderna kulturpolitiken, inte minst som viktiga insatser sedan den nationella kulturpolitikens formering på 1970-talet riktat sig till enskilda kulturskapare (konstnärspolitiken) och fria grupper av olika slag samt även fokuserat på amatörkultur och eget skapande (folkbildning, föreningsbidrag, lokalstöd,

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kulturskolan etc.).[13] I kommunerna har man länge stött både föreningsliv och folkbildning samt arbetat med tvärgående frågor knutna till stadsbyggandet till exempel.

Schablonbilden av en lätt konserverande nationell kulturpolitik bygger ibland även på en förenklad förståelse av vad en kulturinstitution är. Trots organisatorisk kontinuitet, med allt vad det kan innebära av spårbundenhet och inbyggd tröghet, rymmer institutionerna ofta de resurser som är avgörande för förmåga till förändring och utveckling. Verksamheten kan förändras tämligen drastiskt till sitt innehåll utan att byta vare sig namn eller hus. Detta har inte minst visat sig i de transformationer som många både scenkonst- och kulturarvsinstitutioner kunnat genomgå i anslutning till större kulturella omvälvningar i samhället, som vänstervågen under 1970-talet. Inte heller själva konstarterna är statiska, utan många gånger integrerar de löpande nya uttryck och erfarenheter utan att för den skull byta beteckning.

Det är viktigt att ha denna komplexa bild klar för sig när man diskuterar vad den offentliga kulturpolitiken omfattar och även huruvida denna förmår stödja förnyelse eller ej. Detta har också blivit tydligt i våra samtal med kulturaktörer inom olika fält. Som ett område som hemslöjd visar kan det nyskapande ibland ske under den mest traditionella av beteckningar. Även en ärevördig scenkonstinstitution med rötter i det gustavianska Sverige kan integrera nya livserfarenheter och nutida kulturella uttrycksformer (inte minst som det många gånger krävs en hel del resurser för att kunna göra just det på ett slagkraftigt sätt).

Denna dynamik hindrar inte att det kulturbegrepp som används inom den offentliga kulturpolitiken ibland utesluter det nya, eller till och med kan fungera konserverande på ett negativt sätt. Det är ett faktum som även framhållits i våra samtal att mycket av framför allt ungdomskulturen inte alltid ges utrymme i etablerade sammanhang – i sig ett evigt diskussionsämne – och även att det kommersiella kulturlivet ofta bortdefinieras, även om dess förutsättningar i praktiken inte sällan påverkas kraftigt av kulturpolitiska insatser (vilket blev tydligt under pandemin då det ömsesidiga beroendet mellan det offentliga och det privata blev synligt). Sedan går det att diskutera

[13] För den svenska kulturpolitikens utveckling, se t.ex. Bengt Jacobsson, *Kulturpolitik: Styrning på avstånd* (Studentlitteratur, 2014) och My Klockar Linder, *Kulturpolitik: Formeringen av en modern kategori* (Uppsala universitet, 2014).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

huruvida all gränssättning är ett problem; kulturuttryck som bär sig på kommersiella grunder måste inte ha offentligt stöd och de ungas antietablissemangskultur mår inte nödvändigtvis bättre av att inrymmas i institutionerna.

Vidare är det ett faktum att kulturpolitiken, vilket också blivit tydligt för oss under vårt utredningsarbete, breddats på andra sätt under senare år. Inte minst handlar det om att den getts i uppgift att främja mål på en rad relaterade politikområden. I både diskussioner av kulturplaner och i myndighetsstyrningen på statlig nivå har stor kraft till exempel kommit att ägnas olika ”tvärperspektiv”, det vill säga frågor om främst regional utveckling, hållbarhet, jämställdhet, nationella minoriteter och hälsa. I och med det har det ibland också blivit otydligt vad som är kulturpolitikens kärna och på vilket sätt den kan bidra till målsättningar på andra politikområden, hur den kan fungera som ”aspektpolitik” som den senaste kulturutredningen uttryckte det.[14]

Kulturbegreppet i samverkansmodellen

Hur just kultursamverkansmodellen förhåller sig till kulturlivet i stort kan, som framgått av kapitel 4–7, beskrivas i termer av delvis överlappande cirklar. I modellens kärna finns de klassiska regionala och kommunala institutionerna på främst teater-, musik- och museiområdet som får ta del av de största statsbidragen, liksom mindre verksamheter inom områden som arkiv, film och bibliotek som också är statsbidragsstödda. I denna cirkel ingår också konsulenter på olika konst- och kulturområden och andra främjande verksamheter som delfinansieras via statsbidraget.

Även om denna kulturpolitiska kärnverksamhet byggts upp under lång tid och mycket löper på är denna krets dock inte statisk: som framhållits i föregående kapitel har ett fyrtiotal nya verksamheter, till exempel inom bild- och formområdet, successivt kunnat inkorporeras genom informella överenskommelser mellan regionerna och Statens kulturråd om att de ska finansieras med medel som

[14] *Betänkande av Kulturutredningen: Förnyelseprogram* (SOU 2009:16), kap. 10. Myndigheten för kulturanalys skiljer ut dessa tvärgående målsättningar genom att beskriva dem som mål ”med” kulturpolitiken (sådant som kan motivera att den genomförs och vilka effekter den förväntas ha) snarare än mål ”för” densamma (dvs. de områdesinterna målsättningarna). Jämför *Så fri är konsten: Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten* (2021), s. 179.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

tillförs modellen av olika parter. Vidare har de etablerade institutionerna som nyss nämnts många gånger vidgat sin verksamhet och förändrats på tämligen grundläggande sätt till följd av både estetiska tendenser och samhällsutvecklingen i stort.

I en annan cirkel kan vi placera kulturverksamhet som bara undantagsvis erhåller statsbidrag inom modellen men som ofta ingår i samverkansarbetet i olika grad genom att frågorna genomgående eller ofta behandlas i kulturplanerna och de dialoger som organiseras inom ramen för modellen. Som beskrivits i kapitlet 5 och 7 gäller detta till att börja med stora delar av det fria kulturlivet och de enskilda kulturskaparnas verksamhet, där det finns en ambition att involvera dessa i dialogarbetet, bland annat för att de ska bidra med perspektiv på kulturplanernas målformuleringar, men där själva skapandet stöds av staten i andra spår (konstnärspolitiken, stödet till fria grupper etc.). Till denna del kan man även räkna kultur och kulturrelaterad verksamhet inom breda områden som folkbildning, kulturella och kreativa näringar samt gestaltad livsmiljö. Detta är områden som relativt ofta tas upp i planerna och där aktörer ibland bjuds in i dialogprocesserna men där statliga medel fördelas på andra sätt.

Det är viktigt att ha med sig denna dubbla bild när det handlar om vad som innefattas i samverkansmodellen: om man med innefattas menar diskuteras i samband med framtagandet av kulturplanerna, famnar modellen stora delar av landets kulturliv, åtminstone det som har förankring på regional nivå; om man avser verksamhet som erhåller statsbidrag är omfattningen mycket mer begränsad. Det kommersiella eller privat finansierade kulturlivet saknas ofta helt. Mot denna bakgrund är det intressant att reflektera över hur det befintliga arbetet förhåller sig till de utvecklingsbehov som finns för att vi ska närma oss de nationella kulturpolitiska målens visioner om sådant som delaktighet och konstnärlig kvalitet. För att bedöma detta behöver samverkansmodellen sättas i relation till två saker som vi diskuterat mycket under våra resor i landet: förändringar i kulturlivets ekologi samt ekonomiska och administrativa utmaningar.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

8.3 Förändringar i kulturlivets ekologi

De kulturinstitutioner och verksamheter som utgör ryggraden i kultursamverkansmodellen representerar på många sätt ett tämligen traditionellt kulturpolitiskt kulturbegrepp, men de söker sig också ofta utåt mot nya områden. Som påpekats i föregående kapitel samspelar till exempel scenkonstinstitutionerna ofta med det fria kulturlivet och de är avgörande som arbetsmarknad för enskilda kulturutövare. För att nå ut med inte bara den offentligt stödda kulturen, utan även underhålla delar av den mer kommersiella kulturscenen är dock även en lång rad andra aktörer av avgörande betydelse. I vissa fall är detta väl känt, i andra fall blev det uppenbart under pandemin när för kulturproduktionen viktiga yrkeskategorier och branscher som sällan uppmärksammats helt plötsligt riskerade att slås ut. I detta samspel ingår också alla de utbildningsinstitutioner som på många sätt är en förutsättning för kulturlivet i stort.

I våra möten med kulturaktörer och politiker runt om i landet har det upprepade gånger framhållits att denna kulturens ekologi är stadd i förändring. Många gånger hänger det samman med de övergripande trender mot ökad digitalisering etc. som beskrivits ovan, men ibland har det även mer specifika och platsbundna skäl.

Institutionsstrukturen

Som beskrivits i kapitel 5 och 6 finns på många kulturområden en relativt väl utbyggd institutionsstruktur av både kommunala och regionala institutioner spridda över landet. Det gäller till exempel museisektorn, med både kommunala och regionala museer liksom en uppsjö ideella initiativ. Även musiken har en väl utbyggd institutionsstruktur med länsmusikverksamhet i alla län, liksom teatern där det finns ett tjugotal väl etablerade länsteatrar eller motsvarande. På andra områden, som dansen och bildkonsten, saknas lika många etablerade institutioner och det har under senare år varit en prioritering för bland annat Statens kulturråd att främja utbyggnaden av en sådan struktur.

Hur institutionsstrukturen ser ut på olika områden följer sällan någon övergripande plan utan är beroende av en mängd historiska vägval. Det har dock, som framhölls redan i kapitel 3, även genomförts ett mer planmässigt kulturpolitiskt arbete sedan åtminstone 1970-talet för att bygga ut och komplettera den historiskt framvuxna

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

strukturen. Initiativ har kommit från olika håll, men många gånger har det varit lokala och regionala politiker som drivit på för satsningar som staten sedan mött upp i olika grad utifrån nationella prioriteringar (även om det också funnits tankar om att helt dra sig ur finansieringen).[15] Ur denna synvinkel är dagens institutioner också på många sätt ett gemensamt åtagande för stat, region och kommun som det gäller att vårda även framgent.

Oaktat den ofta relativt väl utbyggda institutionsstrukturen varierar dock enskilda människors geografiska närhet till verksamheten stort i ett land som Sverige. Kulturanalys Norden har tillsammans med forskningsinstitutet Nordregio studerat de nordiska invånarnas tillgänglighet till kultur mätt i reseavstånd.[16] Resultatet visar tydligt att kulturverksamheters fysiska placering följer befolkningsstrukturer i stort. Flest kulturverksamheter återfinns alltså i de mer tätbefolkade kommunerna och huvudstadsområdena har i särklass flest kulturverksamheter. De nordiska länderna utmärker sig geografiskt med stora glesbebyggda områden där tillgängligheten till kultur är lägre. Tillgängligheten till folkbibliotek är generellt hög i Norden, de flesta har ett folkbibliotek inom räckhåll med en resa på 10 minuter. Offentligt finansierad scenkonst är mest geografiskt begränsat där många invånare i Island, Norge, Sverige och Finland har avstånd längre än 70 kilometer.

De kulturproducerande institutionerna på regional nivå (men också flera av dem med kommunal huvudman med statsbidrag via samverkansmodellen) har genomgående i uppdrag att sprida kultur utanför den egna verksamhetsorten till invånare i hela länet. Ambitionsnivån är, som vi uppfattar det, ofta hög även om utåtriktad verksamhet av detta slag inte sällan kommer att ställas mot behov av att prioritera produktion ”i huset” när resurserna är begränsade. Vidare är det ofta helt avgörande för att det på allvar ska vara möjligt att nå ut även i länets mindre orter att det finns resurser för att där ta emot utställningar, uppsättningar och kulturprogram samt någon som kan agera som beställare, dialogpart och mottagare. När detta brister handlar det i vissa fall om att det saknas lämpliga lokaler, men oftare om att institutionerna inte har rätt kontakter med kommunerna eller engagerade lokala arrangörer (ofta ideella krafter). Det avgörande i dessa

[15] Kulturutredningen på 1990-talet hade t.ex. i särskilt uppdrag att överväga hur staten skulle kunna sluta finansiera regionala institutioner. Se *Kulturpolitikens inriktning* (SOU 1995:84), s. 114.
[16] Nordiska ministerrådet, *Kultur inom räckhåll? Avståndsanalys av de nordiska invånarnas tillgänglighet till kultur* (2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kopplingar för kulturproduktionen också på mindre orter återkommer vi till nedan.

Nya relationer: Konstnär – producent – arrangör

Som framhållits i kapitel 7 är kulturlivet naturligtvis ytterst beroende av enskildas skapande verksamhet. Det gäller både professionella konstnärer och amatörer. Detta är grundläggande för ett rikt kulturliv, vilket motiverar den statliga konstnärspolitiken och civilsamhällespolitiken men också de relaterade stöd som finns på regional och kommunal nivå. De flesta professionella kulturskapare är dock även beroende av att det finns en kommersiell marknad för deras produktion. Detta gör att även de kulturella och kreativa branschernas välmåga är avgörande även för andra delar av landets kulturliv.

Vidare produceras många konst- och kulturuttryck med en rad andra yrkeskategorier än kulturskapare i snäv mening involverade. Många gånger kan det till exempel vara helt avgörande att det finns engagerade och kunniga producenter och curators. Detta gäller för bild- och formkonsten, teatern, musiken och dansen, men i ännu högre grad för uttryck som förutsätter en omfattande produktionsapparat som film, tv-produktioner och spel. Ibland är det just dessa kreativa mellanled som saknas och som begränsar tillgången till högkvalitativ konst och kultur.[17]

För allt från scenkonst till bildkonst och läsfrämjande är det också helt avgörande att det finns ett väl fungerande och vittförgrenat arrangörsled. Viktiga delar av arrangörsledet är ideellt organiserat och som beskrivits i kapitel 4–7 finns stöd till arrangörer på alla tre samhällsnivåerna. I vissa delar är arrangörsstrukturen satt under press i dag, med en åldrande medlemskader i till exempel många lokala arrangerande teaterföreningar. Bild- och formområdet har, som nämnts, generellt en svag arrangörsstruktur utanför storstäderna. Samtidigt är inte bilden entydig på något vis. Tillväxten är bitvis god när det gäller arrangörer av bland annat musikfestivaler och även en organisation som Bygdegårdarnas riksförbund rapporterar en tillströmning av nya engagerade. Svenska kyrkan är fortsatt en aktiv arrangör av stor betydelse i flera delar av landet.

[17] Ett exempel är Återstartsutredningens diskussion av förutsättningarna för curators, se *Från kris till kraft: Återstart för kulturen* (SOU 2021:77), s. 113.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I sammanhanget är det också viktigt att påpeka att kommunerna många gånger tar ett stort ansvar för arrangörsledet, både genom föreningsbidrag och lokaler. Inte sällan arrangerar också kommunala förvaltningar evenemang som författarbesök, offentliga filmvisningar och utställningar, till exempel på folkbibliotek. Kommunerna är också beställare och arrangör av till exempel scenkonst i skolan, vilket är en relativt omfattande verksamhet.

Oaktat den mångfacetterade verksamhet som bedrivs på många håll i landet är vår bedömning att det är av stor vikt att fortsätta främja arrangörsledet inom flera områden och på platser där det i dag saknas ett starkt lokalt engagemang. Inte minst är det viktigt att på olika sätt främja samarbetet mellan lokala arrangörer och både regionala och nationella kulturproducerande organisationer. En sådan samverkan är ofta avgörande för att allt från scenkonst till utställningar faktiskt ska komma till stånd.

Ändrade praktiska förutsättningar

Vidgar vi perspektiven ytterligare, och detta har särskilt visat sig i arbetet med att stödja kulturen under covid-19-pandemin, är det tydligt att landets kulturliv även är beroende av en lång rad tjänster av mer praktisk art. Det kan handla om allt från det arbete som utförs av ljud- och ljustekniker till logistiktjänster och leveranser av mat. Det handlar också om digital infrastruktur. Tillgång till bredband i olika delar av landet naturligtvis, men också digitala tjänster för sådant som biljettförsäljning och planering.

Även tillgången till fysiska lokaler är av stor vikt för att kultur ska kunna produceras i alla delar av landet. För arrangörsledet är det ofta avgörande. Ofta ställs högre krav på till exempel lokaler för dans än för utställningar av bildkonst. I landets kyrkor, bygdegårdar, folkets hus, skolor och biografer finns många gånger lokaler som är helt avgörande ur denna synvinkel. Betydelsen av att hålla dessa lokaler fortsatt tillgängliga har också framhållits av många av dem vi träffat, inte minst på mindre orter där det kan vara svårt att fylla lokaler med verksamhet året runt. I sammanhanget har flera lyft fram betydelsen av de statliga insatser som finns för att stödja till exempel lokalhållande organisationer och vårda kyrkobyggnader samt stöd till studieförbund och biografägare.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Samtidigt kan det noteras att den stadsomvandling bort från handelsstaden som diskuterats ovan på vissa håll gjort det enklare att hitta nya kulturlokaler. Detsamma gäller den större strukturomvandling som skett på mindre orter där industrier lagts ner eller flyttat. Under utredningens resor har vi besökt ett flertal kreativa platser som just inhyses i sådana miljöer och det är tydligt att det finns både vilja och möjlighet att där bedriva kulturell verksamhet med både regional, nationell och internationell räckvidd.

En annan avgörande lokalfråga som vi mött i flera sammanhang gäller de större institutionerna. Inte minst på museiområdet oroas många över snabbt ökande lokalkostnader, både på grund av ökande elpriser och allmänna kostnadsökningar i samhället. Här finns en förståelig rädsla för att dessa kostnader tar utrymme från publik verksamhet, en fråga som inte minst rör nivån på de löpande anslagen till de större institutioner som finansieras gemensamt via samverkansmodellen (se vidare nedan).

Utbildningssystemet: kunskaper och färdigheter

En avgörande del i kulturens ekologi är utbildningssystemet, och då egentligen alla nivåer från för- och grundskolan till eftergymnasial utbildning, liksom den kommunala kulturskolan och den fria folkbildningen. Utbildningssystemet står för flera avgörande komponenter. Till att börja med förmedlas denna väg mycket av den grundläggande kunskap som krävs för att alls kunna komma i kontakt med många kulturuttryck. Det krävs att barn och unga tidigt får möta kvalificerad scenkonst, musik och litteratur för att det ska ges realistiska förutsättningar att utveckla ett djupare intresse för dessa områden senare i livet. Vidare står de olika utbildningsformerna, inte minst kulturskolan och folkbildningen, för mycket av den färdighetsträning som krävs för att människor själva ska kunna bli delaktiga i mer avancerad skapande verksamhet. Det rör sig om sådant som bild- och musikundervisning men också om grundläggande läs- och skrivinlärning, utan vilken stora delar av kultursektorn alltid kommer att vara otillgänglig.

Vid våra möten med olika aktörer har detta framhållits ofta, inte minst i samtal om de estetiska ämnenas ställning i skolan. Det har bland annat påpekats att fram till 2011 var estetisk verksamhet ett

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kärnämne som elever oavsett gymnasieprogram läste. Sedan denna allmänna kurs försvann är det många skolor som i stället erbjuder andra estetiska kurser som individuellt val. Dessa kurser konkurrerar dock med både högskoleförberedande kurser och fördjupningskurser och risken är att det inte blir tillräckligt många elever som väljer kursen, som då inte genomförs alls. Konsekvensen är att färre estetiska lärare i dag är anställda på gymnasieskolor och att elever i de flesta fall inte har några estetiska ämnen. Skolan som kulturinstitution och särskilt betydelsen av de estetiska ämnena behandlar vi närmare i kapitel 10.

8.4 Ekonomiska och förvaltningspolitiska utmaningar

När kultursamverkansmodellen sjösattes diskuterade den utredning som föregick inrättandet en dubbel inriktning för arbetet. Modellen, med dess delade ansvar mellan staten och regionerna (då landstingen), skulle enligt utredningen bidra till att ”garantera en väl avvägd institutionell infrastruktur på kulturområdet”. Samtidigt angavs ett annat syfte vara att ”gynna flexibilitet”. Visserligen sades också att det inte var ett självändamål att behålla en oförändrad institutionsstruktur: ”Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att finna utrymme för det nya och oprövade.”[18]

Det måste från början dock ha stått klart att en regionalisering av bidragsgivningen i sig inte främjade förändringar av institutionsstrukturen eftersom den inte ledsagades av några sammanslagningar i större regioner eller andra reformer som skulle driva på för rationalisering. Kultursamverkansmodellen, med dess dubbla fokus på bevarande och utveckling, byggde snarare på en kontinuerlig tillförsel av nya medel för att bli dynamisk (vilket också har visat sig när nya verksamheter kommit till). Till detta kommer att merparten av den verksamhet som finansieras genom bidragsgivningen utgörs av tjänsteproduktion i dess nästan mest renodlade form, det vill säga av verksamhet där potentialen för produktivitetsförbättringar är begränsad om den överhuvudtaget finns. ”Baumols sjuka” slår till med full kraft.[19] Frånvaron av uppräkning för ökade lönekostnader, eller

[18] *Spela samman – En ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet* (SOU 2010:11), s. 66.
[19] Se t.ex. Magnus Lindmark & Lars-Fredrik Andersson, ”Välfärden, skatterna, Baumoleffekten och högerpopulismens framväxt”, *Ekonomisk debatt*, 2018:7.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

en uppräkning av anslagen med avdrag för produktivitetsutveckling, leder som vi sett flera exempel på ovan till att anslagens reala värde stagnerar eller urholkas trots tillskott.

Under de lite mer än tio år som har gått sedan kultursamverkansmodellen började genomföras har statens bidrag till regional kultur, som visats i kapitel 4, ökat i nominella termer men länge varit i princip oförändrat i reala termer för att de senaste åren även falla tillbaka rätt ordentligt (omräknat med KPI). Hade inte anslagen samtidigt räknats upp tämligen kraftigt från regioner och kommuner hade detta resulterat i en tämligen hård kostnadspress för den verksamhet som finansieras genom samverkansmodellen. Och föga förvånande har vi under vårt utredningsarbete återkommande mött kritik mot att de medel som har funnits för utveckling och för stöd till ny verksamhet varit otillräckliga. Kultursamverkan har i denna mening blivit en modell för bevarande, inte för utveckling, även om ett antal nya verksamheter som sagt har kommit till och det inte heller ska underskattas i vilken utsträckning nydanande arbete kan ske inom ramen för etablerade institutioner.

Tillitsreformer och flernivåstyrning

Kultursamverkansmodellen sjösattes i ett läge när staten var på väg bort från både en äldre detaljstyrning i termer av specificerade stöd till enskilda bidragsmottagare och ett system för mål- och resultatstyrning som införts på 1990-talet, där många kulturinstitutioner ålades att årligen rapportera hur man uppfyllde långa kataloger av ibland tämligen snäva målsättningar. Under senare år har förvaltningsutvecklingen i stället gått mot en mer tillitsbaserad styrning, där större rådighet lämnas åt tjänstepersoner och sakkunniga att avgöra hur mer generellt formulerade mål kan uppnås. Målsättningar har dessutom i större utsträckning kommit att regleras i lag även på kulturområdet (till exempel i den uppdaterade bibliotekslagen och senare museilagen).

För statens samverkan med de andra samhällsnivåerna har denna utveckling dock inte fullt ut slagit igenom. Som diskuteras i kapitel 7 är olika direktkommunala stöd ofta förhållandevis detaljerade och statens styrning är på många sätt fortsatt stark, även om beslutsmakten i viss mån flyttats från politisk nivå till myndighetsnivå.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Även om det formellt sett är en fråga för regionerna hur medel via kultursamverkansmodellen ska fördelas på institutionsnivå, följs detta upp tämligen detaljerat av Statens kulturråd som diskuterar med regionerna vilka nya verksamheter som ska få finansiering denna väg. Regionerna i sin tur använder den makt som det innebär att vidarefördela vissa statsbidrag till kommunala institutioner till att understryka det ”regionala uppdraget”, vilket då innebär åtaganden för verksamhet utanför den egna kommunen. I dag är det, sammantaget, på många sätt mer relevant att tala om flernivåstyrning än flernivåsamverkan eftersom de hierarkiska relationerna mellan samhällsnivåerna fortfarande är tämligen starka.

Som påpekats i kapitel 5 har kultursamverkansmodellens införande inneburit att regionerna utvecklat sin kompetens inom kulturområdet. Flera beskriver det också som att de under senare år gått från en bidragsgivande roll till en roll som processledare och samordnare. I stort har det enligt vår bedömning varit av godo att kulturpolitisk kompetens byggts upp inom regionerna på detta sätt, även om det till exempel kan ifrågasättas vilken verksamhet som bör drivas i förvaltning liksom hur stort fokus som bör läggas på strategiarbete. En annan utmaning gäller regionernas relation till kommunerna, där det från kommunalt håll ibland uppfattas som att regionen agerar som hierarkiskt överordnad och inte alltid förstår kommunernas behov och förutsättningar, som förstås starkt varierar. Som påpekats i kapitel 6 framhåller flera storstäder att de står för viktiga delar av kulturlivet som i dag inte uppmärksammas tillräckligt på grund av samverkansmodellens struktur; detta samtidigt som flera mindre kommuner särskilt lyfter fram värdet av det stöd man i dag erhåller från den regionala nivån.

Även på kommunal nivå har de förvaltningsmässiga förutsättningarna för arbetet med kultur förändrats under det senaste decenniet. Som framhållits i kapitel 6 har det till exempel införts ett antal riktade statsbidrag i syfte att stimulera utveckling på kulturområdet i kommunerna och den nya regleringen om generell rätt till kommunal avtalssamverkan har underlättat interkommunala samarbeten. En viktig förändring är också att färre kommuner i dag väljer att organisera kulturfrågorna under en renodlad kulturnämnd. På 1990-talet skapade många kommuner gemensamma kultur- och fritidsnämnder och i dag finns renodlade kulturnämnder framför allt i de större kommunerna. I små kommuner saknas ibland resurser att avsätta för

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

riktat arbete med kultur även på tjänstemannanivå. Detta samtidigt som det är just i dessa sammanhang som kommunen kan vara extra viktig som förmedlande länk mellan större institutioner, kulturskapare och det lokala föreningslivet.

Som tidigare nämnts har vi uppfattat att kulturinstitutionerna ibland har svårt att nå ut till kommunerna då mottagarkapacitet och samverkansresurser i vissa fall saknas. När det fungerar bra är kommunerna även en mycket viktig samarbetspart för det fria kulturlivet när det kommer till konkreta frågor som lokaler, verksamhetsstöd, stipendier och upphandling av gestaltningsuppdrag. I samtal med utredningen har många dock framhållit att en del av de mindre kommunerna på senare år fått minskade resurser, vilket kan medföra att dessa olika strukturer blir sårbara och personberoende. Som framhållits i många samtal kan utmaningarna för mindre resursstarka kommuner också förväntas fortsätta med den urholkning av resurserna som den nuvarande inflationen medför, samt förväntat minskat skatteunderlag och problem med rekrytering och kompetensförsörjning.

Interregionala och mellankommunala samverkansformer

Som beskrivits ovan är vårt intryck att behovet ökat av både mellankommunal och interregional samverkan samt att det utvecklats ett antal viktiga strukturer för detta. Redan nuvarande reglering i kommunallagen (2017:725), och även av kultursamverkansmodellen, medger sådana samarbeten men det kan finnas skäl att se över hur inte minst finansieringssystemet främjar både uppkomsten av nya samverkansformer och vidareutvecklingen av befintliga.

Flera interregionala samarbeten är redan i dag en del av kultursamverkansmodellen genom att statsbidrag fördelas till dessa. Som beskrivits i kapitel 7 finns det flera framgångsrika samarbeten. I flera fall är dessa också, som till exempel kommunalförbundet Norrlands nätverk för musikteater och dans (NMD), utvecklade i nära dialog med staten. Även utvecklingen av Regionsamverkan Sydsverige som omfattar regionerna Skåne, Blekinge, Halland, Kalmar, Jönköping och Kronoberg har på kulturområdet utvecklats med stöd från staten. Regionsamverkan Sydsverige fick 2022 för första gången verksamhetsstöd från Kulturrådet men hade tidigare även tilldelats tidsbegränsade utvecklingsbidrag. Tillsammans har regionerna utvecklat

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

satsningar bland annat inom dans, film, litteratur och bild och form. Motsvarande samarbeten bör framöver vara tänkbara även på flera andra konst- och kulturområden och i förlängningen bör en samverkansstruktur skapas som gör det ännu enklare att stödja sådana (se avsnitt 9.3).

Även mellan kommunerna finns det i dag flera samarbeten som är väl etablerade och där företrädarna också efterlyser ytterligare stöd från staten för att kunna vidareutveckla gemensamma prioriterade insatser. I kapitel 6 beskrivs bland annat Blekingemodellen, Västra Götalandsmodellen och Stockholmsmodellen. Även om dessa är utformade på olika vis så bygger de alla på en behovsbaserad samverkan som utgår från lokala önskemål och resurser. Motsvarande finns på många andra håll i landet, om än organiserade mer ad hoc. Inte minst små kommuner är som visats i kapitel 6 ofta duktiga på att hitta samarbeten för att lösa lokala utmaningar med små resurser.

Vidare bör det framhållas att det, utöver enskilda överenskommelser och den dialog som sker inom ramen för kulturplanearbetet, även utvecklats mer strukturerade former för samverkan mellan regioner och kommuner på kulturområdet. I kapitel 5 beskrivs till exempel Region Dalarnas samverkan med länets kommuner genom särskilda överenskommelser och forumet Regional kulturdialog. Vår bedömning är att denna typ av samverkan, liksom den mellankommunala och den interregionala, är mycket viktig att främja och att den behöver fortsätta utvecklas. Dels kan detta optimera användningen av ofta begränsade resurser, dels kan formaliserad samverkan om konkreta projekt skapa mer jämbördiga relationer mellan parterna.

8.5 Utvecklingsperspektiv

Man måste inte ägna lång tid åt kulturpolitik för att bli varse att kultur i kulturpolitiska sammanhang ofta blir nära nog samma sak som det som det offentliga stöder. Inte minst visar det sig ofta i talet om breddat deltagande, där det kan låta som att vissa grupper lider brist på kultur eftersom de inte deltar i den offentligstödda kulturen. Detta är naturligtvis en vrångbild som inte bara bortser från distinktionen mellan ett estetiskt (konstinriktat) kulturbegrepp och ett etnologiskt (alla har förstås en kultur i bred mening), utan även från hela den vardags- och populärkultur som människor i princip alltid

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

omges av oavsett tillgång till institutionaliserad kultur eller klassiska bildningsvägar. Även om vi håller oss till konst- och kultur i relativt snäv mening, står det klart att den enskilde inte enbart möter sådan inom ramen för det organiserade eller offentligt stödda kulturlivet. Snarare genomsyrar kulturupplevelser på olika sätt allas våra vardagliga upplevelser. Vare sig vi vill eller inte är vi alla kulturkonsumenter genom den både fysiska och digitala miljö vi lever i och det råder ingen brist på kultur i denna mening.

Kulturpolitikens kärnuppgift bör mot denna bakgrund, snarare än att ge fler tillgång till ”kultur” i allmän mening, beskrivas som att ge fler *möjlighet* att ta del av *en större mångfald av kulturyttringar*. Reella sådana möjligheter kan skapas först genom insatser på ett antal grundläggande områden, varav kulturpolitiken bara har rådighet över vissa.

För det första skapas verkliga förutsättningar för att alla ska kunna delta i eller ta del av olika slags kultur först om den enskilde har de kunskapsmässiga resurser som krävs. Det vill säga, via skolsystemet eller på annat sätt förvärvat en utbildning eller erfarenheter som gör det möjligt att kunna ta till sig det som erbjuds och helst även vara medskapande. Som framhållits ovan kan det handla om kunskaper om vilka kulturuttryck som finns, men även om grundläggande färdigheter som läskunnighet eller förmåga att spela instrument etc. Vidare är möjligheten att ta del av en mångfald kulturuttryck i hög grad beroende av hur våra vardagsmiljöer är utformade. Framför allt varierar det stort vilka arkitektoniska och konstnärliga upplevelser olika byggda miljöer erbjuder de människor som nyttjar dem. Möjligheten att ta del av kultur är också direkt beroende av hur förutsättningarna ser ut för inte minst det professionella kulturlivet samt hur väl utbyggd strukturen av kulturinstitutioner är i olika delar av landet (trots digitala förmedlingsmöjligheter är det fortfarande helt avgörande för att människor ska kunna möta även kultur som scenkonst, utställningar och levande musik).

Det är egentligen bara det sistnämnda området, det vill säga strukturen av kulturinstitutioner, som den traditionella kulturpolitiken fullt ut rår över. Detta har förstås, som Myndigheten för kulturanalys nyligen framhållit, konsekvenser för vilka förväntningar man kan ställa på just kulturpolitiken men också för vilka prioriteringar som

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

är rimliga att göra inom ramen för denna.[20] Vi kommer i det följande att förhålla oss till detta genom att inte bara diskutera önskvärda reformer av samverkan på kulturområdet, utan även vissa reformbehov på längre sikt inom andra samhällsområden för att nå breddat deltagande.

Nästa steg för samverkan på kulturområdet

Som framgått står politiken i dag alltså inför ett antal utmaningar för att på riktigt kunna närma sig visionen om allas möjlighet att delta i kulturen. Dessa utmaningar bör även påverka hur kultursamverkansmodellen, eller mer generellt strukturen för samverkan mellan samhällsnivåerna på kulturområdet, bör fortsätta att utvecklas. Det arbete som organiseras inom ramen för dagens kultursamverkansmodell har kommit att bli allt viktigare för kulturpolitiken i stort. Även om det i realiteten finns en rad andra bidragssystem, dialogvägar och nätverk för kunskapsutbyte, har det arbete som utförs inom ramen för denna samverkansstruktur kommit att bli alltmer tongivande och ofta resulterat i kraftsamling kring för kulturutbudet viktiga insatser.

Vi menar att detta sammantaget är något som motiverar att modellen byggs ut ytterligare, bland annat genom att strukturen öppnas upp för nya kulturområden och att det decentraliserade sättet att fördela statsbidrag vidareutvecklas. Samtidigt får nya delar inte ställas mot den befintliga kulturella infrastrukturen utan nya verksamheter måste kunna integreras jämte det befintliga. För det första bör därför den befintliga kulturella infrastrukturen i landet (företrädesvis större institutioner) ges förutsättningar att fortsätta utvecklas och resurserna till detta värnas. För det andra bör fler och nya områden kunna innefattas i samverkan, både genom att inlemmas i dialogarbetet och genom att medel kan avsättas för samverkan även på dessa områden. Detta bör i sin tur ske inom ramen för ett mer långsiktigt och transparent system än dagens som ger större utrymme för behovsanpassade lösningar och lokala initiativ.

Centralt i detta är att jämte regionerna även kunna inlemma landets kommuner i denna samverkansstruktur. Regionerna har en central roll för att säkra alla länsinvånares tillgång till kultur men

[20] Detta har inte minst betonats av Myndigheten för kulturanalys som i en nyligen genomförd genomgång beskrivit delaktighetsfrågan på ett sätt som stämmer väl överens med vårt. Se *Att bredda deltagandet i kulturlivet: Hinder och möjligheter* (2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kommunerna råder många gånger över den samhällsverksamhet som är nyckeln till att ge fler möjlighet att delta i kulturlivet. Kommunerna bidrar också redan i dag med ungefär lika mycket medel som staten till verksamheterna i samverkansmodellen.

Ska en sådan breddning av samverkansmodellen ske måste den också bygga på ett icke-hierarkiskt synsätt där respektive samhällsnivå, så långt som möjligt, ingår i samverkan som jämställd part och med sina egna legitima intressen. Schematiskt skulle en önskvärd vidareutveckling av samverkansmodellen från flernivåstyrning (som den beskrivits ovan) till verklig flernivåsamverkan kunna beskrivas som i följande figur.

Figur 8.1 Från flernivåstyrning till flernivåsamverkan

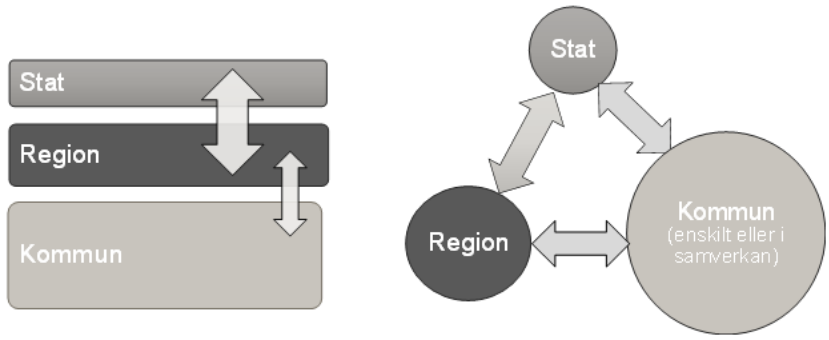

Detta är alltså den övergripande riktning i vilken vi menar att samverkansstrukturen bör utvecklas. För att det ska kunna ske behövs dock ett system som uppfyller ett antal krav:

- Det får inte vara alltför komplicerat, samtidigt som det ska ge utrymme för olikheter hos både regioner och kommuner.
- Det måste kunna värna befintlig infrastruktur samtidigt som det ger utrymme för nya initiativ.
- Det måste både vara långsiktigt stabilt och flexibelt för att kunna härbärgera en fortsatt dynamisk kulturpolitisk utveckling.

Hur ett sådant system skulle kunna konstrueras beskrivs i nästföljande kapitel som innehåller vårt förslag till en ny lag om kultursamverkan samt ett reformerat statsbidrag.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

9 Nya samverkansformer

Med utgångspunkt i de behov som identifierades i föregående kapitel menar vi att det behövs en vidareutvecklad kultursamverkansmodell som flyttar fokus från flernivåstyrning till flernivåsamverkan och som dessutom involverar kommunerna på ett mer direkt sätt. Som framhölls måste en sådan vidareutvecklad samverkansstruktur både vara långsiktigt stabil och tillräckligt flexibel för att kunna härbärgera en fortsatt dynamisk kulturpolitisk utveckling. Systemet får inte vara alltför komplicerat, samtidigt som det måste ge utrymme för olikheter hos både regioner och kommuner. Det måste kunna värna befintlig infrastruktur samtidigt som det ger utrymme för nya initiativ.

Detta sammantaget leder oss fram till de reformförslag som beskrivs nedan. Förslagen innefattar två saker som hänger nära samman. För det första en lag om samverkan på kulturområdet som gör det möjligt för både regioner och kommuner att fördela statsbidrag samtidigt som vissa grundläggande principer slås fast i anslutning till det. För det andra en anslagsreform på statlig nivå i syfte att skapa större möjligheter för staten att möta de önskemål om samverkan om mer omfattande utvecklingsinsatser som vi uppfattar finns på regional och kommunal nivå. Båda dessa huvuddelar i våra förslag syftar till att skapa ett enklare och mer transparent system som öppnar för ett större mått av politisk dialog kring frågor av gemensamt intresse. Systemets syfte är också att vidga dialogen mellan samhällsnivåerna till ett antal områden som i dag inte innefattas i kultursamverkansmodellen, till exempel gestaltad livsmiljö.

Förvaltningspolitiskt syftar förslagen alltså till en ny form av flernivåsamverkan som bygger på ömsesidig tillit och lärande samt dialog mellan tre relativt likställda parter. I detta ligger även att de regioner som i dag ingår i samverkansmodellen får större rådighet över den egna politiken genom minskad detaljstyrning och statlig bedömning av politiska visionsdokument. Kommunerna involveras

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

mer direkt i samverkan med staten genom att behovsbaserade samarbeten mellan kommuner och mellan kommuner och regioner sätts i centrum, och vissa kommuner som i dag erhåller större statsbidrag till kulturverksamhet kan ges möjlighet att själva fördela detta. Staten bör, å sin sida, kunna bli en tydligare part i samverkan om konkreta satsningar och få bättre möjligheter att främja gemensamma utvecklingsinitiativ för att nå nationella prioriteringar.

Att dessa utvecklingssteg mot en mer jämställd och behovsbaserad samverkan nu är möjliga att ta menar vi att den utveckling som skett under det senaste dryga decenniet har visat, en period under vilken inte minst regionerna byggt upp en robust struktur för att hantera kulturpolitiska frågor. Tidigare farhågor om att viktiga kulturpolitiska målsättningar, om till exempel konstnärlig kvalitet, genom att besluten decentraliserades skulle hotas av kulturens instrumentalisering i den regionala utvecklingens tjänst, har i stort sett kommit på skam. Snarare har regionala och lokala perspektiv vitaliserat det kulturpolitiska samtalet. Samtidigt innebär de förslag som lämnas ett ökat fokus på faktisk kulturverksamhet och ett mindre fokus på administrativt betungande beredningsprocesser och återrapporteringar. Såtillvida svarar de också upp mot de tilläggsdirektiv utredningen fått (se bilaga 2).

9.1 Ett vidgat system för kultursamverkan

Förslag: I syfte att skapa ett långsiktigt hållbart och transparent system för samarbete införs en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet. Den föreslagna lagen gör det möjligt för både regioner och kommuner att fördela statsbidrag och ersätter lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

I den nya lagen anges att ändamålet med samverkan är att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet. Samverkan ska främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor samt konstnärlig kvalitet och förnyelse. Vidare anges att en region får fördela statsbidrag till kulturverksamhet om regionen har upprättat en regional kultursamverkansplan. En kommun får fördela statsbidrag om den bistår regionen med de uppgifter som behövs för planen. Samråd med det fria kulturlivet

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

och de professionella kulturskaparna i länet ska ske i framtagandet av planerna.

När kultursamverkansmodellen infördes innebar det att de landsting som omfattades skulle ta över förvaltningsuppgiften att fördela vissa statsbidrag till kulturverksamhet. Eftersom det var en befogenhet som skulle ges landstingen krävdes lagstöd medan de föreskrifter som i mer materiellt hänseende behövdes för att reglera förvaltningsuppgiften bedömdes falla inom regeringens restkompetens – alltså den del av normgivningsmakten som inte uttryckligen hör till riksdagens område enligt grundlagarna – och därför kunde regleras i förordning.[1] Med detta som utgångspunkt överlämnades förvaltningsuppgiften i lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet, där också vissa villkor för att få fördela statsbidraget knutet till regionala kulturplaner anges, medan övrig reglering lades på förordningsnivå.

Också med vårt förslag krävs en motsvarande lagreglering som grund för förvaltningsuppgiften att fördela statsbidrag, men då avseende både regioner och kommuner. Likaså krävs en lagreglering av vilka grundläggande villkor som ska vara knutna till uppgiften, liksom vissa undantag från den så kallade lokaliseringsprincipen i kommunallagen (1990:900). Om syftet är att gå från en mer hierarkisk flernivåstyrning till flernivåsamverkan talar mycket också för att även samverkanssystemets mer generella förutsättningar i termer av ändamål och former bör regleras i lag, snarare än att lämnas till förordning eller myndighetsbeslut. Även om bestämmelser om ändamål, samverkansformer och till exempel planeringsarbetets inriktning skulle kunna beslutas med stöd i regeringens restkompetens finns det i just detta fall ett värde i att fastslå dessa utgångspunkter i riksdagsbeslut så att parterna sedan kan samverka på så jämlika villkor som möjligt. Vår bedömning är också att ambitionen att minska den totala administrativa bördan och ge större utrymme för regionala och kommunala prioriteringar gynnas av den typ av mer långsiktig och generell reglering av samverkan mellan samhällsnivåerna som lagstiftning innebär.

Genom att lagreglera vissa delar av samverkanssystemet som i dag anges vara en fråga för regeringen eller den myndighet regeringen

[1] Se *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet* (SOU 2010:11), s. 131–137 och regeringens budgetproposition för 2011 (prop. 2010/11:1 utg.omr. 17), s. 61–62.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

bestämmer – till exempel kulturplaners innehåll – menar vi att bättre förutsättningar skapas för att grundläggande uppgifter ska få genomslag, samtidigt som det motverkar detaljstyrning av verksamhetsinriktning på lokal och regional nivå. Även när statliga medel fördelas till kulturverksamhet lokalt och regionalt är det viktigt att beslut om den närmare inriktningen för kulturpolitiken på lokal och regional nivå huvudsakligen reserveras för beslutande församlingar på dessa nivåer. I just detta sammanhang är den tröghet som ligger i lagstiftning alltså i högsta grad önskvärd och det är viktigt att beslut inte delegeras för långt så att tjänstemän på statliga myndigheter blir satta att utvärdera politiska visionsdokument.

En mer utvecklad lagreglering ligger också i linje med den tendens till ökad användning av lagstiftning som kommit till uttryck på flera enskilda kulturområden på senare år, till exempel med nya eller reformerade lagar på biblioteks-, musei-, arkiv- och kulturmiljöområdet som alla på olika sätt inverkar på samarbetet mellan samhällsnivåerna. Eftersom specifika åtaganden på dessa områden kommit att regleras genom lag, har det öppnat upp för att annan typ av styrning i stället kunnat minska (till exempel målstyrning och uppföljningen av strategiska planer) och att den svenska kulturpolitiken rört sig mot ett mer formaliserat och långsiktigt system. Ett nytt kultursamverkanssystem som är tydligare lagreglerat kan enligt vår bedömning samspela väl med dessa speciallagar just genom att det anger generella förutsättningar för samverkan, samtidigt som kulturområdesspecifika frågor hanteras i speciallagstiftningen.

Med utgångspunkt i detta allmänna resonemang föreslår vi att lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet ersätts av en ny lag som gör det möjligt för både regioner och kommuner att, under vissa förutsättningar, ta på sig förvaltningsuppgiften att fördela statsbidrag samt lägger fast ett generellt system för samverkan på kulturområdet. Den nya lagen bör innefatta bestämmelser om det övergripande ändamålet med samverkan så att detta inte kan göras till föremål för alltför lättvindiga förändringar. Vidare bör vissa villkor för statsbidragsfördelningen ställas upp, bland annat att samverkansplaner ska upprättas men även att den konstnärliga friheten ska respekteras i bidragsfördelningen (se vidare avsnitt 9.2). För att respektera det kommunala självstyret bör bestämmelser om ändamål och villkor dock bara gälla den region eller kom-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

mun som väljer att med stöd i lagen fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan.[2]

Ett rikt kulturliv i hela landet

I dag präglas kultursamverkansmodellen av mål och prioriteringar på olika nivåer som ibland kan överlappa varandra och skapa oklarheter, vilket många har framhållit i våra dialoger. Styrande ska till exempel vara de nationella kulturpolitiska målen, men till detta kommer även till exempel prioriteringar som regeringen anger i regleringsbrev för utvecklingsbidrag samt flera olika prioriterings- och fördelningsgrunder som beslutas av myndigheten Statens kulturråd. Vissa av dessa generella målsättningar borde för tydlighetens skull och för ökat genomslag i stället kunna anges i den lag som styr fördelningen av statliga medel. Framför allt är det om statsbidraget ska decentraliseras ytterligare motiverat med en generell ändamålsbestämmelse som på en övergripande nivå anger syftet med samverkan.

Mot denna bakgrund föreslår vi att det i den föreslagna lagen införs en särskild ändamålsbestämmelse där det anges att samverkan på kulturområdet ska bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet. Den föreslagna bestämmelsen är tänkt att sammanfatta den grundläggande intentionen med samverkansarbetet samhällsnivåerna emellan, det vill säga att bidra till en livaktig kulturell verksamhet i hela landet samtidigt som variationer mellan olika delar av landet respekteras som ett värde i sig. Detta innefattar alltså att lokala prioriteringar på både kommunal och regional nivå bejakas samtidigt som målsättningen är att hela landet ska präglas av livaktig verksamhet på kulturområdet.

Att ändamålet i andra stycket även sägs vara att främja allas möjlighet till upplevelser, bildning och eget skapande knyter nära an till de befintliga nationella kulturpolitiska målen och uttrycker den syn på hur reell tillgång till kultur kan uppnås som diskuterats närmare i kapitel 8. Även det senare ledet om att samverkan ska främja konstnärlig kvalitet och förnyelse knyter nära an till de kulturpolitiska

[2] Lagen innebär alltså inte heller att den kommunala finansieringsprincipen aktualiseras genom att nya obligatoriska uppgifter införs eller att tidigare frivilliga uppgifter blir obligatoriska. Såtillvida skiljer sig också vårt förslag till samverkanslag på kulturområdet t.ex. från den norska kulturlagen. Jämför Kultur- og likestillingsdepartementet, *Høringsnotat: Forslag til endringer i lov om offentlege styresmakters ansvar for kulturverksemd (kulturlova)* (2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

målen och syftar till att tydliggöra att detta är viktiga målsättningar för alla samhällsnivåer, oavsett olikheter i fokus i övrigt. Däremot föreslår vi inte att de delar av de nuvarande kulturpolitiska målen som beskriver vad själva ”kulturen” ska vara eller vad som ska prägla samhällets utveckling ska tas med i detta sammanhang då dessa mer övergripande och visionära målsättningar lämpar sig sämre för lagreglering.[3] Inte heller innefattar förslaget de strecksatser i de nuvarande kulturpolitiska målen som rör delområdena kulturarv, internationellt utbyte och barn och unga då detta bedöms bli en alltför detaljerad reglering av syftet med just samverkan (se vidare författningskommentaren, kapitel 12).

Även kommuner bör kunna omfattas

En viktig del i den lag som föreslås är att den skulle göra det möjligt för kommuner att bli en direkt part i samverkan med staten genom att de, under vissa förutsättningar, kan ges möjlighet att fördela statsbidrag. Som diskuterats i kapitel 8 är det inte minst på kommunal nivå som den samhälleliga verksamhet som är avgörande för kulturell delaktighet bedrivs: skolan, folkbiblioteken, kulturskolan, byggandet och stadsplaneringen, äldreomsorgen etc. är primärt kommunala angelägenheter. Nyckeln till att nå ut med kultur är att verka genom och tillsammans med sådan verksamhet. Det gäller mot denna bakgrund att landets kommuner ges förutsättningar att medverka i en trepartssamverkan med stat och region, där de andra samhällsnivåerna kan möta de samverkansbehov som de har och även lära sig av den kvalificerade verksamhet som många gånger bedrivs på kommunal nivå, inte minst i syfte att ge fler möjlighet att delta i skapande verksamhet.

Enligt vår bedömning kan det skapas en sådan möjlighet på kulturområdet om även kommuner kan ges möjlighet att fördela statsbidrag decentraliserat, samtidigt som andra (ofta mindre) kommuner kan involveras i arbetet på andra sätt genom att staten engagerar sig tydligare i interkommunala samarbetsprojekt (se vidare nedan). Alla kommuntyper bör också involveras i de dialogprocesser som staten ansvarar för, antingen det är på myndighetsnivå eller i direkt regi av regeringen. Det avgörande är att systemet bygger på en ”variabel geo-

[3] Det handlar alltså om de nuvarande målens portal: ”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.”

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

metri" som gör det möjligt att hantera den stora olikheten i storlek och resurser mellan landets kommuner.

I samverkanslagen menar vi att förutsättningar för detta skapas om det anges att en enskild kommun får fördela statsbidrag till kulturverksamhet om kommunen ifråga bistår regionen med de uppgifter som behövs för den regionala kultursamverkansplanen i den del den rör kommunens verksamhet. Det skulle göra det möjligt för ett antal kommuner, som redan i dag uppbär stora statsbidrag till kulturinstitutioner de är huvudmän för, att ta över fördelningen av dessa medel. Med andra ord skulle de, liksom regionerna, kunna erhålla ett generellt stöd som kan fördelas mellan verksamheter efter egen bedömning och som bara behöver redovisas på en övergripande nivå. Bland annat dessa kommuner, som alltså redan uppbär relativt sett omfattande statsbidrag till egna kulturinstitutioner, borde dessutom på sikt (se resonemangen om ett framtida sektorsbidrag nedan), kunna överta fördelningen av vissa statliga stimulansbidrag som i dag fördelas till sådant som kultur i skolan, kulturskola och folkbibliotek.

Sammantaget skulle detta kunna utgöra en medelsfördelning i "kulturpåsar" som även bygger på en större öppenhet för omfördelning mellan områden än i dag. Vår bedömning är att en sådan decentraliseringsreform skulle kunna skapa ett nytt lokalt engagemang i samverkansarbetet genom att vissa kommuner kan få en egen ställning som part i modellen. Dessutom skulle det avsevärt kunna förenkla den administrativa hanteringen för vissa kommuner i och med att de på sikt skulle kunna rekvirera medel samlat på kulturområdet i stället för att behöva söka flera olika riktade statsbidrag.

Ersätt kulturplanerna med levande samverkansbeskrivningar

Vår bedömning är att betydelsen av de regionala kulturplanerna som färdiga produkter är tämligen oklar, även om den dialogprocess som är knuten till planerna ofta förefaller vara av värde (se kapitel 5). Mycket tyder på att arbetet med kulturplanerna har skapat en gynnsam kulturpolitisk dialog regionalt och även bidragit till utvecklingen av den regionala kompetensen under modellens första decennium, något som även fortsättningsvis bör främjas genom samverkanssystemet. Däremot är vår bedömning att det framöver inte är motiverat

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

att ha ett system där politiska strategier och visionsdokument inriktade på allmänna målsättningar och tvärgående frågor ska bedömas av statliga myndigheter. Denna typ av dokument, vilka förvisso kan vara viktiga att upprätta, bör vara en regional eller lokal angelägenhet.

Som en vidareutveckling av samverkansstrukturen är det i stället motiverat att släppa kravet på kulturplaner (det vill säga allmänna beskrivningar av regionens kulturpolitik på vissa utpekade områden) och i stället från statens sida efterfråga ”kultursamverkansplaner” utifrån vilka stat, region och kommun som mer jämbördiga parter kan diskutera konkreta insatser. I samverkanslagen bör det, enligt vårt förslag, anges att en region får fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan om regionen upprättat en regional kultursamverkansplan. En kultursamverkansplan definieras som en av regionen i samverkan med kommunerna och i samråd med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna i länet, framtagen beskrivning av den verksamhet som regionen och länets kommuner genomför med stöd av statsbidraget samt vilken ny verksamhet parterna vill samverka med staten om.

Planen bör alltså både innefatta en beskrivning av de verksamheter som finansieras via redan anslagna medel och nya samverkansinsatser som söker statligt stöd. Hur och när planen uppdateras bör styras av behov i det enskilda fallet och vara upp till regionen att bestämma i dialog med de andra inblandade parterna. Kultursamverkansplanen, som enligt förslaget inte behöver beslutas och färdigställas som ett sammanhållet dokument, bör löpande kunna uppdateras och modifieras i relevanta delar. Planerna kan på så sätt bli mer funktionella och bidra till att lyfta fram konkreta önskvärda satsningar med sikte på framtida utveckling, samtidigt som de ger en översiktlig beskrivning av vilken verksamhet som redan innefattas i befintlig samverkan. För att staten direkt ska kunna stödja hela bredden av insatser som kan komma att tas upp i kultursamverkansplanerna bör det, enligt vårt förslag, utöver det löpande verksamhetsstödet och det befintliga utvecklingsbidraget, också införas ett nytt statsbidrag till långsiktiga samverkansinsatser till kommuner och/eller regioner (se nedan).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Det fria kulturlivet och kulturskaparna

De statsbidrag som i dag går direkt till det fria kulturlivets aktörer, från till exempel Statens kulturråd, bör även framgent göra det. Om dessa stöd i stället skulle börja fördelas via regioner och kommuner skulle det förmodligen skapa undanträngningseffekter eftersom fristående aktörer redan i dag många gånger kan erhålla stöd från dessa parter och det är av stort värde att det fria kulturlivet kan söka stöd från flera olika håll. Även nödvändigheten av att organisera grupper av sakkunniga för att bedöma ansökningar, liksom behovet av att väga sökande från olika delar av landet mot varandra, talar starkt för att dessa bidrag till olika konstnärliga uttryck inom det fria kulturlivet ska behållas på nationell nivå.

Det innebär dock inte att fristående kulturverksamheter skulle uteslutas från statsbidragsfinansiering via regioner och kommuner i vårt reformförslag. Liksom situationen är i dag bör verksamheter utan offentlig huvudman naturligtvis kunna erhålla stöd denna väg. Sannolikheten för att detta faktiskt också sker bör snarare, med vårt förslag, kunna ökas genom att de konst- och kulturområden som ligger till grund för fördelningen beskrivs i mer allmänna termer än i dag, vilket på sikt kan öppna för att fler fristående verksamheter får finansiering denna väg (se nedan, avsnitt 9.3).

Vår bedömning är även att det är avgörande att det fria kulturlivets och de professionella kulturskaparnas kunskap och resurser kommer med tidigt då regioner och kommuner planerar sin verksamhet. Därför föreslår vi även att det i anslutning till bestämmelserna om kultursamverkansplaner i den nya lagen ska anges att samråd ska ske med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna i länet i framtagandet av planerna.

Med det fria kulturlivet avses då alla delar av kulturlivet som inte är en del av det allmänna, oavsett om det handlar om ideellt organiserad kulturverksamhet eller om kultur som bedrivs på huvudsakligen kommersiell grund. Med professionell kulturskapare avses en person som har hög yrkeskunskap inom sin konstart, genom utbildning eller annan erfarenhet, och som försörjer sig på sin konst eller strävar mot att göra det. Detta gäller oavsett om personen i fråga är verksam i det fria kulturlivet eller anställd vid en offentlig kulturinstitution. Exakt vilka parter som är aktuella att samråda med i respek-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

tive region får bedömas av regionen (jfr författningskommentaren, kapitel 12).

9.2 Villkor för fördelning av statsbidrag

Förslag: I lagen om samverkan anges vissa villkor för fördelningen av statsbidrag utöver att en kultursamverkansplan ska tas fram, bland annat att den konstnärliga friheten ska respekteras. Vidare beskrivs ansvarsfördelningen mellan stat, region och kommun inom ramen för samverkansstrukturen genom att det specificeras till vad statsbidraget ska respektive får fördelas.

Som nämnts föreslår vi att ett krav för att fördela statsbidrag bör vara att en region upprättat eller att en kommun medverkat till en regional kultursamverkansplan. Utöver detta menar vi att det är lämpligt att även knyta vissa andra villkor till själva statsbidragsfördelningen. Dels bör ett villkor införas om att respektera den konstnärliga friheten, dels bör det anges vad själva bidragsfördelningens syfte är i regioner respektive kommuner. För att tydliggöra den samlade ansvarsfördelningen bör även de statliga myndigheternas roll anges i lagen på en översiktlig nivå.

För att samverkan mellan samhällsnivåerna ska fungera är det viktigt att vara tydlig med att det är legitimt att respektive part har olika perspektiv och intressen i samarbetet. Alla samhällsnivåerna arbetar förvisso för att skapa goda förutsättningar för kulturlivets utveckling, för delaktighet och för kvalitativ kultur, men de gör det delvis i olika skala. Kommunerna driver huvuddelen av den verksamhet som är närmast medborgarna och fokuserar naturligen på kultur i de egna kommuninvånarnas vardag. Regionerna å sin sida arbetar för regional samordning och driver verksamhet i syfte att nå ut i och skapa större likvärdighet i hela länet. Den nationella nivån har specifika perspektiv när det kommer till att se till hela landet och att säkra goda förutsättningar för de olika konstarternas fortbestånd generellt, etc.

Även om den lag som föreslås inte bör reglera denna uppgiftsfördelning, är det rimligt att dessa skillnader kommer till uttryck i särskilda bestämmelser som stadgar till vad det statsbidrag som fördelas får gå. Eftersom syftet är att decentralisera beslutsmakt över statsbidraget utan att det sätter upp hinder för samarbete är det dess-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

utom nödvändigt att i lagen något mer i detalj ange till vilka mottagare utanför de egna förvaltningsområdena regioner respektive kommuner får fördela statsbidrag. De statliga myndigheternas ansvar för samverkan bör också anges i lagen.

Regionernas och kommunernas roller

Det regionala uppdrag som kan knytas till statsbidraget menar vi bör uttryckas genom att det i lagen sägs att statsbidrag som fördelas av en region ska främja en god tillgång till kulturverksamhet för länets invånare. Bestämmelsen återger den formulering som i dag finns på förordningsnivå. Det bör dock även anges att statsbidraget får användas för att stödja utveckling och samordning av kulturverksamhet i de kommuner som ingår i länet för att förtydliga regionernas roll som ”samverkansingenjörer”. Vidare bör det, för att undanröja hinder för samarbete, tydliggöras att bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att regionen lämnar statsbidrag till kulturverksamhet som bedrivs i form av länsöverskridande samarbeten.

När det kommer till kommunernas ansvar föreslår vi att det anges att statsbidrag som fördelas av en kommun i första hand ska främja en god tillgång till kulturverksamhet för kommunens invånare men även för invånare i andra delar av länet. Det andra ledet i den föreslagna bestämmelsen innebär att även de kommuner som fördelar statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan har ett uppdrag som i vissa avseenden pekar bortom den egna kommunen, såtillvida att statsbidraget, när det är motiverat, även ska kunna fördelas till verksamhet som gagnar människor utanför kommunen. För att detta ska vara möjligt att fullfölja bör det även här införas ett undantag från kommunallagen. Förslaget är att det anges att bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar inte hindrar att en kommun fördelar statsbidrag till kulturverksamhet som kommer invånare i andra delar av länet till del.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

De statliga myndigheternas ansvar

I lagen bör även de statliga samverkansparternas ansvar regleras på en övergripande nivå. Även om det är olämpligt att i lag peka ut enskilda myndigheter med namn, bör det i en särskild bestämmelse sägas att en myndighet som regeringen bestämmer ska ha i särskilt uppdrag att ha nationell överblick och främja samverkan inom det allmänna på kulturområdet. Detta ska också vara den myndighet som ska företräda staten i dialogen om de regionala kultursamverkansplanerna. Detta stadgande liknar motsvarande bestämmelser på vissa andra områden, till exempel vad som sägs om i 18 § bibliotekslagen (2013:801) om att en myndighet som regeringen bestämmer ska ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet. Som den nuvarande uppgiftsfördelningen mellan myndigheter på kulturområdet ser ut bör regeringen ge det uppdrag vi beskriver i vårt förslag till Statens kulturråd, och i detta avseende förändrar inte förslaget vad som redan i praktiken gäller.

I en egen bestämmelse bör det dock även anges att andra statliga myndigheter med verksamhet på områden som behandlas i regionala kultursamverkansplaner ska medverka i beredningen av förslag om samverkan från regioner och kommuner.[4] Detta är tänkt som en allmän bestämmelse som kan ersätta de årliga uppdrag som regeringen i dag ger till vissa utpekade myndigheter att medverka i ett nationellt samverkansråd. På så vis kan den nationella dialogen organiseras mer flexibelt och utifrån behov än vad som är fallet i dag samtidigt som samverkan öppnas upp för kulturområden som inte är företrädda i det nuvarande nationella samverkansrådet (se vidare nedan). Den ansvariga samverkansmyndigheten (Statens kulturråd) kommer dock även fortsättningsvis behöva hålla samman detta arbete genom att bereda förslag i kultursamverkansplanerna med andra myndigheter och förmedla kontakter mellan aktörer på statlig, regional och kommunal nivå.

[4] Här kan det vara lämpligt att göra en jämförelse med hur myndigheternas ansvar är reglerat i 10 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar, där skyldigheten snarare är att *biträda* regionerna. Vår bedömning är dock att ett sådant stadgande snedvrider själva tanken med en jämbördig flernivåsamverkan då parterna själva, utifrån sina respektive roller, bör få komma överens om hur och när samverkan ska ske utan att någon ålagts att biträda någon annan.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Inför krav på konstnärlig frihet

Frågan om kulturens fristående ställning visavi politiken har som nämnts i kapitel 8 aktualiserats i många olika sammanhang under senare tid. Därför är det också, som till exempel Myndigheten för kulturanalys påpekat, viktigt att både stat, region och kommun tydliggör sin hållning i frågor om konstnärlig frihet.[5] Vår bedömning är att det är särskilt lämpligt att göra detta i den föreslagna lagen om samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet. Vid överväganden om hur en sådan rättsregel bör utformas är det dock viktigt att först notera att frågor om oberoende, eller om en viss verksamhets fristående ställning i förhållande till politiken, väcks på många områden, bland dem domstolarna, förvaltningsmyndigheterna, universitet och högskolor samt sjukvården.

Rättsskipningens självständighet är reglerad i ett eget kapitel i regeringsformen (11 kap. RF) och förvaltningens fristående ställning skyddas också (12 kap. 2 §). Forskningen åtnjuter ett allmänt skydd för sin frihet enlig RF:s fri- och rättighetskapitel (2 kap.). I samma kapitel anges också att det vid begränsningar i yttrande- och informationsfriheten särskilt ska beaktas vikten av vidaste möjliga yttrande- och informationsfrihet i vetenskapliga angelägenheter. Högskolelagen (1992:1434) innehåller sedan mer specificerade regler om forskningens frihet.[6] Mer komplicerad, och delvis indirekt, är regleringen av hälso- och sjukvårdens fristående ställning. Den sker framför allt genom behörighetsregler och legitimationskrav för medicinsk personal. Det är den medicinska personalens prerogativ att bestämma vilka behandlingar och ingrepp som ska ske i sjukvården. Politiska organ kan därmed inte direkt råda över vårdens innehåll.

Mediernas fristående ställning är direktreglerad i grundlag genom tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Regleringen av den mediala yttrandefriheten är både intressant och föredömlig. Framför allt tar TF och YGL helt och hållet sikte på verksamheten och inte i någon utsträckning på utövarna. Var och en som utger en tryckt skrift är skyddad av TF:s regler. Om utgivaren sedan

[5] Myndigheten för kulturanalys, *Så fri är konsten: Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten* (2021).

[6] Detta hindrar förvisso inte att lagen sedan även stadgar att högskolorna och universiteten i sin verksamhet, till exempel, ska ”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa” (1 kap. 5 §).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

är journalist eller ej har inget med bestämningen av yttrandefriheten att göra. Det är verksamhetens oberoende ställning som skyddas.

Även kulturen skyddas redan i dag i en allmän mening i RF. Redan i 1 kap. 2 § stadgas att ”den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten”. Men det är ett allmänt mål, som inte ger upphov till någon utkrävbar rättighet för den enskilde även om det ålägger det allmänna att verka för att de aktuella målsättningarna förverkligas i så stor utsträckning som möjligt.[7] Senare ges kulturen ett mer specifikt skydd genom regler som säger att det vid yttrandefrihetsbegränsningar ska tas särskild hänsyn till angelägenheten av vidaste möjliga kulturella yttrandefrihet. Trots denna grundläggande omsorg om kulturens frihet ter det sig något förvånande att grundlagens regler i så begränsad utsträckning följts upp med regler i vanlig lag.

Undantagen är egentligen blott två: Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska enligt 2 § bibliotekslagen (2013:801) ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”. Institutionellt ger denna formulering inget starkt skydd för biblioteksverksamhetens fristående ställning, men i andra avseenden kan bestämmelsen ändå vara förpliktande.[8] Museerna ges också skydd i lag. Museilagen (2017:563) föreskriver, med ett stadgande liknande bibliotekslagens, att ett museum utifrån sitt ämnesområde ska ”bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning” (4 §). Men lagen går sedan längre. Det sägs även att ”museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll” (5 §).

Med undantag för dessa sektorsspecifika bestämmelser finns det dock i dag inte några rättsregler i kulturpolitiken som föreskriver oberoende för kulturen. Mot bakgrund av hur viktig frågan är, inte minst på regional och kommunal nivå, menar vi därför att ett sådant villkor knutet till fördelningen av statsbidraget bör uttryckas i den lag om samverkan som vi föreslår. En första fråga som väcks är då hur långtgående ett sådant krav på oberoende kan bli.

[7] Om dessa s.k. programstadganden, se Johan Hirschfeldt, ”Biblioteken – en femte funktion i den demokratiska rättsstaten”, i Kungliga bibliotekets rapport *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering* (2017).

[8] Se t.ex. Justitieombudsmannens beslut av den 28 juni 2017: ”Kritik mot Kultur- och fritidsnämnden i Botkyrka kommun för att Tumba bibliotek handlagt framställningar om att få låna två böcker på ett sätt som står i strid med bibliotekslagen och 1 kap. 9 § regeringsformen” (dnr 2654-2016).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Redan kommunallagen (2017:725) ger i dag tydliga begränsningar för hur långt en ansvarig nämnd får avhända sig beslutsmakt. En nämnd får inte delegera beslutanderätt när det gäller ”ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet” (6 kap. 38 § 1 st. 1p.). Till detta kommer praktiska begränsningar. Förhållandena skiftar, inte minst till följd av storlek på region eller kommun, och därmed även de resurser som står till förfogande för att skapa system för oberoende. Region Stockholm har till exempel kunnat utveckla ett tämligen omfattande system för ansvarsfördelning mellan politiker, tjänstepersoner med kvalificerad fackkunskap och mer oberoende experter.[9] Genom sådana ordningar kan konstnärliga bedömningar göras gällande i beslutsprocesserna utan att utesluta legitima hänsyn av annan art. Det kan dock vara svårare att skapa sådana system för mindre förvaltningar där varken ekonomi eller tillgång till specifik konstnärlig kompetens tillåter en mer komplicerad beredningss- och beslutsprocess. Därtill kommer att frågan om oberoende aktualiserar beslut om fördelning av statsbidrag både till fristående verksamheter och sådana som drivs i förvaltningen, vilket gör det nödvändigt att åtminstone delvis organisera styrningen olika.

Dessa förhållanden leder fram till slutsatsen att den föreslagna lagen inte bör föreskriva en viss form för hur oberoendet ska säkras. I stället menar vi att lagen ska stadga att den region eller kommun som fördelar statsbidrag ska respektera den konstnärliga friheten i bidragsfördelningen och dokumentera hur man avser att göra detta. Det lämnas alltså åt dem som fördelar statliga bidrag att utarbeta och beskriva hur det ska ske.

I vårt förslag till bestämmelse beskrivs det som ska respekteras som ”den konstnärliga friheten”, vilket är mer distinkt och till skillnad från det metaforiska begreppet ”armlängds avstånd” har ett eget deskriptivt innehåll: att kulturellt skapande och kreativa processer ska fredas från politisk styrning (se vidare 10 § i författningskommentaren, kapitel 12). Därtill gör begreppet konstnärlig frihet det tydligt att det handlar om just det kulturella skapandet, inte om ett fribrev för en hel samhällssektor, för tjänstepersoner och kulturutövare lika. Viktigt att påpeka är dock att det inte föreligger någon motsättning mellan armlängds avstånd och konstnärlig frihet. Snarare är det så att konstnärlig frihet är det värde som ska skyddas

[9] Region Stockholm, ”Värnandet av konstnärlig frihet och armlängds avstånd i Region Stockholms stödgivning till kulturområdet” (dnr KN2023/25).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

och att armlängds avstånd syftar på institutionella arrangemang som kan säkra att värdet skyddas.

Frågan om vad det innebär att värdet ”respekteras” bör också kommenteras. Som redan sagts kan inte kulturen och den konstnärliga verksamheten åtnjuta något absolut skydd. I den mån något sådant finns framgår det av regeringsformens fri- och rättighetsregler. Med att respektera den konstnärliga friheten avses att konkreta beslut om exempelvis val av pjäser att sätta upp på en teater, vilka böcker som ska köpas in till ett bibliotek eller vilken konst som ska finnas på en viss offentlig plats, inte fattas av politiska organ eller under medverkan av politiskt valda företrädare. Politikens ansvar innefattar uppdrag, inriktning, dimensionering och ramar. Innehållsliga beslut fattas fristående och självständigt från politiken.

Men ytterst måste medborgarna kunna utkräva ansvar av de valda politikerna. Därför måste politikerna i sin tur kunna utkräva ansvar av de som fattar de innehållsliga besluten. Detta följer av allmänna principer för samhällsstyrning i ett demokratiskt samhälle, men det följer också av kommunallagen. Som redan sagts finns det inte anledning att föreskriva hur den konstnärliga friheten ska respekteras. Det kan ske genom en viss beslutsordning, men det kan också ske på andra sätt.

I parallellitet med hur oberoendet är konstruerat när det gäller viktiga delar av tryck- och yttrandefriheten skulle ett system med ansvariga konstnärliga ledare kunna etableras. En person vid en institution ges av en nämnd eller av en styrelse det odelade ansvaret för att fatta de konstnärliga besluten. Det må vara en institutionschef, en curator (intendent), en bibliotekarie eller en motsvarande befattningshavare. Ansvarsutkrävandet sker genom att den ansvarige konstnärlige ledaren skiljs från sitt uppdrag. Skenbart skulle detta öppna dörrarna för politisering av centrala poster i Kultursverige. Men erfarenheterna från medievärlden visar hur dramatiskt det blir när ägaren inskrider mot den som är bärare av tryckfriheten, eller inom kultursektorn, den konstnärliga friheten.

Vi lämnar likväl inte ett förslag till hur en sådan ordning generellt skulle kunna utformas. Vi begränsar oss till att peka på denna möjlighet att säkra den konstnärliga friheten. Enligt vårt förslag faller det i stället på den som förmedlar statsbidrag enligt modellen för kultursamverkan att visa hur den konstnärliga friheten respekteras och välja lämpliga organisatoriska arrangemang för att uppnå detta.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur

Förslag: Det löpande statsbidraget till etablerade kulturverksamheter i regioner och kommuner decentraliseras ytterligare genom att det tydliggörs att fördelningen ska bygga på historiska nyckeltal som svarar mot de gemensamma åtaganden som gjorts i uppbyggnaden av denna del av landets kulturella infrastruktur.

Statens kulturråd bör ges möjlighet att främja utveckling och gemensamt resursutnyttjande genom att ett särskilt stöd till samverkan av nationellt intresse som involverar flera kommuner och regioner införs. De tidsbegränsade utvecklingsbidragen behålls. I syfte att skapa ett samlat sektorsbidrag till kommunerna på kulturområdet initieras en process för att på sikt samla de riktade statsbidragen till kommuner som i dag finns hos Kulturrådet. Reformerna finansieras initialt bland annat genom att anslag 1:6 förstärks med de medel som i dag fördelas till vissa icke-statliga kulturlokaler.

En utgångspunkt för vårt förslag är att kultursamverkansmodellen bör vidareutvecklas från en modell som huvudsakligen rör regionala verksamheter på sju avgränsade konst- och kulturområden, till en mer allmän modell för samverkan mellan stat, region och kommun på hela kulturområdet. Utvecklingen bör vara mot en anpassningsbar struktur som kan rymma fördelning av medel inom fler och bredare områden än i dag och dialog om ännu mer än så. En vidareutvecklad modell bör även innefatta att den statliga nivån delvis omdefinierar sin roll och går från att främst vara bidragsgivare och granskare till att bli en tydligare samverkanspart i utvecklingsinsatser av gemensamt intresse. För att uppnå dessa mål menar vi att ett antal relaterade förändringar av de statliga anslagen behöver genomföras.

Decentralisera det löpande verksamhetsstödet

Som tidigare konstaterats kan fördelningen av statsbidraget till regionerna inom samverkansmodellen bara i viss mån omprövas på årlig basis. Snarare än omfördelningar handlar de beslut som fattas i hög utsträckning om hur tillkommande medel – antingen årliga uppräkningar eller tillskott – ska användas för att stärka vissa län eller hur

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

sådana medel ska användas för att finansiera nya verksamheter (det är ofta i den delen det diskuteras hur mycket respektive part ska skjuta till, för att till exempel permanenta tidigare försöksverksamheter).

Att den stora merparten av statsbidraget inte i större utsträckning omfördelas har dock mindre att göra med att, till exempel, kulturplanerna skulle vara för allmänna, och mer med att den övervägande andelen av resurserna är uppbundna i stabila institutioner på musei-, musik- och teaterområdet. Det skulle krävas tämligen radikala beslut på politisk nivå för att omprioritera dessa resurser (i praktiken beslut om att lägga ner eller samordna institutioner). Med andra ord finns det i normalfallet inte heller någon realistisk möjlighet att i en tjänstemannaförhandling mellan den centrala myndigheten och regionerna göra någon annan bedömning än att den absoluta huvuddelen av medlen ska fördelas som föregående år.

Trots detta skapar den formella ordningen med en bedömning av allmänna kulturplaner och generella medelsäskanden om hela statsbidraget i dag hos vissa parter, inte minst inom det fria kulturlivet och hos kommuner som inte har institutioner som redan finansieras denna väg, en förväntan om att medel ska finnas tillgängliga för ny verksamhet. Vidare skapar den nuvarande ordningen i viss mån en obalans i förhållandet mellan den nationella samverkansparten och regionerna. I och med att regionerna behöver äska medel från en myndighet för verksamhet som i praktiken sedan länge är ett gemensamt åtagande för alla tre samhällsnivåerna, är vår bedömning att relationen hierarkiseras på ett olyckligt sätt. Slutligen gör vi också bedömningen att nuvarande system inte är fullt ut transparent i hur nya verksamheter ”kommer in i modellen”, det vill säga får permanent finansiering.[10]

En slutsats av detta är att fördelningen mellan regioner egentligen lämpligen borde lyftas upp till riksdagen eller regeringen för att bli mer transparent och möjlig att diskutera på politisk nivå, vilket vore av demokratiskt värde. Medlen skulle till exempel kunna flyttas till ett eget anslag eller en egen anslagspost där ersättning till respektive region eller kommun kunde anges i en särskild fördelningstabell, mottagare för mottagare. Detta skulle innebära att det blev riksdagen eller regeringen som avgjorde fördelningen och hur den skulle räknas upp

[10] Här ska det påpekas att Kulturrådet, som tidigare nämnts, nyligen beslutat riktlinjer för bedömningen av statsbidragets fördelning till regionerna i syfte att klargöra bl.a. vissa av dessa förhållanden (se redogörelsen för detta i kap. 3).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

år från år, även om utbetalningen också fortsatt sköttes av Statens kulturråd. En reform av detta slag skulle göra det tydligare att de grundläggande förhållandena är resultatet av historiska politiska beslut och behöver diskuteras på den nivån om de ska ändras i grunden. Vidare skulle den lösgöra Kulturrådet från rollen som överordnad fördelningsmyndighet och därmed medge en utveckling mot djupare flernivåsamverkan, med den nationella nivån som tydligare part i gemensamma utvecklingsinsatser.

Eftersom det i våra direktiv anges att Statens kulturråd även fortsättningsvis ska sköta den länsvisa fördelningen lämnar vi dock inget förslag om hur ett sådant system skulle kunna utformas. Däremot föreslår vi att det i regeringens styrning tydliggörs att det löpande verksamhetsbidraget via Kulturrådet ska fördelas mer schablonmässigt och enligt nyckeltal. En sådan förändring kommer inte minst tydliggöra att merparten av resurserna i dagens system är uppbundna i institutionernas verksamhet. En mindre betoning på äskanden skulle också kunna stärka Kulturrådets roll som samarbetspart snarare än bidragsfördelare. Inledningsvis bör en sådan nyckeltalsfördelning ske utifrån den historiska nivån eftersom resurserna, som sagt, redan är uppbundna i väl etablerad verksamhet. Som kommer beskrivas närmare nedan kräver dock en sådan förändring mot ett mer automatiserat system, dels att det finns andra resurser på nationell nivå för att samfinansiera utveckling, dels att det finns en etablerad väg att föra in nya verksamheter i systemet för decentraliserad fördelning av medel.

Utgå från befintliga konst- och kulturområden

Ett relaterat område rör statsbidragets användning för att främja vissa utpekade konst- och kulturområden. I dag anges dessa genom en tämligen detaljerad uppräkning som finns i den förordning som reglerar samverkansmodellen. Vår bedömning är dock att denna uppräkning och hur den är utformad har skapat problem och inlåsningseffekter. Dels har viktiga kulturområden fallit utanför den formella samverkan på grund av att de inte kunnat erhålla statsbidrag, dels har avgränsningarna inom och mellan de uppräknade områdena orsakat onödiga diskussioner. Trots att konstområdesövergripande verksamhet redan i dag får stödjas har uppräkningen skapat begränsningar i en verklighet där själva konst- och kulturformerna utvecklas snabbt och

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

där allt fler aktiviteter präglas av samarbete mellan olika konstarter och av gränsöverskridanden.

Även om de medel som i dag kanaliseras till de sju uppräknade områdena i väsentliga delar bör fortsätta gå till dessa områden – eftersom det, som sagt, handlar om att driva viktiga verksamheter och institutioner som har byggts upp under långt tid – bör själva samverkansområdet vidgas genom att områdena beskrivs i mer allmänna termer och medel uttryckligen sägs kunna fördelas även till andra kulturområden som parterna kommer överens om.

I vårt förslag (se författningsförslaget) bibehålls därför de på förordningsnivå angivna konst- och kulturområdena samtidigt som beskrivningen förenklas för att undvika gränsdragningsdiskussioner och skapa större utrymme för lokala bedömningar. Mot bakgrund av den osedvanligt stora stabilitet som kulturområdet uppvisar bör denna förenkling, enligt vår bedömning, inte riskera att skapa för radikala omprioriteringar eller alltför tvära kast mellan åren. Tillsammans med en bidragsfördelningsreform enligt ovan skulle detta på ett tydligare sätt ge regionerna, och eventuellt tillkommande kommuner, en ”kulturpåse” att fördela utifrån egna prioriteringar.

Samlat sektorsbidrag till kommuner och nytt samverkansstöd

Merparten av det befintliga statsbidraget bör alltså i vårt förslag decentraliseras ytterligare genom att det tydliggörs att medlen ska fördelas enligt historiska nyckeltal. En sådan förändring bör kunna genomföras 2025 när den lag vi föreslår träder i kraft. Parallellt med detta bör det även genomföras en större anslagsreform för att tydliggöra att staten, regionerna och kommunerna även bör samverka om andra frågor och statsbidrag, detta utan att resurserna i utgångsläget decentraliseras till regional eller kommunal fördelning. Som vi ser det är det centralt för ett framgångsrikt samverkansarbete mellan de tre samhällsnivåerna att staten har avsatt resurser för att kunna svara upp mot önskemål om gemensamma insatser som kommer från kommuner och regioner. Det vill säga, likväl som det kan vara gagneligt att decentralisera beslutsmakten över vissa medel kan det vara motiverat att behålla andra på nationell nivå för att myndigheterna ska kunna spela en aktiv roll i samverkan.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Vi föreslår därför även att ett nytt anslag skapas inför budgetåret 2025 med ett antal olika delar, uppdelade på separata anslagsposter (ap.). Som beskrivs i följande figur (figur 9.1) borde den första och största delen av detta anslag vara just det decentraliserade ***verksamhetsstöd*** som beskrivits ovan och som fördelas med direkt stöd i den föreslagna lagen om kultursamverkan (ap. 1). Verksamhetsstödet avgränsat på detta sätt bör omfatta knappt 1,5 miljarder kronor om man utgår från hur medlen fördelats hittills. Anslaget borde dock även innehålla tre ytterligare komponenter: en post för utvecklingsbidrag, en för kommunbidrag och en för ett nytt statsbidrag för kulturverksamhet som genomförs i samverkan.

Figur 9.1 Förslag till nytt anslag för statsbidrag till regioner och kommuner

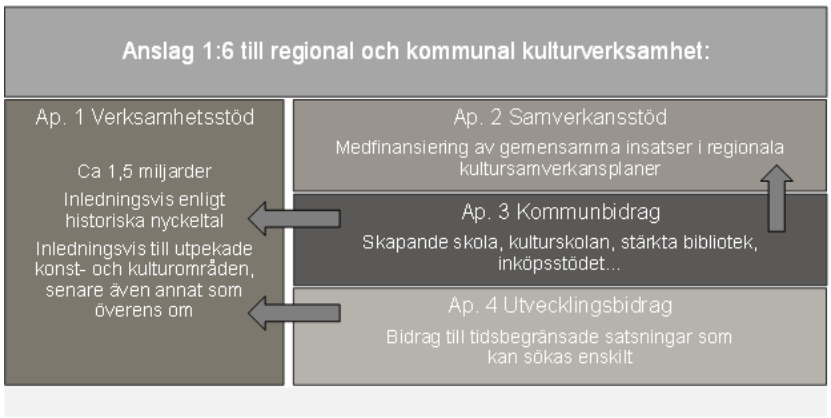

För det första är alltså vårt förslag att det nya anslaget ska innefatta det ***utvecklingsbidrag*** (ap. 4) som redan i dag fördelas av Kulturrådet. Vi bedömer att dessa fria medel är fortsatt viktiga för att kunna möta nydanande initiativ från både regioner, kommuner och andra aktörer. Vidare har det visat sig att dessa medel är särskilt viktiga som initial finansiering av ny verksamhet, som sedan kan permanentas genom mer långsiktiga åtaganden från stat, region och kommun. Huruvida utvecklingsbidragen även framöver bör fördelas till så pass många och små projekt som i dag kan diskuteras, men det påverkar egentligen inte vårt förslag och kan bedömas i särskild ordning oberoende av det. I ekonomiska termer rör sig utvecklingsbidragen om cirka 35 miljoner kronor per år.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Det nya samlade anslaget till regional och kommunal kulturverksamhet bör även innefatta en särskild anslagspost för ***kommunbidrag***. Till denna anslagspost kan de statsbidrag som huvudsakligen är riktade till kommuner som stimulansbidrag på olika områden föras. Det handlar i dagsläget (men detta kan naturligtvis förändras) om följande direktkommunala stöd:

- Stöd till kulturskolor (100 miljoner kronor)
- Stöd till folkbibliotek (75 miljoner kronor t.o.m. 2023)
- Stöd till inköp av barn- och ungdomslitteratur (25 miljoner kronor)
- Skapande skola-stödet (200 miljoner kronor)

Dessa statsbidrag bör inledningsvis kunna fortsätta fördelas med stöd i befintliga statsbidragsförordningar men avsikten bör vara att dessa stöd på sikt ska regleras som ett samlat sektorsbidrag till kommuner, där de olika ändamålen samlats i en förordning. Vi föreslår därför att regeringen, utöver att flytta medlen till ett anslag, initierar ett arbete med att se över de relevanta förordningarna i syfte att sammanföra dessa stöd.[11] Detta arbete kan inledas efter att det nya anslaget skapats under 2025.

Det viktigaste skälet att samla kommunbidragen på detta sätt är att det skulle bidra till ett mycket efterfrågat förenklingsarbete för kommunerna (jfr kapitel 6). Förslaget ligger också i linje med det utvecklingsarbete som redan pågår på Statens kulturråd i syfte att skapa möjligheter för kommunerna att söka olika stöd samlat och även att fördela dem utifrån nyckeltal efter en enklare form av rekvisition. En viktig poäng med att samla dessa kommunbidrag på samma anslag som andra medel till regional och kommunal kulturverksamhet är också att tydliggöra att de är en substantiell del i statens bidrag till samverkan med kommunerna och därmed även bör utgöra en central del i dialogverksamheten inom ramen för en vidareutvecklad kultursamverkansmodell.

Det bör i förlängningen också vara möjligt att gå ännu längre än så och överföra substantiella delar av dessa stöd till kommunerna själva. Som pilarna i figuren ovan indikerar tänker vi oss att det bör

[11] I sammanhanget bör det uppmärksammas att utredningen Försöksverksamhetskommittén (Fi 2021:09), som ska lämna sina förslag i december 2023, överväger relaterade frågor.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

vara möjligt att successivt flytta över resurser från det samlade kommunbidraget hos Statens kulturråd till de kommuner som, sammantaget, erhåller större summor i stöd. Dessa kommuner bör på sikt helt kunna överta fördelningen av medel som en del i ”kulturpåsar” de kan disponera med stöd i den föreslagna samverkanslagen. Liksom med verksamhetsstödet bör då en bedömning göras av vilka belopp som erhållits under senare år och en summa specificeras därefter som sedan kan indexuppräknas. Därmed skulle kommunen i fråga erhålla större rådighet över medelsfördelningen och slippa den administration som ansökningsprocessen ändå innebär.

Som en viktig komponent i det nya samlade anslaget till regional och kommunal kulturverksamhet, föreslår vi även att det inrättas ett nytt statsbidrag, ett särskilt ***samverkansstöd*** (ap. 2). Samverkansstödet bör kunna gå till kulturverksamhet som bedrivs i bredare samarbeten av nationellt intresse som involverar flera regioner eller kommuner, och detta oavsett konst- eller kulturområde. Det enda kriterium som bör sättas upp (se författningsförslaget) bör egentligen vara att verksamheten ska bidra till de ändamål som anges i 2 § i den föreslagna lagen om samverkan på kulturområdet. Vidare bör det uttryckligen anges att insatserna ska bidra till utveckling genom gemensamt resursutnyttjande.

Att införa ett sådant stöd är avgörande av flera skäl. För det första är det med våra förslag viktigt att det skapas ett nytt sätt för både större och – kanske framför allt – mindre kommuner att samarbeta med staten för att utveckla angelägen kulturverksamhet. I enskildheter kan små kommuner göra det i dag via de tidsbegränsade utvecklingsbidragen, men för att få större kraft behöver detta ske i samverkan och gärna över längre tid än tre år. Under utredningens gång har vi mött många propåer om att staten i högre utsträckning borde kunna stödja angelägen samverkan, både i form av interkommunala och interregionala samarbeten. I sådan samverkan är, som visats i kapitel 6, inte minst många kommuner involverade redan i dag och vår bedömning är att en sådan utveckling ytterligare borde främjas av staten för att kultur ska kunna komma fler till del i hela landet, även utanför storstadsregionerna.

Vår tanke är alltså att kommuner och regioner ska aktualisera samverkansförslag som tagits fram inom ramen för arbetet med kultursamverkansplanerna – även med det fria kulturlivet – med staten och att samverkansmedel sedan ska kunna användas för att finansiera

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

gemensamma insatser. Det är dock viktigt att i detta sammanhang även hålla öppet för samverkansinitiativ från statens sida i angelägna frågor. Som författningsförslaget är skrivet är det inget som hindrar att Statens kulturråd skulle kunna fördela en del av dessa medel på eget initiativ genom till exempel riktade utlysningar.

Som framgår av den uppåtriktade pilen i figur 9.1 menar vi även att det på sikt bör skapas en möjlighet för kommuner i samverkan att ta över fördelningen av de riktade statsbidragen till kommuner på kulturområdet. Om mindre kommuner, som inte enskilt kan erhålla en ”kulturpåse” enligt ovan, i stället vill gå samman och på egen hand sköta fördelningen av till exempel Skapande skola-stödet bör även detta kunna göras möjligt denna väg. De närmare formerna för detta är dock något som kan övervägas efter att ett samlat anslag med de komponenter vi föreslår har tillskapats.

Finansieringsfrågor

Eftersom det samverkansstöd vi här diskuterar inte existerar i dagsläget behöver vissa resurser avsättas för ändamålet. Vi lämnar inte något direkt förslag om hur stora dessa resurser bör vara men vill framhålla att det i utgångsläget kan vara rimligt att åtminstone avsätta resurser motsvarande de befintliga utvecklingsbidragen för att redan inledningsvis kunna möta åtminstone vissa av de önskemål som kan komma att aktualiseras i de nya kultursamverkansplanerna. Siktet bör dock vara inställt på att bygga ut detta stöd successivt i takt med att nya samarbeten formeras.

För att möjliggöra en sådan vidareutveckling kan i och för sig den sedvanliga årliga uppräkningen av de anslagsdelar som ingår i det föreslagna nya anslag 1:6 användas, på samma sätt som skett tidigare för att finansiera tillkommande verksamhet. Men för att skapa gynnsamma förutsättningar är det vår bedömning att det också krävs att nya resurser tillförs. Detta kan förstås ske genom reformmedel men också genom att andra stöd, helst då sådana som involverar kulturverksamhet på regionala och lokal nivå, omdisponeras för fördelning i samverkan enligt vår modell. Ett stöd som vi föreslår att regeringen överväger om det kan omfördelas för detta är det till vissa icke-statliga kulturlokaler (se avsnitt 4.5).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Som Boverket påpekat är den nuvarande stödordningen tämligen ålderdomlig till sin konstruktion och vi konstaterar också att det med nuvarande tämligen snäva inriktning för stödet även fortsättningsvis kommer vara svårt att se till att det används på ett sätt som är mest kulturpolitiskt prioriterat. Utifrån ambitionen om att stärka möjligheterna till regionala prioriteringar bör det därför övervägas om dessa medel (knappt 10 miljoner kronor) på ett bättre sätt bidrar till ökad tillgänglighet till kultur om de fördelas inom ramen för den samverkansmodell vi föreslår. Regioner och kommuner har en större kunskap om lokala förutsättningar och behov och en fördelning inom denna ram skulle väsentligen minska den administrativa bördan. Vi föreslår alltså att dessa medel överförs till det nya utvidgade anslaget 1:6.

Gestaltad livsmiljö och andra nya områden

Poängen med den här föreslagna anslagskonstruktionen är, sammantaget, att den i princip bör göra det möjligt att välja en fördelningsmodell som passar respektive situation, allt utifrån frågans art och mottagarens kapacitet. Den föreslagna anslagsreformen skapar olika samverkansmöjligheter men öppnar också upp modellen för samverkan inom en rad ”nya” områden, det vill säga sådana som det inte fördelas statsbidrag till i dag. Ur utredningens synvinkel är det särskilt viktigt att framhålla att detta kan gälla för områden som är viktiga för allas delaktighet i kulturlivet och som i hög utsträckning drivs på kommunal nivå, inte minst politiken för gestaltad livsmiljö.

Även om de befintliga konst- och kulturområdena i stort bibehålls i modellen är det med vårt förslag ingenting som hindrar att nya samarbeten initieras mellan stat, region och kommun även på sådana områden. Detta skulle i förstone kunna stödjas antingen med samverkans- eller utvecklingsmedel och i takt med att verksamheten blir mer etablerad finns det en mekanism för att föra över statsbidraget till ”kulturpåsarna” för decentraliserad fördelning (vilket vårt förslag till ny förordning öppnar för). I detta avseende är vårt förslag tänkt som en i grunden helt flexibel struktur som ska kunna användas oavsett vilka nya områden som kan komma att prioriteras i dialogen mellan parterna.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Vi vill också framhålla de möjligheter som en mer öppen form av samverkan skapar. Kultursamverkan mellan stat, region och kommun har hittills i praktiken nästan helt och hållet kretsat kring fördelningen av statliga, regionala och kommunala medel. En mer öppen samverkan skulle också kunna omfatta insatser eller projekt där parterna gemensamt söker finansiering på annat håll, och där detta blir en grundläggande del av finansieringen. På vissa områden skulle medel till exempel kunna erhållas från EU-projekt, som New European Bauhaus på gestaltad livsmiljö-området.

9.4 Statens arbetsformer

Förslag: I stället för den nuvarande nationella samverkansstrukturen bör Statens kulturråd pekas ut som ansvarig myndighet för att främja samverkan och ges i uppdrag att bereda utvecklings- och samverkansprojekt med andra berörda statliga myndigheter och nationella institutioner. En viktig uppgift för staten bör även vara att mer koncentrerat utvärdera effekterna av samverkansarbetet med längre intervaller och redovisa detta i en skrivelse till riksdagen.

En reform som den som skisserats innebär att statens roll delvis förändras. Berörda myndigheter och nationella institutioner bör, som angetts ovan, i mindre utsträckning lämna synpunkter på allmänna planer och i stället fokusera på konkreta samverkansprojekt. Samverkan bör också se delvis annorlunda ut och de centrala myndigheternas roller som expertorgan med nationell överblick inom olika sektorer tydligare betonas.

I en utvidgad samverkan ligger att den potentiellt sett kan avse alla statliga relationer till regionerna och kommunerna på kulturområdet, snarare än vad som tas upp i de nuvarande regionala kulturplanerna eller innefattas i de konst- och kulturområden som i dag erhåller statsbidrag. I linje med detta bör även samverkan på statlig nivå fokusera mer på hur olika statliga insatser kan samspela med andra samhällsnivåer för att uppnå önskade prioriteringar. I detta syfte bör Statens kulturråd, som av regeringen bör pekas ut som ansvarig för att främja samverkan i enlighet med 11 § i den nya lagen, ges i uppdrag att bereda utvecklings- och samverkansprojekt med andra berörda

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

myndigheter på nationell nivå. Ett särskilt ansvar för andra myndigheter med verksamhet på områden som behandlas i regionala kultursamverkansplaner uttrycks också i 12 § i den lag som vi föreslår.

En sådan beredningsordning för samverkansförslag som kommer från regioner och kommuner kan ersätta de nuvarande uppdragen om att driva och medverka i ett nationellt samverkansråd, som huvudsakligen sysslar med att samordna staten i relation till kulturplaneprocesserna. Enligt vår bedömning är det bättre att organisera samverkan ad hoc för att den ska bli mer behovsbaserad och för att undvika samråd för samrådets skull myndigheterna emellan. Med ett nationellt samrådsförfarande som fokuserar tydligare på specifika samverkans- och utvecklingsinsatser kan myndigheternas olika, sektorsvisa expertis bättre komma till sin rätt och på så vis bör även den expertis som finns på tjänstemannanivå kunna komma in lättare i processen utan att arbetet blir onödigt betungande på chefsnivå.

En samlad uppföljning

Som beskrivits ovan (avsnitt 5.4) ägnas i dag en ansenlig mängd arbete åt att årligen följa upp hur de statliga medel som fördelats i kultursamverkansmodellen har använts fördelat på konst- och kulturområden. Denna uppgiftsinsamling skapar en allmän numerisk överblick men kan svårligen ligga till grund för en bedömning av insatsernas effekter. För att närma sig sådana frågor behövs mer fokuserade undersökningar som i högre grad även integrerar kvalitativa bedömningar. För att minska byråkratin, skapa mer realistiska förutsättningar att identifiera faktiska effekter och större uppmärksamhet i offentligheten, menar vi därför att det löpande uppföljningsarbetet bör inskränkas till ett minimum och att kraft i stället bör läggas på större, samlade genomlysningar som genomförs med längre periodicitet.

Eftersom samlade utvärderingar av tillräcklig omfattning nödvändigtvis innefattar åtaganden från både kommuner, regioner och stat föreslår vi att regeringen har en dialog med SKR om när sådana ska genomföras samt vilka åtaganden som följer av det för respektive part.[12] Inför större uppföljningar kan regeringen lämpligen även ge de i samverkan involverade nationella myndigheterna och Myndig-

[12] Jämför hur utvärderingen av systemet med kyrkoantikvarisk ersättning är reglerat i en överenskommelse med Svenska kyrkan om bl.a. hur ofta det ska genomföras.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

heten för kulturanalys, i uppdrag att ta fram separata tematiska underlag och bedömningar inom sina respektive ansvarsområden. En samlad utvärdering bör, till exempel med femårsintervall, lämpligen kunna redovisas i en särskild skrivelse till riksdagen. Detta för att stimulera politisk diskussion och göra det möjligt att bedöma om samverkansformerna bör förändras inför framtiden.

9.5 Utvecklade dialogformer

Förslag: Formerna för dialog på regional och lokal nivå bör i ökad utsträckning lämnas till regioner och kommuner att bestämma. Den nationella dialogen bör däremot utvecklas genom att större fokus läggs på de politiska träffarna, till vilka även ett urval kommuner bör bjudas in. Statens kulturråd bör få i uppdrag att förbereda dessa. I övrigt bör möten ske utifrån behov för att minimera administration och tidsåtgång.

En grundtanke i vårt förslag är att regioner och kommuner i ökad utsträckning ska kunna bestämma hur verksamheten är organiserad även när de tar emot statsbidrag för kulturverksamhet. I linje med detta bör det inte heller föreskrivas vilka dialogformer dessa parter ska använda sig av. Som beskrivits ovan menar vi förvisso att de regionala kultursamverkansplanerna ska tas fram i samverkan med länets kommuner och i samråd med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna, men i övrigt bör det inte anges hur eller med vem dialog ska bedrivas. Detta hindrar naturligtvis inte att framgångsrika former för dialog som redan utarbetats av regionerna kan fortsätta utvecklas, bara att det inte ska vara ett statligt krav hur det ska ske.

Som beskrivits i kapitel 4 håller Statens kulturråd i en löpande dialog med regionernas tjänstepersoner samt arrangerar regelbundet även flera olika tematiska konferenser och möten. Regeringskansliet å sin sida arrangerar årligen två större träffar med regionala politiker. Vår bedömning är att denna typ av utbyte generellt sett bidrar till kulturpolitisk utveckling men att det bland annat är ett problem att kulturverksamheten i kommunerna saknar självklar representation i dessa fora. Vidare vore det önskvärt med ytterligare och mer systematisk dialog på politisk nivå.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I syfte att vidareutveckla samverkan menar vi, för det första, att dialogformerna borde utvecklas på så sätt att även kommuner bjuds in till de olika dialoger som arrangeras på myndighetsnivå. Vidare att samtalen där borde kunna utgå från de utvecklingsförslag som formuleras i de regionala kultursamverkansplanerna snarare än de mer politiska visioner som ryms i dagens kulturplaner. För det andra föreslår vi att större fokus läggs på de politiska dialoger som Kulturdepartementet i dag håller i. Till dessa bör till att börja med ett urval kommuner bjudas in som en del av den utvidgning av samverkansmodellen vi föreslår. Hur detta urval ska se ut kan diskuteras men det är naturligt att de större kommuner som fördelar statsbidrag på delegation är med. I övrigt bör det kunna variera vilka som bjuds in med utgångspunkt i principen att olika kommuntyper (i termer av storlek, läge, befolkningssammansättning etc.) bör vara representerade.

För att göra de nationella politiska dialogerna mer substantiella bör regeringen även kunna ge Kulturrådet i uppdrag att bistå i förberedelserna. En jämförelse kan i denna del göras med hur Tillväxtverket arbetar inom ramen för den regionala utvecklingspolitiken där myndigheten bistår sitt departement i förberedelserna inför regeringens forum med regionala politiker. Ett sådant uppdrag skulle kunna ge möjlighet att arbeta fram mer specifika dagordningar och även borga för en större kontinuitet i samtalen.

9.6 Kommuner med statsbidrag till institutioner

Bedömning: Våra förslag förändrar förutsättningarna för Stockholms läns medverkan i kultursamverkansmodellen. Förslagen kommer ge länets alla kommuner förutsättningar att samverka med staten kring angelägna insatser genom det föreslagna samverkansbidraget. Fördelning av vissa verksamhetsbidrag bör dessutom kunna delegeras till bland annat Stockholms stad, eftersom den föreslagna samverkanslagen gör det möjligt även för kommuner att fördela statsbidrag till kulturverksamheter de är huvudmän för. Till Region Stockholm bör ansvaret kunna överlåtas för den befintliga statsbidragsfördelningen till regional biblioteks-, musei-, och konsulentverksamhet samt ett antal kulturinstitutioner som är verksamma i länet.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Som beskrivits ovan är tanken att en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun ska göra det möjligt att ytterligare decentralisera ansvaret för viss statsbidragsfördelning på kulturområdet samt göra det möjligt även för kommuner med stora direkta statsbidrag att själva ta över ansvaret för fördelningen av dessa medel mellan institutioner eller verksamheter. Enligt vår bedömning bör det senare bara ske om de aktuella statsbidragen sammantaget är relativt omfattande. Vad som ska anses vara omfattande får regeringen med vårt förslag bedöma, men förmodligen bör det åtminstone handla om statsbidrag i storleksordningen tio miljoner kronor per år.

Med denna utgångspunkt bör ett antal större kommuner kunna få en egen plats i samverkansmodellen. Det skulle alltså kunna handla om vissa av följande kommuner (tabell 9.1), som redan i dag är huvudmän för institutioner som erhåller mer omfattande statsbidrag via kultursamverkansmodellen (här över fem miljoner kronor), men även om andra kommuner beroende på hur huvudmannaskapet för olika verksamheter organiseras och delas upp mellan regioner och kommuner.

Det ska påpekas att nedanstående tabell inte är fullständig då den inte innehåller vissa institutioner som tillkommit efter 2021 och dessutom utesluter kommunala verksamheter med mindre statsbidrag (till exempel Avesta Art, Rian Designmuseum, The Glass Factory, Svenskt barnbildsarkiv och Skellefteå museum). Över tid kan förstås en rad nya kommuner bli aktuella som fördelare av statsbidrag, inte minst om man ser framför sig en decentraliserad fördelning av de kommunala stimulansbidrag som diskuterats ovan. Relativt omfattande sådana bidrag går till i princip alla ovan nämnda.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Tabell 9.1 Kommunala verksamheter i samverkansmodellen

Statsbidrag om totalt över 5 miljoner kronor per kommun till verksamheter med kommunal huvudman

Verksamhet	*Statsbidrag 2021*
Borås kommun	
Textilmuseet	3 216 794
Borås stadsteater	5 138 639
Göteborg stad	
Göteborgs stadsteater	40 056 247
Göteborgs dans- och teaterfestival	1 305 714
Göteborgs museer	12 370 996
Helsingborgs kommun	
Helsingborg museum	2 043 000
Helsingborgs stadsteater	11 100 500
Helsingborgs symfoniorkester	15 021 000
Malmö stad	
Malmö museer	16 452 200
Malmö konstmuseum	1 666 800
Malmö stadsteater	14 282 900
Malmö symfoniorkester	20 579 100
Umeå kommun	
Västerbottens museum	7 689 000
Uppsala kommun	
Uppsala stadsteater	17 105 000
Vara kommun	
Vara konserthus	19 151 900
Örebro kommun	
Länsmusiken	23 152 000

Källa: Statens kulturråd.

Särskilt om Stockholms län

Enligt våra direktiv ska vi särskilt undersöka om kultursamverkansmodellen kan omfatta samtliga län. Det sägs också i direktiven att det är angeläget att modellen framöver får bästa möjliga förutsätt-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ningar att omfatta samtliga län, även Stockholms län, så att bland annat ett enhetligt system kan skapas för fördelningen av statliga medel.

Med utgångspunkt i det förslag som presenterats förändras förutsättningarna för Stockholms läns medverkan i samverkansstrukturen i grunden. För det första innebär förslaget att politiska kulturplaner och hur dessa utformas inte längre kommer styras av staten, varken för regioner eller kommuner, vilket gör att det inte längre bör vara betungande ur denna synvinkel för länets kommuner att medverka i samverkansarbetet med regionen. De statsbidrag som i dag fördelas till kulturinstitutioner där till exempel Stockholms stad är huvudman bör därutöver kunna överlåtas till kommunen eftersom det rör sig om relativt omfattande stöd i dag. Parallellt kan den befintliga statsbidragsfördelningen till regional biblioteks-, musei-, och konsulentverksamhet överlåtas till Region Stockholm. Detsamma gäller fördelningen av resurser till ett antal andra kulturinstitutioner verksamma i länet men som i dag är direkt utpekade bidragsmottagare av regeringen.

Med utgångspunkt i befintligt huvudmannaskap och finansiering till olika institutioner skulle en fördelning exempelvis kunna se ut på det sätt som anges i nedanstående tabell (tabell 9.2). Hur statsbidraget mer exakt skulle kunna delas upp måste dock nödvändigtvis staten avgöra i dialog med parterna. Enligt vår bedömning är det dock centralt att inte minst stödet till Stadsteatern går direkt till Stockholms stad för att det ska bli attraktivt för kommunen att engagera sig i samverkansarbetet.[13]

Kanske viktigare än möjligheten att fördela en viss andel av det befintliga statsbidraget till enskilda verksamheter är därutöver, i Stockholm liksom i resten av landet, den möjlighet vi föreslår för både regioner och kommunerna att direkt samarbeta med staten kring insatser med hjälp av det vi kallat samverkansstöd. Det kan gälla verksamhet som finansieras av region och/eller kommun i dag eller helt ny samverkansverksamhet. Den behovsbaserade samverkan vi ser framför oss bör också passa de förhållanden som råder i Stockholms län väl eftersom det finns ett upparbetat interkommunalt samarbete där, som det skulle kunna vara naturligt att skala upp delar av i samverkan med staten.

[13] Jämför den skrivelse som den politiska majoriteten i Stockholm stad skickade till utredningen den 20 juni 2023 (dnr KS 2023/747).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Tabell 9.2 Statsbidrag till utpekade verksamheter i Stockholms län

Statsbidrag som kan delegeras till region och kommun

Verksamhet	*Statsbidrag 2023*
Region Stockholm	
Regionbibliotek Stockholm	3 741 000
Stockholms läns museum	3 570 000
Musikkonsulenter	7 286 000
Dans- och cirkuskonsulenter	380 000
Oktoberteatern	2 594 000
Grafikens hus	2 292 000
Folkoperan	17 542 000
Hemslöjd	795 000
Enskilda arkiv	563 000
Berwaldhallen (pensionskostnader)	3 510 000
Stockholms konserthus (pensionskostnader)	3 120 000
Botkyrka kommun	
Cirkus Cirkör AB	10 437 000
Stockholms stad	
Kulturhuset Stadsteatern	57 297 000
Stockholms stadsmuseum	1 426 000

Källa: Statens kulturråd.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

10 Kultursamhällets reformbehov

Utöver de förslag vi lämnat i föregående kapitel har vi även identifierat ett antal andra viktiga reformbehov för att på längre sikt stärka Sverige som kultursamhälle. Givet det utredningsuppdrag vi har är det motiverat att också lyfta fram dessa behov, även om vi inte kunnat behandla varje enskild fråga i detalj.

I det följande beskriver vi, med utgångspunkt i en diskussion av det kulturpolitiska delaktighetsmålet, ett antal viktiga reformområden som skulle förtjäna mer uppmärksamhet inom den nationella kulturpolitiken. Kapitlet innehåller även ett antal bedömningar och förslag om frågor som borde utredas vidare eller på annat sätt bör beaktas i den fortsatta politiska beslutsprocessen.

10.1 Vad krävs för ökad delaktighet?

I vårt utredningsarbete har vi i enlighet med våra direktiv särskilt inriktat oss mot det som vanligtvis beskrivs som kulturpolitikens delaktighetsmål. Hur vi tolkat det beskrivs närmare i kapitel 8 men det huvudsakliga innehållet i målet har också sammanfattats väl av Myndigheten för kulturanalys i följande punkter. Kulturell delaktighet handlar om:

1. Allas möjligheter att ta del av en mångfald av konst och kultur, av ett kulturutbud som upplevs som relevant och där möjligheten att ta del av detta inte begränsas av ens sociala, religiösa eller etniska bakgrund, eller var i landet man bor.

2. Allas möjligheter att få utlopp för sina skapande förmågor (göra kultur) och att dessa möjligheter inte begränsas av ens sociala, religiösa eller etniska bakgrund, eller var i landet man bor.

3. Det ska vara möjligt att verka (arbeta och försörja sig) som kulturskapare i hela landet.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

> 4. Det ska finnas breda möjligheter till inflytande över kulturlivets och kulturpolitikens utformning (påverka beslutsprocesser på kulturområdet) som ska inkludera de politiska nivåerna stat, region och kommun samt professionella kulturskapare och det civila samhället.[1]

Lika lite som det finns anledning att ägna sig åt begreppsexercis när det gäller de av riksdagen formulerade kulturpolitiska målen finns det anledning att ägna sig åt sådan exercis när det gäller myndighetens uttolkningar. Ty i grunden är det mycket klart vad som avses med kulturell delaktighet och målsättningarna därvidlag: *fler ska ha möjlighet att ta del av kultur och fler ska kunna bidra genom eget skapande*.

På annan plats i detta betänkande berör vi frågan om kulturpolitikens relation till kultur i vid mening (se kapitel 8). I det följande håller vi oss något närmare den traditionella kulturpolitiken men vi vill likväl vidga perspektivet. Vår utgångspunkt är att de traditionella kulturinstitutionerna och verksamheterna i kultursamverkansmodellen utför ett viktigt arbete när det gäller att nå fler och nya grupper. Vi menar förvisso inte att de har nått vägs ände därvidlag. Men som utredning har vi rimligen inte mycket att bidra med när det gäller kulturinstitutionernas publikarbete, inte mer än att understryka betydelsen av de mycket stora ansträngningar som görs när det gäller sådant som repertoarutveckling inom scenkonsten eller målgruppsanpassning på museerna.

Mycket görs men de etablerade kulturverksamheternas potential är trots allt begränsad. Stöd för det nu sagda hämtar vi från de dialoger vi fört men också från Myndigheten för kulturanalys bedömning av vilka effekter kulturpolitiska insatser haft under senare år: ”de reformer och satsningar som hittills genomförts har haft begränsad effekt på etablerade delaktighetsmönster.”[2] Mot denna bakgrund har vi under utredningsarbetets gång prövat om det finns andra framkomstvägar när det gäller att i större utsträckning nå delaktighetsmålet.

Den senaste kulturutredningen använde begreppet aspektpolitik för att beteckna kultur som en aspekt på annan samhällsverksamhet. Utredningen beskrev detta som ett samspel mellan ”verksamheter som kulturpolitiken ansvarar för och verksamheter inom andra samhällsområden”.[3] Detta samspel skulle utgöra ett inslag i en kultur-

[1] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys 2020: En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen* (2021), s. 47.
[2] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys 2020*, s. 62.
[3] *Betänkande av Kulturutredningen: Grundanalys* (SOU 2009:16), s. 20.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

politisk huvudstrategi. De ”perspektiv, kreativa förmågor, kunskaper och insikter som kulturområdets myndigheter, institutioner och aktörer i övrigt besitter” skulle i högre grad bidra till samhällsutvecklingen.[4]

Allt sedan Kulturutredningen lanserade begreppet aspektpolitik har denna syn på kulturpolitiken varit ifrågasatt. Farhågor har funnits för att kulturen skulle bli instrumentaliserad. Att den inte ska få utvecklas i sin egen art och utifrån sina egna förutsättningar. Inte minst har dessa farhågor formulerats när kulturpolitiken, som det uppfattats, inordnats i tillväxtpolitiken.

Vi vill beskriva förhållandet mellan kulturpolitik och andra politikområden på ett lite annat sätt. Snarare finns ett slags ”matrisförhållande” mellan kulturpolitik och flera andra politikområden. Olika kulturyttringar kan ha synnerligen stor betydelse inom andra politikområden än det kulturpolitiska men inte för att de underordnas andra områden utan för att de bidrar i sin egen art. För att belysa med ett exempel: Tveklöst blir det attraktivt att bosätta sig i en stad med höga kulturvärden, vars byggnader präglas av arkitektonisk kvalitet och som har viktiga kulturinstitutioner. Men då handlar det verkligen om att kulturen har fått utvecklas utifrån sina egna värden, inte om att den anpassats till ”samhällsutvecklingen”.

Skillnaden mellan det som sades av Kulturutredningen och det vi säger nu ska inte överdrivas. Det är framför allt den diskussion som har förts efter Kulturutredningens betänkande som föranleder oss att precisera och något nyansera beskrivningen. Det har uppfattats som att konstens värden skulle underordnas andra samhälleliga värden som därmed skulle vara primära. I och för sig innebär vårt resonemang att vi inte helt ansluter oss till en syn på ”konst för konstens egen skull” men däremot till en syn på ”konst utifrån sin egen art och utifrån sina egna värden”. Vårt resonemang faller väl in i en tanketradition där sociologerna Edward Shils och Hans L Zetterberg har varit framträdande namn.[5] Zetterberg beskriver olika samhällssektorers ”kardinalvärden”, det vill säga olika verksamheters kärnvärden. Det är genom att vara dessa värden trogna som olika verksamheter befruktar samhället, inte genom att kompromissa bort dem.

Svensk politik tenderar att bli starkt sektorsbunden. Kulturpolitiken blir en angelägenhet för kulturvetare, för tjänstepersoner

[4] *Betänkande av Kulturutredningen: Grundanalys* (SOU 2009:16), s. 20.
[5] Hans L Zetterberg genom sina böcker om ”the many-splendored society”.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

inom kulturens myndigheter och organisationer samt för kulturpolitiker. Utbildningspolitiken blir på motsvarande sätt en angelägenhet för forskare inom pedagogik och didaktik, för befattningshavare inom skolväsendet och för utbildningspolitiker. Redan den norska maktutredningen, som avlämnade sitt slutbetänkande i början av 1980-talet, observerade och beskrev detta problem med politikens segmentering.[6] Maktutredaren Gudmund Hernes talade om ”järntrianglar”. I praktiken är det svårt att vidga perspektivet på en viss verksamhet utöver de särperspektiv som representeras av dessa järntrianglar.

Överhuvudtaget är det av vikt att bryta igenom de gränser mellan olika politiska sektorer och segment som motverkar utveckling och förnyelse av samhällelig verksamhet. I vägen står ofta sedan lång tid etablerade och alltför sällan utmanade föreställningar om hur verkligheten är beskaffad. Det handlar om föreställningar, men det handlar också om makt. Järntrianglarna tenderar att ”äga” sina verksamhetsområden. Det gäller makt över såväl symboliska resurser som resurser i mer konventionell mening. Om kulturpolitiken tränger in på utbildningspolitikens fält utmanas makten över resurser för utbildningsväsendets forskning och förvaltning. Om den medicinska forskningen – som i fallet med hjärnforskning som vi berör nedan – tränger in på kulturpolitikens fält utmanas på motsvarande sätt makten över kulturpolitikens resurser.

I annat sammanhang har detta beskrivits som att det föreligger områden där det skett en ”maktintegration”. Enskilda aktörer inom fältet har inte ensamma någon monopolmakt. Men tillsammans har deras makt integrerats och tillsammans dominerar de det etablerade politikområdet. Vi kan se detta inom det område som vi själva utreder. Redan kulturpolitikens bestämning av kulturbegreppet är därvidlag intressant. Den ”kultur” som kulturpolitiken omfattar är framför allt den verksamhet som bedrivs av de inom området etablerade verksamheterna (jfr kapitel 8). Kommersiell kultur är ofta inte alls kultur i kulturpolitikens mening. Undervisningen i skolan omfattas inte alltid av kulturpolitikens kulturbegrepp. Medierna, med dess helt avgörande betydelse för spridning av kultur, är inte heller de alltid kultur i kulturpolitikens mening.

Det som nu har sagts om andra politikområdens betydelse ansluter också till slutsatserna i Myndigheten för kulturanalys nyligen

[6] *Maktutredningen: Slutrapport* (NOU 1982:3).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

publicerade rapport om breddat deltagande.[7] I rapporten identifierar myndigheten förslag till åtgärder inom ramen för den nationella kulturpolitiken som är ägnade att bredda deltagandet men talar även om samverkan mellan kulturpolitiken och andra politikområden och om skillnader kopplade till socioekonomiska och demografiska faktorer som inte i första hand utjämnas genom kulturpolitiska åtgärder. De kräver åtgärder inom bland annat utbildningspolitiken. Myndigheten understryker särskilt betydelsen av att prioritera barn och unga i samverkan mellan politikområden. Man exemplifierar med det nationella stödet till kulturskolan.

Det är också delvis det nu förda resonemanget som lett oss fram till den tidigare diskuterade slutsatsen att kommunerna bör tillmätas en mycket stor betydelse i den framtida kulturpolitiken. Det är ofta i kommunerna som den breda samhällsverksamheten finns och där det är nära mellan politik och människors vardag. Det är därmed även i verksamheten på kommunal nivå som förutsättningarna är särskilt goda för att kulturen ska kunna befrukta annan samhällelig verksamhet.

10.2 Gestaltad livsmiljö

Förslag: Se över de så kallade skönhetsparagraferna i plan- och bygglagen för att tydliggöra värdet av estetiska perspektiv i stadsplaneringen. I sammanhanget bör även regleringen av den så kallade enprocentsregeln uppmärksammas och det bör belysas hur användandet av kommunala arkitekturpolicies kan främjas.

Ett första politikområde som aktualiseras genom det perspektiv på delaktighet vi nu har beskrivit är politikområdet gestaltad livsmiljö. I de omfattande kontakter vi har haft med kulturaktörer har återkommande förslaget rests att samverkan mellan stat, region och kommun också ska fokusera mer på gestaltad livsmiljö. Inte minst har kommunala företrädare uttryckt denna uppfattning, och området behandlas även ofta i de befintliga regionala kulturplanerna.

Som vi diskuterat i kapitel 8 är en central fråga för samhällets kulturella utveckling hur den byggda miljön utvecklas och vad mor-

[7] Myndigheten för kulturanalys, *Att bredda deltagandet i kulturlivet: Hinder och möjligheter* (2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

gondagens stad kommer att rymma för verksamheter. Är det service- och förströelsestaden som följer i den avtynande handelsstadens spår? Eller är det en allmän nedgång för de täta stadskärnorna som ligger i korten. Alldeles uppenbart finns det en möjlighet att låta kultur i kombination med nöje och förströelse spela en ännu större roll för stadslivet än vad de gör i dag. Men lika lite som stadsutvecklingen är oberoende av politiken kan politiken ensam styra stadsutvecklingen.

Det är svårt att i dag ge svaret på frågan vari en livskraftig stadsutveckling i morgon kommer att bestå. Men samtidigt är det en nyckelfråga för kultursamhället vad som händer med våra städer. Strävan efter miljömässig hållbarhet i snäv mening ger inte ensamt svaret. Det är viktigt att förstå vad som krävs för att uppnå även social och ekonomisk hållbarhet vid den fortgående samhällsomvandlingen. De kulturella aspekterna på stadsbyggandet är därvidlag en nyckelfaktor.

En fråga, som har direkt samband med kulturella perspektiv på samhällsbyggnadsprocessen är i vilken utsträckning nya och upprustade områden ger goda förutsättningar för ett fungerande socialt liv. Till synes skulle kulturella och sociala aspekter på samhällsbyggandet inte ha mycket med varandra att göra. Men det är rimligen en felsyn. Att det finns ett samband mellan kulturella och sociala värden i byggandet av våra samhällen är uppenbart. Samtidigt är detta samband generellt sett svårutrett och svårdefinierat.

Under lång tid, och av olika skäl, har det moderna samhällsbyggandet vilat på specialisering och funktionsfördelning: boendet för sig och arbetsplatserna för sig. Handeln har samlats i helt kommersialiserade egna centrumbildningar. De ”sociala rummen” har, med viss tillspetsning, begränsats till lekplatser för de minsta barnen. Denna typ av storskalig och rationalistisk planering har gett upphov till en rad väl kända problematiska effekter, och har senare även kommit att skarpt kritiseras samtidigt som den täta och funktionsblandade staden åter uppvärderats.

Till grund för modernismen i stadsplanering och byggande, som i sig var ett mycket starkt kulturellt uttryck, fanns dock en påtaglig social vision som är viktig att bevara.

> Men vilka sociala visioner, vilken ideologi eller arkitekturpolitik ligger till grund för dagens byggande och stadsplanering? Stadsbyggande har sedan 1930-talet kraftigt professionaliserats och byråkratiserats, medan de sociala visionerna på detta område tycks ha försvunnit in i dimman. Experter kan tala hur länge som helst om ekonomi, effektivitet, rationalitet, förtätning och hållbarhet, utan att någonsin behöva redovisa de

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ideologiska och politiska synsätt som ligger till grund för hur de vill bygga och stadsplanera.[8]

Det som var medvetet ideologiskt grundat vid funktionalismens genombrott i stadsplanering och byggnadsutformning har i alltför stor utsträckning reducerats till teknokrati och snäv ekonomisering ett halvsekel senare. Till detta kommer den avgörande förändring som har inträffat sedan 1930-talet i och med privatbilismens totala genomslag i samhället samt den stora befolkningstillväxten som skapat stort behov av nya bostäder.

Under senare år har hållbarhet utvecklats som bärande tanke för samhällsbyggandet. Klimatfrågan, och därmed frågan om hushållningen med naturresurser, har kommit att spela en roll av ny karaktär i politiken. Vi kan inte tillåta oss suboptimeringar i politiken. Allt måste inte bara sättas in i utan också underordnas ett klimat- och hållbarhetsperspektiv. Agenda 2030 blir därmed vägledande för all svensk politik. Särskilt påtagligt blir detta på politikområdet gestaltad livsmiljö. Men hållbarheten blir knappast hållbar om inte den stad vi bygger i dag uppvisar bestående kvaliteter i såväl stadsplanering som byggnadsutformning. Till det kommer också konsten. Som beskrivits i kapitel 8 är det närmast självklart att den byggda miljön är det kulturuttryck som människor oftast möter. Det gäller den byggda miljön som sådan. Men det gäller också konsten i den byggda miljön. Staden är både kultur i sig och rum för kultur. Den väl planerade staden rymmer en myckenhet av konst men också naturliga scener för konst, det vill säga teater, musik och andra sceniska framträdanden.

Politik för gestaltad livsmiljö

Flera av de centrala framtidsfrågor som berörs ovan behandlas i dag inom ramen för det politikområde som benämns gestaltad livsmiljö. Med gestaltad livsmiljö avses flera saker. Områdets beskrivning lanserades 2015 av en statlig utredning i ett betänkande med samma namn som fick stort genomslag.[9] I en efterföljande proposition bekräftades statsmakternas strävan att definiera ett nytt politikområde

[8] Lars O Ericsson, ”Arkitektur är frusen ideologi”, *Svenska Dagbladet*, 26 januari 2010.
[9] *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design* (SOU 2015:88).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

för det som tidigare sammanfattats genom begreppen ”arkitektur, formgivning och design”. [10]

I propositionen om gestaltad livsmiljö från 2018 betonades särskilt detta områdes betydelse för människors livskvalitet: ”Väl gestaltade och funktionella livsmiljöer, med framträdande estetiska och konstnärliga värden och beständiga material, ökar trivseln och därmed människors livskvalitet. Livsmiljön, och särskilt boendet, har en grundläggande betydelse för människors hälsa och välbefinnande.”[11] Nya mål för arkitektur, form och design presenterades också i propositionen:

> Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Det ska uppnås genom att:
>
> – hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
>
> – kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids,
>
> – det offentliga agerar förebildligt,
>
> – estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas,
>
> – miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla, och
>
> – samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Såväl i utredningen som i propositionen om gestaltad livsmiljö talas om arkitektur, form och design. Det sägs inte att arkitektur endast skulle avse utformningen av enskilda byggnader eller byggnadskomplex. Tvärtom talas ju just om livsmiljö vilket för tankarna också till det större sammanhang i vilket den enskilda byggnaden ingår. Samtidigt syftar många av formuleringarna alldeles uppenbart på arkitektur i snävare mening, det vill säga på utformning av enskilda byggnader. I sin uppföljningsrapport från 2020 säger Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) utifrån sitt bredare kulturbegrepp:

> [Gestaltad livsmiljö] omfattar förutom arkitektur, form och design även stadsbyggnad, konst och kulturmiljö. Det utgår från en helhetssyn på formandet av människans hela livsmiljö, där gestaltning är ett sammanhållet område som inbegriper samtliga ovan nämnda perspektiv och för

[10] *Politik för gestaltad livsmiljö* (prop. 2017/18:110). För den tidigare politiken se t.ex. handlingsprogrammet *Framtidsformer* (prop. 1997/98:117).
[11] *Politik för gestaltad livsmiljö* (prop. 2017/18:110), s. 17.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

> vilket människan är utgångspunkten. Utformningen av livsmiljön ska ske med hänsyn till historiska sammanhang och sociala värden samt i relation till människans möjligheter, behov och preferenser.[12]

När vi i det följande talar om gestaltad livsmiljö och arkitektur syftar vi alltså, i linje med detta, såväl på utformningen av byggnader som på planeringen av det större område eller sammanhang i vilket de enskilda byggnaderna ingår, det vill säga på stadsbyggande i vid mening. Med stadsbyggande syftar vi generellt på byggda miljöer oberoende av storleken på ”staden”: det må vara de stora städerna i landets mest urbana delar eller de små samhällena i landets glesa delar. Det är ju inte minst den ”gestaltade livsmiljön” som de små samhällena och byarna på landet kan erbjuda som är så attraktiv för urbana människor i det efterindustriella samhället. Därtill inbegrips i gestaltad livsmiljö också offentlig konst och andra gestaltningselement som den enskilde möter i det offentliga rummet.

Statens roll

Det har utvecklats ett allt tätare samarbete mellan statliga myndigheter på området gestaltad livsmiljö. Regeringen har gett Boverket ett samlat ansvar för samordning, kompetensstöd och främjande insatser till offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå i frågor om arkitektur och gestaltad livsmiljö. En tjänst som riksarkitekt har inrättats inom Boverket. Riksarkitekten har ett uttalat ansvar för samverkan med ArkDes, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd. ArkDes har ett så kallat mötesplatsuppdrag när det gäller bland annat arkitektur vilket inte minst riktas mot regioner och kommuner. ArkDes har därtill ett allmänt uppföljningsansvar. Rådet för hållbara städer inrättades 2017 och leds av riksarkitekten. Genom det samverkar 14 myndigheter och fokus är på hållbar stadsutveckling. Vid sidan av svenska initiativ utvecklas också en politik för gestaltad livsmiljö på europeisk nivå. Projektet New European Bauhaus är ett potentiellt mycket viktigt initiativ.

Ur vår synvinkel är en central fråga hur detta samarbete på nationell nivå och all den kunskap som där utvecklas når ut till framför allt de kommuner som faktiskt råder över planläggning och bygg-

[12] ArkDes, *Med människan i fokus: En uppföljning av Politik för gestaltad livsmiljö 2020 och medskick inför framtida arbete* (2020).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ande. Även om mycket viktigt sägs och görs i de omfattande nätverk som byggts upp är det många gånger svårt för särskilt mindre kommuner att kunna ta del av detta och integrera kunskaperna i de faktiska planprocesserna. Vidare är det ett faktum att även flera regioner efterfrågar förhållningssätt och inspiration när det gäller arbetet med gestaltningsfrågor.[13] Om gestaltad livsmiljö på allvar kan inkluderas i kultursamverkansmodellen i enlighet med våra förslag kan det vara ett sätt att sluta gapet mellan staten, regionerna och kommunerna, men mer behöver också göras framöver.

Plan- och bygglagen

Hur kan då kulturella värden i samhällsplaneringen ytterligare främjas? Väsentligen handlar det om åtgärder som faller utanför det uppdrag som denna utredning har givits. I första hand bör förändringar ske av de regler som finns för samhällsplanering och byggande, framför allt i plan- och bygglagen (2010:900 [PBL]) men också miljöbalken (1998:808). De hänsynsregler i PBL som direkt styr markplanering och byggande bör, enligt vår mening, utredas med sikte på att kulturella aspekter ska tillmätas större vikt.

Genom riksdagsbeslut 1998 ändrades PBL, väglagen (1971:948) och lagen (1995:1649) om byggande av järnväg. I alla tre lagarna infördes bestämmelser om estetisk hänsyn, uttryckt på lite olika sätt. Regeringens ändringsförslag utgjorde en del av det ”handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design” som redovisades för riksdagen genom propositionen.[14] Kravet på en ”estetiskt tilltalande” utformning fördes in i såväl 2 kap. som 3 kap. PBL och kom därmed att gälla såväl vid planläggning som vid utformningen av byggnader.

När 1987 års plan- och bygglag 2010 ersattes av en ny plan- och bygglag hade de regler tagits bort som uttryckligen talat om ”estetik” när det gällt utformningen av enskilda byggnader och som hade införts lite mer än tio år tidigare. I den allmänna motiveringen förordades att begreppet ”estetiskt tilltalande” skulle utmönstras ur lagen:

> För att ge stöd för mer sakligt underbyggda bedömningar bör uttrycket ”estetiskt tilltalande” inte användas i lagtexten. I stället bör bestämmelserna utformas så att de olika komponenter som är väsentliga för

[13] Boverket, *Arkitektur och gestaltad livsmiljö: Sammanfattning av Boverkets arbete 2018–2020* (2020), s. 42.
[14] *Framtidsformer* (prop. 1997/98:117).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

> bedömningen uttryckligen framgår. Av bestämmelserna bör alltså framgå att byggnader ska ha en god form-, färg- och materialverkan. Regeringen bör få meddela föreskrifter om att detta också ska gälla för andra anläggningar än byggnader samt för skyltar och ljusanordningar.[15]

Utredningen om gestaltad livsmiljö behandlade 2015 tämligen ingående frågan om ”skönhetsparagraferna” i PBL. Med hänvisning till att en ny plan- och bygglag relativt nyligen utretts och beslutats stannade utredningen för att inte föreslå några ändringar. Men utredningen förordade ett myndighetsuppdrag bestående i att ”samlat följa upp de ändringar i den aktuella lagstiftningen som trädde i kraft 1999 och som sedan förändrats vid översyn av respektive sektorslagstiftning”.[16] I den efterföljande propositionen om gestaltad livsmiljö lämnade regeringen inte heller något förslag till förändringar av PBL.

Alldeles uppenbart råder både oklarhet och brist på konsistens när det gäller styrningen av planering och byggande.[17] Regeringen och riksdagen visar stor försiktighet med att utfärda nya föreskrifter som binder kommunernas verksamhet och som därmed skulle kunna medföra ökade kostnader. Samtidigt är frågor om byggande och planering till sin natur tvärsektoriella. I den nämnda propositionen illustreras detta väl av genomgången av den mångfald av lagar, förordningar och föreskrifter som styr beslut om markanvändning. Propositionen redovisar också de nationellt och internationellt beslutade mål som är av betydelse i sammanhanget. Sammantaget är det, enligt propositionens redovisning, ett 20-tal regelkomplex som aktualiseras vid beslut om markanvändning och byggande.

Två delvis sammanhängande tendenser är tydliga. Regering och riksdag undviker att styra genom lag. I stället väljer man en formellt mjukare målstyrning. Men i och med att målstyrningen just är mjukare blir olika konflikter inte lika tydliga och ej heller hanterade. Vi får en mångfald av dåligt samordnade mål; varje sektor och varje intressentområde formulerar sina mål. Därmed uppstår oklarhet om vad som gäller, om nu alls något gäller.

En bieffekt av oklarheten är ansträngningarna att samordna på central statlig nivå blir omfattande och resurskrävande. Kommunerna, som har ansvaret för de faktiska besluten om planering och

[15] *En enklare plan- och bygglag* (prop. 2009/10:170), s. 258.
[16] *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design* (SOU 2015:88), s. 23.
[17] Se t.ex. framställningen i *Politik för gestaltad livsmiljö* (prop. 2017/18:110), s. 10–16.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

byggande, kan fascinerade iaktta det statliga samordningsspelet som inte alltid når den samhällsnivå där verksamheten bedrivs.

Det finns skäl att ånyo utreda de regler i PBL som anger vilka intressen som ska vara bestämmande för beslut om markanvändning och byggande. Det som nu sagts har också sagts av Boverket, om än uttryckt lite mer återhållsamt:

> Boverket har, tillsammans med RAÄ, ArkDes och Statens konstråd, tidigare lyft att planinstrument enligt PBL behöver stärkas vad gäller gestaltningsfrågorna. Stödet för att arbeta med frågor kopplade till gestaltning av rumsliga samband och gestaltning av miljöer i sin helhet inte är tydliga i PBL. Berörda myndigheter bör tillsammans belysa och tydliggöra kopplingen mellan PBL och en helhetssyn i gestaltning av offentliga miljöer, hur offentliga miljöer kan regleras juridiskt och vilken roll de spelar för hållbar utveckling. De brister som kartläggs bör därefter åtgärdas.[18]

Andra frågor att beakta vid en översyn

Utöver de nämnda bestämmelserna i PBL finns även två andra frågor som borde ses över samtidigt. Det handlar dels om den så kallade enprocentregeln, dels om kommunernas arbete med policyer för arkitektur.

Den nuvarande målstyrningen på kulturområdet bygger på att nationellt fastlagda mål i princip styr staten, påverkar kommunerna och inspirerar samhället i stort. Ett mycket viktigt inslag i denna styrning, och ett inslag som inte avses vara särskilt mjukt, är enprocentsregeln. Enprocentsregeln är en finansieringsmodell för offentlig konst som innebär att en procent av budgeten ska avsättas för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad. Trots att regelns betydelse för statliga myndigheter och förvaltningar som bygger om, till och nytt (återigen) slogs fast i propositionen om gestaltad livsmiljö 2018 är den inte bindande och dess styrande verkan ska inte överskattas.[19] Endast 41 procent av kommunerna och 55 procent av regionerna tillämpar enprocentsregeln. Flera statliga myndigheter och bolag följer heller inte enprocentsregeln.[20]

[18] Boverket, *Arkitektur och gestaltad livsmiljö*, s. 41.
[19] *Politik för gestaltad livsmiljö* (prop. 2017/18:110), s. 42–44.
[20] ”Se artikeln ”Staten och enprocentsregeln – en lång historia” på https://statenskonstrad.se (senast kontrollerad den 1 juni 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

En av de mer betydelsefulla kulturpolitiska insatserna staten skulle kunna göra vore att sätta större press på att enprocentsregeln verkligen följs. Hur detta bäst skulle kunna göras, om det är via nya uppdrag till de statliga myndigheterna eller tydligare riktlinjer i andra regelverk, bör ses över i samband med att de tidigare nämnda bestämmelserna i PBL utreds.

Detsamma gäller även ytterligare en fråga av stor betydelse för kvaliteten i stadsbyggandet, nämligen användandet av arkitekturpolicyer i kommunerna. En sak är regler och målformuleringar som anger de värden som ska läggas till grund för markanvändning och byggande, till exempel i PBL. En annan sak är allt det som hänger samman med själva beslutsprocesserna. Mycket positivt är att allt fler kommuner beslutar olika typer av arkitekturpolicyer. De får en helt annan ställning och genomslagskraft än när staten lägger fast mål och policyer. Kommunerna utfärdar riktlinjer för sin egen verksamhet. Staten utfärdar riktlinjer för någon annans verksamhet.

Organisationen Sveriges arkitekter har formulerat ett slags normalmodell för arbetet med en kommunal arkitekturpolicy som väl illustrerar hur man mycket verksamhetsnära kan tänka:

- Ta fram policyn i en öppen process.
- Förankra policyn brett.
- Gör den förvaltningsövergripande och ge den politisk tyngd.
- Gör policyn angelägen och användbar.
- Skapa en tillgång – inte en börda.
- ”Lagom” nivå på konkretioner.
- Utforma policyn som ett dialogverktyg.
- Använd pedagogiska numerärer (till exempel tio stadsbyggnadsprinciper, nio teser, sju kvalitetsbegrepp).
- Håll dokumentet levande.
- Tänk ”processverktyg” – inte ”slutprodukt”.
- Följ upp det som byggts mot policyn.
- Säkerställ arkitektkompetensen i kommunen.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

- Ge tydligt mandat och nyckelroll till stadsarkitekt eller annan kommunarkitekt.[21]

Hur styrdokument av det här slaget skulle kunna öka i användning på kommunal nivå bör, enligt vår bedömning, vara en prioriterad fråga att belysa vid en större översyn av regelsystemet med sikte på att främja en kvalitativ arkitektur och gestaltning. I sammanhanget kan det särskilt övervägas om reglerna i PBL om till exempel översiktsplanering främjar strategiskt arbete med arkitektur och gestaltningsfrågor.

En speciell fråga i sammanhanget rör avgränsningen av ”arkitektur” och ”gestaltad livsmiljö”. Vi har tidigare betonat den mycket stora betydelse som offentlig konst har i sammanhanget. Det finns exempel på arkitekturpolicies där konsten har försvunnit i beslutsprocessen och policydokumenten därmed kommit att begränsas till arkitektur i snäv mening,

10.3 Kulturinstitutionen skolan

Bedömning: Det är avgörande att det offentliga skolsystemet kan ge alla elever, oavsett bakgrund, en kvalificerad kulturell orientering. De estetiska ämnena bör i grundskolan och gymnasiet tillmätas större vikt.

Om staden, det offentliga rummet, är platsen för alls våra dagliga kulturmöten är skolan tveklöst vår största och, i ett utvecklingsperspektiv, viktigaste kulturinstitution. Samtidigt erkänns inte detta fullt ut varken i kultur- eller skolpolitiken. Vi har under ett antal år haft en delvis ensidig fokusering på naturvetenskap och matematik samt i viss mån språk i den svenska skoldebatten. Det kan förefalla rationellt att satsa på matematik och naturvetenskap om Sverige ska kunna hävda sig i en ständigt allt starkare konkurrens mellan världens olika industrinationer. Men vi får inte nödvändigtvis fler kvalificerade civilingenjörer därför att vi tvingar alla att läsa mer fysik och matematik. Fokuseringen på naturvetenskapliga ämnen riskerar att bli till ett slags besvärjelse: förenklad, för ensidig och för perspektivlös.

[21] Sveriges Arkitekter, *Kommunernas arkitekturpolicyer – en uppföljande kartläggning 2021* (2021).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Intressant är utvecklingen inom hjärnforskningen. Inte minst i Sverige bedrivs viktig forskning om kulturella aktiviteter som musik, läsning eller dans och deras effekter på hjärnan. Vid ett nystartat centrum vid Karolinska institutet och Kungliga tekniska högskolan – Centrum för kultur, kognition och hälsa – studeras bland annat hur hjärnan förändras hos den som lyssnar på musik eller som själv spelar musik. Trots att forskningsfältet är förhållandevis nytt kan nog redan nu sägas att det finns ett positivt samband. Musik och dans främjar även inlärningen av till exempel matematik.

I sina Pisa-mätningar har OECD identifierat ett antal strategiskt viktiga utvecklingsområden. Dessa utvecklas i program och utvärderas i mätningarna. År 2021 låg fokus på kreativt tänkande. I programmet för detta slår OECD fast att i takt med utvecklingen av, inte minst, artificiell intelligens och de konsekvenser det har för människors förmågor att navigera i etiska frågor kommer förmågan till kreativt och kritisk tänkande att vara central. Fyra kompetenser skulle särskilt utvärderas i Pisa-undersökningen 2021: uttrycksförmåga i skrift, uttrycksförmåga i form, social problemlösning och naturvetenskaplig problemlösning. I andra sammanhang lyftes även förmågan att se saker från olika perspektiv fram som viktig.

Alla dessa förmågor utvecklas bland annat i de estetiska ämnen som i den svenska skolan under lång tid nedprioriterats. I underlaget till Pisa 2022, som bland annat starkt betonar kreativitetens betydelse för all inlärning, säger också OECD följande:

> Kreativt uttryck består av både verbala och icke-verbala former av kreativt engagemang, i de fall där individer kommunicerar sin inre värld och fantasi till andra. Med verbala uttryck avses användningen av språk, inklusive både skriftlig och muntlig kommunikation. Icke-verbala uttryck omfattar inte bara teckning, målning, modellering och musikaliska uttryck, utan även uttryck genom rörelse och andra framträdanden, till exempel dans och drama.[22]

Även i Myndigheten för kulturanalys rapporter är skolans betydelse för delaktighet ett återkommande tema. Bland annat framhåller man att kunskapen om skolans roll i kultursamhället bör fördjupas:

> I Kulturanalys olika rapporter om kulturvanor framstår utbildningens roll som central. Vi vill särskilt lyfta fram utbildningens betydelse för lika möjligheter att delta i kulturlivet. Därför efterlyser Kulturanalys en

[22] OECD, ”Framework for the Assessment of Creative Thinking in PISA 2021: Third Draft” (april 2019).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

> samlad bild och diskussion av vilken roll som skolan och utbildningen har för allas möjlighet att delta i kulturlivet. En sådan diskussion bör inte bara belysa utbildningens roll i ett socioekonomiskt sammanhang, utan också skolans innehåll, till exempel när det gäller de estetiska och samhällsorienterande ämnena, läsförståelsens utveckling, segregation och selektionseffekter i rekrytering till konstnärliga utbildningar.[23]

Myndigheten säger också mycket konkret att man ännu en gång bör se över möjligheterna att förstärka ställningen för estetiska ämnen i grundskolan och i gymnasiet.

För att ta ett exempel. I våra kontakter med musikens institutioner, såväl på nationell som regional nivå, formuleras något som närmaste kan karaktäriseras som ett samlat nödrop när det gäller skolan och musiken, framför allt den klassiska musiken. Och det gäller hela skolsystemet, dessutom i vid mening. Barn övas inte i sång i förskolan. Förskollärarna saknar inte sällan utbildning och förmåga att sjunga med barnen. Musikämnet har trängts tillbaka i grundskolan. Även här handlar det om lärarutbildningen. Och de estetiska ämnena är inte längre obligatoriska i gymnasieskolan. Det svenska musikundret är statt i avveckling. Orkestrarna kan inte längre rekrytera tillräckligt välutbildade musiker.

När diskussion förs om de estetiska ämnena avses regelmässigt bild, musik och slöjd, vilka förstås är helt centrala. Men i ett kulturperspektiv är det samtidigt viktigt att se läsandet och skrivandet som en del av skolans kulturuppdrag. Inte minst viktigt är detta i en tid när läsandets, men kanske än mer skrivandets, villkor förändras så fundamentalt i samhället. Barn och unga människor läser mycket, men läser i allt mindre utsträckning långa texter. De skriver kanske mer än vad barn och unga människor någonsin har gjort men i format och former som är helt andra än det längre och strukturerade, ofta ”litterära”, skrivande som tidigare dominerat i skolan. Samtidigt är just det senare omvittnat viktigt för såväl inlevelseförmåga som analytiskt tänkande och förmågan att förhålla sig till mer komplexa resonemang.

Överhuvudtaget finns anledning att uppmärksamma både det instrumentella och det litterära läsandet och skrivandet. Visst är det av fundamental betydelse i vårt moderna samhälle att unga människor tillägnar sig förmågan att läsa och skriva redogörande och argumenterande texter, men omfattande forskning finns också som

[23] Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys 2019: En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen* (2019), s. 86.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

belyser det kulturella värdet hos mer litterärt inriktat läsande och skrivande.[24] I sin doktorsavhandling sammanfattar litteraturvetaren Olle Nordberg: ”Litteraturläsning för internetgenerationens gymnasister kan vara en tillflyktsort och ett sätt att koppla av från det uppkopplade. Men det kan uppenbarligen vara någonting mer än så enligt ungdomarna själva. I den skönlitterära läsupplevelsen kan tanken finna ett alldeles speciellt rum för både avkoppling och analys.”[25]

När man talar om vikten av läsning i skolan är det till att börja med självklart att lärarnas kompetens, och inte minst deras egna läsvanor, spelar en mycket viktig roll för vilken kulturell orientering och bildning de kan ge eleverna. Men lärarnas roll blir så mycket enklare att spela om den dessutom kan utvecklas tillsammans med skolbibliotekarier och med tillgång till välutrustade skolbibliotek. Skolbiblioteken, bemannade med välutbildade bibliotekarier, har en avgörande betydelse för alla barns och ungdomars tillgång till litteratur och därmed för skolans förmåga att fullgöra sitt kultur- och bildningsuppdrag. Samtidigt som bokförsäljningen generellt, och inte minst försäljningen av barn- och ungdomsböcker, uppvisar en förvånande styrka vet vi att bokinköp och läsning varierar starkt beroende på sociala faktorer. Alldeles uppenbart är skolbibliotekens kompensatoriska roll viktig.

Egen skapande verksamhet och bildning

Vi har tidigare diskuterat kulturpolitikens avgränsningar (se kapitel 8). En viktig avgränsning rör den mellan kulturellt skapande i ett samhälleligt sammanhang och människors skapande för mer eller mindre egen skull. Vi är väl medvetna om att denna gränslinje, i likhet med praktiskt taget alla andra gränslinjer när det gäller politik och samhällsfrågor, kommer att vara diffus och riskera att bli i viss mån godtycklig. Hur ska den inordnas som någon gång i månaden sjunger i en kyrkokör vid högmässor som besöks av något tiotal gudstjänstbesökare? Är det framför allt eget skapande eller är det verksamhet riktad till en publik?

[24] För referenser se t.ex. Olle Nordberg, ”Aristoteles, Nussbaum och de 426 högstadieeleverna – Empiriska perspektiv på teorier om fiktionsläsningens demokratiska potential i en globaliserad värld”, i Pia Nygård Larsson, Cecilia Olsson Jers & Magnus Persson, red., *Didaktiska perspektiv på språk och litteratur i en globaliserad värld* (Malmö universitet, 2022).
[25] Olle Nordberg, *Avkoppling och analys: Empiriska perspektiv på läsarattityder och litterär kompetens hos svenska 18-åringar* (Uppsala universitet, 2017).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Oavsett hur dylika gränsdragningsfrågor besvaras är ett konstaterande fundamentalt: skolan och utbildningen är även i detta sammanhang av avgörande betydelse. Under hela vårt utredningsarbete har kulturskolan funnits med som ett tema: Hur bidrar kulturpolitiken till att säkra kulturskolans verksamhet? Hur kan kommuner samverka för att kunna erbjuda ett så brett utbud som möjligt genom kulturskolan? Vad innebär det på kort sikt för kulturskolan att den kommunala ekonomin befinner sig under press? Frågorna om kulturskolan är viktiga. Men även om dessa frågor besvaras finns fortfarande andra och mer generella frågor om grundskolan och gymnasiet i stort sett obesvarade. Vi har tidigare berört betydelsen av de estetiska ämnena. Men en mer fundamental fråga rör synen på människan som en skapande varelse: hur väcks intresset för eget skapande?

Var och en som följt små barns utveckling vet att det finns en alldeles uppenbar lust till eget skapande hos det lilla barnet. Eller kanske mer exakt uttryck: att det egna skapandet är en del av barnets naturbestämda utvecklingsprocess. Frågan för kulturpolitiken blir då: hur tas viljan till skapande till vara? Hur utvecklas den genom skolgången, från förskola ända fram till gymnasieskola och högre utbildning. En funktion för skolan är att socialisera och – med en inte alltför attraktiv term – disciplinera barn och ungdomar. Men hur kan detta ske samtidigt som den skapande lusten bevaras och utvecklas. På samma sätt som de estetiska ämnenas roll för annat lärande har underskattats har nog skolans roll för att bädda för eget skapande också underskattats.

Vi vill med detta understryka att utbildningen har en alldeles särskild funktion – hela utbildningen från förskola och ända upp till universitet och högskola – som består i att bidra till en kvalificerad kulturell orientering. Och det handlar då inte om orientering i en allmän eller ytlig mening utan om en generell orientering för den enskildes hela livsinriktning. Visst kan eget skapandet utvecklas från ett slags tabula rasa-tillstånd. Men för de allra flesta av oss gäller inte det. Vi är beroende av kunskaper, erfarenheter och impulser som förmedlas av hem, skola eller på annat sätt. För unga människor med stark social och ekonomisk bakgrund ges detta stöd för den kulturella orienteringen rätt ofta genom hemmets försorg. Men menar man allvar med skolans utjämnande och kompensatoriska roll räcker inte detta. Hur ska barnet kunna få tanken att börja spela ett instrument om det aldrig fått pröva på?

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Det som sagts nu gäller också den viktiga delen av utbildningen som består i att skapa förutsättningar för bildning. Förvisso kan det diskuteras om bildning hör till skolans estetiska register. Men det kan knappast ifrågasättas att bildningen – både i mer traditionell och begränsad mening och i en lite vidare modern mening – är en viktig del av kulturen. Återigen gäller att en skola som inte på ett alldeles grundläggande sätt kompenserar för bristande jämlikhet i ekonomiska och sociala förutsättningar knappast ger det bidrag som kan förväntas av den till byggandet av morgondagens samhälle.

Kulturell orientering och bildning kräver också rätt resurser och förhållningssätt på andra nivåer i utbildningssystemet. Inte minst vill vi framhålla den betydelse folkbildningen och folkhögskolorna har för kultursamhället som helhet.[26] Det är ofta där människor får möta nya kulturuttryck och där de kan vidareutveckla sitt eget skapande. Folkhögskolorna har en särskilt viktig roll på flera områden, till exempel för musikundervisningen.

Universitet och högskolor har, å sin sida, en given betydelse för kulturens utveckling i den betydelse som diskuteras här. Inte minst gäller detta förstås klassiska bildningsämnen på det humanistiska fältet som konsthistoria, musikvetenskap, språk, filosofi och historia. Men flera av våra högskolor har även gjort kulturen till en integrerad del av utbildningar som i övrigt inte alls är orienterade mot kultur.

Diskussioner har förts om att inlemma något slags ”bildningsår” eller ”bildningstermin” inriktad mot humaniora i utbildningar med annan specialinriktning. Vid till exempel Södertörns högskola och Göteborgs universitet finns program benämnda ”Liberal Arts”. Programmets första termin i Göteborg kan fogas in som inslag i andra utbildningar. Universitetets egen beskrivning av programmet förtjänar att citeras.

> Liberal Arts är ett tvärvetenskapligt program med grunden i klassisk humaniora. Programmet utvecklar din förmåga till kritisk analys och syntes men stärker också förmågan att argumentera sakligt och rationellt i både tal och skrift. Klassiska språk – latin och antik grekiska – fyller en viktig funktion genom programmet. Språkstudierna är inte bara utvecklande och bildande i sig själva utan de bidrar även med viktiga

[26] Vi har emellertid valt att inte behandla dess frågor mer i detalj eftersom regeringen nyligen har tillsatt en särskild utredning om folkbildning och folkhögskolor (dir 2022:75). Vi har samrått med utredningen om våra övergripande slutsatser.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

insikter och erfarenheter av att arbeta med olika överföringar av tankar, idéer och estetiska ideal över århundradena.[27]

Detta är exempel på hur kultur och bildning kommit att uppvärderas inom den högre utbildningen, en utveckling som det finns goda skäl att stödja.

10.4 Kulturen och funktionshinderspolitiken

Förslag: Se över hur olika stöd- och regelsystem påverkar möjligheterna för personer med funktionshinder att vara verksamma som kulturskapare, även professionellt.

Under vårt utredningsarbete har vi kunnat konstatera vilka utomordentliga möjligheter kulturen erbjuder för att ge människor med funktionshinder ett värdigt liv. Det gäller bildkonst och dans men också scenkonst mer generellt. Samtidigt finns det anledning att anlägga ett ännu lite bredare perspektiv på förhållandet mellan funktionshinder och konstnärligt skapande. Alldeles uppenbart är det så att människor med olika typer av funktionshinder bidrar till bredden i konstnärliga uttryck. Under utredningsarbetets gång har vi sett flerfaldiga exempel på detta.

Kommunerna och regionerna ansvarar för en mycket stor del av den samlade samhällsverksamheten. Det innebär att det i stor utsträckning är kommuner och regioner som förfogar över instrumenten för att låta kulturen verka också inom funktionshinderspolitiken. Samtidigt är det staten som råder över regelsystem som ofta är bestämmande för om kulturen kan bli ett verksamt instrument. Kulturverksamhet som engagerar människor med funktionsnedsättning drivs i varierande former. Det ideella engagemanget är betydande. Samtidigt är verksamheten ofta så utvecklad att den med skäl kan beskrivas som professionell eller semiprofessionell. Det gäller konstnärer med funktionshinder. Men det gäller också instruktörer och verksamhetsledare. Olika försörjningssystem är dock inte anpassade till blandningen av ideellt och professionellt.

[27] Citat från: https://www.gu.se/studera/hitta-utbildning/liberal-arts-kandidatprogram-h1lib (senast kontrollerad den 1 juni 2023).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

För personer med funktionsnedsättning, särskilt för personer som får stöd med utgångspunkt i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), exempelvis personer med intellektuell funktionsnedsättning, är möjligheterna att finansiera eftergymnasiala studier begränsade. Det gäller högskola och yrkeshögskola, men också folkhögskola. Det finns inte heller ett sammanhängande regelverk för eftergymnasiala studier för personer med intellektuella funktionshinder som får ersättning via Försäkringskassans aktivitetsersättning eller sjukersättning.

En av de institutioner vi har träffat under utredningsarbetet, Konst och Kultur, beskriver situationen:

> För alla artister och kulturarbetare så utgår konstnärskapet från de förutsättningar man har fötts med och förvärvat över tid. En person med särskilda behov på grund av en funktionsnedsättning kan självklart exempelvis skapa stor danskonst på scen där funktionsnedsättningen kan vara en ”förutsättning” för framträdandet. Det gör inte att behoven av stöd vid exempelvis vardagen minskar. Dock finns risk att det kan ifrågasättas särskilt om man professionellt utövar sitt konstnärskap. Ytterligare problem uppstår om man vill turnera eller på annat sätt sprida sin konst utanför sin hemkommun. Exempelvis så kan assistanstimmar inte räcka till för att kunna få med sig assistentstödet under resor som kräver övernattning och som dessutom sker i annan kommun. Här kan också själva resan ställa till problem.
>
> Kulturarbetare är också ofta hänvisade till att frilansa. Ofta handlar det då om att bli egen företagare och då oftast och enklast att starta en enskild firma. Företagande handlar också om att kunna förverkliga en idé eller en dröm man har och som då också kan komma fler till nytta. Men personer med funktionsnedsättning har i dag små möjligheter att starta eget företag. Även om både viljan, kunskapen och idéerna finns, är risken stor att bli av med det stöd man har behov av eller att stödet inte är anpassat för eget företagande. Det kan exempelvis handla om basala behov som att få färdtjänst i samband med företagandet eller anpassning av arbetsplatsen.
>
> […] Det är också ofta svårt att få välja de hjälpmedel man själv anser passa de behov man har. Det ska inte avgöras vilka hjälpmedel man erbjuds utifrån vilken kommun eller region man bor i. Att dessutom åldern kan spela mer roll än behovet gör det inte bättre. Det finns exempel där ett hjälpmedel har tagits bort från en dag till nästa eftersom personen det gäller fyllt 18 år och därför flyttats från barnhabiliteringen till vuxenhabiliteringen, och att man därför som vuxen inte längre anses ha behov av just det hjälpmedlet eller där en flytt till en annan region på

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

grund av studier eller arbete inneburit att man tagits ifrån ett hjälpmedel man haft behov av och lärt sig använda på bästa sätt.[28]

Mot bakgrund av bland annat detta anser vi att det finns anledning att systematiskt gå igenom hur kollisionen mellan olika regelsystem ser ut och hur det påverkar möjligheterna att låta kultur bli ett än mer verksamt instrument i funktionshinderspolitiken. Till exempel behöver reglerna ses över för personer med behov av stöd för exempelvis boende. För den som läser en utbildning på annan ort än hemorten måste resorna till studieorten också kunna finansieras.

10.5 Andra frågor av betydelse

Utöver det som diskuterats ovan har vi under utredningstiden även mött en rad andra samhällsfrågor av stor betydelse för kultursamhällets utveckling. Vi har därmed skapat oss en bild av problem, men också möjligheter, som ligger utanför vårt eget utredningsuppdrag.

Kulturen och integrationspolitiken

Med beaktande av den politiska uppmärksamhet som riktats mot invandring och integration under senare år är det förvånande att kulturens koppling till integrationspolitiken tilldragit sig så begränsat intresse. Alldeles nyligen har dock den pågående statliga utredningen om förbättrad arbetsmarknadsetablering för utrikes födda kvinnor (Ju 2022:05) fått tilläggsdirektiv.[29] En snävt inriktad utredning om vissa arbetsmarknadsfrågor har därmed omvandlats till en bredare integrationspolitisk utredning.

I tilläggsdirektiven sägs bland annat att utredningen ska föreslå hur den generella styrningen av integrationspolitiken bör reformeras och även frågor med anknytning till kultur och kulturpolitik tas upp. Bland annat sägs att ”integrationen i arbets- och samhällslivet försvåras av bristande kunskaper i svenska språket”, vilket sägs leda till att utrikes födda i större utsträckning saknar egenmakt att styra över och förändra sina liv i Sverige. Det sägs att styrningen på detta politikområde tydligare behöver inkludera ”social, kulturell, ekonomisk,

[28] Mejl från Per Lodenius den 12 maj 2023 (dnr Komm2023/00392/Ku2022:04-1).
[29] ”Tilläggsdirektiv till Utredningen om en förbättrad arbetsmarknadsetablering för utrikes födda kvinnor (Ju 2022:05)” (dir. 2023:42).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

språklig samt demokratisk integration och anpassning". Enligt direktiven möjliggörs "den sociala och kulturella integrationen" till stor del genom "deltagande i civilsamhället, inklusive idrottsverksamhet, liksom i andra typer av sociala nätverk och gemenskaper, med närhet till majoritetssamhället".

Med andra ord förutsätts i dessa direktiv att kultur i allmän mening har en central roll i integrationspolitiken. Vi kan konstatera att vårt huvudspår i utredningsarbetet, ökad vikt vid kommunernas roll, gäller också kulturen i ett integrationspolitiskt perspektiv då mycket av den verksamhet som är av störst vikt i detta sammanhang bedrivs på kommunal nivå. Vi vill dock som medskick till utredningen även understryka det uppenbara förhållandet att många verksamheter inom det kulturpolitiska fältet på ett kraftfullt sätt kan bidra till integration och gemenskap om de lyckas locka människor med utländsk bakgrund att engagera sig. För detta behövs i vissa fall en bredare inriktning för verksamheten så att den speglar människors olika livsvillkor och erfarenheter, men framför allt behövs det en stark kulturell infrastruktur som verkligen kan erbjuda alla invånare i landet ett utbud av hög kvalitet. Dessutom som en fotnot: efter att ha träffat hundratals företrädare för svenskt kulturliv under utredningsarbetet kan vi konstatera att mycket återstår att göra när det gäller mångfalden i kulturens företrädarskap.

Kulturens finansiering

I vårt uppdrag har inte ingått att utreda frågor om kulturens finansiering. Vi kan dock inte undgå att konstatera hur irrationell diskussionen om kulturpolitiken riskerar att bli i och med att den inte kan föras utifrån allmängiltiga ekonomiska utgångspunkter. Politiken uppfattas bara ha en kostnadssida. Ett tydligt exempel är att det värde som Kungliga Operans verksamhet tillför Stockholm och Sverige riskerar att inte beaktas. Stockholmsoperan har under delar av 1900-talet varit en internationell spetsinstitution. Men hur har detta vägts in i en politik som riskerat medföra en omedelbar stängning av Stockholmsoperan?

Samma sak gäller den segdragna frågan om kulturens lokalkostnader i stort. I princip belastas kulturverksamheter med det som uppfattas vara marknadshyror eller kostnadshyror. Men marknads-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

värden på mark i Stockholms innerstad har i betydande utsträckning betingats just av den för Sverige unika koncentrationen av kulturinstitutioner. Tänk bort Thielska galleriet, Waldemarsudde, Skansen, Liljevalchs, Nordiska museet, Vasamuseet, Tekniska museet, Östasiatiska museet, Historiska museet, Dramaten, Musikaliska Akademien, Operan, Kulturhuset/Stadsteatern, Nationalmuseum, Moderna museet, Fotografiska museet, Stadsmuseet och alla mindre kulturinstitutioner i Stockholm. Ett sådant tankeexperiment visar att Stockholm i betydande utsträckning är ”Kulturstaden Stockholm”. Utan kulturen blir Stockholm en annan, och avsevärt mycket mindre attraktiv, stad. Mark- och fastighetsvärdena i Stockholm skulle vara betydligt lägre kulturinstitutionerna förutan. Kulturinstitutionerna bidrar med en kollektiv nytta som aldrig tillgodoräknas institutionerna. I stället belastas de med en kostnad för markutnyttjande som drivs upp av deras egen verksamhet.

Ett ytterligare exempel på ekonomisk felsyn är att de värden som kulturskolan bidragit till att skapa aldrig kommer kulturskolan till del. Vi riskerar att montera ned det svenska musikundret därför att vi saknar en rationell analys av den ekonomiska grundkalkyl som musikundret bygger på. Det som nu sagts om Stockholm och kulturskolan gäller naturligtvis i betydande utsträckning också andra städer i Sverige och andra utbildningsinstitutioner.

Vi har tidigare berört den generella frågan om kostnadsutvecklingen för tjänsteproduktion visavi kostnadsutvecklingen för varuproducerande verksamhet. Generella modeller för anslagsuppräkning tenderar att missgynna tjänsteproduktion, det som vanligtvis refereras till som Baumols sjuka (se kapitel 8). Genom den tekniska utvecklingen har detta fenomen i viss mån kunnat motverkas. Om man skulle godta att levande musik ersattes av medieförmedlad musik kan Baumols sjuka vändas i sin motsats – och har i viss mån gjort det. Men om ambitionen är att ge människor möjlighet att möta levande musik slår Baumols sjuka till med full kraft. När William Baumol först formulerade sin teori skedde detta i slutet av 1960-talet och med symfoniorkestern som exempel. Det går inte att öka produktiviteten genom att spela klassisk musik snabbare.

Om principen om generell uppräkning av olika anslag vidmakthålls oberoende av om det handlar om ”baumolverksamhet” eller annan verksamhet kommer gradvis anslagen till levande kultur att urholkas. Detta problem har vi också mött upprepade gånger i vårt

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

utredningsarbete. Utredningen har bedrivits under en speciell period. Pandemins effekter har inte klingat av fullt ut; samtidigt har den svenska ekonomin vänt ned, detta i kombination med en mycket stark uppgång i inflationstakt. Vi kan, utifrån alla de dialoger vi fört, också konstatera att en av de riktigt stora utmaningarna för framtida svenskt kulturliv rör finansieringen. Och detta är en mångfasetterad utmaning. Som Återstartsutredningen nyligen visat handlar det om institutionernas finansiering och om konstnärernas möjligheter att försörja sig.[30] Det handlar också om stöd till i grunden ideell verksamhet som är helt avgörande för att kulturens ekologiska system ska fungera.

Det finns därmed starka skäl att aktualisera ett antal frågor som handlar om kulturens finansiering. Under vårt utredningsarbete har vi i mött olika förhållningssätt när det gäller synen på finansiering. Å ena sidan efterlyses sammanhang, tydlighet och logik i finansieringen, det vill säga att det ska vara tydligt var varje verksamhet kan söka pengar och vad som inte hör dit. Å den andra har vi mött önskemål om större mångfald i finansieringen, inte minst för att ett nej inte alltid ska vara ett slutligt och samlat nej. Det senare, likväl som den rena bristen på offentliga resurser, pekar på behovet av att främja inflödet också av privat kapital i kultursektorn. Merparten av den verksamhet som omfattas av kultursamverkan är i dag starkt beroende av anslag från stat, region och kommun. Andelen anslagsfinansiering uppgår vanligen till i storleksordningen 75–90 procent av omsättningen.

Det finns all anledning att respektera att olika områden och olika inslag i politiken vart och ett har sin historia. Det är långtifrån alltid meningsfullt att försöka blottlägga och beskriva allmänna, underliggande principer. Men den splittrade bilden av förhållandet mellan offentlig och enskild finansiering av kultur borde kunna ge utgångspunkten för en konstruktiv prövning av hur politiken för finansieringen av kultur skulle kunna utvecklas med främsta syfte att mobilisera ökade resurser för kultur.

I den allmänna debatten har frågan om privat finansiering kommit att bli omdebatterad. Dels har det rent generellt handlat om fördelar och nackdelar med privat finansiering av kultur genom till exempel donationer. Dels har den politiska debatten mer specifikt handlat om entréavgifter för vuxna på statliga museer. Det som har

[30] *Från kris till kraft: Återstart för kulturen* (SOU 2021:77).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

varit politiskt kontroversiella frågor kommer dock rimligen, inte minst i takt med att det offentliga utrymmet för reformer på kulturområdet kan komma att krympa väsentligt under kommande år, att mer och mer bli pragmatiska frågor: vilka kompletterande finansieringsmöjligheter finns?

En utgångspunkt för fortsatta överväganden bör vara att privat kapital redan i dag spelar en mycket viktig roll i kulturlivet. De kulturella och kreativa branscherna – allt från bokbranschen till film- och musikbranschen – genererar stora intäkter och sysselsätter många kulturskapare (jfr kapitel 8). Under senare år har vi även sett etablerandet av ett antal nya kulturinstitutioner väsentligen på privat grund, bland dem: Bonniers konsthall, Artipelag, Sven Harrys Konstmuseum, Fotografiska och Vandalorum.[31] Till detta kommer att icke-offentlig finansiering har en betydande omfattning för många scenkonstinstitutioner som är av central betydelse för svenskt kulturliv: från Cirkus Cirkör till Cirkus på Djurgården i Stockholm. Detsamma gäller även de stora konsertarrangörerna som driver verksamhet på kommersiell grund.

Även för kulturverksamheter i den mindre skalan spelar både ideellt arbete och privata medel ofta en helt central roll. Det handlar om arbetslivsmuseer och hembygdsgårdar, men också om unga kulturuttryck som klubbar och gallerier. En speciell kategori av kulturinstitutioner utgörs av öppna konstnärshem och andra hem och byggnader förknippade med numera avlidna svenska kulturpersonligheter. I Sverige inlemmas dessa institutioner knappast alls i kulturpolitiken, till skillnad från vad som gäller i många andra kulturnationer.[32]

En fråga att särskilt överväga bör vara stiftelser för kulturella ändamål. Under lång tid har både Framtidens kultur och Sparbanksstiftelserna spelat en viktig roll för svenskt kulturliv. Av olika skäl gäller inte detta alls i samma utsträckning längre, även om det finns många andra stiftelser som fördelar medel till kulturella ändamål. I övervägande om rollen för enskild eller kompletterande finansi-

[31] Det får väl närmast ses om en kuriositet att samtliga dessa museer står i tveksam överensstämmelse med den internationella museiorganisationen ICOM:s definition av ett museum: "A museum is a not-for-profit, permanent institution in the service of society that researches, collects, conserves, interprets and exhibits tangible and intangible heritage. Open to the public, accessible and inclusive, museums foster diversity and sustainability. They operate and communicate ethically, professionally and with the participation of communities, offering varied experiences for education, enjoyment, reflection and knowledge sharing." I boken *Konsten är vi* (Fri tanke förlag, 2022) ger Mårten Arndtzén en bakgrund till ICOM-beslutet.

[32] Kulturrådet har i rapporten *Kartläggning av öppna konstnärshem eller museer kopplade till enskilda konstnärskap* (2016) belyst frågan utifrån ett regeringsuppdrag.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ering bör frågan om nya stiftelsebildningar finnas med. Det handlar om att mobilisera resurser men det handlar också om mångfald som ett värde i sig.

I detta sammanhang bör också nämnas att Statens fastighetsverk håller på att genomföra en omprövning av vilka fastigheter av olika slag som staten bör äga och svara för. Ett antal fastigheter av kulturellt värde kommer därmed på sikt förmodligen att avyttras. Vid upprepade tillfällen har initiativ tagits för att börja bygga upp en svensk verksamhet som motsvarar National Trust i Storbritannien. Det finns intresse på många håll i samhället för att förverkliga en sådan idé. Inte minst i en situation där staten är på väg att minska sitt engagemang föreligger starka skäl för att pröva sådana alternativ. Brittiska National Trust bildades 1895. I dag äger man 250 000 hektar mark av nationellt intresse och 500 historiska byggnader och parker.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

11 Konsekvensanalys

Enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) ska kommittéer beräkna och redovisa ekonomiska konsekvenser av sina förslag. Detta gäller kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. En sådan redovisning görs nedan i avsnitt 11.1 samtidigt som vi kommenterar vissa förvaltningsmässiga konsekvenser som kan uppstå.

Enligt 15 § kommittéförordningen ska kommittéer även analysera konsekvenser för det kommunala självstyret, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Konsekvenser enligt denna bestämmelse redovisas nedan i avsnitt 11.2.

11.1 Ekonomiska konsekvenser m.m.

Våra förslag syftar generellt till att decentralisera beslutsmakt och att minska den administrativa bördan inom systemen för samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet. Enligt vår bedömning bör detta kunna ske genom en mindre detaljerad och mer långsiktig reglering som baseras på en ny lag. Bedömningen är att de föreslagna förändringarna i stort innebär oförändrade kostnader totalt sett för stat, region och kommun. Om förslagen genomförs innebär det att mindre tid behöver ägnas äskanden, löpande uppföljning och arbete med att ta fram strategiska planer hos i första hand staten och regionerna. Förslagen innebär dock inga direkta besparingar eller minskningar av det offentliga åtagandet eftersom de förutsätter att

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

resurserna i stället ska kunna tas i anspråk för annan verksamhet på kulturområdet. De besparingar som kan åstadkommas är dessutom utspridda på olika aktörer (myndigheter, regioner och kulturinstitutioner) och innefattar inte avgränsade verksamhetsdelar som kan avskaffas eller ombildas. Däremot bör de administrativa förenklingar vi föreslår på sikt kunna komma själva kulturen till del genom att resurser kan frigöras för producerande verksamhet.

Uppskattning av ekonomiska effekter

Utifrån det tilläggsdirektiv som utredningen fick i april 2023 har en kartläggning genomförts av administrativ resursåtgång i arbetet med kultursamverkansmodellen för stat, region, kommun, kulturverksamheter, civilsamhälle och professionella kulturskapare. Kartläggningen, vars olika delar kommenteras i kapitel 4–7, pekar på att processer knutna till samverkansmodellen kan uppskattas kräva i storleksordningen drygt 80 årsverken totalt för de involverade parterna. Huruvida detta är mycket eller lite kan diskuteras. Dels beror det på hur man värdesätter själva det dialogarbete som är en central del av samverkansmodellen, dels är det avhängigt hur mycket arbete som skulle behöva utföras även utan ett dialoginriktat samverkanssystem. Klart står i vilket fall att den administrativa resursåtgången är svår att skilja från ordinarie verksamhetsprocesser.

Med utredningens förslag skulle resursåtgången för äskandeprocesserna som sagt minska. Vidare torde utredningens förslag att ersätta kulturplanerna med löpande uppdaterade och mer specifika samverkansplaner innebära en administrativ besparing, både för de centrala myndigheterna och berörda regioner. En relativt stor arbetsinsats görs av de statliga myndigheterna i samverkansrådet med granskning och uppföljning av kulturplaner. Med utredningens förslag skulle detta arbete kunna minska och i stället i viss mån ersättas av att myndigheterna deltar i beredning av samverkansinitiativ från kommuner och/eller regioner i samverkan. Detta innebär en viss administrativ besparing men framför allt en effektivisering och omfördelning av arbetsinsatsen.

Utredningens förslag om förenklad uppföljning och återrapportering bedöms också minska den administrativa bördan hos egentligen alla berörda parter. Mer fokus på samlad utvärdering med

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

längre periodicitet syftar dock primärt till att skapa mer substantiella beslutsunderlag och i samband med att dessa utvärderingar genomförs kommer förstås mer arbetstid än andra år behöva avsättas.

Finansieringsfrågor

Våra förslag innebär förändringar av vissa statsbidrag som hanteras av Statens kulturråd. Genomförs förslagen innebär det inledningsvis visst merarbete för myndigheten även om det på sikt kan resultera i förenklingar då bidrag läggs samman. Bedömningen är dock att myndigheten bör kunna hantera en sådan omställning även inledningsvis inom ramen för det befintliga förvaltningsanslaget. Denna bedömning bygger inte minst på att förslagen ligger väl i linje med en organisatorisk utveckling mot att samla stödgivningen till regioner och kommuner som myndigheten redan på eget initiativ initierat.

För regioner och kommuner innebär våra förslag genomgående förenklingar och kräver därför inte ytterligare finansiering. Eftersom våra förslag är utformade med frivillighet som grund, vilket till exempel kommer till uttryck i den föreslagna lagen, aktualiseras inte heller principen om att nya åligganden eller utökade uppgifter för kommuner och regioner ska finansieras av staten, den så kallade finansieringsprincipen.

Utöver strukturreformer när det gäller statsstöden hos Statens kulturråd, förslår vi även ett nytt statsbidrag till samverkansinsatser. För att inledningsvis finansiera detta föreslår vi att det befintliga bidraget till icke-statliga kulturlokaler (knappt 10 miljoner kronor) omfördelas till ändamålet. Som tidigare skett när ny verksamhet införlivats i samverkansmodellen finns även möjlighet att använda delar av den årliga pris- och löneomräkning som görs av befintliga medel i kultursamverkansmodellen (uppräkningen för innevarande år var knappt 20 miljoner kronor). När det gäller dessa uppräkningsmedel vill vi samtidigt understryka vad vi sagt tidigare. En av de stora utmaningarna när det gäller offentligfinansierade tjänster överhuvudtaget är att produktivitetspotentialen i tjänsteproduktion är begränsad.

En konsekvens av våra förslag är att även de medel som används för vissa befintliga samarbeten bör kunna fördelas som en del av det nya stödet till samverkansinsatser, till exempel statsbidraget till Norrlands musikteater och dans. Skälet då är dock inte att dessa stöd

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

ska omprioriteras, snarare att de hör bättre hemma där. Det kan även övervägas om i dag vissa separata statsbidrag som i dag också involverar samverkan mellan staten och regionerna, som det till Centrumbildningar, i stället borde fördelas denna väg.

Vissa förvaltningsmässiga konsekvenser

En vidareutvecklad samverkansmodell enligt våra förslag innebär en rad förvaltningsmässiga och administrativa konsekvenser som går utöver de ekonomiska effekterna. De viktigaste av dessa har redan kommenterats i anslutning till själva förslagen (se kapitel 9) men det är också motiverat att här säga ytterliga något om detta.

Tanken är att det system vi föreslår ska öppna upp för framtida möjligheter till samarbete mellan stat, region och kommun på nya sätt och även på nya kulturområden. Förslagen syftar alltså till ett öppet och dynamiskt samverkanssystem som ska kunna anpassas till olika framtida behov. I detta syfte vill vi bland annat röra oss bort från de befintliga regionala kulturplanerna, antagna vart tredje eller fjärde år och med ett visst påbjudet minimiinnehåll. Samtidigt är det uppenbart att planer som antas med fasta intervall för längre tidsperioder har vissa fördelar, till exempel att det kan fattas sammanhållna beslut i fullmäktige som får större politisk uppmärksamhet än löpande uppdateringar. Fördelen med mer dynamiska planer överväger dock enligt vårt förmenande, särskilt som det innebär problem för kulturpolitiken i stort om allmänt hållna dokument som de regionala kulturplanerna kommer att uppfattas som frånkopplade de konkreta insatserna.

Vidare kan det konstateras att det kan finnas risker med en förändrad rollfördelning av det slag vi föreslår, där kommunerna ges en viktigare roll än i dag inom ramen för samverkanssystemet. Regionerna har i vårt förslag en tydlig samordningsroll men när även kommuner får en direkt relation till staten, i dialogerna och i vissa fall som statsbidragsfördelare, kan denna roll möjligen bli oklar eller undermineras. Några regioner har till exempel framhållit till utredningen att denna ordning skulle kunna skapa problem med oklarheter om vem som ytterst fattar beslut om prioriteringar. Vidare har man pekat på att ett större kommunalt ansvar skulle kunna medföra att regionerna blir mindre intresserade av att medfinansiera vissa

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kulturinstitutioner. Vår bedömning är dock att de flesta svårigheter av detta slag bör kunna överbryggas i dialog mellan parterna och att det är en fördel om denna kan ske på så jämlika villkor som möjligt. Vidare har vi i det lagförslag som lämnas lagt särskild vikt vid att klargöra rollfördelningen parterna emellan.

11.2 Konsekvenser enligt 15 § kommittéförordningen

Nedan behandlas konsekvenser av våra förslag enligt 15 § kommittéförordningen (1998:1474). De förslag vi presenterat kan inte bedömas ha någon direkt inverkan på små företags konkurrensförmåga, brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet. Dessa aspekter kommenteras därför inte närmare nedan.

Det kommunala självstyret

De förslag vi lämnar är kopplade till frågor om det kommunala självstyret eftersom de rör förutsättningarna för regioners och kommuners arbete på kulturområdet. Förslagen inskränker dock inte det kommunala självstyret, snarare är syftet genomgående att decentralisera beslutsmakt, även över statliga bidrag till regioner och kommuner. Vårt förslag om en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun är utformat på ett sådant sätt att bestämmelserna enbart är tillämpliga för den region eller kommun som själv väljer att fördela statsbidrag. Därför bedöms de villkor som ställs upp i lagen, om att till exempel respektera den konstnärliga friheten i bidragsgivningen, inte utgöra en inskränkning i det kommunala självstyret. I lagen finns också ett antal bestämmelser som snarare än att inskränka det kommunala självstyret, öppnar möjligheter för regioner och kommuner att fatta vissa beslut utan hinder av den så kallade lokaliseringsprincipen i kommunallagen (2017:725).

Sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Syftet med flera av de förslag vi lämnar är att främja spridning av högkvalitativ kulturverksamhet i olika delar av landet. Vår bedömning är att förslagen skulle kunna bidra till att vitalisera det kultur-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

politiska arbetet också i små och medelstora kommuner om kommunsektorn på ett tydligare sätt integrerades i samverkansarbetet med staten och bland annat gavs möjlighet att ta del av specialdestinerade medel till behovsbaserad samverkan (det föreslagna samverkansstödet). Det skulle också underlätta för framför allt mindre kommuner om statsbidrag kunde samlas i ”kulturpåsar” på det sätt vi föreslår.

Generellt syftar våra förslag om samverkan till att skapa bättre förutsättningar för icke-hierarkiskt samarbete mellan stat, region och kommun, vilket bör kunna främja vidareutvecklingen av offentlig service i olika delar av landet. Flera av våra förslag bör också göra det möjligt för staten att ytterligare prioritera stöd till områden med regionalpolitiska utmaningar, antingen det rör områden med problem som beror på det geografiska läget och den glesa befolkningsstrukturen, som de inre delarna av Norrbottens län, Västerbottens län och Jämtlands län, eller storstadskommuner med många socioekonomiskt utsatta områden. I första hand gäller detta det nya samverkansstöd som vi föreslår.

Jämställdheten mellan kvinnor och män

För att främja jämställdheten mellan kvinnor och män är det av betydelse att det finns en livaktig kulturverksamhet i hela landet som alla grupper har reella möjligheter att ta del av. De förslag vi lämnar om en vidareutvecklad samverkansmodell syftar särskilt till att främja breddat deltagande genom ökade möjligheter att stödja kulturområden som naturligen kommer många till del, som gestaltad livsmiljö. Detta kan, allmänt sett, förutsättas ha särskild betydelse för grupper som i dag i mindre utsträckning deltar i kulturlivet. Om man ser till offentligt finansierade kulturaktiviteter handlar det i dagsläget ofta om män. I övrigt är bedömningen att våra förslag inte har några direkta konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män.

Möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen

Sammantaget bedöms våra förslag kunna ha positiva konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Av betydelse för att nå målen är att alla i samhället känner sig inkluderade och att

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

alla som vill har reella möjligheter att ta del av kulturverksamhet. I våra förslag lyfts, som redan nämnts, genomgående breddat deltagande i kulturlivet fram som ett prioriterat mål och förslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för detta. Som vi framhåller i kapitel 10 kan det särskilt komma att ha betydelse för arbetet med de integrationspolitiska målen då kulturen är central för delaktighet och inkludering.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om samverkan på kulturområdet

Innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om fördelning av statsbidrag och annan samverkan mellan staten, regioner och kommuner på kulturområdet.

Bestämmelserna om kommuner och regioner gäller de kommuner och regioner som fördelar statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan.

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Med kultur avses i bestämmelsen konstnärliga uttryck som teater, dans, musik, litteratur, film, bild och form, slöjd och hantverk samt verksamhet som arkiv, bibliotek, museer, kulturmiljövård och gestaltad livsmiljö. Även andra konstnärliga uttryck och kulturella verksamheter kan komma i fråga om samverkansparterna är överens om att de bör räknas till kulturområdet. Närmare bestämmelser om det allmännas åtaganden på kulturområdet finns även i speciallagstiftning som biblioteksla gen (2013:801), museilagen (2017:563), kulturmiljölagen (1988:950) och arkivlagen (1990:782) samt vissa andra regelverk av särskild betydelse för kulturutvecklingen som plan- och bygglagen (2010:900).

Av *andra stycket* framgår att de bestämmelser som avser kommuner och regioner enbart gäller de kommuner och regioner som fördelar statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan. Statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan avser medel som fördelas med stöd i den föreslagna förordningen om statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan (se s. 18). Däremot avses inte specialdestinerade statsbidrag till utpekad kulturverksamhet på regional och kommunal

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

nivå, till exempel riktade stöd till kulturskolan eller bibliotekens medieinköp som fördelas med stöd i andra förordningar.

Ändamål

2 § Syftet med samverkan på kulturområdet är att bidra till ett rikt och varierat kulturliv i hela landet.

Samverkan ska främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor samt konstnärlig kvalitet och förnyelse.

I paragrafen anges det övergripande syftet med samverkan på kulturområdet. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Av *första stycket* framgår vad det övergripande syftet med samverkan mellan stat, region och kommun är på detta område. Ett rikt kulturliv innefattar livaktig verksamhet inom olika konst- och kulturområden, både i offentlig, ideell och kommersiell regi. Av särskild betydelse är att kulturskapare har goda möjligheter att arbeta och utveckla sitt konstnärskap i olika delar av landet. Att kulturlivet ska vara varierat innebär dels att målsättningen är att det ska finnas tillgång till olika uttrycksformer, men också att kommunala och regionala prioriteringar och variationer ska respekteras.

I *andra stycket* anges vad samverkan ska främja mer specifikt. Att alla ska ges möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor anknyter till stadgandet i 2 § regeringsformen om att ett mål för den offentliga verksamheten är den enskildes kulturella välfärd och att det allmänna har ett särskilt ansvar att främja detta. Av andra ledet framgår att även konstnärlig kvalitet och konstnärlig förnyelse är mål i sig för samverkan på området. De aktuella formuleringarna knyter nära an till andra och tredje strecksatsen i de nu gällande nationella kulturpolitiska målen där det anges vad kulturpolitiken ska främja (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10: KrU5, rskr. 2009/10:145).

Kultursamverkansplaner

3 § En region får fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan om regionen har upprättat en kultursamverkansplan.

Med kultursamverkansplan avses en beskrivning av den verksamhet som regionen och länets kommuner genomför med stöd av statsbidraget.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I kultursamverkansplanen kan även ny verksamhet som regionen och länets kommuner vill genomföra i samverkan med staten tas upp. I dessa fall ska planerad statlig, regional, kommunal och annan finansiering uppges.

I paragrafen anges krav för att få utföra förvaltningsuppgiften att fördela statsbidrag. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

Av *första stycket* framgår att det krävs en kultursamverkansplan av den region som fördelar statsbidrag. Av *andra stycket* framgår vad en sådan plan måste innehålla, nämligen en redogörelse för den verksamhet som finansieras med statsbidraget. I detta ligger att planen måste hållas aktuell så att berörd verksamhet finns med.

Av *tredje stycket* framgår att planen även kan innefatta förslag på framtida verksamhet som antingen regionen eller en eller flera kommuner i länet vill genomföra med stöd av statsbidrag. I dessa fall ska förslag till finansiering anges. Bestämmelsen innebär att planen kan innefatta förslag till insatser som enbart involverar regionen, regionen och en eller flera av länets kommuner, eller enbart en eller flera kommuner som parter. Ingenting hindrar heller att de samverkansinsatser som föreslås också kan innefatta andra aktörer, till exempel andra regioner eller aktörer i det fria kulturlivet som inte är att räkna till det allmänna.

4 § Kultursamverkansplanen ska tas fram och ändras i samverkan med länets kommuner och i samråd med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna i länet.

I paragrafen anges vissa förutsättningar när det gäller hur kultursamverkansplaner ska tas fram och ändras. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

Med det fria kulturlivet avses i bestämmelsen all kulturverksamhet som inte är en del av det allmänna, oavsett om det handlar om ideellt organiserad eller kommersiellt inriktad kultur. Med professionell kulturskapare avses en person som har hög yrkeskunskap inom sin konstart, genom utbildning eller annan erfarenhet, och som försörjer sig på sin konst eller strävar mot att göra det. Detta gäller oavsett om personen i fråga är verksam i det fria kulturlivet eller anställd vid en offentlig kulturinstitution. Med vilka parter i det fria kulturlivet och bland de professionella kulturskaparna samråd ska ske får ytterst avgöras av regionen.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

5 § En kommun får fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan om den bistår regionen med de uppgifter som behövs för en kultursamverkansplan enligt 3 §.

I paragrafen anges krav för att få utföra förvaltningsuppgiften att fördela statsbidrag. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

Bestämmelsen innebär ett åliggande för de kommuner som är mottagare av statsbidrag till allmän kulturverksamhet för vidare fördelning att tillhandahålla de uppgifter som behövs för att en kultursamverkansplan ska kunna tas fram och hållas aktuell. För andra kommuner gäller inte detta åliggande, utan de medverkar i arbetet på frivillig grund.

Regionernas ansvar

6 § Statsbidrag som fördelas av en region ska främja en god tillgång till kulturverksamhet för länets invånare.

I paragrafen anges ett särskilt ändamål för det statsbidrag som fördelas av en region med stöd av lagen. Bestämmelsen preciserar hur det allmänna ändamål som anges i 2 § ska uppnås i länet.

Med kulturverksamhet avses både främjande och stödjande verksamhet, till exempel konsulentverksamhet, och kulturproducerande verksamhet, som scenkonstinstitutioner och museer.

7 § Statsbidrag får användas för kulturverksamhet och samordning i länet.

Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att regionen lämnar statsbidrag till kulturverksamhet som bedrivs i form av länsöverskridande samarbeten.

I paragrafen anges för vad det statsbidrag som fördelas av en region får användas.

Av *första stycke*t framgår att regionen får använda statsbidraget för utgifter för kulturverksamheter i länet. Regionen får även använda statsbidraget för samordningsuppgifter, vilket till exempel kan innefatta att stödja länets kommuner.

Andra stycket i bestämmelsen innehåller undantag från den s.k. lokaliseringsprincipen. För regionen innebär bestämmelsen ett stöd för att regionen, när det är motiverat av ändamålet, ska kunna för-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

medla statsbidrag till viss kulturverksamhet som bedrivs utanför länsgränsen.

Kommunernas ansvar

8 § Statsbidrag som fördelas av en kommun ska främja en god tillgång till kulturverksamhet för kommunens invånare och även bidra till att verksamheten kan komma invånare i andra delar av länet till del.

I paragrafen anges ett ändamål för det statsbidrag som fördelas av en kommun med stöd av lagen. Bestämmelsen preciserar det allmänna ändamål som anges i 2 §.

Med kulturverksamhet avses både främjande och stödjande verksamhet, till exempel konsulentverksamhet, och kulturproducerande verksamhet, som scenkonstinstitutioner och museer.

9 § Statsbidrag får användas för kulturverksamhet i kommunen.

Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att en kommun fördelar statsbidrag till kulturverksamhet som bedrivs i form av kommunöverskridande samarbeten.

I paragrafen anges för vad det statsbidrag som fördelas av en kommun får användas.

Andra stycket i bestämmelsen innehåller undantag från den s.k. lokaliseringsprincipen. För kommunen innebär bestämmelsen ett stöd för att kommunen, när det är motiverat av ändamålet, ska kunna förmedla statsbidrag till samarbetsinsatser där viss verksamhet bedrivs utanför kommungränsen.

Konstnärlig frihet

10 § Statsbidrag ska fördelas på ett sådant sätt att den konstnärliga friheten respekteras.

En kommun eller region får endast fördela statsbidrag om kommunen eller regionen dokumenterar hur den konstnärliga friheten respekteras i bidragsgivningen.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

I paragrafen anges vissa villkor avseende konstnärlig frihet knutet till det statsbidrag som fördelas av regioner och kommuner. Överväganden finns i avsnitt 9.2.

Frihet avser i bestämmelsen en viss verksamhets oberoende av politiska beslut. Sådan frihet kan uppnås genom att verksamheten ges en organisatoriskt fristående ställning i förhållande till den politiska beslutsnivån, eller genom att den organiseras på ett sådant sätt att beslut om det konstnärliga innehållet kan fattas av befattningshavare som inte är politiska företrädare. Det senare kan handla om ansvariga konstnärliga ledare eller motsvarande, eller om grupper av sakkunniga som bedömer till exempel ansökningar.

Det som ska tillförsäkras frihet är konstnärlig verksamhet. Som konstnärlig verksamhet räknas skapande inom områden som teater, dans, musik, litteratur, film, bild och form, slöjd och hantverk. I detta sammanhang ska även kulturverksamhet som bedrivs inom ramen för institutioner som arkiv, bibliotek och museer räknas som konstnärlig. Särskilda bestämmelser om oberoende av politiska överväganden finns även i 2 och 6 §§ biblioteks lagen (2013:801) och 5 § museilagen (2017:563).

Att en kommun eller region enligt *andra stycket* ska dokumentera hur den konstnärliga friheten respekteras innebär att de i skrift måste beskriva detta samt de överväganden som legat till grund för det valda arbetssättet. Formerna för dokumentation anges inte närmare och det lämnas till respektive region eller kommun att avgöra hur det ska ske.

Bestämmelsen påverkar inte det ansvar som en nämnd har enligt 6 kap. 38 § 1 st. 1p. kommunallagen (2017:725) avseende verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet.

De statliga myndigheternas ansvar

11 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska främja samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet.

Myndigheten ska fördela statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan mellan regioner och kommuner samt företräda staten i dialogen om de regionala kultursamverkansplanerna.

I paragrafen anges att en myndighet ska pekas ut som ansvarig för att främja samverkan. Motsvarande bestämmelse om att främja sam-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

verkan finns, till exempel, för det allmänna biblioteksväsendet i 18 § bibliotekslagen (2013:801). Överväganden finns i avsnitt 9.2.

Att främja samverkan innefattar i detta sammanhang bland annat att fördela det statsbidrag som avsätts till kulturverksamhet i samverkan mellan stödberättigade regioner och kommuner. Knutet till detta ansvar för bidragsfördelningen är också att följa upp att de villkor är uppfyllda som finns för statsbidraget, till exempel att det finns en kultursamverkansplan och dokumentation av hur den konstnärliga friheten hanteras.

Vidare anges i *andra stycket* att den myndighet som pekas ut som ansvarig för samverkan ska företräda staten i dialogen om de regionala kultursamverkansplanerna och de förslag som ryms i dessa. Företräda innebär i detta sammanhang att förhandla med regioner och kommuner om statsbidrag och gemensamma satsningar samt att samordna de statliga myndigheternas svar på samverkansförslag.

12 § Statliga myndigheter ska medverka i beredningen av förslag som tas upp i de regionala kultursamverkansplanerna om förslaget rör verksamhet inom myndighetens ansvarsområde.

I paragrafen anges att statliga myndigheter ska medverka i beredningen av de förslag som kommuner och regioner framför till staten inom ramen för den regionala kultursamverkansplaneringen. Överväganden finns i avsnitt 9.2.

Ansvaret gäller alla statliga myndigheter men eftersom den föreslagna lagen enbart avser verksamhet på kulturområdet, kommer det enbart att vara aktuellt för myndigheter med verksamhet på det området. Bestämmelsen motsvarar närmast 10 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar, där det anges att statliga myndigheter inom sina verksamhetsområden ska lämna regionerna biträde.

Föreskriftsrätt

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om redovisning av statsbidragen.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om redovisning av statsbidrag.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025
2. Genom denna lag upphävs lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet
3. De nya bestämmelserna tillämpas första gången på statsbidrag som fördelas fr.o.m. den 1 januari 2026

I bestämmelsen föreslås en tidplan för hur lagen kan införas som tar hänsyn till att statsbidrag som redan beslutats vid ikraftträdandet behöver fördelas enligt en tidigare ordning.

Punkten 1 föreskriver att lagen träder i kraft den 1 januari 2025. Av *punkten 2* framgår att lagen om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet upphävs genom lagen. Enligt *punkten 3* ska de nya bestämmelserna tillämpas första gången på statsbidrag som fördelas fr.o.m. den 1 januari 2026.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Referenser

ArkDes, *Ett samhälle som håller ihop: En uppföljning av Politik för gestaltad livsmiljö 2022 och medskick inför framtida arbete* (2022).

ArkDes, *Med människan i fokus: En uppföljning av Politik för gestaltad livsmiljö 2020 och medskick inför framtida arbete* (2020).

Arndtzén, Mårten, *Konsten är vi* (Fri tanke förlag, 2022).

Ax – kulturorganisationer i samverkan, *Slutrapport för projektet En starkare regional närvaro* (2020).

Betänkande av Kulturutredningen: Förnyelseprogram (SOU 2009:16).

Betänkande av Kulturutredningen: Grundanalys (SOU 2009:16).

Bildkonst Sverige, *Bildkonstens arrangörer – stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur* (2023).

Boverket, *Arkitektur och gestaltad livsmiljö: Sammanfattning av Boverkets arbete 2018–2020* (2020).

Boverket, ”Hemställan till regeringen att besluta om förändrade bestämmelser i förordning (1990:573) om stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler” (dnr 5148/2021).

Bygdegårdarnas riksförbund, *Verksamhetsberättelse 2017* (2018).

Celsing, Dag, *Scenkonstens regionala organisationer – en nationell översikt* (Region Dalarna, 2021).

Dataspelsbranschen, *Spelutvecklarindex 2021* (2022).

Dataspelsbranschen, *Spelutvecklarindex 2022* (2023).

Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället (SOU 2019:35).

Den statliga kulturpolitiken (prop. 1974:28).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Ekelöf, Fredrik, & Jonas Hansson, *Polarisering: Idéhistoriska perspektiv på ett samtida fenomen* (Nordic Academic Press, 2022).

En enklare plan- och bygglag (prop. 2009/10:170).

En generell rätt till kommunal avtalssamverkan (SOU 2017:77).

En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna (prop. 2017/18:164).

Ericsson, Lars O, ”Arkitektur är frusen ideologi”, *Svenska Dagbladet*, 26 januari 2010.

Ett nytt Skapande skola – utvecklingsvägar för bidraget Skapande skola (Ku2021/02502).

Ett trygghetssystem för alla – nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst (SOU 2023:30).

Folkbildningsrådet, *Folkbildningsrådets samlade bedömning: Folkbildningens betydelse för samhället 2017* (2018).

Framtidsformer (prop. 1997/98:117).

Frenander, Anders, *Debatten vågor: Om politisk-ideologiska frågor i efterkrigstidens svenska kulturdebatt* (Göteborgs universitet, 1999).

Från kris till kraft: Återstart för kulturen (SOU 2021:77).

Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88).

Harding, Tobias, & Calle Nathansson, red., *Under konstruktion: Effekter av kultursamverkansmodellen 2010–2012* (SKL, 2012).

Hirschfeldt, Johan, ”Biblioteken – en femte funktion i den demokratiska rättsstaten”, i *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering* (Kungliga biblioteket, 2017).

Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft (SOU 2007:10).

I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken (SOU 2010:12).

Ideell Kulturallians, *Metodverktyg: Att samråda med civilsamhället inom kultursamverkans-modellen* (2019).

Jacobs, Jane, *The Death and Life of Great American Cities* (Random House, 1961).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Jacobsson, Bengt, *Kulturpolitik: Styrning på avstånd* (Studentlitteratur, 2014).

Justitieombudsmannen, ”Kritik mot Kultur- och fritidsnämnden i Botkyrka kommun för att Tumba bibliotek handlagt framställningar om att få låna två böcker på ett sätt som står i strid med bibliotekslagen och 1 kap. 9 § regeringsformen” (dnr 2654-2016).

Karlsson, David, *En kulturutredning: Pengar, konst och politik* (Glänta, 2010).

Klockar Linder, My, *Kulturpolitik: Formeringen av en modern kategori* (Uppsala universitet, 2014).

KLYS, *Samrådsguiden – ett verktyg för att främja regional konstnärspolitik* (2017).

Konstnärernas Riksorganisation, *Konstbranschen i siffror 2021* (2022).

Konstnär – oavsett villkor? (SOU 2018:23).

Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor– en rapport om konstnärer inom alla konstområden verksamma i Sverige 2014* (2016).

Kreativa Sverige! *Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher* (SOU 2022:44).

Kulturanalys Norden, *Kulturpolitisk styrning: Ansvarsfördelning och reformer inom de nordiska ländernas kulturpolitik under 2000-talet* (2018).

Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116).

”Kulturmiljöarbete under utveckling” (Ku2015/01171/KL).

Kultur- og likestillingsdepartementet, *Høringsnotat: Forslag til endringer i lov om offentlege styresmakters ansvar for kulturverksemd* (kulturlova) (2023).

Kulturpolitik (prop. 1996/97:3).

Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84).

Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop – Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen (Ds 2017:8).

Kulturskolecentrum, *Sammanfattning av statistik 2021* (2022).

Kulturutskottets betänkande: Tid för kultur (Bet. 2009/10:KrU5).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Kungliga biblioteket, *Bibliotek 2021: Offentligt finansierade bibliotek* (2022).

Larsson, Ann, *Centrumbildningar i Region Stockholm – ett kunskapsunderlag* (Region Stockholm, 2020).

Larsson, Bo Per, & Maria Jacobsson, *Regional biblioteksverksamhet: En del av det regionala uppdraget och som stöd för kommunerna* (SKR, 2019).

Larsson, Bo Per, *Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas? Ett diskussionsunderlag* (SKR, 2019).

Lindmark, Magnus, & Lars-Fredrik Andersson, ”Välfärden, skatterna, Baumoleffekten och högerpopulismens framväxt”, *Ekonomisk debatt*, 2018:7.

Liungman, Carl, *Regional tendensrapport 2022: En konstnärspolitisk översikt över regionala kulturplaner i Sverige som gäller perioden 2023–2026* (2023).

Läsandets kultur (SOU 2012:65).

Löfgren, Mikael, *Kulturstrider & statskonst: Historiska perspektiv och kulturpolitiska utmaningar* (Daidalos, 2021).

Mangset, Per, ”En armlengdes avstand eller statens forlengede arm? Et notat om armelengdesprincippet i norsk og internasjonal kulturpolitikk” (2012).

Maktutredningen: Slutrapport (NOU 1982:3).

Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik (prop. 2015/16:132).

Mihaescu, Oana, ”Stadskärnan är död. Länge leve stadskärnan!” i *Svenska stadskärnor: Forskningsrådets spaning 2019* (2019).

Myndigheten för Kulturanalys, *Att bredda deltagandet i kulturlivet: Hinder och möjligheter* (2023).

Myndigheten för kulturanalys, *En regional resurs på konstnärlig grund – Länsteatrarna och kultursamverkansmodellen* (2014).

Myndigheten för kulturanalys, *En översyn av pandemins effekter inom kulturområdet: Delredovisning 2021-04-15* (2021).

Myndigheten för kulturanalys, *Främjas filmen? En översyn av filmområdet i kultursamverkansmodellen* (2020).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys 2016* (2016).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys 2019: En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen* (2019).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys 2020: En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen* (2021).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetare eller byråkrat: Regionala kulturkonsulenters roller och förutsättningar* (2018).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturarbetsmarknaden efter pandemin* (2023).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturens geografi – tillgång till kulturutbud i landets kommuner* (2019).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturens återhämtning* (2022).

Myndigheten för kulturanalys, *Kultursamverkansmodellen: Styrning och bidragsfördelning* (2013).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturskapares geografi: En registerstudie* (2019).

Myndigheten för kulturanalys, *Kulturvanor 2021* (2022).

Myndigheten för kulturanalys, *Samhällets utgifter för kultur 2021* (2022).

Myndigheten för kulturanalys, *Spelar samverkan någon roll? En översyn av scenkonstområdet i kultursamverkansmodellen* (2023).

Myndigheten för kulturanalys, *Så fri är konsten: Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten* (2021).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Regionerna och civilsamhället – Stöd och samverkan* (2021).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Årsredovisning 2022* (2023).

Nordberg, Olle, ”Aristoteles, Nussbaum och de 426 högstadieeleverna – Empiriska perspektiv på teorier om fiktionsläsningens demokratiska potential i en globaliserad värld”, i Pia Nygård Larsson, Cecilia Olsson Jers & Magnus Persson, red., *Didaktiska perspektiv på språk och litteratur i en globaliserad värld* (Malmö universitet, 2022).

Nordberg, Olle, *Avkoppling och analys: Empiriska perspektiv på läsarattityder och litterär kompetens hos svenska 18-åringar* (Uppsala universitet, 2017).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Nordiska ministerrådet, *Kultur inom räckhåll? Avståndsanalys av de nordiska invånarnas tillgänglighet till kultur* (2023).

Ny kulturpolitik (SOU 1972:66).

Nätverkstan, *Genomlysning av Region Kronobergs tillämpning av principen om armlängds avstånd* (2023).

OECD, ”Framework for the Assessment of Creative Thinking in PISA 2021: Third Draft” (april 2019).

Politik för gestaltad livsmiljö (prop. 2017/18:110).

Region Blekinge, *Regional kulturplan för Blekinge 2022–2025* (2021).

Region Dalarna, *Dalastrategin 2030 – Tillsammans för ett hållbart Dalarna* (2021).

Region Dalarna, *Ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i länets alla delar - Regionplan, budget och finansplan 2023–2025* (2022).

Region Skåne, *Kulturnämndens verksamhetsplan och budget 2022* (2021).

Region Stockholm, ”Värnandet av konstnärlig frihet och armlängds avstånd i Region Stockholms stödgivning till kulturområdet” (dnr KN2023/25).

Regional framtid (SOU 1995:27).

Regionalt folkstyre och statlig länsförvaltning (SOU 2000:85).

Regionsamverkan Sydsverige, *Ett enat Sydsverige skapar ett starkt Kultursverige: Positionspapper Regionsamverkan Sydsverige Kultur* (2018).

”Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Statens kulturråd” (Ku2022/01857).

Riksdagens kulturutskott, *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av kultursamverkansmodellen* (2015/16:RFR4).

Riksrevisionen, *Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande* (RIR 2022:8).

Skolverket, *Kostnader för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet 2021* (2022).

Spela samman – En ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet (SOU 2010:11).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Statens konstråd, *Vi förändrar varandra: Kunskapsnav offentlig konst* (2020).

Statens kulturråd, ”En uppföljning av tidsbegränsade bidrag till strategiska utvecklingsinsatser av nationellt intresse 2017–2021” (KUR 2022/11195).

Statens kulturråd, ”Genomlysning av Kulturrådets arbete med Kultursamverkansmodellen: Slutrapport av styrelseuppdrag” (Adm 2018/169).

Statens kulturråd, ”Information och förslag till beslut inför beredning och fördelning av statsbidrag till regional kulturverksamhet 2023” (Sty 2022:4).

Statens kulturråd, *Kartläggning av öppna konstnärshem eller museer kopplade till enskilda konstnärskap* (2016).

Statens kulturråd, ”Kulturrådets riktlinjer för uppföljning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet” (Adm 2020/4).

Statens kulturråd, ”Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna inom kultursamverkansmodellen” (Adm 2023/55).

Statens kulturråd, ”Riktlinjer för arbetet med regionala kulturplaner” (KUR 2016/4528).

Statens kulturråd, *Arrangörer – uppföljning och kartläggning av förutsättningar* (2021).

Statens kulturråd, *Budgetunderlag 2022–2024* (2021).

Statens kulturråd, *Ett mischmasch av myggor och elefanter – arkiv och film i kultursamverkansmodellen* (2022).

Statens kulturråd, *Göra allt möjligt – breddat deltagande utifrån ett kultursamverkansperspektiv* (2021).

Statens kulturråd, *Jästen i modellen – en tematisk undersökning av kultursamverkansmodellens utvecklingsbidrag 2017–2021* (2023).

Statens kulturråd, *Kulturlivets fundament – konstnärspolitiska perspektiv i regionerna* (2021).

Statens kulturråd, *Kulturrådets årsredovisning 2022* (2023).

Statens kulturråd, *Styra alltjämt – en kartläggning av hur regionerna arbetar med jämställdhet* (2019).

Statens kulturråd, *Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2021: Kultursamverkansmodellen* (2022).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Statens kulturråd, *Årsredovisning 2022* (2023).

Statens medieråd, *Ungar & medier 2019* (2019).

Statens medieråd, *Ungar & medier 2021* (2021).

Statskontoret, *Administrativa kostnader i kommunsektorn: En analys av statens styrning av kommuner och regioner* (2022).

Statskontoret, *Uppföljnings- och utvärderingssystemet av kultursamverkansmodellen – en översyn* (2018).

Statskontoret, *Utveckling av den statliga styrningen av kommuner och regioner 2022* (2023).

Studieförbunden, *Varför minskar det? En studie om kommunernas generella anslag till studieförbunden* (2018).

Svensk scenkonst, *Plats kring scen – så kan kompetensförsörjningen till scenkonsten stärkas* (2023).

Svenska Filminstitutet, *Resultatredovisning 2022* (2023).

Sveriges Arkitekter, *Kommunernas arkitekturpolicyer – en uppföljande kartläggning 2021* (2021).

Sveriges kommuner och landsting, *Kultur i hela landet: Regionala perspektiv på kultursamverkansmodellen* (2015).

Sveriges kommuner och regioner, *Ekonomirapporten, maj 2023: Om kommunernas och regionernas ekonomi* (2023).

Sveriges kommuner och regioner, *Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas? Ett diskussionsunderlag* (2019).

Sveriges kommuner och regioner, *Hur ger statsbidragen bäst effekt: Om de riktade och generella statsbidragen* (2021).

Sveriges kommuner och regioner, *Kommuners kulturstipendier och kulturpriser 2022* (2023).

Sveriges kommuner och regioner, *Politisk organisation i kommuner och regioner 2021* (2021).

Sveriges kommuner och regioner, *Regional biblioteksverksamhet en del av det regionala uppdraget och som stöd för kommunerna* (2019).

Sveriges kommuner och regioner, *Ståndpunkter gällande kultursamverkansmodellen* (2020).

Thord Eriksson, ”2023 ett magert år för folkbiblioteken”, *Biblioteksbladet*, 6 februari 2023.

Tid för kultur (prop. 2009/10:3).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

”Tilläggsdirektiv till Utredningen om en förbättrad arbetsmarknadsetablering för utrikes födda kvinnor (Ju 2022:05)” (dir. 2023:42).

Torch, Chris, ”Återskapa cirkeln: den interkulturella utmaningen”, i Karin Dalborg & David Karlsson, *”På något sätt är vi med om att skapa världen på nytt”: 21 texter om att jobba med konst och kultur* (Nätverkstan, 2016).

Vägval för filmen (SOU 2009:73).

Västra Götalandsregionen, *Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027* (2023).

William-Olsson, Magnus, red., *Nå ut, nå fram, nå in: Om distribution av litteratur, konst och kritik på 2020-talet* (Ariel litterär kritik, 2022).

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Kommittédirektiv 2022:103

Översyn av kultursamverkansmodellen för kultur i hela landet

Beslut vid regeringssammanträde den 7 juli 2022

Sammanfattning

En särskild utredare ska genomföra en översyn av kultursamverkansmodellen. Syftet med översynen är att modellen ska utvecklas så att den i ökad grad kan bidra till kultur i hela landet och till att de nationella kulturpolitiska målen uppfylls. I översynen ska regionernas frihet och ansvar beaktas.

Utredaren ska bl.a.

- föreslå hur roller, ansvar och samverkan inom modellen kan utvecklas och förtydligas,
- föreslå hur modellen kan bidra till ökad tillgång till kultur och till breddat deltagande i kulturverksamhet i hela landet,
- föreslå vilka statligt stödda områden som bör ingå i modellen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 september 2023.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Kultursamverkansmodellen – en modell för kultur i hela landet

Staten, regionerna och kommunerna har sedan lång tid tillbaka ett gemensamt ansvar för kulturområdet. Kultursamverkansmodellen, som har varit i kraft sedan 2011, är en modell för fördelning av statliga medel till regional kulturverksamhet. Det är även en modell för ökad samverkan mellan de parter som berörs av modellen kring frågor inom kulturområdet.

Syftet med kultursamverkansmodellen är att den ska bidra till ökad uppfyllelse av de nationella kulturpolitiska målen och föra kulturen närmare medborgarna. Syftet är även att ge regionerna och Gotlands kommun (som nedan omfattas av begreppet regionerna) ökade möjligheter till regionala prioriteringar och variationer samtidigt som staten fortsatt har ett övergripande strategiskt ansvar för den nationella kulturpolitiken. De nationella kulturpolitiska målen är styrande för statliga aktörer och vägledande för andra offentliga aktörer. Kultur är i hög grad en frivillig uppgift för regioner och kommuner. Vissa obligatoriska uppgifter följer dock av lagstiftning och rör museer, bibliotek, arkiv och kulturmiljö. Möjligheterna till samverkan för kommuner och regioner förbättrades fr.o.m. den 1 juli 2018 då en generell rätt till kommunal avtalssamverkan infördes i kommunallagen (2017:77). Genom avtalssamverkan kan en kommun eller en region överlåta utförandet av sina uppgifter till en annan kommun eller en annan region utan att lokaliseringsprincipen hindrar det.

Kultursamverkansmodellen är en viktig del i regeringens arbete för kultur i hela landet. Inom modellen sker samverkan mellan staten, regioner, kommuner, det civila samhället och de professionella kulturskaparna. Syftet med samverkan är att de nationella kulturpolitiska målen tillsammans med regionernas prioriteringar och mål ska uppnås i ökad grad. Samverkan är viktig för en stark kulturell infrastruktur i hela landet och omfattar både finansieringsfrågor och övriga frågor som främjar det kulturpolitiska områdets kvalitet, bevarande och konstnärliga förnyelse. Det statliga stödet inom modellen bidrar till att jämna ut skillnader i fråga om tillgång till kultur som beror på bl.a. geografi och demografi. Kultursamverkansmodellen och andra statliga kulturpolitiska insatser kompletterar varandra i syfte att stärka kultur i hela landet. Även det generella statsbidraget till regioner och kommuner kan användas för insatser inom kulturområdet. Kulturpolitiska insatser bidrar på olika sätt till Sveriges genomförande av

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Agenda 2030, såsom bl.a. framgår av skrivelsen Sveriges genomförande av Agenda 2030 (skr. 2021/22:247).

Kultursamverkansmodellen regleras genom såväl lag som förordning. Enligt lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet får en region fördela vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet om regionen har upprättat en regional kulturplan och kulturplanen överensstämmer med de föreskrifter som regeringen utfärdar. I förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet finns närmare bestämmelser om bidragsgivningen. Det framgår bl.a. att det statliga stödet ska fördelas till sju olika konst- och kulturområden och att regionerna ska utarbeta de regionala kulturplanerna i samverkan med kommunerna i länet och efter samråd med det civila samhället och professionella kulturskapare. De sju konst- och kulturområdena som anges i förordningen är professionell teater-, dans- och musikverksamhet, museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete, biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet, professionell bild- och formverksamhet, regional enskild arkivverksamhet, filmkulturell verksamhet och främjande av hemslöjd. Statligt stöd kan även lämnas för konst- och kulturfrämjande insatser inom dessa områden samt till länsövergripande samverkan. Staten får även lämna bidrag till organisationer som företräder det civila samhället och de professionella kulturskaparna för deras medverkan i och genomförande av de regionala kulturplanerna.

Det statliga stödet kan lämnas till mottagare oavsett organisationsform, dvs. till institutioner, fria kulturutövare, aktiebolag och stiftelser samt till aktörer inom det civila samhället. Stöd enligt kultursamverkansmodellen kan inte gå till verksamheter där staten är huvudman. Bidragsgivningen ska främja en god tillgång för länets invånare till samtliga konst- och kulturområden som anges i förordningen. Inför beslut om den statliga länsvisa fördelningen av de statliga medlen har ett samverkansråd vid Statens kulturråd i uppgift att samordna de nationella kulturpolitiska intressena inom ramen för kultursamverkansmodellen.

År 2020 uppgick den offentliga finansieringen som fördelats som verksamhetsbidrag inom kultursamverkansmodellen till totalt cirka 4,7 miljarder kronor. Sedan modellen trädde i kraft har de offentliga aktörernas finansiering ökat med totalt 22 procent i fasta priser. Regionernas och kommunernas finansiering har dock ökat mer än statens.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Statens kulturråds uppföljning för år 2020 visar att regionerna stod för den största andelen, 47 procent, av de totala medel som fördelades som verksamhetsbidrag inom modellen. Staten och kommunerna stod för cirka 27 procent vardera. De offentliga finansieringsandelarna uppvisar tämligen stora variationer mellan länen, vilket bl.a. återspeglar de offentliga aktörernas olika roller och ansvar i respektive län.

När det gäller de offentliga aktörernas finansiering av hela kulturområdet ser finansieringsandelarna annorlunda ut. Staten står för cirka 45 procent, regionerna för 15 procent respektive kommunerna för 40 procent av den totala finansieringen, enligt Myndigheten för kulturanalys rapport Kulturfakta 2021:3. Denna fördelning har legat fast mellan 2011 och 2019. I och med covid-19-pandemin och de statliga krisstöden som betalades ut i samband med pandemin ökade statens finansieringsandel år 2020 till cirka 50 procent.

Behoven av och intresset för samverkan har ökat, både inom konst- och kulturområdena och även över kommun- och länsgränser. För att uppnå de nationella kulturpolitiska målen är det även angeläget att kulturpolitiken främjar internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan. Efter pandemins verkningar finns fortsatt stora behov av att stärka kulturområdet.

Uppdraget att se över hur kultursamverkansmodellen kan utvecklas för att i ökad grad bidra till kultur i hela landet

Stora samhällsförändringar har skett sedan modellen infördes och det finns därför skäl för att se över hur kultursamverkansmodellen kan vidareutvecklas för att möta och motsvara kulturverksamheters behov av att utvecklas inom länet, över länsgränser och även utifrån den nationella och internationella betydelse som verksamheterna har.

Bidragsgivningen inom kultursamverkansmodellen går till institutioner, verksamheter och aktörer som sammantaget utgör viktiga delar av den kulturella infrastrukturen i Sverige. Det är angeläget att modellens stöd fortsatt kan lämnas till både institutioner, fria kulturutövare och aktörer inom det civila samhället som alla är delar av denna infrastruktur.

Den länsvisa fördelningen av det statliga stödet ska även fortsättningsvis göras av Statens kulturråd och regionerna ska även fortsättningsvis fördela detta stöd till verksamheter inom länet. Det är fort-

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

satt angeläget att modellens insatser följs upp och utvärderas och att den administrativa bördan av dessa inte är onödigt betungande.

Det är viktigt att de samlade resurserna och kompetenserna hos berörda aktörer inom modellen i ökad grad kan samverka så att kvalitet, bevarande och konstnärlig utveckling främjas.

Det är vidare angeläget att konstens frihet och principen om armlängds avstånd beaktas inom kultursamverkansmodellen liksom inom övriga kulturområdet.

Föreslå hur samverkan inom kultursamverkansmodellen kan utvecklas och förtydligas

Kultursamverkansmodellen infördes för att öka samverkan mellan viktiga aktörer inom kulturområdet i hela landet. Samtliga regioner förutom Region Stockholm har valt att ingå i modellen. Sveriges län och kommuner har olika geografiska och demografiska förutsättningar. I de fyra nordligaste länen som täcker mer än halva Sveriges yta bor cirka 9 procent av befolkningen. I de tre kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö bor 18 procent av befolkningen. Gotlands län har den minsta befolkningen med dryga 61 000 invånare. Det största länet, Stockholms län, har mer än 2,4 miljoner invånare. Det är angeläget att modellen framöver får bästa möjliga förutsättningar att omfatta samtliga län, även Stockholms län, så att bl.a. ett enhetligt system kan skapas för statens fördelning av statliga medel. Vidare är det angeläget att modellen fungerar väl både för stora och små kommuner samt för storstadskommuner och i lands- och glesbygder. Modellen bör även i ökad grad belysa och beakta den betydelse som kommunerna har i form av resurser och kompetens för kulturens utveckling i hela landet.

I det nuvarande systemet är de regionala kulturplanerna och de årliga äskandena är viktiga utgångspunkter inför den statliga länsvisa medelsfördelningen, för den fortsatta samverkan inom modellen och för att de regionala och nationella kulturpolitiska målen ska uppnås. Statens kulturråd genomför årligen ett flertal dialoger och konferenser med regioner och berörda myndigheter och aktörer inom ramen för modellen. Det finns också en politisk dialog om kultursamverkansmodellen som kulturministern bjuder in till där kulturpolitiker från samtliga regioner medverkar.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Behov av tydligare former för samverkan har lyfts av bl.a. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) i rapporten Ståndpunkter om kultursamverkansmodellen från 2020. Myndigheten för kulturanalys betonar bl.a. otydligheter mellan olika politiska nivåer och mellan politik och förvaltning i sitt remissvar till betänkandet Från kris till kraft (SOU 2021:77), där en översyn av modellen föreslås. I sitt remissvar gällande samma utredning redogör Statens kulturråd för att myndigheten ser behov av att förbättra samverkansrådets samordning i syfte att bl.a. underlätta regionernas samverkan med staten. Vissa regionala institutioner har under årens lopp också framfört önskemål om stärkt dialog med staten, bl.a. utifrån behoven om en stark kulturell infrastruktur i hela landet. Vidare bedömer flera aktörer att kommunernas betydelse och roll i modellen och även det civila samhällets roll bör lyftas fram på ett tydligare sätt. Statens kulturråd har 2021 redovisat ett regeringsuppdrag om konstnärers villkor och konstnärspolitiska perspektiv inom kultursamverkansmodellen (Ku2021/02534) där det bl.a. framgår att regionerna kommit att ta ett stort ansvar för utveckling och genomförande av konstnärspolitiken samt att det behövs ett samspel mellan stat, regioner och kommuner. Vidare bedöms ansvar och roller mellan parter inte vara tydligt avgränsade.

Kultursamverkansmodellen rymmer många sakfrågor och perspektiv som bidrar till och påverkar kulturens utveckling. Det är angeläget att goda exempel, metoder och kunskaper kan utvecklas och få ökad spridning. Genom modellen finansieras verksamheter som i vissa fall har stor kulturpolitisk betydelse, inte bara i en enskild region, utan även för ett större område, ibland även för hela landet. Det statliga stödet kan lämnas till länsövergripande samverkan. Det är angeläget att verksamheterna kan ges goda förutsättningar att utvecklas, både när det gäller bredd och spets.

Det är angeläget att modellens insatser fortsatt följs upp av regioner och ansvariga myndigheter samt utvärderas av Myndigheten för kulturanalys. Det är även viktigt att den administrativa bördan inte är onödigt betungande.

Sammantaget bedömer regeringen att det finns behov av ökad tydlighet vad gäller roller, ansvar och former för samverkan. Det är t.ex. angeläget att undersöka erfarenheterna av statens och regionernas olika metoder för samråd med det civila samhället och de professionella kulturskaparna så att dessa kan vidareutvecklas och stärkas.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Utredaren ska därför

- föreslå hur roller, ansvar och samverkan mellan berörda aktörer inom modellen kan utvecklas och förtydligas så att resurser och kompetenser tillvaratas i syfte att främja kvalitet, bevarande och konstnärlig utveckling inom både bredd- och spetsverksamheter,
- föreslå hur samverkan inom modellen i ökad grad kan beakta kommunernas betydelse inom kulturområdet,
- föreslå hur det samverkansråd som finns inrättat vid Statens kulturråd och dess uppgift kan vidareutvecklas,
- undersöka möjligheterna till att kultursamverkansmodellen kan komma att omfatta samtliga län,
- föreslå vilka dialogforum och plattformar, både för förtroendevalda och tjänstemän, som bör finnas och hur de kan utvecklas för att åstadkomma en god samverkan mellan aktörerna inom modellen,
- bedöma behovet av gemensamma kompetenshöjande insatser inom modellen och vem eller vilka aktörer som bör ansvara för att genomföra dessa, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Föreslå hur kultursamverkansmodellen i högre grad kan bidra till ökad tillgång till kultur och ett breddat deltagande i kulturverksamhet

Sedan kultursamverkansmodellen infördes 2011 har stora samhällsförändringar skett. Befolkningen har vuxit med mer än 1 miljon invånare och andelen utrikes födda har ökat från 15 till 20 procent av befolkningen. Samtidigt har den socioekonomiska segregationen i samhället blivit ett allt större problem och skillnaderna mellan stad och land har ökat. En sammanhållen landsbygdspolitik för en långsiktigt hållbar utveckling av Sveriges landsbygder har tagits fram. I regeringens Nationella strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 (skr. 2020/21:133) framgår kulturens roll och betydelse för en hållbar regional utveckling i hela landet. Inom kulturområdet har ny politik tillkommit för bl.a. filmområdet, gestaltad livsmiljö och kulturarv med ny museilag och nationella mål för de statliga insatserna för den kommunala kulturskolan. Även politiken för det fria

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

kulturlivet och det civila samhället har stärkts, liksom rättigheterna för de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och för samerna, som också är ett urfolk. Digitaliseringen har medfört nya sätt att producera, förmedla och konsumera kultur och globaliseringen har ökat. Vidare har en ny strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021–2031 beslutats där bland annat kultur utgör ett prioriterat samhällsområde. FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) har blivit svensk lag. Arbetet med Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling pågår runt om i landet.

Flera rapporter och utvärderingar, bl.a. Statens kulturråds rapport Göra allt möjligt (2021) och Myndigheten för kulturanalys rapport En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen (2020:1), visar att deltagandet i kulturlivet är ojämnt när det gäller demografiska, geografiska och socioekonomiska faktorer. Att verka för ett breddat deltagande är därför viktigt bl.a. för att bidra till ökad integration, social sammanhållning och motverka segregation. Det bedrivs ett omfattande arbete i regioner, kommuner och av det civila samhället i syfte att minska och motverka segregation, men arbetet behöver utvecklas ytterligare. I dessa sammanhang har kulturen stor betydelse och potential. Ett breddat deltagande är också en förutsättning för att uppnå det nationella kulturpolitiska målet om att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Hela kulturområdet har på senare tid drabbats mycket hårt av coronapandemin. Regeringen har därför utformat både generella och riktade ekonomiska krisstöd som kulturens aktörer har kunnat ta del av. Effekterna är långtgående och dess konsekvenser ännu inte helt överblickbara.

Utredaren ska därför

- föreslå hur modellen kan bidra till ökad tillgång till kultur och ett breddat deltagande i kulturlivet i hela landet,
- lämna förslag som gör att kultursamverkansmodellen i ökad grad bidrar till de nationella kulturpolitiska målen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Föreslå vilka statligt stödda områden som ska ingå i kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen omfattar i dag sju konst- och kulturområden som kan tilldelas statligt stöd. De olika områdena regleras i förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Även konst- och kulturfrämjande samt länsöverripande samverkan kan tilldelas stöd. Skälen till att regeringen pekar ut de sju områdena i förordningen är att flera av områdena är relativt små och har en skör infrastruktur och att tillgången till verksamheterna är viktiga att erbjuda invånarna i hela landet. Av Statens kulturråds senaste uppföljning från 2020 framgår att fördelningen som regionerna gjort mellan de sju områdena inte har förändrats i någon större utsträckning sedan modellen infördes 2011, (Ku2021/02528). Bidragen fördelas främst till områdena professionell scenkonst och till museer och deras kulturmiljöarbete. Totalt har nära 90 procent av de offentliga medlen fördelats till dessa områden. De övriga områdena utgör därmed relativt sett små andelar av modellens medel.

Regionernas kulturplaner omfattar oftast mer än de sju områden som staten pekar ut i förordningen, exempelvis områden som gestaltad livsmiljö, kulturella och kreativa näringar samt kultur och hälsa. I vissa fall omfattas även områden som hör hemma inom andra politikområden, t.ex. studieförbundens och folkhögskolornas betydelse för kultur i hela landet. Under årens lopp har det funnits, och finns fortfarande, olika uppfattningar om huruvida modellen bör omfatta fler statligt stödda områden eller inte. Det finns även olika uppfattningar om i vilken mån regeringen bör ange vilka områden som ska tilldelas statligt stöd, eller om sådan statlig reglering inte ska förekomma. Ett exempel på statligt stöd som i dag inte ingår i modellen är det statliga stödet till icke-statliga kulturlokaler, som Boverket fördelar. Stödet ska enligt förordningen (1990: 573) om stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler, i första hand lämnas i form av bidrag till projekt som avser lokaler för länsmuseer.

Statens kulturråd ansvarar för den länsvisa fördelningen av statens stöd till regionerna, utöver det beslutar myndigheten även om tidsbegränsade bidrag, utvecklingsbidrag, till strategiska utvecklingsinsatser av nationellt intresse. Dessa bidrag uppgår årligen till cirka 25–35 miljoner kronor och fördelas till drygt 80 projekt. Över tid har det

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

framkommit både synpunkter om att dessa medel bör ingå i den länsvisa fördelningen och synpunkter på att den nuvarande ordningen bör behållas. För närvarande har Statens kulturråd regeringens uppdrag att följa upp resultaten av bidragsgivningen och eventuellt föreslå förändringar. Uppdraget ska redovisas till regeringen den 1 oktober 2022 (Ku 2021/0113).

Sammantaget finns det behov av att se över och tydliggöra vilka statligt stödda områden som ska ingå i kultursamverkansmodellen. I det sammanhanget bör det beaktas att statliga satsningar och stöd som gagnar regional och lokal kultur även framöver ska kunna genomföras utanför modellen.

Utredaren ska därför

- analysera och föreslå, utifrån statens roll och ansvar inom modellen, vilka statligt stödda områden som bör ingå i modellen,
- analysera och föreslå om utvecklingsbidragens syfte och hantering bör förändras, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

De förslag och beslutsunderlag som utredaren redovisar ska följa kommittéförordningens (1998:1474) krav på konsekvensbeskrivningar och kostnadsberäkningar. Förslagen som utredaren lämnar om de statligt stödda områden som föreslås ingå i kultursamverkansmodellen ska vara finansierade inom befintliga ramar. Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas. Förslagen ska även analyseras utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med berörda statliga myndigheter, regioner, kommuner och andra offentliga aktörer samt med aktörer inom det civila samhället och med de professionella kulturskaparna. Utredaren ska även föra dialog med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Utredaren ska bedriva sitt arbete utåtriktat och i dialog med berörda

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

i hela landet och även beakta de utvärderingar och uppföljningar som gjorts av kultursamverkansmodellen på senare år. Vidare bör utredaren beakta de pågående uppdrag som regeringen har lämnat till berörda myndigheter i de frågor som berörs av dessa direktiv. Utredaren bör även beakta de förslag som den pågående utredningen Nationell strategi för att främja de kulturella och kreativa näringarna (dir. 2021:100) kommer att lämna samt andra utredningar som är relevanta för verksamheter inom kultursamverkansmodellen.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 september 2023.

(Kulturdepartementet)

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Kultursamverkansutredningen (Ku 2022:04)

Beslut vid regeringssammanträde den 20 april 2023

Utvidgat uppdrag

Regeringen beslutade den 7 juli 2022 kommittédirektiv om översyn av kultursamverkansmodellen för kultur i hela landet (dir. 2022:103).

Utöver vad som följer av de ursprungliga direktiven får nu utredaren även i uppdrag att

- analysera förutsättningarna för och lämna förslag till förändringar av kultursamverkansmodellen som bidrar till minskad administrativ resursåtgång för staten, regioner, kommuner, det civila samhället och de professionella kulturskaparna.

Syftet är att åstadkomma en mer effektiv kultursamverkansmodell och förbättra modellens förutsättningar att uppfylla de nationella kulturpolitiska målen.

(Kulturdepartementet)

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Aktörer utredningen träffat

Stat, region och kommun

Alvesta kommun, kommunledningen
Avesta kommun, kulturförvaltningen
Bollebygds kommun, kulturförvaltningen
Borås stad, kulturförvaltningen
Boråsregionen Sjuhärads kommunalförbund
Boverket (bl.a. riksarkitekten)
Emmaboda kommun, bildningsförvaltningen
Faluns kommun, kulturförvaltningen
Fyrbodals kommunalförbund
Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer (FSKF)
Försöksverksamhetskommittén (Fi 2021:09)
Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet
Gällivare kommun, Ungdom-, fritid- och kulturförvaltningen, bildarkiv, bibliotek
Göteborgs stad, kulturförvaltningen
Göteborgsregionens kommunalförbund
Helsingborgs stad, kulturförvaltningen
Huddinge kommun, kultur- och fritidsförvaltningen
Härnösands kommun, kulturförvaltningen
Jokkmokks kommun, kulturförvaltningen
Kommittén om beredskap enligt regeringsformen (Ju 2021:13)
Konstnärsnämnden
Kramfors kommun, kulturförvaltningen

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Kungliga biblioteket
Kungliga Musikhögskolan
Leksands kommun, kulturförvaltningen
Luleå kommun, kultur- och fritidsförvaltningen
Länsstyrelsen Gotland
Länsstyrelsen Stockholm
Malmö Stad, kulturförvaltningen
Malmö Stad, kulturnämnden
Myndigheten för kulturanalys
Nacka kommun, kultur- och fritidsförvaltningen
Nämnden för hemslöjdsfrågor
Region Blekinge, kultur- och bildningsförvaltningen
Region Dalarna, kultur- och bildningsnämnden samt kultur- och bildningsförvaltningen
Region Gotland, kulturförvaltningen
Region Gävleborg, kulturförvaltningen
Region Halland, kulturförvaltningen
Region Jämtland Härjedalen, förvaltningen för regional utveckling
Region Jönköping, sektionen för kulturutveckling
Region Kalmar, kulturförvaltningen
Region Kronoberg, kulturförvaltningen
Region Norrbotten, kulturförvaltningen
Region Skåne, kulturnämndens presidium och kulturförvaltningen
Region Stockholm, kulturnämnden och kulturförvaltningen
Region Sörmland, kulturförvaltningen
Region Uppsala, kulturförvaltningen
Region Värmland, kulturförvaltningen
Region Västerbotten, kulturförvaltningen
Region Västernorrland, förvaltningen för regional utveckling
Region Västmanland, kulturförvaltningen
Region Örebro, kulturförvaltningen
Region Östergötland, kulturförvaltningen

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Regionala kulturkonsulenter Norrbotten
Regionsamverkan Sydsverige, styrelsen
Riksantikvarieämbetet
Riksarkivet
RISE, Umeå universitet
Sametinget
Sanningskommissionen för det samiska folket (Ku 2021:02)
Simrishamns kommun, kulturförvaltningen
Skaraborgs kommunalförbund
Skövde kommun, kulturförvaltningen
Sollefteå kommun, kulturförvaltningen
Statens konstråd
Statens kulturråd
Stenungsunds kommun, kulturförvaltningen
Stockholm stad, kulturnämnden och kulturförvaltningen
Sundsvall kommun, kulturförvaltningen
Svenska filminstitutet
Sveriges utsända kulturråd
Sveriges kommuner och regioner (SKR), bl.a. kultur- och fritidsberedningen
Sveriges kommuner och regioners nätverk för kommunala kulturchefer
Sveriges kommuner och regioners nätverk för regionala kulturchefer
Säters kommun, kulturförvaltningen
Timrå kommun, kultur- och fritidsförvaltningen
Tranemo kommun, kulturförvaltningen
Ulricehamns kommun, kulturförvaltningen
Utredningen Ett trygghetssystem för alla (S 2021:07)
Utredningen om statens samverkan med kommunsektorn (Fi 2022:08)
Utredningen om styrning och uppföljning av folkbildningen (U 2022:01)

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Vansbro kommun, kulturförvaltningen
Vänersborgs kommun, kulturförvaltningen
Västerås stad, kulturnämnden
Västra Götalandsregionen, kulturnämnden och kulturförvaltningen
Ystad kommun, kultur- och fritidsförvaltningen

Kulturverksamheter och kulturorganisationer

Ájjte
Amatörteaterns Riksförbund
ArbetSam
ArkDes
ASSITEJ
Ax – kulturorganisationer i samverkan
Bastionen
Bildkonst Sverige
Black Archives
Bohusläns museum
Bombina Bombast
Bygdegårdarnas Riksförbund
Cirkus Cirkör
Dala-Floda Operafest
Dalarnas bildningsförbund
Dalarnas hemslöjdsförening
Dalarnas Museum
Dalarnas spelmansförbund
Dalateatern
Dramatikerförbundet
Ebeneser Kulturförening
Fackförbundet DIK
Fackförbundet Scen och Film
Film i Dalarna

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Finlandsinstitutet
Folkdansringen
Folkets hus och parker
Folkmusikens hus
Folkoperan
Föreningen för regional biblioteksverksamhet
Föreningen Konstkonsulenterna
Föreningen Kultur och Kvalitet
Föreningen Världsarv i Sverige
Game Habitat
Giron Sámi Teáhter
Göteborgs Symfoniker
Göteborgsoperan
Helsingborgs museum
Helsingborgs Stadsteater
Helsingborgs Symfoniorkester
Historiska museet vid Lunds universitet
Ideell kulturallians (IKA), bl.a. Skåne och Småland
Kilafors biografförening
Konsten att delta
Konstnärernas Kollektivverkstad Riks (KKV Riks)
Konstnärernas Riksorganisation (KRO)
Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)
Konstnärscentrum
Kontaktnätet – riksorganisation för ideella kulturföreningar
Kritiklabbet
Kulturen i Lund
Kulturhuset Stadsteatern
Kulturparken
Kulturparken Småland
Kulturskolerådet
Kungliga Musikaliska Akademin

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Körsbärsgården
Landskrona museum
Lule Stassteater
Länsmuseernas samarbetsråd
Länsmuseet Gävleborg
Malmö Konstmuseum
Malmö Live
Malmö Museum
Malmö Opera och Musikteater
Meänmaa
Moomsteatern
Musik i Dalarna
Musik i Syd
Musikarrangörer i samverkan (MAIS)
Nordingrå Konstby
Norrbottensmusiken
Norrbottensteatern
Norrlands nätverk för musikteater och dans (NMD)
Not Quite
Nätverkstan
Regional Musik i Sverige
Regionmuseet Skåne
Riksförbundet för subkultur (SUB)
Riksteatern, regional och nationell verksamhet (bl.a. ARENA)
Röda Sten Konsthall
Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS)
Samernas utbildningscentrum
Sámi Duodji Sameslöjdstiftelsen
Scenkonst Västernorrland
ShareMusic & Performing Arts
Skogen
Skånes Arkivförbund

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Skånes Dansteater
Skånes Hembygdsförbund
Sollefteå Musiksällskap
Svensk biblioteksförening
Svensk Scenkonst
Svenska Arkivförbundet
Svenska Fotografers Förbund
Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund
Svenska Kyrkan
Svenska Tornedalingarnas Riksförbund (STR-T)
Sverigefinländarnas delegation
Sverigefinska ungdomsförbundet
Sveriges författarförbund
Sveriges hembygdsförbund
Sveriges Jiddischförbund
Sveriges Museer
Sveriges Tecknare
Statarmuseet i Skåne
Teater 23
Teater Sagohuset
Teater Soja
Tjállegoathe
Trajosko Drom
Trelleborgs Museer
Unga Klara
Unga Tankar Om Musik (UTOM)
Vattnäs konsertlada
Wanås
Ystad konstmuseum
ZigZag

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Enskilda

Tomas Bokstad, konsult
Dag Celsing, konsult
Åsa Karlsson Björkmarker, konsult
Bo Per Larsson, tidigare SKR
Benny Marcel, direktör Nordisk Kulturfond
Maja Mella, Föreningen Norden Norrbotten
Tobias Olsson, förbundsdirektör Sveriges Arkitekter
Martin Sundin, generaldirektör Institutet för språk och folkminnen
Erik Åström, tidigare Statens kulturråd

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Tabeller

Tabell 1 Alla verksamheter i kultursamverkansmodellen

Verksamheter med finansiering via kultursamverkansmodellen, uppgifter från 2023

Region	Verksamhet
Region Blekinge	Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg
–	Blekinge Museum
–	Musik i Blekinge
–	Slöjd i Blekinge
–	Konst i Blekinge
–	Kulturarv i Blekinge
–	Litteratur i Blekinge
–	Blekingearkivet
–	Riksteatern Blekinge
Region Gotland	Dansutveckling
–	Film på Gotland
–	Filmutveckling
–	Konstutveckling
–	Kulturarvsutveckling
–	Slöjd- och formutveckling
–	Gotlands Musikstiftelse
–	Gotlands länsbibliotek
–	Gotlands museum
–	Litteraturutveckling
–	Musikutveckling
–	Teaterutveckling
–	Region Gotland, områdesövergripande
–	Länsteatern på Gotland
Region Halland	Art Inside Out
–	Kultur i Halland – regionbibliotek Halland
–	Kultur i Halland – Barn och unga

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Region	Verksamhet
–	Kultur i Halland – Bild och form
–	Kultur i Halland – Film
–	Kultur i Halland – Konst och kultur
–	Kultur i Halland – Slöjd
–	Musik Hallandia
–	Rian designmuseum
–	Stiftelsen Hallands länsmuseum
–	Rum för dans
–	Teater Halland
–	Arkiv Halland
–	Riksteatern Halland
Region Dalarna	Bild och Form Dalarna
–	Dalarnas Museum
–	Dalateatern
–	Film i Dalarna
–	Länsbibliotek Dalarna
–	Musik i Dalarna
–	Avesta Art
–	Arkivcentrum Dalarna
–	Dala Floda Operafest
–	Dalarnas Folkrörelsearkiv
–	Dalarnas Hemslöjdsförbund
–	Folkmusikens hus
–	Vattnäs Opera
Region Gävleborg	Folkteatern Gävleborg
–	Gävle Symfoniorkester
–	Hälsinglands museum
–	Kultur Gävleborg
–	Länsmuseet Gävleborg
–	Riksteatern Gävleborg
–	Arkiv Gävleborg
Region Jämtland Härjedalen	Estrad Norr
–	Stiftelsen Jamtli
–	Kulturutveckling
–	Föreningsarkivet i Jämtlands län
–	Riksteatern J/H
Region Jönköping	Jönköpings läns museum
–	Smålands musik och teater
–	Bild och form Jönköping

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Region	Verksamhet
–	Film Jönköping
–	Scenkonst Jönköping
–	Hemslöjd Jönköping
–	Dans Jönköping
–	Litteraturutveckling Region Jönköpings län
–	Regionbibliotek Region Jönköpings län
–	Interregionalt samarbete Jönköpings län
–	Jönköpings län folkrörelsearkiv
–	Stiftelsen Museum Vandalorum
–	Riksteatern Jönköpings län
–	ShareMusic & Performing Arts
Region Kalmar	Kalmar läns museum
–	Kalmar läns musikstiftelse
–	Litteraturnod Vimmerby
–	Biblioteksutveckling Region Kalmar län
–	The Glass Factory
–	Kalmar läns hemslöjd
–	Byteatern Kalmar länsteater
–	Kalmar Konstmuseum
–	Kalmar läns Arkivförbund
–	Riksteatern Kalmar län
–	Virserums Konsthall
–	Svenskt Rockarkiv
Region Kronoberg	Bild och Form Kronoberg
–	Kulturparken Småland AB
–	Filmregion Sydost
–	Litteratur Kronoberg
–	Regionteatern Blekinge Kronoberg
–	Berättarnätet Kronoberg
–	Hemslöjden i Kronobergs län
–	Ljungbergmuseet
–	Riksteatern Kronobergs län
Region Norrbotten	Norrbottensteatern
–	Norrbottensmusiken
–	Norrbottens museum
–	Regionbibliotek Norrbotten
–	Danskonsulent i Norrbotten
–	Konstkonsulent i Norrbotten
–	Hemslöjdskonsulent i Norrbotten

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Region	Verksamhet
–	Strateg Nationella minoriteter och urfolk
–	Filmpool Nord
–	Dans i Nord
–	Norrlands nätverk för musikteater och dans
–	Havremagasinet
–	Resurscentrum för konst i Norrbotten
–	Resurscentrum för litteratur i Norrbotten
–	Konstmuseet i Norr
–	Norrbottens föreningsarkiv
–	Riksteatern Norrbotten
Region Skåne	Film i Skåne AB
–	Helsingborgs museum
–	Helsingborgs Arena och Scen AB/stadsteater
–	Helsingborgs Arena och Scen AB/symfoniorkester
–	Malmö Museum
–	Malmö Konstmuseum
–	Malmö Opera och Musikteater AB
–	Malmö stadsteater AB
–	Malmö Live/Malmö symfoniorkester
–	Musik i Syd
–	Regional biblioteksverksamhet
–	Regionmuseet Skåne
–	Skånes dansteater
–	Ystads konstmuseum
–	Form/Design Center
–	Riksteatern Skåne
–	Skånes Arkivförbund
–	Stiftelsen Moomsteatern
–	Wanås Konst
–	Skånes Hemslöjdsförbund
–	Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige
Region Sörmland	Biblioteksutveckling Sörmland
–	Scenkonst Sörmland
–	Scenkonst Sörmland – Film
–	Sörmlands Museum – Hemslöjd
–	Sörmland Museum – bild och form
–	Svenskt barnbildarkiv
–	Sörmlands museum
–	Arkiv Sörmland

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Region	Verksamhet
Region Uppsala	Region Uppsala/Kulturutveckling
–	Musik i Uppland
–	Stiftelsen Upplandsmuseet
–	Uppsala stadsteater AB
–	Folkrörelsearkivet för Uppsala län
–	Företagens historia Uppsala län
Region Värmland	Kristinehamns konstmuseum
–	Region Värmland Kulturavdelningen
–	Stiftelsen Värmlands Museum
–	Wermland Opera
–	Föreningsarkivet i Värmland
–	Rackstadmuseet
–	Riksteatern Värmland
–	Föreningen Värmlands Företagshistoria
–	Västanå Teater
Region Västerbotten	Film i Västerbotten
–	Region Västerbotten/Mångkulturverksamheten
–	Norrlandsoperan AB
–	Regionbiblioteket i Västerbotten
–	Skellefteå Museum AB
–	Skogs- och samemuseet i Lycksele AB
–	Västerbottens Museum AB
–	Västerbottensteatern AB
–	Folkrörelsearkivet i Västerbotten
–	Företagsarkivet i Westerbotten
–	Riksteatern Västerbotten
–	Västerbottens läns hemslöjdsförening
–	Konstfrämjandet i Västerbotten
Region Västernorrland	Regionbiblioteket Västernorrland
–	Västernorrlands Museum
–	Konststrategisk verksamhet
–	Scenkonst Västernorrland AB
–	Näringslivsarkiv i Norrland
–	Föreningsarkivet Västernorrland
–	Riksteatern Västernorrland
Region Västmanland	Danskonsulent Västmanland
–	Regional biblioteksverksamhet Västmanland
–	Konst- och kulturfrämjande verksamhet
–	Regional filmverksamhet Västmanland

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Region	Verksamhet
–	Teaterkonsulent Västmanland
–	Västmanlands läns museum
–	Västmanlands teater
–	Västmanlandsmusiken, Länsmusiken
–	Västmanlandsmusiken, Sinfoniettan
–	Arkiv Västmanland
–	Västmanlands läns hemslöjdsförbund
Västra Götalandsregionen	Textilmuseet
–	GöteborgsOperan AB
–	Göteborgs Symfoniker AB
–	Regionteater Väst AB
–	Vara Konserthus AB
–	Film i Väst AB
–	Förvaltningen för kulturutveckling
–	Västergötlands museum
–	Bohusläns museum
–	Borås Stadsteater
–	Borås konstmuseum
–	Göteborgs museer
–	Göteborgs stadsteater AB
–	Cirkus i Väst
–	Läckö Slott
–	Dalslands konstmuseum
–	Göteborgs stadsteater, dans- och teaterfestival
–	Blåsmusik i Väst (Göteborg Wind Orchestra)
–	Nordiska akvarellmuseet
–	Kulturakademin
–	Folkteatern Göteborg
–	KulturUngdom
–	Bohusläns föreningsarkiv
–	Skaraborgs föreningsarkiv
–	Föreningsarkivet i Sydvästra Götaland
–	Älvsborgsarkivet Förenings- och lokalhistoria
–	Riksteatern Väst
–	Röda Sten konsthall
–	Göteborgs filmfestival
Region Örebro	Främjandeverksamhet teater
–	Dansfrämjande
–	Bibliotek, läs- och litteraturfrämjande

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Region	Verksamhet
–	Filmfrämjande
–	Hemslöjdsfrämjande, Örebro läns museum
–	Konstfrämjande
–	Örebro läns museum
–	Länsteatern i Örebro AB
–	Länsmusiken i Örebro AB
–	Musikfrämjande
–	Professionell dans, Region Örebro
–	Opera på Skäret
–	Stadra Teater
–	The non existent Center
–	ArkivCentrum
Region Östergötland	Nycirkus
–	Biblioteksutveckling Östergötland
–	Scenkonst Öst AB
–	Dans i Öst
–	Film i Öst
–	Östergötlands museum
–	Rejmyre Art Lab
–	Östgötamusiken
–	Riksteatern Östergötland
–	Shakespearfabriken
–	Östergötlands arkivförbund
–	Hemslöjden i Östergötland

Källa: Statens kulturråd.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Tabell 2 Nya verksamheter i kultursamverkansmodellen

Verksamheter som fått finansiering via kultursamverkansmodellen efter 2013, uppgifter från 2023

Verksamhet	Tillkom år	Region
Västergötlands museum	2014	Västra Götaland
Havremagasinet	2014	Norrbotten
Kulturakademin	2015	Västra Götaland
Bohusläns museum	2016	Västra Götaland
Röda Sten Konsthall	2016	Västra Götaland
The non existent Center	2017	Örebro
Helsingborgs museum	2017	Skåne
Skellefteå museum AB	2017	Västerbotten
Skogsmuseet i Lycksele AB	2017	Västerbotten
Konst i Blekinge	2017	Blekinge
Stiftelsen Museum Vandalorum	2017	Jönköping
The Glass Factory	2017	Kalmar län
Berättarnätet Kronoberg	2017	Kronobergs län
Göteborgs dans- och teaterfestival	2017	Västra Götaland
Dans i Öst	2017	Östergötland
Textilmuseet	2018	Västra Götaland
Bild och form Kronoberg	2018	Kronoberg
Stiftelsen Moomsteatern	2018	Skåne
Föreningsarkivet i Sydvästra Götaland	2018	Västra Götaland
Art Inside Out	2019	Halland
Konstmuseet i Norr	2019	Norrbotten
Bild och form Dalarna	2019	Dalarna
Kultur i Halland - Bild och form	2019	Halland
Virserums Konsthall	2019	Kalmar
Sörmlands Museum - Bild och form	2019	Södermanland
Rum för Dans	2019	Halland
Kulturarv i Blekinge	2020	Blekinge
Dala Floda Operafest	2020	Dalarna
Korda Dansproduktion	2020	Dalarna
Vattnäs Opera	2020	Dalarna
Litteraturutveckling Region Jönköpings län	2021	Jönköping
Litteraturnod Vimmerby	2021	Kalmar
Litteratur Kronoberg	2021	Kronoberg
Rejmyre Art lab	2021	Östergötland
Musikfrämjande, Region Örebro län	2021	Örebro
Ystads konstmuseum	2022	Skåne

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Verksamhet	Tillkom år	Region
Göteborgs Film festival	2022	Västra Götaland
Rian designmuseum	2022	Halland
Kristinehamns konstmuseum	2022	Värmland
Rackstadsmuseet	2022	Värmland
Lesjöfors museum inkluderas i länsmuseet	2022	Värmland
ShareMusic & Performing Arts	2022	Jönköping, Skåne, VGR
Klostermuseet inkluderas i länsmuseet	2022	Östergötland
Nycirkus Öst	2022	Östergötland
Shakespearefabriken	2022	Östergötland
Cirkus i Väst	2023	Västra Götaland
Borås konstmuseum	2023	Västra Götaland
Dalslands konstmuseum	2023	Västra Götaland
Svenskt Rockarkiv	2023	Kalmar

Källa: Statens kulturråd.

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Tabell 3 Fristående verksamheter i kultursamverkansmodellen

Fristående aktörer med finansiering via kultursamverkansmodellen, uppgifter från 2023

Verksamhet	Organisationsform
Arkiv Gävleborg	Ideell förening
Arkiv Halland	Ideell förening
Arkiv Sörmland	Ideell förening
Arkiv Västmanland	Ideell förening
ArkivCentrum	Ideell förening
Arkivcentrum Dalarna	Ekonomisk förening
Berättarnätet Kronoberg	Ideell förening
Blekingearkivet	Ideell förening
Blåsmusik i Väst (Göteborg Wind Orchestra)	Ekonomisk förening
Bohusläns föreningsarkiv	Ideell förening
Byteatern Kalmar länsteater	Ideell förening
Dala Floda Operafest	Ideell förening
Dalarnas Folkrörelsearkiv	Ideell förening
Dalarnas Hemslöjdsförbund	Ideell förening
Dalslands konstmuseum	Stiftelse
Folkmusikens hus	Ideell förening
Folkrörelsearkivet för Uppsala län	Ideell förening
Folkrörelsearkivet i Västerbotten	Ideell förening
Folkteatern Göteborg	Aktiebolag
Form/Design Center	Ideell förening
Föreningen Värmlands Företagshistoria	Ideell förening
Föreningsarkivet i Jämtlands län	Ideell förening
Föreningsarkivet i Sydvästra Götaland	Ideell förening
Föreningsarkivet i Värmland	Ideell förening
Föreningsarkivet Västernorrland	Ideell förening
Företagens historia Uppsala län	Ideell förening
Företagsarkivet i Westerbotten	Ideell förening
Göteborgs filmfestival	Ideell förening
Havremagasinet	Ekonomisk förening
Hemslöjden i Kronobergs län	Ideell förening
Hemslöjden i Östergötland	Ideell förening
Jönköpings län folkrörelsearkiv	Ideell förening
Kalmar Konstmuseum	Ideell förening
Kalmar läns Arkivförbund	Ideell förening
Kalmar läns hemslöjd	Ideell förening
Konstfrämjandet i Västerbotten	Ideell förening

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Verksamhet	Organisationsform
Kulturakademin	Ideell förening
Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige	Ideell förening
KulturUngdom	Ideell förening
Ljungbergmuseet	Stiftelse
Länsteatern på Gotland	Ideell förening
Nordiska akvarellmuseet	Stiftelse
Norrbottens föreningsarkiv	Ideell förening
Näringslivsarkiv i Norrland	Ideell förening
Opera på Skäret	Stiftelse
Rackstadmuseet	Ideell förening
Rejmyre Art Lab	Ideell förening
Riksteatern Blekinge	Ideell förening
Riksteatern Gävleborg	Ideell förening
Riksteatern Halland	Ideell förening
Riksteatern J/H	Ideell förening
Riksteatern Jönköpings län	Ideell förening
Riksteatern Kalmar län	Ideell förening
Riksteatern Kronobergs län	Ideell förening
Riksteatern Norrbotten	Ideell förening
Riksteatern Skåne	Ideell förening
Riksteatern Värmland	Ideell förening
Riksteatern Väst	Ideell förening
Riksteatern Västerbotten	Ideell förening
Riksteatern Västernorrland	Ideell förening
Riksteatern Östergötland	Ideell förening
Röda Sten konsthall	Ideell förening
Shakespearfabriken	Ekonomisk förening
ShareMusic & Performing Arts	Ideell förening
Skaraborgs föreningsarkiv	Ideell förening
Skånes Arkivförbund	Ideell förening
Skånes Hemslöjdsförbund	Ideell förening
Stadra Teater	Ideell förening
Stiftelsen Moomsteatern	Stiftelse
Stiftelsen Museum Vandalorum	Stiftelse
Svenskt Rockarkiv	Ideell förening
The non existent Center	Ekonomisk förening
Vattnäs Opera	Stiftelse
Virserums Konsthall	Ideell förening
Västanå Teater	Ideell förening

2023:58), KS-2023/00942 - KU-2023/00066-2 Remiss: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), KS-2023/00942 : Kultursamhallet - utvecklad-samverkan-mellan-stat-region-och-kommun-SOU-2023-58.pdf

Verksamhet	Organisationsform
Västerbottens läns hemslöjdsförening	Ideell förening
Västmanlands läns hemslöjdsförbund	Ideell förening
Wanås Konst	Stiftelse
Älvsborgsarkivet Förenings- och lokalhistoria	Ideell förening
Östergötlands arkivförbund	Ideell förening

Källa: Statens kulturråd.

Anm: Egen sammanställning med utgångspunkt i den definition av fristående kulturverksamhet som används i betänkandet, det vill säga verksamheter där det allmänna inte har ett rättsligt bestämmande inflytande via majoritet i styrelsen eller motsvarande organ.

Statens offentliga utredningar 2023

Kronologisk förteckning

1. Skärpta straff för flerfaldig brottslighet. Ju.
2. En inre marknad för digitala tjänster – ansvarsfördelning mellan myndigheter. Fi.
3. Nya regler om nödlidande kreditavtal och inkassoverksamhet. Ju.
4. Posttjänst för hela slanten. Finansieringsmodeller för framtidens samhällsomfattande posttjänst. Fi.
5. Från delar till helhet. Tvångsvården som en del av en sammanhållen och personcentrerad vårdkedja. S.
6. En lag om tilläggsskatt för företag i stora koncerner. Fi.
7. På egna ben. Utvecklad samverkan för individers etablering på arbetsmarknaden. A.
8. Arbetslivskriminalitet – arbetet i Sverige, en bedömning av omfattningen, lärdomar från Danmark och Finland. A.
9. Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans. Ökad likvärdighet, långsiktighet och kvalitet. S.
10. Tandvårdens stöd till våldsutsatta patienter. S.
11. Tillfälligt miljötillstånd för samhällsviktig verksamhet – för ökad försörjningsberedskap. KN.
12. Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende. Ju.
13. Patientöversikter inom EES och Sverige. S.
14. Organisera för hållbar utveckling. KN.
15. Förnybart i tanken. Ett styrmedelsförslag för en stärkt bioekonomi. LI.
16. Staten och betalningarna. Del 1 och 2. Fi.
17. En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp. Ju.
18. Värdet av vinden. Kompensation, incitament och planering för en hållbar fortsatt utbyggnad av vindkraften. Del 1 och 2. KN.
19. Statlig forskningsfinansiering. Underlagsrapporter. U.
20. Förbud mot bottentrålning i marina skyddade områden. LI.
21. Informationsförsörjning på skolområdet. Skolverkets ansvar. U.
22. Datalagring och åtkomst till elektronisk information. Ju.
23. Ett modernare socialförsäkringsskydd för gravida. S.
24. Etablering för fler – jämställda möjligheter till integration. A.
25. Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd. Ju.
26. Översyn av entreprenörsansvaret. A.
27. Kamerabevakning för ett bättre djurskydd. LI.
28. Samhället mot skolattacker. U.
29. Varje rörelse räknas – hur skapar vi ett samhälle som främjar fysisk aktivitet? S.
30. Ett trygghetssystem för alla. Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst. S.
31. Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar. U.
32. Biometri – för en effektivare brottsbekämpning. Ju.
33. Ett förbättrat resegarantisystem. Fi.
34. Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag. Ju.
35. Nya regler om hållbarhetsredovisning. Ju.
36. Genomförande av minimilönedirektivet. A.

37. Förstärkt skydd för den personliga integriteten. Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök. Ju.
38. Ett förstärkt konsumentskydd mot riskfylld kreditgivning och överskuldsättning. Fi.
39. En inre marknad för digitala tjänster – kompletteringar och ändringar i svensk rätt. Fi.
40. Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. S.
41. Förutsättningarna för en ny kollektivavtalad arbetslöshetsförsäkring. A.
42. Ett modernare regelverk för legaliseringar, apostille och andra former av intyganden. UD.
43. En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter. Fi.
44. En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. Ju.
45. Övergångsrestriktioner – ökat förtroende för offentlig verksamhet. Fi.
46. Jakt och fiske i renbetesland. LI.
47. En utvecklad arbetsgivardeklaration – åtgärder mot missbruk av välfärdssystemen. Fi.
48. Rätt förutsättningar för sjukskrivning. S.
49. Skyddet för EU:s finansiella intressen. Ändringar och kompletteringar i svensk rätt. Fi.
50. En modell för svensk försörjningsberedskap. Fö.
51. Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – frågor med anledning av Europadomstolens dom. Fö.
52. Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen. S.
53. En ändamålsenlig arbetsskadeförsäkring – för bättre ekonomisk trygghet, kunskap och rättssäkerhet. Volym 1 och 2. S.
54. Centraliseringen av administrativa tjänster till Statens servicecenter – en utvärdering. Fi.
55. Vem äger fastigheten. Ju.
56. Några smittskyddsfrågor inom socialtjänsten och socialförsäkringen. S.
57. Åtgärder för tryggare bostadsområden. Ju.
58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun. Ku.

Statens offentliga utredningar 2023

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

På egna ben.
Utvecklad samverkan för individers etablering på arbetsmarknaden. [7]

Arbetslivskriminalitet – arbetet i Sverige, en bedömning av omfattningen, lärdomar från Danmark och Finland. [8]

Etablering för fler – jämställda möjligheter till integration. [24]

Översyn av entreprenörsansvaret. [26]

Genomförande av minimilönedirektivet. [36]

Förutsättningarna för en ny kollektivavtalad arbetslöshetsförsäkring. [41]

Finansdepartementet

En inre marknad för digitala tjänster – ansvarsfördelning mellan myndigheter. [2]

Posttjänst för hela slanten. Finansieringsmodeller för framtidens samhällsomfattande posttjänst. [4]

En lag om tilläggsskatt för företag i stora koncerner. [6]

Staten och betalningarna. Del 1 och 2. [16]

Ett förbättrat resegarantisystem. [33]

Ett förstärkt konsumentskydd mot riskfylld kreditgivning och överskuldsättning. [38]

En inre marknad för digitala tjänster - kompletteringar och ändringar i svensk rätt. [39]

En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter. [43]

Övergångsrestriktioner – ökat förtroende för offentlig verksamhet. [45]

En utvecklad arbetsgivardeklaration – åtgärder mot missbruk av välfärdssystemen. [47].

Skyddet för EU:s finansiella intressen. Ändringar och kompletteringar i svensk rätt. [49]

Centraliseringen av administrativa tjänster till Statens servicecenter – en utvärdering. [54]

Försvarsdepartementet

En modell för svensk försörjningsberedskap. [50]

Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – frågor med anledning av Europadomstolens dom. [51]

Justitiedepartementet

Skärpta straff för flerfaldig brottslighet. [1]

Nya regler om nödlidande kreditavtal och inkassoverksamhet. [3]

Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende. [12]

En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp. [17]

Datalagring och åtkomst till elektronisk information. [22]

Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd. [25]

Biometri – för en effektivare brottsbekämpning. [32]

Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag. [34]

Nya regler om hållbarhetsredovisning. [35]

Förstärkt skydd för den personliga integriteten. Behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök. [37]

En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. [44]

Vem äger fastigheten. [55]

Åtgärder för tryggare bostadsområden. [57]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Tillfälligt miljötillstånd för samhällsviktig verksamhet – för ökad försörjningsberedskap. [11]

Organisera för hållbar utveckling. [14]

Värdet av vinden. Kompensation, incitament och planering för en hållbar fortsatt utbyggnad av vindkraften. Del 1 och 2. [18]

Kulturdepartementet

Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun. [58]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Förnybart i tanken. Ett styrmedelsförslag för en stärkt bioekonomi. [15]

Förbud mot bottentrålning i marina skyddade områden. [20]

Kamerabevakning för ett bättre djurskydd. [27]

Jakt och fiske i renbetesland. [46]

Socialdepartementet

Från delar till helhet. Tvångsvården som en del av en sammanhållen och personcentrerad vårdkedja. [5]

Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans. Ökad likvärdighet, långsiktighet och kvalitet. [9]

Tandvårdens stöd till våldsutsatta patienter. [10]

Patientöversikter inom EES och Sverige. [13]

Ett modernare socialförsäkringsskydd för gravida. [23]

Varje rörelse räknas – hur skapar vi ett samhälle som främjar fysisk aktivitet? [29]

Ett trygghetssystem för alla. Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst. [30]

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. [40]

Rätt förutsättningar för sjukskrivning. [48]

Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen. [52]

En ändamålsenlig arbetsskadeförsäkring – för bättre ekonomisk trygghet, kunskap och rättssäkerhet. Volym 1 och 2. [53]

Några smittskyddsfrågor inom socialtjänsten och socialförsäkringen. [56]

Utbildningsdepartementet

Statlig forskningsfinansiering. Underlagsrapporter. [19]

Informationsförsörjning på skolområdet. Skolverkets ansvar. [21]

Samhället mot skolattacker. [28]

Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar. [31]

Utrikesdepartementet

Ett modernare regelverk för legaliseringar, apostille och andra former av intygande. [42]

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-15
Kulturnämnden

Diarienr: KU-2022/00060

Verksamhetsplan 2024 – Extra medelstilldelning Umeå växer tryggt och säkert (UVTS) 2.0

Förslag till beslut
Kulturnämnden beslutar

att extra medelstilldelning om 1 000 000 kr för Umeå växer tryggt och säkert 2.0 under 2024 fördelas med 300 000 kr till bibliotek, 300 000 kr till Kulturskola och 200 000 kr till programverksamhet samt 200 000 kr för kommande nya insatser i samarbete med BRÅ, civilsamhälle och andra potentiella partners.

att ramförstärkningen avseende 2024 för förvaltningens verksamheter används till att förstärka några redan pågående insatser, enligt ärendebeskrivningen nedan.

att förvaltningen inför verksamhetsplanering 2025, återkommer med långsiktiga satsningar i enlighet med kommunfullmäktiges direktiv.

att uppföljning sker i tertialrapporterna.

Ärendebeskrivning
Kommunfullmäktige beslöt vid sitt möte 27 november 2023 om extra tilldelning till kulturnämnden om 1 000 000 kr avseende satsning inom området Umeå växer tryggt och säkert.

Kulturskolan, biblioteken och programavdelningen har redan idag aktiviteter som strävar mot målet att Umeå ska växa tryggt och säkert. Det finns även planer på att ytterligare utveckla verksamheterna och aktiviteterna i samverkan med andra kommunala aktörer samt civilsamhället.

Under 2024 kommer verksamhetschef för Kulturskola och bibliotekschef att ingå i den kommunövergripande arbetsgruppen för inriktningsmålet Umeå växer tryggt och säkert. Förvaltningsdirektör ingår i styrgruppen för målet.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2022/00060

I kulturförvaltningens fortsatta arbete med aktiviteter och målet kommer UVTS arbetsgrupps riktlinjer att guida även kulturförvaltningen i arbetet, på egen hand och tillsammans med andra aktörer. Verksamheterna kommer att utgå från sex uppställda områden framtagna av UmeBrå och UVTS:

- Skolmisslyckande
- Psykisk ohälsa
- Ekonomisk utsatthet
- Sårbara familjeförhållanden
- Utanförskap
- Avsaknad av positiva sammanhang

Planering

Nedan återfinns några utvalda exempel på aktiviteter som redan i dag görs inom kulturförvaltningen samt dessas utvecklingsmöjligheter.

Biblioteken:

- Satsning på bibliotekarieledda läsecirklar för unga i social utsatthet. Umeås folkbibliotek har erfarenhet av läsfrämjande insatser med positiva effekter i ett etablerat samarbete med kriminalvården. Områden: utanförskap, avsaknad av positiva sammanhang, skolmisslyckande.

  Utvecklingsmöjlighet att i samarbete med socialtjänsten genomföra ett liknande upplägg för ungdomar som hamnat i utanförskap och som riskerar att hamna i kriminalitet.

- Bokklubben Readers are Leaders skapar positiva sociala sammanhang och förebilder genom att ungdomar, som handleds av vuxna, leder välbesökt bokklubb för barn. Samarbete med ABF, Rädda Barnen och Hashtag Sisterhood. Område: avsaknad av positiva sammanhang och skolmisslyckande

  Utvecklingsmöjlighet att genom projektledning samordna och rekrytera fler ungdomsledare.

Kulturskolan:

- Samverkan med skola och elevhälsa kring problematisk skolfrånvaro. Kulturskolan finns som resurs med kultur för hälsa för elever som inte klarar full skolgång, med anpassat schema och kulturaktiviteter på schemat, som del av åtgärdsprogrammet för individen. Område: psykisk ohälsa och skolmisslyckande.

  Utvecklingsmöjlighet att samverka med fler skolor runt om i Umeå.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2022/00060

- After school-verksamhet på Ålidhem, Ersboda och Mariehem. Gratis och regelbundet återkommande kulturaktiviteter i olika ämnen, i direkt anslutning till skoltiden. Möjlighet att prova på, men även att fördjupa sig i film, poesi eller musik. Område: ekonomisk utsatthet, sårbara familjeförhållanden

  Utvecklingsmöjlighet att förlägga än mer After school-verksamhet i stadsdelar och kommundelar.

Programavdelningen:

- Föreningsbidrag till föreningar som arbetar med värdskap i Väven. Område: ekonomisk utsatthet.

  Utvecklingsmöjligheter att nå fler och nya föreningar i detta uppdrag, och därigenom bidra till fler finansieringsmöjligheter för föreningar i deras verksamhet.

- Samarbete med kulturorganisationen Selam sedan 2023, en nationell organisation med syfte att synliggöra kulturella minoritetsgruppers kulturuttryck. Två konserter på Väven har arrangerats och lett till kontakter med nya lokala föreningar och nya publikgrupper. Område: avsaknad av positiva sammanhang.

  Utvecklingsmöjligheter att bredda utbudet i Väven genom att inkludera fler kulturuttryck, skapa fler samarbetsmöjligheter och ge fler målgrupper tillgång till Vävens scener.

Pott:

- Pott för kommande nya insatser i samarbete med BRÅ, civilsamhälle och andra potentiella partners.

  Potten fördelas löpande under året, utifrån dialog inom förvaltningen och i enlighet med kommunfullmäktiges beslut och uppdrag.

Beslutsunderlag

KF beslut – Nämndinitiativ om extra medelstilldelning Umeå växer tryggt och säkert 2.0

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson
Beatrice Hammar
Elin Hellrönn
Helena Karlström

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2022/00060

Peter Gustavsson

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
ledningskoordinator

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2023-11-27

§ 221

Diarienr: KS-2023/00822

Nämndinitiativ om extra medelstilldelning Umeå växer tryggt och säkert 2.0

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att budgeten för 2024 revideras med följande poster:

1. **att budgeten avseende skatteintäkter och generella statsbidrag höjs med 230 mnkr 2024 i enlighet med regeringens höstbudget.**
2. **att höja budget för pensionskostnader på kommunstyrelsen med 67 mnkr 2024 utifrån senaste pensionskostnadsprognos från KPA.**
3. **att sänka budgeten för krafthandelsintäkter på kommunstyrelsen med 12 mnkr 2024 utifrån försämrad prognos för krafthandelsintäkter.**
4. **att tilldela kommunstyrelsen 3 mnkr i ramtillskott för 2024 för att jobba med ökad styrning och samordning av det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.**
5. **att tilldela individ- och familjenämnden 35 mnkr i ramtillskott för 2024 till förebyggande verksamhet och tidiga insatser för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.**
6. **att tilldela tekniska nämnden 14 mnkr i ramtillskott för 2024 till trygghetsskapande, jämställda och hållbara åtgärder i offentliga miljöer för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.**
7. **att tilldela för- och grundskolenämnden 3 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.**
8. **att tilldela gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.**

9. **att tilldela fritidsnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta förebyggande tillsammans med civilsamhället och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.**
10. **att tilldela kulturnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta förebyggande med civilsamhället och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.**
11. **att budgetera ett resultat på 93 mnkr 2024 vilket motsvarar resultatmålet på 1 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning.**

att ovanstående revideringar ska ingå vid beräkning av förslag på budgetramar för styrelse och nämnder i planeringsdirektiv 1 för 2025–2028.

att kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och övriga nämnder, samt de kommunala bolagen i uppdrag att bidra till arbetet med Umeå växer tryggt och säkert 2.0.

att paragrafen justeras omedelbart.

Reservation
Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden, se text under kommunfullmäktiges beslutsordning.

Davis Kaza, för Arbetarpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden, se text under kommunfullmäktiges beslutsordning.

Lars Forsgren, för Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Veronica Kerr, för Kristdemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Protokollsanteckning
Maja Westling Palmberg, för Centerpartiet med instämmande av Liberalerna, se kommunfullmäktiges beslutsordning.

Ärendebeskrivning

Bakgrund

Enligt ekonomiska prognoser under hösten 2023 ser förutsättningarna för 2024 bättre ut än de gjorde under våren 2023. Mot bakgrund av detta har Socialdemokraterna i samarbete med Miljöpartiet lämnat ett nämndinitiativ på KSnau den 24 oktober om att titta vidare på

möjligheten till extra medelstilldelning 2024 för att kunna växla upp arbetet med Umeå växer tryggt och säkert till UVTS2.0.

Stadsledningskontorets bedömning
Regeringen har i sin höstbudget beslutat att öka generella statsbidrag till kommunerna med totalt sju miljarder kronor 2024. I samband med höstbudgeten presenterade också regeringen sin prognos för skatteunderlagets utveckling för de kommande åren. Dessa två delar innebär sammantaget för Umeå kommun en prognosticerad intäktsökning på 230 mnkr 2024 jämfört med den budget som kommunfullmäktige beslutade om i juni 2023.

Den kraftiga inflationen och svårigheten i att bedöma när de åtgärder som vidtas för att dämpa inflationen får effekt, har medfört att pensionskostnaderna ökat kraftigt 2023 och 2024 samt att de ökat mer än prognosticerat. I budgeten för 2024, som fullmäktige beslutade om i juni 2023, har pensionskostnaderna budgeterats utifrån den prognos som KPA lämnade i december 2022. I september har KPA lämnat en ny pensionskostnadsprognos som baseras på det faktiska prisbasbeloppet för 2024 som fastställdes i juni, vilket gör den betydligt mer säker. Även det faktum att den nya prognosen innefattar konsekvenser av genomfört val beträffande nytt pensionsavtal ökar graden av säkerhet. Prognosen visar på en betydligt högre kostnad 2024 än den tidigare prognosen. För 2024 bedöms pensionskostnaderna uppgå till 856 mnkr för Umeå kommun, vilket är 67 mnkr högre än budgeterat för 2024 (789 mnkr).

Umeå kommun äger ca 25 procent i Stornorrfors kraftverk. Genom sin ägarandel får kommunen krafthandelsintäkter från försäljning av den el som produceras i kraftverket. Elpriserna kan fluktuera över tid och 2022 och 2023 har de varit extremt svåra att förutse och prognosticera. 2022 erhöll kommunen exceptionellt höga intäkter utifrån att elpriserna på elhandelsmarknaden sköt i höjden bl a till följd av kriget i Ukraina. Även i inledningen av 2023 var elpriserna höga men har successivt sjunkit under året. I oktober prognosticeras kraftintäkterna 2024 uppgå till ca 155 mnkr, vilket är betydligt lägre än den budgeterade intäkten på 189 mnkr i den beslutade budgeten för 2024. Även om elpriserna alltjämt är svåra att prognosticera visar allt i dagsläget på att intäkterna kommer bli lägre än budgeterat för 2024.

Sammantaget visar ovanstående prognoser på en positiv förändring av kommunens ekonomiska förutsättningar med 129 mnkr för 2024, jämfört den beslutade budgeten för 2024. Viktigt att notera är dock att den beslutade budgeten inte innehåller något budgeterat positivt resultat 2024, utan det sänktes tillfälligt till noll för att mildra effekten på nämnderna av de kraftigt ökade pensionskostnaderna. Umeå kommun har ett resultatmål på 1% av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning, vilket brukar beaktas i budget. Detta för att delfinansiera de planerade investeringarna men också för att ha en buffert. I kommunallagen finns ett s k balanskrav, vilket innebär att kommuner måste återställa eventuella negativa resultat inom tre år. Därför är det extra viktigt att ha en buffert i det fall det kommer oförutsedda kostnader, eller bortfallande intäkter som inte kan hanteras ett enskilt år. För tillväxtkommuner som har stora investeringsbehov bör dessutom resultatnivåerna vara betydligt högre än 1 % för att undvika alltför stor lånefinansiering av investeringarna, vilket Kommuninvest påtalat och som också framkommit i den långsiktiga analys av Umeå kommuns finansiella förutsättningar som Sweco gjort på uppdrag av kommunen.

Det ekonomiska utrymmet som de reviderade prognoserna tillsammans ger uppgår till 1,4 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning. Mot bakgrund av det osäkra ekonomiska läget och att det i beslutad budget för 2024 inte finns någon buffert, är stadsledningskontorets förslag till beslut att dessa 1,4 % får utgöra en buffert för kommunen 2024. Detta för att dels minska risken för ett negativt balanskravsresultat 2024, i sammanhanget bör nämnas att nämnderna uppvisar en negativ årsprognos 2023, dels för att delfinansiera de planerade investeringarna.

För att möjliggöra en god styrning av kommunens ekonomi samt att olika behov kan vägas mot varandra inom det ekonomiska utrymme som finns att tillgå är det också viktigt att behov av drift- och investeringsmedel, så långt det är möjligt, hanteras samlat inom ordinarie budgetprocess. Enligt planeringsprocessen fattar fullmäktige beslut om budget i juni för kommande år. Detta för att i tidigt skede ge nämnderna kännedom om de ekonomiska förutsättningarna för kommande år vilket var ett av syftena med utformningen av nuvarande budget - och planeringsprocess.

I det fall kommunfullmäktige vill stärka arbetet för Umeå växer tryggt och säkert med hjälp av den förbättrade prognosen på skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning, är stadsledningskontorets bedömning att de försämrade prognoserna för pensionskostnader och krafthandelsintäkter skall vägas in, samt att ett resultat på åtminstone en procent av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning skall beaktas (93 mnkr).
Vidare är stadsledningskontorets bedömning att en budgetförstärkning, i det fall det ska göras, bör beslutas i form av tilläggsanslag till enskilda nämnder/styrelse och inte genom ett helt nytt budgetbeslut/planeringsdirektiv för 2024.

Förslag till beslut (tjänsteskrivelsen)
Kommunfullmäktige beslutar

att prognosticerad förbättring av kommunens ekonomiska förutsättningar 2024 enligt ärendebeskrivning får utgöra buffert, dels för att minska risken för ett negativt balanskravsresultat, dels för att delfinansiera de planerade investeringarna.

att, som en följd av att-satsen ovan, inte förändra beslutad budget för 2024.

Beslutsunderlag

Nämndinitiativ: Extra medelstilldelning Umeå växer tryggt och säkert 2.0; Hans Lindberg (S)

Beredningsansvariga

Lena Höök Gustafsson, ekonomichef
Anette Sjödin, controller

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Yrkanden

Janet Ågren (S) – Bifall till följande att-satser (med anledning av nedan beskrivning av bakgrund och nuläge):

- att budgeten för 2024 revideras med följande poster:

1. att budgeten avseende skatteintäkter och generella statsbidrag höjs med 230 mnkr 2024 i enlighet med regeringens höstbudget.
2. att höja budget för pensionskostnader på kommunstyrelsen med 67 mnkr 2024 utifrån senaste pensionskostnadsprognos från KPA.
3. att sänka budgeten för krafthandelsintäkter på kommunstyrelsen med 12 mnkr 2024 utifrån försämrad prognos för krafthandelsintäkter.
4. att tilldela kommunstyrelsen 3 mnkr i ramtillskott för 2024 för att jobba med ökad styrning och samordning av det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
5. att tilldela individ- och familjenämnden 35 mnkr i ramtillskott för 2024 till förebyggande verksamhet och tidiga insatser för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
6. att tilldela tekniska nämnden 14 mnkr i ramtillskott för 2024 till trygghetsskapande, jämställda och hållbara åtgärder i offentliga miljöer för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
7. att tilldela för- och grundskolenämnden 3 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
8. att tilldela gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
9. att tilldela fritidsnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta förebyggande tillsammans med civilsamhället och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
10. att tilldela kulturnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta förebyggande med civilsamhället och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
11. att budgetera ett resultat på 93 mnkr 2024 vilket motsvarar resultatmålet på 1 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning.

- att ovanstående revideringar ska ingå vid beräkning av förslag på budgetramar för styrelse och nämnder i planeringsdirektiv 1 för 2025–2028.

- att kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och övriga nämnder, samt de kommunala bolagen i uppdrag att bidra till arbetet med Umeå växer tryggt och säkert 2.0.

Bakgrund och nuläge
En ny samverkanssatsning startade 2018 mellan Umeå kommun och polisen i Umeå utifrån den nulägesanalys polisen presenterat 2017. Den fick namnet Umeå växer tryggt och säkert. Syftet var att komplettera polisens befintliga arbete genom att öka tryggheten, minska brottsligheten och motverka tendenser till social oro på de nordöstra stadsdelarna. Målbilden var att vända den negativa trend som polisen märkt av och larmat om.

UVTS-arbetet har varit framgångsrikt, men den utveckling vi kan se i Sverige med nya nationella och internationella trender innebär att arbetet i Umeå nu behöver intensifieras ytterligare. En kraftsamling och ny inriktning behövs. En sådan inriktning för UVTS för åren 2024–2026 är under framtagande och kommer att hanteras av Umebrå i slutet av detta år. En inriktning som behöver förstärkas av en gemensam helhetssyn i kommunen.

En bättre helhetsbild av det förebyggande arbetet behöver tas fram, samt att det tydliggörs vem som gör vad och där olika samverkansgruppers uppdrag klargörs. Det behövs även en förstärkt styrning av det kommungemensamma arbetet med Umeå växer tryggt och säkert från kommunstyrelsen där alla nämnder och verksamheter behöver bidra. UVTS behöver därtill inlemmas i det kommunövergripande arbetet med social hållbarhet och innovation.

Den kraftsamling som nu behöver göras kan liknas med det arbete som gjordes inför kulturhuvudstad. Då arbetade kommunen förvaltningsöverskridande och långsiktigt tillsammans med näringslivet och ideella aktörer utifrån den gemensamma inriktningen. För att få fler aktörer med i arbetet behöver samma steg göras för Umeå växer tryggt och säkert så att näringslivet och ideell sektor kan vara med och bidra på ett ännu bättre sätt än idag, samt vara med och finansiera det trygghetsskapande och förebyggande arbetet. Mer arbete behöver även göras av kommunorganisationen.

Sammanfattningsvis innebär UVTS2.0 en ny och förstärkt inriktning, med särskild prioritet på riktat förebyggande arbete och unga i risk, samt en uppdaterad lägesbild och åtgärdsplan. I detta ingår en ambition om tydligare kommunövergripande styrning från och med 2024. Arbetet ska ses som långsiktigt där kommunen i form av skola, socialtjänst, fritid och kultur behöver arbeta nära tillsammans med polis, ideell sektor och näringsliv. De nya samhällsutmaningarna kräver nya arbetssätt och samarbete över organisations- och förvaltningsgränser på ett helt annat sätt än tidigare. Syftet med UVTS2.0. är att komplettera den ordinarie verksamheten genom utvecklad samverkan och ökad styrning med nya innovativa grepp baserade på evidensbaserade metoder och forskning.

Särskilda uttalanden
Bore Sköld (V) – Återkommer i kommunstyrelsen.
Lena Andersson (M) – Återkommer i kommunstyrelsen.
Mattias Larsson (C) – Återkommer i kommunstyrelsen.

Propositionsordning som godkänns
Bifall till tjänsteskrivelsens förslag *mot* Janet Ågrens (S) yrkanden.
Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar bifalla Janet Ågrens yrkanden.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden
Lena Andersson (M) och **Elmer Eriksson (M)**
- att inte tillskjuta extra ramtillskott 1 mnkr till kulturnämnden
-att tillskjuta extra ramtillskott 15 mnkr till tekniska nämnden

Veronica Kerr (KD) - att budgeten för 2024 revideras med följande poster:
1. Att budgeten avseende skatteintäkter och generella statsbidrag höjs med 230 mnkr 2024 i enlighet med regeringens höstbudget.
2. Att höja budget för pensionskostnader på kommunstyrelsen med 67 mnkr 2024 utifrån senaste pensionskostnadsprognos från KPA.
3. Att sänka budgeten för krafthandelsintäkter på kommunstyrelsen med 34 mnkr 2024 utifrån försämrad prognos för krafthandelsintäkter.
4. Att tilldela kommunstyrelsen 36 mnkr i ramtillskott för 2024

för att jobba med åtgärder styrning och samordning av arbetet med UVTS2.0.
5. Att budgetera ett resultat på 93 mnkr 2024 vilket motsvarar resultatmålet på 1 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning.
6. att ovanstående revideringar ska ingå vid beräkning av förslag på budgetramar för styrelse och nämnder i planeringsdirektiv 1 för 2025–2028.
7. att kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och övriga nämnder, samt
de kommunala bolagen i uppdrag att bidra till arbetet med Umeå växer tryggt och säkert 2.0.

Maria Lindvall (L) - att budgeten för 2024 revideras med följande poster:
1. Att budgeten avseende skatteintäkter och generella statsbidrag höjs med 230 mnkr 2024 i enlighet med regeringens höstbudget.
2. Att höja budget för pensionskostnader på kommunstyrelsen med 67 mnkr 2024 utifrån senaste pensionskostnadsprognos från KPA.

3. Att sänka budgeten för krafthandelsintäkter på kommunstyrelsen med 12 mnkr 2024 utifrån försämrad prognos för krafthandelsintäkter.

4. Att tilldela kommunstyrelsen 3 mnkr i ramtillskott för 2024 för att jobba med ökad styrning och samordning av det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.

5. Att tilldela individ- och familjenämnden 35 mnkr i ramtillskott för 2024 till förebyggande verksamhet och tidiga insatser för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.

6. Att tilldela tekniska nämnden 11 mnkr i ramtillskott för 2024 till trygghetsskapande, jämställda och hållbara åtgärder i offentliga miljöer för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.

7. Att tilldela för- och grundskolenämnden 4 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.

8. Att tilldela gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.

9. Att tilldela fritidsnämnden 4 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta förebyggande tillsammans med civilsamhället och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.

10. Att budgetera ett resultat på 93 mnkr 2024 vilket motsvarar resultatmålet på 1 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning.

- att ovanstående revideringar ska ingå vid beräkning av förslag på budgetramar för styrelse och nämnder i planeringsdirektiv 1 för 2025– 2028.
- att kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och övriga nämnder, samt de kommunala bolagen i uppdrag att bidra till arbetet med Umeå växer tryggt och säkert 2.0.

Janet Ågren (S), Nils Seye Larsen (MP) och **Mattias Larsson (C)** - bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag

Särskilt uttalande
Bore Sköld (V) – Återkommer i kommunfullmäktige

Propositionsordning som godkänns
Ordföranden ställer bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag mot bifall till moderaternas förslag mot bifall till kristdemokraternas förslag mot bifall till liberalernas förslag. Kommunstyrelsen bifaller näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Protokollsanteckning
Mattias Larsson (C) med instämmande av **Maria Lindvall (L)** - Centerpartiet biträder förslaget om extra medelstilldelning till UVTS 2.0, detta beroende på ärendets allvarliga art och att det gäller att agera skyndsamt. Tyvärr så gör den korta tiden för beredning av ärendet inför beslut i KS och KF att möjligheterna till brett medskapande saknas. Det är något som ett ärende av denna vikt skulle behöva för att skapa den gemensamma politiska samling som behövs nu. Vi hoppas att det kommande arbetet med UVTS 2.0 kommer präglas av en högre grad av medskapande och att man i detta också med kraft bjuder in till deltagande från civilsamhället.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Hans Lindberg, Anders Ågren, Anders Sellström, Maja Westling Palmberg, Davis Kaza, Bore Sköld, Anna-Karin Sjölander, Lennart

Arvidsson, Maria Lindvall, Fredrik Rönn, Hanna Lundin Jernberg, Helena Smith, Tomas Wennström, Ellen Ström, Janet Ågren, Lars Forsgren, Patrik Brännberg, Andreas Lundgren, Anders Norqvist, Jan-Olov Carlsson, Nils Seye Larsen, Tobias Holmbom och Liv Olsson Zetterberg.

Yrkanden
Hans Lindberg (S), Maja Westling (C), Fredrik Rönn (C), Helena Smith (S), Tomas Wennström (S), Janet Ågren (S)., Andreas Lundgren (S) och **Nils Seye Larsen (MP)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Anders Ågren (M) – Bifall till kommunstyrelsens förslag med följande två ändringar:

1 att inte tillskjuta extra ramtillskott 1 mnkr till kulturnämnden
2 att tillskjuta extra ramtillskott 15 mnkr till tekniska nämnden.

Anders Sellström (KD) – att budgeten för 2024 revideras med följande poster:

1 att budgeten avseende skatteintäkter och generella statsbidrag höjs med 230 mnkr 2024 i enlighet med regeringens höstbudget.
2 att höja budget för pensionskostnader på kommunstyrelsen med 67 mnkr 2024 utifrån senaste pensionskostnadsprognos från KPA.
3 att sänka budgeten för krafthandelsintäkter på kommunstyrelsen med 34 mnkr 2024 utifrån försämrad prognos för krafthandelsintäkter.
4 att tilldela kommunstyrelsen 36 mnkr i ramtillskott för 2024 för att jobba med åtgärder styrning och samordning av arbetet med UVTS2.0.
5 att budgetera ett resultat på 93 mnkr 2024 vilket motsvarar resultatmålet på 1 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning.
6 att ovanstående revideringar ska ingå vid beräkning av förslag på budgetramar för styrelse och nämnder i planeringsdirektiv 1 för 2025–2028.
7 att kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och övriga nämnder, samt de kommunala bolagen i uppdrag att bidra till arbetet med Umeå växer tryggt och säkert 2.0.

Bore Sköld (V), Lennart Arvidsson (V), Ellen Ström (V), Jan-Olov Carlsson (V) och **Tobias Holmbom (V)** – yrkar följande:

1 att behålla ett budgeterat resultatmål på 0% för 2024, dvs. avslå socialdemokraternas sista delpunkt: *Att budgetera ett resultat på 93 mnkr 2024 vilket motsvarar resultatmålet på 1 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning.*

2 att tilldela utöka budgetram till nämnder enligt följande:

Äldrenämnden (ÄN)	20 mkr
Individ- och familjenämnden (IFN)	30 mkr
Tekniska nämnden (TN)	15 mkr
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden (GVN)	10 mkr
För- och grundskolenämnden (FGN)	10 mkr
Fritidsnämnden (FN)	8 mkr

Davis Kaza (AP) – yrkar följande (motivering finns under reservation):

1 att Kommunstyrelsens yrkanden 1-3 står kvar
2 att Kommunstyrelsens yrkanden 4-11 stryks
3 att Äldrenämnden tilldelas 39,4 miljoner
4 att Tekniska nämnden tilldelas 78 miljoner
5 att Individ- och familjenämnden tilldelas 28 miljoner
6 att För- och grundskolenämnden tilldelas 2,5 miljoner
7 att Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden tilldelas 0,9 miljoner
8 att 2,1 miljoner avsätts till en satsning på arbetsskor inom hemtjänsten.

Anna-Karin Sjölander (C), Fredrik Rönn (C), Anders Norqvist (L) och **Anders Sellström (KD)** – Tilläggsyrkande: Att berörda nämnderna redovisar hur tilldelade medel använts förebyggande för att göra Umeå tryggt & säkert.

Maria Lindvall (L), Anders Norqvist (L) och **Hanna Lundin Jernberg (L)** – att budgeten för 2024 revideras med följande poster:

1 att budgeten avseende skatteintäkter och generella statsbidrag höjs med 230 mnkr 2024 i enlighet med regeringens höstbudget.
2 att höja budget för pensionskostnader på kommunstyrelsen med 67 mnkr 2024 utifrån senaste pensionskostnadsprognos från KPA.

3 att sänka budgeten för krafthandelsintäkter på kommunstyrelsen med 12 mnkr 2024 utifrån försämrad prognos för krafthandelsintäkter.
4 att tilldela kommunstyrelsen 3 mnkr i ramtillskott för 2024 för att jobba med ökad styrning och samordning av det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
5 att tilldela individ- och familjenämnden 35 mnkr i ramtillskott för 2024 till förebyggande verksamhet och tidiga insatser för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
6 att tilldela tekniska nämnden 11 mnkr i ramtillskott för 2024 till trygghetsskapande, jämställda och hållbara åtgärder i offentliga miljöer för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
7 att tilldela för- och grundskolenämnden 4 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
8 att tilldela gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 1 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta med att förebygga skolmisslyckande och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
9 att tilldela fritidsnämnden 4 mnkr i ramtillskott för 2024 till att arbeta förebyggande tillsammans med civilsamhället och för att bidra till det kommunövergripande arbetet med UVTS2.0.
10 att budgetera ett resultat på 93 mnkr 2024 vilket motsvarar resultatmålet på 1 % av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning.

- att ovanstående revideringar ska ingå vid beräkning av förslag på budgetramar för styrelse och nämnder i planeringsdirektiv 1 för 2025– 2028.
- att kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och övriga nämnder, samt de kommunala bolagen i uppdrag att bidra till arbetet med Umeå växer tryggt och säkert 2.0.

Lars Forsgren (SD) – ändringsyrkande där vi utifrån majoritetens förslag gör följande korrigeringar:

- Kulturnämnden -1
- Fritidsnämnden -1
- Kommunstyrelsen -3

- Tekniska nämnden +2
- IFO +3

Propositionsordning som godkänns
Kommunstyrelsens förslag *mot* Moderaternas förslag *mot* Kristdemokraternas förslag *mot* Vänsterpartiets förslag *mot* Liberalernas förslag *mot* Sverigedemokraternas förslag *mot* Arbetarpartiets förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Avslag mot bifall till Centerpartiets tilläggsyrkande. Ordföranden finner att kommunfullmäktige avslår tillägget. Votering begärs.

Voteringsproposition
Ja-röst för avslag till tilläggsyrkandet.
Nej-röst för bifall till tilläggsyrkandet.

Omröstningsresultat
Med 53 ja-röster mot 12 nej-röster beslutar kommunfullmäktige att avslå tilläggsyrkandet. Voteringslista.

Reservation
Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden. Ska Umeå kunna förbli en trygg och säker plats måste resurser finnas där de bäst behövs. Skolans, förskolans och fritidshemmens personal måste ha tillräckligt med tid till att möta och lära känna eleverna. Ungdomsgårdarna behöver förstärkning och likaså föreningslivet och kulturen. Socialtjänsten kan inte längre dras med sparkrav, utan behöver kunna arbeta med det som är viktigt för att barn ska få det stöd de behöver i rätt tid. Inte heller kan vi ha äldreboenden som hotas med nedläggning, personal som inte mäktar med och en socialtjänst på bristningsgränsen. Listan kan göras lång. I den budget som antogs så sent som i juni fanns nedskärningar som tveklöst skulle ha försämrat utsikterna för ett tryggt och säkert Umeå. Vänsterpartiet var starkt kritiskt till detta och lade därför ett budgetförslag som på ett ansvarsfullt sätt svarade mot de behov som nämnderna pekat ut. Vänsterpartiet välkomnar Socialdemokraternas och Miljöpartiets nämndinitiativ om en budgetrevidering, men är fortsatt kritiskt till att

närmare 100 miljoner inte används för att stärka välfärden 2024 när ett sådant tillfälle nu har öppnats. Förslaget till budgetrevidering innebär att överge det befintliga resultatmålet på 0% och sätta det till 1 %. Detta trots de senaste årens rekordöverskott, avbetalning på pensionsskuld och en bräddfylld resultatutjämningsreserv. Även med en ökning av nämndernas ramar enligt förslaget blir 2024 ett år av fortsatta nedskärningar i välfärden. Vänsterpartiet föreslår att Umeå kommun behåller det befintliga resultatmålet på 0% för 2024 och i stället fördelar dessa skattemedel till ungas fritid, skolan, socialtjänsten och omsorgen.

Davis Kaza, för Arbetarpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden. Arbetarpartiet anser att de extra pengar som kommunen har att disponera inför 2024 ska användas för att ge de fem största nämnderna full täckning för index- och volymökningar. Projektet "Umeå växer tryggt och säkert" kräver att de lagstadgade basverksamheterna i kommunen har tillräckliga resurser. Det går inte att kompensera för nedskärningar i verksamheterna genom att anslå mer pengar till olika projekt.

Lars Forsgren, för Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Veronica Kerr, för Kristdemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Protokollsanteckning
Maja Westling Palmberg (C) med instämmande av **Liberalerna** - Centerpartiet biträder förslaget om extra medelstilldelning till UVTS 2.0, detta beroende på ärendets allvarliga art och att det gäller att agera skyndsamt. Tyvärr så gör den korta tiden för beredning av ärendet inför beslut i KS och KF att möjligheterna till brett medskapande saknas. Det är något som ett ärende av denna vikt skulle behöva för att skapa den gemensamma politiska samling som behövs nu. Vi hoppas att det kommande arbetet med UVTS 2.0 kommer präglas av en högre grad av medskapande och att man i detta också med kraft bjuder in till deltagande från civilsamhället.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Kommunfullmäktige 2023-11-27

Beslutet ska skickas till

Samtliga nämnder och kommunala bolag

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2024-01-10

Kulturnämnden

Diarienr: KU-2024/00011

Delegationsordning 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att fastställa reviderad delegationsordning för kulturförvaltningen.

Ärendebeskrivning

Delegationsordningen för kulturförvaltningen har reviderats enligt följande:

- Kompletterande inledande text om firmateckning.
- Bidragsärenden punkt 1, höjt till 75 000 kr för kulturkonsulent och infört beloppsgräns för kulturdirektör.
- Administrativa ärenden punkt 3 kompletterat till följd av texten om firmatecknare.

Samråd har skett med kommunjurist.

Beslutsunderlag

Delegationsordning 2024

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
ledningskoordinator

UMEÅ KOMMUN

Delegationsordning

Dokumentansvarig: Kulturnämnden		**Dokumentdatum:** 2017-01-31
Godkänd av: Kulturnämnden 2024-01-25 §	**Version:** 1	**Reviderad:** 2024-01-08
Kulturnämndens delegationsordning		

Innehåll

FÖRUTSÄTTNINGAR **2**

DELEGATIONENS SYFTE 2
DELEGATIONENS GILTIGHETSTID 2
BESLUT - VERKSTÄLLIGHET 2
FIRMATECKNING 2
ANMÄLAN AV DELEGATIONSBESLUT 3
ÄRENDEN SOM INTE FINNS I DELEGATIONSORDNINGEN 3

UPPHANDLINGSÄRENDEN **4**

BIDRAGSÄRENDEN **5**

ADMINISTRATIVA ÄRENDEN **5**

ARBETSMILJÖ **7**

PERSONALÄRENDE **7**

ÖVRIGT **8**

Förutsättningar

Med stöd av Reglementet och 6 kap 34 § kommunallagen beslutar nämnden uppdra åt nedanstående delegater att besluta på nämndens vägnar i nedanstående grupper av ärenden, och med de villkor som särskilt anges. Delegation omfattar inte befogenhet att avgöra ärenden som är av principiell natur eller i övrigt av större vikt.

Delegationens syfte

Syftet med delegation av beslutanderätten är att avlasta nämnden rutinärenden för att skapa utrymme för mer omfattande behandling av betydelsefulla och principiella ärenden samt att möjliggöra en effektivare verksamhet genom att beslutsvägarna blir kortare och handläggningen snabbare.

Delegationens giltighetstid

Delegation enligt delegationsordningen gäller tills vidare. Den kan återkallas eller ändras av nämnden.

Beslut - verkställighet

Delegation omfattar beslutsfattande. Rätt att vidta åtgärder av rent förberedande eller verkställande art grundas på instruktion, tjänsteställning eller liknande. Skillnaden mellan dels beslutsfattande och åtgärder av rent förberedande eller verkställande art måste beaktas. De båda förfaranden har olika rättsverkningar. Ett beslut kan alltid överklagas, medan åtgärder av rent förberedande eller verkställande art inte kan det. Kännetecknande för beslut är att det finns beslutsalternativ och att det krävs någon form av övervägande eller bedömning av beslutsfattaren. Till ledning för gränsdragningen kan också ligga om det ter sig som rimligt att överklagande bör kunna ske.

Som framgår av det sagda är gränsdragningen mellan beslut och verkställighet oftast svår att göra. I nedanstående delegerade ärendegrupper finns i flera fall upptagna åtgärder som i vissa situationer inte kan anses utgöra beslutsfattande. Då det skulle leda för långt att i detalj i dessa regler särskilja vad som är beslutsfattande har detta inte gjorts, utan en bedömning måste göras från fall till fall.

Firmateckning

Firmatecknare är en civilrättslig term som används beträffande personer som utsetts av styrelsen för till exempel ett aktiebolag eller en ekonomisk förening för att företräda bolaget eller föreningen och teckna dess firma. Begreppet firmatecknare finns inte i kommunallagen. Vem som företräder en kommun i avtalsrättsliga eller andra sammanhang avgörs av beslutanderättens fördelning i form av reglementen eller delegationsordningar.

Anmälan av delegationsbeslut

Alla delegationsbeslut skall anmälas till nämnden. Vidaredelegation innebär att beslutanderätt som nämnden delegerat till förvaltningschef, kan, om nämnden beslutar, överlämnas till annan anställd att fullgöra. Sådan vidaredelegation skall dokumenteras, varvid eventuella begränsningar i beslutanderätten antecknas. Beslut som fattas på grund av vidaredelegation skall anmälas till förvaltningschefen.

Ärenden som inte finns i delegationsordningen

Nya frågor och förändringar i författningssystemet kräver en ständig revidering av delegationsordningen. Vissa frågor kan inte alltid förutses. Ärenden som inte återfinns i delegationsordningen ska beslutas av nämnden, om ärendet är av principiell karaktär eller om det av författning klart framgår att det är nämnden som ska besluta. I övriga fall beslutar den som handlägger och har delegationsrätt i liknande ärenden.

Upphandlingsärenden

Nr	*Ärende*	*För-fattning*	*Delegation till*
1.	Besluta om inköp av konst		
	-upp till 100 tkr		Kulturdirektör
	-upp till 75 tkr		Konstintendent
2.	Rätt att teckna avtal med konstnärer och artister inom budgetram		
	-Upp till 150 tkr		Kulturdirektör
	-Upp till 100 tkr		Verksamhetschef
	-Upp till 50 tkr		Med rätt att vidaredelegera
3.	Upphandling av varor till ett belopp av högst 100 tkr och tjänster till ett belopp av högst 300 tkr med beaktande av de regler som gäller för upphandling.		Kulturdirektör Verksamhetschef
4.	Rätt att häva avtal avseende upphandling av varor och tjänster enligt punkt 2 och 3 ovan.		Kulturdirektör Verksamhetschef
5.	Långtidshyra av fordon/inköp av fordon.		Kulturdirektör Verksamhetschef
6.	Leasing övrigt (vid totalkostnad över 50 tkr skall ekonomifunktionens finansenhet kontaktas)		Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera
7.	Godkänna förfrågningsunderlag		Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera

Bidragsärenden

Nr	Ärende	För-fattning	Delegation till
1.	Besluta om bidrag/förlustgaranti till arrangemang och produktioner - upp till 100 tkr - upp till 75 tkr		Kulturdirektör Kulturkonsulent

Administrativa ärenden

Nr	Ärende	För-fattning	Delegation till
1.	Utse beslutsattestanter samt ersättare för dessa		Kulturdirektör Verksamhetschef
2.	Besluta i ärenden om att vägra lämna ut allmän handling eller lämna ut allmän handling med förbehåll som inskränker mottagarens rätt att yppa handlingens innehåll eller annars foga över handlingen enligt Offentlighets- och sekretesslagen.	Offentlig-hets- och sekretess-lagen	Kulturdirektör Verksamhetschef
3.	Rätt att underteckna handlingar som gäller kulturförvaltningens verksamheter där firmateckning efterfrågas t.ex ansökan om statsbidrag, medel från Allmänna Arvsfonden och andra bidragsgivande myndigheter och offentliga organisationer.		Kulturdirektör Verksamhetschef

4.	Rekvirera statsbidrag, medel från Allmänna Arvsfonden och andra bidragsgivande myndigheter och offentliga organisationer.		Kulturdirektör Verksamhetschef Enhetschef
5.	Utse beställare av varor och tjänster.		Kulturdirektör
6.	Yttrande i anledning av remisser, dock inte sådana som infordrats av kommunstyrelse och fullmäktige.		Kulturdirektör
7.	Beslut om vilka statliga remisser som ska handlägga för att besvaras av kulturnämnden		Ordföranden
8.	Besluta i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas.	Kommunal-lagen 6 kap 36 §	Ordföranden
9.	Avisering av försent inkommande överklagande	Förvaltnings-lagen 1986: 223, 24 §	Kulturdirektör
10.	Underteckna delgivningskvitto från annan myndighet		Kulturdirektör
11.	Rätt att besluta enligt art. 12.5 och 15–21 EU:s dataskyddsförordning (EU 2016/679), samt rätt att avge yttrande till domstol då delegatens beslut överklagas.		Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera
12.	Rätt att besluta om fastställande av den bedömning av planerade personuppgifts-behandlingars konsekvenser för skyddet av personuppgifter, vilken myndigheten som personuppgiftsansvarig har skyldighet att genomföra enligt art. 35 i EU:s dataskyddsförordning (EU 2016/679)		Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera
13.	Rätt att samråda med tillsynsmyndighet enligt artikel 36 i EU:s dataskyddsförordning (EU 2016/679).		Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera
14.	Rätt att teckna personuppgiftsbiträdesavtal enligt art. 28 i EU:s dataskyddsförordning (EU 2016/679),		Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera

15.	Rätt att teckna datadelningssavtal för fastställande av ansvar vid gemensamma personuppgifts-behandlingar enligt art. 26 i dataskyddsförordning (EU 2016/679),	Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera

Arbetsmiljö

Nr	*Ärende*	*För-fattning*	*Delegation till*
1.	Arbetsmiljöansvar och fördelning av arbetsmiljö-uppgifter. Separata arbetsmiljödelegationer undertecknas.		Kulturdirektör Med rätt att vidaredelegera

Personalärende

Nr	*Ärende*	*För-fattning*	*Delegation till*
1.	Genomföra förhandling enligt MBL §38		Kulturdirektör Verksamhetschef
2.	Beslut om överenskommelse om avslut av anställning med medarbete (med belopp upp till 12 månader)		Kulturdirektör HR chef
3.	Besluta om förbud av bisyssla		Kulturdirektör Verksamhetschef

4. Besluta om organisationsförändring - Inom chefs ansvarsområde - Inom verksamhet	Kulturdirektör Verksamhetschef Enhetschef
5. Beslut om uppsägning av personliga skäl	Kulturdirektör Verksamhetschef

Övrigt

Nr	*Ärende*	*För-fattning*	*Delegation till*
1.	Besluta om presidiernas tjänsteresor		Kulturdirektör
2.	Fullmakt till kommunjuristerna att företräda kulturnämnden där nämnden själv har att föra sin talan.		Kommunjuristerna
3.	Besluta att gåvor i form av konstverk kan tas emot och införlivas i det kommunala konstregistret i enlighet med KS-2022/00461 §115		Kulturdirektör Konstintendent

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-18
Kulturnämnden

Diarienr: KU-2024/00005

Kurser och konferenser 2024

Förslag till beslut
Kulturnämnden beslutar

att godkänna planen för kurser och konferenser 2024

att retroaktivt godkänna att Liv Granbom (M) deltagit på seminariet Nuläge & framtid, 11 december 2023, digitalt

att anmäla fem ledamöter till Marskonferensen 20 – 22 mars 2024, Umeå.

att anmäla ledamöter till Brottsförebyggande rådets nationella konferens Råd för framtiden 2024, 10–11 april 2024, digitalt.

Ärendebeskrivning
Förvaltningen sammanställer årligen ett förslag på vilka kurser och konferenser, inom nämndens ansvarsområde, det är aktuellt att nämndens ledamöter deltar med ersättning. Planen utgör underlag till presidiet för löpande beslut under året.

Stadsledningskontoret bjuder varje år in till ett seminarium där Umeå kommuns planeringsprocess för kommande treårsperiod presenteras för förtroendevalda i kommunfullmäktige, nämndernas presidium, ordförande eller vice ordförande i kommunala bolag, kommunrevisorer och Centrala samverkansgruppen.

Marskonferensen arrangeras varje år av Umeå stadsbibliotek, Sveriges depåbibliotek och lånecentral, SLU-biblioteket, Umeå universitetsbibliotek och Regionbibliotek Västerbotten. Tema för årets konferens är tillgång och tillgänglighet. I anmälan ingår val av valbara pass.

Brottsförebyggande rådet (Brå) arrangerar 2024 sin nationella konferens Råd för framtiden i Umeå. Utgångspunkt för årets konferens är den nya lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete som trädde i kraft 2023. Den fysiska konferensen på Umeå folkets hus är fullbokad, men det finns fortfarande digitala platser att anmäla sig till. I anmälan ingår val av valbara pass.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00005

Beslutsunderlag

Kurser och konferenser 2024
Stadsledningskontorets kalenderinbjudan till Nuläge & framtid
Marskonferensens hemsida, https://marskonferensen.se/
Råd för framtiden-konferensens hemsida, https://bra.se/forebygga-brott/rad-for-framtiden.html

Beredningsansvariga

Maria Nordenback, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till

Kurs- och konferensdeltagarna

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Kurser och konferenser 2024

Konferens	Datum, plats	Arrangör
Folk och kultur	7-10 februari, Eskilstuna	Länsteatrarna i Sverige, Regional Musik i Sverige, Länsmuseernas samarbetsråd, Eskilstuna kommun och Region Sörmland
Marskonferensen	20-22 mars, Umeå	Umeå stadsbibliotek, Sveriges depåbibliotek och lånecentral, SLU-biblioteket, Umeå universitetsbibliotek och Regionbibliotek Västerbotten.
Råd för framtiden, Brås nationella konferens	10-11 april, Umeå folkets hus och digitalt	Brottsförebyggande rådet och Umeå kommun
Kultur i skolan – lotteri eller garanti	11-12 april, Mölndal	Förvaltningen för kulturutveckling i Västra Götalandsregionen och Mölndals stad
Kulturskoledagarna	17-18 april, Västerås	Kulturskolerådet, Västerås kommun
Kulturhuvudstadskonferen, Cultural summit	16-17 maj, Väven Umeå	Umeå kommun
ICORNs internationell träff, och ICORN:s general-församling	29-31 maj, Köpenhamn	ICORN:s sekretariat, Köpenhamns stad,
UmeåBrå forum	September, Umeå	Umeå kommun
ICORNs nationell träff i Umeå	15-16 oktober, Umeå	ICORN:s sekretariat och Umeå kommun
Umegration	Oktober/november, Umeå	Vän i Umeå och Umeå kommun

Inbjudan

Nuläge och framtid

Som inledning till Umeå kommuns planeringsprocess inför planeringsperioden 2025-2028 anordnas planeringsseminariet Nuläge & framtid. Seminariet ersätter det som tidigare kallades In- och omvärld. Under seminariet presenteras planeringsförutsättningar som är av betydelse för kommande planeringsperiod.

Tid: Måndag 11 dec. kl. 08.15-11.15

Plats: Digitalt möte. Klicka här för att ansluta till mötet

Deltagare: Förmiddagen riktar sig till förtroendevalda (kommunfullmäktige, nämndpresidier, ordförande/vice ordförande i kommunala bolag och kommunrevisorer) samt till Centrala samverkansgruppen

Tid	programpunkt	Innehåll
8.15	**Inledning**	KSO hälsar välkommen
		Beskrivning av Umeå kommuns planeringsprocess
		Beskrivning av innehåll i planeringsdirektiv
		Beskrivning av anvisning för yttrande
8.35	**Nuläge Inriktningsmål och program**	Tillväxt
		Klimat
		Social hållbarhet
9.00	Paus	
9.10	**Framtid**	Prognos demografi
		Prognos näringslivskonjunktur
		Prognos bostadsmarknad
		Prognos arbetsmarknadskonjunktur
10.00	Paus	
10.30	**Forts Framtid**	Prognos kompetensförsörjning/löneutveckling
		Prognos ekonomiska förutsättningar
		Fortsättning planeringsprocess
11.15	**Avslutning**	KSO

Hälsningar

Sara Nordström

Koordinator styrning och samordning

090-16 16 21

sara.nordstrom@umea.se

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2024-01-18
Kulturnämnden

Diarienr: KU-2024/00004

Anmälningsärenden/delegationsbeslut 2024

Förslag till beslut
Kulturnämnden beslutar

att godkänna redovisningen av anmälningsärenden och delegationsbeslut för januari 2024.

Ärendebeskrivning
Förvaltningen redovisar ärenden beslutade med stöd av nämndens delegationsordning och ärenden från kommunens övriga beslutande organ, som rör kulturnämndens ansvarsområde.

Beslutsunderlag
Delegationsbeslut
Konstintendent
Konstinköp 2023

Föreningsbyrån
Stöd till kulturföreningar

Ledningskoordinator
Delrapport samarbetsprojekt Kajiado county

Personuppgiftskoordinator
Personuppgiftsincidenter 1 oktober – 31 december 2023

Lönesupport
Stoppdatum 2024 i Troman för registrering av förtroendevaldas arvode och ersättningar

Anmälningsärenden
Beslut i kommunstyrelsens näringslivs - och arbetsutskott 2023-11-28 - Omfördelning av medel från IOP Segregation till särskild satsning på öppna mötesplatser

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00004

Beslut i kommunfullmäktige 2023-11-27 - Fyllnadsval: Ersättare i kulturnämnden Mahmoud Shnino (S)

Beslut i kommunstyrelsens näringslivs - och arbetsutskott 2023-11-28 - Anvisning för nämndernas rapportering till KS för perioden jan-dec 2023

Beslut i kommunfullmäktige 2023-11-27– Fyllnadsval: Ledamot i kulturnämnden Abdi Hanad (V)

Beslut i kommunstyrelsen 2023-12-05 – Planeringsdirektiv och budget 2025 samt plan 2026–2028

Beslut i kommunstyrelsen 2023-12-05– Teknisk ramjustering: HR-strateg

Beslut i kommunstyrelsen 2023-12-18 - Fastighetspolicy för Umeå kommunkoncern

Beslut i kommunfullmäktige 2023-12-18 – Biblioteksplan 2024–2027

Beslut i kommunfullmäktige 2023-12-18 – Policy, riktlinje och plan för civil beredskap

Utlysning utvecklingsanslag social hållbarhet

Beredningsansvariga

Moa Krestesen konstintendent
Anja Boman, konstsekreterare
Daniel Vikström, kulturkonsulent
Leif Mårtensson, ledningskoordinator
Karin Carlsson, personuppgiftskoordinator

Beslutet ska skickas till

Fredrik Lindegren
Kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Konstinköp 2023

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023001	Åk 1-3, Trappen	Skola: Bullmarks skola	48910	Lilla skogen	Stål	-----		• **Konstnär** Christina Larsson
	2023002	Elevhälsan	Skola: Sjöfruskolan	4911	Ormen och vingarna	Olja	-----	230	• **Konstnär** Madelaine Sillfors
	2023003	Elevhälsan	Skola: Sjöfruskolan	3571	Hängbro	Olja	-----	230	• **Konstnär** Madelaine Sillfors
	2023004		Väven arkiv	3680	Vågor	Olja	-----	300	• **Konstnär** Amanda Sartori Leksell
	2023005		Väven arkiv	3680	Vågor	Screentryck	-----	300	• **Konstnär** Amanda Sartori Leksell
	2023006		Väven arkiv	3840	Sisters	Fotopolymer	-----	280	• **Konstnär** Cecilia Uhlin
	2023007		Väven arkiv	4160	Return to you	Färg	4/15	455	• **Konstnär** Ann Frössén
	2023008		Väven arkiv	3040	Piltavla 8	Screentryck	-----	400	• **Konstnär** Cecilie Lie

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023009	Korridor	Stadshuset, 1 tr höger SLK	7000	Stormyran	Färg	3/15	420	• **Konstnär** Håkan Strand
	2023010	Bv, Korridor	Miljö o Hälsoskydd	6000	Morgondimma	Färg	4/15	450	• **Konstnär** Håkan Strand
	2023011	Kommunstyrelsens sammanträdesrum	Stadshuset, 1 tr höger SLK	3600	Utflykt	Träsnitt	14/20	420	• **Konstnär** Cecilie Lie
	2023012		Väven arkiv	3840	Cirkel 9	Träsnitt	-----	590	• **Konstnär** Cecilie Lie
	2023013		Väven arkiv	2800	I had a dream last night	Litografi	1/11	400	• **Konstnär** Kristina Thun
	2023014		Väven arkiv	1800	Coming home	Litografi	4/12	400	• **Konstnär** Kristina Thun
	2023015		Väven arkiv	5200	Pussel II	Screentryck	2/10	640	• **Konstnär** Christina Västerbo

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023016	1 tr, personalrum	Förskolan Tallkotten	8125	Sent på kvällen	Tusch	-----		• **Konstnär** Jenny Granlund
	2023017		Väven arkiv	5120	Mountain Sorroundings	Screentryck	-----	465	• **Konstnär** Daniel Birgersson
	2023018		Väven arkiv	5120	Section of Reality	Screentryck	-----	500	• **Konstnär** Daniel Birgersson
	2023019	Lärarum estet	Gymn: Midgårdsskolan	6500	White Bird Colour Dots	Träsnitt	-----	730	• **Konstnär** John Rasimus
	2023020	Korridor	Kulturskolan, hus 140	5200	Pattern XIII	Screentryck	2/3	620	• **Konstnär** Christina Västerbo
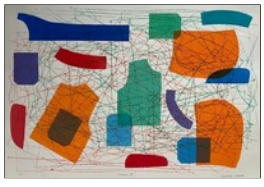	2023021	Korridor	Kulturskolan, hus 140	5200	Pattern IX	Screentryck	3/3	590	• **Konstnär** Christina Västerbo
	2023022		Väven arkiv	4160	Löpande band II	Screentryck	5/10	310	• **Konstnär** Christina Västerbo
	2023023		Väven arkiv	3600	Winter garden	Giclée	48/75	450	• **Konstnär** Joakim Allgulander

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
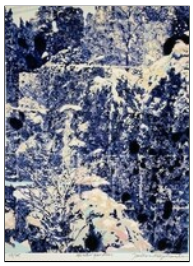									
	2023024		Väven arkiv	4000	Underworld	Stenlitografi	39/150	370	• **Konstnär** Harri Monni
	2023025		Väven arkiv	4000	Another thing coming	Stenlitografi	7/28	370	• **Konstnär** Harri Monni
	2023026		Bibliotek Sävar	25600	Ingens fågel	Olja	-----	1200	• **Konstnär** Johan Frid
	2023027	Administrationskorridor	Förskolan Rosendal	1900	Vallmo	Litografi	86/180	400	• **Konstnär** Barbro Andersson
	2023028		Väven arkiv	6933	Moiras Tears (Hand 5)	Monotypi	1/1	555	• **Konstnär** Maria Bajt
	2023029		Väven arkiv	6933	Moiras Tears (Hat 5)	Monotypi	1/1	555	• **Konstnär** Maria Bajt
	2023030		Väven arkiv	6933	Moiras Tears (Eye 5)	Monotypi	1/1	555	• **Konstnär** Maria Bajt

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023031	C315, Habiliteringen	Gymn: Dragonskolan	3600	Worlds within Worlds	Litografi	32/33	615	• **Konstnär** Magnus Dahl
	2023032		Väven arkiv	3600	Topos	Litografi	3/40	480	• **Konstnär** Magnus Dahl
	2023033		Väven arkiv	9000	Misty Navy meets Tuscany Caucasian Flax	Giclée	11/20	800	• **Konstnär** Ditte Ejlerskov
	2023034		Väven arkiv	6000	Kronärtskockor	Kopparstick	47/90	200	• **Konstnär** Ulla Fries
	2023035		Väven arkiv	6240	W.O.P#427	Serigrafi	1/1	700	• **Konstnär** Gfeller och Hellsgård
	2023036		Väven arkiv	6240	W.O.P#425	Serigrafi	1/1	700	• **Konstnär** Gfeller och Hellsgård
	2023037		Väven arkiv	3760	Kvällning	Etsning	7/25	490	• **Konstnär** Annette Hammarén

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023038		Väven arkiv	4000	Rose	Linoleumsnitt	2/5	620	• **Konstnär** Thomas Hansson
	2023039		Väven arkiv	4000	Winter Greens	Linoleumsnitt	3/4	620	• **Konstnär** Thomas Hansson
	2023040	Hurts	Väven arkiv	4000	Membrane XXXVI	Cyanotopi	1/1	645	• **Konstnär** Christina Henrysson
	2023041		Väven arkiv	2880	Table	Träsnitt	45/50	360	• **Konstnär** Mattias Härenstam
	2023042		Väven arkiv	2880	Log	Träsnitt	45/50	360	• **Konstnär** Mattias Härenstam
	2023043	Matsal	Förskolan Rosendal	2640	Alla får spela	Serigrafi	17/80	455	• **Konstnär** Emilia Ilke

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023044	Matsal	Förskolan Rosendal	2640	Hermanssons hundar	Serigrafi	10/80	455	• **Konstnär** Emilia Ilke
	2023045		Väven arkiv	1440	Tyger, Tyger	torrnål	4/10	320	• **Konstnär** Maev Lenaghan
	2023046		Väven arkiv	5600	Singularity	Etsning	3/4	570	• **Konstnär** Anna Pajak
	2023047		Väven arkiv	7000	A Letter to Bulgaria	Serigrafi	6/9	770	• **Konstnär** Daniel Persson
	2023048	Sammanträdesrummet	INAB	2640	Black Fog Raising II	Litografi	25/26	220	• **Konstnär** Julie Sass
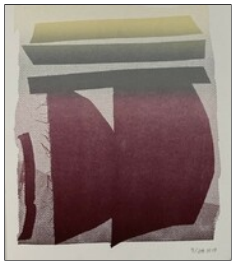	2023048	Sammanträdesrummet	INAB	2640	Black Fog Raising IV	Litografi	9/24	220	• **Konstnär** Julie Sass
	2023048	Sammanträdesrummet	INAB	2640	Black Fog Raising I	Litografi	19/20	220	• **Konstnär** Julie Sass
	2023048	Sammanträdesrummet	INAB	2640	Black Fog Raising III	Litografi	9/24	220	• **Konstnär** Julie Sass

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
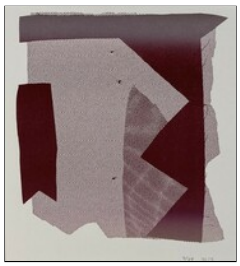									
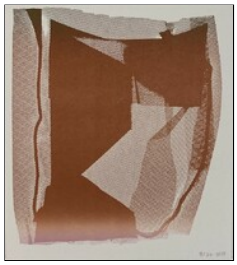	2023048	Sammanträdesrummet	INAB	2640	Black Fog Raising V	Litografi	9/20	220	• **Konstnär** Julie Sass
	2023049		Väven arkiv	6000	House at Dusk	Litografi	15/120	680	• **Konstnär** Morten Schelde
	2023050	Åk 4-6, kapprum	Skola: Bullmarks skola	8000	Trillingar	Montypi	1/1	700	• **Konstnär** Nasrin Taghizadeh
	2023051	Administrationskorridor	Förskolan Rosendal	2800	Bumblebee	Etsning	E A	150	• **Konstnär** Patrick Wagner
	2023052		Väven arkiv	5000	En loj vind viner	Blandteknik	-----	570	• **Konstnär** Linus Höj Krantz
	2023053	På avdelning	Förskolan Stengärdan	2700	Vid fönstret	Akvatint	23/90	340	• **Konstnär** Christina Ringsberg
	2023054	På avdelning	Förskolan Stengärdan	1300	Lisa i badet	Akvatint	E T 65/90	385	• **Konstnär** Christina Ringsberg

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023055		Väven arkiv	2700	Parisateljén	Akvatint	E T	325	• **Konstnär** Christina Ringsberg
	2023056	På avdelning	Förskolan Stengärdan	2700	Inspiration	Akvatint	E T	295	• **Konstnär** Christina Ringsberg
	2023057	Rektorskontor högstadiet	G: Maja Beskow	2900	Vid åkanten	Akvatint	28/90	345	• **Konstnär** Christina Ringsberg
	2023058	På avdelning	Förskolan Stengärdan	2900	På vinden	Akvatint	E T	395	• **Konstnär** Christina Ringsberg
	2023059		Väven arkiv	2800	Daydreaming/Balans	Litografi	1/8	230	• **Konstnär** Eliana Borozanov
	2023060		Väven arkiv	3200	Daydreaming	Litografi	1/9	270	• **Konstnär** Eliana Borozanov
	2023061		Väven arkiv	2679	3,5 kvadrat eller en ocean	Litografi	3/30	360	• **Konstnär** Isabelle Nilsson
	2023062		Väven arkiv	4464	När dagen är slut	Litografi	7/10	420	• **Konstnär** Isabelle Nilsson

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023063		Väven arkiv	4910	Spalier	Etsning	22/60	240	• **Konstnär** Tuula Lehtinen
	2023064		Väven arkiv	4910	Evas gardin II	Etsning	23/40	430	• **Konstnär** Tuula Lehtinen
	2023065		Väven arkiv	2232	Utan titel I	Akvatint	12/30	245	• **Konstnär** Theo Ågren
	2023066		Väven arkiv	2232	Utan titel III	Akvatint	17/30	120	• **Konstnär** Theo Ågren
	2023067		Väven arkiv	960	Pallen	Akvatint	19/90	195	• **Konstnär** Theo Ågren
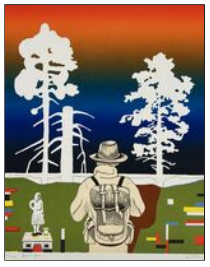	2023068	Stadshuset 2 tr vänster Rum 4005	Lantmäteri	2500	Öppningen	Blandteknik	172/175	410	• **Konstnär** Kristina Thun
	2023069		Väven arkiv	5200	Just waiting X	Fotopolymer	3/25	740	• **Konstnär** Jöran Österman

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023070	B8 korridor, arbetsrum	Gymn: Dragonskolan	5200	Just waiting VI	Fotopolymer	5/25	730	• **Konstnär** Jöran Österman
	2023071	Korridor	Stadshuset, 1 tr höger SLK	4550	Genius Loci		5/50	700	• **Konstnär** Anastasia Savinova
	2023072	Korridor	Stadshuset, 1 tr höger SLK	4550	Genius Loci		5/50	700	• **Konstnär** Anastasia Savinova
	2023073	Korridor	Stadshuset, 1 tr höger SLK	4550	Genius Loci		5/50	700	• **Konstnär** Anastasia Savinova
	2023074	Korridor	Stadshuset, 1 tr höger SLK	4550	Genius Loci		5/50	700	• **Konstnär** Anastasia Savinova
	2023075		Väven arkiv	9000	Azur 2	Objekt	-----	400	• **Konstnär** Fredrik Vestergård
	2023076		Väven arkiv	9760	Längtan	Papper	-----	130	• **Konstnär** Cecilia

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
									Levy
	2023077		Väven arkiv	3400	Skiftet	Textilfärg på bomull	-----	1200	• **Konstnär** Amanda Nordqvist
	2023078	Kommunstyrelsens sammanträdesrum	Stadshuset, 1 tr höger SLK	25200	Värn	Akryl	-----	890	• **Konstnär** Olof Ahlström
	2023079	B8 korridor	Gymn: Dragonskolan	3600	Powerdressing		-----		• **Konstnär** Stina Wirsén
	2023080		Väven arkiv	50000	Sylvia Pankhurst		-----	1360	• **Konstnär** Ingela Johansson
	2023081	Sal 147	Kulturskolan, hus 140	17000	Kimono II	Olja	-----	1280	• **Konstnär** Tim Drougge
	2023082		Väven arkiv	16000	Kvinnan och barnet	Olja	-----	1030	• **Konstnär** Tim Drougge

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023083		Väven arkiv	8000	Mattvävaren	Olja	-----	410	• **Konstnär** Tim Drougge
	2023084	Matsalen	Förskolan Stengärdan	16071	Spår	Blandteknik	-----	1400	• **Konstnär** Linnea Norén
	2023085	Matsalen	Förskolan Stengärdan	12500	Där är jag	Blandteknik	-----	700	• **Konstnär** Linnea Norén
	2023086	Matsalen	Förskolan Stengärdan	6250	Yta	Broderi	-----	150	• **Konstnär** Linnea Norén
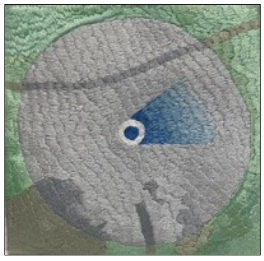	2023086	Matsalen	Förskolan Stengärdan	6250	Där	Broderi	-----	150	• **Konstnär** Linnea Norén
	2023086	Matsalen	Förskolan Stengärdan	6250	Mark	Broderi	-----	150	• **Konstnär** Linnea Norén
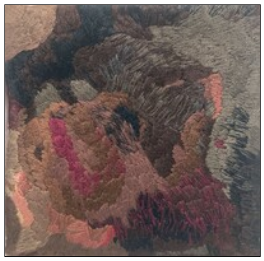	2023086	Matsalen	Förskolan Stengärdan	6250	Jord	Broderi	-----	150	• **Konstnär** Linnea Norén

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
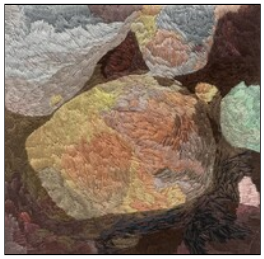	2023086	Matsalen	Förskolan Stengärdan	6250	Utan titel	Broderi	-----	150	• **Konstnär** Linnea Norén
	2023086	Matsalen	Förskolan Stengärdan	6250	I	Broderi	-----	150	• **Konstnär** Linnea Norén
	2023087		Väven arkiv	25000	Bo Peep? Ah ha ha ha! I	Olja	-----	820	• **Konstnär** Therése Hurtig
	2023088		Väven arkiv	25000	Bo Peep? Ah ha ha ha! II	Olja	-----	820	• **Konstnär** Therése Hurtig
	2023089		Väven arkiv	14000	Livsträdet, Betula Ludens	Trä	-----	390	• **Konstnär** Jögge Sundqvist
	2023090		Väven arkiv	7500	Brynhild - Sköldmö	Textil	-----	300	• **Konstnär** Isa Öhman
	2023091		Väven arkiv	14285	I skogen	Olja	-----	740	• **Konstnär** Anna Kristensen
	2023092		Väven arkiv	9643	Kung och fosterland	Olja	-----	370	• **Konstnär** Anna Kristensen

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023093		Väven arkiv		Oculus	Litografi	66/180	390	• **Konstnär** Magnus Dahl
	2023094		Väven arkiv		Myra	Linoleumsnitt	22/60	330	• **Konstnär** Owe Gustafsson • **Konstnär** Owe Gustafsson
	2023095		Väven arkiv		Molnet	Litografi	22/60	460	• **Konstnär** Klara Kristalova
	2023096		Väven arkiv		Hav, lera och ande	Fotogravyr	66/180	320	• **Konstnär** Viktor Rosdahl
	2023097		Väven arkiv	10000	Okända spår 84	Träsnitt	1/1	900	• **Konstnär** Thomas Dalarud
	2023098		Väven arkiv	4400	Infiore II	Etsning	5/5	700	• **Konstnär** Sofi Hagman

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023099		Väven arkiv	3500	Vass I	Etsning	5/5	410	• **Konstnär** Sofi Hagman
	2023100		Väven arkiv	4400	Vattenväxter I	Etsning	3/25	420	• **Konstnär** Sofi Hagman
	2023101		Väven arkiv	4200	Decay II	Etsning	3/5	730	• **Konstnär** Sofi Hagman
	2023102		Väven arkiv	12000	Under ytan 6	Träsnitt/collage	1/1	1000	• **Konstnär** Josefin Wedel
	2023103		Väven arkiv	6500	Flora II	Linoleumsnitt	1/1	990	• **Konstnär** Gunilla Lundstedt
	2023104		Väven arkiv	6500	Blomrankor	Träsnitt/collage	1/1	990	• **Konstnär** Gunilla Lundstedt
	2023105		Väven arkiv	10000	Ett par	Collografi	1/1	700	• **Konstnär** Nasrin Taghizadeh

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023106		Väven arkiv	9000	Snö och grönska	Akvarell	-----	550	• **Konstnär** Tobias Törnqvist
	2023107		Väven arkiv	11000	Under tiden	Akvarell	-----	660	• **Konstnär** Tobias Törnqvist
	2023108		Väven arkiv	6500	Naturum X	Monotypi	-----	465	• **Konstnär** Lise Lundgren
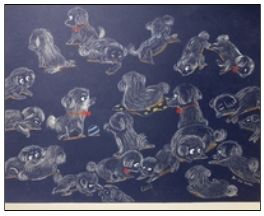	2023109		Väven arkiv	6500	Valpar kroki		-----	500	• **Konstnär** Per Karlén
	2023110		Väven arkiv	6357	Titta in, titta ut	Digital print	2/2	500	• **Konstnär** Per Karlén
	2023111		Väven arkiv	1750	Tröst	Linoleumsnitt	32/50	280	• **Konstnär** Ingela Svensson
	2023112		Väven arkiv	1750	Resväskan	Linoleumsnitt	21/50	280	• **Konstnär** Ingela Svensson

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023113		Väven arkiv	5625	Blödande ljus	Serigrafi	2/3	350	• **Konstnär** Cathrine Johansson
	2023114		Väven arkiv	8214	Nya vindar	Serigrafi	2/3	650	• **Konstnär** Cathrine Johansson
	2023115		Väven arkiv	4000	Ensam	Etsning	25/100	370	• **Konstnär** Bo Cronqvist
	2023116		Väven arkiv	14286	Blå blomma	Emalj	-----	710	• **Konstnär** Marieta Toneva
	2023117		Väven arkiv	26786	Spirits II	c-print	1/5	465	• **Konstnär** Lovisa Ringborg
	2023118		Väven arkiv	13393	Mångblading	Metall	-----	1400	• **Konstnär** Charlotte Melander
	2023119		Väven	5750	återfinn!	Ljus	-----	210	• **Konstnär** Micael Norberg
	2023119		Väven	5750	förlora!	Ljus	-----	210	• **Konstnär** Micael Norberg

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023119		Väven	5750	minns!	Ljus	-----	210	• **Konstnär** Micael Norberg
	2023119		Väven	5750	glöm!	Ljus	-----	210	• **Konstnär** Micael Norberg
	2023120		Väven arkiv	7143	Mät distansen mellan då och nu	Trä och plexiglas	-----	300	• **Konstnär** Linnéa Therese Dimitriou
	2023121		Väven arkiv	40178	Painting 2023	c-print	1/5	525	• **Konstnär** Tova Mozard
	2023122		Väven arkiv	5179	Flicka med apa		-----	700	• **Konstnär** Miriam De Vincenti
	2023123		Väven arkiv	2590	Tacksamhet		-----	255	• **Konstnär** Miriam De Vincenti
	2023124		Väven arkiv	10715	Näver-mesh	Näver	-----		• **Konstnär** Emma Dahlqvist
	2023125		Väven arkiv	10700	I Guess They had Coffe	Tuschlavering	-----	550	• **Konstnär** Erik Kihlbaum
	2023126		Väven	15000	Ljuset	Tenn	----	200	• **Konstnär** Elin Magnusson

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023127		Väven arkiv	9375	"Sol"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald
	2023128		Väven arkiv	9375	"Flamma"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald
	2023129		Väven arkiv	9375	"Blomma gul/vinröd"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald
	2023130		Väven arkiv	9375	"Blomma vit/lila"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald
	2023131		Väven arkiv	9375	"Blomma med ansikte"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald
	2023132		Väven arkiv	9375	"Hand"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald
	2023133		Väven arkiv	9375	"Blå figur"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald

Bild (första)	Bildnr / samlingsnr / inventarienr	Placering 2	Ordinarie placering	Inköpspris	Verkets titel	Teknik 1	Nummer / upplaga	Höjd (mm)	Relaterade personer
	2023134		Väven arkiv	9375	"Prickig droppe"	Ull	-----		• **Konstnär** Lisa Ewald
	2023135		Väven arkiv	25600	Utan titel #8	Gips, olja och bivax	-----	920	• **Konstnär** Christoffer Mahlknecht
	2023136		Väven arkiv	75000	Sortie	Olja	-----	1180	• **Konstnär** Katrin Westman

Utskriftsdatum: 2024-01-02 11:59:20
Utskriven av: Anja boman
Utskriven från: https://uk.kulturhotell.se/admin/items

UMEÅ KOMMUN

Anmälningsärenden Kulturnämnden (2023-12-22)

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	JAQ Studios
Arrangemang:	JAQligt: Progg och Doom
Bidragsform:	Utvecklingsstöd Kulturverksamhet och arr 2023
Ärendenr i Rbok:	163817
Datum:	2023-11-24
Sökt belopp:	26 000 kr
Beviljat belopp:	21 900 kr
Motivering till beslut:	De kommer att bjuda in tre doom/proggband: Concealed Elephant (Luleå), Cavern Deep (Umeå), och RÅet (Umeå). Vidare kommer Jörgen Rabben att skapa ett konstverk på en av lokalens väggar, där även besökare kommer få möjlighet att bidra till att göra konstverket levande. Samuel Olsson kommer att filma arrangemanget och göra det tillgängligt på våra sociala medier, och föreningens egna konstnärer kommer att ställa ut.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Bottenfauna
Arrangemang:	Bottenfauna konserter i December och Februari
Bidragsform:	Utvecklingsstöd Kulturverksamhet och arr 2023
Ärendenr i Rbok:	164089
Datum:	2023-12-08 & 2024-02-10

Sökt belopp:	27 600 kr
Beviljat belopp:	27 600 kr
Motivering till beslut:	Julfest och konsert med banden Sanguine Rumours (Göteborg) och Bister (Umeå) 8/12 på Verket. Konsert med Agent Side Grinder (Stockholm) och Unroyal (Umeå) 10/2 på Västra Paviljongen, fd Mimerskolans gympasal.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	JAQ Studios
Arrangemang:	Vidskepnad
Bidragsform:	Utvecklingsstöd Kulturverksamhet och arr 2023
Ärendenr i Rbok:	164190
Datum:	2024-04-12
Sökt belopp:	26 000 kr
Beviljat belopp:	26 000 kr
Motivering till beslut:	Projektet är en tvärkonstnärlig föreställning där ett liveband och två skådespelare växlar mellan att driva narrativet framåt och även sammanvävas i de båda konstformerna. Narrativet grundas i vänskap, omtanke och relaterande. Där vägs förståelsen för varandras behov mot att våga säga till när någonting känns fel/osunt som ofta kan komma i konflikt. Föreställningen kretsar även kring ett annat, ofta underskattat, behov hos människor: Behovet att vara kreativa och låta vår fantasi flyga iväg.

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Hörnefors Manskör
Arrangemang:	Adventskonsert Normalings kyrka Hörnefors/Umeå manskörer
Bidragsform:	Utvecklingsstöd Kulturverksamhet och arr 2023
Ärendenr i Rbok:	163456

Datum:	2023-12-16
Sökt belopp:	10 000 kr
Beviljat belopp:	0 kr
Motivering till beslut:	Avslag. Stöd beviljas inte till arrangemang utanför Umeå kommun.

Report Project; Progress

Project results

Please answer all the questions under this heading concerning the international partner.

Results on participant level

Have the project or steering group participants, or other staff or politicians, acquired or applied new knowledge and skills because of the project, that contribute to strengthening local democracy? If yes, give examples.

Yes, a pilot library is established in Kajiado, which give the County a possibility to practicing library services.

Results on organizational level

Describe progress on your organizational readiness objectives. Include your assessment of any increased organizational readiness within the area.

Do you assess that the project has contributed to increased organizational readiness in any other areas so far? If yes:

- Which ones? (select among nine areas)
- Briefly describe how. It can for example be a new policy or practice.

In preparation for the upcoming strategic plan, Kajiado County has established drafts for library rules, regulations and policies.

Reflect on your objectives setting. Are you satisfied with the way you have formulated your objectives? If no:

- Revise your organizational readiness related objectives.

Have expected outcome of your activities been achieved? Report your activities and follow up the indicators.

Yes, Representatives from Kajiado Count has visited Umeå, Sweden when several workshops took place along library visits. Representatives from Sweden has visited Kajiado County when workshops took place along visit to the new pilot library as well as the new library under construction. The delegations also meet the Governor in Kajiado County.

A special workshop about capacity building has taken place in Kajiado. Workshops for

established the framework for the upcoming Strategic plan has taken place.

Reflect on last year's action plan. How did it go? What are the challenges and lessons learnt?

Everything took little bit longer time than expected. Changing in the Kajiado team took time to be approved. However, the meeting between Chair of Culture committee in Umeå and the Governor in Kajiado County was fruitful with many clarifications and statements.

Submit Action plan (activity and indicator of expected result) for next project year.

During 2024 the Kajiado delegation expect to visit Sweden in May and the Swedish team expect to visit Kajiado in October.

During the visits there are plans for workshops about steering libraries, library services and library strategic plans.

In Kajiado the capacity building will continue.

A draft for the new library strategic plan shall be ready for political discussions to prepare a formal approval.

Impact on societal level and dissemination

How has the group/s of rights holders who's situation you want to improve, been involved in project implementation?

A survey through questionnaire on the opinion of the citizens in order to inform the Strategic plan has also been conducted, drawing responses from the Politicians, the Adult readers, the youth and children

Has the project yet had any impact for the group/s of rights holders who's situation you want to improve? If yes:

Yes, a capacity building has been done. Through the new pilot library it is possible to activate people in the County.

A capacity building workshop was also conducted in Kajiado with participation of the county executive, politicians, staff and stakeholders, who gained understanding and knowledge on how to works with library services.

- Briefly describe how. Indicate if any gender disparities exist, also any unintended negative effects for women or men.
- How do you reach out to ensure that residents are aware of results that affect them?

If no:

- Please estimate when you think any impact at societal level may have been achieved.

The main initial activities have had focus on women and children through family centers and vocational training center.

Along the work within the pilot library and fulfilment of the new library building the impact on the County will increase especially with new partners coming on board that wants to identify further gaps and support with capacity building.

Have knowledge, methods or other results related to local democracy been scaled up or shared within your organization? For example, internal trainings, awareness-raising activities etc? If so how and to whom?

Through the pilot library the Kajiado County has start up the work. Local resources within the County organization have also been dedicated towards engaging 2 librarians who will work in the pilot library.

Are there organizational results of the project such as methods, tools, policies, etc that have been disseminated externally? If yes:

- Please indicate how and to what municipalities or organizations. OBS: List all!

During this first year focus has been more of the structure, capacity building and local resources than spreading the knowledge. However a Citizens Report Card Survey was conducted in 3 sub-counties in Kajiado in the initial stages of the project, where the citizens got informed on the upcoming public library and they were able to share their views and proposals on the activities they wish to have in the library.

Overall project results

Please summarize the overall progress of the project. What is the most significant change you achieved related to organizational readiness and local democratic development or human rights-based approach.

Have you used the "SDG impact assessment tool" in your project? (yes/no)

- Select the goals of Agenda 2030 to which the project has a direct positive contribution.
- Briefly explain how.

Are there any unexpected results?

Do you assess that your project has had any (positive or negative) environmental or climate impact?

Please give your assessment on what tools, skills or research are needed in order to improve and ensure results.

Did any unintended negative effects occur for people or groups because of the collaboration or the project? If yes, how have you managed these and what have you learnt for the future?

A frame for the Library Strategic plans has been created.
A draft for library rules, regulation and policies has been created.
A pilot library in Kajiado has been established.
2 Librarians have been employed

Exchange and peer learning

How many partner visits did you carry out the year covered by this report? (0,1,2,3,4,5)

Report the international travel you conducted, by declaring for each trip:

2 visits.

9 representatives from Kajiado visit Umeå, Sweden May 29 – June 2, 2023.

7 representatives from Umeå visit Kajiado County November 13 – 17, 2023

- Place/hosting partner
- Dates/number of days
- Number of travellers
- What you learned from each other
- What peer learning methods you used

How did these international meetings and joint activities support your action plans?

If participants from the project team take part in training activities linked to the partnership or other activities organized by the ICLD, do you consider that these have strengthened the municipal partnership? If so, how?

Submit your international travel and peer learning plans for next year by declaring for each trip:

- Place/hosting partner
- Dates/number of days
- Number of travellers
- Learning goals
- Peer learning methods

Have you had experts, mentors, researchers, or civil society partners involved in the project? Who?

Has any research been carried out related to your partnership? If so, what and what has it led to?

Other

Are there other funders of the project than ICLD, if so who?

So far not yet. However, with the recent devolvement of library services to county governments, Kajiado has started receiving interested partners to support with the library services in the county.

Do you plan to submit any new applications in the coming year? If so, please indicate a potential topic of collaboration and timeframe.

How do you experience the contact with the ICLD? Do you see any potential improvements or perhaps something that was particularly valuable?

Economic report

Outcome is reported compared to the budget presentation.

Upload auditor's certificate.

Upload signed supporting document for labour costs.

Upload other supporting documents - only upon request from ICLD!

The international partner's resources and approval

Specify the resources e.g. staff, expenses such as premises, interpreters, transport - contributed by the international partner within the Project.

The international partner's coordinator shall approve of the report that the Swedish partner is submitting to ICLD through signing the Approval of annual report. Upload the signed Approval of annual report.

Anmälningsärenden personuppgiftsincidenter kulturnämnden – personuppgiftsincidenter 1 oktober 2023 - 31 december 2023.

Dataskyddsförordningen

Dataskyddsförordningen (GDPR) från 2018-05-25 är framtagen för att stärka dataskyddet för EU-medborgare. GDPR innehåller regler för hur alla verksamheter som hanterar information knuten till en särskild person får hantera denna information. Syftet med förordningen är att skydda fysiska personers grundläggande frihet och rättigheter, ge individen bättre kontroll över sina personuppgifter samt harmonisera skyddet inom Europeiska unionen.

Dataskyddsorganisation

Umeå kommun har en dataskyddsorganisation med ett huvudansvarigt dataskyddsombud och personuppgiftskoordinatorer kopplade till respektive nämnd. Varje nämnd är personuppgiftsansvarig.

Personuppgiftsincidenter

Kulturnämndens personuppgifskoordinator har ansvar för att ta emot och utreda personuppgiftsincidenter inom förvaltningen. Med personuppgiftsincident menas en händelse som kan leda till oavsiktlig eller olaglig förstöring, förlust eller ändring av personuppgifter eller till obehörig tillgång till personuppgifter. Enligt beslut i kulturnämnden 2018-10-24 ska kulturnämnden varje kvartal informeras om de incidenter som skett inom förvaltningen och de åtgärder som vidtagits.

Under perioden 2023-10-01 – 2023-12-31 har förvaltningen inte haft någon personuppgiftsincident.

Personuppgiftskoordinator

Karin Carlsson, kulturförvaltningen

Troman tidsplan 2024

	Sista rapporteringsdag kl 16.00	Datum för Tromankörning
Januari	240108	240109
Februari	240207	240208
Mars	240307	240308
April	240408	240409
Maj	240503	240506
Juni	240604	240605
Juli	240705	240708
Augusti	240807	240808
September	240906	240909
Oktober	241007	241008
November	241107	241108
December	241204	241205

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott 2023-11-28

§ 383

Diarienr: KS-2023/00861

Omfördelning av medel från IOP Segregation till särskild satsning på öppna mötesplatser

Beslut

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar

att medel 500 tkr avsatta i tillväxtanslaget för IOP mot segregation under 2023 används för särskild satsning på öppna mötesplatser genom att fördela 250 tkr vardera till Ersboda Folkets hus respektive Klossen på Ålidhem, samt att i det fortsatta arbetet ha dialog med berörda nämnder och förvaltningar.

Reservation
Anders Ågren (M) och Lena Andersson (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Ärendebeskrivning

Umeås vision är att växa hållbart till 200 000 invånare med den ekologiska, sociala, ekonomiska och kulturella hållbarheten i behåll. I programmet för social hållbarhet identifieras fem viktiga fokusområden för att möjliggöra en fortsatt hållbar tillväxtresa, ett av dem är ”Stärka mötesplatser och överbrygga barriärer.

För att främja en socialt sammanhängande stad är det viktigt att människor kan mötas i vardagen, och lära känna varandra och bygga ett socialt kapital. Ett sätt att möjliggöra sådana möten är att bygga en stad med trygga offentliga rum, som uppmuntrar till flöden mellan stadsdelar, och som skapar arenor för samspel. På gator, i parker, får människor möjlighet att ses och se varandra. Som rapporten *Umeås stadsdelar- så står det till!* argumenterar är sådana grunda eller veka sociala interaktioner av största vikt för att stärka det överbryggande sociala kapitalet mellan olika grupper. Men utöver en fysisk infrastruktur av

trygga gator och parker krävs också en social infrastruktur för att möjliggöra djupare och mer meningsfulla möten mellan människor. Här spelar ”det tredje hemmet” en stor roll. Utöver sina bostäder och ev. arbetsplatser söker sig människor till platser där de kan utöva sina intressen och hitta meningsfulla sammanhang – sina tredje hem. Historiskt sett har föreningslivet i Sverige spelat en stor roll i skapandet av sådana mötesplatser, och Umeå är en av landets mest föreningstäta kommuner. Samtidigt står föreningslivet inför utmaningar. Allt färre ungdomar engagerar sig långvarigt i föreningar och som resten av samhället tampas föreningslivet med etnisk segregation, och med socioekonomisk segregation. Data från undersökningen *Unga 22* visar att det försämrade ekonomiska läget påverkar ungas möjligheter att delta i föreningsaktiviteter. Det finns i våra områden ett samband mellan att ha en sämre ekonomisk situation och att i lägre grad vara föreningsaktiv. För att motverka segregation krävs alltså nya mötesplatser, i gränslandet till föreningslivets mer organiserade sammanhang. Öppna mötesplatser, med långa trösklar, dit människor kan söka sig utan krav på medlemskap eller långvarigt engagemang. Antingen för att bara vara, för att umgås eller för att hitta på gemensamma aktiviteter.

Sådana mötesplatser finns i Umeå – till exempel kulturhuset Klossen på Ålidhem, Sjuans mötesplats på Mariehem, Ersboda Folkets Hus, och mötesplats Stöcke. Platser vars syfte är att stötta föreningslivet genom att erbjuda överkomliga möteslokaler, men som utöver det uppdraget också försöker möta ett bredare behov, i synnerhet bland unga som inte är föreningsaktiva. Ersboda Folkets Hus drev i flera år ett projekt som hette just *Nya mötesplatser*, och som handlade om att försöka öppna upp huset till nya målgrupper och ge unga från lokalområdet ett sammanhang. Klossen arbetar också aktivt med att tillgängliggöra lokaler för unga som vill träffas utanför föreningssammanhang.

Det här arbetet, som sker på marginalerna av den ordinarie verksamheten, tror vi är av stor vikt för den sociala hållbarheten då det skapar förutsättningar för umgänge, möten och en meningsfull fritid bland grupper som annars skulle sakna ett tredje hem. De öppna mötesplatserna spelar en viktig roll för den sociala hållbarheten genom att möjliggöra positiv gemenskap och möten även utanför det organiserade föreningslivet. Problemet är att den rollen sällan synliggörs

och stöttas då offentliga bidragssystem är utformade med det organiserade föreningslivet i åtanke. Om några unga tjejer från Ålidhem vill träffas på Klossen för att laga mat och se en film ihop, om några unga killar vill spela in en musikvideo i Folkets hus, då får huset inte någon ersättning för kostnaden. Därav frågan: hur kan man, i en växande stad, se till att värna den här sortens mötesplatser? Hur kan man både stötta den verksamhet de utför i gränslandet till det organiserade föreningslivet, och studera det som sker för att bättre förstå den roll som öppna mötesplatser spelar, och vad det är de tillför den sociala hållbarheten?

I budgeten för 2023 avsattes medel för ett IOP mot segregation. Ett sådant avtal visade sig vara svårt att få på plats, men samma syfte föreslås uppnås genom ett stöd till de öppna mötesplatserna och genom att tillskapa ett nätverk mellan Umeå kommun och Umeås öppna mötesplatser. Sedan hösten 2020 arbetar ett forskarteam från Umeå universitet med att kartlägga just de ovan nämnda mötesplatserna och deras bidrag till den sociala hållbarheten, inom ramen för en bredare studie om civilsamhällets roll i att motverka segregation. Lärandet kan potentiellt vara en viktig pusselbit i planeringsprocessen med fokus på nya områden och hur nya mötesplatser kan utformas för att skapa förutsättningar för att bygga socialt kapital. Genom att skapa ett nätverk, och genom en särskild satsning för att testa olika sätt att engagera unga utanför det ordinarie föreningslivet riktat till i första hand två av mötesplatserna: Klossen på Ålidhem samt Ersboda Folkets hus skulle Umeå kommun uppnå ett dubbelt mål. Först skulle ett sådant bidrag stötta en viktig verksamhet, som i sin tur gynnar Umeås trygghet och sociala hållbarhet. Men det bidrar även till kunskapsbaserad social innovation, eftersom insatserna skulle kunna utvärderas av forskarna. Det i sin tur skulle resultera i en bättre allmän kunskap om hur de öppna mötesplatserna gynnar den sociala hållbarheten, och bidrar till att motverka segregation, och är arbete i enlighet med satsningen på Umeå växer tryggt och säkert. Att skapa ett nätverk med de sociala mötesplatserna kan i sin tur växlas upp genom att på ett bättre sätt inkludera dessa mötesplatser i exempelvis kommande ansökningar med fokus på social hållbarhet, gestaltat livsmiljö, välbefinnande och trygghet med målsättningen att stärka samarbetet mellan Umeå kommun och mötesplatserna utöver det arbetet som redan pågår kopplat till exempelvis Umeå fritid och Umeå kultur.

Förslag till beslut (tjänsteskrivelsen)
att medel avsatta i tillväxtanslaget för IOP mot segregation under 2023 används för särskild satsning på öppna mötesplatser.

Beredningsansvariga

Cecilia Ravry
Linda Gustafsson

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Yrkanden

Hans Lindberg (S) – Bifall till tjänsteskrivelsens förslag med följande justering i kursiv stil: att medel *500 tkr* avsatta i tillväxtanslaget för IOP mot segregation under 2023 används för särskild satsning på öppna mötesplatser *genom att fördela 250 tkr vardera till Ersboda Folkets hus respektive Klossen på Ålidhem,* samt *att i det fortsatta arbetet ha dialog med berörda nämnder och förvaltningar.*

Anders Ågren (M) – Återremiss för att förtydliga hur pengarna fördelas samt att ärendet skickas till berörda nämnder för yttrande. I andra hand avslag till förslaget.

Propositionsordning som godkänns

Ärendet ska avgöras idag mot återremiss. Ordföranden finner att utskottet beslutar att ärendet ska avgöras idag.

Bifall mot avslag till tjänsteskrivelsens förslag inklusive Hans Lindbergs justeringar. Ordföranden finner att utskottet bifaller tjänsteskrivelsens förslag inklusive Hans Lindbergs justeringar.

Reservation

Anders Ågren (M) och Lena Andersson (M) reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Beslutet ska skickas till

Fritidsnämnden
Kulturnämnden

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott 2023-11-28

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2023-11-27

§ 231

Diarienr: KS-2023/00809

Fyllnadsval: Ersättare i kulturnämnden Mahmoud Shnino (S)

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar enligt förslag från valberedningen

att till siste manlige ersättare i kulturnämnden utse Tichaona Dumba Maphosa (S)

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige beviljade 2023-10-30 Mahmoud Shnino (S) begärt entledigande från uppdraget som ersättare i kulturnämnden.

Beredningsansvariga

Anna Holmstedt, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till
Tichaona Dumba Maphosa
Kulturnämnden
Lönesupport, Troman

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott 2023-11-28

§ 388

Diarienr: KS-2023/00139

Anvisning för nämndernas rapportering till KS för perioden januari-december 2023

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att fastställa anvisning för nämndernas rapportering till kommunstyrelsen för perioden januari-december 2023.

Ärendebeskrivning
Kommunstyrelsen ska årligen upprätta en delårsrapport och en årsredovisning och överlämna dessa till kommunfullmäktige. Årsredovisningen avser perioden januari-december 2023 och ska sammanställas och beredas av kommunstyrelsen inför fastställande i kommunfullmäktige.

För att tydliggöra kommunstyrelsens förväntningar och krav på kommunens nämnder avseende rapportering av underlag till årsredovisningen föreslås att kommunstyrelsen fastställer bilagd anvisning.

Beslutsunderlag
Anvisning för nämndernas rapportering till kommunstyrelsen januari-december 2023

Beredningsansvariga
Malin Westerberg Blom
Seija Königsson
Lina Renfors

Beslutet ska skickas till
Samtliga nämnder

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott 2023-11-28

Anvisning för

Rapport från nämnd till kommunstyrelsen för perioden januari-december 2023

5 december 2023

Beslutad av Kommunstyrelsen	**Gäller för** Nämnder	**Diarienummer** Ks 2023/00139	**Datum/paragraf** 2023-12-05 § xx
Dokumenttyp Anvisning	**Giltighetstid** Dec 2023 - apr 2024	**Senast reviderad**	**Ansvarig enhet** Stadsledningskontoret - Ekonomi och styrning

Bakgrund
Kommunen upprättar årligen en delårsrapport och en årsredovisning för hela kommunkoncernen.

Årsredovisning upprättas för perioden januari till december 2023. Enligt kommunallagen ska kommunstyrelsen upprätta en årsredovisning som ska överlämnas till fullmäktige för fastställande senast den 15 april året efter det verksamhetsår som avses.

Årsredovisningen baseras på uppgifter från kommunens nämnder och bolag. Innehåll i nämndernas rapporter till KS framgår i nedanstående anvisning och mall. Innehållet styrs av kommunallagen (KL), lagen om kommunal bokföring och redovisning (LKBR) samt av de riktlinjer som utfärdas av Rådet för kommunal redovisning (RKR).

Syfte
Anvisningen syftar till att möjliggöra sammanställning och bedömning av uppgifter om;

- uppföljning grunduppdrag jan-dec 2023,
- uppföljning tilläggsuppdrag jan-dec 2023,
- ekonomi- och personalförhållanden samt
- uppföljning av nämndens interna kontroll.

från kommunens nämnder. Uppgifterna utgör underlag för kommunstyrelsens uppsiktsplikt samt för kommunstyrelsens årsredovisning till kommunfullmäktige för perioden januari till och med december 2023.

Avgränsning
Denna anvisning gäller för kommunens nämnder (inkl. gemensamma nämnder). Anvisning till kommunens bolag hanteras i separat anvisning.

Process/tidsplan

Datum	Aktivitet	Ansvar
5-dec	Tidplan och anvisning fastställs och expedieras till kommunens nämnder	KS
04-jan	Personalunderlag klara i systemen	SLK HR
9-jan	Ekonomiunderlag klara i systemen	SLK ekonomi
17-jan	Avstämning av balanskonton över 3 mnkr och bokslutsbilagor kontrollerade och levererade till SLK ekonomi (Bokslutsbilagor i Teams)	Ekonomichef/ nämndscontroller
22-jan	Avstämning av balanskonton 3 mnkr eller mindre och bokslutsbilagor kontrollerade och levererade till SLK ekonomi (Bokslutsbilagor i Teams)	Ekonomichef/ nämndscontroller
7-feb	Förvaltningens förslag till KS/KF-rapport från nämnden färdigt och inskickat till SLK budget, anette.sjodin@umea.se, i wordformat i enlighet med bifogad mall och instruktion.	Resp. förvaltning
26-feb	Nämndens fastställda rapport till KS/KF (direktjusterad vid sammanträde om så behövs) ska vara inskickad till KS diarium (ksdiarium@umea.se) i enlighet med bifogad mall och instruktion. Ange KS-2023/00139 i ämnesraden.	Resp. nämnd
25-mar	Årsredovisning klar för granskning av revisionen	Revisionen
11-apr	Information till CSG	HR-direktör
12-apr	Årsredovisningen inlagd i public 360	SLK ekonomi
15-apr	KSnau hanterar årsredovisningen	KSnau
15-apr	KS hanterar årsredovisningen	KS
xx-apr	Revisionen lämnar revisionsberättelse	Revisionen
29-apr	KF beslutar om årsredovisningen	KF

Inlämning till KS/SLK ekonomi
Rapporten ska i enlighet med tidplan skickas till SLK ekonomi (anette.sjodin@umea.se) och KS diarium, ksdiarium@umea.se och läggas in i public360. Rapporten ska då benämnas:

KS-2023/00139 Exempelnämndens rapport till kommunstyrelsen för perioden januari till december.

Tänk på att skicka in rapporten i Wordformat.

Rapportens tre delar

Nämndsrapporten till KS består av tre delrapporter; verksamhetsrapport, personalrapport och ekonomirapport. I nedanstående avsnitt samt i mall framgår hur respektive delrapport ska utformas och krav på innehåll i respektive delrapport.

Verksamhetsrapport

Anvisning för avsnittet verksamhetsrapport till KS

- Verksamhetsrapporten ska inrymmas på max 4 sidor för stora nämnder och max 2 sidor för små nämnder inklusive medföljande tabeller och grafer/diagram.
- Om grafer/diagram nyttjas ska grunddata till respektive graf biläggas till rapporten i Excel-format.
- Rapporten ska innehålla:
  - Nämndens bedömning av uppfyllnad av grunduppdrag
  - Beskrivning av verksamhet och väsentliga händelser under perioden
  - Produktionsstatistik/nyckeltal
  - Rapportering av status över de ev. tilläggsuppdrag som nämnden tilldelats av kommunfullmäktige

Observera att rapportering av inriktningsmål och program sammanställs av programansvarig tjänsteperson och programstyrgrupp. Sammanställd rapport per inriktningsmål/program delges därefter berörda nämnder/bolag och biläggs till årsredovisningen.

Personalrapport

Anvisning för avsnittet Personalrapport från nämnd till KS

- Personalrapporten ska rymmas på **två sidor** inklusive medföljande tabell/tabeller i enlighet med bifogad mall (se bilaga 1).
- Gör en bedömning av nämndens arbete med de personalpolitiska målen.
- Beskriv verksamhet och väsentliga händelser under perioden som är kopplade till nämndens planering och konkretisering av målen.
- Kommentera resultatmått, förklara ev. avvikelser och beskriv åtgärder med anledning av detta.

Ekonomirapport

Anvisning för ifyllnad av avsnittet Ekonomirapport från nämnd till KS

- Ekonomirapporten ska rymmas på **1,5** sida inklusive medföljande tabeller i enlighet med bifogad mall (se bilaga 1). (TN har utökat utrymme att beskriva ekonomi med anledning av nämndens investeringsvolym)
- Beskriv väsentliga orsaker till:
    - utfall jämfört med utfall föregående år
    - avvikelse mot budget

  för nämnden som helhet.
- Inga underrubriker utan bara löpande text.
- Beskriv väsentliga orsaker till avvikelser för investeringar.

Anvisning för rapportering Flyktingmottagande Ukraina

På grund av utvecklingen i kriget i Ukraina har kommunen ett åtagande att förbereda och genomföra mottagande av flyktingar från Ukraina. På grund av detta ska avsnittet Ekonomirapport i bifogad mall även innehålla en underrubrik Flyktingmottagande Ukraina. Se ekonomiavsnittet för vad beskrivningen ska innehålla.

Redovisning av externa utförare av större betydelse för verksamheten

Externa utförare av större betydelse/omfattning ska enligt lag redovisas i kommunens årsredovisning. Sammanställning upparbetas av SLK.

Samtliga nämnder ska bedöma och lämna uppgifter om nämndens nyttjande av externa utförare. Nämnd ska därför i rapporten redovisa om det skett väsentliga förändringar avseende nämndens nyttjande av externa utförare under året.

Anvisning för uppföljning av intern kontroll

I samband med nämndens beslut om att godkänna nämndens rapport till kommunstyrelsen för perioden januari-december ska nämnden även ta del av och godkänna rapport över nämndens arbete med intern kontroll för motsvarande period.

Detta sker med fördel med stöd av den mall för internkontrollplan som återfinns på intranätet.

Observera att nämndens godkännande av rapport över internkontrollarbetet ska fastställas i egen att-sats samt att nämnden ska bedöma om nämndens interna kontroll anses tillräcklig och ändamålsenlig.

Mer information

Kontakta i första hand er förvaltnings ekonomi- eller personalchef (beroende på fråga), i andra hand kontakta SLK ekonomi, SLK HR, Kommunkansli eller Styrning och samordning (beroende på frågans karaktär).

Bilaga 1 - Mall för x-nämndens rapport till kommunstyrelsen för perioden jan-dec 2023

Verksamhetsrapport X-nämnden januari-december 2023

*Verksamhetsrapporten ska inrymmas på **max 4 sidor för stora nämnder** och **max 2 sidor för små nämnder** inklusive tabeller/grafer/diagram.*

Nämndens grunduppdrag

I nedanstående tabell redovisar nämnden sin bedömning av i vilken grad nämnden verkställt sitt grunduppdrag under perioden.

XXX-nämnden	Bedömning – nämndens grunduppdrag
Nämndens grunduppdrag i sin helhet	I hög grad uppfyllt/I viss grad uppfyllt/Ej uppfyllt
Ev. uppdelning av nämndens grunduppdrag med bedömning per verksamhet/kärnprocess:	
• XXX (frivillig uppdelning)	I hög grad uppfyllt/I viss grad uppfyllt/Ej uppfyllt
• XXX (frivillig uppdelning)	I hög grad uppfyllt/I viss grad uppfyllt/Ej uppfyllt
• XXX (frivillig uppdelning)	I hög grad uppfyllt/I viss grad uppfyllt/Ej uppfyllt

Bedömningsskalan som ska användas i ovanstående tabell (nämndens bedömning) är tredelad enligt följande:

Bedömningskriterium	Definition
I hög grad uppfyllt	Nämnden har under perioden verkställt sitt grunduppdrag helt eller i hög omfattning i enlighet med planeringsdirektivet, nämndens verksamhetsplan och givna förutsättningar.
I viss grad uppfyllt	Nämnden har under perioden verkställt delar av sitt grunduppdrag men nämnden behöver vidta åtgärder inom vissa områden
Ej uppfyllt	Nämnden har under perioden inte alls eller i liten omfattning uppfyllt sitt grunduppdrag.

Bedömning och motivering

I detta avsnitt lämnar nämnden en kortfattad skriftlig beskrivning över vad som ligger till grund för nämndens bedömning enligt ovan (motiverar bedömningen).

Verksamhetens utveckling och väsentliga händelser

I detta avsnitt beskriver nämnden kortfattat hur verksamheten utvecklats under perioden, inklusive eventuella väsentliga händelser som har inträffat under perioden och som haft stor påverkan på nämndens verksamhet.

Vid behov infoga tabell, grafer och eller diagram som beskriver verksamhetens utveckling/resultat. Statistik/nyckeltal kan med fördel redovisas över tid (trend) eller i form av jämförelse med andra kommuner. Om grafer/diagram nyttjas ska grunddata till respektive graf biläggas till rapporten i Excel-format.

Små nämnder gör en beskrivning för hela nämnden. Större nämnder kan med fördel dela upp avsnittet per verksamhet/huvudprocess.

Tilläggsuppdrag från fullmäktige

I detta avsnitt ska respektive nämnd lämna upplysningar om utfall och förväntad utveckling inom nämnden när det gäller arbetet med eventuella tilläggsuppdrag från Kommunfullmäktige. (Använd den mall som återfinns i slutet av detta dokument). Avsnittets omfattning styrs av hur många tilläggsuppdrag nämnden tilldelats.

Personalrapport X-nämnden januari-december 2023

*Personalrapporten ska rymmas på **2 sidor** inklusive medföljande tabell/tabeller.*
I detta avsnitt görs en bedömning av status utifrån nämndens arbete för att nå de personalpolitiska målen. Redovisa kortfattat genomförd verksamhet och viktiga händelser i förhållande till nämndens planering för målen enligt VP 2023. Ta hjälp av resultatmåtten. Vid avvikelser beskriv vad det beror på och vilka åtgärder som vidtagits.

Nämndens arbete för att nå de personalpolitiska målen

I nedanstående tabell redovisar nämnden sin bedömning av i vilken grad nämnden genomfört sitt arbete för att nå de personalpolitiska målen under perioden.

XXX-nämnden	Bedömning – nämndens arbete med de personalpolitiska målen
Mål 6: Umeå kommun ska vara en attraktiv arbetsgivare som klarar kompetensförsörjningen	Enligt planering/ Mer arbete krävs
Mål 7: Umeå kommun ska ha ett närvarande ledarskap som skapar förutsättningar för goda resultat där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte ska vara fler än 30.	Enligt planering/ Mer arbete krävs
Mål 8: Umeå kommun ska ha hälsofrämjande arbetsplatser och en sjukfrånvaro som ligger lägre än genomsnittet för Sveriges kommuner. Olikheter mellan kvinnors och mäns arbetsmiljöer, arbetsvillkor och sjukfrånvaro ska minska.	Enligt planering/ Mer arbete krävs
Mål 9: Umeå kommun ska ha heltid och tillsvidareanställning som norm.	Enligt planering/ Mer arbete krävs

Åtgärder och viktig utveckling/viktiga händelser inom målområdena

Beskriv under varje rubrik

Kompetensförsörjning och attraktiv arbetsgivare (mål 6)
Ledarskap (mål 7)
Hälsofrämjande arbetsplatser och systematiskt arbetsmiljöarbete (mål 8)
Heltid och tillsvidareanställning (mål 9)

Resultatmått	Målvärde 2023	Utfall 2023			Utfall 2022		
		Kvi	Män	Tot	Kvi	Män	Tot
Sjukfrånvaro totalt i procent av de anställdas sammanlagda ordinarie arbetstid.							
Andel långtidsfriska (%)							
Andel heltidsanställda (%)							
Andel tillsvidareanställda (%)							
Andel utbildade skyddsombud (%)							
Andel chefer med max 30 medarbetare (%)							
OSA-index							

Ekonomirapport X-nämnden januari till december 2023

*Nämndens ekonomirapport ska rymmas på **2 sidor** inklusive medföljande tabeller. Alla belopp anges i tkr.*

Händelser av väsentlig betydelse som påverkat nämndens ekonomi

I detta avsnitt beskrivs eventuella händelser som har haft påverkan på nämndens ekonomi (nettoinvesteringar, skulder, intäkter, kostnader och årets resultat) och som har inträffat under perioden jan-dec (eller händelser som inträffat efter december men innan nämnden fastställt sin rapport).

*Avsnittet får högst vara **½ sida** långt.*

Exempel på händelser av väsentlig betydelse kan vara:

- *händelser som påverkat nämndens verksamhet i hög omfattning*
- *köp, försäljning, uppstart och nedläggning av verksamhet*
- *omstruktureringar, utökning/minskning av verksamhet eller större omorganisation*
- *ingångna avtal med väsentlig påverkan på verksamheten*
- *större investeringar som nämnden genomfört eller påbörjat*
- *betydande rättstvister som nämnden involverats i*

Budgetavvikelse, utfall i år samt föregående år

Beskriv utfall, eventuell budgetavvikelse och orsaker till denna avvikelse. Beskriv utfall i jämförelse med föregående år och orsaker till denna avvikelse.

Nämnd (tkr)	Budget 2023	Utfall 2023	Budgetavvikelse 2023	Utfall 2022	Budgetavvikelse 2022
Verksamhetens intäkter					
Verksamhetens kostnader					
Verksamhetens nettokostnad	**-8 625**	**-2 658**	**5 967**		

Investeringar

Beskriv utfall avseende investeringar, eventuell budgetavvikelse och orsaker till denna avvikelse.

Nämnd (tkr)	Budget 2023	Utfall 2023	Budgetavvikelse 2023	Utfall 2022
Verksamhetens nettoinvesteringar	**-8 625**	**-2 658**	**5 967**	

Annan väsentlig ekonomisk information

Beskriv säsongsvariationer eller cykliska effekter som har påverkat verksamheten under rapportperioden.

Flyktingmottagande Ukraina

*Underrubriken ska följas av en beskrivning av händelser/poster som påverkat utfallet för perioden och inrymmas på **max en sida** inklusive ev. tabell. Beskrivningen ska innehålla:*

- *Ökade intäkter – kopplat till flyktingmottagande Ukraina (märkta och Uppskattade/beräknade)*
- *Summa förändringar intäkter*
- *Ökade kostnader – kopplat till flyktingmottagande Ukraina (märkta och uppskattade/beräknade)*
- *Summa förändringar kostnader*

Om händelser/poster är antalsmässigt många kan det även presenteras i tabellform.

Redovisning av externa utförare av väsentlig betydelse 2023
X-nämnden

Här beskriver nämnden väsentliga förändringar som skett avseende nämndens nyttjande av externa utförare under 2023. Med väsentliga förändringar avses exempelvis om nämnden ingått nya avtal med externa utförare under året, om nämnden övertagit verksamhet från extern utförare under året, eller om antalet externa utförare förändrats.

*Informationen ska inrymmas på motsvarande max **en ½ sida**.*

Uppföljning av nämndens tilläggsuppdrag januari-december 2023

I detta avsnitt ska respektive nämnd lämna upplysningar om utfall när det gäller uppdrag från Kommunfullmäktige. Använd nedanstående tabell. Avsnittets omfattning styrs av hur många KF-uppdrag nämnden tilldelats.

Uppdrag	Status jan-dec	Motivering/kommentar
Uppdrag XX från KF till nämnd	Genomfört	*Beskriv/motivera status i uppdraget*
Uppdrag YY från KF till nämnd	Delvis genomfört	*Beskriv/motivera status i uppdraget*
Uppdrag ZZ från KF till nämnd	Inte genomfört	*Beskriv/motivera status i uppdraget*

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2023-11-27

§ 229

Diarienr: KS-2023/00749

Fyllnadsval: Ledamot i kulturnämnden Abdi Hanad (V)

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar enligt förslag från valberedningen

att till ledamot i kulturnämnden utse Thérèse Löfvenius Nilsson (V)

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige beviljade 2023-10-30Abdi Hanad (V) begärt entledigande från uppdraget som ledamot i kulturnämnden.

Beredningsansvariga

Anna Holmstedt, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till
Thérèse Löfvenius Nilsson
Kulturnämnden
Lönesupport, Troman

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2023-12-05

§ 189
Diarienr: KS-2023/00651

Planeringsdirektiv och budget 2025 samt plan 2026-2028

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att överlämna stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2025 till berörda nämnder och bolag

att berörda nämnder och bolag anmodas lämna yttrande över stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2025 senast den 22 mars 2024 i enlighet med fastställd anvisning (bilaga 1).

att paragrafen justeras omedelbart.

Ärendebeskrivning

Stadsledningskontoret har i enlighet med kommunfullmäktiges riktlinjer för planeringsprocess, budget och investeringar sammanställt ett förslag till planeringsdirektiv för 2025.

Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv föreslås överlämnas till berörda nämnder och bolag för yttrande.

I förslaget ingår de inriktningsmål och program som kommunfullmäktige fastställde i juni 2023. I förslaget ingår även förslag till ekonomisk totalram samt förslag till ekonomiska ramar för kommunens nämnder.

Förslaget innebär att baserat på nuvarande skattesats och prognos över skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning kan kommunfullmäktige avsätta 327 mnkr inklusive fördelningsreserv till kommunens nämnder och verksamheter för 2025 utöver 2024 års budget.

Förslaget till fördelningsbar ram innefattar i enlighet med riktlinjerna en fördelningsreserv motsvarande 0,6 procent av skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning (58,1 mnkr) för att möjliggöra sådana ekonomiska överväganden och prioriteringar som respektive politiskt parti finner önskvärda och/eller nödvändiga.

Förslaget till uppräkning av nämndernas ramar inför 2025 baseras på senaste fullmäktigebeslut om budget för Umeå kommun med en procentuell uppräkning motsvarande respektive nämnds andel i kommunfullmäktiges senaste budgetbeslut. Förslaget är baserat på antagande om att kommunfullmäktige godkänner förslag till revidering av kommunstyrelsens och tekniska nämndens reglemente samt kommunstyrelsens förslag om ökad medelstillägg avseende Umeå växer tryggt och säkert.

Det förslag som nu upparbetats av stadsledningskontoret lämnas i enlighet med riktlinjerna för kommunens planeringsprocess till kommunens nämnder och bolag för yttrande. Förslaget tillsammans med inkomna yttranden kommer därefter att sammanställas och överlämnas till de politiska partierna som har att enskilt eller tillsammans i olika konstellationer lägga fram förslag till planeringsdirektiv och budget inför demokratiskt fastställande i kommunfullmäktige i juni 2024.

Nämnder och bolags yttrande i enlighet med kommunstyrelsens anvisning ska vara lämnad till KS diarium senast den 22 mars 2024.

Utöver det skriftliga yttrande nämnder och bolag ska inkomma med kan kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott lämna specifika frågeställningar för besvarande av nämnder/bolag under pågående planeringsprocess, detta hanteras med fördel i samband med att KSnau fastställer schema för de presidiedialoger som ska genomföras i månadsskiftet mars/april.

Beslutsunderlag

Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2025
Bilaga 1 – Anvisning för nämnder och bolags yttranden
Bilaga 2 – Nämndernas utmaningar och möjligheter i 3-5 års perspektiv (KS 5 dec)

Bilaga 3 – Nettokostnadsavvikelser och nettokostnadsjämförelse nämnd (KS 5 dec)
Bilaga 4 – Förslag till investeringsbudget 2025 plan 2026-2028 (KS 5 dec)
Bilaga 5 – 10-årigt investeringsunderlag 2025-2034 (Lämnas vid KS 5 dec)
Bilaga 6 – Nuläge inriktningsmål och program
Bilaga 7 – Långsiktig finansiell analys
Bilaga 8 – Viktiga datum för nämnder och bolag 2025
Bilaga 9 – Årshjul planeringsprocess
Bilaga 10 – Fastställd modell för totalramsberäkning

Observera att bilaga 2-5 infogas i ärendet vid KS 5 dec 2023.

Beredningsansvariga

Anette Sjödin
Urban Blomdahl
Sara Nordström
Lina Renfors
Dan Gideonsson

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Beslutet ska skickas till
Samtliga nämnder
JUSK
Kommunrevisionen
UKF och samtliga helägda bolag

UMEÅ KOMMUN

Bilaga 1

Anvisning för nämnder och bolags yttrande över Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2025

Beslutad av Kommunstyrelsen	**Gäller för** Berörda nämnder och bolag	**Diarienummer** KS-2023/00651	**Beslutsdatum/paragraf** 5 dec 2023 § xx
Dokumenttyp Anvisning	**Giltighetstid** 2024	**Senast reviderad** 5 dec 2023	**Dokumentansvarig enhet** Stadsledningskontoret - Ekonomi och styrning

Förslag till planeringsdirektiv

Stadsledningskontoret har i enlighet med kommunfullmäktiges riktlinjer för planeringsprocess, budget och investeringar sammanställt ett förslag till planeringsdirektiv för 2025. Umeå kommuns planeringsprocess ska utformas så att processen:

- ger tid för analys, dialog och faktainhämtning
- utgår från prognos över tillgängliga medel
- ökar fokus på nämnders och bolags grunduppdrag/ändamål
- främjar effektiv användning av de medel som kommunen förfogar över
- skapar förutsättningar för långsiktighet
- främjar samordning mellan kommunens nämnder och de kommunala bolagen
- är transparent och att vägval/beslut är spårbara i efterhand

Stadsledningskontorets förslag baseras på senast beslutade planeringsdirektiv i fullmäktige (d.v.s. för verksamhetsåret 2024). Inga ändringar har gjorts i förslag till procentuell fördelning av tillgängliga medel mellan nämnder eller inriktningsmål/program, utdelningskrav, finansiella mål, personalpolitiska mål med mera. Föreslagna budgetramar utgår från aktuell prognos över intäkter.

Avgränsning
Denna anvisning riktar sig till Kommunstyrelsen samt de tio nämnder som är specifika för Umeå kommun, dvs Byggnadsnämnden, Fritidsnämnden, För- och grundskolenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, Individ- och familjenämnden, Kulturnämnden, Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Personalnämnden, Tekniska nämnden och Äldrenämnden.

De fyra nämnder som är gemensamma med andra kommuner (Brand- och räddningsnämnd, Överförmyndarnämnd, IT-kapacitetsnämnd och Personaladministrativ nämnd) omfattas inte av anvisningen i detta skede. Dessa hanteras i särskild ordning efter dialog med andra berörda kommuner. Valnämnd, Kommunrevision och Kommunfullmäktiges jämställdhetsutskott är även de undantagna från anvisningen men kan om de så vill lämna yttrande i enlighet med anvisning för berörda nämnder.

Kommunens helägda bolag omfattas av delar av denna anvisning, se sid 5. Övriga majoritetsägda och delägda bolag hanteras inom befintliga ägarsamråd.

Kommunstyrelsen har utifrån sina samordnande roller i uppdrag att yttra sig över de kommungemensamma poster som fastställs av kommunfullmäktige.

Personalnämnden har utifrån sitt specifika ansvar för kommunens personalpolitik i uppdrag att yttra sig över personalpolitiska mål och eventuella förändringar i lönestruktur.

Anvisning till berörda nämnder

Berörda nämnder ska skriftligt besvara följande remissfrågor:

Remissfråga 1 - Vilka väsentliga förändringar påverkar utförandet av nämndens grunduppdrag under kommande år? Beskriv kortfattat, max 2 sidor per nämnd

Ta i beaktning till exempel befolkningsförändringar, kompetensbrist, förändringar i lagstiftning och andra krav, teknisk utveckling, hållbarhet med mera. Kommer förändringar av utförandet att påverka annan nämnds verksamhet ska detta beskrivas. Beskriv särskilt om det är något som har förändrats sedan föregående års yttrande.

Remissfråga 2 - Hur skulle nyttjande av lokaler, kompetens och teknik behöva förändras, för att vara långsiktigt hållbart? Ange gärna tidshorisont och beskriv kortfattat, max 1 sida per nämnd.

Remissfråga 3a - Bedömer nämnden att förslaget till investeringsbudget 2025 och plan 2026-2028 innebär några väsentliga verksamhetskonsekvenser? Om ja, beskriv dessa kortfattat max 2 sida per nämnd.
Nämnden kan i sitt svar även påtala om förutsättningar/omfattning för inventarier/utrustning väsentligt förändrats och att ytterligare medel behöver tillskjutas.

Remissfråga 3b - Bedömer nämnden att det kommer att ske väsentliga förändringar verksamhetsmässigt som påverkar det föreslagna 10 åriga investeringsunderlaget?
Med väsentliga förändringar menas förändringar i verksamhetsstruktur p.g.a. förändrade arbetssätt, demografi, nya lagkrav mm. Kan även nyttjas för konkretisering av svar remissfråga 2. Nämnden kan även föreslå objekt av sällankaraktär som inte finns i investeringsunderlaget. Nämnd som har objekt av sällankaraktär i underlaget kan påpeka om året för färdigställandet bör förändras.

Remissfråga 4 - Vill nämnden göra ett uttag ur fiktivt eget kapital?
Om ja, ange belopp och beskriv kortfattat vad nämnden avser att använda medlen till (enligt kommunfullmäktiges beslut om nya riktlinjer april 2023)

Remissfråga 5 - Bedömer nämnden att ett eller flera av fastställda program bör revideras, utökas eller avgränsas?
Om nämnden föreslår förändringar bör förslag samt motivering till förändring beskrivas. Om nämnd väljer att avstå från yttrande i relation till ett eller flera program bör detta framgå

Remissfråga 6 - Bedömer nämnden att det finns behov av revidering av nämndens taxor eller avgifter för verksamhetsåret 2024?
Om nämnden ser behov av förändring ska föreslagna förändringar specificeras och motiveras i nämndens yttrande.

Tid och form för inlämning av yttrande

Berörda nämnder ska senast den 22 mars 2024 inkomma med svar på ovanstående remissfrågor till kommunstyrelsens diarium via e-post: ksdiarium@umea.se

I ämnesraden anges:

Exempelnämndens yttrande KS-2023/00651. Exempelnämnden byts ut till nämndens namn.

Yttrande ska delges i word-format och vara redigeringsbara.

Anvisning till berörda bolag

Anvisning för bolagens yttrande över inriktningsmål/program

De inriktningsmål och program med fokusområden som redovisas i förslaget till planeringsdirektiv för 2025 är desamma som kommunfullmäktige fastställde den 19 juni 2023. Umeå kommunföretag (UKF) och helägda dotterbolag till UKF ska lämna yttrande över dessa program (och de fokusområden som ingår i respektive program) och ombeds därför bevara följande remissfråga:

7. **Bedömer bolaget att ett eller flera av fastställda program bör revideras, utökas eller avgränsas?**
   Om UKF/dotterbolag föreslår förändringar bör förslag samt motivering till förändring beskrivas. Om UKF/dotterbolag väljer att avstå från yttrande i relation till ett eller flera programförslag bör detta framgå av UKF:s sammanställda yttrande.

Helägda bolag ska enligt separat instruktion och tidplan från UKF lämna svar på remissfråga 7 till UKF för sammanställning.

Anvisning för yttrande över utdelning från UKF AB

Den budgeterade utdelningen från Umeå kommunföretag AB för 2024 uppgår till 0 kr (enligt kommunfullmäktiges beslut om planeringsförutsättningar för 2024 den 19 juni 2023). Utdelningsnivå, fastställda av kommunfullmäktige, är oförändrad i Stadsledningskontorets förslag till planeringsdirektiv för 2025. UKF ska besvara följande remissfråga:

8. **Umeå kommunföretag ombeds härmed lämna yttrande över fastställd utdelningsnivå och beskriva effekter av nuvarande alternativt förändrad utdelningsnivå.**

Tid och form för inlämning av yttrande

UKF AB ska senast den 22 mars 2024 lämna sammanställt svar på remissfråga 7 (med yttranden från helägda bolag i bilageform) samt remissfråga 8 till kommunstyrelsens diarium via e-post ksdiarium@umea. I ämnesraden anges:

Yttrande UKF med dotterbolag KS-2023/00651.

Yttrande ska delges i word-format och vara redigeringsbara

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2023-12-05

§ 190
Diarienr: KS-2023/00857

Teknisk ramjustering: HR-strateg

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att tillstyrka en teknisk ramjustering 2024 om 297 tkr från kommunstyrelsen till kulturnämnden avseende 0,35 årsarbetare HR-strateg.

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att bevilja en teknisk ramjustering 2024 om 297 tkr från kommunstyrelsen till kulturnämnden avseende 0,35 årsarbetare HR-strateg under förutsättning att kommunstyrelsen tillstyrker ramjusteringen.

att bevilja en teknisk ramjustering 2024 om 265 tkr från fritidsnämnden till kulturnämnden avseende 0,325 årsarbetare HR-strateg.

Ärendebeskrivning

I dagsläget finns en tjänst HR-strateg som arbetar för stadsledningskontoret 75 %, fritidsförvaltningen 12,5% och kulturförvaltningen 12,5 % och där budget för tjänsten till sin helhet finns inom kommunstyrelsen.

Kulturnämnden och fritidsnämnden har beslutat föreslå en teknisk ramjustering med anledning av att man vill utöka sitt HR-stöd och till det använda det tjänsteutrymme som finns inom SLK/HR men som jobbar för fritid- och kulturförvaltningen. HR-funktionen för fritidsförvaltningen och kulturförvaltningen föreslås utökas från ett gemensamt utrymme om 25% (12,5%+12,5%) till ett gemensamt utrymme om 90% (45%+45%). Resterande 10% av heltidstjänsten kommer arbeta på uppdrag av SLK/HR med bland annat systemförvaltning av centrala system samt utbildningsinsatser.

Chefskap och budget för HR-strateg läggs hos kulturförvaltningen till 100% vilket medför att den föreslagna ramjusteringen från kommunstyrelsen avseende 0,35 årsarbetare (12,5%+12,5%+10%=35%) enbart tillfaller kulturnämnden. Dessutom föreslås en ramjustering från fritidsnämnden till kulturnämnden avseende 0,325 årsarbetare (45%-12,5%=32,5%). På så sätt samlas budgeten för denna tjänst hos kulturnämnden men arbetsmässigt är fördelningen 45 % kulturförvaltning, 45% fritidsförvaltning och 10% stadsledningskontor.

Stadsledningskontorets HR-avdelning ställer sig bakom ovanstående förändring. Förändringen innebär att det finns ett otillsatt tjänsteutrymme på 0,65 årsarbetare på SLK/HR.

I beloppet som föreslås överföras från kommunstyrelsen, 297 tkr, ingår ett schablonbelopp om 12 tkr för personalrelaterade kostnader (kompetensutveckling, mobiltelefon, kontorsmöbler mm).

Beslutsunderlag

Kulturnämndens beslut
Fritidsnämndens beslut

Beredningsansvariga

Anette Sjödin, controller

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Beslutet ska skickas till
Kulturnämnden
Fritidsnämnden
Sofia Westin
Anette Sjödin

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2023-12-18

§ 253

Diarienr: KS-2023/00666

Fastighetspolicy för Umeå kommunkoncern

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att fastställa förslag till fastighetspolicy för Umeå kommunkoncern

att ge tekniska nämnden och AB Bostaden i uppdrag att över tid se över respektive fastighetsportfölj och gränssnitt, i syfte att uppnå en kostnadseffektivt ägande och förvaltning för kommunkoncernen som helhet

att ge kommunstyrelsen och UKF i uppdrag att identifiera de fastigheter där ägande inte följer beslutad fastighetspolicy och utreda förutsättningarna för eventuellt ändrat ägande och förvaltning

att ge tekniska nämnden i uppdrag att uppdatera lokalförsörjningsdirektiv utifrån fastställd fastighetspolicy

att ge tekniska nämnden och kommunstyrelsen i uppdrag att identifiera de fastigheter som kommunen äger och som förvaltas av andra nämnder än tekniska nämnden, samt utreda förutsättningarna för att flytta förvaltningen till tekniska nämnden

att ge tekniska nämnden och kommunstyrelsen i uppdrag att identifiera de fastigheter som kommunen förhyr och där hyresavtalet är tecknat med annan nämnd än tekniska nämnden, samt utreda förutsättningarna för att flytta hyresavtalen till tekniska nämnden

att ge kommunstyrelsen i uppdrag att senast efter ett år genomföra en uppföljning av fastighetspolicyn och dess tillhörande besluts att-satser.

Reservation
Anders Ågren, för Moderaterna reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Åsa Bäckström, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden. Se skriftlig reservationstext under kommunfullmäktiges beslutsordning.

Lars Forsgren, för Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun och dess helägda bolag äger och förvaltar en stor fastighetsportfölj som växer årligen. Värdet av fastigheterna utgör en stor tillgång och uppgår till ett värde på flera miljarder kronor. Det är därför av stor vikt att dessa tillgångar utvecklas på ett hållbart sätt och ger en långsiktig värdetillväxt. För att klara det långsiktigt behövs kontroll på fastighetsportföljens åldersstruktur och planerat underhåll samt framtida nyproduktion.

Kommunstyrelsen beslutade den 8 december 2020 att ge stadsdirektören och VD för Umeå kommunföretag AB i uppdrag att genomföra en analys av fastighetsinnehavet. Uppdraget innefattade också att föreslå en fastighetsstrategi för framtiden för hela kommunkoncernen. De ekonomiska konsekvenserna ska också framgå.

Inom uppdraget har Newsec anlitats för att göra en analys av fastighetsbeståndet i sin helhet, samt hur det är organiserat i dagsläget. I rapporten konstateras att Umeå kommunkoncern i stort har en väldigt bra och effektiv fastighetsförvaltning genom sina två stora förvaltare; tekniska nämnden respektive AB Bostaden. Dock finns det effektiviseringsmöjligheter i några fall, tex där fastigheter gränsar till varandra och där AB bostaden äger och förvaltar den ena och Umeå kommun/tekniska nämnden den andra. Vidare menar Newsec att i möjligaste mån bör fastighetsförvaltning hållas ihop så långt det är möjligt inom kommunkoncernen för att samla kompetens och nå stordriftsfördelar. Dock behöver ägande och förvaltning inte alltid hänga ihop. Viktigt att ha i åtanke är att flera omvärldsfaktorer förändrats sedan rapporten togs fram, tex ränteläget.

Newsec har i sin rapport även lämnat rekommendationer gällande tex avkastningskrav, finansiering och underhåll. Dessa rekommendationer

hanteras inom ordinarie processer i respektive verksamhet via reglemente och ägardirektiv.

Utifrån den analys som genomförts har ett förslag på fastighetspolicy med principiella förhållningsätt för hela Umeå kommunkoncern arbetats fram. Arbetet har letts av Margaretha Alfredsson, stadsdirektör och Fredrik Lundberg, VD för Umeå kommunföretag AB. I arbetet har också ekonomidirektör, förvaltningschef för teknik- och fastighetsförvaltningen, VD för AB Bostaden, VD för UPAB samt VD för Inab deltagit.

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutade den 5 sept att lämna förslaget till fastighetspolicy på remiss till berörda bolag och nämnder.

Inkomna remissyttranden har beaktats och vissa justeringar har genomförts i det ursprungliga förslaget till policy. Samtliga inkomna remissyttranden och hur de hanterats redovisas i bilaga 2.

Beslutsunderlag

Förslag fastighetspolicy för Umeå kommunkoncern
Bilaga 1 - Analys av fastighetsbeståndet
Bilaga 2 - Redovisning av inkomna remissyttranden och hantering av dessa

Beredningsansvariga

Margaretha Alfredsson
Fredrik Lundberg

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden

Mattias Larsson (C) – bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag med tillägg att på sidan 2 tillförs INAB i listan över bolag vars fastigheter ej omfattas av policyn.

Janet Ågren (S) – bifall till näringslivs och arbetsutskottets förslag med tillägg: *att ge kommunstyrelsen i uppdrag att senast efter ett år genomföra en uppföljning av fastighetspolicyn och dess tillhörande besluts att-satser.*

Lars Forsgren (SD) - ersätt sista stycket på sida 3 med: Umeå kommun och de kommunala bolagen ska ständigt verka för minskad miljöbelastning och vid nyproduktion och renovering genomföra detta med hänsyn till miljöpåverkan i enlighet med rådande lagstiftning samt bedriva ett kontinuerligt arbete med energieffektivisering på ekonomiska grunder.

Bore Sköld (V) - att ge kommunstyrelsen i uppdrag att som ett komplement till Fastighetspolicyn ta fram riktlinjer.

Propositionsordning som godkänns
Ordföranden ställer bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag med tilläggsyrkande enligt Janet Ågren mot bifall till Mattias Larssons tilläggsyrkande mot bifall till Lars Forsgrens ändringsyrkande mot bifall till Bore Skölds tilläggsyrkande. Ordföranden finner att kommunstyrelsen bifaller näringslivs- och arbetsutskottets förslag med tilläggsyrkande enligt Janet Ågren.

Reservation
Bore Sköld (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Anders Ågren, Hans Lindberg, Åsa Bäckström, Lars Forsgren, Christina Bernhardsson, Anders Sellström, Nils Seye Larsen, Patrik Brännström, Greger Knutsson, Mattias Larsson, Lars Brännström, Janet Ågren och Maria Lindvall.

Yrkanden
Hans Lindberg (S), Christina Bernhardsson (S), Nils Seye Larsen (MP), Åsa Bäckström (V), Patrik Brännberg (AP) och **Janet Ågren (S)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Anders Ågren (M), Anders Sellström (KD), Greger Knutsson (M), Mattias Larsson (C), Lars Brännström (MP) och **Maria Lindvall (L)** – Ändring att

Inabs spåranslutna resecentrum ska räknas som specialfastigheter, och därmed inte omfattas av denna policy.

Åsa Bäckström (V) – Tillägg 1: Vid ny-, till- och ombyggnation ska kommunen tillse att kommunens projekt håller en hög miljö- och energiprestanda; minst i nivå med Miljöbyggnad silver. Om lämpligt ska miljö- och eller energicertifieringar, exempelvis Green building eller Miljöbyggnad, eftersträvas. Tillägg 2: Beslutsunderlag för projekt ska innehålla en livscykelkostnadsanalys utifrån ett hållbarhetsperspektiv. Därmed kan högre investeringar leda till totalt sett lägre kostnader sett ur ett större sammanhang. Dessutom ska placering och utformning av nybyggnation värderas utifrån ett hållbarhetsperspektiv i beslutsunderlag där olika alternativa placering kan framgå.”

Lars Forsgren (SD) – Ändring: Ersätt sista stycket på sida 3 med: Umeå kommun och de kommunala bolagen ska ständigt verka för minskad miljöbelastning och vid nyproduktion och renovering genomföra detta med hänsyn till miljöpåverkan i enlighet med rådande lagstiftning samt bedriva ett kontinuerligt arbete med energieffektivisering på ekonomiska grunder.

Propositionsordning som godkänns
Kommunstyrelsens förslag *mot* Moderaternas m.fl. förslag *mot* Sverigedemokraternas förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Avslag mot bifall till Västerpartiets tilläggsförslag 1. Ordföranden finner att kommunfullmäktige avslår tillägget.

Avslag mot bifall till Västerpartiets tilläggsförslag 2. Ordföranden finner att kommunfullmäktige avslår tillägget.

Reservation
Anders Ågren, för Moderaterna reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande.

Åsa Bäckström, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden. Vänsterpartiet anser att förslaget gällande Umeå

kommuns Fastighetspolicy innehåller för svaga skrivningar om miljö, energi och livscykelanalys och därför bör Fastighetspolicyns stycke rörande Hållbarhet utökas med tydliga skrivningar för miljö, energi och livscykelanalys.

Lars Forsgren, för Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Beslutet ska skickas till
Samtliga nämnder
UKF
Umeå Energi
Bostaden AB
INAB
UPAB
VAKIN
Dåva DAC
Umeå Hamn AB

Fastighetspolicy Umeå kommunkoncern

Beslutad av Kommunfullmäktige	**Gäller för** Nämnder och bolag	**Diarienummer** KS-2023/00666	**Beslut/reviderat** 18 dec 2023 § XX
Dokumenttyp Policy	**Giltighetstid** Rev vid behov	**Ansvarig nämnd** Kommunstyrelse	**Ansvarig förvaltning** Stadsledningskontoret

Fastighetspolicy Umeå Kommunkoncern

Syfte

Syftet med den här policyn är att tydliggöra principer för roll- och ansvarsfördelning samt övergripande principer och förhållningsätt för Umeå kommuns ägande och förvaltning av fastigheter.

Fastighetspolicyn ska bidra till att skapa förutsättningar för en väl sammanhållen kommunal organisation och optimalt nyttjande av de fastigheter kommunen förfogar över idag och i framtiden.

Omfattning

Policyn omfattar Umeå kommunkoncern. Den kommunala koncernen består av kommunfullmäktige, kommunstyrelse, kommunens nämnder samt kommunägda bolag.

I delägda bolag och andra associationsformer verkar kommunen för att policyn ska tillämpas i tillämpliga delar. Vad som är tillämpliga delar ska avgöras utifrån ägarförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt.

Avgränsningar och förtydliganden

Policyn omfattar inte de specialfastigheter som finns i kommunens bolag som till exempel avloppsreningsverk, fjärrvärmeanläggningar, hamn- och spåranläggningar. För dessa specialfastigheter finns behov av förvaltningsorganisation inom respektive bolag vilket gör att även dessa bolags andra verksamhetslokaler, till exempel kontor, inte ingår. Detta innebär att Umeå Energis, Umevas, Umeå Hamns samt Dåva DAC:s fastigheter inte omfattas av denna policy. Av samma orsak ingår inte heller Vagnverkstadens byggnad på ofri grund. Umeå folkets hus omfattas ej heller av denna policy.

Specialfastigheter i kommunal regi omfattas av policyn.

Principer för ägande och förvaltning

Ändamålsenliga lokaler är en viktig förutsättning för verksamheterna inom kommunkoncernen och svarar oftast mot ett långsiktigt behov. För att säkerställa god styrning samt ett effektivt ägande och förvaltning av kommunkoncernens fastigheter, nuvarande samt framtida samt att kommunkoncernens verksamheter ska kunna utvecklas och förändras över tid, ska nedanstående huvudprinciper tillämpas:

Sammanhållet ägande och sammanhållen förvaltning
Huvudprincipen är att kommunstyrelsen ska äga de fastigheter som nyttjas av de kommunala nämnderna och kommersiella fastigheter ska ägas av de kommunala bolagen och drivas på affärsmässiga grunder.

För effektiv förvaltning ska fastighetsbeståndet hållas ihop inom koncernen. De två huvudsakliga organisationer som ansvarar för detta är tekniska nämnden respektive AB Bostaden.

Eget ägande
Eget ägande inom kommunkoncernen ska alltid prioriteras för att skapa långsiktigt hållbara ekonomiska förutsättningar samt att ha rådighet över lokalerna, vilket skapar ett större handlingsutrymme över tid. Rådigheten över strategiskt viktiga lägen ska också beaktas. Externa förhyrningar kan vara aktuella för kortsiktiga behov och/eller när egna lösningar inte är lämpliga. Kommunen ska även äga de fastigheter som har stor betydelse för viktiga offentliga platser t ex Rådhuset.

Lokalförsörjning till kommunal verksamhet
Umeå kommun ska tillhandahålla lokaler för kommunens egna verksamheter. Kommunen kan även tillhandahålla lokaler som har stark anknytning till den kommunala verksamheten och bedöms strategiskt viktiga.

Inom Umeå kommun är det tekniska nämnden som ansvarar för att tillhandahålla och förvalta lokaler.

Hållbarhet
Umeå kommun har definierat fyra dimensioner av hållbar utveckling; den sociala, ekologiska, kulturella och ekonomiska. Dessa dimensioner är ömsesidigt stödjande och ska balanseras och beaktas i kommunkoncernens fastighetsförvaltning och ägande.

Lokalförsörjningen ska optimeras med ett effektivt lokalanvändande som skapar förutsättningar för en kostnadseffektiv lokalförsörjning.

Umeå kommun och de kommunala bolagen ska ständigt verka för minskad miljöbelastning och vid nyproduktion och renovering genomföra detta med hänsyn till miljö och klimatpåverkan samt bedriva ett kontinuerligt arbete med energieffektivisering.

Fastigheter med särskilt viktiga kulturmiljövärden ska säkras på ett ändamålsenligt sätt.

Rollfördelning inom Umeå kommunföretag (UKF) gällande fastigheter

Inom bolagskoncernen finns det både kommersiella fastigheter och specialfastigheter (se avsnittet avgränsningar).

Specialfastigheter anpassade för respektive bolags verksamhet ska ägas av respektive bolag, förvaltning kan dock ske av annan part.

Bolag ska endast äga kommersiella fastigheter om det ingår i bolagets grunduppdrag enligt bolagsordning/ägardirektiv och ska drivas på affärsmässiga grunder.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2023-12-18

§ 254

Diarienr: KS-2023/00852

Biblioteksplan 2024-2027

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att anta biblioteksplan 2024 - 2027 enligt bilaga.

Reservation
Lars Forsgren, för Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Ärendebeskrivning

Kulturnämnden har 2023-10-26 överlämnat förslag till ny biblioteksplan för antagande i kommunfullmäktige.

Enligt bibliotekslagen (SFS 2013:801) ska kommuner anta en biblioteksplan för sin verksamhet inom biblioteksområdet. Planen ska antas av kommunfullmäktige. En ny plan är nödvändig i och med att nuvarande biblioteksplan gäller åren 2020–2023 och därmed löper ut vid årsskiftet.

Biblioteksplanen ska ge stöd åt den kommunala biblioteksverksamhetens utveckling. Planen utgår framför allt från bibliotekslag, skollag, FN:s konventioner om mänskliga rättigheter, nationella mål och strategier samt lokala planer.

Förslag till ny biblioteksplan har arbetats fram av kulturförvaltningen i samverkan med representanter från för- och grundskolan samt gymnasie- och vuxenutbildningen i Umeå kommun.

Förslaget har varit på internremiss i för- och grundskolenämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden. Båda nämnderna har ställt sig bakom förslaget, med tilläggsyrkanden om att punktlistan om

skolbibliotekens uppgifter i avsnitt 4 ”inte bara är en lista över uppgifter i juridisk mening, utan innehåller också medel och ambitioner”, särskilt avseende punkter om att skolbibliotek ska vara tillgängliga hela dagen och vara bemannade med fackutbildad personal.

Föreliggande förslag till biblioteksplan har bearbetats utifrån inkomna yrkanden.

Beslutsunderlag

Biblioteksplan 2024-2027.
Kulturnämndens protokoll 2023-10-26, § 62.

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden

Lars Forsgren (SD) - Återremiss att omarbeta biblioteksplanen utifrån följande premisser: 1. Litteratur på svenska ska prioriteras 2. Litteratur på andra språk än svenska och minoritetsspråk ska undvikas 3. Bortprioritera övriga delar av bibliotekens katalog.

Hans Lindberg (S) – bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Propositionsordning som godkänns

Ordförande frågar om ärendet ska avgöras i dag eller återremitteras. Kommunstyrelsen beslutar att ärendet ska avgöras idag.

Ordföranden finner att det finns ett förslag till beslut. Kommunstyrelsen bifaller näringslivs- och arbetsutskottets förslag att föreslå kommunfullmäktige att anta Biblioteksplan 2024-2027.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Hans Lindberg, Helena Smith, Veronica Kerr, Lars Forsgren, Davis Kaza, Anna-Karin Sjölander, Peter Vigren, Kjerstin Widman, Carin Nilsson, Maja Westling Palmberg, Anders Norqvist, Jan-Olov Carlsson och Tomas Wennström.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Kommunfullmäktige 2023-12-18

Yrkanden
Hans Lindberg (S), Helena Smith (S), Veronica Kerr (KD), Davis Kaza (AP), Anna-Karin Sjölander (C), Peter Vigren (S), Kjerstin Widman (M), Carin Nilsson (S), Maja Westling Palmberg (C), Anders Norqvist (L), Jan-Olov Carlsson (V), Tomas Wennström (S) och **Marie-Louise Rönnmark (S)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Lars Forsgren (SD) – Återremiss att omarbeta biblioteksplanen utifrån följande premisser: 1. Litteratur på svenska ska prioriteras. 2. Litteratur på andra språk än svenska och minoritetsspråk ska undvikas. 3. Bortprioritera övriga delar av bibliotekens katalog. I andra hand avslag.

Propositionsordning som godkänns
Ärendet ska avgöras idag mot att ärendet ska återremitteras. Ordföranden finner att ärendet ska avgöras idag.

Bifall mot avslag till kommunstyrelsens förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Reservation
Lars Forsgren, för Sverigedemokraterna reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden.

Beslutet ska skickas till
Kulturnämnden

UMEÅ KOMMUN

Biblioteksplan för Umeå kommun 2024–2027

Dokumentnamn: Biblioteksplan för Umeå kommun 2024–2027	
Dokumentansvarig: Helena Karlström	
Godkänd av: Kulturnämnden	**Datum:** 2023-10-26
Godkänd av: Kommunfullmäktige	**Datum:** 2023-12-18

Innehåll

1. Inledning 3
2. Styrdokument och mål för biblioteksverksamheten
2.1. Bibliotekslag
2.2. Skollag och läroplaner 4
- Skolinspektionens tolkning av lagen
- Läroplaner

2.3. FN:s konvention om barnets rättigheter
2.4. Nationella mål för litteratur, läsfrämjande och språk
2.5. Nationell biblioteksstrategi 5
2.6. Nationella minoriteter och minoritetsspråk
2.7. Umeå kommun
- Umeå kommuns vision
- Umeå kommuns kulturpolitiska program

2.8. Andra riktlinjer och styrdokument 6
3. Beskrivning av biblioteksorganisationen
3.1. Folkbibliotek
- Sveriges depåbibliotek och lånecentral
- Umeåregionens bibliotek

3.2. Skolbibliotek 7
3.3. Region Västerbotten
- Regionbibliotek Västerbotten
- Mediacenter

3.4. Universitetsbibliotek
4. Folkbibliotekens och skolbibliotekens lika och olika uppdrag 8
5. Bibliotek för alla 10
5.1. Bibliotek som offentlig mötesplats
5.2. Trygghet 11
5.3. Tillgänglighet
5.4. Prioriterade grupper 12
- Barn och ungdomar
- Personer med funktionsnedsättning 13
- Personer med annat modersmål än svenska 14
- De nationella minoriteterna 15

5.5. Uppsökande verksamhet
6. Bibliotek och demokrati 16
6.1. Medier
6.2. Kunskap, källkritik och källtillit 17
6.3. Digital delaktighet 18
7. Bibliotek för samtiden och framtiden 19
7.1. Agenda 2030 för hållbar utveckling 20
7.2. Beredskap
7.3. Kommunikation
7.4. Teknikutveckling 21
8. Avslutning 22
9. Förteckning med länkar till styrdokument och mål 23

1. Inledning

Enligt bibliotekslagen (SFS 2013:801) ska kommuner anta en biblioteksplan för sin verksamhet inom biblioteksområdet.

Biblioteksplanen ska tillsammans med nationella styrdokument som bibliotekslag, skollag, läroplaner samt FN:s konvention om barnets rättigheter och lokala planer ge stöd åt den kommunala biblioteksverksamhetens utveckling och aktiviteter.

Biblioteksplanen är ett strategiskt dokument som ligger till grund för verksamhetsplanering där konkreta åtgärder formuleras. Uppföljning ska göras regelbundet.

I Umeå kommuns biblioteksverksamhet ingår folkbibliotek och skolbibliotek. När begreppet bibliotek används i fristående form i detta dokument avser det både folkbibliotek och skolbibliotek i kommunens regi.

2. Styrdokument och mål för biblioteksverksamheten

2.1 Bibliotekslag

Bibliotekslagen (SFS 2013:801) är en ramlag för Sveriges offentligt finansierade bibliotek. Lagen fastställer att biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Bibliotekslagen uppdrar åt biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet att

- verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning
- främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt
- ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska.

För folkbibliotek gäller även att

- vara tillgängliga för alla och anpassade efter användarnas behov
- verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet
- ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar
- allmänheten avgiftsfritt ska kunna låna eller på annat sätt få tillgång till litteratur under en viss tid oavsett publiceringsform
- utbudet av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

2.2 Skollag och läroplaner

Enligt 2 kap. 36 § skollagen (SFS 2010:800) ska eleverna i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ha tillgång till skolbibliotek. Detta gäller alla elever oavsett om de går i en kommunal eller en fristående skola.

Biblioteksla gen hänvisar till denna paragraf.

Skolinspektionens tolkning av lagen

Enligt Skolinspektionen ska följande krav vara uppfyllda för att eleverna ska anses ha tillgång till skolbibliotek:

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del i elevernas undervisning för att bidra till att nå målen för utbildningen.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.
- Skolbiblioteket används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens samt utgör ett stöd i elevens lärande och utveckling.

Läroplaner

Enligt läroplan för grundskola (Lgr 22) kapitel 2:8 och läroplan för gymnasieskola (Gy 11) kap 2:6 är rektors ansvar att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens.

2.3 FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s s konvention om barnets rättigheter, även kallad barnkonventionen, är ett internationellt avtal som slår fast att barn är individer med egna rättigheter. Den innehåller 54 artiklar som alla är viktiga men det finns fyra grundläggande principer som alltid ska beaktas när det handlar om frågor som rör barn:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde.
- Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.
- Alla barn har rätt till liv och utveckling.
- Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.

Barnkonventionen blev lag i Sverige den 1 januari 2020.

2.4 Nationella mål för litteratur, läsfrämjande och språk

Riksdagen har antagit följande politiska mål för litteratur- och läsfrämjande:

> Alla i Sverige ska, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.

Ett mål som antagits av riksdagen för en nationell språkpolitik är att alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

2.5 Nationell biblioteksstrategi

I *Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025* konstateras att biblioteken har en viktig funktion i vårt samhälle:

> Biblioteket är en fristad, ett rum öppet för alla, som ger fri tillgång till litteratur och information. Här kan var och en, oavsett bakgrund och resurser, ta del av kulturupplevelser och söka kunskap. Det är en plats för möten och det demokratiska samtalets utveckling samt fri kunskapsförmedling och åsiktsbildning.

Tre fokusområden bedöms vara av central betydelse för biblioteksverksamhetens kvalitet och utveckling:

- Ett biblioteksväsende som är tillgängligt och relevant för alla.
- Ett biblioteksväsende som bidrar till och följer samhällets utveckling.
- En välfungerande nationell infrastruktur för biblioteksväsendet.

2.6 Nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:794), även kallad minoritetslagen, ger de nationella minoriteterna judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar ett grundskydd som bland annat innebär att de nationella minoritetsspråken ska främjas och skyddas samtidigt som kulturen ska utvecklas och bevaras. Samerna har även status som ett urfolk.

I språklagen (SFS 2009:600) anges att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

2.7 Umeå kommun

Umeå kommuns vision

Umeå kommuns vision är att Umeå ska ha 200 000 invånare år 2050. Alla ska uppleva att de vinner på att bo och verka i Umeå. Dynamisk tillväxt, attraktiv kompetens och attraktiv livsmiljö är tre framgångsfaktorer som ska hjälpa till att nå visionen.

Umeå kommuns kulturpolitiska program

Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020–2030 är ett uppdrag från kommunfullmäktige som syftar till att, genom kulturlivets utveckling, ge umeborna hög livskvalitet, stärka deras engagemang och platsen Umeås attraktivitet. Enligt programmet ska Umeå

kommun bland annat utveckla folkbiblioteksstrukturen så att tillgång till biblioteksverksamhet finns lämpligt fördelad i kommunen.

2.8 Andra riktlinjer och styrdokument

Biblioteksverksamheten utgår även från andra relevanta riktlinjer och styrdokument, lokala såväl som globala, inte minst FN:s konventioner om mänskliga rättigheter inklusive konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Agenda 2030 och Unescos folkbiblioteksmanifest.

3. Beskrivning av biblioteksorganisationen

3.1 Folkbibliotek

Kulturnämnden ansvarar för Umeå kommuns folkbiblioteksverksamhet. Den omfattar stadsbiblioteket, Ersbodabiblioteket, Grubbebiblioteket, Holmsunds bibliotek, Hörnefors-biblioteket, Mariehemsbiblioteket, Obbola bibliotek, Sävarbiblioteket, Tegsbiblioteket, Umedalens bibliotek, Ålidhemsbiblioteket och biblioteksbussen. Nio av närbiblioteken är lokaliserade i skolor. Några av biblioteken är kombinerade folk- och skolbibliotek med resurser från både kulturförvaltning och utbildningsförvaltning.

Kulturnämnden ansvarar även för Skolbiblioteksservice som är ett komplement till grundskolebiblioteken i kommunen. Alla kommunala grundskolor och friskolor har tillgång till Skolbiblioteksservice.

Sveriges depåbibliotek och lånecentral

Sveriges depåbibliotek och lånecentral är en statligt finansierad verksamhet som har ett nationellt uppdrag och är lokaliserad till Umeå. Uppdraget är att stödja den kompletterande informations- och medieförsörjningen till biblioteken i landet, och att vara ett nationellt kompetenscenter i frågor som rör medieförsörjning och samlingsstrategier.

Kungliga biblioteket är huvudman för depå- och lånecentralsverksamheten. Verksamheten bedrivs i Umeå kommuns regi och ingår i folkbibliotekets organisation med ett nära samarbete mellan verksamheterna.

Umeåregionens bibliotek

Bibliotekssamarbete inom Umeåregionen har pågått sedan år 2002 då en gemensam katalog, ett gemensamt låntagarregister och ett enhetligt bibliotekskort skapades för folkbiblioteken i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs kommuner.

Umeåregionens bibliotek har en gemensam webbplats, minabibliotek.se, med aktuell och relevant information om biblioteken. Via webbplatsen kan besökare få tillgång till regionens samlade bestånd av medier, förlänga lån och göra reservationer, låna e-medier och ta del av

bibliotekens digitala utbud dygnet runt. Biblioteksamarbetets gemensamma system förvaltas av Umeå kommun.

3.2 Skolbibliotek

För- och grundskolenämnden ansvarar för skolbiblioteksverksamheten på de 49 grundskolorna samt inom anpassad grundskola. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ansvarar för de fyra gymnasiebiblioteken och biblioteksverksamheten i anpassad gymnasieskola.

Rektor är enligt läroplanen ansvarig för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens.

I Umeå finns ett tiotal fristående grund- och gymnasieskolor. Skollagens krav om elevers tillgång till skolbibliotek gäller även de fristående skolorna, men friskolornas verksamhet omfattas inte av denna biblioteksplan.

3.3 Region Västerbotten

Regionbibliotek Västerbotten

Regionbibliotek Västerbotten arbetar för att främja utveckling, samarbete och kvalitet i länets folkbiblioteksverksamheter, och för att stärka bibliotekens roll som en kraft för demokrati, delaktighet och mångfald. Regionbiblioteket har även ett litteratur- och läsfrämjandeuppdrag samt ansvarar för länets tre sjukhusbibliotek, varav ett finns i Umeå.

Folkbiblioteken är den regionala biblioteksverksamhetens primära målgrupp men även skolbibliotek omfattas av regionbibliotekets verksamhet. Utvecklingsområde 7 i *Regional biblioteksplan 2021–2024 för Region Västerbotten* handlar om att stärka skolbiblioteken.

Mediacenter

Mediacenters uppdrag är att tillsammans med kommunerna utveckla Västerbottens skolor och förskolor med stöd av digitaliseringen. Mediacenter är en resurs för ledning och personal från förskolan till vuxenutbildningen. Deras tre fokusområden är digital kompetens, fjärrundervisning och Mediawebben, en streamingtjänst för material med institutionella rättigheter.

3.4 Universitetsbibliotek

Umeå universitetsbibliotek och Sveriges Lantbruksuniversitetsbibliotek är forskningsbibliotek och en viktig del av den samlade biblioteksverksamheten i Umeå. Universitetsbiblioteken tillhandahåller informationsresurser för forskning och högre studier främst till anställda och studenter, men de är även öppna för allmänheten med en åldersgräns på 18 år.

4. Folkbibliotekens och skolbibliotekens lika och olika uppdrag

Både folkbibliotek och skolbibliotek har ett stort ansvar för att stimulera alla barns och ungdomars läsning och medie- och informationskunnighet (ofta förkortat MIK) för såväl rekreation som kunskapsinhämtning. Läsförmåga och medie- och informationskunnighet är en förutsättning för att kunna utöva både rättigheter och skyldigheter i ett demokratiskt samhälle.

Folkbibliotekens och skolbibliotekens gemensamma uppgifter är att

- ge alla barn och ungdomar möjlighet till information, kunskap och upplevelser genom böcker och andra medier
- arbeta med läsfrämjande verksamhet och särskilt beakta behoven hos barn med läs- och skrivsvårigheter, funktionsnedsättningar och andra särskilda behov
- ha ett rikt urval av medier på minoritetsspråken och i kommunen övrigt förekommande språk
- ge förutsättningar till litterära aktiviteter och förmedla ett anpassat kulturutbud som stimulerar och utvecklar barn och ungdomars språk, känsla, fantasi och kreativitet.

Utöver att skolbibliotek och folkbibliotek har många gemensamma uppgifter så har Umeå kommun en stor andel kombinerade folk- och skolbibliotek jämfört med andra kommuner i landet. Anledningarna till att man valt att inrätta kombinerade folk- och skolbibliotek har varit flera, varav en faktor har varit samordning av kommunala resurser. Fördelarna är många för såväl barn, elever som invånare i bostadsområdena där biblioteken finns, men det finns även utmaningar med sådana lösningar. Uppdragen för folkbibliotek respektive skolbibliotek skiljer sig delvis åt och intressekonflikter kan uppstå i vissa situationer. Exempelvis kan allmänhetens tillgång till ett bibliotek placerat i en skola vara en utmaning ur båda verksamheternas perspektiv.

Folkbibliotek har i uppgift att

- vara tillgängligt för alla
- vara samhällets kunskaps-, medie- och informationscentrum
- ha ett brett utbud av medier anpassat till medborgarnas behov
- särskilt uppmärksamma förskolebarnens behov av böcker och andra medier
- nå barn i skolåldern på deras fritid
- erbjuda verksamhet för alla åldrar
- ge förutsättningar till litterära aktiviteter och förmedla ett anpassat kulturutbud för vuxna
- vara öppet så stor del av dagen som möjligt, även kvällar och helger
- vara bemannat med fackutbildad personal.

Skolbibliotekens uppgift inom grundskolan och gymnasieskolan är att

- vara tillgängligt för samt nå elever och skolans personal under skoltid
- vara en del i elevernas undervisning för att bidra till att nå målen för utbildningen
- främja språkutveckling och stimulera till läsning
- stärka elevernas digitala kompetens

- medverka till att eleverna utvecklar förmågan att söka, sortera och kritiskt granska information
- ha ett utbud av medier anpassat till elevernas och skolans behov
- samverka med lärare i det pedagogiska arbetet.

Därutöver finns en ambition att skolbibliotek ska vara bemannat med fackutbildad personal.

Elever ska enligt Skolinspektionen ha tillgång till skolbibliotek i den egna skolenheten eller på rimligt avstånd från skolan.

Skolbibliotek är en viktig del av den pedagogiska verksamheten. Skolbibliotek kan utöver att gynna goda skolresultat och bidra till att kompensera för elevers olika förutsättningar även verka för kultur, litteratur och bildning i en vidare mening. Rektor har en viktig uppgift att tydliggöra skolbibliotekets roll och är ansvarig för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen.

Umeå kommuns gymnasiebibliotek är alla välutrustade vad gäller media och teknik och har fackutbildade bibliotekarier.

När det gäller skolbibliotek inom grundskolan så varierar tillgång och utbud. På de flesta enheter där högstadieverksamhet bedrivs finns skolbibliotek med biblioteksutbildad personal i olika omfattning. Även några av låg- och mellanstadieskolorna har tillgång till biblioteksutbildad personal, men det stora flertalet har det inte. Som nämnts finns ett antal kombinerade folk- och skolbibliotek. Upplägget för dessa ser olika ut, främst beroende på kommunens tidigare organisation. Några skolbibliotekarier är anställda av skolan och några biblioteksanställda inom kulturförvaltningen har skolbiblioteksuppdrag. Ytterligare närbibliotek belägna i skolor nyttjas av elever och lärare som skolbibliotek utan några formella avtal mellan förvaltningarna. Det är angeläget att tydliggöra befintliga skolbiblioteksuppdrag samt att förbättra förutsättningarna för att uppnå likvärdig tillgång för kommunens elever.

Skolbiblioteksservice (SBS) är ett komplement till grundskolebiblioteken i kommunen. SBS sköts av folkbiblioteksverksamheten och har som uppgift att tillhandahålla litteratur för lässtimulans och kunskapsinhämtande för skolorna. Ett stort antal sammanställda boklådor med olika teman kan lånas av skolpersonal. Även litteratur för modersmålsundervisning och på minoritetsspråk erbjuds alla Umeå kommuns skolor och friskolor i Umeå. Därutöver har folkbiblioteken ett erbjudande till alla grundskolor som innefattar biblioteksbesök, gruppvisning och information för 6-åringar, bokprat för lågstadiet och mellanstadiet.

Biblioteksbussen är ett mobilt bibliotek som i första hand besöker de delar av kommunen som har långt till någon av kommunens folkbiblioteksloka er. Kommunens alla medborgare kan använda biblioteksbussen. En förhållandevis stor del av tiden fördelas till hållplatser i närheten av skolor, förskolor och fritidshem. Biblioteksbussen besöker regelbundet cirka 30 förskolor och 20 skolor i kommunens ytterområden samt ett antal fritidshem och dagbarnvårdare. Det finns inga överenskommelser mellan för- och grundskolenämnden och kulturnämnden vad gäller biblioteksbussens service och verksamhet.

4. Folkbibliotekens och skolbibliotekens lika och olika uppdrag, prioriteringar:

- Samordna och utveckla skolbiblioteksverksamheten i kommunen för att nå större likvärdighet och ökad kvalitet.
- Säkerställa att alla elever har likvärdig tillgång till skolbiblioteksverksamhet.
- Införliva skolbiblioteksverksamheten i det systematiska kvalitetsarbetet, både på enhets- och huvudmannanivå.
- Arbeta för att samnyttja bokbestånden mellan skolbibliotek, och i förlängningen mellan folk- och skolbibliotek.
- Formalisera samarbetet mellan för- och grundskolan, gymnasieskolan och folkbiblioteksverksamheten på olika nivåer.

5. Bibliotek för alla

Biblioteksslagen fastställer att bibliotek ska finnas tillgängliga för alla och att särskilt folkbibliotek ska anpassas efter användarnas behov. Alla människor har samma rättigheter men olika stort behov av samhällets insatser. Biblioteken arbetar med tillgänglighet och öppenhet för alla, oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Folkbibliotek ska vara naturliga samlings- och mötesplatser för kultur, information, lärande och samhällsdebatt. De är offentliga rum, både fysiskt och digitalt, öppna för alla som kan besöka dem utan krav på medlemskap, prestation eller konsumtion. Alla är välkomna, även oberoende av ekonomi, politisk övertygelse, ursprung eller utbildning.

Det ingår i bibliotekets demokratifrämjande uppdrag att arbeta för allas lika värde och rättigheter samt att motverka fördomar och diskriminering. Folkbiblioteken i Umeå kommun är en hbtq-diplomerad verksamhet som bidrar till ett öppnare och mer inkluderande samhälle. Målet är att alla ska känna sig välkomna, inkluderade, trygga och respekterade oavsett könsidentitet, sexuell läggning eller annan diskrimineringsgrund.

5.1 Bibliotek som offentlig mötesplats

Bibliotek är betydande kulturella mötesplatser för den omvärld de befinner sig i. Det öppna, offentliga rum som folkbiblioteket utgör i kommunen har en funktion som arena för demokrati och för möten mellan människors tankar, kulturer och åsikter.

Folkbibliotek är en plats för en mångfald av åsikter såväl i litterära uttryck som i samhällsdebatten, vilket bidrar till att stärka förutsättningarna för invånarna att kunna vara aktiva medborgare med makt att påverka både sina egna liv och samhället.

Programverksamhet för olika målgrupper ska erbjudas såväl i centrum som i bostadsområden och kommundelar, och genomförs ofta i samverkan med föreningar, studieförbund och andra parter.

I gemenskap med andra kan besökaren uppleva, samtala och reflektera kring kulturprogram med ett brett och varierat innehåll och i olika former. Programverksamheten ska spegla sam-

tiden och bidra till kunskap och fördjupning genom aktuella föreläsningar och debatter, poesiuppläsningar, författarbesök och gränsöverskridande arrangemang.

Folkbibliotekens lokalisering i bostadsområdena gör det lättare för många barn att för första gången ta del av kultur som till exempel musik- eller teaterföreställningar som erbjuds på alla folkbibliotek i kommunen. Även för äldre kan det vara lättare att ta del av arrangemang i det lokala biblioteket. I samverkan med övriga verksamheter i kulturhuset Väven spelar stadsbiblioteket en viktig roll för att möjliggöra ett rikt och varierat kulturutbud för hela kommunens invånare, såväl barn som vuxna.

5.2 Trygghet

Bibliotek ska vara trygga att bevista och präglade av respektfulla möten människor emellan.

Under Rättighetscentrum Västerbottens projekt Rättighetsvandring år 2020 utsågs stadsbiblioteket i Umeå som en trygg och icke-diskriminerande plats. En projektdeltagares kommentar var att ”så länge man beter sig bra så spelar ingenting annat roll på bibblan”, vilket till fullo överensstämmer med bibliotekets grundläggande idé om att alla är välkomna och har rätt att vara sig själva, men inte på bekostnad av andras säkerhet och upplevelse av biblioteket.

Folkbibliotek som är öppna för alla bevistas även av människor som befinner sig i obalanserat tillstånd och som, medvetet eller omedvetet, kan störa andra besökares biblioteksanvändning och personalens arbete. Ibland uppstår situationer då individer behöver tillrättavisas och i vissa fall även avhysas för att säkra andras trygghet i biblioteksrummet. För detta ändamål och för den allmänna säkerheten finns handlingsplan och rutiner för otrygga situationer, hot och våld, samt centralt avtal med vaktbolag för ronderande bevakning och väktare som kan tillkallas vid behov.

Trygghet är något som behöver upprätthållas genom medvetna insatser med besökarnas, elevernas och personalens välbefinnande i åtanke. Det görs exempelvis genom fortbildning i bemötande med fokus på säkerhet, brandsäkerhet samt hjärt- och lungräddning, för att öka medarbetarnas trygghet i sin förmåga att hantera oroande situationer.

5.3 Tillgänglighet

Att biblioteken ska vara tillgängliga för besökarna är en självklarhet. Ett kontinuerligt arbete bedrivs kring frågor som rör tillgänglighet i olika former. Anpassningar som görs syftar till att förbättra möjligheterna för alla att kunna använda bibliotekets tjänster, med fokus på barn och personer med funktionsnedsättningar. Förbättringar görs med fördel genom användarinvolvering och omfattar bland annat skyltning, fysisk tillgänglighet i biblioteksrummet och tekniska lösningar som underlättar nyttjandet av biblioteken. Folkbiblioteken genomför enkätbaserade användarundersökningar regelbundet och tillämpar även tjänstedesign, användarorienterad verksamhetsutveckling, för att kunna möta användarnas behov.

Generösa öppettider, personalens bemötande, utformningen av biblioteksrummet, tillgång till ett bra medieutbud, digitala tjänster samt en mångfacetterad programverksamhet är viktiga faktorer för att folkbiblioteken ska upplevas som tillgängliga och attraktiva. Det bety-

der inte att all service finns tillgänglig överallt och alltid, men att resurserna används på bästa sätt utifrån lokala förhållanden i bostadsområdena.

En satsning på fler meröppna bibliotek bidrar till att öka tillgången till Umeås folkbibliotek. Ett meröppet bibliotek innebär att det kan användas av besökare även när det är obemannat. Möjligheten gäller registrerade biblioteksanvändare över 18 år som förbinder sig att följa bibliotekets regler för att få tillgång till bibliotekslokalen under frikostiga tidsramar utanför ordinarie öppettider med bemanning. När Tegsbiblioteket flyttade till nybyggda bibliotekslokaler 2021 kompletterades det dessutom med ett externt bokinkast, ett återlämningssystem med teknik som säkerställer att det kan användas dygnet runt. Satsningen på meröppna bibliotek görs inte på bekostnad av bemannade öppettider eller biblioteksservice till de besökare som inte har möjlighet att nyttja meröppet.

Bibliotekstjänster är ständigt tillgängliga via folkbibliotekens webbplats minabibliotek.se, där alla kan ta del av bibliotekskatalogen och ett digitalt utbud. Därtill kan registrerade biblioteksanvändare hantera sina lån och reservationer, låna e-medier och få tillgång till fler digitala tjänster närhelst det passar dem.

5.4 Prioriterade grupper

Biblioteken anger några prioriterade grupper: barn och ungdomar, personer med funktionsnedsättning, personer med annat modersmål än svenska, och de nationella minoriteterna. Gemensamt för alla målgrupper är att de inte utgör homogena konstellationer utan består av individer med egna behov, men det är likväl angeläget att uppmärksamma utsedda grupperingar. För att nå de prioriterade grupperna krävs samverkan mellan folkbiblioteken och andra kommunala verksamheter, liksom intresseorganisationer, föreningar och andra aktörer.

För att bedriva och utveckla folkbibliotekens verksamhet för de prioriterade grupperna finns arbetsgrupper med representanter från närbiblioteken och stadsbiblioteket. Syftet är att samla och dela goda erfarenheter av verksamhet som bedrivs, samt att identifiera kunskapsluckor och erbjuda intern fortbildning inom aktuella områden. Det är angeläget att fortbilda all personal, gärna i samverkan med grupperna själva, deras organisationer, föreningar och andra relevanta parter.

Barn och ungdomar

Barn och ungdomar är en given målgrupp för biblioteken, och en påtaglig del av bibliotekens verksamhetens resurser ägnas åt denna grupp. Umeå har i nationell jämförelse mycket höga utlåningssiffror vad gäller barnlitteratur, vilket är glädjande men även något som kräver fortsatta satsningar på litteraturförmedling och läsfrämjande insatser för att upprätthålla.

Barn och ungdomar ingår i alla prioriterade grupper. En viktig utgångspunkt är synen på barn som enskilda individer med egna rättigheter i enlighet med barnkonventionen, i vilken barn definieras som varje människa under 18 års ålder. Barnens bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, deras rättigheter och åsikter ska respekteras.

Umeås biblioteksverksamhet ska vidareutvecklas i överensstämmelse med barnkonventionen. Det innebär bland annat att barn ska erbjudas avgiftsfria kulturaktiviteter på alla folkbibliotek, i enlighet med barnkonventionens princip om ickediskriminering, och alla barn och unga i hela kommunen, oavsett livsvillkor och bakgrund, ska ges möjlighet att delta i skapande och upplevelsebaserade kulturaktiviteter, i enlighet med barnkonventionens artikel 31 om rätt till kultur, fritid, lek och rekreation. Aktiviteter genomförs i egen regi, i samarbete med Kulturskolan eller med andra relevanta aktörer.

Vidare ska biblioteken utveckla sätt att tillägna sig barnens egna åsikter och önskemål om verksamheten. Användarundersökningar som utformas för och vänder sig direkt till barn är ett sätt, och tillämpning av tjänstedesign med barn och ungdomar som deltagare är en annan metod som Umeås folkbibliotek använder sig av. Elever ska ges möjlighet att vara delaktiga i skolbibliotekens utbud och verksamhetsplanering.

Bibliotekslagen ålägger folkbibliotek att ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar. Skolor har motsvarande uppdrag för sina elever, med ansvar för deras språkutveckling och läsning, ett uppdrag som ett närliggande skolbibliotek i hög grad bidrar till att fullgöra. Gränsen mellan läsfrämjande i och utanför skolan är inte skarp, och folkbiblioteken är en kompletterande resurs för förskolor och skolor för att nå måluppfyllelse. Folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag är inriktat mot skolelevernas fritid, de yngre barnen och deras vårdnadshavare, förskolorna och befolkningen i övrigt.

Kulturrådet har i sitt handlingsprogram definierat läsfrämjande med att ta bort hinder för läsning och öppna vägar för litteratur, att bidra till att människor kan utveckla alla sina språk, att stärka läsarens självtillit, att öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk och i olika format samt att ge fler möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur. Läsfrämjande insatser för barn och unga ska prioriteras.

Läsning stärker språkförståelse och fantasi, och ger en grund för livslångt lärande. För att uppmuntra till läsning är det betydelsefullt att barn och ungdomar tidigt får möta litteratur utifrån egna intressen. Särskilt för de som kommer från läsovana familjer har biblioteken en viktig roll att fylla. Den negativa utvecklingen vad gäller läsförståelse som kunnat observeras under senare år kräver aktiva insatser inte minst från biblioteken, insatser som riktar sig till barn och ungdomar men även till deras vårdnadshavare.

Ett regelbundet och metodiskt samarbete mellan bibliotek, barnhälsovård, förskolor, skolor och fritidshem är viktigt för att främja språk- och läsutveckling, liksom kunskapsutbyte mellan bibliotekarier och personal inom skola och barnhälsovård. Folkbiblioteken ansöker och fördelar Kulturrådets bidrag till inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek, satsar på gåvoböcker till kommunens barn i åldrarna 0–6 år i samarbete med barnhälsovården, erbjuder ett omfattande medieutbud, bedriver läsfrämjande arbete för barn och unga i samarbete med förskolor och skolor, och på fritiden genom varierande aktiviteter även i samarbete med föreningar och andra organisationer.

Personer med funktionsnedsättning

En funktionsnedsättning kan gälla fysisk, psykisk eller intellektuell förmåga. Nedsättningen kan vara partiell eller total, medfödd eller uppkommen till följd av sjukdom eller skada. Det kan exempelvis handla om synnedsättning eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF). Funktionshinder är den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.

Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. De ska därför arbeta för att avlägsna hinder för användning av sina lokaler, sina tjänster och sitt utbud, vilket främjar alla användare i allmänhet och gynnar barn och vuxna med någon form av funktionsnedsättning i synnerhet.

Tillgängliga medier syftar till att alla ska ha möjlighet att läsa på sina villkor. Biblioteken har böcker i olika format att läsa eller lyssna på. Den som har svårt att läsa vanlig text kan låna talböcker, och det finns böcker med extra stor text, så kallade storstilsböcker, samt lättlästa böcker för både barn och vuxna.

Genom biblioteken får personer med synnedsättning eller lässvårighet också tillgång till nationella resurser från MTM, Myndigheten för tillgängliga medier, som via sin tjänst Legimus förutom talböcker erbjuder punktskriftsböcker och e-textböcker.

På folkbiblioteken finns särskilda hyllor som samlar medier för barn med någon form av funktionsnedsättning. Där finns bland annat medier för att lära sig teckenspråk, teckentolkade filmer, taktila böcker och böcker med text och tecken som alternativ och kompletterande kommunikation, TAKK. Dessa medier används även i programverksamhet för barn.

Folkbiblioteken i samarbete med övrig kulturverksamhet i Väven verkar för att förbättra tillgänglighet till programverksamhet, både för publik på plats och vid digital förmedling.

Det är viktigt att uppsöka denna diversifierade grupp på exempelvis särskilda boenden, daglig verksamhet och andra mötesplatser för att förmedla vad biblioteken har att erbjuda och hur människor med olika förutsättningar kan ta del av utbudet.

Personer med annat modersmål än svenska

I Sveriges nationella språkpolitik ingår målet att alla ska ha rätt att utveckla och tillägna sig det svenska språket, och att utveckla och bruka det egna modersmålet. Enligt bibliotekslagen ska särskild uppmärksamhet ägnas åt personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, samt litteratur på lättläst svenska. Det gör biblioteken i Umeå.

Cirka 13 % av Umeås befolkning är utrikesfödda, enligt SCB-statistik för 2022, och många olika språk förutom svenska talas i kommunen. Folkbibliotekens mediesamling inrymmer litteratur på mer än hundra språk, allt från ett fåtal titlar till fler än tusen volymer på några av de stora världsspråken utöver engelska.

Umeås folkbibliotek har en inrättad bibliotekspedagogtjänst med inriktning på denna målgrupp. Folkbiblioteken arbetar för att stärka utrikesföddas möjlighet att tillägna sig det svenska språket och att få tillgång till kultur och kunskap om samhället genom språkcaféer, matlagning med språkträning och andra aktiviteter där utrikesfödda och svenskfödda möts

över olika teman, tar del av samhällsinformation och bibliotekskunskap, samtalar och utbyter erfarenheter.

Det är en styrka att äga flera språk, och en viktig dimension av det läsfrämjande arbetet är att ge personer i olika åldrar och livssituationer möjligheter och inspiration till att utveckla alla sina språk. Exempel på aktiviteter för gruppen är sagostunder på olika språk för barn, språkcaféer på olika språk, läxhjälp, särskilda biblioteksvisningar och läsecirklar för sfi-studenter. Insatser görs ofta i samarbete med sfi, kommunens arbetsmarknads- och integrationsavdelning, studieförbund och föreningen Vän i Umeå som har ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) med Umeå kommun.

De lokala satsningarna på medier på andra språk än svenska kompletteras av den digitala resursen Världens bibliotek med fritt tillgängliga e-böcker på flera av Sveriges migrantspråk. Det finns även en mångspråkig lånecentral som komplement till medieförsörjningen vid landets bibliotek.

De nationella minoriteterna

Umeå kommun ska möjliggöra för urfolket samerna och landets övriga nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar att utveckla och bevara sina kulturella särarter och sina språk. Till det bidrar folkbiblioteken bland annat genom att tillhandahålla medier om de nationella minoriteterna och på minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Nationella minoriteters högtidsdagar uppmärksammas i bibliotekslokaler och på bibliotekswebben. Ambitionen är att även ha biblioteksrepresentation på platser där högtidsdagar firas eller andra större publika arrangemang för nationella minoriteter och urfolk genomförs.

Umeå kommun ingår i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska. Folkbiblioteken arbetar därför särskilt med att främja och stärka samernas, sverigefinnarnas och tornedalingarnas språk och kultur.

Folkbiblioteken samarbetar med kommunens minoritetssamordnare och håller samråd med målgruppen för att vidareutveckla verksamheten med utgångspunkt i gruppens behov och önskemål vad gäller böcker och andra medier samt kultur- och språkstärkande aktiviteter för både barn och vuxna.

Förutom de lokala insatserna i Umeå görs satsningar på nationell nivå. Resursbibliotek har utsetts som ett stöd i kommunernas uppdrag för de nationella minoriteterna. Appen Bläddra med e-böcker på minoritetsspråk har tillskapats och är direkt tillgänglig för användning av målgruppen och andra intresserade.

5.5 Uppsökande verksamhet

För att leva upp till bibliotekslagen och målet att alla i kommunen ska ha tillgång till biblioteksservice bedrivs uppsökande verksamhet. Personer med funktionsnedsättningar, personer inom kriminalvården och andra som inte kan besöka ett fysiskt folkbibliotek ska ges möjlighet att omfattas av bibliotekens service.

Regelbunden uppsökande verksamhet finns i samarbete med Kriminalvården på häktet och kriminalvårdsanstalterna Ersboda och Sörbyn. Insatserna består framför allt i medieförmedling och boksamtal.

Bokdepositioner finns på äldreboenden, hälsocentraler och andra ställen. Hemleverans av böcker och talböcker erbjuds genom tjänsten Boken kommer personer som inte kan hämta böcker och andra medier själva.

Tillgången till biblioteksbussverksamhet i kommunens glest befolkade delar gör det möjligt för personer med funktionsnedsättningar och andra som har långt till en bibliotekslokal att ta del av biblioteksverksamhet och få åtkomst till litteratur och information.

Det kan finnas andra orsaker eller hinder som gör att människor inte känner till och därmed inte nyttjar biblioteken. Det är angeläget att invånarna har kännedom om vilka möjligheter som finns och därmed har förutsättningar att göra medvetna val om sin användning av bibliotek. Uppsökande verksamhet syftar även till att nå nya och ovana biblioteksanvändare. Därför ska folkbiblioteken presentera sin verksamhet även utanför bibliotekslokalerna. Det görs exempelvis genom närvaro vid mässor, föreningsarrangemang och andra aktiviteter som samlar människor med olika bakgrund och intressen.

5. Bibliotek för alla, prioriteringar:

- Vidareutveckla folkbibliotekens samarbete med organisationer, föreningar och aktörer som tillvaratar de prioriterade gruppernas intressen.
- Möjliggöra för alla, och särskilt beakta de prioriterade gruppernas möjligheter, att påverka folkbibliotekens medie- och programutbud.
- Utveckla användarundersökningar och elevforum som tar vara på barns och skolelevers behov och önskemål.
- Arbeta för att stimulera barns läsförmåga och språkutveckling.
- Bibliotekspersonal ska ges möjlighet att fortbilda sig exempelvis om barnrätt och barns medievärldar, om funktionsnedsättningar och funktionsrätt, om situationen för människor på flykt och mångspråkighet, om normer, diskriminering och rasism, samt om de nationella minoriteternas historia, kultur och språk.
- Arbeta med trygghet och säkerhet för besökare, elever och personal.
- Arbeta för att göra biblioteksverksamheten känd för fler.

6. Bibliotek och demokrati

Bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet ska enligt bibliotekslagen verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Folkbibliotek utgör ett kunskapsnav i samhället, en bas för medborgarnas bildning och åsiktsbildning, tillgänglig hela livet. Där ska fakta förmedlas, olika synvinklar presenteras, ståndpunkter utmanas och människor uppmuntras till individuellt tänkande och deltagande i samhällsutvecklingen.

6.1 Medier

Böcker är alltjämt folk- och skolbibliotekens bas men dagens bibliotek erbjuder många olika medieformer, analoga såväl som digitala. Mediesamlingen omfattar böcker och annat tryckt material såsom tidningar och tidskrifter, film och musik, språkkurser och tv-spel, ljudböcker och talböcker. Medieutbudet innefattar även digitala resurser som e-böcker och databaser.

Det är viktigt att biblioteken upplevs som samtida, trovärdiga, representativa och tillgängliga förmedlare av information och läsupplevelser. Biblioteken ska garantera tillgång till den smala och svåråtkomliga litteraturen och samtidigt kunna möta efterfrågan på aktuell litteratur och andra relevanta medier för barn och vuxna. I biblioteken finns ett rikt och aktuellt utbud av medier som speglar världen ur många perspektiv. Mediebeståndet ska spegla landets åsiktsfrihet för att kunna bidra till diskussioner och samhällsdebatt.

Förutom medier på svenska för alla åldrar och varierande läsförmåga erbjuds litteratur på de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska, samt andra språk som finns representerade i kommunen. Därtill erbjuds tillgängliga medier, behovsanpassade lösningar och medieformat för olika former av funktionsnedsättningar.

Enligt bibliotekslagen ska folkbibliotekens utbud präglas av kvalitet och allsidighet. Folkbiblioteken ska därför göra ett aktivt urval baserat på kvalitetskriterier vid inköp. Därutöver finns möjlighet för biblioteksanvändare att påverka utbudet genom att ge förslag till medieinköp. Umeå kommuns folkbibliotek har tillsammans med Umeåregionens övriga bibliotek ett gemensamt mediebestånd tillgängligt för alla invånare i Umeåregionen, med överenskomna riktlinjer för medieförsörjning för Umeåregionens bibliotek. Arbete med strategisk medieplanering genomförs med en övergripande medieplan för kommunens folkbibliotek som grund för lokala medieplaner. För varje enskilt bibliotek påverkar närområdets sammansättning med dess behov och förutsättningar det lokala mediebeståndet. Kontinuerligt arbete med mediebeståndet är nödvändigt för att hålla det aktuellt och relevant, genom sakkunniga förvärv och nödvändig gallring.

Skolbibliotekens mediebestånd ska vara relevant för elevernas skolarbete och bidra till elevernas måluppfyllelse samt deras sociala, personliga och demokratiska utveckling till framtidens medborgare.

6.2 Kunskap, källkritik och källtillit

Att ha tillgång till information och kunskap samt att erbjudas stöd att hitta fram till den är en förutsättning för delaktighet i samhällslivet och det demokratiska samhällets utveckling. Ökad kunskap underlättar medvetna val. Folkbiblioteken är en garant för tillgången till fri information och litteratur i samhället, och bibliotek utgör en plattform för individer att kunna ta vara på sina medborgerliga rättigheter och påverka sina livsvillkor.

Biblioteken är en del i utbildningssamhället och en bas för det livslånga lärandet. Att synliggöra olika sätt att ta del av information och att tillgängliggöra information i former som användarna föredrar och kan ta till sig ligger i bibliotekens uppdrag. Biblioteken, inte minst skolbiblioteken, har en betydelsefull pedagogisk roll för att lotsa medborgarna i informationsutbudet. Genom att vägleda i sökkunskap, källkritik och källtillit kan biblioteken höja medborgarnas medie- och informationskunnighet.

Källkritik och källtillit är två begrepp som kompletterar varandra. Källkritik har länge varit aktuellt som begrepp och önskvärd förmåga, och det är tveklöst av stort värde i dagens medieklimat att granska och ha förmåga att förhålla sig kritisk till angivna uppgifter och dess källa. Att kunna känna källtillit underlättar samtidigt navigeringen i en värld där det kan vara komplicerat att vara en aktiv medborgare, med tillgång till ett i stort sett obegränsat antal källor. Källkritik handlar i grunden om enskilda påståenden eller enskilda artiklar, medan källtillit syftar till att känna förtroende för etablerade medier, kunskapsproducerande institutioner och andra källor som strävar efter saklighet och att vara opartiska.

Svenska medborgare uttrycker att de till stor del kan lita på information från svenska myndigheter och svensk media, men det finns grupperingar som ständigt misstror myndigheter och misskrediterar pålitlig media. Biblioteken kan vägleda användarna i dagens digra medie- och nyhetsutbud, uppmuntra till källkritisk granskning men även till rimligt förtroende för tillförlitliga källor.

6.3 Digital delaktighet

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet och samhället.

Alla människor i Sverige ska ha samma rätt och möjligheter att nyttja internets tjänster eftersom det i allt högre grad krävs grundläggande internetkunskaper för att kunna ta del av samhällsservice och för privata ändamål. De som av olika anledningar saknar digital kompetens riskerar att hamna utanför, vilket kan medföra negativa konsekvenser för den enskilde individen, men även för demokratin och samhällsekonomin. Även i Sverige, som generellt ligger långt fram i den tekniska utvecklingen, finns människor som inte är digitalt delaktiga och som därmed riskerar att förbli eller hamna i utanförskap.

94 % av befolkningen använder internet enligt Internetstiftelsens årliga studie av svenska folkets internetvanor (2022). I princip alla barn gör det, medan de allra äldsta i samhället fortfarande är den grupp som använder internet minst av alla. Äldre, men även andra, begränsas av bland annat höga kostnader, krånglig teknik och en oro över att bli lurad på nätet. Allt fler internetanvändare vidtar åtgärder för att skydda sig från det digitala livets risker. Det finns likväl ett fortsatt behov av att öka antalet medvetna och säkra internetanvändare för att alla ska kunna vara fullt delaktiga i samhället.

Digital delaktighet för alla är ett samhälleligt mål där biblioteken har en viktig uppgift att fylla. God läsförmåga och digital delaktighet är grundläggande för att kunna verka i ett demokratiskt samhälle. En av de viktigaste uppgifterna för samtliga bibliotek i Umeå är därför att vägleda och på så sätt bidra till att utveckla medborgarnas språkliga och digitala kompetens. Folkbiblioteken erbjuder tillgång till och förmedlar kunskap om digital teknik och hur den kan användas, bland annat genom digitalhjälpstillfällen, studiecirklar och workshops med presentationer och möjligheter för biblioteksanvändare i alla åldrar att testa digitala tjänster och digital teknik. Fortbildning av personal är viktigt för att ge dem förutsättningar att vägleda biblioteksbesökarna.

6. Bibliotek och demokrati, prioriteringar:

- Främja intresset för litteratur och läsning genom att erbjuda ett rikt och varierat medieutbud i olika format.
- Tillhandahålla och förmedla tryckt och digital dagspress för att trygga möjligheten att ta del av aktuella händelser, lokala såväl som nationella och globala, i etablerad media.
- Vägleda i sökkunskap, källkritik och källtillit.
- Förse bibliotekspersonalen med förutsättningar för att ge vägledning i användande av informationsteknik och digitala tjänster.

7. Bibliotek för samtiden och framtiden

Umeå är en växande kommun med visionen att ha 200 000 invånare senast år 2050. Det övergripandet målet är att Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet. Väl fungerande biblioteksverksamhet bidrar till en hållbar utveckling, bland annat genom minskad ojämlikhet.

Umeås befolkning är förhållandevis ung. Cirka 13 % är utrikesfödda. Inom vissa bostadsområden har en stor del av invånarna andra språk än svenska som modersmål. Satsningar på barn och vuxna med annat modersmål än svenska är särskilt viktiga i dessa bostadsområden.

Umeå kommun arbetar för att motverka bostadssegregation genom att olika boendeformer blandas i stadsdelarna. Trots det finns skillnader vad gäller utbildningsnivå och socioekonomiska förhållanden mellan områden. Idag saknas närhet till biblioteksverksamhet i vissa stadsdelar vilket innebär olika förutsättningar för att ta del av bibliotekens utbud. Geografisk närhet till biblioteksverksamhet är av stor betydelse för ett jämlikt samhälle.

Det finns elva folkbibliotek i kommunen. Antalet har varit detsamma sedan 1990 då Ersbodabiblioteket öppnade i den då nybyggda stadsdelen. Sedan dess har befolkningen i Umeå ökat med ungefär 45 %, nya bostadsområden har vuxit fram och staden har förtätats, medan antalet folkbibliotek alltjämt ligger på samma nivå. Tillgången till bibliotek som kulturella mötesplatser i bostadsområden ska inte underskattas, inte minst för barn, unga och äldre.

Nya bostadsområden, till exempel Tomteboområdet, saknar folkbibliotek. I bostadsområden som förändras eller förtätas, som Marieområdet, upplevs biblioteket otillgängligt och perifert. En lokalisering i närheten av Mariehems centrum bedöms vara lämpligare utifrån den befolkningsstruktur som området fått.

Ytterligare närbibliotek bör tillskapas och möjlig förflyttning av befintliga bibliotek bör beaktas för en jämlikare fördelning av biblioteksverksamheten i kommunen, och för att stödja kommunens mål att växa hållbart utan några utsatta områden. Det är även angeläget att förbättra förutsättningarna för skolbibliotek, för att uppnå likvärdig tillgång för kommunens elever.

7.1 Agenda 2030 för hållbar utveckling

Umeå kommun har länge arbetat för hållbar utveckling, i både lokal och global kontext. Umeås vision om att växa hållbart återspeglas i flera av kommunens strategiska dokument. Kommunens jämställdhetsstrategi syftar, i överenstämmelse med ett av de globala målen, till att skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv, och alla verksamheter inom kommunen ska bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete. Att minska ojämlikhet och orättvisor samt att främja fred och rättvisa är centralt i Agenda 2030, liksom i bibliotekens grundläggande verksamhet.

Unescos folkbiblioteksmanifest framhåller att folkbibliotekets uppdrag är att verka för information, läskunnighet, utbildning, inkludering, samhällsengagemang och kultur. Folkbiblioteken bidrar därigenom till de globala målen för hållbar utveckling och uppbyggandet av mer jämlika, humana och hållbara samhällen.

Kommunen har även engagerat sig i att utveckla cirkulär ekonomi som går ut på att minimera avfall och maximera återvinning och återanvändning av resurser. Bibliotek utgör en modell för en central aspekt av cirkulär ekonomi, nämligen att dela resurser. Det görs framför allt i form av att böcker och andra medier kan lånas hem av många användare, alternativt läsas eller på annat sätt användas på plats, samt att folkbiblioteken tillhandahåller teknik som datorer med internetuppkoppling och skrivare. Likväl behöver biblioteken utveckla sitt hållbarhetsarbete, beakta sin resursanvändning, undvika onödig materialanvändning och välja miljövänliga alternativ.

7.2 Beredskap

Erfarenheterna från covid-19-pandemin visar på vikten av beredskap för krissituationer. Att vara förberedd för påtagligt förändrade förutsättningar underlättar hanteringen av verksamheten och förbättrar möjligheterna att erbjuda samhällsviktig service. Den nationella biblioteksstrategin framhäver att det i grund och botten handlar om att värna tillgången till faktabaserad och trovärdig information i såväl fredstida normallägen som vid fredstida krissituationer och krig.

I kulturförvaltningens krishanteringsplan konstateras att folkbibliotek är offentliga rum som är öppna för alla och en garant för tillgång till fri information och litteratur. Det är angeläget ur ett demokratiskt perspektiv att denna grundläggande samhälleliga funktion är tillgänglig så långt det är möjligt.

Därutöver kan folkbiblioteken, som en av få offentliga institutioner öppna för allmänheten, även i kristider vara en trygg plats i samhället, inte bara som mötesplats med god infrastruktur och informationsförmedling utan även en plats för rekreation som kan bidra till en känsla av normalitet i omvälvande tider. Bibliotek ska därtill stärka människors kunskap om informationspåverkan och kan även bidra till bättre hemberedskap.

7.3 Kommunikation

Kommunikation är ett viktigt verktyg för att öka kunskapen om bibliotek, bygga tillit och bibehålla medborgarnas förtroende för att biblioteken tillhandahåller opartisk vägledning till litteratur och information i olika former. Att sprida kännedom om folkbiblioteken som sam-

tida, relevanta och objektiva bildningsinstitutioner blir än mer angeläget i en värld med snabba samhällsförändringar och grupperingar som sprider misstro mot myndigheter och etablerad media.

Väl fungerande kommunikation, intern såväl som extern, är en förutsättning för folkbibliotekens måluppfyllelse och framgång. Folkbiblioteksverksamheten behöver ett genomtänkt och funktionellt kommunikationssystem som kan anpassas efter behov. Däri ingår vägledning för tydlig, tillgänglig och inkluderande kommunikation samt tillgång till kanaler som överensstämmer med verksamhetens och allmänhetens behov. Detta för att bibliotekens utbud och tjänster ska kunna komma alla kommunens medborgare till nytta, även nya och ovana biblioteksanvändare.

7.4 Teknikutveckling

Biblioteken i Umeå ska använda ändamålsenliga och tillgängliga tekniklösningar för att tillhandahålla biblioteksservice. Samarbetet inom Umeåregionen är en viktig grund för att ge god service med hög kvalitet och även för fortsatt utvecklingsarbete. Ny teknik ska användas i syfte att underlätta användningen för medborgarna. Det gemensamma arbetet inom Umeåregionen fortsätter inom biblioteksstrategiska områden som självbetjäning, e-tjänster och bibliotekskatalog.

Bibliotekskatalogen, det biblioteksdatasystem som folkbiblioteken nyttjar används även på gymnasieskolornas bibliotek och på några grundskolebibliotek i kommunen. Det innebär att katalogposter och låntagarregister kan samnyttjas. Skolbibliotekens behov beaktas vid upphandling och förvaltning av system för folkbiblioteken.

Alla folkbibliotek använder RFID-teknik och har självbetjäningsstationer där besökarna själva sköter utlån och återlämning. Avgiftsfria bokningsbara datorer med utskrifts- och skanningsmöjligheter och trådlös åtkomst till internet finns för besökare på alla folkbibliotek. Umeå kommuns gästportal ger åtkomst till trådlöst internet även i andra kommunala lokaler med hjälp av bibliotekskort och personlig pinkod.

Digital teknik ger nya möjligheter för alla elever och i synnerhet för elever med behov av stöd. Skolans personal liksom bibliotekarier i den pedagogiska verksamheten är nyckelpersoner i detta arbete. Skolbibliotek behöver omfatta såväl böcker som digital teknik och andra medier anpassade efter elevernas behov av lässtöd och kompensatoriska verktyg.

Utvecklingen inom medieområdet och den digitala utvecklingen, framför allt den snabba framväxten av avancerad AI i samhället, ställer krav på bibliotekens resurser och förmåga att förbättra befintliga samt utveckla nya tjänster, att tillgängliggöra innehåll oavsett medieform, och att vägleda medborgarna i användning av digital teknik. Vägledning kan vara av praktisk karaktär men kan även ges i form av föredrag och forum för diskussioner gällande digital teknik och dess inverkan på medielandskapet och samhället i stort.

7. Bibliotek för samtiden och framtiden, prioriteringar:

- Verka för likvärdig tillgång till bibliotek för kommunens medborgare och elever.
- Bidra till kommunens hållbara utveckling genom medvetna val.
- Tydliggöra folkbibliotekens roll i tider av kris, i såväl fredstid som vid händelse av krig.
- Vidareutveckla folkbibliotekens kommunikation.
- Verka för att tekniken i biblioteken och tekniska hjälpmedel är tillgängliga för så många som möjligt och anpassade efter användarnas behov.
- Utveckla användandet av digitala tjänster för att inspirera till läsning, synliggöra media, fördjupa läsupplevelser och underlätta informationssökning.

8. Avslutning

Bibliotek för alla, det arbetar Umeå kommuns bibliotek med att vara – skolbiblioteken för sina elever och skolpersonal, folkbiblioteken för kommunens medborgare i alla åldrar och andra besökare. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla, fastställer bibliotekslagen. Oavsett bakgrund eller anledning har varje människa rätt att besöka folkbibliotek och ta del av information, kultur och litteratur.

Att Umeå kommuns folkbibliotek är välbesökta och mycket uppskattade visar statistik och användarundersökningar. Det finns ett högt förtroendekapital att förvalta men också att utveckla ytterligare för att bibehålla befintliga och dessutom locka nya biblioteksanvändare. Sådan utveckling sker bland annat genom förståelse för användarnas behov, kunskap om tillgänglig teknik, omvärldsbevakning och förmåga att kommunicera bibliotekens utbud.

Sammanfattningsvis ska Umeå kommuns bibliotek

- verka för att vara öppna, tillgängliga och trygga för alla
- vara lyhörda för användarnas behov och önskemål
- erbjuda en aktuell och representativ mediesamling, relevanta bibliotekstjänster och programverksamhet för olika målgrupper
- bidra till att utveckla elevernas och medborgarnas språkliga och digitala kompetens
- vara en plats för demokrati, information, kultur, litteratur, lärande och samhällsdebatt
- erbjuda biblioteksservice även till medborgare som inte har möjlighet att besöka ett folkbibliotek
- arbeta för att nå nya och ovana biblioteksanvändare
- verka för en likvärdig tillgång till bibliotek för elever och medborgare.

Med biblioteksplanen som utgångspunkt ska kommunens bibliotek vidareutveckla verksamheten för att kunna vara bibliotek för alla, i samtiden och framtiden.

9. Förteckning med länkar till styrdokument och mål

Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling – Svenska FN-förbundet

Barnkonventionen – Unicef Sverige

Bibliotekslag (2013:801) – Sveriges riksdag

FN:s konventioner om mänskliga rättigheter – Regeringen.se (med länk till pdf)

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning – Regeringen.se (med länk till pdf)

Främja läsning – Kulturrådet (med länk till handlingsprogrammet för läsfrämjande)

IFLAS:s/Unescos folkbiblioteksmanifest 2022 – IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) (pdf)

Kulturpolitiskt program för Umeå kommun (pdf)

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter – Sveriges riksdag

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk – Sveriges riksdag

Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet – Skolverket

Läroplan för gymnasieskolan – Skolverket

Mål för kultur – Regeringen.se (med mål för litteratur, läsfrämjande och språk)

Nationell biblioteksstrategi – Kungliga biblioteket (med länk till pdf)

Skollag (2010:800) – Sveriges riksdag

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2023-12-18

§ 255

Diarienr: KS-2023/00819

Policy, riktlinje och plan för civil beredskap

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att anta Policy för civil beredskap

att anta Plan för civil beredskap 2024-2026

att anta Riktlinje för civil beredskap

Kommunstyrelsen beslutar

att ge Stadsdirektören i uppdrag att upprätta, fastställa och verkställa kommunövergripande utbildnings- och övningsplan.

att ge stadsdirektören i uppdrag att upprätta och fastställa kommunövergripande krisledningsplan.

Ärendebeskrivning

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Sveriges Kommuner och Regioner har undertecknat en överenskommelse om *kommunernas krisberedskap 2023* samt en överenskommelse om *kommunernas arbete med civilt försvar 2023*. Enligt överenskommelse *om kommuners arbete med krisberedskap 2023* är varje kommun skyldig att första året varje mandatperiod fastställa styrdokument som ger inriktning för hur kommunen ska arbeta med krisberedskap.

I enlighet med överenskommelserna har Säkerhetsenheten därför tagit fram förslag till styrande dokument som tydliggör förhållningsätt, ansvarsfördelning, inriktning/planering och krav för kommunens arbete med krisberedskap och civilt försvar, som går under samlingsnamnet civil beredskap. De styrdokument som fullmäktige föreslås anta är:

Policy för civil beredskap som beskriver kommunens förhållningssätt, vägledande principer och vad som är skyddsvärt i kommunen.

Plan för civil beredskap som fastställer kommunens:

- övergripande mål och inriktning för arbetet med civil beredskap
- ambitioner i arbetet med geografiskt områdesansvar, och
- planerade åtgärder och förändringar.

Riktlinje för civil beredskap som beskriver roll- och ansvarsfördelning och fastställer krav på kommunens arbete med civil beredskap.

Utöver ovanstående styrdokument som ska antas av kommunfullmäktige ställs krav på två operativa styrdokument som Stadsdirektör upprättar och fastställer på uppdrag av kommunstyrelsen.

Kommunövergripande utbildnings- och övningsplan är ett operativt plandokument som redovisar hur kommunens organisation ska utbildas och övas under kommande år. *Kommunövergripande utbildnings- och övningsplan* upprättas och fastställs av stadsdirektör.

Kommunövergripande krisledningsplan är ett operativt plandokument som redovisar hur kommunens organisation ska agera i händelse av kris/samhällsstörning. *Kommunövergripande krisledningsplan* upprättas och fastställs av stadsdirektör.

Avgränsning
Styrning av kommunens arbete med skydd mot olyckor, brottsförebyggande arbete, internt skydd/säkerhetsskydd, informationssäkerhet och skadeförebyggande arbete/försäkringar regleras i separata styrdokument eller beslut.

Beslutsunderlag

Policy för civil beredskap
Riktlinje för civil beredskap
Plan för civil beredskap 2024-2026

Beredningsansvariga

Viktor Forssén, Beredskapssamordnare
Camilla Adolfsson, Chef Säkerhetsenheten
Eva-Lena Fjällström, Brandchef

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen bifaller näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Hans Lindberg, Anders Norqvist, Fredrik Rönn och Anders Ågren.

Yrkanden

Hans Lindberg (S) och **Fredrik Rönn (C)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Anders Norqvist (L) och **Anders Ågren (M)** – Tillägg i "Plan för civil beredskap 2024-2026", sidan 7. Tabellen i slutet kompletteras med en rad under planområde Civilt försvar enligt följande:

Planområde	Delområde/inriktning	Planering	Ansvar	Uppföljning
Civilt försvar	Höjd beredskap	Tydliggöra strukturer för samverkan mellan kommunen och Försvarsmakten	KS	Rutiner för samverkan och informationsutbyte via analoga och digitala system ska vara implementerade

Propositionsordning som godkänns

Kommunstyrelsens förslag *mot* Anders Norqvists (L) m.fl. förslag.
Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Beslutet ska skickas till

Samtliga nämnder och bolag
Säkerhetsenheten, SLK

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2023-12-18

UMEÅ KOMMUN

Policy för civil beredskap

Beslutad av Kommunfullmäktige	**Gäller för** Nämnder och bolag	**Diarienummer** KS-2023/00819	**Beslut/reviderat** KF 18 dec 2023 § XX
Dokumenttyp Policy	**Giltighetstid** Rev vid behov	**Ansvarig nämnd** Kommunstyrelse	**Ansvarig förvaltning/enhet** Stadsledningskontoret - Säkerhet

Syfte

Syftet med den här policyn är att tydliggöra principer för roll- och ansvarsfördelning samt övergripande principer och förhållningsätt för Umeå kommuns arbete med civil beredskap.

Policyn ska bidra till att skapa förutsättningar för en väl sammanhållen kommunal organisation och skapa goda förutsättningar att planera inför och hantera samhällsstörningar i fredstid och höjd beredskap.

Omfattning

Policyn omfattar Umeå kommunkoncern. Den kommunala koncernen består av kommunfullmäktige, kommunstyrelse, kommunens nämnder samt kommunägda bolag.

I delägda bolag och andra associationsformer verkar kommunen för att policyn ska tillämpas i tillämpliga delar. Vad som är tillämpliga delar ska avgöras utifrån ägarförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt.

Kommunens principer och förhållningsätt

Umeå kommuns arbete med civil beredskap ska skapa goda förutsättningar att planera inför och hantera samhällsstörningar i fredstid och höjd beredskap. Kommunens arbete med civil beredskap utgår ifrån tre grundprinciper:

- Ansvarsprincipen – den som har ansvar för en verksamhet i normala situationer också har motsvarande ansvar vid störningar i samhället. Aktörer har ett ansvar att agera även i osäkra lägen. Den utökade ansvarsprincipen innebär att aktörerna ska stödja och samverka med varandra.
- Närhetsprincipen – samhällsstörningar ska hanteras där de inträffar och av de som är närmast berörda och ansvariga.
- Likhetsprincipen – aktörer ska inte göra större förändringar i organisationen än vad situationen kräver. Verksamheten under samhällsstörningar ska fungera som vid normala förhållanden, så långt det är möjligt.

Umeå kommun ska arbeta utifrån ett helhetsperspektiv med beredskapsarbetet i hela hotskalan. Alla verksamheter ska med utgångspunkt i ovanstående principer gemensamt planera för att säkerställa och upprätthålla följande skyddsvärden: människors liv och hälsa, samhällets funktionalitet, demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter, miljö, ekonomiska värden samt nationell suveränitet.

Relaterade dokument

Riktlinje för civil beredskap
Plan för civil beredskap

UMEÅ KOMMUN

Plan för civil beredskap 2024–2026

Beslutad av: Kommunfullmäktige	**Gäller för:** Alla nämnder	**Diarienummer:** KS-2023/00819	**Beslut/reviderat:** KF 18 dec 2023 §
Dokumenttyp: Plan	**Giltighetstid:** 2023–2026	**Ansvarig nämnd:** Kommunstyrelse	**Ansvarig förvaltning/enhet** Stadsledningskontoret - Säkerhet

Inledning

Sverige befinner sig i ett försämrat säkerhetspolitiskt läge vilket medför en bredare och mer komplex hotbild mot kommunens säkerhet.[1] Även klimatet på jorden förändras i hastig takt och medför bland annat stigande havsnivåer och ökad förekomst av extremväder.[2] Den förändrade hotbilden skapar ökade krav på kommunens förmåga att motstå och hantera en komplex hotbild inom ramen för arbetet med krisberedskap och civilt försvar.

Umeå kommuns arbete med krisberedskap och civilt försvar ska vara ömsesidigt förstärkande och stärka förmågan att förebygga, motstå och hantera samhällsstörningar i hela hotskalan. Krisberedskap berör förmågan i fredstida krissituationer, medan civilt försvar handlar om samhällets motståndskraft vid krigsfara och krig. Civil beredskap är ett samlingsnamn som omfattar både krisberedskap och civilt försvar.[3]

Syfte

Plan för civil beredskap 2024–2026 beskriver kommunens övergripande inriktning och planering för arbetet med civil beredskap. Planen för civil beredskap innehåller:

- övergripande mål och inriktning,
- ambitioner i arbetet med geografiskt områdesansvar
- planerade åtgärder och förändringar.

Plan för civil beredskap 2024–2026 ersätter *Plan för krisberedskap och civilt försvar 2022–2023* och beslutas av kommunfullmäktige.

Omfattning

Planen omfattar Umeå kommunkoncern. Den kommunala koncernen består av kommunfullmäktige, kommunstyrelse, kommunens nämnder samt kommunägda bolag.

I delägda bolag och andra associationsformer verkar kommunen för att planen ska tillämpas i tillämpliga delar. Vad som är tillämpliga delar ska avgöras utifrån ägarförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt.

---

[1] Ett försämrat säkerhetspolitisk läge – konsekvenser för Sverige. 2022. Regeringskansliet, Utrikesdepartementet.
[2] Climate Change 2023 Synthesis Report. 2023. IPCC.
[3] Det svenska civila beredskapssystemet (msb.se). Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Avgränsning

Styrning av kommunens arbete med skydd mot olyckor, brottsförebyggande arbete, internt skydd/säkerhetsskydd, informationssäkerhet och skadeförebyggande arbete/försäkringar ingår inte i detta styrdokument utan regleras i separata styrdokument eller beslut.

Styrning av kommunens arbete med civil beredskap

Kommunens ansvar i arbetet med civil beredskap (krisberedskap och civilt försvar) regleras i flertalet lagar, förordningar och föreskrifter som gäller för hela eller delar av verksamheter eller sektorer inom kommunkoncernen.[4]

Kommunfullmäktiges styrning av arbetet med civil beredskap tar sig uttryck i tre styrdokument:

- *Policy för civil beredskap* som slår fast kommunövergripande principer och förhållningsätt för området.
- *Plan för civil beredskap* som beskriver övergripande mål, inriktning och åtgärder för perioden 2024–2026.
- *Riktlinje för civil beredskap* som beskriver roll- och ansvarsfördelning och fastställer krav på kommunens arbete med civil beredskap.

Ovanstående styrdokument fastställda av kommunfullmäktige kompletteras av kommunens reglemente för styrelse och nämnder samt ägardirektiv för de kommunala bolagen.

Ovanstående styrdokument ska vid behov konkretiseras och operationaliseras genom:

- verksamhetsplan/affärsplan per nämnd/bolagsstyrelse
- Fristående plan fastställd av fullmäktige/styrelse/nämnd för specifika områden

Policy för civil beredskap, *Riktlinje för civil beredskap* samt *Plan för civil beredskap 2024-2026* motsvarar tillsammans de styrdokument för civil beredskap som kommunfullmäktige ska anta i enlighet med gällande överenskommelse med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

[4] Gällande regler inom Krisberedskap och informationssäkerhet (msb.se), Gällande regler inom Civilt försvar (msb.se). Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
Förutsättningar för krisberedskap och totalförsvar i Sverige - Försvarshögskolan (fhs.se)

Övergripande mål och inriktning för arbetet med civil beredskap

Plan för civil beredskap utgår från nationella inriktningar och ska möjliggöra för samhällsviktig verksamhet att upprätthålla och säkerställa kommunens skyddsvärden: människors liv och hälsa, samhällets funktionalitet, demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter, miljö, ekonomiska värden samt nationell suveränitet.

Det övergripande målet för Umeå kommuns arbete med civil beredskap är att:

Umeå kommun och dess medborgare ska ha en god förmåga att agera före, under och efter en samhällsstörning i hela hotskalan.

Umeå kommun ska verka för att i samverkan med andra aktörer stärka utveckling av den fredstida krisberedskapen och totalförsvarsplanering.

Kommunen ska ha förmåga till att upprätthålla en nödvändig försörjning, bidra till det militära försvarets förmåga, stärka samhällets motståndskraft och försvarsvilja.[5]

Vidare inriktning för kommunens arbete är att förtydliga ansvarsfördelning och mandat i kommunkoncernen i syfte att öka möjligheten för att begränsade resurser nyttjas effektivt i planering inför och i hantering av samhällsstörningar i hela hotskalan.

Kommunens ambition i arbetet med geografiskt områdesansvar

Kommunen har geografiskt områdesansvar på lokal nivå. Det innebär ansvar för inriktning, prioritering och samordning av tvärsektoriella insatser före, under och efter en samhällsstörning i sitt geografiska område.

Kommunen ska ha tydliga strukturer i rollen som inriktnings- och samordningsfunktion inom det geografiska området. Kommunen ska ha en god förmåga att skapa en samlad lägesbild till och informationsdelning med interna och externa aktörer.

[5] Det svenska civila beredskapssystemet (msb.se). Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Regional handlingskraft (lansstyrelsen.se) – Handlingsplan för en sammanhängande planering av totalförsvaret i de fyra nordligaste länen. Försvarsmakten, Norra militärregionen & Länsstyrelserna Jämtland, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten.

UMEÅ KOMMUN

Umeå kommuns planering avseende civil beredskap under perioden 2024–2026

Inriktningen för arbetet under mandatperioden utgår främst från risk- och sårbarhetsanalysen och erfarenheter från hantering av samhällsstörningar men även nya planeringsinriktningar för krisberedskap och civilt försvar utifrån det försämrade säkerhetsläget.

Planeringen nedan omfattar kommunens egen inriktning för arbetet med civil beredskap och inte lagstadgade eller uppgifter enligt överenskommelserna mellan SKR och MSB om krisberedskap och civilt försvar. Planeringen kan dock tangera det reglerade eller överenskomna ansvaret.

Planområde	Delområde/inriktning	Planering	Ansvar	Uppföljning
Roll- och ansvarsfördelning	Tydliggöra nämnders och bolags ansvar och mandat avseende civil beredskap	Revidera nämndreglementen och ägarstyrning så att de utrycker nämnders och bolags ansvar och mandat	KS	Reglementen och ägardirektiv är reviderade
	Tydliggöra samhällsviktig verksamhet	Identifiera och prioritera samhällsviktig kommunal verksamhet (oavsett verksamhetsform) i hela hotskalan	KS	Samhällsviktig verksamhet är identifierad och prioriteringsordning är upprättad
	Tjänsteperson i beredskap	Etablera funktionen Tjänsteperson i Beredskap (TIB)	KS	Tjänsteperson i beredskap är etablerad och finansierad
Geografiskt områdesansvar	Tydliggöra och utveckla kommunens geografiska områdesansvar	Tydliggör och förankra vad som ingår i kommunens geografiska områdesansvar	KS	Geografiskt områdesansvar är definierat och tydliggjort
		Ta fram struktur för kommunens arbete med inriktning och samordning utifrån det geografiska områdesansvaret	KS	Struktur för inriktning och samordning är tydliggjord och prövad
		Ta fram struktur för hur kommunen ska arbeta med frivilliga resurser.	KS	Struktur för arbete med frivilliga resurser är tydliggjord
		Utveckla förmågan att skapa en samlad lägesbild	KS	Metod för sammanställning av lägesbild är upparbetad och prövad

Forts fr föregående sida

Planområde	Delområde/inriktning	Planering	Ansvar	Uppföljning
Kontinuitetsplanering och försörjning	Kontinuitetskartläggning- och analys	Identifiera och analysera kritiska behov i samhällsviktig verksamhet	KS	Analys av kritiska behov är genomförd
		Identifiera entreprenörer/leverantörer som är väsentliga för samhällsviktig verksamhet.	KS	Analys av entreprenörer/ leverantörer är genomförd
	Kontinuitetsplanering	Säkra förmåga/kapacitet vid upphandling av samhällsviktig verksamhet/leverantörer till samhällsviktig verksamhet.	Ansvarig nämnd/ bolag	Krav på upphandlingsprocess för att tillgodose nödvändig förmåga/ kapacitet är tydliggjorda.
		Ta fram kontinuitetshanteringsplaner för prioriterad samhällsviktig verksamhet	Ansvarig nämnd/ bolag	Kontinuitetsplaner är upprättade
	Nödvatten	Utveckla förmågan för nödvattenförsörjning	KS	Nödvattenplan är reviderad och ansvarsförhållanden är tydliggjorda.
	Energiberedskap	Utveckla förmågan för reservkraftförsörjning	KS	Ansvar för reservkraftförsörjning är tydliggjort. Reservkraftförsörjning i prioriterad samhällsviktig verksamhet är projekterad och prioriteringsordning för fördelning av reservkraft är upparbetad.
	Försörjningsberedskap	Skapa en övergripande inriktning och långsiktig plan för försörjningsberedskap	KS	Strukturer, arbetssätt, ansvarsförhållanden och ambitionsnivåer för försörjnings-beredskapsplaneringen är klarlagda
Civilt försvar	Höjd beredskap	Tydliggöra strukturer och förutsättningar inom kommunen vid höjd beredskap	KS	Ansvarsförhållanden vid höjd beredskap är tydliga. Nyckel-funktioner för krigsorganisationen är kartlagda. Kompetenshöjande insatser är genomförda.
	Höjd beredskap	Tydliggöra räddningstjänsten roll vid höjd beredskap	KS/UBRN	Räddningstjänstens organisation och ansvarsområden vid höjd beredskap är tydliggjord.

Från: Cecilia Amanda Ravry
Skickat: den 22 december 2023 11:02
Till: Stefan Hildingsson; Elisabeth Anttu; Anders Linder; Åsa Säfsten Boman; Ari Leinonen; Fredrik Lindegren; Håkan Sandström; Helena Karlström; Elin Hellrönn; Beatrice Hammar; Helena Smith; Kulturförvaltningen Kultur; Rune Brandt; Fredrik Hedlund; Clara Ganslandt; Nils Andreas Sjögren; Mikael Berglund; Ulrika Lindström; Hannele Häkkinen; Margaretha Alfredsson; Karin Ahnqvist; Hans Lindberg; Janet Ågren; karolina.lundkvist@umea.se; Malin Björkman; Viviann Dannelöv Nilsson; Annette Forsberg; Andreas Lundgren; Rose-Marie Lång Bäckström; Karin Isaksson; Marie Frostvinge; Annika Kjellsson Lind; Mattias Wallmark; Marie Bäckman; Christina Bernhardsson; Ann-Christine Gradin; Nicklas Wallmark; Christopher Granberg; Anna Persson; Moa Brydsten; Peter Vigren; Annelie Holmlund; Pernilla Henriksson; Linda Burén; Carin Elisabet Nilsson; Rosa Berminge Norberg; Emil Fridolfsdahl; Karolina Lundqvist; Erika Holmberg; Carin Susanna Olofsdotter Thysell; Camilla Adolfsson; Peter Juneblad; Fredrik Lundberg; mikael.lundgren; Johanne Lindgren
Kopia: Ronnie Eliasson; Annika Dalén; Vera Shaswar; Mikael Brändström
Ämne: Utlysning utvecklingsanslag social hållbarhet

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Hej!

Här kommer information om utvecklingsanslaget för social hållbarhet, och hur ansökningsförfarandet kommer att se ut för 2024.

I samband med övergången till programstyrning har kriterierna och beredningsprocessen för utvecklingsanslaget förändrats. För mer information, se hemsidan där det även finns en länk till ansökningsformuläret:

Utvecklingsanslag social hållbarhet - Intranät Umeå kommun (umea.se)

Ansökningar kommer att hanteras löpande under året, tills alla medel i anslaget delats ut. På grund av sen utlysning väljer vi dock att inte ta emot ansökningar i januari 2024, utan tidigast i februari, för att ge ansökande verksamheter mer tid att förbereda underlaget.

Vi kommer alltså behandla de första ansökningarna i februari, **deadline för att ansöka i februari 2024 är senast 23 februari.** Sedan kommer vi att hantera ansökningar löpande.

Vid frågor eller funderingar är ni välkomna att vända er till oss, Cecilia Ravry och Annika Dalén, som är handläggare för utvecklingsanslaget.

Med vänlig hälsning,

Cecilia Ravry och Annika Dalén

Ansvariga tjänstepersoner för programmet för social hållbarhet
Strategisk Utveckling